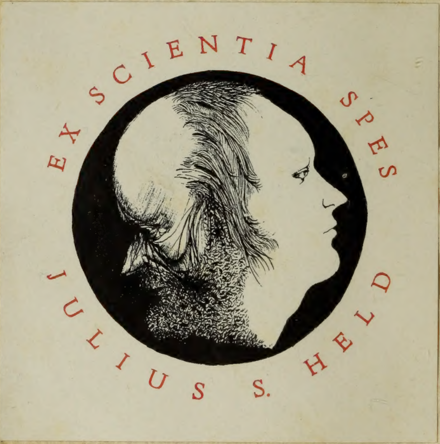
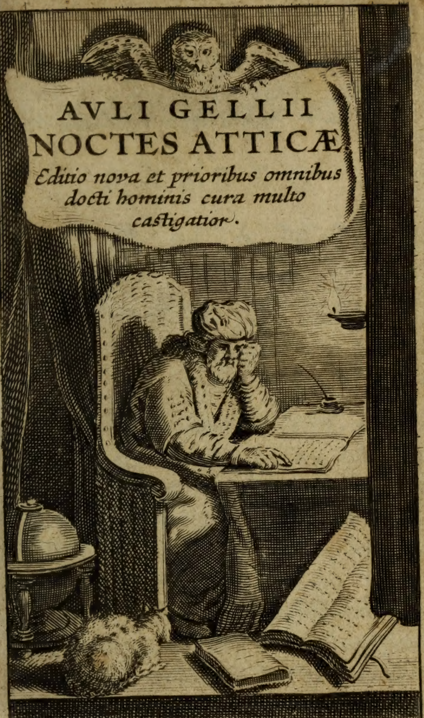

EX SCIENTIA SPES
JULIUS S. HELD

Carl v. Neubronner.

Wittenn 1557

AMSTELODAMI,
Apud Danielem Elzevirium. 1665.

RABODO
HERMANNO
DE SCHELE.

S. P.

Paucarum horarum, quas ad lumina in Atticis, velut Initiorum feſtis, Noctibus egi pervigiles, te conſcium arbitrumque cupio, Scheli Nobiliſſime. Rectene inſtauratum, an quid offenſum ſit, nemo verius exiſtimabit. quis enim omnium, niſi tu, his ſacris caſtiſſime penitiſſimeque initiatus? Erit ubi probes ſedulitatem noſtram, ſi hoc exemplar conferes cum quibus antehac uſus: doctrinam ſubtilitatem, elegantiam, hic utique, ne exigas, præmoneo. Te quidem iſtæ laudes nuſquam de-

ſerunt, quicquid commentere, quicquid dicas: niſi tamen numero pateris eſſe aliquo etiam, qui ad tuam ſummam accedere metuunt, temetipſe deprimis. Eleuſinia quoque non tam meditatos ſtrepitus & numeroſos motus venerantium quam puram & fidelem mentem deſiderabant. Eam profecto nos conamur (neque enim omnem me adſecutum, rem omnium difficillimam, auſim dicere) primum in litteris, non ad oſtentationem, ſed ad uſum exercendis; deinde in te colendo. quem pro meritis in me tuis, pro excelſo rectiſſimoque animo, pro conſummata eruditione, pro loco & ordine, quem in republica tranſmiſſum à majoribus, nemine fortiſſimorum & ampliſſimorum virorum inferior, tenes, ſuſpicio & admiror; ob conſuetudinis dulcedinem & τὸ ἑλκυστικὸν, tanquam innoxiam Sirena, depereo & demorior. Sed de his omnibus multo melior ſum tacitus quam loquens. & incepi à ſacris nulla magis re quam ſilentio ſolennibus. Itaque & me diſſimulabo, ut tutiorem à faſcino gratiæ tuæ poſſeſſionem habeam. Vbi ſuſti-

nendæ ſimul invidiæ, ſimul rei, par ero, apertius nos ire per omnem (ſic amor eſt) heroa feres. nunc ſatis magnum alter alteri theatrum ſumus. Vale Lux mea. Patria, quod in te habet agnoſcat. A. D. IV NONAS *Decembres* CIↃ IↃC L.

QUÆ HOC VOLUMINE Continentur.

Præfatio Auctoris, cum Indice Capitum.

AULI GELLII Noctes Atticæ.

Index ſcriptorum ab A. Gellio laudatorum.

Legum & aliorum monumentorum, itemque incertorum ſcriptorum index.

Index rerum & verborum in A. Gellio memorabilium.

Interpretatio Græcarum dictionum, quæ à Gellio Græce citatæ, nec ab eo Latinæ factæ ſunt.

Index Græcarum vocum, quæ Gellii libris ſunt inſertæ.

Doctorum virorum in aliquot A. Gellii locos conjecturæ.

A. GELLII
IN
NOCTES ATTICAS
PRÆFATIO.

IUcundiora alia reperiri queunt. ipſe autem ad hoc ſcripſi, ut liberis quoque meis paratæ iſtiuſmodi remiſſiones eſſent: quando animus eorum interſtitione aliqua negotiorum data, laxari indulgerique potuiſſet. uſi autem ſumus ordine rerum fortuito, quem antea in excerpendo feceramus. nam proinde ut librum quemque in manus ceperam ſeu Græcum ſeu Latinum, vel quid memoratu dignum audieram, ita, quæ libitum erat, cujus generis cumque erant, indiſtincte atque promiſce annotabam: eaque mihi ad ſubſidium memoriæ, quaſi quoddam litterarum penus, recondebam; ut, quando uſus veniſſet, aut rei aut verbi, cujus me forte repens oblivio tenuiſſet, & libri, ex quibus ea ſumſeram, non adeſſent: facile inde nobis inventu atque depromtu foret. facta igitur eſt in his quoque commentariis eadem rerum diſparilitas, quæ fuit in illis annotationibus priſtinis: quas breviter & indigeſte & incondite eruditionibus, tractationibus,

lectionibuſque variis, feceramus. Sed quoniam longinquis, per hiemem, noctibus, in agro, ſicuti dixi, terræ Atticæ commentationes haſce ludere ac facere exorſi ſumus: icc irco eas inſcripſimus, *Noctium Atticarum*: nihil imitati feſtivitates inſcriptionum, quas plerique alii utriuſque linguæ ſcriptores in id genus libris fecerunt. nam quia variam & miſcellam & quaſi confuſaneam doctrinam conquiſierant; eo titulos quoque ad eam ſententiam exquiſitiſſimos indiderunt. namque alii *Muſarum* inſcripſerunt; alii *Silvarum*; ille Πέπλον, hic Κέρας ἀμαλθείας· alius Κήρια, partim Λειμῶνας, quidam *Lectionis ſuæ*; alius *Antiquarum lectionum*; atque alius Ἀνθηρῶν· & item alius Εὑρημάτων· Sunt etiam, qui Λύχνους inſcripſerunt: ſunt item, qui Στρωματεῖς· ſunt adeo, qui Πανδέκτας & Ἑλικῶνα & Προβλήματα & Ἐγχειρίδια & Παραξιφίδας. Eſt qui *memoriales titulum* fecerit. eſt qui Πραγματικὰ & Πάρεργα & Διδασκαλικά. eſt item qui *hiſtoriæ naturalis*. eſt qui Παντοδαπῆς ἱστορίας· eſt præterea qui *Pratum*; eſt itidem qui Πάγκαρπον· eſt qui Τόπων ſcripſit. ſunt item multi qui *Conjectanea*; neque item non ſunt, qui indices libris ſuis fecerunt aut *epiſtolarum moralium* aut *epiſtolicarum quæſtionum* aut *confuſarum*; & quædam alia inſcripta nimis lepida, multaſque prorſum concinnitates redolen-

dolentia. Nos vero, ut captus noſter eſt, incurioſe & immediate ac prope etiam ſubruſtice ex ipſo loco ac tempore hibernarum vigiliarum, *Atticas Noctes*, inſcripſimus; tantum ceteris omnibus in ipſius quoque inſcriptionis laude cedentes, quantum ceſſimus; in cura & elegantia ſcriptionis. Sed ne conſilium quidem in excerpendis notandiſque rebus idem mihi, quod pleriſque iſtis, fuit. namque illi omnes, & eorum maxime Græci, multa & varia lectitantes, in quas res cumque inciderent, alba, ut dicitur, linea ſine cura diſcriminis, ſolam copiam ſectati converrebant: quibus in legendis ante animus ſenio aut tædio languebit; quam unum alterumve repereris, quod ſit aut voluptati legere, aut cultui legiſſe, aut uſui meminiſſe. Ego vero, quum illud Heracliti Epheſii viri ſumme nobilis verbum cordi haberem, quod profecto ita eſt: Πολυμαθίη νόον ὀ διδάσκει. *** ipſe quidem volvendis tranſeundiſque multis admodum voluminibus, per omnia ſemper negotiorum intervalla, in quibus furari otium potui, exercitus defeſſuſque ſum: ſed modica ex iis, eaque ſola accepi, quæ aut ingenia prompta expeditaque ad honeſtæ eruditionis cupidinem utiliumque artium contemplationem celeri facilique compendio ducerent, aut homines aliis jam vitæ negotiis occupatos à turpi certe agreſtique rerum at-

que verborum imperitia vindicarent. Quæ erunt autem in his commentariis pauca quædam ſcrupuloſa & anxia, vel ex grammatica, vel ex dialectica, vel etiam ex geometria, quæque erunt item paucula remotiora ſuper augurio jure & pontificio; non oportet ea defugere quaſi aut cognitu non utilia, aut perceptu difficilia, non enim fecimus altos nimis & obſcuros in his rebus quæſtionum ſinus: ſed primitias quaſdam & quaſi libamenta ingenuarum artium dedimus: quæ virum civiliter eruditum neque audiſſe umquam neque attigiſſe, ſi non inutile, at quidem certe indecorum eſt. ab his igitur, ſi cui forte nonnumquam tempus voluptaſque erit lucubratiunculas iſtas cognoſcere, petitum impetratumque volumus; ut in legendo, quæ pridem ſcierint, non aſpernentur quaſi nota invulgataque. nam & quid tam remotum in litteris eſt, quin id tamen compluſculi ſciant? & ſatis hoc blandum eſt, non eſſe hæc neque in ſcholis decantata neque in commentariis protrita. quæ porro nova ſibi ignotaque offenderint; æquum eſſe puto ut ſine vano obtrectatu conſiderent, an minutæ iſtæ admonitiones pauxillulæ nequaquam tamen ſint vel ad alendum ſtudium inhoneſtæ, vel ad oblectandum frigidæ fovendumque animum: ſed ejus ſeminis generiſque ſint, ex quo facile adoleſcant aut ingenia hominum vegetiora, aut me-

memoria adminiculatior, aut oratio ſollertior, aut ſermo incorruptior, aut delectantior in otio, aut in ludo liberalior. quæ autem parum plana videbuntur, aut minus plena inſtructaque; petimus, inquam, ut ea non docendi magis, quam admonendi gratia ſcripta exiſtiment: & quaſi demonſtratione veſtigiorum contenti perſequantur ea poſt, ſi libebit, vel libris repertis vel magiſtris. quæ vero putaverint reprehendenda; his, ſi audebunt, ſuccenſeant, unde ea nos accepimus. ſed enim, quæ aliter apud alium ſcripta legerint, ne jam ſtatim temere obſtrepant: ſed tractationes rerum & auctoritates hominum penſitent quos illi quoſve nos ſequuti ſumus. Erit autem id longe optimum, ut, qui in lectitando, ſcribendo, commentando, numquam voluptates numquam labores ceperunt, nullas hoc genus vigilias vigilarunt, neque ullis inter ejuſdem Muſæ æmulos certationibus diſceptationibuſque percunctando, ſcribendo, elimati ſunt, ſed intemperiarum negotiorumque pleni ſunt: abeant à Noctibus his procul; atque alia ſibi oblectamenta quærant. vetus adagium eſt, Nihil cum fidibus graculo, nihil cum amaracino ſui. Atque etiam, quo ſit quorumdam male doctorum hominum ſcævitas & invidentia irritatior, mutuabor ex Ariſtophanis choro anapæſta pauca; & quam ille, homo feſtiviſſimus, fabulæ ſuæ

ſpectandæ legem dedit, eamdem ego commentariis his legendis dabo; ut ea ne attingat neve adeat profeſtum & profanum vulgus, à ludo Muſico diverſum. Verſus legis datæ hi ſunt:

Εὐφημεῖν χρὴ κἀξίστασθαι τοῖς ἡμετέροισι χοροῖσιν,
Ὅςις ἄπειρος τῶν δὲ λόγων, ἢ γνώμῃ μὴ καθαρεύοι
Ἢ γυναίων ὄργια μυστῶν, μήτ' ἴδε πὼ, μήτ' ἐχόρευσε.

Volumina commentariorum ad hunc diem viginti jam facta ſunt. quantum autem vitæ mihi deinceps deum voluntate erit, quantumque à tuenda re familiari procurandoque cultu liberorum meorum dabitur otium: ea omnia ſubſiciva & ſubſecundaria tempora ad colligendas hujuſcemodi memoriarum diſceptatiunculas conferam. Progredietur igitur numerus librorum, diis bene juvantibus, cum ipſius vitæ, quantuli quique fuerint, progreſſibus, neque longiora mihi dari ſpatia vivendi volo, quam dum ero ad hanc quoque facultatem ſcribendi commentandique idoneus. Capita rerum, quæ cuique commentario inſunt, expoſuimus hic univerſa: ut jam ſtatim declaretur, quid quove in libro quæri invenirique poſſit.

INDEX CAPITUM.

Commentario primo hæc inſunt.

Caput I.

Quali proportione quibuſque collectionibus Plutarchus ratiocinatum eſſe Pythagoram philoſophum dixerit de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, quum vitam inter homines viveret. Pag. 1

2. *Ab Herode Attico C.V. tempeſtive deprompta in quemdam jactabundum & glorioſum adoleſcentem, ſpecie tantum philoſophiæ ſectatorem, verba Epicteti Stoïci, quibus feſtiviter à vero Stoïco ſejunxit vulgus loquacium nebulonum, qui ſe Stoïcos nuncuparent.* 2

3. *Quod Chilo Lacedæmonius conſilium anceps pro ſalute amici cepit; quodque eſt circumſpecte & anxie conſiderandum an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando ſit: notataque inibi & relata quæ & Theophraſtus & M. Cicero ſuper ea re ſcripſerunt.* 5

4. *Quam tenuiter curioſeque exploraverit Antonius Julianus in oratione M. Tullii verbi ab eo mutati argutiam.* 9

5. *Quod Demoſthenes rhetor cultu corporis atque veſtitu probris obnoxio infamique mundicia fuit; quodque item Hortenſius orator ob ejuſmodi mundicias geſtumque in agendo hiſtrionicum Dionyſiæ ſaltatriculæ cognomento compellatus eſt.* 10

6. *Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in cenſura, quum eum ad uxores ducendas adhortaretur; eaque oratio quam ob cauſam reprehenſa, & quem contra in modum defenſa ſit.* 11

7. *In hiſce verbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem,* Hanc ſibi rem ſperant præſidio futurum, *neque mendam eſſe neque vitium; errareque iſtos qui bonos violant libros, &* futuram *ſcribunt: atque inibi de quodam alio Ciceronis verbo dictum, quod probe ſcriptum perperam mutatur: & adſperſa pauca de modulis numeriſque orationis, quos Cicero avide ſectatus eſt.* 13
8. *Hiſtoria in libris Sotionis philoſophi reperta ſuper Laïde meretrice & Demoſthene rhetore.* 15
9. *Qui modus fuerit, quis ordo diſciplinæ Pythagoricæ; quantumque temporis imperatum obſervatumque ſit dicendi ſimul ac tacendi.* 16
10. *Quibus verbis compellaverit Favorinus philoſophus adoleſcentem caſce nimis & vetuſte loquentem.* 18
11. *Quod Thucydides hiſtoriæ ſcriptor inclutus Lacedæmonios in acie non tuba ſed tibiis eſſe uſos dicit; verbaque ejus ſuper ea re poſita: quodque Herodotus Halyatten regem fidicinas in procinctu habuiſſe tradit: atque inibi quædam notata de Gracchi fiſtula concionatoria.* ibid.
12. *Virgo Veſtæ quid ætatis, ex quali familia, & quo ritu quibuſque cærimoniis & religionibus, ac quo nomine à pontifice maximo capiatur, & quo ſtatim jure eſſe incipiat ſimulatque capta eſt: quodque, ut Labeo dicit, nec illa inteſtato cuiquam, nec ei inteſtatæ quiſquam jure hæres eſt.* 21
13. *Quæſitum in philoſophia, quidnam foret in recepto mandato rectius, idne omnino facere quod mandatum eſt; an nonnumquam etiam contra, ſi id ſperes ei qui mandavit utilius fore: ſuperque ea quæſtione expoſitæ diverſæ ſententiæ.* 23
14. *Quid dixerit feceritque C. Fabricius, magna vir gloria magniſque rebus geſtis, ſed familiæ pecuniæque inops: quum ei Samnites tamquam indigenti grave aurum donarent.* 25

15. *Quam*

15. *Quam importunum vitium ſit, plenumque odii futilis inaniſque loquacitas, & quam multis in locis à principibus utriuſque linguæ viris deteſtatione juſta culpata ſit.* ibid.

16. *Quod verba iſthæc Quadrigarii ex annali tertio,* ibi mille hominum occiditur, *non licentia neque de poëtarum figura, ſed ratione certa & proba grammaticæ diſciplinæ dicta ſunt.* 28

17. *Quanta cum animi æquitate toleraverit Socrates uxoris ingenium intractabile: atque inibi, quid M. Varro in quadam ſatyra de officio mariti ſcripſerit.* 29

18. *Quod M. Varro in quartodecimo Humanarum L. Ælium magiſtrum ſuum περὶ ἐτυμολογίας differentem falſa reprehenderit, quodque idem Varro in eodem libro furis ἔτυμον dicit falſum.* 30

19. *Hiſtoria ſuper libris Sibyllinis ac de Tarquinio Superbo rege.* 31

20. *Quid geometræ dicant ſchemata, quibuſque omnia iſta Latinis vocabulis appellentur.* 32

21. *Quod Julius Higinus affirmatiſſime contenderit legiſſe ſe librum P. Virgilii domeſticum in quo ſcriptum eſſet,* & ora Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror, *non, quod vulgus legeret,* ſenſu torquebit amaro. 33

22. *An, qui cauſas defendit, recte Latineque dicat* ſupereſſe ſe ei quod defendit; *&,* ſupereſſe, *proprie quid ſit.* 34

23. *Quis fuerit Papirius Prætextatus, quave iſtius cauſa cognomenti ſit: hiſtoriaque iſta omnis ſuper eodem Papirio cognitu jucunda.* 36

24. *Tria epigrammata trium veterum poëtarum, Nævii, Plauti, Pacuvii; quæ facta ab ipſis ſepulcris ipſorum inciſa ſunt.* 37

25. *Quibus verbis M. Varro* inducias *definierit: quæſitumque inibi curioſius quanam ratio ſit, vocabuli* induciarum. 38

26. *Quem*

26. *Quem in modum mihi Taurus philoſophus reſponderit percunctanti an ſapiens iraſceretur.* 39

Commentario ſecundo hæc inſunt.

1. *Quo genere ſolitus ſit philoſophus Socrates exercere patientiam corporis: deque ejuſdem viri patientia.* 41
2. *Quæ ratio obſervatioque officiorum eſſe debeat inter patres filioſque in diſcumbendo ſedendoque, atque in id genus rebus domi foriſque, ſi filii magiſtratus ſunt & patres privati: ſuperque ea re Tauri philoſophi diſſertatio, & exemplum ex hiſtoria Romana petitum.* 42
3. *Qua ratione verbis quibuſdam vocabuliſque veteres immiſerint,* h, *litteræ ſpiritum.* 34
4. *Quam ob cauſam Gabius Baſſus genus quoddam judicii divinationem appellari ſcripſit, & quam alii cauſam eſſe ejuſdem vocabuli dixerint.* 44
5. *Quam lepide deſignateque dixerit Favorinus philoſophus quid interſit inter Platonis & Lyſiæ orationem.* 45
6. *Quibus verbis ignaviter & abjecte Virgilius uſus eſſe dicatur, & quid his qui id improbe dicunt reſpondeatur.* ibid.
7. *De officio erga patres liberorum: deque ea re ex philoſophiæ libris, in quibus ſcriptum quæſitumque eſt an ſemper omnibuſque patris juſſis obſequendum ſit.* 48
8. *Quod parum æqua reprehenſio Epicuri à Plutarcho peracta ſit in ſyllogiſmi diſciplina.* 50
9. *Quod Plutarchus evidenti calumnia verbum ab Epicuro dictum inſectatus ſit.* 51
10. *Quid ſint* faviſſæ Capitolinæ, *& quid ſuper eo verbo M. Varro Servio Sulpicio quærenti reſcripſerit.* ibid.

11 *De*

11. *De Siccio Dentato, egregio bellatore, multa memoratu digna.* 52
12. *Conſiderata perpenſaque lex quædam Solonis, ſpeciem habens primorem iniquæ injuſtæque legis, ſed ad uſum emolumentumque ſalubritatis penitus reperta.* ibid.
13. Liberos *in multitudinis numero etiam unum filium filiamve veteres dixiſſe.* 54
14. *Quod M. Cato in libro, qui inſcriptus eſt contra Tiberium exſulem,* ſtitiſſes vadimonium, *per i litteram dicit, non* ſtetiſſes: *ejuſque verbi ratio reddita.* ibid.
15. *Quod antiquitus ætati ſenectæ potiſſimum habiti ſunt ampli honores: & cur poſtea ad maritos & patres idem iſti honores delati ſint. atque ibi quædam de capite legis Juliæ ſeptimo.* 55
16. *Quod Cæſellius Vindex a Sulpicio Apollinari reprenſus eſt in ſenſus Virgiliani enarratione.* 56
17. *Cujuſmodi naturam eſſe quarumdam præpoſitionum M. Cicero animadverterit: diſceptatumque ibi ſuper eo ipſo quod Cicero obſervaverat.* 57
18. *Quod Phædon Socraticus ſervus fuit, quodque item alii philoſophi compluſculi ſervitutem ſervierunt.* 58
19. Reſcire *verbum quid ſit, & quam habeat veram atque propriam ſignificationem.* 59
20. *Quæ vulgo dicuntur* vivaria, *id vocabulum veteres non dixiſſe, & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid poſtea M. Varro in libris de re ruſtica dixerit uſurpatum.* 60
21. *Super eo ſidere, quod Græci* ἄμαξαν, *nos ſeptemtriones vocamus: ac de utriuſque vocabuli ratione & origine.* 61
22. *De vento Iapyge, deque aliorum ventorum vocabulis regionibuſque accepta è Favorini ſermonibus.* 62
23. *Conſultatio dijudicatioque locorum facta ex comœdiis*

mœdia Menandri & Cæcilii, quæ Plocium inſcripta eſt. 65
24. De veteri parſimonia, deque antiquis legibus ſumtuariis. 69
25. Quid Græci ἀναλογίαν, quid contra ἀνωμαλίαν vocent. 71
26. Sermones M. Frontonis & Favorini philoſophi de generibus colorum vocabuliſque eorum Græcis & Latinis: atque inibi color ſpadix cujuſmodi ſit. 72
27. Quid T. Caſtricius exiſtimaverit ſuper Salluſtii verbis & Demoſthenis, quibus alter Philippum deſcripſit, alter Sertorium. 74
28. Non eſſe compertum, cui deo rem divinam fieri oporteat, quum terra movet. 75
29. Apologus Æſopi Phrygis memoratu non inutilis. 76
30. Quid obſervatum ſit in undarum motibus, quæ in mari alio atque alio modo fiunt auſtris flantibus aquilonibuſque. 78

Commentario tertio hæc inſunt.

1. Quæſitum ac tractatum, quam ob cauſam Salluſtius avaritiam dixerit non animum modo virilem, ſed corpus quoque ipſum effeminare. 79
2. Quemnam eſſe natalem diem M. Varro dicat eorum qui ante noctis horam ſextam poſtve eam nati ſunt: atque inibi de temporibus terminiſque dierum, qui civiles nominantur & uſquequaque gentium varie obſervantur: & præterea quid Q. Mucius ſcripſerit ſuper ea muliere, quam maritus non jure uſurpaviſſet, quia rationem civilis anni non habuerit. 81
3. De noſcendis explorandiſque Plauti comœdiis, quoniam promiſce veræ atque falſæ nomine ejus inſcriptæ feruntur: atque inibi, quod Plautus in piſtri-

no, & Nævius in carcere, fabulas ſcriptitarint. 83

4. *Quod P. Africano & aliis tunc viris nobilibus ante ætatem ſenectam barbam & genas radere moris fuit.* 85

5. *Deliciarum vitium & mollities oculorum & corporis ab Arceſilao philoſopho cuidam opprobrata acerbe ſimul & feſtiviter.* 86

6. *De vi atque natura palmæ arboris, quod lignum ex ea ponderibus impoſitis renitatur.* ibid.

7. *Hiſtoria ex annalibus ſumta de Q. Cædicio tribuno militum verbaque ex Originibus M. Catonis appoſita, quibus Cædicii virtutem cum Spartano Leonida æquiperat.* 87

8. *Litteræ eximiæ conſulum C. Fabricii & Æmilii ad regem Pyrrhum à Q. Claudio ſcriptore hiſtoriarum in memoriam datæ.* 88

9. *Quis & cujuſmodi fuerit qui in proverbio fertur* equus Sejanus : *& qualis color equorum ſit qui* ſpadices *vocantur; deque iſtius vocabuli ratione.* 90

10. *Quod eſt quædam ſeptenarii numeri vis & facultas in multis naturæ rebus animadverſa, de qua M. Varro in hebdomadibus diſſerit copioſe.* 91

11. *Quibus & quam frivolis argumentis Accius in Didaſcalicis utatur, quibus docere nititur Heſiodum eſſe quam Homerum natu antiquiorem.* 93

12. *Largum atque avidum bibendi, à Publio Nigidio doctiſſimo viro, novo & propemodum abſurdo vocabulo* biboſum *dictum.* 94

13. *Quod Demoſthenes, etiam tum adoleſcens, quum Platonis philoſophi diſcipulus foret, audito forte Calliſtrato rhetore in concione populi, deſtitit à Platone, & ſectatus eſt Calliſtratum.* 95

14. Dimidium librum legi, *aut*, dimidiam fabulam audivi, *aliaque ejuſcemodi qui dicat, vitioſe dicere: ejuſque vitii cauſas reddere M. Varronem; nec quemquam veterum iiſce verbis ita uſum eſſe.* ibid.

15. *Exſtare in litteris, perque hominum memorias traditum,*

ditum, quod repente multis mortem attulit gaudium ingens inſperatum; intercluſa anima & vim magni novique metus non ſuſtinente. 97

16. *Temporis varietas in puerperiis mulierum quænam ſit & à medicis & philoſophis tradita. atque inibi poëtarum quoque veterum ſuper eadem re opiniones multaque alia auditu atque memoratu digna: verbaque ipſa Hippocratis medici ex libro illius ſumta, qui inſcriptus eſt περὶ τροφῆς.* 98

17. *Id quoque eſſe à graviſſimis viris memoriæ mandatum, quod tres libros Plato Philolai Pythagorici & Ariſtoteles pauculos Speuſippi philoſophi mercati ſunt pretiis fidem non capientibus.* 102

18. *Quid ſint* pedarii ſenatores, *& quam ob cauſam ita appellati: quamque habeant originem verba hæc ex edicto tralaticio conſulum*, SENATORES. QUIBUS. QUE. IN. SENATU. SENTENTIAM. DICERE. LICET. ibid.

19. *Qua ratione Gabius Baſſus ſcripſerit* parcum *hominem appellatum: & quam ejus vocabuli cauſam putârit; & contra, quem in modum quibuſque verbis Favorinus hanc traditionem ejus eluſerit.* 104

Commentario quarto hæc inſunt.

1. *Sermo quidam Favorini philoſophi cum grammatico jactantiore factus in Socraticum modum: atque inibi in ſermone dictum, quibus verbis* penus *à Q. Scævola definita ſit, quodque eadem definitio culpata reprehenſaque eſt.* 105

2. *Quid differant* morbus *&* vitium; *& quam vim habeant vocabula iſta in edicto ædilium: & an eunuchus & ſteriles mulieres redhiberi poſſint, diverſæque ſuper ea re ſententiæ.* 108

3. *Quod nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carvilianum divortium: atque inibi quid*

quid ſit proprie pellex, *quæque ejus vocabuli ratio ſit.* 109
4. *Quid Servius Sulpicius, in libro, qui eſt de dotibus, ſcripſerit de jure atque more veterum ſponſaliorum.* 110
5. *Hiſtoria narrata de perfidia haruſpicum Etruſcorum, quodque ob eam rem verſus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus eſt:* Malum conſilium conſultori peſſimum eſt. 111
6. *Verba veteris ſenatuſconſulti, in quo decretum eſt hoſtiis majoribus expiandum, quod in ſacrario haſtæ Martiæ moviſſent: atque inibi enarratum quid ſint* hoſtiæ ſuccidaneæ, *quid item* tempora præcidanea; *quodque Capito Ateius* ferias *quaſdam* præcidaneas *appellavit.* 112
7. *De epiſtola Valerii Probi grammatici ad Marcellum ſcripta, ſuper accentu nominum quorumdam Pœnicorum.* 113
8. *Quid C. Fabritius de Cornelio Rufino homine avaro dixerit; quem, quum odiſſet, inimicuſque eſſet, deſignandum tamen conſulem curavit.* 114
9. *Quid ſignificet proprie* religioſus, *& in quæ diverticula ſignificatio vocabuli iſtius flexa ſit, & verba Nigidii Figuli ex commentariis ejus ſuper ea re ſumta.* 115
10. *Quid obſervatum de ordine rogandarum ſententiarum in ſenatu, jurgiorumque in ſenatu C. Cæſaris conſulis & M. Catonis diem dicendo eximentis.* 117
11. *Quæ qualiaque ſint quæ Ariſtoxenus quaſi magis comperta de Pythagora memoriæ commendavit: & quæ item Plutarchus eumdem in modum de eodem Pythagora ſcripſit.* 118
12. *Notæ & animadverſiones cenſoriæ in veteribus monumentis repertæ memoria dignæ.* 119
13. *Quod incentiones quædam tibiarum certo modo factæ iſchiacis mederi poſſint.* 120
14. Nar-

14. *Narratur hiſtoria de Hoſtilio Mancino ædili & Mamilia meretrice: verbaque decreti tribunorum ad quos à Mamilia provocatum eſt.* ibid.
15. *Defenſa à culpa ſententia ex hiſtoria Salluſtii, quam inimici ejus cum inſectatione maligne reprehenderint.* 121
16. *De vocabulis quibuſdam à Varrone & Nigidio, contra quotidiani ſermonis conſuetudinem, declinatis: atque inibi, id genus quædam cum exemplis veterum relata.* 122
17. *De natura quarumdam particularum, quæ præpoſitæ verbis intendi atque produci barbare atque inſcite videntur, exemplis rationibúſque pluſculis diſceptatum,* 123
18. *De Africano ſuperiore ſumta quædam ex annalibus memoratu digniſſima.* 125
19. *Quid Marcus Varro in Logiſtorico ſcripſerit de moderando victu puerorum impubium.* 126
20. *Notati à cenſoribus, qui audientibus iis dixerant joca quædam intempeſtiviter: ac de ejus nota deliberatum, qui ſteterat forte apud eos oſcitabundus.* ibid.

Commentario quinto hæc inſunt.

1. *Quod Muſonius philoſophus reprehendit improbavitque laudari philoſophum diſſerentem à vociferantibus & in laudando geſtientibus.* 128
2. *Super equo Alexandri regis, qui* Bucephalus *appellatus eſt.* 129
3. *Quæ cauſa, quodque initium fuiſſe dicatur Protagoræ ad philoſophiæ litteras adeundi.* ibid.
4. *De verbo* duo & viceſimo, *quod vulgo incognitum, à viris doctis multifariam in libris ſcriptum eſt.* 130
5. *Cujuſcemodi joco cavillatus ſit Antiochum regem Pœnus Hannibal.* 131

6. De

6. *De coronis militaribus, quæ ſit earum* triumphalis, *quæ* obſidionalis, *quæ* civica, *quæ* muralis, *quæ* caſtrenſis, *quæ* navalis, *quæ* ovalis, *quæ* oleaginea. 132

7. Perſonæ *vocabulum quam lepide interpretatus ſit, quamque eſſe vocis ejus originem dixerit Gabius Baſſus.* 134

8. *Defenſus error à Virgilii verſibus, quos arguerat Julius Higinus grammaticus, & ibidem quid ſit* lituus; *deque etymologia vocis ejus.* ibid.

9. *Hiſtoria de Crœſi filio ſumta ex Herodoti libris.* 135

10. *De argumentis quæ Græce ἀντιστρέφοντα appellantur, à nobis reciproca dici poſſunt.* 136

11. *Biantis de re uxoria ſyllogiſmum non videri poſſe ἀντιστρέφοντα.* 138

12. *De nominibus deorum populi Romani* Dijovis *&* Vejovis. 139

13. *De officiorum gradu atque ordine moribus populi Romani obſervato.* 140

14. *Quod Appion doctus homo, qui Pliſtonices appellatus eſt, vidiſſe ſe Romæ ſcripſit recognitionem inter ſe mutuam ex vetere notitia hominis & leonis.* 141

15. *Corpuſne ſit vox, an ἀσώματον, varias eſſe philoſophorum ſententias.* 144

16. *De vi oculorum atque videndi rationibus.* 145

17. *Quam ob cauſam dies primi poſt kalendas, nonas, idus, atri habeantur: & cur diem quoque quartum ante kalendas, vel nonas, vel idus quaſi religioſum plerique vitant.* ibid.

18. *In quid & quantum differat hiſtoria ab annalibus: ſuperque ea re verba poſita ex libro rerum geſtarum Sempronii Aſellionis primo.* 146

19. *Quid ſit* adoptatio, *quid item ſit* arrogatio, *quantumque hæc inter ſe differant; verbaque ejus quæ qualiaque ſint, qui in liberis arrogandis ſuper ea re populum rogat.* 147

20. *Quod*

20. *Quod vocabulum Latinum* Solœciſmo *fuerit Capitoni Sinnio; quid autem id ipſum appellaverint veteres Latini; quibuſque verbis Solœciſmum definierit idem Capito Sinnius.* 149

21. Pluria *qui dicat &* compluria & compluries *non barbare dicere, ſed Latine.* ibid.

Commentario ſexto hæc inſunt.

1. *Quem in modum reſponderit Chryſippus adverſus eos qui providentiam conſiſtere negaverunt.* 151

2. *Quo itidem modo & vim neceſſitatemque fati conſtituerit, & eſſe tamen in nobis conſilii judiciique noſtri arbitrium confirmaverit.* 152

3. *Hiſtoria ſumpta ex libris Tuberonis de ſerpente inuſitatæ longitudinis.* 155

4. *Quid idem Tubero novæ hiſtoriæ de Attilio Regulo à Karthaginienſibus capto litteris mandaverit: quid etiam Tuditanus ſuper eodem Regulo ſcripſerit.* ibid.

5. *Quod Alphenus juriſconſultus in verbis veteribus interpretandis erraverit.* 156

6. *Temere inepteque reprehenſum eſſe à Julio Higino Virgilium, quod* præpetes *Dædali pennas dixit: atque ibi quid ſint aves* præpetes, *& quid illæ ſint aves quas Nigidius* inferas *appellavit.* 157

7. *De Acca Larentia & Caia Tarratia; deque origine ſacerdotii* fratrum arvalium. 158

8. *Notata quædam de rege Alexandro & de P. Scipione memoratu digna.* 159

9. *Locus exemtus ex annalibus L. Piſonis hiſtoriæ & orationis lepidiſſimæ.* 160

10. *Hiſtoria ſuper Euclide Socratico, cujus exemplo Taurus philoſophus adhortari adoleſcentes ſuos ſolitus eſt ad philoſophiam graviter ſectandam.* 161

11. *Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit*

buit meminiſſe ad officium gravitatis dignitatiſque vitæ ducentia. 162

12. *Quod neque* teſtamentum, *ſicuti Servius Sulpicius exiſtimavit, neque* ſacellum, *ſicuti C. Trebatius, duplicia verba ſunt, ſed à teſtatione productum alterum, alterum à ſacro diminutum.* ibid.

13. *De quæſtiunculis apud Taurum philoſophum in convivio agitatis, quæ ſympoſiacæ vocantur.* 163

14. *Pœniendis peccatis tres eſſe rationes à philoſophis attributas, & quamobrem Plato tantum duarum ex his meminerit.* 164

15. *De verbo* quieſco, *an* e *littera corripi an produci debeat.* 166

16. *Notatum verbum* deprecor *à poëta Catullo inuſitate quidem, ſed apte poſitum & proprie: deque ratione ejus verbi exempliſque veterum ſcriptorum.* ibid.

17. *Quis omnium primus libros publice præbuerit legendos, quantuſque numerus fuerit Athenis ante clades Perſicas librorum in bibliothecis publicorum.* 168

Commentario ſeptimo hæc inſunt.

1. *Admiranda quædam de P. Africano ſuperiore ex annalibus ſumta.* 169

2. *De Cæſellii Vindicis pudendo errore, quem offendimus in libris ejus, quos inſcripſit antiquarum lectionum.* 170

3. *Quid Tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodienſibus in ſenatu dixit; & quid ad ea quæ reprehenderat reſponderimus.* 171

4. *Cujuſmodi ſervos, & quam ob cauſam Cælius Sabinus juris civilis auctor pileatos venundari ſolitos ſcripſerit, & quæ mancipia ſub corona more majorum venierint: atque idipſum* ſub corona, *quid ſit.* 179

5. *Hiſtoria de Polo hiſtrione memoratu digna.* 180

6. *Quid de quorumdam ſenſuum naturali defectione Ariſtoteles ſcripſerit.* 181

7. *An* affatim *quaſi* admodum *prima acuta pronunciandum ſit, & quadam itidem non incurioſe tractata ſuper aliarum vocum accentibus.* ibid.

8. *Res ultra fidem tradita ſuper amatore delfino & puero amato.* 182

9. Popoſci & memordi, pepigi, ſpepondi & occecurri *pleroſque veterum dixiſſe, non, uti poſtea receptum eſt dicere, per* o *aut per* u *litteram in prima ſyllaba poſitam, ſed per* e *: atque id Græcæ rationis exemplo dixiſſe. præterea notatum quod viri non indocti neque ignobiles à verbis* deſcendo *non* deſcendi, *ſed* deſcendidi *dixerunt.* 183

10. Uſuſcapio *ut copulate & recto vocabuli caſu dicitur, ita* pigneriſcapio *conjuncte & eadem vocabuli forma dictum eſt.* 185

11. *Neque* levitatem *neque* nequitiam *ea ſignificatione eſſe, qua in vulgi ſermociniis dicantur.* ibid.

12. *De tunicis chiridotis, quod earum uſum P. Africanus Sulpicio Gallo objecit.* 187

13. *Quem* claſſicum *dicat M. Cato, quem* infra claſſem. 188

14. *De tribus dicendi generibus, ac de tribus philoſophis qui ab Athenienſibus ad ſenatum Romanum legati ſunt.* ibid.

15. *Quam ſevere moribus majorum in fures vindicatum ſit, & quid ſcripſerit Mucius Scævola ſuper eo quod ſervandum datum commendatumve eſſet.* 189

16. *Locus exſcriptus è ſatyra M. Varronis, quæ περὶ ἐδεσμάτων inſcripta eſt, de peregrinis ciborum generibus : & appoſiti verſus Euripidi, quibus delicatorum hominum luxuriantem gulam confutavit.* 190

17. *Sermo habitus cum grammatico inſolentiarum & im-*

& imperitiarum pleno de ſignificatione vocabuli, quod eſt, obnoxius: *deque ejus vocis origine.* 191

18. *De obſervata cuſtoditaque apud Romanos jurisjurandi ſanctimonia: atque inibi de decem captivis, quos Hannibal Romam dejurio ab iis accepto legavit.* 193

19. *Hiſtoria ex annalibus ſumta de Tiberio Sempronio Graccho, patre Gracchorum tribuno plebei: atque inibi tribunicia plebis decreta cum ipſis verbis relata.* 194

20. *Quod Virgilius ob aquam à Nolanis ſibi non permiſſam ſuſtulit è verſu ſuo,* Nola, *& poſuit,* Ora: *atque ibi quædam alia de conſonantia litterarum jucunda.* 196

21. Quoad vivet, *&*, quoad morietur, *cur id ipſum temporis ſignificent, quum ex duobus ſint facta contrariis.* 197

22. *Quod cenſores equum adimere ſoliti ſint equitibus corpulentis & præpinguibus: quæſitumque utrum ea res cum ignominia an incolumi dignitate equitum facta ſit.* ibid.

Commentario octavo hæc inſunt.

1. Heſterna noctu *rectene an cum vitio dicatur: & quænam ſuper iſtis verbis grammatica traditio ſit: item quod* X *viri in* XII *tabulis* nox *pro* noctu *dixerunt.* 198

2. *Quæ mihi decem verba ediderit Favorinus, quæ uſurpentur quidem à Græcis, ſed ſint adulterina & barbara, quæ item à me totidem acceperit, quæ ex medio communique uſu Latine loquentium minime Latina ſint, neque in veterum libris reperiantur.* ibid.

3. *Quem in modum & quam ſevere increpuerit audientibus nobis Peregrinus philoſophus adoleſcentem*

Romanum, ex equeſtri familia, ſtantem ſegnem apud ſe & aſſidue oſcitantem. ibid.

4. *Quod Herodotus ſcriptor hiſtoriæ memoratiſſimus parum vere dixerit, unam ſolamque pinum arborum omnium cæſam numquam denuo ex iiſdem radicibus pullulare, & quod item de aqua pluviali & nive rem non ſatis exploratam pro comperta poſuerit.* ibid.

5. *Quid illud ſit quod Virgilius* cœlum ſtare pulvere, *& quod Lucilius* pectus ſentibus ſtare *dixit.* ibid.

6. *Quum poſt offenſiunculas in gratiam redeatur, expoſtulationes fieri mutuas minime utile eſſe: ſuperque ea re & ſermo Tauri expoſitus & verba ex Theophraſti libro ſumta, & quid M. quoque Cicero de amore amicitiæ ſenſerit, cum ipſius verbis additum.* 199

7. *Ex Ariſtotelis libro, qui* περὶ τῆς μνήμης *inſcriptus eſt, cognita acceptaque de natura & habitu memoriæ: atque inibi alia quædam de exuberantia aut interitu ejus lecta auditaque.* ibid.

8. *Quid mihi uſu venerit interpretari & quaſi effingere volenti locos quoſdam Platonicos Latina oratione.* ibid.

9. *Quod Theophraſtus philoſophus, omnium ſuæ ætatis facundiſſimus, verba pauca ad populum Athenienſem facturus, deturbatus verecundia obticuerit, quodque idem hoc Demoſtheni apud Philippum regem verba facienti evenerit.* ibid.

10. *Qualis mihi fuerit in oppido Eleuſine diſceptatio cum grammatico quodam præſtigioſo, tempora verborum & meditamenta puerilia ignorante, remotarum autem quæſtionum nebulas & formidines capiendis imperitorum animis oſtentante.* ibid.

11. *Quam feſtive reſponderit Xanthippæ uxori Socrates petenti, ut per Dionyſia largiore ſumtu cœnitarent.* ibid.

12. *Quid*

12. *Quid ſignificet in veterum libris ſcriptum*, plerique omnes: *& quod ea verba accepta à Græcis videntur.* ibid.

13. Quopſones, *quod homines Afri dicunt, non eſſe verbum Pœnicum ſed Græcum.* 200

14. *Lepidiſſima altercatio Favorini philoſophi adverſus quemdam intempeſtivum de ambiguitate verborum diſſerentem: atque inibi verba quædam ex Nævio poëta & Cn. Gellio non uſitate collocata, atque ibidem à P. Nigidio origines vocabulorum explorata.* ibid.

15. *Quibus modis ignominiatus tractatuſque ſit à C. Cæſare Laberius poeta: atque inibi appoſiti verſus ſuper eadem re ejuſdem Laberii.* ibid.

Commentario nono hæc inſunt.

1. *Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in duodeviceſimo annali ſcripſerit rectiores certioreſque ictus fieri, ſi ſurſum quid mittas, quam ſi deorſum.* ibid.

2. *Quibus verbis notarit Herodes Atticus falſo quempiam cultu amictuque nomen habitumque philoſophi ementientem.* 201

3. *Epiſtola Philippi regis ad Ariſtotelem philoſophum ſuper Alexandro recens nato.* 202

4. *De barbararum gentium prodigioſis miraculis, deque diris & exitioſis faſcinationibus: atque inibi de feminis repente verſis in mares.* 203

5. *Diverſæ nobilium philoſophorum ſententiæ de genere ac natura voluptatis: verbaque Hieroclis philoſophi, quibus decreta Epicuri inſectatus eſt.* 206

6. *Verbum quod eſt ab ego frequentativum, prima ſyllaba quonam ſit modulo pronunciandum.* 207

7. *De converſione foliorum in arbore olea, brumali & ſolſtitiali die; deque fidibus iis temporibus ictu*

alieno ſonantibus. ibid.
8. *Neceſſum eſſe, qui multa habeat, multis indigere: deque ea re Favorini philoſophi cum brevitate eleganti ſententia.* 208
9. *Quis modus ſit verba vertendi in Græcas ſententias, deque iis Homeri verſibus quos Virgilius vertiſſe aut bene apteque aut improſpere exiſtimatus eſt.* ibid.
10. *Quod Annæus Cornutus verſus Virgilii, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudice operteque dixit, reprehenſione ſpurca & odioſa inquinavit.* 211
11. *De Valerio Corvino: & unde Corvinus.* 212
12. *De verbis quæ in utramque partem ſignificatione reciproca & adverſa dicuntur.* 213
13. *Verba ex hiſtoria Claudii Quadrigarii quibus Manlii Torquati nobilis adoleſcentis & hoſtis Galli provocatoris pugnam depinxit.* 215
14. *Quod idem Quadrigarius,* hujus facies, *patrio caſu probe & Latine dixit; & quædam alia appoſita de ſimilium vocabulorum declinationibus.* 216
15. *De genere controverſiæ quod Græce* ἄπορον *appellatur.* 218
16. *Quod Plinium Secundum, hominem non indoctum fugerit latueritque vitium argumenti, quod* ἀντίστρεφον *Græci dicunt.* 219

Commentario decimo hæc inſunt.

1. Tertium ne conſul *an* tertio *dici oporteat; & quonam modo Cn. Pompeius, quum in theatro, quod erat dedicaturus, honores ſuos inſcriberet, quæſtionem ancipitem iſtius verbi de conſilio Ciceronis vitaverit.* 220
2. *Quid Ariſtoteles de numero puerperii memoriæ mandaverit.* 222

3. *Locorum quorumdam illuſtrium collatio contentioque facta ex orationibus C. Gracchi & M. Ciceronis & M. Catonis.* ibid.
4. *Quod P. Nigidius argutiſſime docuit nomina non poſitiva eſſe, ſed naturalia.* 226
5. Avarus *ſimplexne vocabulum ſit an compoſitum & duplex, ſicut P. Nigidio videtur.* ibid.
6. *Multam dictam eſſe ab ædilibus plebei Appii Cæci filiæ, mulieri nobili, quod loquuta eſſet petulantius.* 227
7. *Fluminum, quæ ultra imperium Romanum fluunt, prima magnitudine eſſe Nilum; ſecunda Hiſtrum, proxima Rhodanum, ſicuti M. Varronem memini ſcribere.* 228
8. *Inter ignominias militares, quibus milites coërcebantur, fuiſſe ſanguinis dimiſſionem; & quænam eſſe videatur cauſa hujuſcemodi caſtigationis.* ibid.
9. *Quibus modis quoque habitu acies Romana inſtrui ſolita ſit, quæque earum inſtructionum ſint vocabula.* ibid.
10. *Quæ ejus rei cauſa ſit, quod & Græci veteres & Romani annulum in eo digito geſtaverunt qui eſt in manu ſiniſtra minimo proximus.* 229
11. *Verbum* mature, *quid ſignificet: quæque vocis ejus ratio ſit: & quod eo verbo vulgus hominum improprie utitur: atque inibi, quod* præcox *declinatum* præcocis *facit, non* præcoquis. ibid.
12. *De portentis fabularum, quæ Plinius Secundus indigniſſime in Democritum Philoſophum confert: ibidem de ſimulacro volucri columbæ.* 231
13. Cum partim hominum, *qua ratione veteres dixerint.* 232
14. Injuria mihi factum itur, *quali verborum ordine Cato dixerit.* 233
15. *De flaminis Dialis, deque flaminicæ cærimoniis; verbaque ex edicto prætoris appoſita, quibus dicit* non

non coacturum ſe ad jurandum neque virgines Veſtæ neque Dialem. ibid.

16. *Quos errores Julius Higinus in ſexto Virgilii animadverterit in hiſtoria Romana erratos.* 235

17. *Quam ob cauſam & quali modo Democritus philoſophus luminibus oculorum ſeſe privaverit: & ſuper ea re verſus Laberii pure admodum & venuſte facti.* 236

18. *Hiſtoria de Artemiſia, deque eo certamine quod apud Mauſoli ſepulcrum à ſcriptoribus inclutis decertatum eſt.* 238

19. *Non purgari neque lavari peccatum, dum prætenditur peccatorum, quæ alii quoque peccaverunt, ſimilitudo: atque inibi verba ex oratione ſuper ea re Demoſthenis.* 239

20. *Quid ſit* rogatio, *quid* lex, *quid* plebiſcitum, *quid* privilegium, *& quantum iſta omnia differant.* 240

21. *Quam ob cauſam M. Cicero his omnino verbis* noviſſime & noviſſimus *uti obſervantiſſime vitarit.* 241

22. *Locus exemtus ex Platonis libro, qui inſcribitur Gorgias, de falſæ philoſophiæ probris, quibus philoſophos temere inceſſivit qui emolumenta veræ philoſophiæ ignorant.* ibid.

23. *Verba ex oratione M. Catonis de mulierum veterum victu & moribus: atque inibi, quod fuerit jus marito in adulterio uxorem deprehenſam necare.* 245

24. Die priſtini, die craſtini, & die quarti, & die quinti, *qui elegantius loquuti ſunt dixiſſe, non ut ea vulgo dicuntur nunc.* ibid.

25. *Telorum & jaculorum gladiorumque, atque inibi navium quoque vocabula, quæ ſcripta in veterum libris reperiuntur.* 247

26. *Inſcite ab Aſinio Pollione reprehenſum Salluſtium, quod* transfretationem tranſgreſſum *dixerit; &* tranſgreſſos qui transfretaſſent. 248

27. Hi-

27. *Hiſtoria de populo Romano deque populo Pœnico, quod pari propemodum vigore fuerint æmuli.* 249
28. *De ætatium finibus* pueritiæ, juventæ, ſenectæ *ex Tuberonis hiſtoria ſumtum.* 250
29. *Quod particula*, atque, *non complexiva tantum ſit, ſed vim habeat pluſculam variamque.* ibid.

Commentario undecimo hæc inſunt.

1. *De origine vocabuli terræ Italiæ, deque ea multa, quæ* ſuprema *appellatur, deque ejus nominis ratione: ac de lege Ateria, & quibus verbis antiquitus multa minima dici ſolita ſit.* 251
2. *Quod* elegantia *apud antiquiores non de amœniore ingenio, ſed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur.* 253
3. *Qualis quantaque ſit* pro *particulæ varietas; deque exemplis ejus varietatis.* 254
4. *Quem in modum Q. Ennius verſus Euripidi æmulatus ſit.* ibid.
5. *De Pyrrhoniis philoſophis quædam, deque Academicis ſtrictim notata, deque inter eos differentia.* 255
6. *Quod mulieres Romæ per Herculem non juraverunt, neque viri per Caſtorem.* 256
7. *Verbis antiquiſſimis relictiſque jam & deſitis minime utendum.* 257
8. *Quid ſenſerit dixeritque M. Cato de Albino, qui homo Romanus Græca oratione res Romanas, venia ſibi ante ejus imperitiæ petita, compoſuit.* 258
9. *Hiſtoria de legatis Mileti & Demoſthene rhetore in libris Critolai reperta.* 259
10. *Quod C. Gracchus in oratione ſua hiſtoriam ſupraſcriptam Demadi rhetori, non Demoſtheni, attribuit: verbaque ipſius C. Gracchi relata.* 260
11. *Verba P. Nigidii, quibus differre dicit* mentiri *&* mendacium dicere. 261

12. *Quod Chryſippus philoſophus omne verbum ambiguum dubiumque eſſe dicit, Diodorus contra nullum verbum ambiguum eſſe putat.* ibid.

13. *Quid T. Caſtricius de verbis deque ſententia quadam C. Gracchi exiſtimaverit; quodque eſſe eam ſine ullo ſenſus emolumento docuerit.* 262

14. *Sobria & pulcherrima Romuli Regis reſponſio circa vini uſum.* 263

15. *De* ludibundo & errabundo, *atque id genus verborum productionibus; & quod Laberius ſic* amorabundam *dixit, ut dicitur* ludibunda & errabunda: *atque inibi quod Siſenna per hujuſcemodi verbum nova figura uſus eſt.* 264

16. *Quod Græcorum quorumdam verborum difficillima eſt in Latinam linguam mutatio: velut quod Græce dicitur, πολυπραγμοσύνη.* 265

17. *Quid ſignificet in veteribus prætorum edictis,* qui flumina retanda publice redemta habent. 267

18. *Qua pœna Draco Athenienſis in legibus, quas populo Athenienſi ſcripſit fures affecerit, & qua poſtea Solon, & qua item* X *viri noſtri, qui* XII *tabulas ſcripſerunt: atque inibi adſcriptum quod apud Ægyptios furta licita & permiſſa ſunt, apud Lacedæmonios autem cum ſtudio quoque affectata & pro exercitio utili celebrata, ac præter ea M. Catonis de pœniendis furtis digna memoria ſententia.* ibid.

Commentario duodecimo hæc inſunt.

1. *Diſſertatio Favorini philoſophi, qua ſuaſit nobili fœminæ uti liberos, quos peperiſſet, non nutricum adhibitarum, ſed ſuo ſibi lacte aleret.* 270

2. *Quod Annæus Seneca judicans de Q. Ennio deque M. Tullio, levi futilique judicio fuit.* 274

3. Lictoris *vocabulum qua ratione conceptum ortumque ſit; & ſuper eo diverſæ ſententiæ Valgii Rufi &*

& Tullii Ciceronis. 276

4. *Verſus accepti ex Q. Ennii ſeptimo annalium, quibus depingitur finiturque ingenium comitaſque hominis erga amicum ſuperiorem.* ibid.

5. *Sermo Tauri philoſophi de modo atque ratione tolerandi doloris ſecundum Stoïcorum decreta.* 278

6. *De ænigmate.* 282

7. *Quam ob cauſam Cn. Dolabella proconſul ream mulierem veneficii, confitentemque, ad Areopagitas rejecerit.* ibid.

8. *Reditiones in gratiam nobilium virorum memoratu dignæ.* 283

9. *Quæ dicantur vocabula ancipitia: & quod* ho- noris *quoque vocabulum ancipiti ſententia fuerit.* 284

10. *Quod* æditumus *verbum Latinum ſit.* 285

11. *Errare iſtos qui ſpe & fiducia latendi peccent; quum latebra peccati perpetua nulla ſit: & ſuper ea re Peregrini philoſophi ſermo ex Sophocli poëtæ ſententia.* ibid.

12. *Faceta reſponſio M. Ciceronis amolientis à ſe crimen manifeſti mendacii.* 286

13. Intra kalendas *quum dicitur, quid ſignificet, utrum* ante kalendas, *an* kalendis, *an utrumque: atque inibi quid ſit in oratione M. Tullii*, intra Oceanum, *&* intra montem Taurum, *& in quadam epiſtola*, intra modum. 287

14. Saltem *particula quam vim habeat & quam originem.* 291

15. *Quod Siſenna in libris hiſtoriarum adverbiis hujuſcemodi ſæpenumero uſus eſt*, celatim, vellicatim, ſaltuatim. 292

Commentario tertiodecimo hæc inſunt.

1. *Inquiſitio verborum iſtorum M. Tullii curioſior, quæ fuit in primo Antonianarum libro:* Multa autem

autem impendere videntur præter naturam etiam, præterque fatum : *tractatumque an idem duo iſta ſignificent*, fatum *atque* natura, *an diverſum.* ibid.

2. *Super poëtarum Pacuvii & Accii colloquio familiari in oppido Tarentino.* 294

3. *An vocabula hæc*, neceſſitudo & neceſſitas *differenti ſignificatione ſint.* ibid.

4. *Olympiadis Alexandri matris comis ac prudens ad filium Alexandrum reſcriptio.* 295

5. *De Ariſtotele, Theophraſto, & Menedemo, philoſophis : deque eleganti verecundia Ariſtotelis ſucceſſorem diatribæ ſuæ eligentis.* 296

6. *Quid veteres Latini dixerunt quas Græci* προσῳδίας *appellant ; & item quod vocabulum* barbariſmi *non uſurpaverint neque Romani antiquiores, neque Attici.* 297

7. *Diverſum de natura leonum dixiſſe Homerum in carminibus, & Herodotum in hiſtoriis.* ibid.

8. *Quod Afranius poëta prudenter & lepide Sapientiam filiam eſſe Uſus & Memoriæ dixit.* 298

9. *Quid Tullius Tiro in commentariis ſcripſerit de* ſuculis *&* hyadibus, *quæ ſunt ſtellarum vocabula.* 299

10. *Quod* ſororis *etymon eſſe dixerit Labeo Antiſtius, & quod* fratris *Nigidius.* 300

11. *Quem M. Varro aptum juſtumque eſſe numerum convivarum exiſtimarit : ac de menſis ſecundis & bellariis.* 301

12. *Tribunos plebis prenſionem habere, vocationem non habere.* 302

13. *Quod in libris Humanarum M. Varronis ſcriptum eſt*, ædiles & quæſtores populi Romani in jus à privato ad prætorem vocari poſſe. 304

14. *Quid ſit pomœrium.* 305

15. *Verba ex libro Meſſalæ auguris, quibus docet qui ſunt* minores magiſtratus ; *&* conſulem prætoremque

remque collegas eſſe: *& quædam alia de auſpiciis: item verba ejuſdem Meſſalæ, differentis, aliud eſſe ad populum loqui, aliud,* cum populo agere: *& qui magiſtratus à quibus avocent comitiatum.* 306

16. Humanitatem *non id ſignificare quod vulgus putat; ſed eo vocabulo, qui ſinceriter loquuti ſunt magis proprie eſſe uſos.* 307

17. *Quid apud M. Catonem ſignificent verba hæc,* inter os atque offam. 308

18. *Platonem tribuere Euripidi Sophocli verſum; & inveniri verſus verbis iſdem, aut paucis ſyllabis immutatis, apud diverſos poëtas temporibus variis natos.* 309

19. *De genere atque nominibus familiæ Porciæ.* ibid.

20. *Quod à ſcriptoribus eligantiſſimis major ratio habita ſit ſonitus vocum atque verborum jucundioris (quæ Græcis εὐφωνία dicitur) quam regulæ diſciplinaque quæ à Grammaticis reperta eſt.* 311

21. *Verba T. Caſtricii rhetoris ad diſcipulos adoleſcentes de veſtitu atque calceatu non decoro.* 314

22. *Comprecationes quæ ritu Romano fiunt diis, expoſitæ in libris ſacerdotum; inter quas Marti* Nerienem *tribuunt, & quid* Neriene *ſeu* Nerio *nomen importet.* 315

23. *M. Catonis conſularis & cenſorii pulcherrima exprobratio contra philoſophantes nomine & non re.* 317

24. *Quæſitum tractatumque quid ſint* manubiæ: *atque inibi dicta quædam de ratione utendi verbis pluribus idem ſignificantibus.* 318

25. *Verba P. Nigidii, quibus dicit in nomine* Valerii *in caſu vocandi primam ſyllabam acuendam eſſe: & item alia ex ejuſdem verbis ad rectam ſcripturam pertinentia.* 323

26. *De verſibus, quos Virgilius ſectatus videtur, Homeri ac Parthenii.* 324

27. *De ſententia Panætii philoſophi, quam ſcripſit in libro de officiis ſecundo; qua hortatur, ut homines ad cavendas injurias in omni loco intenti paratique ſint.* ibid.
28. *Quod Quadrigarius* cum multis mortalibus *dixit, an quid & quantum differret ſi dixiſſet,* cum multis hominibus. 325
29. *Non hactenus eſſe* faciem, *qua vulgo dicitur.* 326
30. *Quid ſit in ſatyra M. Varronis,* caninum prandium. 327

Commentario XIV hæc inſunt.

1. *Diſſertatio Favorini philoſophi adverſus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibuſque ſiderum & ſtellarum fata ſe hominum dicturos pollicentur.* 329
2. *Quem in modum diſſeruerit Favorinus conſultus à me ſuper officio judicis.* 336
3. *An æmuli offenſique inter ſeſe fuerint Xenophon & Plato.* 340
4. *Quod apte Chryſippus & graphice imaginem Juſtitiæ modulis coloribuſque verborum depinxit.* 341
5. *Lis atque contentio grammaticorum Romæ illuſtrium enarrata ſuper caſu vocativo vocabuli, quod eſt,* egregius. 342
6. *Cuimodi ſint, quæ ſpeciem doctrinarum habeant: ſed neque delectent neque utilia ſint; atque inibi de vocabulis ſingularium urbium regionumque immutatis.* 344
7. *Quod M. Varro Cn. Pompeio conſuli primum deſignato commentarium dedit, quem appellavit Iſagogicum, de officio ſenatus habendi.* 345
8. *Quæſitum eſſe diſſenſumque, an præfectus Latinarum cauſa creatus jus ſenatus convocandi conſulendique habeat.* 347

Com-

Commentario XV hæc inſunt.

1. *Quod in Q. Claudii annalibus, ſcriptum eſt, lignum alumine oblitum non ardere.* 348
2. *Quod Plato in libris, quos de legibus compoſuit, largiores lætioreſque in conviviis invitatiunculas vini non inutiles eſſe exiſtimaverit.* 349
3. *Quid M. Cicero de particula iſta ſenſerit ſcripſeritque quæ præpoſita eſt verbis* aufugio *&* aufero. *& an in verbo* autumo *eadem iſta hæc præpoſitio eſſe videri debeat.* 351
4. *Hiſtoria de Ventidio Baſſo ignobili homine; quem primum de Parthis triumphaſſe memoriæ traditum eſt.* 352
5. *Verbum* profligo *à pleriſque dici improprie inſciteque.* 353
6. *In libro M. Ciceronis de gloria ſecundo manifeſtum eſſe erratum, in ea parte in qua ſcriptum eſt ſuper Hectore & Ajace.* 354
7. *Obſervatum eſſe in ſenibus, quod annum fere ætatis tertium & ſexageſimum agant aut laboribus aut interitu aut clade aliqua inſignitum: atque inibi ſuper eadem obſervatione exemplum appoſitum epiſtolæ divi Auguſti ad Caium filium.* 355
8. *Locus ex oratione Favorini veteris oratoris de cœnarum atque luxuriæ opprobratione, qua uſus eſt, quum legem Liciniam de ſumtu minuendo ſuaſit.* ibid.
9. *Quod Cæcilius poëta* frontem *genere virili non poëtice, ſed cum probatione & cum analogia appellavit.* 356
10. *De voluntario & admirando interitu virginum Mileſiarum.* 357
11. *Verba SC. de exigendis urbe Roma philoſophis: item verba edicti cenſorum, quo improbati & coërciti ſunt, qui diſciplinam rhetoricam inſtituere & exercere Romæ cœperant.* 358

12. Le-

12. *Locus ex oratione Gracchi de parſimonia ac de pudicitia ſua memoratiſſimus.* 359
13. *De verbis inopinatis, quæ utroqueverſum dicuntur, & à grammaticis* communia *vocantur.* 360
14. *Quod Metellus Numidicus figuram orationis novam ex orationibus Græcis mutuatus eſt.* 361
15. Paſſis velis & paſſis manibus *dixiſſe veteres, non à verbo ſuo, quod eſt,* patior, *ſed ab alieno, quod eſt,* pandor. 362
16. *De novo genere interitus Crotonienſis Milonis.* ibid.
17. *Quam ob cauſam nobiles pueri Athenienſium tibiis canere deſierint, quum patrium iſtum morem canendi haberent.* 363
18. *Quod pugna belli civilis victoriaque C. Cæſaris, quam vicit in Pharſalicis campis, nunciata prædictaque eſt per cujuſpiam remigis vaticinium eodem ipſo die in Italia Patavii.* ibid.
19. *Verba M. Varronis memoria digna, ex ſatyra quæ inſcribitur* περὶ ἐδεσμάτων. 364
20. *Notata quædam de Euripidi poëtæ genere, vita, moribus, deque ejuſdem fine vitæ.* ibid.
21. *Quod à poëtis Jovis filii prudentiſſimi humaniſſimique, Neptuni autem ferociſſimi & inhumaniſſimi traduntur.* 366
22. *Hiſtoria de Sertorio duce, deque aſtu ejus commenticiiſque ſimulamentis, quibus ad barbaros milites continendos conciliandoſque ſibi utebatur.* ibid.
23. *De ætatibus hiſtoricorum nobilium, Hellanici, Herodoti, Thucydidis.* 367
24. *Quid Vulcatius Sedigitus, in libro quem de poëtis ſcripſit, de comicis Latinis judicarit.* ibid.
25. *De verbis quibuſdam novis, quæ in Cn. Matii mimiambis offenderamus.* 368
26. *Quibus verbis Ariſtoteles philoſophus definierit ſyl-*

ſyllogiſmum ; ejuſque definitionis interpretamentum verbis Latinis factum. ibid.
27. *Quid ſint* comitia calata, *quid* curiata, *quid* centuriata, *quid* cenſoria, *quid* tributa, *quid* concilium*: atque inibi quædam ejuſmodi.* 369
28. *Quod erravit Cornelius Nepos, quum ſcripſit Ciceronem tres & viginti annos natum cauſam pro Sex. Roſcio dixiſſe.* 370
29. *Quali figura orationis & quam nova L. Piſo annalium ſcriptor uſus ſit.* 371
30. *Vehiculum, quod* petorritum *appellatur, cujatis linguæ vocabulum ſit, Græcæ an Gallicæ.* ibid.
31. *Quæ verba legaverint Rhodii ad hoſtium ducem Demetrium, quum ab eo obſiderentur, ſuper illa incluta Ialyſi imagine.* 372

Commentario XVI hæc inſunt.

1. *Verba Muſonii philoſophi Græca, digna atque utilia audiri obſervarique, ejuſdemque utilitatis ſententia à M. Catone multis ante annis Numantiæ ad equites dicta.* 373
2. *Cuimodi ſit lex apud dialecticos percunctandi diſſerendique, & quæ ſit ejus legis reprehenſio.* ibid.
3. *Quanam ratione effici dixerit Eraſiſtratus medicus, ſi cibus forte deerit, ut tolerari aliquantiſper inedia poſſit, & tolerari fames: verbaque ipſa Eraſiſtrati ſuper ea re ſcripta.* 375
4. *Quo ritu quibuſque verbis fecialis populi Romani bellum indicere ſolitus ſit his quibus populus Romanus bellum fieri juſſerat. Et item in quæ verba conceptum fuerit jusjurandum de furtis militaribus ſanciendis, & uti milites ſcripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, cauſis quibuſdam exceptis, propter quas id jusjurandum remitti æquum eſſet.* 376
5. Veſtibulum *quid ſignificet; deque ejus vocabuli rationibus.* 378

6. Ho-

6. *Hoſtiæ, quæ dicuntur* bidentes, *quid ſunt, & quam ob cauſam ita appellatæ ſunt: ſuperque ea re P. Nigidii & Julii Higini ſententiæ.* 379
7. *Quod Laberius verba pleraque licentius petulantiuſque finxit: & quod multis item verbis utitur, de quibus, an ſint Latina, quæri ſolet.* 381
8. *Quid ſignificet & quid à noſtris appellatum ſit, quod* ἀξίωμα *dialectici dicunt, & quædam alia quæ prima in diſciplina dialectica traduntur.* 382
9. *Quid ſignificet verbum in libris veterum creberrime poſitum,* ſuſque deque. 384
10. *Quid ſint* proletarii, *quid* capitecenſi, *quid item ſit in* XII *tabulis,* aſſiduus, & *quæ ejus vocabuli ratio ſit.* 385
11. *Hiſtoria ex Herodoti libris ſumta de Pſyllorum interitu, qui in Syrtibus Africanis colebant.* 387
12. *De his vocabulis quæ Cloatius Verus aut ſatis commode aut nimis abſurde & illepide ad origines linguæ Græcæ redigit.* 388
13. *Quid ſit* municipium, *& quid à* colonia *differat, & quid ſint* municipes; *quæque ſit ejus vocabuli ratio ac proprietas: atque inibi quod divus Hadrianus in ſenatu de jure atque vocabulo* municipum *verba fecit.* 389
14. *Quod M. Cato differre dixit* feſtinare *&* properare *& quam incommode Verrius Flaccus vim verbi, quod eſt,* feſtinant, *interpretatus ſit.* 390
15. *Quid Theophraſtus mirum de perdicibus ſcriptum reliquerit, & quid Theopompus de leporibus.* 391
16. Agrippas *à partus ægri & improſperi vitio appellatos; deque his deabus, quæ vocantur* Proſa *&* Poſtverta. ibid.
17. *Quæ ratio vocabuli ſit* agri Vaticani. ibid.
18. *Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ* ὀπτικὴ *appellatur, & item alia* κανονικὴ, *& tertia itidem quæ dicitur* μετρικὴ. 392

19. *Sumta*

19. *Sumta hiſtoria ex Herodoti libro ſuper fidicine Arione.* 393

Commentario XVII hæc inſunt.

1. *Quod Gallus Aſinius & Largius Licinius ſententiam M. Ciceronis reprehendunt ex oratione, quam dixit pro M. Cælio; & quid adverſus homines ſtolidiſſimos pro eadem ſententia vere digneque dici poſſit.* 395

2. *Verba quædam ex Q. Claudii annalium primo curſim in legendo notata.* 396

3. *Verba M. Varronis ex libro quinto & viceſimo Humanarum, quibus contra opinionem vulgariam interpretatus eſt Homeri verſum.* 399

4. *Quid Menander poëta Philemoni poëtæ dixerit, à quo ſæpe indigne in certaminibus comœdiarum ſuperatus eſt: & quod ſæpiſſime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis victus eſt.* 400

5. *Nequaquam eſſe verum quod minutis quibuſdam rhetoricæ artificibus videatur, M. Ciceronem, in libro quem de amicitia ſcripſit, vitioſo argumento uſum,* ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου *poſuiſſe: totumque id conſideratius tractatum exploratumque.* 401

6. *Falſum eſſe, quod Verrius Flaccus in ſecundo librorum, quos de obſcuris M. Catonis compoſuit,* de ſervo recepticio *ſcriptum reliquit.* 403

7. *Verba hæc ex Atinia lege,* QUOD. SUBREPTUM. ERIT. EJUS. REI. AETERNA. AUCTORITAS. ESTO. *P. Nigidio & Q. Scævolæ viſa eſſe non minus de præterito furto, quam de futuro caviſſe.* 405

8. *In ſermonibus apud menſam Tauri philoſophi quæri agitarique hujuſmodi ſolita, cur oleum ſæpe & facile, vina rarius congelaſcant, acetum haud fere umquam, & quod aquæ fluviorum fon-*

fontiumque durentur, mare gelu non duretur. 406
9. *De notis litterarum quæ in C. Cæſaris epiſtolis reperiuntur, deque aliis clandeſtinis literis ex vetere hiſtoria petitis: & quid* ſcytale *ſit* Laconica. 407
10. *Quid de verſibus Virgilii Favorinus exiſtimarit, quibus in deſcribenda flagrantia montis Ætnæ Pindarum poëtam ſequutus eſt: collataque ab eo ſuper eadem re utriuſque carmina & dijudicata.* 409
11. *Quod Plutarchus in libris Sympoſiacis opinionem Platonis de habitu atque natura ſtomachi fiſtulæque ejus quæ τραχεῖα dicitur, adverſum Eraſiſtratum medicum tutatus eſt auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.* 412
12. *De materiis infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant, à Favorino exercendi gratia diſputatis.* 413
13. Quin *particula quot qualeſque varietates ſignificationis habeat, & quam ſæpe in veterum ſcriptis obſcura ſit.* 414
14. *Sententiæ ex Publii mimis ſelectæ lepidiores.* 415
15. *Quod Carneades Academicus elleboro ſtomachum purgavit ſcripturus adverſus Zenonis Stoïci decreta: deque natura medelaque ellebori candidi & nigri.* 416
16. *Anates Ponticas vim habere venenis detergendis potentem: atque inibi de Mithridati regis in id genus medicamentis ſollertia.* 417
17. *Mithridatem Ponti regem quinque & viginti gentium linguis loquutum, Quintumque Ennium tria corda habere ſe dixiſſe, quod tres linguas percalluiſſet, Græcam, Oſcam, Latinam.* 418
18. *Quod M. Varro C. Salluſtium hiſtoriæ ſcriptorem deprehenſum ab Annio Milone in adulterio ſcribit, & loris cæſum, pecuniaque data dimiſſum.* ibid.
19. *Quid Epictetus philoſophus dicere ſolitus ſit hominibus nequam & impuris diſciplinas philoſophiæ ſtudioſe tractantibus: & quæ duo verba obſervanda præceperit omnium rerum longe ſalubria.* ibid.

20. *Verba ſumta ex Sympoſio Platonis numeris coagmentiſque verborum ſcite, modulate, apteque exercendi gratia in Latinam orationem verſa.* 420
21. *Quibus temporibus poſt Romam conditam Græci Romanique illuſtres viri floruerint ante ſecundum bellum Karthaginienſium.* 421

Commentario XVIII hæc inſunt.

1. *Diſputationes à philoſopho Stoïco, & è contra à Peripatetico, arbitro Favorino, factæ: quæſitumque inter eos, quantum in perficienda vita beata virtus valeret; quantumque eſſet in iis quæ dicuntur extranea.* 427
2. *Cujuſmodi quæſtionum certationibus Saturnalicia ludicra Athenis agitare ſoliti ſumus: atque inibi inſperſa quædam ſophiſmata & ænigmata oblectatoria.* 429
3. *Quid Æſchines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accuſavit, Lacedæmonios ſtatuiſſe dixerit ſuper ſententia probatiſſima, quam improbatiſſimus homo dixiſſet.* 431
4. *Quod Sulpicius Apollinaris prædicantem quemdam à ſeſe uno Salluſtii hiſtorias intelligi illuſit, quæſtione propoſita, quid verba iſta apud Salluſtium ſignificarent;* incertum ſtolidior an vanior. 432
5. *Quod Q. Ennius in ſeptimo annali* quadrupes eques, *ac non* quadrupes equus, *ut legunt multi, ſcriptum reliquit.* 434
6. *Quod Ælius Meliſſus, in libro cui titulum fecit,* de loquendi proprietate, *quem quum ederet* cornum *eſſe* copiæ *dicebat, rem ſcripſit neque dictu neque auditu dignam; quum differre* matronam *&* matrem familias *exiſtimavit differentia longe vaniſſima.* 435
7. *Quem in modum Favorinus tractaverit intempeſtivum quemdam de verborum ambiguitatibus* *quæ-*

quærentem : atque ibi quot ſignificationes capiat concio. 437

8. Ὁμοιοτέλευτα καὶ ὁμοιόπτωτα, *atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta eſſe & puerilia Lucilii quoque verſibus declarari.* 438

9. *Quid ſignificet apud M. Catonem verbum,* inſecenda? *quodque* inſecenda *potius legendum ſit, quam,* *quod plerique exiſtimant,* inſequenda. 439

10. *Errare iſtos, qui in exploranda febri pulſus venarum pertentari putant, non arteriarum.* 440

11. *Verba ex carminibus Furii Antiatis inſcite à Cæſellio Vindice reprehenſa, verſuſque ipſi, in quibus ea verba ſunt ſubſcripti.* 442

12. *Morem iſtum veteribus noſtris fuiſſe, verba* patiendi *mutare ac vertere in* agendi *modum.* 443

13. *Quali talione Diogenes philoſophus uſus ſit pertentatus à dialectico quodam ſophiſmatio impudenti.* 444

14. *Quid ſit numerus* hemiolios, *quid* epitritos *& quod vocabula iſta non facile noſtri auſi ſunt vertere in linguam Latinam.* 445

15. *Quod M. Varro in heroïs verſibus obſervaverit rem nimis anxiæ & curioſæ obſervationis.* ibid.

Commentario XIX hæc inſunt.

1. *Reſponſio cujuſdam philoſophi interrogati quam ob cauſam maris tempeſtate palluerat.* 446

2. *Ex quinque corporis ſenſibus duos eſſe cum belluis maxime communes.* 448

3. *Quod turpius eſt frigide laudari, quam acerbius vituperari.* 452

4. *Quamobrem venter repentino timore effluat, quare etiam ignis urinam laceſſat.* ibid.

5. *Ex Ariſtotelis libris ſumtum, quod nivis aqua potui peſſima ſit, & quod ex nive cryſtallus concreatur.* 451

6. *Quod pudor ſanguinem ad extra diffundit, timor vero contrahit.* 452

7. *Quid*

7. *Quid ſit* obeſum; *nonnullaque alia priſca vocabula.* ibid.
8. *Quæſtio an* harena, cœlum, triticum, *pluralia inveniantur: atque inibi de* quadrigis, inimicitiis, *nonnullis præterea vocabulis: an ſingulari numero comperiantur.* 454
9. *Antonii Juliani in convivio ad quoſdam Græcos lepidiſſima reſponſio.* 457
10. *Verba hæc*, præter propter, *in uſu vulgi prodita, etiam Ennii fuiſſe.* 459
11. *Ponit verſus Platonis amatorios, quos admodum juvenis luſit, dum tragœdiis contendit.* 461
12. *Diſſertatio Herodis Attici ſuper vi & natura doloris, ſuaque opinionis affirmatio per exemplum indocti ruſtici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit.* 462
13. *Quos* pumiliones *dicimus, Græce* νάνυς *appellari.* 464
14. *Comtemporaneos fuiſſe Cæſari & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium ætatis ſuæ doctiſſimos Romanos: & quod Nigidii commentationes propter earum obſcuritatem ſubtilitatemque in volgus non exeunt.* 465

Commentario XX hæc inſunt.

1. *Diſceptatio Sex. Cæcilii jureconſulti & Favorini philoſophi de legibus duodecim tabularum.* 466
2. *Vocabulum* ſiticinum, *in M. Catonis oratione quid ſignificet.* 474
3. *Quam ob cauſam L. Accius poëta in pragmaticis* ſicinniſtas nebuloſo nomine *eſſe dixerit.* ibid.
4. *Artificum ſcenicorum ſtudium amoremque inhoneſtum probroſumque eſſe: & ſuper ea re verba Ariſtotelis philoſophi adſcripta.* ibid.
5. *Exempla epiſtolarum Alexandri regis & Ariſtotelis philoſophi ita uti ſunt edita: eaque in linguam Latinam verſa.* 475

6. *Quæ-*

6. *Quæſitum atque tractatum, utrum ſit rectius dicere*, habeo curam veſtri, *an* veſtrum. 477

7. *Quam diverſæ Græcorum ſententiæ ſuper numero Niobæ filiorum.* 479

8. *De iis quæ habere συμπάθειαν videntur cum luna augeſcente.* ibid.

9. *Qualibus verbis delectari ſolitus ſit Antonius Julianus poſitis in mimiambis, quos Cn. Matius ſcripſit.* 480

10. *Quid vocabulum* ex jure manum conſertum, *ſignificet.* ibid.

11. *Quid ſit* ſculna *verbum poſitum apud M. Varronem.* 482

A. GELLII NOCTIUM ATTICARUM COMMENTARIUS.

LIBER PRIMUS.

CAPUT I.

Quali proportione, quibuſque collectionibus Plutarchus ratiocinatum eſſe Pythagoram philoſophum dixerit, de comprehendenda corporis proceritate, qua fuit Hercules, quum vitam inter homines viveret.

PLUTARCHUS in libro, qui de Herculis quali inter homines fuerit animi corporiſque ingenio & virtutibus, conſcripſit, ſcite ſubtiliterque ratiocinatum Pythagoram philoſophum dicit, in reperienda modulandaque ſtatus longitudiniſque ejus præſtantia. nam quum fere conſtaret, curriculum ſtadii, quod eſt Piſæ ad Jovis Olympii, Herculem pedibus ſuis metatum, idque feciſſe longum pedes ſexcentos; cetera quoque ſtadia in terra Græcia, ab aliis poſtea inſtituta, pedum quidem eſſe numero ſexcentum, ſed tamen aliquantulum breviora: facile intellexerit, modum ſpatiumque plantæ Herculis, ratione proportionis habita, tanto fuiſſe quàm aliorum procerius, quanto Olympicum ſtadium longius eſſet quam cetera. Comprehenſa autem menſura Herculani pedis, quanta longinquitas corporis ei menſuræ conveniret, ſecundum naturalem membrorum omnium inter ſe competen-

tiam, modificatus eſt: atque ita id colligit, quod erat conſequens; tanto fuiſſe Herculem corpore excelſiorem quam alios; quanto Olympicum ſtadium ceteris pari numero factis anteiret.

CAP. II.

Ab Herode Attico Cl. V. tempeſtive deprompta in quendam jactabundum & glorioſum adoleſcentem, ſpecie tantum philoſophiæ ſectatorem, verba Epicteti Stoici, quibus feſtiviter a vero Stoico ſejunxit vulgus loquacium nebulonum, qui ſe Stoicos nuncuparent.

HErodes Atticus, vir & Græca facundia & conſulari honore præditus, arceſſebat ſæpe nos, quum apud magiſtros Athenis eſſemus, in villas ei urbi proximas, me & Cl. V. Servilianum, complureiſque alios noſtrates, qui Roma in Græciam ad capiendum ingenii cultum conceſſerant. Atque ibi tunc, quum eſſemus apud eum in villa, cui nomen eſt Chephiſia, & æſtu anni & ſidere autumni flagrantiſſimo; propulſabamus caloris incommoda lucorum umbra ingentium, longis ambulacris & mollibus ædium poſticum refrigerantibus, lavacris nitidis & abundis, & collucentibus, totiuſque villæ venuſtate aquis undique canoris atque avibus perſonante. Erat ibidem nobiſcum ſimul adoleſcens philoſophiæ ſectator, diſciplinæ, ut ipſe dicebat, Stoicæ, ſed loquacior, impendio & promptior. Is plerumque in convivio, ſermonibus, qui poſt epulas haberi ſolent, multa atque immodica de philoſophiæ doctrinis intempeſtive atque inſubide diſſerebat, præq; ſe uno ceteros omneis linguæ Atticæ principes, gentemque omnem togatam, totumque nomen Latinum, rudes eſſe & agreſtes prædicabat: atque interea vocabulis haud facile cognitis, ſyllogiſmorum captionumque dialecticarum laqueis ſtrepebat, *κυριεύοντας, ἡσυχάζοντας καὶ σωρίτας*, alioſque id genus gryphos neminem poſſe dicens niſi ſe diſſolvere; rem vero ethicam, naturamque humani

ni ingenii, virtutumque origines, officiaque earum confinitima aut contraria, morborum vitiorumque fraudes, animorumque labes ac peſtilentias, aſſeverabat nulli eſſe magis ea omnia explorata, comperta, meditataque quam ſibi. cruciatibus autem doloribuſque corporis & periculis mortem minitantibus habitum ſtatumque vitæ beatæ, quem ſe eſſe adeptum putabat, neque lædi, neque imminui exiſtimabat; ac ne oris quoque & vultus ſerenitatem Stoici hominis unquam ulla poſſe ægritudine obnubilari. Has ille inaneis quum flaret glorias, jamque omnes finem cuperent, verbiſque ejus defatigati pertæduiſſent: tum Herodes Græca, ut hujus plurimus mos fuit, oratione utens, Permitte, inquit, philoſophorum ampliſſime, quoniam reſpondere nos tibi non quimus, quos idiotas & rudes vocas, recitari ex libro, quid de hujuſcemodi magniloquentia veſtra ſenſerit dixeritque Epictetus, Stoicorum vel maximus, juſſitque proferri diſſertationum Epicteti digeſtarum ab Arriano ſecundum librum: in quo ille venerandus ſenex juvenes, qui ſe Stoicos appellabant, neque frugis neque operæ probæ, ſe in theorematis tantum nugalibus & puerilium iſagogarum commentationibus oblectantes, objurgatione juſta inceſſivit. Lecta igitur ſunt ex libro, qui prolatus eſt, ea quæ addidit. Quibus verbis Epictetus ſevere ſimul ac feſtiviter ſejunxit atque diviſit à vero atque ſincero Stoico, qui eſſet proculdubio ἀκώλυτος, ἀνεκβίαστος, ἀπαρεμπόδιστος, ἐλεύθερος, εὔπορος, εὐδαίμων, vulgus aliud nebulonum hominum, qui ſe Stoicos nuncuparent; atraque verborum & argutiarum fuligine ob oculos audientium jacta ſanctiſſimæ diſciplinæ nomen ementirentur.

Εἰπέ μοι περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν. Ἄκουε.

Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν. Τῶν ὄντων τὰ μέν ἐστιν ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ, τὰ δ' ἀδιάφορα. ἀγαθὰ μὲν οὖν αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ μετέχοντα αὐτῶν. κακὰ δὲ, κακίαι, καὶ τὰ μετέχοντα κακίας. ἀδιάφορα δὲ, τὰ μεταξὺ τούτων, πλοῦ-

τος, ὑγίεια, ζωή, θάνατος, ἡδονή, πόνος. πόθεν οἶδας; οὕτως Ἑλλάνικος λέγει ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς. τί γὰρ διαφέρει τοῦτο εἰπεῖν, ἢ ὅτι Διογένης ἐν τῇ ἠθικῇ, ἢ Χρύσιππος, ἢ Κλεάνθης; βεβασάνικας οὖν αὐτὸ καὶ δόγμα σεαυτοῦ πεποίησαι, δείκνυε πῶς εἴωθας ἐν πλοίῳ χειμάζεσθαι. μέμνησαι ταύτης τῆς διαιρέσεως, ὅταν ψοφήσῃ τὸ ἱστίον. καὶ ἀνακραυγάσοντί σοι ἐάν τις κακόσχολος παραστὰς εἴπῃ, λέγε μοὶ σὺ πρὸς τῶν θεῶν, ἃ πρῴην ἔλεγες, μὴ κακία ἐστὶ τὸ ναυαγῆσαι· μή τι κακίας μετέχον; οὐκ ἄρα ξύλον ἐνσείσεις αὐτῷ; τί ἡμῖν καὶ σοί, ἄνθρωπε· ἀπολλύμεθα, καὶ σὺ θέλων παίζεις. ἂν δέ σε ὁ Καῖσαρ μεταπέμψηται κατηγορούμενον. μέμνησαι τῆς διαιρέσεως. ἄν τις σοὶ εἰσιόντι καὶ ὠχριῶντι ἅμα καὶ τρέμοντι προσελθὼν εἴπῃ, τί τρέμεις ἄνθρωπε; περὶ τίνων σοὶ ἐστὶν ὁ λόγος; μή τι ἔσω ὁ Καῖσαρ ἀρετὴν καὶ κακίαν τοῖς εἰσερχομένοις δίδωσι; τί μοι ἐμπαίζεις καὶ σὺ πρὸς τοῖς ἐμοῖς κακοῖς; ὅμως φιλόσοφε εἰπέ μοι, τί τρέμεις; οὐχὶ θάνατός ἐστι τὸ κινδυνευόμενον, ἢ δεσμωτήριον, ἢ πόνος τοῦ σώματος, ἢ φυγή, ἢ ἀδοξία; τί γὰρ ἄλλο; μή τι κακία; μή τι μετέχον κακίας; σὺ οὖν τίνα πρὸς ταῦτα ἔλεγες; τί ἐμοὶ καὶ σοὶ ἄνθρωπε; ἀρκεῖ ἐμοὶ τὰ ἐμὰ κακά. καὶ καλῶς λέγεις, ἀρκεῖ γάρ σοι τὰ σὰ κακά, ἡ ἀγέννεια, ἡ δειλία, ἡ ἀλαζονεία, ἣν ἠλαζονεύου ἐν τῇ σχολῇ καθήμενος. τί τοῖς ἀλλοτρίοις ἐκαλλωπίζου; τί Στωϊκὸν ἔλεγες σεαυτόν; τηρεῖτε οὕτως ἑαυτοὺς ἐν οἷς πράσσετε, καὶ εὑρήσετε τίνος ἐστὲ αἱρέσεως. τοὺς πλείστους ὑμῶν Ἐπικουρείους εὑρήσετε, ὀλίγους τινὰς Περιπατητικούς, καὶ τούτους ἐκλελυμένους. His ille auditis inſolentiſſimus adoleſcens obticuit. tamquam ſi ea omnia non ab Epicteto in quoſdam alios, ſed ab Herode in eum dicta eſſent.

CAP. III.

Quod Chilo Lacedæmonius conſilium anceps pro ſalute amici cepit, quodque eſt circumſpecte & anxiè conſiderandum, an pro utilitatibus amicorum delinquendum aliquando ſit: notataque inibi & relata quæ Theophraſtus & M. Cicero ſuper ea re ſcripſerunt.

LAcedæmonium Chilonem, unum ex illo inclyto numero ſapientium, ſcriptum eſt in libris eorum qui

qui vitas reſque geſtas clarorum hominum memoriæ mandaverunt, quum die vitæ ſuæ poſtremo eum inibi mors occuparet, ad circumſtantes amicos ſic loquutum. Dicta mea, inquit, factaque in ætate longa pleraque omnia fuiſſe non pœnitenda, forſitan vos etiam ſciatis. Ego certe in hoc quidem tempore non fallo me, nihil eſſe quicquam commiſſum à me, cujus memoria rei aliquid pariat ægritudinis: niſi profecto illud unum ſit, quod rectene an perperam fecerim, nondum mihi plane liquet. Super amici capite judex cum duobus aliis fui. lex ita fuit, uti eum hominem condemnari neceſſe eſſet. Aut amicus igitur capitali perdendus, aut adhibenda fraus legi fuit. Multa cum animo meo ad caſum tam ancipitem medendum conſultanti viſum eſt id quod feci, præ hoc quod erant alia, toleratu facilius. tacitus ad condemnandum ſententiam tuli: his, qui ſimul judicabant, ut abſolverent, perſuaſi. ſic mihi & judicis & amici officium in re tanta ſalvum fuit. ſed hanc capio ex eo facto moleſtiam, quod metuo ne à perfidia & culpa non abhorreat, in eadem re eodemque tempore, inque communi negotio, quod mihi optimum factu duxerim, diverſum ejus aliis ſuaſiſſe. Hic autem Chilo, præſtabilis homo ſapientia, quonam uſque debuerit contra legem contraque jus pro amicó progredi, dubitavit; eaque res in fine quoque vitæ ipſo animum ejus anxit. & alii deinceps multi philoſophiæ ſectatores, ut in libris eorum ſcriptum eſt, ſatis anquiſite ſatiſque ſollicite quæſierunt, ut verbis quæ ſcripta ſunt, ipſis utar, *εἰ δεῖ βοηθεῖν τῷ φίλῳ παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ μέχρι πόσου, καὶ ποῖα.* Ea verba ſignificant, quæſiſſe eos, an nonnunquam contra jus contrave morem faciendum pro amico ſit, & in qualibus, & in quibus cauſis, & quemnam aduſque modum. Super hac quæſtione cum ab aliis, ſicuti dixi, multis, tum vel diligentiſſime à Theophraſto diſputatur, viro in philoſophia peripatetica modeſtiſſimo doctiſſimoque.

Eaque diſputatio ſcripta eſt, ſi recte meminimus, in libro ejus de amicitia primo. Eum librum M. Cicero videtur legiſſe, quum ipſe quoque librum de amicitia componeret. & cetera quidem, quæ ſumenda à Theophraſto exiſtimavit, ut ingenium facundiaque ejus fuit, ſumſit & tranſpoſuit commodiſſime aptiſſimeque: hunc autem locum, de quo ſatis quæſitum eſſe dixi, omnium rerum aliarum difficillimum ſtrictim atque curſim transgreſſus: neque ea, quæ à Theophraſto penſim atque enucleate ſcripta ſunt, exſecutus eſt; ſed, anxietate illa & quaſi moroſitate diſputationis prætermiſſa, genus ipſum rei tantum paucis verbis notavit. ea verba Ciceronis, ſi recenſere quis vellet, appoſui. *His igitur finibus utendum eſſe arbitror, ut, quum emendati mores amicorum ſint, tum ſit inter eos omnium rerum, conſiliorum, voluntatum, ſine ulla exceptione communitas: ut etiam ſiqua fortuna acciderit, ut minus juſtæ voluntates amicorum adjuvandæ ſint, in quibus eorum aut caput agatur aut fama, declinandum de via ſit, modo ne ſumma turpitudo ſequatur, eſt enim quatenus amicitiæ venia dari poſſit. Quum agetur*, inquit, *aut caput amici, aut fama, declinandum eſt de via*, ut etiam iniquam voluntatem illius adjuvemus. ſed cujuſmodi declinatio iſta eſſe debeat, qualiſque ad adjuvandum digreſſio, & in quanta voluntatis amici iniquitate, non dicit. Quid autem refert ſcire me, in hujuſmodi periculis amicorum, ſi non magna me turpitudo ſequutura eſt, de via recta eſſe declinandum, niſi id quoque me docuerit, quam putet magnam turpitudinem, & quum deceſſero de via, quouſque degredi debeam? *Eſt enim*, inquit, *quatenus dari amicitiæ venia poſſit.* hoc immo ipſum eſt, quod maxime diſcendum eſt, quodque ab his, qui docent, minime dicitur, quatenus quoque fine dari amicitiæ venia debeat. Chilo ille ſapiens, de quo paulo ante dixi, conſervandi amici cauſa de via declinavit, ſed video quouſque progreſſus eſt, falſum enim pro amici ſalute conſi-

conſilium dedit. id ipſum tamen in fine quoque vitæ, an jure poſſet reprehendi culparique dubitavit. *Contra patriam*, inquit Cicero, *arma pro amico ſumenda non ſunt.* hoc profecto nemo ignoravit, etiam priuſquam Theognis, ut Lucilius ait, naſceretur. ſed id quæro, id deſidero: quum pro amico contra jus & contra quam licet, ſalva tamen libertate atque pace, faciendum eſt; & quum de via, ſicut ipſe ait, declinandum eſt: quid & quantum, & in quali cauſa, & quonam uſque id fieri debeat. Pericles ille Athenienſis, egregius vir ingenio, boniſque omnibus diſciplinis ornatus, in una quidem ſpecie, ſed planius tamen, quid exiſtimaret profeſſus eſt. nam quum amicus eum rogaret ut pro re cauſaque ejus falſum dejeraret: his ad eum verbis uſus eſt, *Δεῖ με συμπράττειν τοῖς φίλοις, ἀλλὰ μέχρι θεῶν.* Theophraſtus autem, quo dixi libro anquiſitius quidem ſuper hac re ipſa & exactius preſſiuſque quam Cicero diſſerit, ſed is quoque in docendo non de unoquoque facto ſingillatim exiſtimat, neque certis exemplorum documentis, ſed generibus rerum ſummatim univerſimque utitur: ad hunc ferme modum: Parva, inquit, & tenuis vel turpitudo, vel infamia ſubeunda eſt, ſi ea re magna utilitas amico quæri poteſt. rependitur quippe & compenſatur leve damnum delibatæ honeſtatis majore alia gravioreque in adjuvando amico honeſtate: minimaque illa labes & quaſi lacuna famæ munimentis partarum amico utilitatum ſolidatur. neque nominibus, inquit, moveri nos oportet, quod paria genere ipſo non ſunt honeſtas meæ famæ & rei amici utilitas. ponderibus hæc enim poteſtatibuſque præſentibus, non vocabulorum appellationibus neque dignitatibus generum dijudicanda ſunt. nam quum in rebus aut paribus, aut non longe ſecus, utilitas amici & honeſtas noſtra conſiſtit, honeſtas proculdubio præponderat: quum vero amici utilitas nimio eſt amplior; honeſtatis autem noſtræ in re

non gravi levis jactura eſt: tunc, quod utile amico eſt, id primum illo, quod honeſtum nobis eſt, fit plenius. ſicuti magnum pondus æris parva lamina auri fit precioſius. Verba adeo ipſa Theophraſti ſuper ea re adſcripſi: *οὐκ οἶδ' εἴπου τοῦτο τῷ γένει τιμιώτερον ἤδη, καὶ, ὁτιοῦν ἂν ᾖ μέρος, τούτου, πρὸς τὸ τηλίκον θατέρου συγκρινόμενον, αἱρετὸν ἔσται. λέγω δ' οἷον, οὐ καὶ χρυσίον τιμιώτερον χαλκοῦ, καὶ τηλίκον τοῦ χρυσίου πρὸς τὸ τηλίκον χαλκοῦ μέγεθος ἀντιπαραβαλλόμενον, πλέον δόξει, ἀλλὰ ποιήσει τινὰ ῥοπὴν καὶ τὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθος.* Favorinus quoque philoſophus hujuſcemodi indulgentiam gratiæ tempeſtivius, laxato paulum remiſſoque ſubtili juſtitiæ examine, his verbis definivit, *ἡ καλουμένη χάρις παρὰ τοῖς ἀνθρώποις τοῦτο ἐστὶν ὕφεσις ἀκριβείας ἐν δέοντι.* poſt deinde idem Theophraſtus ad hanc ferme ſententiam diſſeruit: Has tamen, inquit, & parvitates rerum & magnitudines, atque has omnes officiorum exiſtimationes alia nonnunquam momenta extrinſecus atque aliæ quaſi appendices perſonarum & cauſarum & temporum, & circumſtantiæ ipſius neceſſitates, quas includere in præcepta difficile eſt, moderantur & regunt & quaſi gubernant, & nunc ratas efficiunt, nunc irritas. Hæc taliaque Theophraſtus caute & ſollicite & religioſe, cauſa diſſerendi magis diſputandique diligentia, quam cum decernendi ſententia atque fiducia, diſſeruit. quoniam profecto cauſas ſcientiæ, corporum varietates, diſceptationumque differentiam ignorantes directum atque perpetuum diſtinctumque in rebus ſingulis præceptum, quod ego nos in prima tractatus iſtius parte deſiderare dixeram, non capiunt. Ejus autem Chilonis, à quo diſputatiunculæ hujus initium fecimus, quum alia quædam ſunt monita utilia atque prudentia, tum id maxime exploratæ utilitatis eſt, quod duas ferociſſimas affectiones amoris atque odii intra modum tantum coërcuit. *Hac*, inquit, *fini ames, tamquam forte fortuna oſurus: hac itidem tenus oderis,*

oderis, tamquam fortaſſe poſt amaturus. Super hoc eodem Chilone Plutarchus philoſophus in libro περὶ ψυχῆς primo ita ſcripſit, Χείλων ὁ παλαιὸς, ἀκούσας τινὸς λέγοντος, μηδένα ἔχειν ἐχθρὸν, ἠρώτησεν εἰ καὶ μηδένα φίλον ἔχει. νομίζων δὲ ἀνάγκης ἐπακολουθεῖν καὶ συνεπάγεσθαι φιλίας καὶ ἀπεχθείας.

CAP. IV.

Quam tenuiter curioſeque exploraverit Antonius Julianus in oratione M. Tullii verbi ab eo mutati argutiam.

ANtonius Julianus rhetor perquam fuit honeſti atque amœni ingenii; doctrina quoque iſta utiliore ac delectabili; veterumque elegantiarum cura & memoria multa fuit: ad hoc, ſcripta pleraque omnia antiquiora tam curioſe ſpectabat, aut virtutes penſitabat, aut vitia rimabatur, ut judicium eſſe factum examuſſim diceres. Is Julianus ſuper eo enthymemate, quod eſt in oratione M. Tullii, qua pro Cn. Plancio dixit, ita exiſtimavit. Sed verba prius, de quibus ab eo judicium factum eſt, ipſa ponam. *Quamquam diſſimilis eſt pecuniæ debitio & gratiæ: nam qui pecuniam diſſolvit, ſtatim non habet id, quod reddidit: qui autem debet, æs retinet alienum: gratiam autem & qui refert, habet; & qui habet, in eo ipſo quod habet, refert. Neque ego nunc Plancio deſinam debere, ſi hoc ſolvero: nec minus ei redderem voluntate ipſa, ſi hoc moleſtiæ non accidiſſet.* Criſpum ſane, inquit, agmen orationis rotundumque, ac modulo ipſo numerorum venuſtum, ſed quod cum venia legendum ſit verbi paulum ideo immutati, ut ſententiæ fides ſalva eſſet. namque debitio gratiæ & pecuniæ collata verbum utrobique ſervare poſſet. ita enim recte oppoſita inter ſeſe gratiæ pecuniæque debitio videbitur, ſi & pecunia quidem deberi dicatur & gratia, ſed quid eveniat in pecunia debita ſolutave, quid contra in gratia debita redditave, debitionis verbo utrimque ſervato diſſeratur. Cicero autem,

tem, inquit, quum gratiæ pecuniæque debitionem diſſimilem eſſe dixiſſet, ejuſque ſententiæ rationem redderet, verbum *debet* in pecunia ponit; in gratia ſubjicit *habet*, pro *debet*: ita enim dicit, *Gratiam autem & qui refert, habet; & qui habet, in eo ipſo quod habet, refert.* ſed id verbum, cum propoſita comparatione non ſatis convenit. debitio enim gratiæ, non habitio, cum pecunia confertur. atque ideo conſequens quidem fuerat ſic dicere: *& qui debet, in eo ipſo quod debet, refert.* quod abſurdum & nimis coactum foret, ſi nondum redditam gratiam eo ipſo redditam diceret, quia debetur. immutavit ergo, inquit, & ſubdidit verbum ei verbo, quod omiſerat, finitimum; ut videretur & ſenſum debitionis collatæ non reliquiſſe, & concinnitatem ſententiæ retinuiſſe. Ad hunc modum Julianus enodabat dijudicabatque veterum ſcriptorum ſententias, quas apud eum adoleſcentes lectitabant.

CAP. V.

Quod Demoſthenes rhetor cultu corporis atque veſtitu probris obnoxio, infamique munditia fuit: quodque item Hortenſius orator ob ejuſmodi munditias geſtumque in agendo hiſtrionicum Dionyſiæ ſaltatriculæ cognomento compellatus eſt.

DEmoſthenem tradunt veſtitu ſincero & cultu corporis nitido venuſtoque & nimis accurato fuiſſe. hinc etiam κομψὰ illa χλανὶς καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι ab æmulis adverſariiſque probro data. hinc etiam turpibus indigniſque in eum verbis non temperatum, quin parum vir, ore quoque polluto, diceretur. Ad eundem modum Hortenſius omnibus ferme oratoribus ætatis ſuæ, niſi M. Tullio, clarior, quod multa munditia & circumſpecte compoſiteque indutus & amictus eſſet, manuſque ejus inter agendum forent argutæ admodum & geſtuoſæ, maledictis compellationibuſque probroſis jactatus eſt; multaque in eum,

eum,quaſi in hiſtrionem,in ipſis cauſis atque judiciis dicta ſunt. Sed quum L. Torquatus,ſubagreſti homo ingenio & infeſtivo, gravius acerbiuſque apud conſilium judicum, quum de cauſa Sullæ quæreretur,non jam hiſtrionem eum eſſe diceret, ſed geſticulariam Dionyſiamque eum notiſſimæ ſaltatriculæ nomine appellaret: tum voce molli atque demiſſa Hortenſius, *Dionyſia*, inquit, *Dionyſia malo equidem eſſe, quam quod tu, Torquate*, ἄμουσος, ἀναφρόδιτος, ἀπροσδιόνυσος.

CAP. VI.

Verba ex oratione Metelli Numidici, quam dixit ad populum in cenſura, quum eum ad uxores ducendas adhortaretur: eaque oratio quam ob cauſam reprehenſa, & quem contra in modum defenſa ſit.

MUltis & eruditis viris audientibus legebatur oratio Metelli Numidici, gravis ac diſerti viri, quam in cenſura dixit ad populum de ducendis uxoribus, quum eum ad matrimonia capeſſenda adhortaretur. In ea oratione ita ſcriptum fuit, *Si ſine uxore, Quirites, poſſemus eſſe, omnes ea moleſtia careremus: ſed quoniam ita natura tradidit, ut, nec cum illis ſatis commode, nec ſine illis ullo modo vivi poſſit; ſaluti perpetuæ potius, quam brevi voluptati conſulendum.* Videbatur quibuſdam, Metellum cenſorem, cui conſilium eſſet ad uxores ducendas populum hortari,non oportuiſſe neque de moleſtia incommodiſque perpetuis rei uxoriæ confiteri; neque adhortari magis,quam diſſuadere, abſterrereque: ſed contra in illud potius orationem debuiſſe ſumi dicebant, ut & nullas plerumque eſſe in matrimoniis moleſtias aſſeveraret, &, ſi quæ tamen accidere nonnunquam viderentur, parvas & leves facileſque eſſe toleratu diceret; majoribuſque eas emolumentis & voluptatibus oblitterari: eaſdemque ipſas neque omnibus, neque naturæ vitio,ſed quorundam maritorum culpa & injuſtitia evenire. Titus autem Caſtricius

recte atque condigne Metellum eſſe loquutum exiſtimabat. Aliter, inquit, cenſor loqui debet, aliter rhetor. rhetori conceſſum eſt ſententiis uti falſis, audacibus, ſubdolis, captioſis, ſi modò veriſimiles ſunt & poſſunt ad movendos hominum animos qualicumque aſtu irrepere. præterea turpe eſſe ait rhetori, ſi quid in mala cauſa deſtitutum atque impugnatum relinquat. Sed enim Metellum, inquit, ſanctum virum, illa gravitate & fide præditum, cum tanta honorum atque vitæ dignitate, apud populum Romanum loquentem, nihil decuit aliud dicere, quam quod verum ſibi eſſe atque omnibus videbatur: præſertim quum ſuper ea re diceret, quæ quotidiana intelligentia & communi pervulgatoque vitæ uſu comprehenderetur. De moleſtia igitur cunctis hominibus notiſſima confeſſus; eaque confeſſione fidem ſedulitatis veritatiſque commeritus; tum denique facile & procliviter, quod fuit rerum omnium validiſſimum atque veriſſimum, perſuaſit, civitatem ſalvam eſſe ſine matrimoniorum frequentatione non poſſe. Hoc quoque aliud ex eadem oratione Metelli dignum eſſe exiſtimavimus aſſidua lectione, non hercle minus, quam quæ à graviſſimis philoſophis ſcripta ſunt. Verba Metelli hæc ſunt, *Di immortales plurimum poſſunt; ſed non plus velle nobis debent, quam parentes. at parentes, ſi pergimus errare, ſuis bonis nos exheredant. Quid ergo nos à dis immortalibus divinitus exſpectemus, niſi errationibus finem faciamus? His demum deos propitios eſſe æquum eſt, qui ſibi adverſarii non ſunt. di immortales virtutem approbare, non adhibere debent.*

CAP.

CAP. VII.

In hiſce verbis Ciceronis ex oratione quinta in Verrem, hanc ſibi rem ſperant præſidio futurum, *neque mendam eſſe nec vitium: errareque iſtos, qui bonos violant libros, &*, futuram *ſcribunt: atque inibi de quodam alio Ciceronis verbo dictum, quod probe ſcriptum perperam mutatur: & adſperſa pauca de modulis numeriſque orationis, quos Cicero avide ſectatus eſt.*

IN oratione Ciceronis quinta in Verrem, in libro ſpectatæ fidei Tironiana cura atque diſciplina facto, ita ſcriptum fuit, *Homines tenues obſcuro loco nati navigant: adeunt ad ea loca, quæ nunquam ante adierant; ubi neque noti eſſent, quo venerunt; neque ſemper cum cognitoribus eſſe poſſunt. Hac una tamen fiducia civitatis, non modo apud noſtros magiſtratus, qui & legum & exiſtimationis periculo continentur, neque apud civeis ſolum Romanos, qui & ſermonis & juris & multarum rerum ſocietate juncti ſunt, fore ſe tutos arbitrantur, ſed quocumque venerint hanc ſibi rem præſidio ſperant futurum.* Videbatur compluribus in extremo verbo menda eſſe. debuiſſe enim ſcribi non *futurum,* ſed *futuram:* neque dubitabant quin liber emendandus eſſet, ne, ut in Plauti comœdia mœchus (ſic enim mendæ ſuæ illudebant), ita in Ciceronis oratione ſolœciſmus eſſet manifeſtarius. Aderat forte ibi amicus noſter, homo lectione multa exercitus; cui pleraque omnia veterum litterarum quæſita, meditata, evigilataque erant: is libro inſpecto ait nullum eſſe in eo verbo neque mendum neque vitium: Ciceronem probe ac venuſte loquutum. nam *futurum,* inquit, non refertur ad *rem,* ſicut legentibus temere & incurioſe videtur; neque pro participio poſitum eſt: ſed verbum eſt indefinitum, quod Græci appellant ἀπαρέμφατον, neque numeris neque generibus præſerviens, ſed liberum undique & impromiſcuum eſt; quali C. Gracchus verbo uſus eſt in oratione, cu-

jus titulus eſt, De *quinto Popilio circum conciliabula*, in qua ita ſcriptum eſt, *Credo ego inimicos meos hoc dicturum. Inimicos* inquit, *dicturum*, & non, *dicturos*, videturne ea ratione poſitum eſſe apud Gracchum, *dicturum*, qua eſt apud Ciceronem, *futurum?* ſicut in Græca oratione,ſine ulla vitii ſuſpicione, omnibus numeris generibuſque ſine diſcrimine attribuuntur hujuſcemodi verba ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν, & ſimilia. In Q. quoque Quadrigarii tertio Annali libro verba hæc eſſe dixit, *Dum ii conciderentur; hoſtium copias ibi occupatas futurum.* in duodeviceſimo Annali ejuſdem Quadrigarii principium libri ſic ſcriptum, *Si pro tua bonitate & noſtra voluntate tibi valetudo ſuppetit; eſt quod ſperemus deos bonis bene facturum.* item in Valerii Antiatis quarto & viceſimo ſimili modo ſcriptum: *Si hæ res divinæ factæ riteque perlitatæ eſſent, haruſpices dixerunt omnia ex ſententia proceſſurum eſſe.* Plautus etiam in Caſina, quum de puella loqueretur, *occiſurum* dixit, non *occiſuram*, his verbis,

Etiamne habet Caſina gladium? Habet, ſed duos,
Quibus, altero te occiſurum ait, altero villicum.

Item Laberius in Gemellis,

Non putant, inquit, *hoc eam facturum.* Non ergo iſti omnes ſolœciſmus quid eſſet ignoraverunt. ſed & Gracchus, *dicturum*, & Quadrigarius, *futurum*, & *benefacturum*; & Plautus, *occiſurum*, & Antias, *proceſſurum*; & Laberius, *facturum*, indefinito modo dixerunt.qui modus neque in numeros, neque in perſonas, neque in genera, neque in tempora diſtrahitur, ſed omnia iſthæc una eademque declinatione complectitur. ſicuti M. Cicero dixit, *futurum*, non virili genere neque neutro (ſolœciſmus enim foret plane), ſed verbo uſus eſt ab omni neceſſitate generum abſoluto. Idem autem ille amicus noſter in ejuſdem M. Tullii Ciceronis oratione, quæ eſt de imperio Cn. Pompeii, ita ſcriptum eſſe, à Cicerone dicebat, atque ipſe ita lectitabat: *Quum*

veſtros

veſtros portus, *atque eos portus*, *quibus vitam ac ſpiritum ducitis*, *in prædonum fuiſſe poteſtatem ſciatis*. Neque ſolœciſmum eſſe aiebat *in poteſtatem fuiſſe*, ut vulgus ſemidoctum putat, ſed ratione dictum certa & proba contendebat, qua & Græci ita uterentur: & Plautus verborum Latinorum elegantiſſimus in Amphitryone dixit, *Numero mihi in mentem fuit.* non, ut dici ſolitum eſt, *in mente*. Sed enim præter Plautum, cujus ille in præſenti exemplo uſus eſt, multam nos quoque apud veteres ſcriptores loquutionum talium copiam offendimus; atque his vulgo annotamentis inſperſimus. Ut rationem iſtam miſſam faciamus & auctoritates: ſonus tamen & poſitura ipſa verborum ſatis declarant, id potius ἐπιμέλεια τῆ λέξεων modulamentiſque orationis M. Tullii conveniſſe, ut, quoniam utrumvis dici Latine poſſet, *poteſtatem* dicere mallet, non *poteſtate*. illud enim ſic compoſitum jucundius ad aurem completiuſque; inſuavius hoc imperfectiuſque eſt, ſi modo ita explorata aure homo ſit, non ſurda nec jacenti; ſicuti eſt hercle quod, *explicavit* dicere maluit, quam *explicuit:* quod eſſe jam uſitatius cœperat. Verba ſunt hæc ipſius ex oratione, quam de imperio Cn. Pompeii habuit: *Teſtis eſt Sicilia, quam multis undique cinctam periculis non terrore belli, ſed conſilii celeritate explicavit.* at ſi, *explicuit*, diceret, imperfecto & debili numero verborum ſonus clauderet.

CAP. VIII.

Hiſtoria in libris Sotionis philoſophi reperta ſuper Laïde meretrice & Demoſthene rhetore.

SOtion ex Peripatetica diſciplina haud ſane ignobilis vir fuit. Is librum multæ variæque hiſtoriæ refertum compoſuit; eumque inſcripſit, Κέρας ἀμαλθείας. ea vox hoc ferme valet, tamquam ſi dicas, *cornucopia.* In eo libro ſuper Demoſthene rhetore & Laïde meretrice hiſtoria hæc ſcripta eſt:

Laïs,

Laïs, inquit, Corinthia ob elegantiam venuſtatemque formæ grandem pecuniam demerebat: conventuſque ad eam ditiorum hominum ex omni Græcia celebres erant: neque admittebatur, niſi qui dabat, quod popoſcerat. poſcebat autem illa nimium quantum. hinc ait natum eſſe illud frequens apud Græcos adagium, *οὐ παντὸς ἀνδρὸς ἐς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς.* quod fruſtra iret Corinthum ad Laïdem qui non quiret dare quod poſceretur. Ad hanc ille Demoſthenes clanculum adit; &, ut ſibi ſui copiam faceret, petit: at Laïs *μυρίας δραχμὰς ἢ τάλαντον* popoſcit. hoc facit numi noſtratis denariûm decem millia. Tali petulantia mulieris atque pecuniæ magnitudine ictus expaviduſque Demoſthenes avertit; & diſcedens, Ego, inquit, pœnitere tanti non emo. Sed Græca ipſa, quæ fertur dixiſſe, lepidiora ſunt, *οὐκ ὠνοῦμαι*, inquit, *μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν.*

CAP. IX.

Qui modus fuerit, quis ordo diſciplinæ Pythagoricæ; quantumque temporis imperatum obſervatumque ſit dicendi ſimul ac tacendi.

ORdo atque ratio Pythagoræ, ac deinceps familiæ ſucceſſionis ejus, recipiendi inſtituendique diſcipulos hujuſcemodi fuiſſe traditur. Jam à principio adoleſcentes qui ſeſe ad diſcendum obtulerant, *ἐφυσιογνωμόνει*. Id verbum ſignificat, mores naturaſque hominum, conjectatione quadam de oris & vultus ingenio, deque totius corporis filo atque habitu, ſciſcitari. eum, qui exploratus ab eo idoneuſque fuerat, recipi in diſciplinam ſtatim jubebat, & tempus certum tacere; non omnes idem, ſed aliud aliis tempus pro æſtimato captu ſollertiæ. Is autem qui tacebat, quæ dicebantur ab aliis, audiebat; neque percunctari, ſi parum intellexerat, neque commentari, quæ audierat, fas erat. ſed non minus quiſquam tacuit quam biennium. hi prorſus appellaban-

labantur intra tempus tacendi audiendique ἀκουστικοί. aſt ubi res didicerant rerum omnium difficillimas, tacere audireque, atque eſſe jam cœperant ſilentio eruditi, cui erat nomen ἐχεμυθία. tum verba facere & quærere, quæque audiſſent ſcribere, & quæ ipſi opinarentur expromere poteſtas erat. hi dicebantur in eo tempore μαθηματικοί. ab his, ſcilicet, artibus, quas jam diſcere atque meditari inceptaverant: quoniam Geometriam & Gnomonicam, Muſicam, ceteraſque item diſciplinas altiores μαθήματα veteres Græci appellabant: vulgus autem, quos gentilitio vocabulo Chaldæos dicere oportet, mathematicos dicit. exinde his ſcientiæ ſtudiis ornati ad perſpicienda mundi opera & principia naturæ procedebant: ac tunc denique nominabantur φυσικοί. Hæc eadem ſuper Pythagora noſter Taurus quum dixiſſet; Nunc autem, inquit, iſti qui repente pedibus illotis ad philoſophos devertunt, non eſt hoc ſatis, quod ſunt omnino ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι. ſed legem etiam dant, qua philoſophari diſcant. alius ait; hoc me primum doce. item alius: hoc volo, inquit, diſcere, iſtud nolo. hic à ſympoſio Platonis incipere geſtit propter Alcibiadis comiſſationem, ille à Phædro propter Lyſiæ orationem. Eſt etiam, inquit, prô Jupiter qui Platonem legere poſtulet, non vitæ ornandæ, ſed linguæ orationiſque comendæ gratia, nec ut modeſtior fiat, ſed ut lepidior. Hæc Taurus dicere ſolitus novitios philoſophorum ſectatores cum veteribus Pythagoricis penſitans. Sed id quoque non prætereundum eſt, quod omnes ſimul, qui à Pythagora in cohortem illam diſciplinarum recepti erant, quod quiſque familiæ pecuniæque habebat, in medium dabant; & coibatur ſocietas inſeparabilis, tamquam illud fuerit antiquum conſortium, quod re atque verbo appellabatur κοινόβιον.

Cap.

CAP. X.

Quibus verbis compellaverit Favorinus philoſophus adoleſcentem caſce nimis & vetuſte loquentem.

FAvorinus philoſophus adoleſcenti veterum verborum cupidiſſimo, & pleraſque voces nimis priſcas & ignotiſſimas in quotidianis communibuſque ſermonibus expromenti, Curius, inquit, & Fabricius, & Coruncanius antiquiſſimi viri noſtri, & his antiquiores Horatii illi trigemini, plane ac dilucide cum ſuis fabulati ſunt: neque Auruncorum, aut Sicanorum, aut Pelaſgorum, qui primi incoluiſſe Italiam dicuntur, ſed ætatis ſuæ verbis locuti ſunt. tu autem, proinde quaſi cum matre Evandri nunc loquare, ſermone abhinc multis annis jam deſito uteris, quod ſcire atque intelligere neminem vis, quæ dicas. Nonne, homo inepte, ut quod vis abunde conſequaris, taceres? ſed antiquitatem tibi placere ais, quod honeſta & bona & ſobria & modeſta ſit. vive ergo moribus præteritis; loquere verbis præſentibus: atque id, quod à C. Cæſare excellentis ingenii ac prudentiæ viro, in primo de Analogia libro, ſcriptum eſt, habe ſemper in memoria atque in pectore, ut tamquam ſcopulum, ſic fugias inſolens verbum.

CAP. XI.

Quod Thucydides hiſtoriæ ſcriptor inclytus Lacedæmonios in acie non tuba, ſed tibiis eſſe uſos dicit: verbaque ejus ſuper ea re poſita: quodque Herodotus Haliatten regem fidicinas in procinctu habuiſſe tradit: atque inibi quædam notata de Gracchi fiſtula concionatoria.

AUctor hiſtoriæ Græcæ graviſſimus Thucydides Lacedæmonios ſummos bellatores non cornuum tubarumve ſignis, ſed tibiarum modulis in præliis uſos

uſos eſſe refert: non prorſus ex aliquo ritu religionum, neque rei divinæ gratia, neque etiam ut excitarentur atque evibrarentur animi, quod cornua & litui moliuntur; ſed contra, ut moderatiores modulatioreſque fierent; quod tibicinis numeris temperatur, nihil adeo in congrediendis hoſtibus atque in principiis præliorum ad ſalutem virtutemque aptius rati, quam ſi permulcti ſonis mitioribus non immodice ferocirent. Quum procinctæ igitur claſſes erant, & inſtructæ acies, cœptumque in hoſtem progredi: tibicines inter exercitum poſiti canere inceptabant. ea ibi præcentione tranquilla & delectabili atque adeo venerabili, ad quandam quaſi militaris muſicæ diſciplinam vis & impetus militum, ne ſparſi diſpalatique proruerent, cohibebatur. Sed ipſius illius egregii ſcriptoris uti verbis libet, quæ & dignitate & fide graviora ſunt. *καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ξύνοδος ἦν. Ἀργεῖοι μὲν καὶ οἱ ξύμμαχοι ἐντόνως καὶ ὀργῇ χωροῦντες; Λακεδαιμόνιοι δὲ βραδέως καὶ ὑπὸ αὐλητῶν πολλῶν, νόμῳ ἐγκαθεστώτων. οὐ τοῦ θείου χάριν. ἀλλ' ἵνα ὁμαλῶς μετὰ ῥυθμοῦ βαίνοντες προσέλθοιεν, καὶ μὴ διασπασθείη αὐτοῖς ἡ τάξις. ὅπερ φιλεῖ μεγάλα στρατόπεδα ποιεῖν ἐν ταῖς προσόδοις.*

Cretenſes quoque prœlia ingredi ſolitos memoriæ datum eſt præcinente ac præmoderante cithara greſſibus. Halyattes autem rex terræ Lydiæ, more atque luxu barbarico præditus, quum bellum Mileſiis faceret, ut Herodotus in hiſtoriis tradit, concinentes fiſtulatores & fidicines, atque feminas etiam tibicinas, in exercitu atque in procinctu habuit, laſcivientium delicias conviviorum. Sed enim Achæos Homerus pugnam indipiſci ait non fidicularum tibiarumque concentu, ſed mentium animorumque conſpiratu tacito nitibundos.

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί,
Ἐν θυμῷ μεμαῶτες ἀλεξέμεν ἀλλήλοισιν.

Quid ille vult ardentiſſimus clamor militum Romanorum, quem in congreſſibus prœliorum fieri ſolitum

ſolitum ſcriptores annalium memoravere? contrane inſtitutum fiebat antiquæ diſciplinæ tam probabile? an tum etiam gradu clementi & ſilentio eſt opus, quum ad hoſtem iturin conſpectu longinquo procul diſtantem? quum verò propè ad manus ventum eſt, tum jam è propinquo hoſtis & impetu propulſandus & clamore terrendus eſt? Ecce autem, per tibicinia Laconica, tibiæ quoque illius concionatoriæ in mentem venit, quam C. Graccho cum populo agenti præiiſſe ac præmonſtraſſe modulos ferunt. ſed nequaquam ſic eſt, ut à vulgo dicitur, canere tibia ſolitum, qui pone eum loquentem ſtaret, variiſque modis tum demulcere animum actionemque ejus, tum intendere. quid enim foret iſta re ineptius, ſi, ut planipedi ſaltanti, ita Graccho concionanti numeros & modos & frequentamenta quædam varia tibicen incineret? Sed qui hoc compertius memoriæ tradiderunt, ſtetiſſe in circumſtantibus dicunt occultius, qui fiſtula brevi ſenſim graviuſculum ſonum inſpiraret ad deprimendum ſedandumque impetum vocis ejus. effervéſcente namque impulſu & inſtinctu extraneo naturalis illa Gracchi vehementia indiguiſſe, non, opinor, exiſtimanda eſt. Marcus tamen Cicero fiſtulatorem iſtum utrique rei adhibitum eſſe à Graccho putat; ut ſonis tum placidis tum citatis aut demiſſam jacentemque òrationem ejus erigeret, aut ferocientem ſævientemque cohiberet. verba ipſius Ciceronis appoſui: *Itaque idem Gracchus, quod potes audire, Catule, ex Licinio cliente tuo litterato homine, quem ſervum ſibi habuit ille ad manum, cum eburnea ſolitus eſt habere fiſtula, qui ſtaret poſt ipſum occulte quum concionaretur, peritum hominem; qui inflaret celeriter eum ſonum, qui illum aut remiſſum excitaret, aut à contentione revocaret.* Morem autem illum ingrediendi ad tibicinum modulos prælii, inſtitutum eſſe à Lacedæmoniis, Ariſtoteles in libris problematum ſcripſit; quo manifeſtior fieret exploratiorque militum ſecuritas & alacritas. nam diffiden-

diffidentiæ, inquit, & timori cum ingreſſione hujuſcemodi minime convenit: & mœſti atque formidantes ab hac tam intrepida ac tam decora incedendi modulatione alieni ſunt. verba pauca Ariſtotelis ſuper ea re appoſui. διατὶ ἐπειδὰν πολεμεῖν μέλλωσι, πρὸς αὐλὸν ἐμβαίνουσιν; ἵνα τοὺς δειλοὺς ἀσχημονοῦντας γινώσκωσιν.

CAP. XII.

Virgo Veſtæ quid ætatis, ex quali familia, & quo ritu, quibuſque cærimoniis & religionibus, & quo nomine à Pontifice Maximo capiatur: & quo ſtatim jure eſſe incipiat ſimulatque capta eſt: quodque, ut Labeo dicit, nec illa inteſtato cuiquam, nec ei inteſtatæ quiſquam jure hæres eſt.

QUi de Veſtali virgine capienda ſcripſerunt, quorum diligentiſſimè ſcripſit Labeo Antiſtius, minorem quam annos VI, majorem quam annos X, natam, negaverunt capi fas eſſe; item quæ non ſit patrima & matrima. item quæ lingua debili ſenſuve aurium diminuta aliave qua corporis labe inſignita ſit: item quæ ipſa aut cujus pater emancipatus ſit; etiam ſi vivo patre in avi poteſtate ſit: item cujus parentes alter ambove ſervitutem ſervierunt, aut in negotiis ſordidis diverſantur. ſed eam, cujus ſoror ad id ſacerdotium lecta ſit, excuſationem mereri aiunt. item cujus pater flamen, aut augur, aut XV-vir S. F. aut qui VII-vir epulonum, aut Salius eſt, ſponſæ quoque pontificis & tibicinis ſacrorum filiæ vacatio à ſacerdotio iſto tribui ſolet. Præterea Capito Ateius ſcriptum reliquit, neque ejus legendam filiam qui domicilium in Italia non haberet, & excuſandam ejus qui liberos treis haberet. Virgo autem Veſtalis ſimul eſt capta atque in atrium Veſtæ deducta & pontificibus tradita; eo ſtatim tempore ſine emancipatione ac ſine capitis minutione è patris poteſtate exit, & jus teſtamenti faciundi adipiſcitur.

ſcitur. De more autem rituque capiundæ virginis litteræ quidem antiquiores non exſtant, niſi, quæ capta prima eſt, à Numa rege eſſe captam. Sed Papiam legem invenimus; qua cavetur, ut pontificis maximi arbitratu virgines è populo viginti legantur: ſortitioque in concione ex eo numero fiat; &, cujus virginis ducta erit, ut eam pontifex maximus capiat, eaque Veſtæ fiat. ſed ea ſortitio ex lege Papia non neceſſaria nunc videri ſolet. nam, ſi quis honeſto loco natus adeat Pontificem max. atque offerat ad ſacerdotium filiam ſuam, cujus dumtaxat ſalvis religionum obſervationibus ratio haberi poſſit, gratia Papiæ legis per ſenatum fit. Capi autem virgo propterea dici videtur, quia pontificis maximi manu prehenſa ab eo parente, in cujus poteſtate eſt, veluti bello capta abducitur. In libro primo Fabii Pictoris, quæ verba pontificem maximum dicere oporteat, quum virginem capit, ſcriptum eſt. Ea verba hæc ſunt: SACERDOTEM. VESTALEM. QUÆ. SACRA. FACIAT. QUÆ. JOUS SIET. SACERDOTEM. VESTALEM. FACERE. PRO. POPOLO. ROMANO. QUIRITIUM. UTEI. QUÆ. OPTUMA. LEGE. FOVIT. ITA. TE. AMATA. CAPIO.

Plerique autem capi virginem ſolam debere dici putant. ſed flamines quoque Diales, item pontifices & augures capi dicebantur. L. Sylla rerum geſtarum libro II, ita ſcripſit: *P. Cornelius, cui primum cognomen Syllæ impoſitum eſt, flamen Dialis captus.* M. Cato de Luſitanis, quum Ser. Galbam accuſavit: *Tamen dicunt deficere voluiſſe. Ego me nunc volo jus pontificium optime ſcire. jam ne ea cauſa pontifex capiar? Si volo augurium optime tenere, ecquis me ob eam rem augurem capiat?* Præterea in commentariis Labeonis, quæ ad duodecim tabulas compoſuit, ita ſcriptum eſt: *Virgo Veſtalis neque hæres eſt cuiquam inteſtato, neque inteſtatæ quiſquam: ſed bona ejus in publicum redigi aiunt. id quo jure fiat, quæritur.* Amata inter capiendum

dum à Pont. max. appellatur, quoniam, quæ prima capta eſt, hoc fuiſſe nomine traditum eſt.

CAP. XIII.

Quæſitum in philoſophia, quidnam foret in recepto mandato rectius, id ne omnino facere quod mandatum eſt, nonnunquam etiam contra, ſi id ſperes ei, qui mandavit, utilius fore. ſuperque ea quæſtione expoſitæ diverſæ ſententiæ.

IN officiis capiendis, cenſendis judicandiſque quæ Græce καθήκοντα philoſophi appellant, quæri ſolet an negotio tibi dato & quid omnino faceres definito, contra quid facere debeas, ſi eo facto videri poſſit res eventura proſperius, exque utilitate ejus, qui id tibi negotium mandavit; anceps quæſtio & in utramque partem à prudentibus viris arbitrata eſt. ſunt enim non pauci qui ſententiam ſuam una in parte defixerint, &, re ſemel ſtatuta deliberataque ab eo, cujus negotium id pontificiumque eſſet, nequaquam putaverint contra dictum ejus eſſe faciendum, etiam ſi repentinus aliquis caſus rem commodius agi poſſe polliceretur; ne, ſi ſpes fefelliſſet, culpa imparentiæ & pœna indeprecabilis ſubeunda eſſet: ſi res forte melius vertiſſet; diis quidem gratia habenda, ſed exemplum tamen intromiſſum videretur, quo bene conſulta conſilia religione mandati ſoluta corrumperentur. Alii exiſtimaverunt incommoda prius, quæ metuenda eſſent ſi res geſta aliter foret quam imperatum eſt, cum emolumento ſpei penſitanda eſſe: &, ſi ea leviora minoraque; utilitas autem contra gravior & amplior ſpe quantum poteſt firma oſtenderetur: tum poſſe adverſum mandata fieri cenſuerunt; ne optata divinitus rei bene gerendæ occaſio amitteretur. neque timendum exemplum non parendi crediderunt, rationes hujuſcemodi dumtaxat non adeſſent. cumprimis autem reſpiciendum putaverunt ingenium naturamque

que illius, cuja res præceptumque eſſet; ne ferox, durus, indomitus, inexorabiliſque ſit; qualia fuerunt Poſtumiana imperia & Manliana. nam ſi tali præceptori ratio reddenda ſit, nihil faciendum eſſe monuerunt aliter, quàm præceptum eſt. Inſtructius deliberatiuſque fore arbitramur theorematium hoc de mandatis hujuſcemodi obſequendis, ſi exemplum quoque P. Craſſi Muciani clari ac inluſtris viri appoſuerimus. Is Craſſus à Sempronio Aſellione & pleriſque aliis hiſtoriæ Romanæ ſcriptoribus traditur quinque habuiſſe rerum bonarum maxima & præcipua; quòd eſſet ditiſſimus, quòd nobiliſſimus, quòd eloquentiſſimus, quòd juriſconſultiſſimus, quòd pontifex maximus. Is, quum in conſulatu obtineret Aſiam provinciam, & circumſidere oppugnareque Leucas oppidum pararet, opuſque eſſet firma atque procera trabe, quî arietem faceret quo muros ejus oppidi quateret: ſcripſit ad magiſtrum architectonem Elathenſium ſociorum amicorumque populi Romani, ut ex malis duobus, quos apud eos vidiſſet uter major eſſet eum mittendum curaret. tum magiſter architecton, comperto quamobrem malum deſideraret, non, uti juſſus erat, majorem, ſed, quem eſſe magis idoneum aptioremque faciendo arieti, facilioremque portatu exiſtimabat, minorem miſit. Craſſus eum vocari juſſit; & quum interrogaſſet cur non, quem juſſerat, miſiſſet, cauſis rationibuſque quas dictitabat ſpretis, veſtimenta detrahi imperavit, virgiſque multum cæcidit; corrumpi atque diſſolvi officium omne imperantis ratus, ſi quis ad id, quod facere juſſus eſt, non obſequio debito, ſed conſilio non deſiderato reſpondeat.

CAP.

CAP. XIV.

Quid dixerit feceritque C. Fabricius magna vir gloriæ magniſque rebus geſtis, ſed familiæ pecuniæque inops; quum ei Samnites tamquam indigenti grave aurum donarent.

JUlius Higinus, in libro de vita, rebuſque illuſtrium virorum ſexto, legatos dicit à Samnitibus ad C. Fabricium Imperatorem Populi Romani veniſſe, & memoratis multis magniſque rebus, quæ bene ac benivole poſt redditam pacem Samnitibus feciſſet, obtuliſſe dono grandem pecuniam, oraſſeque uti acciperet uteretur que: atque id facere Samnites dixiſſe, quod viderent multa ad ſplendorem domus atque victus defieri; neque pro magnitudine dignitateque lautum paratum eſſe: tum Fabricium planas manus ab auribus ad oculos, & infra deinceps ad nares, & ad os & ad gulam, atque inde porro ad ventrem imum deduxiſſe; & legatis ita reſpondiſſe; dum illis omnibus membris, quæ attigiſſet, obſiſtere atque imperare poſſet, nunquam quicquam defuturum: propterea pecuniam, qua nihil ſibi eſſet uſus, ab iis, quibus eam ſciret uſui eſſe, non accipere.

CAP. XV.

Quam importunum vitium ſit plenumque odii futilis inaniſque loquacitas, & quam multis in locis à principibus utriuſque linguæ viris deteſtatione juſta culpata ſit.

QUi ſunt leves & futiles & importuni locutores, quique nullo rerum pondere innixi verbis humidis & lapſantibus diffluunt; eorum orationem bene exiſtimatum eſt in ore naſci, non in pectore: linguam autem debere aiunt non eſſe liberam nec vagam, ſed vinclis de pectore imo ac de corde aptis moveri & quaſi gubernari. Sed enim videas quoſdam ſic ſcatere verbis ſine ullo judicii negotio cum

ſecuritate multa & profunda, ut loquentes plerumque videantur loqui ſeſe neſcire. Vlyſſem contra Homerus virum ſapienti facundia præditum, vocem mittere ait non ex ore ſed ex pectore: quod ſcilicet non ad ſonum magis habitumque vocis, quam ad ſententiarum penitus conceptarum altitudinem pertineret: petulantiæque verborum coërcendæ vallum eſſe oppoſitum dentium luculente dixerit, ut loquendi temeritas non cordis tantum cuſtodia atque vigilia cohibeatur, ſed & quibuſdam quaſi excubiis in ore poſitis ſepiatur. Homerica, de quibus ſupra dixi, hæc ſunt:

Ἀλλ᾽ ὅτε δὴ ῥ᾽ ὄπα τε μεγάλην ἐκ στήθεος ἵει

Τέκνον ἐμὸν, ποῖόν σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων;

M. Tullii quoque verba poſui, quibus ſtultam & inanem dicendi copiam graviter & vere deteſtatus eſt. *Dummodo*, inquit, *hoc conſtet, neque infantiam ejus qui rem norit, ſed eam explicare dicendo non queat, neque inſcitiam illius cui res non ſuppetat, verba non deſint, eſſe laudanda. quorum ſi alterum ſit optandum, malim equidem indiſertam prudentiam, quam ſtultam loquacitatem.* Item in libro de oratore primo verba hæc poſuit. *Quid enim eſt tam furioſum, quam verborum vel optimorum atque ornatiſſimorum ſonitus inanis, nulla ſubjecta ſententia nec ſcientia?* Cum primis autem M. Cato atrociſſimus hujuſcemodi vitii inſectator eſt; namque in oratione quæ inſcripta eſt, SI. SE. COELIUS. TRIB. PLEB. APPELLASSET. *Nunquam*, inquit, *tacet, quem morbus tenet loquendi, tamquam veternoſum bibendi atque dormiendi. quod ſi non conveniatis, cum convocari jubet; ita eſt cupidus orationis, ut conducat, qui auſcultet: itaque auditis, non auſcultatis, tanquam pharmacopolam: nam ejus verba audiuntur; verum ei ſe nemo committit, ſi æger eſt.* Idem Cato in eadem oratione eidem M. Cœlio Trib. pleb. vilitatem opprobrans non loquendi tantum, verum etiam tacendi, *Fruſto*, inquit, *panis conduci poteſt, vel uti taceat, vel uti loquatur.* neque non merito Homerus

rus unum ex omnibus Therſiten, ἀμετροεπῆ ἀκριτόμυθον appellat: modo verba illius multa, & ἀκοσμα ſtrepentium ſine modo graculorum ſimilia eſſe dicit. quid enim eſt aliud ἀμετροεπὴς ἐκολῴα; Eupolidis quoque verſus de id genus hominibus conſignatiſſime factus eſt, λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν. quod Salluſtius noſter imitari volens, *loquax*, inquit, *magis, quam facundus*. Quapropter Heſiodus poëtarum prudentiſſimus, linguam non vulgandam, ſed recondendam eſſe dicit, proinde ut theſaurum: ejuſque eſſe in promendo gratiam plurimam, ſi modeſta & parca & modulata ſit,

Γλώσσης τοι θησαυρὸς ἐν ἀνθρώποισιν ἄριστος
Φειδωλῆς· πλείστη δὲ χάρις κατὰ μέτρον ἰούσης.

Epicharmium quoque illud non inſcite ſe habet,

Οὐ λέγειν δεινὸς, ἀλλὰ σιγᾶν ἀδύνατος.

Ex quo profecto hoc ſumtum eſt;

Qui quum loqui non poſſet, tacere non poterat.

Favorinum ego audivi dicere verſus iſtos Euripidi, ἀχαλίνων στομάτων, ἀνόμουτε ἀφροσύνας τὸ τέλος δυστυχία, non de iis tantum factos accipi debere, qui impia aut illicita dicerent; ſed vel maxime de hominibus quoque poſſe dici ſtulta & immodica blaterantibus; quorum lingua tam prodiga infreniſque ſit, ut fluat ſemper æſtuetque colluvione verborum teterrima: quod genus homines à Græcis ſignificantiſſimo vocabulo λάλους appellatos. Valerium Probum Grammaticum illuſtrem, ex familiari ejus docto viro comperi, Salluſtianum illud, *Satis eloquentiæ, ſapientiæ parum*, brevi antequam vita decederet, ſic legere cœpiſſe, & ſic à Salluſtio relictum affirmaſſe; *Satis loquentiæ, ſapientiæ parum*, quod *loquentia* novatori verborum Salluſtio maxime congrueret; *eloquentia* cum inſipientia minime conveniret. Hujuſcemodi autem loquacitatem verborumque turbam magnitudine inani vaſtam facetiſſimus poëta Ariſtophanes inſignibus vocabulis denotavit in his verſibus:

Ἄνθρωπον ἀγελοποιὸν αὐθαδόστομον,
ἔχοντ' ἀχάλινον, ἀκρατὲς, ἀπύλωτον στόμα.
ἀπεριλάλητον, κομποφακελορρήμονα.

Neque minus, inſigniter veteres quoque noſtri hoc genus homines in verba projectos locutuleios, & blatterones, & lingulacas dixerunt.

CAP. XVI.

Quod verba iſthæc Quadrigarii ex Annali tertio, ibi mille hominum occiditur, *non licentia neque de poëtarum figura, ſed ratione certa & proba grammaticæ diſciplinæ dicta ſunt.*

QUadrigarius in tertio Annalium ita ſcripſit: *Ibi occiditur mille hominum.* occiditur, *inquit*, non, *occiduntur.* Item Lucilius in tertio Satyrarum;

Ad portam mille, à porta eſt ſex inde Salernum.

mille, inquit, *eſt*, non, *mille ſunt.* Varro in octavodecimo Humanarum: *Ad Romuli initium plus mille & centum annorum eſt.* M. Cato in I Originum, *Inde eſt ferme mille paſſuum.* M. Cicero in ſexta in Antonium, *Itane Janus medius in L. Antonii clientela eſt? quis unquam in illo Jano inventus eſt, qui L. Antonio mille nummûm ferret expenſum?* In his atque multis aliis, *mille*, numero ſingulari dictum eſt. neque hoc, ut quidam putant, vetuſtati conceſſum eſt, aut per figurarum concinnitatem admiſſum eſt: ſed ſic videtur ratio poſcere. *mille* enim non pro eo ponitur, quod Græce χίλιοι dicitur, ſed quod χιλιάς. & ſicuti una χιλιὰς & duæ χιλιάδες; ita *unum mille* & *duo millia* certa atque directa ratione dicitur. quamobrem id quoque recte & probabiliter dici ſolitum, *mille denariûm in arca eſt*, *& mille equitum in exercitu eſt.* Lucilius autem, præter quod ſupra poſui, alio quoque in loco id manifeſtius demonſtrat, nam in libro quintodecimo ita dicit,

Hunc milli paſſûm qui vicerit atque duobus,
Campanus ſonipes ſubcurſor nullus ſequetur

Majore

Majore ſpatio; ac diverſus videbitur ire.

Item alio in libro nono:

Tu milli nummûm potes uno quærere centum.

Milli paſſûm dixit, pro *mille paſſibus*, *&* *uno milli nummûm*, pro, *unis mille nummis*; aperteque oſtendit *mille* & vocabulum eſſe, & ſingulari numero dici, ejuſque plurativum eſſe, *millia*, & caſum etiam capere ablativum; neque ceteros caſus requiri oportere, quum ſint alia pleraque vocabula, quæ in ſingulos tantum caſus, quædam etiam quæ in nullum declinentur. quapropter nihil jam dubium eſt, quin M. Cicero in oratione, quam ſcripſit pro Milone, ita ſcriptum reliquerit: *Ante fundum Clodii, quo in fundo, propter inſanas illas ſubſtructiones, facile mille hominum verſabatur valentium:* non *verſabantur*. quod in libris minus accurate ſcriptis eſt: alia enim ratione *mille hominum*, alia, *mille homines*, dicendum eſt.

CAP. XVII.

Quanta cum animi æquitate toleraverit Socrates uxoris ingenium intractabile: atque inibi quid M. Varro in quadam Satyra de officio mariti ſcripſerit.

XAnthippe Socratis philoſophi uxor moroſa admodum fuiſſe fertur & jurgioſa: irarumque & moleſtiarum muliebrium per diem perque noctem ſatagebat. Has ejus intemperies in maritum Alcibiades demiratus, interrogavit Socratem, quænam ratio eſſet, cur mulierem tam acerbam domo non exigeret. Quoniam, inquit Socrates, quum illam domi talem perpetior, inſueſco & exerceor, ut ceterorum quoque foris petulantiam & injuriam facilius feram. Secundum hanc ſententiam quoque Varro in Satyra Menippea, quam de officio mariti ſcripſit, *Vitium*, inquit, *uxoris aut tollendum, aut ferendum eſt. qui tollit vitium, uxorem commodiorem præſtat. qui fert; ſeſe meliorem facit.* Hæc verba Varronis, *tollere* & *ferre*, lepide quidem compoſita ſunt: ſed

tollere, apparet dictum pro, *corrigere*. Id etiam apparet, ejuſmodi vitium uxoris, ſi corrigi non poſſit, ferendum eſſe Varronem cenſuiſſe; quod ferri ſcilicet à viro honeſte poteſt. vitia enim flagitiis leviora ſunt.

CAP. XVIII.

Quod M. Varro in quartodecimo Humanarum, L. Ælium magiſtrum ſuum περὶ ἐτυμολογίας differentem falſa reprehenderit: quodque idem Varro in eodem libro furis ἔτυμον dicit falſum.

IN quartodecimo Humanarum libro M. Varro doctiſſimum tunc civitatis hominem L. Ælium erraſſe oſtendit; quod vocabulum Græcum vetus traductum in linguam Romanam, proinde atque ſi primitus Latine fictum eſſet, reſolverit in voces Latinas ratione etymologica falſa. verba ipſa ſuper ea re Varronis poſuimus. *In quo L. Ælius noſter litteris ornatiſſimus memoria noſtra erravit aliquotiens. nam aliquot verborum antiquorum Græcorum, proinde atque eſſent propria noſtra, reddidit cauſas falſas. non enim leporem dicimus, ut ait, quod eſt levipes: ſed quod eſt vocabulum antiquum Græcum. multa enim vetera illorum ignorantur, quod, pro iis, aliis nunc vocabulis utantur; & illorum eſſe plerique ignorent Græcum, quod nunc nominant Ἕλληνα. puteum quod vocant φρέαρ. leporem, quod λαγωὸν dicunt. in quo non modo Ælii ingenium non reprehendo; ſed induſtriam laudo, ſucceſſum enim fortuna, experientiam laus ſequitur.* hæc Varro in primore libro ſcripſit de ratione vocabulorum ſcitiſſime, de uſu utriuſque linguæ peritiſſime, de ipſo Ælio clementiſſime. ſed in poſteriore ejus libri parte dicit, *furem* ex eo dictum, quod veteres Romani furvum atrum appellaverint; & fures per noctem, quæ atra ſit, facilius furentur. nonne ſic videtur Varro de fure erraſſe, tamquam Ælius de lepore? nam quod à Græcis nunc κλέπτης dicitur, antiquiore Græca lingua, φὼρ, eſt dictum. hinc per affinitatem litterarum,

rum, qui φῶρ Græce, Latine fur eſt. Sed ea res fugeritne tunc Varronis memoriam; an contra aptius & cohærentius putarit furem à furvo, id eſt nigro, appellari; in hac re de viro tam excellentis doctrinæ non meum judicium eſt.

CAP. XIX.

Hiſtoria ſuper libris Sibyllinis, ac de Tarquinio Superbo rege.

IN antiquis annalibus memoria ſuper libris Sibyllinis hæc prodita eſt. Anus hoſpita atque incognita ad Tarquinium Superbum regem adiit, novem libros ferens, quos eſſe dicebat divina oracula: eos velle venundare. Tarquinius precium percunctatus eſt: mulier nimium immenſum popoſcit. rex, quaſi anus ætate deſiperet, deriſit. tum illa foculum coram cum igni appoſuit, & tris libros ex novem deuſſit; &, ecquid reliquos ſex eodem precio emere vellet, regem interrogavit. ſed enim Tarquinius id multo riſit magis; dixitque anum jam proculdubio delirare. mulier ibidem ſtatim tris libros alios exuſſit; atque idipſum denuo placide interrogavit, an tris reliquos eodem precio emat. Tarquinius ore jam ſerio, atque attentiore animo fit. eam conſtantiam confidentiamque non inſuper habendam intelligit: libros tris reliquos mercatur nihilo minore precio quam quod erat petitum pro omnibus. Sed eam mulierem tunc à Tarquinio degreſſam poſtea nuſquam loci viſam conſtitit. Libri tres in ſacrarium conditi, Sibyllini appellati. ad eos, quaſi ad oraculum, XV viri adeunt. quum dii immortales publice conſulendi ſunt.

CAP. XX.

Quid Geometræ dicant ſchemata, quibuſque omnia iſta Latinis vocabulis appellentur.

FIgurarum, quæ σχήματα geometræ appellant, genera ſunt duo; planum & ſolidum. hæc ipſi vocant ἐπίπεδον καὶ στερεόν. *Planum* eſt, quod in duas partis ſolum lineas habet, qua latum eſt & qua longum: qualia ſunt triquetra & quadrata, quæ in area fiunt, ſine altitudine. *Solidum* eſt, quando non longitudines modo & latitudines planas numeri linearum efficiunt, ſed etiam extollunt altitudinem: quales ſunt ferme metæ triangulæ, quas pyramidas appellant: vel qualia ſunt quadrata undique, quæ κύβους illi, nos quadrantalia dicimus. κύβος enim eſt figura ex omni latere quadrata: *quales ſunt*, inquit M. Varro, *teſſeræ, quibus in alveolo luditur: ex quo ipſæ quoque appellatæ κύβοι.* in numeris etiam ſimiliter κύβος dicitur, quum omne latus ejuſdem numeri æqualiter in ſeſe ſolvitur: ſicuti fit quum ter terna ducuntur: atque idem ipſe numerus triplicatur. Hujus numeri cubum Pythagoras vim habere lunaris circuli dixit: quod & luna orbem ſuum luſtret ſeptem & viginti diebus: qui numerus ternio, qui Græce dicitur τριάς, tantumdem efficiat in cubo. *Linea* autem à noſtris dicitur, quam γραμμὴν Græci vocant eam M. Varro ita definit. *Linea eſt*, inquit, *longitudo quædam ſine latitudine.* Euclides autem brevius, prætermiſſa altitudine, γραμμὴ, inquit, eſt μῆκος ἀπλατές. quod exprimere uno Latino verbo non queas, niſi audeas dicere *illatabile*.

CAP. XXI.

Quod Julius Higinus affirmatiſſime contenderit legiſſe ſe librum P. Virgilii domeſticum, in quo ſcriptum eſſet: & ora Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror, *non, quod vulgus legeret*, ſenſu torquebit amaro.

VErſus iſtos ex Georgicis Virgilii plerique omnes ſic legunt.

At ſapor indicium faciet manifeſtus: & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaro.

Higinus autem non hercle ignobilis grammaticus, in commentariis, quæ in Virgilium fecit, confirmat & perſeverat non hoc à Virgilio relictum; ſed quod ipſe invenerit in libro, qui fuerit ex domo atque familia Virgilii,

——— & ora
Triſtia tentantum ſenſu torquebit amaror.

neque id ſoli Higino, ſed doctis quibuſdam etiam viris complacitum. quoniam videtur abſurde dici; *ſapor ſenſu amaro torquet*: quum ipſe, inquiunt, ſapor ſenſus ſit, non alium in ſemet ipſo ſenſum habeat: ac proinde ſit quaſi dicatur; *ſenſus ſenſu amaro torquet.* Sed enim quum Favorinus Higini commentarium legiſſet, atque ei ſtatim diſplicita eſſet inſolentia & inſuavitas illius; *ſenſu torquebit amaro:* riſit, & Jovem lapidem, inquit, quod ſanctiſſimum jusjurandum eſt habitum, paratus ſum ego jurare Virgilium hoc nunquam ſcripſiſſe, ſed Higinum ego dicere verum arbitror, non enim primus finxit hoc verbum Virgilius inſolenter: ſed in carminibus Lucretii inventum eſt: nec eſt aſpernatus auctoritatem poëtæ ingenio & facundia præcellentis, verba ex quarto Lucretii hæc ſunt;

——dilutaque contra,
Quum tuimur miſceri abſinthia, tangit amaror.

Non verba autem ſola, ſed verſus prope totos & lo-

cos quoque Lucretii plurimos ſectatum eſſe Virgilium videmus.

Cap. XXII.

An, qui cauſas defendit, recte Latineque dicat ſupereſſe ſe ei, quod defendit, & ſupereſſe, proprie quid ſit.

IRroboravit inveteravitque falſa atque aliena verbi ſignificatio ejus, quod dicitur; *hic illi ſupereſt*; quum dicendum eſt, *advocatum eſſe quem cuipiam*, cauſamque ejus defendere. atque id dicitur, non in compitis tantum, neque in plebe vulgaria, ſed in foro, in comitio, apud tribunalia. qui integre autem loquuti ſunt, magnam partem, *ſupereſſe*, ita dixerunt, ut eo verbo ſignificarent ſuperfluere & ſupervacare atque eſſe ſupra neceſſarium modum. itaque M. Varro in Satyra, quæ inſcripta eſt, *Neſcis quid veſper ſerus vehat*, *ſuperfuiſſe* dicit immodice & intempeſtive fuiſſe, verba. ex eo libro hæc ſunt: *In convivio legi nec omnia debent. & ea potiſſimum quæ ſimul ſunt βιωφελῆ, & delectent potius: ut id quoque videatur non defuiſſe magis quam ſuperfuiſſe.* Memini ego prætoris docti hominis tribunali me forte aſſiſtere, atque ibi advocatum non incelebrem ſic poſtulare, ut extra cauſam diceret, remque quæ agebatur, non attingeret, tunc prætorem ei, cuja res erat, dixiſſe, advocatum eum non habere: & quum is, qui verba faciebat, reclamaſſet, *ego illi V. Cl. ſuperſum*, reſpondiſſe prætorem feſtiviter; *tu plane ſuperes, non ades*. M. autem Cicero in libro, qui inſcriptus eſt de jure civili in artem redigendo, verba hæc poſuit: *Nec vero ſcientia juris majoribus ſuis Q. Ælius Tubero defuit, doctrina etiam ſuperfuit.* in quo loco, *ſuperfuit*, ſignificare videtur, *ſupra fuit* & *præſtitit*, ſuperavitque majores ſuos doctrina ſua ſuperfluenti, tum & nimis abundanti. diſciplinas enim Tubero Stoicas & dialecticas percalluerat. In libro quoque de Rep. ſecundo id ipſum verbum

bum Ciceronis non temere tranſeundum. verba ex eo libro hæc ſunt: *Non gravarer, Læli, niſi & hos velle putarem; & ipſe cuperem te quoque aliquam partem hujus noſtri ſermonis attingere: præſertim quum heri ipſe dixeris, te nobis etiam ſuperfuturum. verum, ſi id quidem fieri non poteſt, ne deſis omnes te rogamus.* exquiſite igitur & comperte Julius Paulus dicebat, homo in noſtra memoria doctiſſimus, *ſupereſſe* non ſimplici ratione dici tam Latine, quam Græce: Græcos περιεῖναι in utramque partem ponere; vel quod ſupervacaneum eſſet, ac non neceſſarium, vel quod abundans nimis & affluens & exſuperans. ſic quoque noſtros veteres *ſupereſſe* alias dixiſſe, pro ſuperfluenti & ſupervacuo neque admodum neceſſario, ita ut ſupra poſuimus Varronem dicere: alias ita, ut Cicero dixit, pro eo quod copia quidem & facultate ceteris anteiret, ſupra modum tamen & largius prolixiuſque flueret, quam eſſet ſatis. Qui dicit ergo ſe ſupereſſe ei, quem defendit, nihil iſtorum vult dicere: ſed neſcio quid aliud indictum inſcitumque dicit. at ne Virgilii quidem poterit auctoritate uti, qui in Georgicis ita ſcripſit:

Primus ego in patriam mecum, modo vita ſuperſit. hoc enim in loco Virgilius ἀκυρωτέρῳ verbo uſus videtur; quod ſuperſit dixit pro longinquius diutiuſque adſit. illud contra ejuſdem Virgilii eſt aliquanto probabilius:

Florentiſque ſecant herbas, fluvioſque miniſtrant,
Farraque, ne blando nequeant ſupereſſe labori.

ſignificat enim ſupra laborem eſſe, neque opprimi à labore. An autem *ſupereſſe* dixerint veteres pro reſtare & perficiendæ rei deeſſe quærebamus. nam Salluſtius in ſignificatione iſta non *ſupereſſe*, ſed *ſuperare* dicit. verba ejus in Jugurtha hæc ſunt: *Is plerumque ſeorſum à rege exercitum ductare, & omnis res exſequi ſolitus erat, quæ Jugurthæ feſſo aut majoribus aſtricto ſuperaverant.* Sed invenimus in tertio Ennii annalium in hoc verſu:

Inde ſibi memorat unum ſupereſſe laborem.

Id eſt, reliquum eſſe & reſtare. quod quidem diviſe pronunciandum eſt, ut non una pars orationis eſſe videatur, ſed duæ. Cicero autem in ſecunda Antonianarum, quod eſt reliquum, non *ſupereſſe*, ſed *reſtare* dicit. præter hæc, *ſupereſſe*, invenimus dictum pro *ſuperſtitem eſſe*. ita enim ſcriptum eſt in libro epiſtolarum M. Ciceronis ad Plancum, in epiſtola Aſinii Pollionis ad Ciceronem verbis his, *Nam neque deeſſe reip. volo, neque ſupereſſe.* per quod ſignificat, ſi reſpublica emoriatur & pereat, nolle ſe vivere. in Plauti autem Aſinaria manifeſtius idipſum ſcriptum eſt in iis verſibus, qui ſunt ejus comœdiæ primi,

Sicut tuum vis unicum gnatum tuæ
Supereſſe vitæ ſoſpitem & ſuperſtitem.

Cavenda igitur eſt non improprietas ſolum verbi, ſed etiam pravitas omnis; ſi quis ſenior advocatus adoleſcenti ſe ſupereſſe dicat.

Cap. XXIII.

Quis fuerit Papirius Prætextatus: quæve iſtius cauſa cognomenti ſit: hiſtoriaque iſta omnis ſuper eodem Papirio cognitu jucunda.

Hiſtoria de Papirio Prætextato dicta ſcriptaque eſt à M. Catone in oratione, qua uſus eſt ad milites contra Galbam, cum multa quidem venuſtate atque luce atque munditia verborum. ea Catonis verba huic prorſus commentario indidiſſem, ſi libri copia fuiſſet id temporis quum hæc dictavi. quod ſi non virtutes dignitateſque verborum, ſed rem ipſam ſcire quæris; ferme ad hunc modum eſt. Mos antea ſenatoribus Romæ fuit in curiam cum prætextatis filiis introire. Quum in ſenatu res major quæpiam conſultata, eaque in diem poſterum prolata eſt; placuitque ut hanc rem, ſuper qua tractaviſſent, ne quis enunciaret prius quam decreta eſſet: mater Papirii pueri, qui cum parente ſuo in curia

curia fuerat, percunctatur filium quidnam in ſenatu Patres egiſſent. puer reſpondit tacendum eſſe, neque id dici licere. mulier fit audiendi cupidior. ſecretum rei & ſilentium deberi puer affirmans animum ejus ad inquirendum everberat. quærit igitur compreſſius violentiuſque. tum puer, matre urgente, lepidi atque feſtivi mendacii conſilium capit. actum in ſenatu dixit, utrum videretur utilius magiſque è republica eſſe, unuſne ut duas uxores haberet, an ut una apud duos nupta eſſet. hoc illa ut audivit, animo compaveſcit: domo trepidans egreditur: ad ceteras matronas defert quod audierat. perveniunt ad ſenatum poſtera die matrum familias caterva: lacrymantes atque obſecrantes orant una potius ut duobus nupta fieret, quam ut uni duæ. Senatores ingredientes in curiam, quæ illa mulierum intemperies & quid ſibi poſtulatio iſthæc vellet, mirabantur. puer Papirius in medium curiæ progreſſus, quid mater audire inſtitiſſet, quid ipſe matri dixiſſet, rem, ſicuti fuerat, denarrat. ſenatus fidem atque ingenium pueri deoſculatus conſultum facit, uti poſthac pueri cum patribus in curiam ne introëant, niſi ille unus Papirius: eique puero poſtea cognomentum, honoris gratia, inditum Prætextatus: ob loquendi tacendique in ætate prætextata prudentiam.

CAP. XXIV.

Tria epigrammata trium veterum poëtarum, Nævii, Plauti, Pacuvii, quæ, facta ab ipſis, ſepulchris ipſorum inciſa ſunt.

TRium poëtarum illuſtrium epigrammata, Cn. Nævii, M. Plauti, M. Pacuvii, quæ ipſi fecerunt, & incidenda ſuo ſepulchro reliquerunt, nobilitatis eorum gratia & venuſtatis, ſcribenda in his commentariis eſſe duxi. Epigramma Nævii plenum ſuperbiæ Campanæ: quod teſtimonium eſſe juſtum potuiſſet, niſi ab ipſo dictum eſſet:

Mortalis immortalis flere ſi foret fas:
Flerent divæ Camœnæ Navium poëtam.
Itaque poſtquam eſt Orcino traditus theſauro;
Oblitei ſunt Romæ loquier Latina lingua.

Epigramma Plauti: quod dubitaſſemus an Plauti foret, niſi à M. Varrone poſitum fuiſſet in libro de poëtis primo?

Poſtquam morte datu'ſt Plautus, comœdia luget;
Scena eſt deſerta. dein Riſus, Ludu', Iocuſque,
Et numeri innumeri ſimul omnes collacrumarunt.

Epigramma Pacuvii verecundiſſimum & puriſſimum, dignumque ejus elegantiſſima gravitate.

Adoleſcens, tamen etſi properas, hoc te ſaxum rogat,
Utei ad ſe aſpicias: deinde quod ſcriptu'ſt legas.
Hic ſunt poëtæ Marcei Pacuviei ſita
Oſſa. hoc volebam neſcius ne eſſes. vale.

CAP. XXV.

Quibus verbis M. Varro inducias definierit: quæſitumque inibi curioſius, quænam ratio ſit vocabuli induciarum.

DUobus modis M. Varro in libro Humanarum, qui eſt *de bello & pace*, *Induciæ* quid ſint definit. *Induciæ*, inquit, *ſunt pax caſtrenſis paucorum dierum.* item alio in loco, *Induciæ*, inquit, *ſunt belli feriæ.* Sed lepidæ magis atque jucundæ brevitatis utraque definitio, quam aliena aut proba eſſe videtur, nam neque pax eſt induciæ (bellum enim manet, pugna ceſſat). Neque in ſolis caſtris, neque paucorum tantum dierum induciæ ſunt. quid enim dicemus, ſi induciis in menſium aliquot factis in oppida ex caſtris concedatur? nonne tum quoque induciæ ſunt? aut rurſus quid eſſe dicemus, quod in primo annali Quadrigarii ſcriptum eſt, C. Pontium Samnitem à dictatore Romano ſex horarum inducias poſtulaſſe, ſi induciæ paucorum tantum dierum appellandæ ſunt? belli autem ferias feſtive magis dixit quam aperte atque defi-

definite. Græci autem ſignificantius conſignantiuſque ceſſationem iſtam pugnæ pactitiam ἐκεχειρίαν dixerunt, exempta una litera ſonitus vaſtioris, & ſubjuncta lenioris. nam quod eo tempore non pugnetur & manus cohibeantur, ἐκεχειρίαν appellarunt. Sed profecto non id fuit Varroni negotium ut inducias ſuperſtitioſe definiret, & legibus rationibuſque omnibus definitionum inſerviret. ſatis enim viſum eſt, ejuſmodi facere demonſtrationem, quod genus Græci τύπους magis & ὑπογραφὰς, quam ὁρισμοὺς vocant. Induciarum autem vocabulum qua ſit ratione factum jam diu eſt quod quærimus. ſed ex multis quæ jam audivimus vel legimus probabilius id, quod dicam, videtur. *Inducias* ſic dictas arbitramur, quaſi tu dicas *inde uti jam*. Pactum induciarum hujuſmodi eſt, ut in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur: ſed ex eo die poſtea uti jam omnia belli jure agantur. quod dicitur dies certus præfinitus, pactumque fit, ut ante eum diem ne pugnetur, atque is dies ubi venit inde uti jam pugnetur: iccirco ex iis quibus dixi, vocibus, quaſi per quemdam coitum & copulam nomen induciarum connexum eſt. Aurelius autem Opilius, in primo librorum quos Muſarum inſcripſit, *Induciæ,* inquit, *dicuntur, quum hoſtes inter ſeſe utrimque utroque alter ad alterum impune & ſine pugna ineunt. Inde ab eo,* inquit, *nomen eſſe factum videtur, quaſi initia, hoc eſt, initus atque introitus.* Hoc ab Aurelio ſcriptum propterea non præterii, ne cui harum Noctium æmulo eo tantum nomine elegantius id videretur, tamquam id nos originem verbi requirentes fugiſſet.

CAP. XXVI.

Quem in modum mihi Taurus Philophus reſponderit percunctanti, an ſapiens iraſceretur.

INterrogavi in diatriba Taurum an ſapiens iraſceretur. dabat enim ſæpe poſt quotidianas lectiones

nes quærendi quod quis vellet poteſtatem. is quum graviter & copioſe de morbo affectuve iræ diſſeruiſſet, quæ & in veterum libris & in ipſius commentariis expoſita ſunt: convertit ad me, qui interrogaveram, &, Hæc ego, inquit, ſuper iraſcendo ſentio. ſed &, quid Plutarchus noſter vir doctiſſimus ac prudentiſſimus ſenſerit, non abs re eſt, ut id quoque audias. Plutarchus, inquit, ſervo ſuo, nequam homini & contumaci, ſed libris diſputationibuſque philoſophiæ aures imbutas habenti, tunicam detrahi ob neſcio quod delictum, cædique eum loro juſſit. cœperat verberari, obloquebatur non meruiſſe ut vapulet, nihil mali, nihil ſceleris admiſiſſe. poſtremo vociferari inter vapulandum incipit: neque jam querimonias aut gemitus ejulatuſque facere, ſed verba ſeria & objurgatoria: Non ita eſſe Plutarchum ut deceret, philoſophum iraſci turpe eſſe: ſæpe eum de malo iracundiæ ediſſertaviſſe: librum quoque περὶ ἀοργησίας pulcherrimum conſcripſiſſe; iis omnibus, quæ in eo libro ſcripta ſunt, nequaquam convenire, quod provolutus effuſuſque in iram plurimis ſe plagis mulcaret. Tum Plutarchus lente & leniter. Quid autem, inquit, verbero, nunc ego tibi iraſci videor? ex vultune meo, an ex voce, an ex colore. an etiam ex verbis correptum eſſe me ira intelligis? mihi quidem neque oculi opinor truces ſunt, neque os turbidum: neque immaniter clamo; neque in ſpumam ruboremve efferveſco: neque pudenda dico aut pœnitenda: neque omnino trepido ira & geſtio. hæc enim omnia, ſi ignoras, ſigna eſſe irarum ſolent, & ſimul ad eum, qui cædebat, converſus, interim, inquit, dum ego atque hic diſputamus, hoc tu age. Summa autem totius ſententiæ Tauri hæc fuit. non idem eſſe exiſtimavit ἀοργησίαν καὶ ἀναλγησίαν· aliudque eſſe non iracundum animum, aliud ἀνάλγητον καὶ ἀναίσθητον. nam ut aliorum omnium, quos Latini philoſophi affectus vel affectiones, Græci πάθη appellant: ita hujus quoque motus animi, qui

quum

quum eſt ulciſcendi cauſa ſævior, ira dicitur, non privationem eſſe utilem cenſuit, quam Græci στέρησιν dicunt: ſed mediocritatem, quam μετριότητα illi appellant.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

Quo genere ſolitus ſit philoſophus Socrates exercere patientiam corporis: deque ejuſdem viri patientia.

INTER labores voluntarios & exercitia corporis, ad fortuitas patientiæ vices firmandi, id quoque accepimus Socratem facere inſueviſſe. Stare ſolitus Socrates dicitur, pertinaci ſtatu, perdius atque pernox à ſummo lucis ortu âd Solem alterum orientem, inconnivens, immobilis, iiſdem in veſtigiis, & ore atque oculis eumdem in locum directis cogitabundus, tanquam quodam ſeceſſu mentis atque animi facto à corpore. Quam rem quum Favorinus, de fortitudine ejus viri ut pleraque diſſerens, attigiſſet, πολλάκις, *inquit*, ἐξ ἡλίου εἰς ἥλιον ἑστήκει ἀστραβέστερος τῶν πρέμνων. Temperantia quoque eum fuiſſe tanta traditum eſt, ut omnia fere vitæ ſuæ tempora valetudine inoffenſa vixerit. in illius etiam peſtilentiæ vaſtitate, quæ, in belli Peloponneſiaci principiis ipſam Athenienſium civitatem internecino genere morbi depopulata eſt, is parcendi moderandique rationibus dicitur & à voluptatum labe caviſſe, & ſalubritates corporis retinuiſſe: ut nequaquam fuerit communi omnium cladi obnoxius.

CAP.

CAP. II.

Quæ ratio obſervatioque officiorum eſſe debeat inter patres filioſque in diſcumbendo ſedendoque, atque in id genus rebus domi foriſque, ſi filii magiſtratus ſunt & patres privati: ſuperque ea re Tauri philoſophi diſſertatio, & exemplum ex hiſtoria Romana petitum.

AD philoſophum Taurum Athenas, viſendi cognoſcendique ejus gratia, venerat V. Cl. præſes Cretæ provinciæ: & cum eo ſimul ejuſdem præſidis pater. Taurus, ſectatoribus commodum dimiſſis, ſedebat pro cubiculi ſui foribus, & cum aſſiſtentibus nobis ſermocinabatur. introivit provinciæ præſes & cum eo pater. aſſurrexit placide Taurus: & poſt mutuam ſalutationem reſedit. allata mox una ſella eſt, quæ in promptu erat: atque dum aliæ promebantur, appoſita eſt. invitavit Taurus patrem præſidis ut ſederet. atque ille ait: Sedeat hic potius, qui populi Romani magiſtratus eſt. Abſque præjudicio, inquit Taurus, tu interea ſede, dum inſpicimus quærimuſque utrum conveniat tene potius ſedere qui pater es, an filium qui magiſtratus eſt. &, quum pater aſſediſſet, appoſitumque eſſet aliud filio quoque ejus ſedile, verba ſuper ea re Taurus facit cum ſumma, di boni! honorum atque officiorum perpenſatione. Eorum verborum ſententia hæc fuit: In publicis locis atque muneribus atque actionibus patrum jura cum filiorum, qui in magiſtratu ſunt, poteſtatibus collata interquieſcere paululum & connivere: ſed quum extra rempub. in domeſtica re atque vita ſedeatur, ambuletur, in convivio quoque familiari diſcumbatur, tum inter filium magiſtratum & patrem privatum publicos honores ceſſare: naturales & genuinos exoriri. hoc igitur, inquit, quod ad me veniſtis, quod colloquimur nunc, quod de officiis diſceptamus: privata actio eſt. itaque utere apud me iis honoribus prius, quibus domi quoque veſtræ te uti prio-

priorem decet. Hæc atque alia in eandem ſententiam Taurus graviter ſimul & comiter diſſeruit. Quid autem ſuper hujuſcemodi patris atque filii officio apud Claudium legerimus, non ab re viſum eſt ut adſcriberemus. poſuimus igitur verba ipſa Quadrigarii ex Annali ejus ſexto tranſcripta: *Deinde facti conſules Sempronius Gracchus iterum, Q. Fabius Maximus filius ejus, qui priore anno erat conſul. ei conſuli pater proconſul obviam in equo vehens venit, neque deſcendere voluit, quod pater erat: &, quod inter eos ſciebant maxima concordia convenire, lictores non auſi ſunt deſcendere jubere. Ubi juxta venit; tum conſul ait, Deſcendere jube. quod poſtea quum lictor ille, qui apparebat, cito intellexit, Maximum proconſulem deſcendere juſſit. Fabius imperio paret: & filium collaudavit, quum imperium, quod populi eſſet, retineret.*

CAP. III.

Qua ratione verbis quibuſdam vocabuliſque veteres immiſerint, h, *litteræ ſpiritum.*

H Litteram, ſive illam ſpiritum magis quam litteram dici oportet, inſerebant eam veteres noſtri pleriſque vocibus verborum firmandis roborandiſque, ut ſonus earum eſſet viridior vegetiorque; atque id videntur feciſſe ſtudio & exemplo linguæ Atticæ. ſatis enim notum eſt Atticos ἰχθύω, ἵππον, multa itidem alia, citra morem Gentium Græciæ ceterarum, inſpirantis primæ litteræ dixiſſe. ſic lachrymas, ſic ſepulchrum, ſic ahenum, ſic vehemens, ſic inchoare, ſic helluari, ſic hallucinari, ſic honera, ſic honuſtum dixerunt. in his enim verbis omnibus litteræ ſeu ſpiritus iſtius nulla ratio viſa eſt, niſi ut firmitas & vigor vocis, quaſi quibuſdam nervis additis, intenderetur. Sed quoniam, *aheni*, quoque exemplo uſi ſumus, venit nobis in memoriam Fidum Optatum multi nominis Romæ grammaticum oſtendiſſe mihi librum Æneïdos ſecundum, miran-

dæ

dæ vetuſtatis, emptum in Sigillariis xx aureis, quem ipſius Virgilii fuiſſe credebat: in quo duo iſti verſus quum ita ſcripti forent:

Veſtibulum ante ipſum primoque in limine Pyrrhus
Exſultat telis & luce coruſcus aëna.

additam ſupra vidimus, *h*, litteram, &, *ahena*, factum. Sic in illo quoque Virgilii verſu in optimis libris ſcriptum invenimus:

Aut foliis undam tepidi diſpumat aheni.

Cap. IV.

Quam ob cauſam Gabius Baſſus genus quoddam judicii divinationem appellari ſcripſit: & quam alii cauſam eſſe ejuſdem vocabuli dixerint.

QUum de conſtituendo accuſatore quæritur, judiciumque ſuper ea re redditur, cuinam potiſſimum ex duobus pluribuſve accuſatio ſubſcriptiove in reum permittatur; ea res atque judicum cognitio, *divinatio*, appellatur. id vocabulum quam ob cauſam ita factum ſit quæri ſolet. Gabius Baſſus in tertio librorum quos de origine vocabulorum compoſuit, *Divinatio*, inquit, *judicium appellatur: quoniam divinet quodammodo judex oporteat, quam ſententiam ſeſe ferre par ſit.* Nimis quidem eſt in verbis Gabii Baſſi ratio imperfecta vel magis inops & jejuna. ſed videtur eum ſignificare velle, iccirco dici divinationem; quod in aliis quidem cauſis judex ea quæ didicit, quæque argumentis vel teſtibus demonſtrata ſunt, ſequi ſolet: in hac autem re, quum eligendus accuſator eſt, parva admodum & exilia ſunt, quibus moveri judex poſſit; & propterea, quinam magis ad accuſandum idoneus ſit, quaſi divinandum eſt. hoc Baſſus. Sed alii quidem *divinationem* eſſe appellatam putant, quoniam quum accuſator & reus duæ res quaſi cognatæ conjunctæque ſint, neque utra ſine altera conſtare poſſit: in hoc tamen genere cauſæ reus quidem jam eſt, ſed accuſator nondum eſt: & iccirco,

:o, quod adhuc uſque deeſt & latet, divinatione ſup- plendum eſt, quiſnam ſit accuſator futurus.

CAP. V.

Quam lepide deſignateque dixerit Favorinus Philoſophus, quid interſit inter Platonis & Lyſiæ orationem.

FAvorinus de Lyſia & Platone ſolitus eſt dicere, Si ex Platonis, inquit, oratione verbum aliquod demas muteſve, atque id commodiſſime facias: de elegantia tantum detraxeris: ſi ex Lyſiæ; de ſententia.

CAP. VI.

Quibus verbis ignaviter & abjecte Virgilius uſus eſſe dicatur; & quid iis, qui id improbe dicunt, reſpondeatur.

NOnnulli grammatici ætatis ſuperioris, in quibus eſt Cornutus Annæus, haud ſane indocti neque ignobiles, qui commentaria in Virgilium compoſuerunt, reprehendunt quaſi incurioſe & abjecte verbum poſitum in his verſibus.

Candida ſuccinctam latrantibus inguina monſtris
Dulichias vexaſſe rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus laceraſſe marinis.

vexaſſe enim putant verbum eſſe leve, & tenuis ac parvi incommodi: nec tantæ atrocitati congruere, quum homines repente à bellua immaniſſima rapti laniatique ſint. item aliud hujuſcemodi reprehendunt,

——— *Quis aut Euryſthea durum*
Aut illaudati neſcit Buſiridis aras?

illaudati parum idoneum eſſe verbum dicunt: neque id ſatis eſſe ad faciendum ſcelerati hominis deteſtationem: qui quod hoſpites omnium gentium immolare ſolitus fuit, non laude indignus, ſed deteſtatione, exſecrationeque totius generis humani dignus eſſet. item aliud verbum culpaverunt,

Per tunicam ſquallentem auro latus haurit apertum,

tam-

tamquam ſi non convenerit dicere, *auro ſquallentem:* quoniam nitoribus ſplendoribuſque auri ſqualloris illuvies ſit contraria. Sed de verbo, *vexaſſe*, ita reſponderi poſſe credo. *vexaſſe* grave verbum eſt: factumque ab eo videtur, quod eſt, *vehere.* in quo ineſt jam vis quædam alieni arbitrii. non enim ſui potens eſt, qui vehitur. *Vexare* autem, quod ex eo inclinatum eſt, vi atque motu proculdubio vaſtiore eſt. nam qui fertur & raptatur atque huc atque illuc diſtrahitur, is vexari proprie dicitur. ſicuti *taxare* preſſius crebriuſque eſt, quam *tangere:* unde proculdubio id inclinatum eſt: & *jactare* multo fuſius largiuſque eſt, quam *jacere*; unde id verbum traductum eſt: & *quaſſare*, quam *quatere* gravius violentiuſque eſt. non igitur quia vulgo dici ſolet vexatum eſſe quem fumo aut vento aut pulvere, propterea debet vis vera atque natura verbi deperire: quæ à veteribus, qui proprie aut ſignate loquuti ſunt, ita ut decuit, conſervata eſt. M. Catonis verba ſunt ex oratione, quam de Achæis ſcripſit, *Quumque Hannibal terram Italiam laceraret atque vexaret*, *vexatam* Italiam dixit Cato ab Hannibale, quando nullum calamitatis aut ſævitiæ aut immanitatis genus reperiri queat, quod in eo tempore Italia non perpeſſa ſit. M. Tullius IV in Verrem: *Quæ ab iſto ſic ſpoliata atque direpta eſt, ut non ab hoſte aliquo, qui tamen in bello religionem & conſuetudinis jura retineret, ſed ut à barbaris prædonibus vexata eſſe videatur. De illaudato* autem duo videntur reſponderi poſſe. unum eſt ejuſmodi: nemo quiſquam tam efflictis eſt moribus, quin faciat aut dicat nonnunquam aliquid quod laudari queat. unde hic antiquiſſimus verſus vicem proverbii celebratus eſt: Πολλάκι καὶ κηπωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν. ſed enim qui omni in re atque omni tempore laude omni vacat, is illaudatus eſt: iſque omnium peſſimus deterrimuſque eſt. ſicuti omnis culpæ privatio inculpatum facit, inculpatus autem inſtar eſt abſolutæ virtutis; illaudatus igitur quoque

quoque finis eſt extremæ malitiæ. itaque Homerus non virtutibus appellendis, ſed vitiis detrahendis laudare ampliter ſolet. hoc enim eſt:

> ἤυδα μάντις ἀμύμων.
> τὼ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην.

& item illud;

> Ἔνθ' οὐκ ἂν βρίζοντα ἴδοις Ἀγαμέμνονα δῖον.
> Οὐδὲ καταπτώσσοντ', οὐδ' οὐκ ἐθέλοντα μάχεσθαι.

Epicurus quoque ſimili modo maximam voluptatem detractionem privationemque omnis doloris definivit his verbis; ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. Eadem ratione idem Virgilius *inamabilem* dixit Stygiam paludem. nam ſicut *illaudatum* κατὰ laudis στέρησιν, ita *inamabilem*, κατὰ amoris στέρησιν deteſtatus eſt. Altero modo *illaudatus* ita defenditur. *laudare* ſignificat priſca lingua nominare appellareque. ſic in actionibus civilibus auctor laudari dicitur, quod eſt nominari. *illaudatus* enim eſt quaſi *illaudabilis*, qui neque mentione aut memoria ulla dignus, neque unquam nominandus eſt. ſicuti quondam à communi concilio Aſiæ decretum eſt, uti nomen ejus, qui templum Dianæ Epheſiæ incenderat, ne quis ullo in tempore nominaret. Tertium reſtat ex iis, quæ reprehenſa ſunt, quod *tunicam ſquallentem auro* dixit. id autem ſignificat copiam denſitatemque auri in ſquamarum ſpeciem intexti. ſquallere enim dictum eſt à ſquamarum crebritate aſperitateque; quæ in ſerpentium piſciumque coriis viſuntur. quam rem & alii, & hic quidem poëta locis aliquot demonſtrat:

> *Quem pellis*, inquit, *ahenis*
> *In plumam ſquamis auro conſerta tegebat.*

Et alio loco,

> *Iamque adeo rutilum thoraca indutus ahenis*
> *Horrebat ſquamis.*

Accius in Pelopidis ita ſcribit,

> *Ejus ſerpentis ſquamæ ſquallido auro & purpura prætextæ.*

Quic-

Quicquid igitur nimis inculcatum obſitumque aliqua re erat, ut incuteret viſentibus facie nova horrorem, id *ſquallere* dicebatur. ſic in corporibus incultis ſquamoſiſque alta congeries ſordium ſquallor appellatur. cujus ſignificationis multo aſſiduoque uſu totum id verbum ita contaminatum eſt, ut jam ſquallor de re alia nulla, quam de ſolis inquinamentis dici cœperit.

Cap. VII.

De officio erga patres liberorum: deque ea re ex philoſophiæ libris, in quibus ſcriptum quæſitumque eſt, an ſemper omnibuſque patris juſſis obſequendum ſit.

QUæri ſolitum eſt in philoſophorum diſceptationibus, an ſemper inque omnibus juſſis patri parendum ſit. Super ea re Græci, noſtrique, qui de officiis ſcripſerunt, tres ſententias eſſe, quæ ſpectandæ conſiderandæque ſint, tradiderunt; eaſque ſubtiliſſime dijudicaverunt. earum una eſt, omnibus quæ pater imperat parendum. altera eſt, in quibuſdam parendum, quibuſdam non obſequendum. tertia eſt, nihil neceſſum eſſe patri obſequi & parere. Hæc ſententia, quoniam primore adſpectu nimis infamis eſt: ſuper ea prius, quæ dicta ſunt, dicemus. aut recte, inquiunt, imperat pater, aut perperam. ſi recte imperat; non quia imperat parendum, ſed, quoniam id fieri jus eſt, faciendum eſt. ſi perperam; nequaquam ſcilicet faciendum, quod fieri non oportet. deinde ita concludunt, nunquam eſt igitur patri parendum, quæ imperat. Sed neque iſtam ſententiam probari accepimus: argutiola quippe hæc, ſicuti mox oſtendemus, frivola & inanis eſt. neque autem illa, quam primo in loco diximus, vera & proba videri poteſt: omnia eſſe, quæ pater juſſerit, parendum. quid enim? ſi proditionem patriæ, ſi matris necem, ſi alia quædam imperarit turpia aut impia. media igitur ſententia optima atque tutiſſima viſa eſt; quædam eſſe paren-

parendum, quædam non obſequendum. ſed ea tamen, quæ obſequi non oportet, leniter & verecunde ac ſine deteſtatione nimia ſineque opprobratione acerba reprehenſionis declinanda ſenſim & relinquenda eſſe dicunt, quam reſpuenda. concluſio vero illa qua colligitur, ſicuti ſupradictum eſt, nihil patri parendum, imperfecta eſt, refutarique ac dilui ſic poteſt. Omnia, quæ in rebus humanis fiunt, ſicuti docti cenſuerunt, aut honeſta ſunt aut turpia. quæ ſua vi recta aut honeſta ſunt, ut fidem colere, ut patriam defendere, ut amicos diligere, ea fieri oportet, ſive imperet pater, ſive non imperet. ſed quæ his contraria, quæque turpia & omnino iniqua ſunt; ea ne ſi imperet quidem: quæ vero in medio ſunt, & à Græcis tum ἀδιάφορα tum μέσα appellantur, ut in militiam ire, rus colere, honores capeſſere, cauſas defendere, uxorem ducere, uti juſſum proficiſci, uti accerſitum venire; quoniam & hæc & his ſimilia per ſeſe ipſa neque honeſta ſunt neque turpia, ſed, proinde ut à nobis aguntur, ita ipſis actionibus aut probanda fiunt aut reprehendenda: propterea in ejuſmodi omnium rerum generibus patri parendum eſſe cenſent; veluti ſi uxorem ducere imperet aut cauſas pro reis dicere. quod enim utrumque in genere ipſo per ſeſe neque honeſtum neque turpe eſt; iccirco, ſi pater jubeat, obſequendum eſt. quid enim? ſi imperet uxorem ducere infamem, propudioſam, crimiroſam: aut pro reo Catilina aliquo, aut Tubulo, aut P. Clodio cauſam dicere. non ſcilicet parendum. quoniam accedente aliquo turpitudinis numero deſinunt eſſe per ſeſe hæc media atque indifferentia. non ergo integra eſt propoſitio dicenda: aut honeſta ſunt quæ imperat pater aut turpia: neque ὑγιὲς νόμιμον διεζευγμένον videri poteſt. deeſt enim disjunctioni iſti tertium: aut neque honeſta ſunt neque turpia. quod ſi additur: poteſt ita concludi: nonnunquam eſt igitur patri parendum.

CAP. VIII.

Quod parum æqua reprehenſio Epicuri à Plutarcho peracta ſit in ſyllogiſmi diſciplina.

PLutarchus ſecundo librorum, quos de Homero compoſuit, imperfecte atque præpoſtere atque inſcite ſyllogiſmo eſſe uſum Epicurum dicit: Verbaque ipſa Epicuri ponit: ὁ θάνατος οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. nam prætermiſit, inquit, quod in prima parte ſumere debuit; ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. tum deinde eodem ipſo, quod omiſerat, quaſi poſito conceſſoque ad confirmandum aliud, utitur. progredi autem hic, inquit, ſyllogiſmus niſi illo prius poſito, non poteſt. Vere hoc quidem Plutarchus de forma & ordine ſyllogiſmi ſcripſit. nam ſi, ut in diſciplinis traditur, ita colligere & ratiocinari velis: ſic dici oportet; ὁ θάνατος ψυχῆς καὶ σώματος διάλυσις. τὸ δὲ διαλυθὲν ἀναισθητεῖ. τὸ δὲ ἀναισθητοῦν οὐδὲν πρὸς ἡμᾶς. Sed Epicurus, cuicuimodi homo eſt, non inſcitia videtur partem illam ſyllogiſmi prætermiſiſſe. neque id ei negotium fuit ſyllogiſmum, tamquam in ſcholis philoſophorum cum numeris omnibus & cum ſuis finibus dicere. & profecto, quia ſeparatio animi & corporis in morte evidens eſt, non eſt ratus neceſſariam eſſe ejus admonitionem, quod omnibus prorſus erat obvium. ſicuti etiam quod concluſionem ſyllogiſmi non in fine poſuit, ſed in principio: nam id quoque non imperite factum quis non videt? apud Platonem quoque multis in locis reperias ſyllogiſmos repudiato converſoque ordine iſto, qui in docendo traditur, cum eleganti quadam reprehenſionis contentione poſitos eſſe.

CAP. IX.

Quod Plutarchus evidenti calumnia verbum ab Epicuro dictum inſectatus ſit.

IN eodem libro idem Plutarchus eumdem Epicurum reprehendit, quod verbo uſus ſit parum proprio & alienæ ſignificationis. ita enim ſcripſit Epicurus: ὅρος τοῦ μεγέθους τῶν ἡδονῶν, ἡ παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὑπεξαίρεσις. non, inquit, παντὸς τοῦ ἀλγοῦντος, ſed παντὸς τοῦ ἀλγεινοῦ dicere oportuit. detractio enim ſignificanda eſt doloris, inquit, non dolentis. Nimis minute ac prope etiam ſubfrigide Plutarchus in Epicuro accuſando λέξεις τηρεῖ. has enim curas vocum verborumque elegantias non modo non ſectatur Epicurus, ſed etiam inſectatur.

CAP. X.

Quid ſint faviſſæ Capitolinæ: & quid ſuper eo verbo M. Varro Servio Sulpicio quærenti reſcripſerit.

SErvius Sulpicius juris civilis auctor, vir bene litteratus ſcripſit ad M. Varronem: rogavitque ut reſcriberet quid ſignificaret verbum, quod in cenſoriis libris ſcriptum eſſet. id erat verbum: *faviſſæ capitolinæ.* Varro reſcripſit, in memoria ſibi eſſe, quod Q. Catulus curator reſtituendi Capitolii dixiſſet: Voluiſſe ſe aream capitolinam deprimere, ut pluribus gradibus in ædem conſcenderetur, ſuggeſtuſque pro faſtigii magnitudine altior fieret: ſed facere id non quiſſe, quoniam faviſſæ impediſſent. id eſſe cellas quaſdam & ciſternas, quæ in area ſub terra eſſent: ubi reponi ſolerent ſigna vetera, quæ ex eo templo collapſa eſſent, & alia quædam religioſa è donis conſecratis. at deinde eadem epiſtola negat quidem ſe in litteris inveniſſe cur faviſſæ dictæ ſint: ſed Q. Valerium Soranum ſolitum dicere ait, quos theſauros Græco nomine appellaremus, priſcos

Latinos *flaviſſas* dixiſſe: quod in eos non rude æs argentumque, ſed flata ſignataque pecunia conderetur. conjectare igitur ſe detractam eſſe ex eo verbo ſecundam literam, & *faviſſas* eſſe dictas cellas quaſdam & ſpecus, quibus æditui Capitolini uterentur ad cuſtodiendum res veteres religioſas.

CAP. XI.

De Siccio Dentato egregio bellatore multa memoratu digna.

L. Siccium Dentatum, qui trib. plebi fuit, Sp. Tarpeio, A. Haterio, conſulibus, ſcriptum eſt in libris annalibus, plus, quam credi debeat, ſtrenuum bellatorem fuiſſe: nomenque ei factum ob ingentem fortitudinem: appellatumque eſſe Achillem Romanum. is pugnaſſe in hoſtem dicitur centum & xx præliis; cicatricem averſam nullam, adverſas quinque & XL tuliſſe: coronis eſſe donatus aureis octo, obſidionali una, muralibus tribus, civicis XIV, torquibus tribus & LXXX, armillis plus centum LX, haſtis duodeviginti, phaleris item donatus eſt quinquies vicieſque. Spolia (militaria dona) habuit multijuga: in his provocatoria pleraque, triumphavit cum imperatoribus ſuis triumphos novem.

CAP. XII.

Conſiderata perpenſaque lex quædam Solonis ſpeciem habens primorem iniquæ injuſtæque legis, ſed ad uſum emolumentumque ſalubritatis penitus reperta.

IN legibus Solonis illis antiquiſſimis, quæ Athenis axibus ligneis inciſæ ſunt, quaſque latas ab eo Athenienſes, ut ſempiternæ manerent, pœnis & religionibus ſanxerant, legem eſſe Ariſtoteles refert ſcriptam ad hanc ſententiam: Si ob diſcordiam diſſenſionemque ſeditio atque diſceſſio populi in duas partis fieret, & ob eam cauſam irritatis animis utrimque

que arma caperentur, pugnareturque, tum qui, in eo tempore in eoque caſu civilis diſcordiæ, non alterutræ parti ſeſe adjunxerit, ſed ſolitarius ſeparatuſque à communi malo civitatis ſeceſſerit, is domo, patria, fortuniſque omnibus careto: exſul extorriſque eſto. Quum hanc legem Solonis ſingulari ſapientia præditi legiſſemus: tenuit nos gravis quædam in principio admiratio, requirentes quam ob cauſam dignos eſſe pœna exiſtimaverit, qui ſe procul à ſeditione & civili pugna removiſſent. Tum, qui penitus atque alte uſum ac ſententiam legis inſpexerat, non ad augendam ſed ad deſinendam ſeditionem legem hanc eſſe dicebat, & res prorſum ſe ſic habet: nam ſi boni omnes, qui in principio coercendæ ſeditioni impares fuerint, populumque partitum & amentem non deterruerint, ad alterutram partem diviſi ſeſe adjunxerint: tum eveniet, ut quum ſocii partis ſeorſum utriuſque fuerint, eæque partes ab iis, ut majoris auctoritatis viris temperari ac regi cœperint, concordia per eos potiſſimum reſtitui conciliarique poſſit: dum & ſuos, apud quos ſunt, regunt atque mitificant, & adverſarios ſanatos magis cupiunt quam perditos. Hoc idem Favorinus philoſophus inter fratres quoque aut amicos diſſidentes oportere fieri cenſebat: ut, qui in medio ſunt utriuſque partis benevoli, ſi in concordia annitenda parum auctoritatis quaſi ambigui amici habuerint, tum alteri in alteram partem diſcedant: ac per id meritum viam ſibi ad utriuſque concordiam mœniant. Nunc autem pleraque, inquit, pars utriuſque amici, quaſi probe faciant, duo litigantes deſtituunt & relinquunt: deduntque eos advocatis malevolis aut avaris, qui lites animaſque eorum inflamment, aut odii ſtudio, aut lucri.

CAP.

CAP. XIII.

Liberos *in multitudinis numero etiam unum filium filiamve veteres dixiſſe.*

ANtiqui oratores, hiſtoriæque aut carminum ſcriptores, etiam unum filium filiamve *liberos* multitudinis numero appellarunt. id quoque nos quum in complurium veterum libris ſcriptum aliquotiens adverterimus, nunc quoque in libro Sempronii Aſellionis rerum geſtarum quinto, ita poſitum eſſe offendimus. Is Aſellio ſub P. Scipione Africano tribunus militum ad Numantiam fuit: reſque eas, quibus gerendis ipſe interfuit, conſcripſit. ejus verba de Tiberio Graccho tribuno plebi, quo in tempore interfectus in Capitolio eſt, hæc ſunt: *Nam Gracchus domo quum proficiſceretur, nunquam minus terna aut quaterna milia hominum ſequebantur.* atque inde infra de eodem Graccho ita ſcripſit: *Orare cœpit, ut ſe defenderent liberoſque ſuos: eum, quem virilis ſexus tum in eo tempore habebat, produci juſſit, populoque commendavit prope flens.*

CAP. XIV.

Quod M. Cato in libro, qui inſcriptus eſt, CONTRA TIBERIUM EXSULEM, ſtitiſſes vadimonium, *per,* i, *litteram dicit, non,* ſtetiſſes: *ejuſque verbi ratio reddita.*

IN libro vetere M. Catonis, qui inſcribitur, CONTRA TIBERIUM EXSULEM, ſcriptum quidem ſic erat, *Quid ſi vadimonium capite obvoluto ſtitiſſes?* Recte quidem ille *ſtitiſſes* ſcripſit: ſed falſi & audaces emendatores, *e*, ſcripto per libros, *ſtetiſſes* fecerunt, tamquam *ſtitiſſes* vanum & nihili verbum eſſet. quin potius ipſi nequam & nihili ſunt, qui ignorant, *ſtitiſſes*, dictum à Catone, quoniam *ſiſteretur vadimonium*, non *ſtaretur.*

CAP.

CAP. XV.

Quod antiquitus ætati ſenectæ potiſſimum habiti ſunt ampli honores, & cur poſtea ad maritos & patres idem iſti honores delati ſint: atque ibi quædam de capite legis Juliæ ſeptimo.

APud antiquiſſimos Romanorum neque generi neque pecuniæ præſtantior honos tribui quam ætati ſolitus: majoreſque natu à minoribus colebantur, ad deum prope & parentum vicem. atque in omni loco, inque omni ſpecie honoris, priores potioreſque habiti. à convivio quoque, ut ſcriptum eſt in antiquitatibus, ſeniores à minoribus domum deducebantur: eumque morem accepiſſe Romanos à Lacedæmoniis traditum eſt: apud quos, Licurgi legibus, major rerum omnium honos majori ætati habebatur. Sed poſtquam ſuboles civitati neceſſaria viſa eſt: & ad prolem populi frequentandam, præmiis atque invitamentis uſus fuit: tum antelati quibuſdam in rebus, qui uxorem quique liberos haberent, ſenioribus neque liberos neque uxores habentibus. ſic capite ſeptimo legis Juliæ priori ex conſulibus faſces ſumendi poteſtas fit, non qui pluris annos natus eſt, ſed qui pluris liberos quam collega aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit. ſed ſi par utrique numerus liberorum eſt, maritus, aut qui in numero maritorum eſt, præfertur. ſi vero ambo & mariti & patres totidem liberorum ſunt, tum ille priſtinus honos inſtauratur: & qui major natu eſt, prior faſces ſumit. Super his autem, qui aut cælibes ambo ſunt, aut parem numerum filiorum habent, aut mariti ſunt & liberos non habent, nihil ſcriptum in lege de ætate eſt. ſolitos tamen audio, qui lege potiores eſſent, faſces primi menſis collegis concedere aut longe ætate prioribus, aut nobilioribus multo, aut ſecundum conſulatum ineuntibus.

CAP. XVI.

Quod Caſellius Vindex à Sulpicio Apollinari reprehenſus eſt in ſenſus Virgiliani enarratione.

VIrgilii verſus ſunt è libro ſexto:

Ille, vides, pura juvenis qui nititur haſta,
Proxima ſorte tenet lucis loca. primus ad auras
Ætherias Italo commiſtus ſanguine ſurget
Silvius Albanum nomen, tua poſtuma proles;
Quem tibi longævo ſerum Lavinia conjunx
Educet ſilvis regem regumque parentem.
Unde genus longa noſtrum dominabitur Alba.

Videbantur hæc nequaquam convenire:

Tua poſtuma proles, &,
Quem tibi longævo ſerum Lavinia conjunx
Educet ſilvis regem.

nam ſi hic Silvius, ita ut in omnium ferme annalium monumentis ſcriptum eſt, poſt mortem patris natus eſt, ob eamque cauſam prænomen ei Poſtumo fuit: qua ratione ſubjectum eſt?

Quem tibi longævo ſerum Lavinia conjunx
Educet ſilvis.

Hæc enim verba ſignificare videri poſſunt, Ænea vivo ac jam ſene, natum ei Silvium & educatum. itaque hanc ſententiam eſſe verborum iſtorum Cæſellius opinatus in commentario lectionum antiquarum, *Poſtuma*, inquit, *proles non eum ſignificat, qui patre mortuo, ſed qui poſtremo loco natus eſt. ſicuti Silvius; qui Ænea jam ſene, tardo ſeroque partu eſt editus.* Sed hujus hiſtoriæ auctorem nullum idoneum nominat. Silvium autem poſt Æneæ mortem, ſicuti diximus, natum multi tradiderunt. idcirco Apollinaris Sulpicius inter cetera, in quibus Cæſellium reprehendit, hoc quoque ejus quaſi erratum animadvertit: errorisque iſtius hanc eſſe cauſam dixit, quod ſcriptum ita ſit: *Quem tibi longævo. longævo*, inquit, non *ſeni* (ſignificatio enim eſſet con-

tra

tra hiſtoriæ fidem), ſed in longum jam ævum perpetuum recepto immortalique facto. Anchiſes enim, qui hæc dicit ad filium, ſciebat eum, quum hominum vita diſceſiſſet, immortalem atque indigetem futurum, & longo perpetuoque ævo potiturum. Hoc ſane Apollinaris argute. ſed aliud tamen eſt longum ævum, aliud perpetuum. neque dii longævi appellantur, ſed immortales.

CAP. XVII.

Cujuſmodi naturam eſſe quarumdam præpoſitionum M. Cicero animadverterit: diſceptatumque ibi ſuper eo ipſo, quod Cicero obſervaverat.

OBſervate curioſeque animadvertit M. Tullius *in* & *con* præpoſitiones verbis aut vocabulis præpoſitas tunc produci atque protendi, quum litteræ ſequerentur, quæ primæ ſunt in *ſapiente* atque *felice*: in aliis autem omnibus correpte pronunciari. Verba Ciceronis hæc ſunt; *Quid vero hoc elegantius quod non ſit natura, ſed quondam inſtituto? indoctus dicimus brevi prima littera, inſanus producta: inhumanus brevi, infelix longa. &, ne multis, quibus in verbis eæ primæ litteræ ſunt, quæ in ſapiente atque felice, producte dicuntur: in ceteris vero omnibus breviter. itemque compoſuit, concrepuit, confecit: conſule veritatem: reprehendet. refer ad auris: probabunt. quære cur ita? ſe dicent juvari. voluptati autem aurium morigerari debet oratio.* Manifeſta quidem ratio ſuavitatis eſt in his vocibus. de quibus Cicero loquutus eſt. ſed quid dicemus de præpoſitione, *pro*? quæ, quum produci & corripi ſoleat, obſervationem hanc tamen M. Tullii aſpernata eſt. non enim ſemper producitur quum ſequitur ea littera, quæ prima eſt in verbo *felix*: quam Cicero hanc habere vim ſignificat ut propter eam rem, *in* & *con* præpoſitiones producantur. nam *proficiſci*, & *profundere*, & *profugere*, & *profanum*, & *profeſtum* correpte dicimus; *proferre* autem & *profligare*, & *proficere* pro-

ducte. Cur igitur ea littera, quam Cicero productionis cauſam facere obſervavit, non in omnibus conſimilibus eandem vim aut rationis aut ſuavitatis tenet: ſed aliam vocem produci facit, aliam corripi? neque vero, *con*, particula tum ſolum producitur quum ea littera, de qua Cicero dicit, inſequitur. nam & Cato & Salluſtius, *fœnoribus*, inquiunt, *coopertus eſt*. Præterea *coligatus* & *conexus* producte dicuntur. ſed tamen videri poteſt in iis, quæ poſui, ob eam cauſam particula hæc produci, quoniam eliditur ex ea, *n* littera. nam detrimentum litteræ productione ſyllabæ compenſatur. quod quidem etiam in eo ſervatur quod eſt, *cogo*. neque repugnat quod, *coëgi*, correpte dicimus, non enim ſalva συναιρέσει dicitur à verbo, quod eſt, *cogo*.

CAP. XVIII.

Quod Phædon Socraticus ſervus fuit, quodque item alii complusculi ſervitutem ſervierunt.

PHædon Elidenſis ex cohorte illa Socratica fuit; Socratique & Platoni per fuit familiaris. ejus nomini Plato illum librum divinum de immortalitate animæ dedit. Is Phædon ſervus fuit forma atque ingenio liberali, &, ut quidam ſcripſerunt, à lenone domino puer ad merendum coactus. Eum Cebes Socraticus hortante Socrate emiſſe dicitur, habuiſſeque in philoſophiæ diſciplinis. atque is poſtea philoſophus illuſtris fuit; ſermoneſque ejus de Socrate admodum elegantes leguntur. Alii quoque non pauci ſervi fuerunt qui poſt philoſophi clari extiterunt. ex quibus ille Menippus fuit, cujus libros M. Varro in Satyris æmulatus eſt: quas alii cynicas, ipſe appellat Menippeas. Sed & Theophraſti Peripatetici ſervus Pompylus, & Zenonis Stoici ſervus, qui Perſeus vocatus eſt, & Epicuri, cui nomen Mys fuit, philoſophi non incelebres vixerunt. Diogenes etiam Cynicus ſervitutem ſervivit: ſed is ex libertate, in ſervi-

ſervitutem venum ierat; quem quum emere vellet Xeniades Corinthius, & quid is artificii noviſſet percunctatus: Novi, inquit Diogenes, hominibus liberis imperare. tum Xeniades reſponſum ejus demiratus emit & manumiſit; filioſque ſuos ei tradens, Accipe, inquit, liberos meos, quibus imperes. De Epicteto autem philoſopho nobili, quod is quoque ſervus fuit, recentior eſt memoria, quam ut ſcribi quaſi oblitteratum debuerit. Ejus Epicteti etiam de ſe ſcripti duo verſus feruntur: ex quibus latenter intelligas non omnes omnimodis diis exoſos eſſe, qui in hac vita cum ærumnarum varietate luctantur: ſed eſſe arcanas cauſas, ad quas paucorum potuit pervenire curioſitas.

Δοῦλος Ἐπίκτητος γενόμην, καὶ σώματι πηρὸς,
Καὶ πενίην Ἶρος, καὶ φίλος ἀθανάτοις.

CAP. XIX.

Reſcire *verbum quid ſit, & quam habeat veram atque propriam ſignificationem.*

VErbum *reſcire*, obſervavimus vim habere propriam quandam, non ex communi ſignificatione ceterorum verborum, quibus eadem præpoſitio, *re*, imponitur; neque ut, *reſcribere*, *relegere*, *reſtituere*, dicimus; itidem, *reſcire*. nam qui factum aliquod occultius aut inopinatum inſperatumque cognoſcit, is dicitur proprie *reſcire*. cur autem in hoc uno verbo, *re*, particula hujus ſententiæ vim habeat, equidem adhuc quæro. aliter enim dictum eſſe, *reſcivi*, aut *reſcire*, apud eos, qui diligenter loquuti ſunt, nondum invenimus, quam ſuper his rebus, quæ aut occulto conſilio latuerint, aut contra ſpem opinionemve uſu venerint. Quanquam ipſum *ſcire* de omnibus communiter rebus dicatur vel adverſis vel proſperis vel exſpectatis. Nævius in Triphallo ita ſcripſit:

Si unquam quicquam filium reſcivero

Argentum amoris cauſa ſumpſe mutuum:
Ex templo illo te ducam, ubi non deſpuas.

Claudius Quadrigarius in primo annali: *Ea Lucani ubi reſciverunt, ſibi per fallacias verba data eſſe.* idem Quadrigarius in eodem libro in re triſti & inopinata verbo iſto ita utitur: *Id ubi reſciverunt propinqui obſidum, quos Pontio traditos ſupra demonſtravimus: eorum parentes cum propinquis capillo paſſo in viam provolarunt.* M. Cato in quarto Originum: *Deinde Dictator jubet poſtridie magiſtrum equitum arceſſi, Mittam te, ſi vis, cum equitibus. Sero eſt, inquit magiſter equitum: jam reſcivere.*

CAP. XX.

Quæ vulgo dicuntur vivaria; *id vocabulum veteres non dixiſſe: & quid pro eo P. Scipio in oratione ad populum, quid poſtea M. Varro in libris de re ruſtica dixerit uſurpatum.*

V*Ivaria*, quæ nunc dicuntur ſæpta quædam loca, in quibus feræ vivæ paſcuntur, M. Varro in libro de re ruſtica tertio dicit *leporaria* appellari. Verba Varronis ſubjeci; *Villaticæ paſtionis genera ſunt tria, ornithones, leporaria, piſcinæ. nunc ornithones dico omnium alitum, quæ intra parietes villæ ſolent paſci. Leporaria te accipere volo, non ea quæ tritavi noſtri dicebant, ubi ſoli lepores ſint: ſed omnia ſæpta afficta ædificia villæ quæ ſunt, & habent incluſa animalia quæ paſcuntur.* is item infra in eodem libro ita ſcribit: *Quum emiſti fundum Tuſculanum à M. Piſone, in leporario apri fuere multi. Vivaria* quæ nunc vulgus dicit, ſunt quos παραδείσους Græci appellant: quæ autem *leporaria* Varro dicit, haud uſquam memini apud vetuſtiores ſcriptum, ſed quod apud Scipionem omnium ætatis ſuæ puriſſime loquutum legimus *roboraria*; aliquot Romæ doctos viros dicere audivi id ſignificare, quod nos *vivaria* dicimus: appellataque eſſe à tabulis roboreis, quibus ſæpta eſſent; quod genus ſæptorum vidimus in Italia

locis pleriſque. Verba ex oratione ejus contra Claudium Aſellum quinta hæc ſunt: *Ubi agros optime cultos & villas expolitiſſimas vidiſſet, in his regionibus excelſiſſimo locorum murum ſtatuere aiebat: inde corrigere viam, aliis per vineas medias, aliis per roborarium atque piſcinam, aliis per villam.* Lacus vero & ſtagna, quæ piſcibus vivis coërcentur clauſa, ſuo atque proprio nomine *piſcinas* nominaverunt. *Apiaria* quoque vulgus dicit loca, in quibus ſiti ſint alvei apum: ſed neminem eorum ferme, qui incorrupte loquuti ſunt, aut ſcripſiſſe memini aut dixiſſe. Marcus autem Varro de re ruſtica tertio, *μελισσῶνας*, inquit, *ita facere oportet, quæ quidam mellaria appellant.* ſed hoc verbum, quo Varro uſus eſt, Græcum eſt: nam μελισσῶνες ita dicuntur, ut ἀμπελῶνες & δαφνῶνες.

CAP. XXI.

Super eo ſidere, quod Græci ἄμαξαν, nos ſeptemtriones *vocamus: ac de utriuſque vocabuli ratione & origine.*

AB Ægina in Piræum compluſculi earumdem diſciplinarum ſectatores Græci Romanique hominis eadem in navi tramittebamus. nox fuit, & clemens mare, & anni æſtas, cœlumque liquide ſerenum. ſedebamus ergo in puppi ſimul univerſi, & lucentia ſidera conſiderabamus. tum quiſpiam ex iis, qui eodem in numero Græcas res eruditi erant, quid ἄμαξα eſſet, quid ἄρκτος, quid βοώτης, & quænam major ἄρκτος, & quæ minor, cur ita appellata, & quam in partem procedentis noctis ſpatio moverentur: & quamobrem Homerus ſolam eam non occidere dicat, quum & quædam alia non occidant: ſcite iſta omnia ac perite diſſerebat. Hîc ego ad noſtros juvenes convertor, &, Quid, inquam, vos opici dicitis mihi? quare quod ἄμαξαν Græci vocant, nos *ſeptemtriones* vocamus? non enim ſatis eſt, quod ſeptem ſtellas videmus; ſed quid hoc totum, quod *ſeptemtriones* dicimus, ſignificet, ſcire,

 inquam,

inquam,id prolixius volo. Tum quiſpiam ex iis,qui ſe ad litteras memoriaſque veteres dediderant, Vulgus, inquit, grammaticorum *ſeptemtriones* à ſolo numero ſtellarum dictum putat. *triones* enim per ſeſe nihil ſignificare aiunt, ſed vocabuli eſſe ſupplementum: ſicuti in eo quod *quinquatrus* dicimus, quod quinque ab idibus dierum numerus ſit; *atrus* nihil ſignificet: ſed ego quidem cum L. Ælio & M. Varrone ſentio, qui *triones* ruſtico certo vocabulo boves appellatos ſcribunt, quaſi quoſdam *terriones*, hoc eſt, arandæ colendæque terræ idoneos. itaque hoc ſidus, quod à figura poſituraque ipſa, quia ſimile plauſtri videtur, antiqui Græcorum ἅμαξαν dixerunt, noſtri quoque veteres à bubus junctis *ſeptemtriones* appellarunt; id eſt, à ſeptem ſtellis, ex quibus quaſi juncti *triones* figurantur. præter hanc, inquit, opinionem, id quoque Varro addit, dubitare ſeſe an propterea magis hæ ſeptem ſtellæ *triones* appellatæ ſunt, quia ita ſunt ſitæ, ut ternæ ſtellæ proximæ quæquæ inter ſeſe faciant trigona, id eſt, triquetras figuras. Ex his duabus rationibus, quas ille dixit, quod poſterius eſt, ſubtilius elegantiuſque viſum eſt. intuentibus enim nobis in illud, ita propemodum res erat, ut ea forma eſſe triquetra videretur.

CAP. XXII.

De vento Iapyge, deque aliorum ventorum vocabulis regionibuſque, accepta è Favorini ſermonibus.

APud menſam Favorini in convivio familiari legi ſolitum erat aut vetus carmen melici poëtæ, aut hiſtoria partim Græcæ linguæ, alias Latinæ. Legebatur ergo tunc ibi in carmine Latino ἰάπυξ ventus. quæſitum eſt quis hic ventus, & quibus ex locis ſpiraret, & quæ tam infrequentis vocabuli ratio eſſet: atque etiam petebamus, ut ſuper ceterorum nominibus regionibuſque ipſe nos docere vellet,

quia vulgo neque de appellationibus eorum, neque de finibus, neque de numero conveniret. Tum Favorinus ita fabulatus eſt: Satis, inquit, notum eſt, limites regioneſque eſſe cæli quatuor, *exortum, occaſum, meridiem, ſeptemtrionem. exortus* & *occaſus* mobilia & varia ſunt: *meridies ſeptemtrioneſque* ſtatu perpetuo ſtant & manent. oritur enim ſol non indidem ſemper; ſed aut *æquinoctialis oriens* dicitur, quum in circulo currit, qui appellatur ἰσονύκτιος, aut ἰσημερινὸς. at *ſolſtitialis*, aut *brumalis*, quæ ſunt θεριναὶ τροπαὶ καὶ χειμεριναί. item cadit ſol non in eundem ſemper locum. fit enim ſimiliter *occaſus* ejus aut *æquinoctialis*, aut *ſolſtitialis*, aut *brumalis*. qui ventus igitur ab oriente verno, id eſt, æquinoctiali venit, nominatur *Eurus*, ficto vocabulo, ut iſti ἐτυμολογικοὶ aiunt ἀπὸ τῆς ἕω ῥέων. is alio quoque à Græcis nomine ἀπηλιώτης, à Romanis nauticis *Subſolanus* cognominatur. ſed qui ab æſtiva & ſolſtitiali orientis meta venit, Latine *Aquilo*, *Boreas* Græce dicitur: eumque propterea quidam dicunt ab Homero αἰθρηγενέτην appellatum. Boream autem putant dictum ἀπὸ τῆς βοῆς. quoniam ſit violenti flatus & ſonori. tertium ventum, qui ab oriente hiberno ſpirat, *Vulturnum* Romani vocant. eum plerique Græci mixto nomine, quod inter *Notum* & *Eurum* ſit, εὐρόνοτον appellant. hi ſunt igitur tres venti orientales, *Aquilo*, *Vulturnus*, *Eurus*; quorum medius *Eurus* eſt. his oppoſiti & contrarii ſunt alii tres occidui; *Caurus*, quem ſolent Græci ἀργέστην vocare; is adverſus Aquilonem flat: item alter *Favonius*, qui Græce vocatur ζέφυρος. is adverſus *Eurum* flat: tertius Africus, qui Græce vocatur λίψ. is adverſus *Vulturnum* flat, eæ duæ regiones cœli *orientis occidentiſque* inter ſeſe adverſæ ſex habere ventos videntur. meridies autem, quoniam certo atque fixo limite eſt, unum meridialem ventum habet: is Latine *Auſter*, Græce νότος nominatur, quoniam eſt nebuloſus atque hume-

humectus: νοτὶς enim Græce *humor* nominatur. *Septemtriones* autem habent ob eandem cauſam unum. is objectus directuſque in Auſtrum, Latine *Septemtrionarius*, Græce ἀπαρκτίας appellatus. ex his octo ventis alii quatuor detrahunt ventos; atque id facere ſe dicunt Homero auctore qui ſolos quatuor ventos noverit, *Eurum*, *Auſtrum*, *Aquilonem*, *Favonium*, verſus Homeri ſunt:

Σὺν δ' εὖρός τ' ἔπεσε, ζέφυρός τε, νότος τε δυσαής,
Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

à quatuor cœli partibus, quas quaſi primas nominavimus, oriente ſcilicet atque occidente latioribus atque ſimplicibus, non tripertitis. Partim autem ſunt. qui pro octo duodecim faciunt: inter hos quatuor, in media loca inſerentes, cum meridie ſeptemtriones: eadem ratione, qua ſecundi quatuor interſiti ſunt inter primores duos apud orientem occidentemque. Sunt porro alia quædam nomina quaſi peculiarium ventorum, quæ incolæ in ſuis quiſque regionibus fecerunt, aut locorum vocabulis in quibus colunt, aut ex aliqua cauſa, quæ ad faciendum vocabulum acciderat, noſtri namque Galli ventum ex ſua terra flantem, quem ſæviſſimum patiuntur, *Circium* appellant, à turbine, opinor, ejus ac vertigine. Iapygiæ ipſius ore proficiſcentem quaſi finibus Appuli eodem, quo ipſi ſunt, nomine Iapygem dicunt. eum eſſe propemodum *Caurum* exiſtimo: nam eſt occidentalis, & videtur adverſus *Eurum* flare. itaque Virgilius Cleopatram è navali prœlio in Ægyptum fugientem vento Iapyge ferri ait. Equum quoque Apulum, eodem quo ventum vocabulo, *Iapygem* appellavit, eſt etiam ventus nomine *Cæcias*, quem Ariſtoteles ita flare dicit, ut nubes non procul propellat, ſed ut ad ſeſe vocet, ex quo verſum iſtum proverbialem factum ait:

——— κακὰ
ἐφ' ἑαυτὸν ἕλκων ὡς ὁ Καικίας νέφος.

Præter hos autem, quos dixi, ſunt alii plurifariam

venti

venti commentitii ſuæ quiſque regionis indigenæ; ut eſt Horatianus quoque ille *Atabulus*, quos ipſe quoque exſequuturus fui: addidiſſemque eos, qui *Eteſiæ* & *Prodromi* appellantur, qui certo tempore anni, quum canis oritur, ex alia atque alia parte cœli ſpirant; rationeſque omnium vocabulorum, quia plus paulo adbibi, effudiſſem, niſi multa jam prorſus omnibus vobis reticentibus verba feciſſem, quaſi fieret à me ἀκρόασις ἐπιδεικτική. in convivio autem frequenti loqui ſolum unum neque honeſtum eſt, inquit, neque commodum. Hæc nobis Favorinus in eo, quo dixi, tempore apud menſam ſuam ſumma cum elegantia verborum, totiuſque ſermonis comitate atque gratia denarravit. ſed quod ait ventum, qui ex terra Gallia flaret, *Circium* appellari, M. Cato tertio libro Originum eum ventum *Cercium* dicit, non *Circium*. nam quum de Hiſpanis ſcriberet, qui citra Hiberum colunt, verba hæc poſuit: *Sunt in his regionibus ferrariæ, argenti fodinæ pulcherrimæ, mons ex ſale mero magnus: quantum demas, tantum adcreſcit. ventus Cercius, quum loquare, buccam implet: armatum hominem, plauſtrum oneratum percellit.* Quod ſupra autem dixi, eteſias ex alia atque alia cæli parte flare, haud ſcio an ſequutus opinionem multorum temere dixerim. P. Nigidii in ſecundo librorum, quos de vento compoſuit, verba hæc ſunt: *Eteſiæ & Auſtri anniverſarii ſecundo Sole flant.* conſiderandum igitur eſt quid ſit *ſecundo Sole*.

CAP. XXIII.

Conſultatio dijudicatioque locorum facta ex comœdia Menandri & Cæcilii, quæ Plocium *inſcripta eſt.*

COmœdias lectitamus noſtrorum poëtarum ſumtas ac verſas de Græcis, Menandro ac Poſidio aut Apollodoro aut Alexide & quibuſdam item aliis comicis. atqui quum legimus eas, nihil ſane diſplicent, quin lepide quoque & venuſte ſcriptæ videantur,

prorſus

prorſus ut melius poſſe fieri nihil cenſeas. at enim ſi conferas & componas Græca ipſa, unde illa venerunt, ac ſingula conſiderate atque apte junctis & alternis lectionibus committas; oppido quam jacere atque ſordere incipiunt, quæ Latina ſunt, ita Græcarum, quas æmulari nequiverunt, facetiis atque luminibus obſoleſcunt. Nuper adeo uſus hujus rei nobis venit. Cæcilii Plocium legebamus: haudquaquam mihi & qui aderant diſplicebat. Libitum eſt Menandri quoque Plocium legere, à quo iſtam comœdiam verterat. ſed enim poſtquam in manus Menander venit, à principio ſtatim, dî boni! quantum ſtupere atque frigere, quantumque mutare à Menandro Cæcilius viſus eſt! Diomedis hercle arma & Glauci non diſpari magis pretio exiſtimata ſunt. acceſſerat dehinc lectio ad eum locum, in quo maritus ſenex ſuper uxore divite atque deformi querebatur, quod ancillam ſuam, non inſcito puellam miniſterio, & facie non inliberali, coactus erat venundare ſuſpectam uxori quaſi pellicem: nihil dicam ego quantum differat verſus utriuſque eximius: ſit ſatis aliis ad judicium faciendum exponi. Menander ſic:

ἐπ' ἀμφοτέραν ἵν' ἐπίκληρος ἡ μέλλειν καθευδήσειν
κατεργάσασα μέγα, καὶ περιβόητον ἔργον
ἐκ τῆς οἰκίας ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν βούλετο.
ἵν' ἐπιβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωβύλης πρόσωπον.
ἡ γ' εὔγνωστος εἶχέ με γυνὴ δέσποινα,
καὶ τὴν ὄψιν ὧν ἐκτήσατο ὄνος ἐν πιθήκοις
τὶ τὸ λεγόμενόν ἐστι δὴ τοῦτο σιωπᾶν βούλομαι.
τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν ἀρχηγὸν
οἴμοι Κρεωβύλην λαβεῖν ἐμέ. καὶ δέκα τάλαντα;
γύναιον οὖσα πηχέως. εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμα.
εἴπως ἀνυπόστατον. Δία τὸν ὀλύμπιον,
καὶ Ἀθηνᾶν οὐδαμῶς παιδισκάριον, θεραπευτικὸν δὲ
λόγου, τάχιον. ἀπαγέσθω δέ τις ἢ ἄρ' ἀντεισαγάγοι.

Cæcilius autem ſic:

SEN. *Is demum miſer eſt, qui ærumnam ſuam nequit Occultare.* MA. *Fere ita me uxor forma & factis facit. Si ta-*

Si taceam; tamen indicium eſt. quæ, niſi dotem, omnia
Quæ nolis, habet; qui ſapit, de me diſcet. qui, quaſi
Ad hoſtes captus; libere ſervio, ſalva urbe atque arce.
Quæ mihi quidquid placet: eo privatu' vin' me ſervatum?
Dum ejus mortem inhio, egomet vivo mortuus
Inter vivos. ea me, clam ſe, cum mea ancilla ait
Conſuetum. id me arguit. ita plorando, orando,
Inſtando atque objurgando me obtudit, uti eam
Venumdarem. nunc credo inter ſuas æqualis
Et cognatas ſermonem ſerit: Quæ veſtrûm fuit
Integra ætatula, quæ hoc itidem à viro
Impetrarit ſuo, quod ego anus modo
Effeci, pellice ut meum privarem virum?
Hæc erunt concilia hodie. differor ſermone miſer.

Præter vetuſtatem autem rerum atque verborum in duobus libris nequaquam parem, in hoc equidem ſoleo animum attendere; quod quæ Menander præclare & appoſite & facete ſcripſit, ea Cæcilius nequaquam potuit, ne quidem conatus eſt, enarrare; ſed quaſi minime probanda prætermiſit; & alia neſcio quæ mimica inculcavit, & illud Menandri de vita hominum media ſumtum ſimplex & verum & delectabile, neſcio quo pacto, omiſit. idem enim ille maritus ſenex cum altero ſene vicino colloquens, & uxoris locupletis ſuperbiam deprecans, hæc ait:

Ἔχω δ' ἐπίκληρον, λαμία· οὐκ εἴρηκά σοι.
Τοῦτ' οὐχὶ κυρίαν τῆς οἰκίας καὶ τῶν ἀγρῶν,
Καὶ πάντων ἀντ' ἐκείνης ἔχομεν ἀφ' ὅλων χαλεπῶν
Χαλεπώτατον. ἅπασι δ' ἀργαλέα 'στὶν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ,
Υἱῷ, πολὺ μᾶλλον θυγατρί, πρᾶγμα ἄμαχον λέγεις,
Εὖ οἶδα.

Cæcilius vero hoc in loco ridiculus magis quam perſonæ iſti, quam tractabat, aptus atque conveniens videri maluit. ſic enim hæc corrupit:

SE. *Sed tua moroſane uxor quæſo eſt?* MA. *Quam? rogas?*

SE. Quî tandem : MA. Tædet mentionis quæ mihi,
Ubi domum adveni ac ſedi, extemplo ſavium
Dat jejuna anima. SE. Nihil peccat de ſavio.
Ut devomas volt quod foris potaveris.

Quid de illo quoque loco in utraque comœdia poſito exiſtimari debeat manifeſtum eſt. cujus loci hæc ferme ſententia : Filia hominis pauperis in pervigilio vitiata eſt. ea res clam patre fuit : & habebatur pro virgine, ex eo vitio gravida menſibus exactis parturit. ſervus bonæ frugi, quum pro foribus domus ſtaret, & propinquare partum herili filiæ, atque omnino vitium eſſe oblatum ignoraret, gemitum & ploratum audit puellæ in puerperio enitentis : timet, iraſcitur, ſuſpicatur, miſeretur, dolet. hi omnes motus ejus, affectioneſque animi, in Græca quidem comœdia mirabiliter acres & illuſtres: apud Cæcilium autem pigra hæc omnia, & à rerum dignitate atque gratia vacua ſunt. Poſt, ubi idem ſervus percunctando quod acciderat repperit, has apud Menandrum voces facit :

Ὦ τρὶς κακοδαίμων ὅστις ὢν πένης γαμεῖ,
Καὶ παιδοποιεῖ. ὡς ἀλόγιστός ἐστ' ἀνὴρ,
Ὃς μήτε φυλακὴν τῶν ἀναγκαίων ἔχει,
Εἰ μήτε ἀναλειχίσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου,
Ἐπαμφιέσασθαι δύναιτο τοῦτο χρήμασιν,
Ἀλλ' ἐν ἀνακατακύπτῳ καὶ ταλαιπώρῳ βίῳ
Χειμαζόμενον, ζητῶν μὲν, ἀνιαρὸν δ' ἔχων τὸ μέσος,
Ἁπάντων ἀγαθῶν οὐ δυνάμενος.
Ὑπὲρ γὰρ ἑνὸς ἀλεγῶν, ἅπαντας νουθετῶ.

Ad horum autem ſinceritatem veritatemque verborum an adſpiraverit Cæcilius conſideremus. verſus ſunt hi Cæcilii trunca quædam ex Menandro dicentis, & conſarcinantis verba tragici tumoris :

——Is demum infortunatus eſt homo
Pauper, qui educit in egeſtate liberos :
Fortuna & res eſt ut continuo pareat.
Nam opulento famam facile occultat factio.

Itaque, ut ſupra dixi, quum hæc Cæcilii verba ſeorſum

ſum lego, neutiquam videntur ingrata ignavaque: quum autem Græca comparo & contendo, non puto Cæcilium ſequi debuiſſe quod aſſequi nequiret.

CAP. XXIV.

De veteri parſimonia, deque antiquis legibus ſumptuariis.

PArſimonia apud veteres Romanos & victus atque cœnarum tenuitas non domeſtica ſolum obſervatione ac diſciplina ſed publica quoque animadverſione, legumque complurium ſanctionibus, cuſtodita eſt. Legi adeo nuper in Capitonis Atei conjectaneis ſenatus decretum vetus C. Fannio & M. Valerio Meſſala Coſſ. factum; in quo jubentur principes civitatis, qui ludis Megalenſibus antiquo ritu mutitarent, id eſt, mutua inter ſeſe dominia agitarent, jurare apud Conſules verbis conceptis, non amplius in ſingulas cœnas ſumtus eſſe facturos, quam centenos vicenoſque æris, præter olus & far & vinum; neque vino alienigena, ſed patrio, uſuros; neque argenti in convivio plus pondo, quam libras centum illaturos. Sed poſt id ſenatuſconſultum lex Fannia lata eſt, quæ ludis Romanis, item ludis plebeiis & Saturnalibus, & aliis quibuſdam diebus, in ſingulos dies centenos æris inſumi conceſſit, decemque aliis diebus in ſingulis menſibus tricenos; ceteris autem omnibus diebus denos. hanc Lucilius poëta legem ſignat, quum dicit:

——*Fanni centuſſiſque miſellos.*

in quo erraverunt quidam commentariorum in Lucilium ſcriptores, quod putaverunt Fannia lege perpetuos in omne dierum genus centenos æris ſtatutos. centum enim æris Fannius conſtituit, ſicuti ſupra dixi, feſtis quibuſdam diebus, eoſque ipſos dies nominavit. aliorum autem dierum omnium in ſingulos dies ſumtus incluſit intra æris alias tricenos, alias denos. Lex deinde Licinia rogata eſt; quæ quum certis

certis diebus, ſicuti Fannia, centenos æris impendi permiſiſſet. nuptiis ducenos indulſit; ceteriſque diebus ſtatuit æris tricenos; quum & carnis aridæ & ſalſamenti certa pondera in ſingulos dies conſtituerit: ſi quicquam eſſet natum è terra, vite, arbore; promiſce atque indefinite largita eſt. Hujus legis Lævius poëta meminit in Erotopægniis. Verba Lævii hæc ſunt, quibus ſignificat hœdum, qui ad epulas fuit allatus, dimiſſum, cœnamque ita, ut lex Licinia ſanxiſſet, pomis oleribuſque inſtructam.

Lex Licinia, inquit, *introducitur:*
Lux liquida hœdo redditur.

Lucilius quoque legis iſtius meminit in his verbis: *Legem vitemus Licini.* Poſtea L. Sylla dictator, quum legibus iſtis ſitu atque ſenio oblitteratis plerique in patrimoniis amplis helluarentur, & familiam pecuniamque ſuam prandiorum gurgitibus proluiſſent, legem ad populum tulit, qua cautum eſt ut kalendis, idibus, noniſque diebus ludorum, & feriis quibuſdam ſollemnibus ſeſtertios tricenos in cœnam inſumere jus poteſtaſque eſſet; ceteris autem aliis diebus omnibus non amplius ternos. Præter has leges Æmiliam quoque legem invenimus; qua lege non ſumtus cœnarum, ſed ciborum genus & modus præfinitus eſt. Lex deinde Antia præter ſumtum æris id etiam ſanxit, ut, qui magiſtratus eſſet, magiſtratumve capturus eſſet, ne quo ad cœnam, niſi ad certas perſonas, itaret. Poſtremo lex Julia ad populum pervenit Cæſare Auguſto imperante: qua profeſtis quidem diebus ducenti finiuntur; kalendis, idibus, nonis, & aliis quibuſdam feſtivis trecenti; nuptiis autem & repotiis H S. mile. Eſſe etiam dicit Capito Ateius edictum, Divi ne Auguſti, an Tiberii Cæſaris, non ſatis commemini: quo edicto per dierum varias ſollemnitates à trecentis H S. aduſque duo milia ſumtus cœnarum propagatus eſt; ut his ſaltem finibus luxuriæ efferveſcentis æſtus coërceretur.

CAP.

CAP. XXV.

Quid Græci ἀναλογίαν, quid contra, ἀνωμαλίαν vocent.

IN Latino ſermone, ſicut in Græco, alii ἀναλογίαν ſequendam putaverunt, alii ἀνωμαλίαν. Ἀναλογία eſt ſimilium ſimilis declinatio, quam quidam Latine proportionem vocant. Ἀνωμαλία eſt inæqualitas declinationum conſuetudinem ſequens. Duo autem Græci Grammatici illuſtres Ariſtarchus & Crates ſumma ope, ille Ἀναλογίαν, hic ἀνωμαλίαν defenſitavit. M. Varronis ad Ciceronem de lingua Latina liber octavus nullam eſſe obſervationem ſimilium docet, inque omnibus pæne verbis conſuetudinem dominari oſtendit. *Sicuti quum dicimus*, inquit, *lupus lupi, probus probi, & lepus leporis: item paro paravi, lavo lavi, pungo pupugi, tundo tutudi, & pingo pinxi. quumque*, inquit, *à cœno & prandeo & poto, & cœnatus ſum, & pranſus ſum, & potus ſum dicamus: & ab adſtringor tamen & extergeor & lavor, adſtrinxi & exterſi & lavi dicimus. item quum dicamus ab Oſco, Tuſco, Græco; Oſce, Tuſce, Græce: à Gallo tamen & à Mauro Gallice & Maurice dicimus, item à probus probe, à doctus docte; ſed à rarus non dicitur rare, ſed alii raro dicunt, alii rarenter.* Idem M. Varro in eodem libro. *Sentior*, inquit, *nemo dicit, & id per ſe nihil eſt: aſſentior tamen fere omnes dicunt. Siſenna unus aſſentio in ſenatu dicebat: & eum poſtea multi ſecuti, neque tamen vincere conſuetudinem potuerunt.* ſed idem Varro in aliis libris, multa pro ἀναλογίᾳ tuenda ſcripſit. Sunt igitur hi tamquam loci quidam communes contra ἀναλογίαν dicere, & item rurſus pro ἀναλογίᾳ.

CAP. XXVI.

Sermones M. Frontonis & Favorini philoſophi de generibus colorum, vocabuliſque eorum Græcis & Latinis: atque inibi color ſpadix cujuſmodi ſit.

FAvorinus philoſophus, quum ad M. Frontonem conſularem pedibus ægrum viſeret, voluit me quoque ad eum ſecum ire. ac deinde, quum ibi apud Frontonem pleriſque viris doctis præſentibus ſermones de coloribus vocabuliſque eorum agitarentur, quod multiplex colorum facies, appellationes autem incertæ & exiguæ forent: plura ſunt, inquit Favorinus, in ſenſibus oculorum, quam in verbis vocibuſque colorum diſcrimina. nam, ut alias eorum concinnitates omittamus, ſimplices iſti & rufi & virides colores ſingula quidem vocabula, multas autem ſpecies differentes habent. Atque eam vocum inopiam in lingua magis Latina video, quam in Græca. quippe qui rufus color, à rubore quidem appellatus eſt: ſed quum aliter rubeat ignis, aliter ſanguis, aliter oſtrum, aliter crocum; has ſingulas rufi varietates Latina oratio ſingulis propriiſque vocabulis non demonſtrat, omniaque iſta ſignificat una ruboris appellatione, quum tamen ex ipſis rebus vocabula colorum mutuetur; & igneum aliquid dicit & flammeum & ſanguineum & croceum & oſtrinum & aureum. Ruſſus enim color & ruber nihil à colore rufi differunt: neque proprietates ejus omnes declarant, ξανθὸς autem & ἐρυθρὸς & πυῤῥὸς & φοῖνιξ habere quaſdam diſtantias coloris rufi videntur vel augentes eum, vel remittentes, vel miſta quadam ſpecie temperantes. Tum Fronto ad Favorinum; Non inficias, inquit, imus, quin lingua Græca, quam tu videre legiſſe, prolixior fuſiorque ſit, quam noſtra. ſed in iis tamen coloribus, quibus modo dixiſti, denominandis, non proinde inopes ſumus, ut tibi videmur. non enim hæc ſunt ſola vocabula

cabula rufum colorem demonſtrantia, quæ tu modo dixiſti, *rufus* & *ruber*; ſed alia quoque habemus plura, quam quæ producta abs te Græca ſunt: fulvus enim & flavus & rubidus & phœniceus & rutilus & luteus & ſpadix appellationes ſunt rufi coloris, aut acuentes eum quaſi incendentes, aut cum colore viridi miſcentes, aut nigro infuſcantes, aut virenti ſenſim albo illuminantes. nam phœniceus, quem tu Græce φοινικὸν dixiſti, noſter eſt, & rutilus, & ſpadix phœnicei συνώνυμος, qui factus Græce noſter eſt. exuberantiam ſplendoremque ſignificat ruboris; quales ſunt fructus palmæ arboris non admodum ſole incocti, unde ſpadicis & phœnicei nomen eſt. ſpadica enim Dorici vocant avulſum è palma termitem cum fructu. fulvus autem videtur de rufo atque viridi mixtus in aliis plus viridis, in aliis plus rufi habere: ſicut poëta verborum diligentiſſimus, *fulvam aquilam* dicit & *iaſpidem*, *fulvos galeros*, *fulvum aurum*, &, *arenam fulvam* & *fulvum leonem*. ſic Q. Ennius in annalibus *ære fulvo* dixit. *flavus* contra videtur ex viridi & rufo & albo concretus, ſic *flaventes comæ*, &, quod mirari quoſdam video, *frondes olearum* à Virgilio dicuntur *flavæ*. ſic multo ante Pacuvius *aquam flavam* dixit, & *flavum pulverem*. cujus verſus, quoniam ſunt jucundiſſimi, libens commemini:

Cedo tamen pedem lymphis flavis: flavum ut pulverem
Manibus iſdem, quibus Vlyſſi ſæpe permulſi, abluam;
Laſſitudinemque minuam manuum mollitudine.

Rubidus autem eſt rufus atrior & nigrore multo mixtus: *luteus* contra rufus color eſt delutior; unde ei quoque nomen eſſe factum videtur. Non ergo, inquit, mi Favorine, ſpecies rufi coloris plures apud Græcos, quam apud nos nominantur. Sed ne viridis quidem color pluribus ab illis, quam à nobis vocabulis dicitur. neque non potuit Virgilius, colorem equi ſignificare viridem volens, cæruleum magis dicere equum quam glaucum: ſed maluit ver-

bo uti notiore Græco, quam inuſitato Latino. Noſtris autem Latinis veteribus cæſia dicta eſt, quæ à Græcis γλαυκῶπις, ut Nigidius ait, de colore cæli. quaſi cælia. Poſtquam hæc Fronto dixit, tum Favorinus ſcientiam rerum uberem, verborumque ejus elegantiam exoſculatus, Abſque te, inquit, uno forſitan lingua profecto Græca longe anteiſſet: ſed tu, mi Fronto, quod in verſu Homerico eſt. id facis;

Καὶ νίκην ἐπ' ἀρετῇ ἀμφήριστον ἔθηκας.

Sed quum omnia libens audivi, quæ peritiſſime dixiſti, tum maxime quod varietatem flavi coloris enarraſti, feciſtique ut intelligerem verba illa ex annali quartodecimo Ennii amœniſſima, quæ minime intelligebam:

Verrunt extemplo placide mare marmore flavo
Cæruleum ſpumat mare conferta rate pulſum.

non enim videbatur cæruleum mare cum marmore flavo convenire. Sed quum ſit ita ut dixiſti, flavus color viridi & albo mixtus, pulcherrime prorſus ſpumas virentis maris flavum marmor appellavit.

CAP. XXVII.

Quid T. Caſtricius exiſtimaverit ſuper Salluſtii verbis & Demoſthenis; quibus alter Philippum deſcripſit, alter Sertorium.

VErba ſunt hæc gravia atque illuſtria de rege Philippo Demoſthenis: ἑώρων δ' αὐτὸν Φίλιππον, πρὸς ὃν ἡμῖν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ δυναστείας, τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένον, τὴν κλεῖν κατεαγότα, τὴν χεῖρα, τὸ σκέλος πεπηρωμένον, πᾶν ὅ, τι ἂν βουληθῇ μέρος ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον, ὥστε τὸ λοιπὸν μετὰ τιμῆς καὶ δόξης ζῆν. Hæc æmulari volens Salluſtius de Sertorio duce in hiſtoriis ita ſcripſit: *Magna gloria tribunus militum in Hiſpania T. Didio imperatore, magno uſu, bello Marſico, paratu militum & armorum fuit: multaque tum ductu ejus curata, primo per ignobilitatem, deinde per invidiam*

ſcriptorum celata ſunt : quæ eminus facie ſua oſtentabat , aliquot adverſis cicatricibus & effoſſo oculo. quo ille dehoneſtamento corporis maxime lætabatur ; neque illis anxius , quia reliqua glorioſius retinebat. De utriuſque his verbis T. Caſtricius quum penſitaret, Nonne, inquit, ultra naturæ modum humanæ eſt dehoneſtamento corporis lætari? ſiquidem lætitia dicitur exſultatio quædam animi cum gaudio efferventiore rerum expetitarum. quanto illud ſincerius & humanis magis rationibus conveniens? *πᾶν ὅ, τι ἂν βουληθῇ μέρος, ἡ τύχη τοῦ σώματος παρελέσθαι, τοῦτο προϊέμενον.* Quibus verbis, inquit, oſtenditur Philippus non, ut Sertorius, corporis dehoneſtamento lætus, quod eſt, inquit, inſolens & immodicum; ſed, præ ſtudio laudis & honoris, jacturarum damnorumque corporis contemptor, qui ſingulos artus ſuos fortunæ producendos daret quæſtu atque compendio gloriarum.

CAP. XXVIII.

Non eſſe compertum cui deo rem divinam fieri oporteat, quum terra movet.

QUænam eſſe cauſa videatur, quamobrem terræ tremores fiant, non modo his communibus hominum ſenſibus opinionibuſque compertum non eſt, ſed ne inter phyſicas quidem philoſophias ſatis conſtitit, ventorumne vi accidant ſpecus hiatuſque terræ ſubeuntium, an aquarum ſubter in terrarum cavis undantium fluctibus pulſibuſque, ita uti videntur exiſtimaſſe antiquiſſimi Græcorum, qui Neptunum *ἐννοσιγαῖον καὶ σεισίχθονα* appellaverunt, an cujus aliæ rei cauſa, alteriuſve dei vi ac numine, nondum etiam, ſicut diximus, pro certo creditum. propterea veteres Romani, quum in omnibus aliis vitæ officiis, tum in conſtituendis religionibus; atque in diis immortalibus animadvertendis, caſtiſſimi cautiſſimique, ubi terram moviſſe ſenſerant, nun-

ciatumve erat, ferias ejus rei cauſa edicto imperabant; ſed dei nomen, ita uti ſolet, cui ſervari ferias oporteret, ſtatuere & edicere quieſcebant; ne, alium pro alio nominando, falſa religione populum alligarent. eas ferias ſi quis polluiſſet, piaculoque ob hanc rem opus eſſet, hoſtiam, S I. D E O. S I. D E Æ. immolabat. idque ita ex decreto pontificum obſervatum eſſe M. Varro dicit: quoniam & qua vi, & per quem deorum deatumve terra tremeret incertum eſſet. ſed de Lunæ motibus ſoliſque defectibus; non minus in ejus rei cauſa reperienda ſeſe exercuerunt. quippe M. Cato, vir in cognoſcendis rebus multi ſtudii, incerta tamen & incurioſa ſuper ea re opinatus eſt. Verba Catonis ex Originum quarto hæc ſunt: *Non libet ſcribere quod in tabula apud pontificem maximum eſt, quotiens annona cara: quotiens Lunæ aut Solis lumini caligo aut quid obſtiterit.* uſque adeo parvifecit rationes veras Solis & Lunæ deficientium vel ſcire vel dicere.

C A P. XXIX.

Apologus Æſopi Phrygis memoratu non inutilis.

Æ Sopus ille è Phrygia fabulator haud immerito ſapiens exiſtimatus eſt; quum quæ utilia monitu, ſuaſuque erant, non ſevere, non imperioſe præcepit & cenſuit, ut philoſophis mos eſt, ſed feſtivos delectabileſque apologos commentus, res ſalubriter ac proſpicienter animadverſas, in mentes animoſque hominum cum audiendi quadam illecebra induit. velut hæc ejus fabula de aviculæ nidulo lepide atque jucunde præmonet, ſpem fiduciamque rerum, quas efficere quis poſſit, haud unquam in alio, ſed in ſemetipſo habendam. Avicula, inquit, eſt parva. nomen eſt caſſita. habitat nidulaturque in ſegetibus, id ferme temporis, ut appetit meſſis, pullis jam jam plumantibus. Ea caſſita in ſementes forte congeſſerat tempeſtiviores. propterea frumentis flaveſcentibus

bus pulli etiam tunc involucres erant. Quum igitur ipſa iret cibum pullis quæſitum, monet eos ut, ſiquid ibi rei novæ fieret diceretur ve, animadverterent; idque uti ſibi, ubi rediſſet, nunciarent. Dominus poſtea ſegetum illarum filium adoleſcentem vocat: & Videſne, inquit, hæc ematuruiſſe, & manus jam poſtulare? iccirco die craſtini, ubi primum dilucu- labit, fac amicos adeas, & roges veniant, operamque mutuam dent, & meſſem hanc nobis adjuvent. Hæc ubi ille dixit, diſceſſit. atque, ubi rediit caſſita, pulli trepiduli circumſtrepere, orareque matrem ut ſtatim jam properet, atque alium in locum ſeſe adſportet: nam dominus, inquiunt, miſit qui amicos rogaret, uti luce oriente veniant & metant. mater jubet eos à metu otioſos eſſe. ſi enim dominus, inquit, meſſem ad amicos rejicit; craſtino ſeges non metetur. neque neceſſe eſt, hodie uti vos auferam. die igitur poſtero mater in pabulum volat. dominus, quos rogaverat, operitur. ſol fervit: & fit nihil: & amici nulli erant. tum ille rurſum ad filium, Amici iſti, inquit, magnam partem ceſſatores ſunt. quam potius imus, & cognatos affineſque & vicinos noſtros oramus, ut aſſint cras tempori ad metendum? itidem hoc pulli pavefacti matri nunciant. mater hortatur ut tum quoque ſine metu ac ſine cura ſint: cognatos affineſque nullos ferme tam eſſe obſequibiles, ut ad laborem capeſſendum nihil contentur, & ſtatim dicto obediant. vos modo, inquit, advertite, ſi modo quid denuo dicetur. Alia luce orta avis in paſtum profecta eſt. cognati & affines operam quam dare rogati ſunt ſuperſederunt. ad poſtremum igitur dominus filio, Valeant, inquit, amici cum propinquis. afferes prima luce falces duas. unam egomet mihi, & tu tibi capies alteram; & frumentum noſmetipſi manibus noſtris cras metemus. Id ubi ex pullis dixiſſe dominum mater audivit; Tempus, inquit, eſt cedendi & abeundi. fiet nunc dubio procul, quod fututum dixit. in ipſo enim jam vertitur, cuja eſt res; non in alio,

unde petitur. atque ita caſſita nidum migravit. ſeges à domino demeſſa eſt. Hæc quidem eſt Æſopi fabula de amicorum & propinquorum levi plerumque & inani fiducia. ſed quid aliud ſanctiores libri philoſophorum monent, quam ut in nobis tantum ipſis nitamur; alia autem omnia, quæ extra nos, extraque noſtrum animum ſunt, neque pro noſtris neque pro nobis ducamus. Hunc Æſopi apologum Q. Ennius in ſatyris ſcite admodum & venuſte verſibus quadratis compoſuit: quorum duo poſtremi iſti ſunt, quos habere cordi & memoriæ operæ pretium eſſe hercle puto.

Hoc erit tibi argumentum ſemper in promtu ſitum;
Nequid exſpectes amicos, quod tute agere poſſies.

CAP. XXX.

Quid obſervatum ſit in undarum motibus, qui in mari alio atque alio modo fiunt, Auſtris flantibus Aquilonibuſque.

HOc ſæpenumero in undarum motu obſervatum eſt, quas Aquilones venti, quique ex eadem cæli regione aër fluit, quasve faciunt in mari Auſtri atque Africi. nam fluctus qui flante Aquilone maximi & crebriſſimi excitantur, ſimul ac ventus poſuit, ſternuntur & conflacceſcunt; & mox fluctus eſſe deſinunt. at non idem fit flante Auſtro vel Africo: quibus jam nihil ſpirantibus undæ tamen factæ diutius tument, & à vento quidem jamdudum tranquillæ ſunt; ſed mare eſt etiam atque etiam undabundum. Ejus rei cauſa eſſe conjectatur, quod venti à ſeptemtrionibus ex altiore cæli parte in mare incidentes deorſum in aquarum profunda quaſi præcipites deferuntur, undaſque faciunt non prorſus impulſas, ſed vi intus commotas: quæ tantiſper erutæ volvuntur, dum illius infuſi deſuper ſpiritus vis manet. Auſtri vero & Africi ad meridianum orbis circulum atque ad partem axis infimam depreſſi, inferiores & humiles, per ſuprema æquoris euntes protrudunt

trudunt magis fluctus quam eruunt: & idcirco non deſuper læſæ, ſed propulſæ in adverſum aquæ etiam deſiſtente flatu retinent aliquantiſper de priſtino pulſu impetum. id autem ipſum, quod dicimus, ex illis quoque Homericis verſibus, ſi quis non incuriose legat, adminiculari poteſt: nam de Auſtri flatibus ita ſcripſit:

Ἔνθα νότος πόντοιο κλυδῶνα εἰς λάαν ὠθεῖ.

Contra autem de Borea, quem Aquilonem appellamus, alio dicit modo:

Καὶ βορέης αἰθρηγενέτης μέγα κῦμα κυλίνδων.

ab Aquilonibus enim, qui alti ſupernique ſunt, fluctus excitatos quaſi per prona volvi dicit: ab Auſtris autem iis, qui humiliores ſunt, majore vi quadam propelli ſuſum, atque rurſum ſubjici. id enim ſignificat verbum λάαν ὠθεῖ. ſicut in alio loco λάαν ἄνω ὠθεῖ. Id quoque à peritiſſimis rerum philoſophis obſervatum eſt, Auſtris ſpirantibus mare fieri glaucum & cæruleum, Aquilonibus obſcurius atriuſque: cujus rei cauſam, quum Ariſtotelis libros problematum percerpſimus, notavi. *Cur Auſtro ſpirante mare cæruleum fiat: Aquilone obſcurius atriuſque? An propterea quod Aquilo minus mare perturbat; omne autem, quod tranquillius eſt, atrum eſſe videtur?*

LIBER TERTIUS.

CAPUT I.

Quæſitum ac tractatum quam ob cauſam Salluſtius avaritiam dixerit non animum modo virilem, ſed corpus quoque ipſum effeminare.

Hieme jam diſcedente apud balneas Sitias in area ſub calido Sole cum Favorino philoſopho ambulabamus: atque ibi inter ambulandum legebatur Catilina Salluſtii, quem in manu amici conſpectum legi juſſerat,

quumque hæc verba ex eo libro lecta eſſent: *Avaritia pecuniæ ſtudium habet, quam nemo ſapiens concupivit. ea quaſi venenis malis imbuta corpus animumque virilem effeminat: ſemper infinita & inſatiabilis eſt: neque copia neque inopia minuitur.* Tum Favorinus me adſpiciens, Quo, inquit, pacto corpus hominis avaritia effeminat? quid enim iſtuc ſit quod animum virilem ab ea effeminari dixit, videor ferme aſſequi. ſed, quonam modo corpus quoque hominis effeminet, nondum repperio. Et ego, inquam, longe jamdiu in eo ipſo quærendo fui; ac, niſi tu occupaſſes, ultro te hoc rogaſſem Vix ego hæc dixeram cunctabundus; atque inibi quiſpiam de ſectatoribus Favorini,qui videbatur eſſe in litteris veterator, Valerium inquit, Probum audivi hoc dicere; uſum eſſe Salluſtium circumloquutione quadam poëtica, &, quum dicere vellet hominem avaritia corrumpi, corpus & animum dixiſſe, quæ duæ res hominem demonſtrarent: namque homo ex anima & corpore eſt. Nunquam, inquit Favorinus, quod equidem ſcio, tam importuna tamque audaci argutia fuit noſter Probus, ut Salluſtium vel ſubtiliſſimum brevitatis artificem periphraſin poëtarum facere diceret. Erat tum nobiſcum in eodem ambulacro homo quiſpiam ſane doctus. Is quoque à Favorino rogatus, & quid haberet ſuper ea re dicere, hujuſcemodi verbis uſus eſt. Quos, inquit, avaritia minuit & corrumpit, quique ſeſe in quærenda undique pecunia dediderunt, eos pleroſque tali genere vitæ occupatos videmus; ut, ſicuti alia in his omnia præ pecunia, ita labor quoque virilis, exercendique corporis ſtudium relictui ſit: negotiis ſe plerumque umbraticis & ſellulariis quæſtibus intentos habent; in quibus omnis eorum vigor animi corporiſque elangueſcit, &, quod Salluſtius ait, effeminatur. Tum Favorinus legi denuo verba eadem Salluſtii jubet; atque, ubi lecta ſunt, Quid igitur dicemus, inquit, quod multos videre eſt pecuniæ cupidos, & eoſdem cum corpore eſſe

vegeto

vegeto & valenti? tum ille ita reſpondit, non hercle inſcite, Quiſquis eſt, inquit, pecuniæ cupiens, & corpore tamen eſt bene habito ac ſtrenuo, aliarum quoque rerum vel ſtudio vel exercitio eum teneri neceſſarium eſt; atque in ſeſe colendo non æque eſſe parcum. nam ſi avaritia ſola ſumma omnes hominis partes affectioneſque occupet, & ſi ad incuriam uſque corporis graſſetur, ut per illam unam neque virtutis, neque virium, neque corporis, neque animi cura adſit; tum denique is vere dici poteſt effeminato eſſe & animo & corpore, qui neque ſeſe, neque aliud curet, niſi pecuniam. Tum Favorinus, Aut hoc, inquit, quod dixiſti probabile eſt, aut Salluſtius odio avaritiæ plus, quam potuit, eam criminatus eſt.

CAP. II.

Quemnam eſſe natalem diem M. Varro dicat eorum, qui ante noctis horam ſextam, poſtve eam nati ſunt: atque inibi de temporibus terminiſque dierum qui civiles nominantur, & uſquequaque gentium varie obſervantur: & præterea quid Q. Mucius ſcripſerit ſuper ea muliere quam maritus non jure uſurpaviſſet, quia rationem civilis anni non habuerit.

QUæri ſolitum eſt, qui noctis hora tertia, quartave, ſive qua alia nati ſunt, uter dies natalis haberi appellarique debeat, is ne quem nox ea conſequuta eſt, an qui dies noctem conſequutus eſt. M. Varro in libro rerum humanarum, quem de diebus ſcripſit, *Homines*, inquit, *qui ex media nocte ad proximam mediam noctem in his horis vigintiquatuor nati ſunt, una die nati dicuntur.* Quibus verbis ita videtur dierum obſervationem diviſiſſe, ut, qui poſt ſolem occaſum ante mediam noctem natus ſit, is ei dies natalis ſit, à quo die ea nox cœperit: contra vero, qui in ſex noctis horis poſterioribus naſcatur, de die videri natum qui poſt eam noctem diluxerit.

Athenienſes autem aliter obſervare idem Varro in eodem libro ſcripſit: eoſque à ſole occaſo ad ſolem iterum occidentem omne id medium tempus unum diem eſſe dicere; Babylonios porro aliter; à ſole enim exorto ad exortum ejuſdem incipientem totum id ſpatium unius diei nomine appellare: multos vero in terra Umbria unum & eundem diem eſſe dicere à meridie ad inſequentem meridiem. *Quod quidem*, inquit, *nimis abſurdum eſt. nam qui kalendis hora ſexta natus eſt apud Umbros, dies ejus natalis videri debebit & kalendarum dimidiatus, & qui eſt poſt kalendas dies ante horam ejuſdem diei ſextam.* Populum autem Romanum ita, uti Varro dixit, dies ſingulos annumerare à media nocte uſque ad mediam proximam multis argumentis oſtenditur. Sacra ſunt Romana partim diurna, partim nocturna: ſed ea, quæ inter noctem fiunt, diebus addicuntur, non noctibus. quæ igitur ſex poſterioribus noctis horis fiunt, eo die fieri dicuntur, qui proximus eam noctem illuceſcit. ad hoc, ritus quoque & mos auſpicandi eandem eſſe obſervationem docet. nam magiſtratus, quando una die eis auſpicandum eſt, & id ſuper quo auſpicaverunt agendum, poſt mediam noctem auſpicantur, & poſt meridiem ſole magno; auſpicatique eſſe & egiſſe ex eodem die dicuntur. præterea tribuni plebi, quos nullum diem abeſſe Roma licet, quum poſt mediam noctem proficiſcuntur, & poſt primam facem ante mediam ſequentem revertuntur, non dicuntur afuiſſe unum diem; quando ante horam noctis ſextam regreſſi parte aliqua illius in urbe Roma ſunt. Quintum quoque Mucium juriſconſultum dicere ſolitum legi, non eſſe uſurpatam mulierem, quæ kalendis Januariis apud virum cauſa matrimonii eſſe cœpiſſet, & ante diem quartum kalendas Januarias ſequentis uſurpatum iſſet. non enim poſſe impleri trinoctium, quod abeſſe à viro uſurpandi cauſa ex duodecim tabulis deberet: quoniam tertiæ noctis poſteriores ſex horæ alterius anni,

anni eſſent, qui inciperet ex kalendis. Iſthæc autem omnia de dierum temporibus & finibus ad obſervationem diſciplinamque juris antiqui pertinentia quum in libris veterum inveniremus, non dubitabamus quin Virgilius quoque idipſum oſtenderit, non expoſite atque aperte, ſed, ut hominem decuit poëticas res agentem, recondita & quaſi operta veteris ritus ſignificatione.

——*Torquet*, inquit, *medios nox humida curſus:*
Et me ſævus equis oriens afflavit anhelis.

his enim verſibus oblique ſicuti dixi, admonere voluit diem, quem Romani civilem appellaverint, à ſexta noctis hora oriri.

CAP. III.

De noſcendis explorandiſque Plauti comœdiis, quoniam promiſce veræ atque falſæ nomine ejus inſcriptæ feruntur: atque inibi quod Plautus in piſtrino, & Nævius in carcere fabulas ſcriptitarint.

VErum eſſe comperior, quod quoſdam bene litteratos homines dicere audivi, qui pleraſque Plauti comœdias curioſe atque contente lectitaverunt, non indicibus Ælii nec Sedigiti nec Claudii nec Aurelii nec Accii nec Manilii ſuper his fabulis, quæ dicuntur ambiguæ, credituros, ſed ipſi Plauto moribuſque ingenii atque linguæ ejus. hac enim indicii norma Varronem quoque eſſe uſum videmus, nam præter illas unam & viginti, quæ Varronianæ vocantur; quas iccirco à ceteris ſegregavit, quoniam dubioſæ non erant, ſed conſenſu omnium Plauti eſſe cenſebantur; quaſdam item alias probavit adductus ſtylo atque facetia ſermonis Plauto congruentis: eaſque jam nominibus aliorum occupatas Plauto vindicavit; ſicuti iſtam quam nuperrime legebamus: cui eſt nomen, *Bœotia.* nam quum in illis una & viginti non ſit, & eſſe Aquilii dicatur: nihil tamen Varro dubitavit quin Plauti foret; neque alius quiſ-

quam non infrequens Plauti lector dubitaverit, ſi vel hos ſolos verſus ex ea fabula cognoverit: qui quoniam ſunt, ut de illius more dicam, Plautiniſſimi, propterea & meminimus eos & adſcripſimus. paraſitus ibi eſuriens hæc dicit:

Ut illum di perdant, primus qui horas repperit,
Quique adeo primus ſtatuit hic ſolarium.
Qui mihi comminuit miſero articulatim diem.
Nam me puero uterus erat ſolarium
Multo omnium iſtorum optumum & veriſſimum,
Ubi ubi iſte monebat eſſe, niſi quum nihil erat.
Nunc etiam quod eſt, non eſt, niſi Soli lubet.
Itaque adeo jam oppletum eſt oppidum ſolariis.
Major pars populi aridi reptant fame.

Favorinus quoque noſter, quum Nervolariam Plauti legerem, quæ inter incertas eſt habita; & audiſſet ex ea comoedia verſum hunc.

Strateæ, ſcrupedæ, ſtrativolæ, ſordidæ:

delectatus faceta verborum antiquitate meretricum vitia atque deformitates ſignificantium, Vel unus hercle, inquit, hic verſus Plauti eſſe hanc fabulam ſatis poteſt fidei feciſſe. Nos quoque ipſi nuperrime quum legeremus *Fretum* (nomen eſt id comoediæ, quam Plauti eſſe quidam non putant), haud quicquam dubitavimus quin Plauti foret, & omnium maxime genuina. ex qua duos hos verſus exſcripſimus, ut hiſtoriam quæreremus oraculi arietini.

——nunc illud eſt
Quod arietinum reſponſum magnis ludis dicitur:
Peribo, ſi non fecero: ſi faxo, vapulabo.

Marcus autem Varro in libro de comoediis Plautinis primo Accii verba hæc ponit: *Nam nec Gemini, nec Leones, nec Condalium, nec Anus Plauti, nec Bis compreſſa, nec Bœotia unquam fuit, neque adeo* ἄγροικος, *neque Commorientes; ſed M. Aquilii.* in eodem libro Varronis id quoque ſcriptum eſt, Plautium fuiſſe quempiam poëtam comoediarum, cujus quoniam fabulæ Plauti inſcriptæ forent, acceptas eſſe

quaſi

quaſi Plautinas, quum eſſent non à Plauto Plautinæ, ſed à Plautio Plautianæ. Feruntur autem ſub Plauti nomine comœdiæ circiter centum atque triginta. ſed homo eruditiſſimus L. Ælius quinque & viginti eſſe ejus ſolas exiſtimavit. non tamen dubium eſt, quin iſtæ & quæ ſcriptæ à Plauto non videntur, & nomini ejus addicuntur, veterum poëtarum fuerint, & ab eo retractatæ & expolitæ ſint; ac propterea reſipiant dictum Plautinum. Sed enim Saturionem & Addictum & tertiam quandam, cujus nunc mihi nomen non ſuppetit, in piſtrino eum ſcripſiſſe Varro & plerique alii memoriæ tradiderunt, quum pecunia omni, quam in operis artificum ſcenicorum pepererat, in mercationibus perdita, inops Romam rediſſet; & ob quærendum victum ad circumagendas molas, quæ truſatiles appellantur, operam piſtori locaſſet: ſicuti de Nævio quoque accepimus fabulas eum in carcere duas ſcripſiſſe, Hariolum & Leontem; quum ob aſſiduam maledicentiam & probra in principes civitatis de Græcorum poëtarum more dicta, in vincula Romæ à triumviris conjectus eſſet. unde poſt à tribunis plebei exemptus eſt, quum in iis, quas ſupra dixi, fabulis delicta ſua & petulantias dictorum, quibus multos ante læſerat, diluiſſet.

CAP. IV.

Quod P. Africano & aliis tunc viris nobilibus ante ætatem ſenectam barbam & genas radere moris fuit.

IN libris, quos de vita P. Scipionis Africani compoſitos legimus, ſcriptum eſſe animadvertimus P. Scipioni Pauli f. poſtquam de Pœnis triumphaverat, cenſorque fuerat, eidem diem dictum eſſe ad populum à Claudio Aſello tribuno plebei, cui equum in cenſura ademerat: eumque, quum eſſet reus, neque barbam deſiſſe radi, neque non candida veſte uti, neque fuiſſe cultu ſolito reorum. Sed, quum in

eo tempore Scipionem minorem quadraginta annorum fuiſſe conſtaret, quod de barba raſa ita ſcriptum eſſet mirabamur. comperimus autem ceteros quoque in iſdem temporibus nobiles viros barbam in ejuſmodi ætate raſitaviſſe: iccircoque pleraſque imagines veterum non admodum ſenum ſed in medio ætatis ita factas videmus.

CAP. V.

Delitiarum vitium & mollicies oculorum & corporis ab Arceſilao philoſopho cuidam opprobrata acerbe ſimul & feſtiviter.

PLutarchus refert Arceſilaum philoſophum vehementi verbo uſum eſſe de quodam nimis delicato divite; qui incorruptus tamen & caſtus & perinteger dicebatur. nam quum vocem ejus infractam capillumque arte compoſitum & oculos ludibundos atque illecebræ voluptatiſque plenos videret: Nihil intereſt, inquit, quibus membris cinædi ſitis, poſterioribus an prioribus.

CAP. VI.

De vi atque natura palmæ arboris; quod lignum ex ea ponderibus impoſitis renitatur.

PEr hercle rem mirandam Ariſtoteles in ſeptimo Problematum & Plutarchus in octavo Sympoſiacorum dicit. Si ſuper palmæ, inquit, arboris lignum magna pondera imponas, ac tam graviter urgeas onereſque, ut magnitudo oneris ſuſtineri non queat; non deorſum palma cedit nec intra flectitur, ſed adverſus pondus reſurgit, & ſurſum nititur recurvaturque. propterea, inquit Plutarchus, in certaminibus palmam ſignum eſſe placuit victoriæ; quoniam ingenium ejuſmodi ligni eſt, ut urgentibus opprimentibuſque non cedat.

CAP.

CAP. VII.

Hiſtoria ex annalibus ſumta de Q. Cædicio tribuno militum: verbaque ex Originibus M. Catonis appoſita, quibus Cædicii virtutem cum Spartano Leonida æquiparat.

PUlchrum, dii boni! facinus Græcarumque facundiarum magniloquentia condignum, M. Cato in libris Originum de Q. Cædicio tribuno militum ſcriptum reliquit. id profecto eſt ad hanc ferme ſententiam. Imperator Pœnus in terra Sicilia, bello Karthaginienſi primo, obviam Romano exercitui progreditur, colles locoſque idoneos prior occupat. milites Romani, uti res nata eſt, in locum inſinuant fraudi & perniciei obnoxium. tribunus ad conſulem venit: oſtendit exitium de loci importunitate & hoſtium circumſtantia. Maturum cenſeo, inquit, ſi rem ſervare vis, faciundum, ut quadringentos aliquot milites ad verrucam illam (ſic enim M. Cato locum editum aſperumque appellat) ire jubeas; eamque uti occupent imperes horteriſque. hoſtes profecto ubi id viderint, fortiſſimus quiſque & promtiſſimus ad occurſandum pugnandumque in eos prævertentur; unoque illo negotio ſeſe alligabunt: atque illi omnes quadringenti proculdubio obtruncabuntur. tu interea, occupatis in ea cæde hoſtibus, tempus exercitus ex hoc loco educendi habebis. alia niſi hæc, ſalutis via nulla eſt. conſul tribuno reſpondit, conſilium quidem fidum atque providens ſibi viderier: ſed iſtos, inquit, milites quadringentos ad eum locum in hoſtium cuneos quiſnam erit qui ducat? Si alium, inquit tribunus, neminem reperis; me licet ad hoc periculum utare. ego hanc tibi & reipublicæ animam do. conſul tribuno gratias laudeſque egit. tribunus & quadringenti ad moriendum proficiſcuntur. hoſtes eorum audaciam demirantur: quorſum ire pergant in exſpectando ſunt.

ſunt. ſed ubi apparuit ad eandem verrucam occupandam iter intendere; mittit adverſum illos Imperator Carthaginienſis peditatum equitatumque quos in exercitu viros habuit ſtrenuiſſimos. Romani milites circumveniuntur; circumventi repugnant. fit prælium diu anceps. tandem ſuperat multitudo. quadringenti omnes tum una perfoſſi gladiis, aut miſſilibus operti cadunt. conſul interibi dum ea pugna fit ſe in locos tutos atque editos ſubducit. Sed quod illi tribuno duci militum quadringentorum divinitus in eo prælio uſus venit, non jam noſtris ſed ipſius Catonis verbis ſubjecimus. verba Catonis: *Dii immortales tribuno militum fortunam ex virtute ejus dedere. nam ita evenit: quum ſaucius multifariam ibi factus eſſet; tum vulnus capiti nullum evenit: cumque inter mortuos defatigatum vulneribus ægreque ſpirantem, quod ſanguem defluxerat, cognovere, eum ſuſtulere. iſque convaluit: ſæpeque poſt illa operam reipublicæ fortem atque ſtrenuam perhibuit: illoque facto, quod illos milites ſubduxit, exercitum ceterum ſervavit. Sed idem benefactum in quo loco ponas, nimium intereſt. Leonidas Lacedæmonius laudatur, qui ſimile apud Thermopylas fecit. propter ejus virtutes omnis Græcia gloriam atque gratiam præcipuam claritudinis inclutiſſimæ decoravere monimentis, ſignis, ſtatuis, elogiis, hiſtoriis, aliiſque rebus gratiſſimum id ejus factum habuere. at tribuno militum parva laus pro factis relicta, qui idem fecerat, atque rem ſervaverat.* Hanc Q. Cædicii virtutem M. Cato tali ſuo teſtimonio decoravit. Claudius autem Quadrigarius, annali tertio, non Cædicio nomen fuiſſe refert, ſed Valerio.

CAP. VIII.

Litteræ eximiæ conſulum C. Fabricii & Æmilii ad regem Pyrrhum à Q. Claudio ſcriptore hiſtoriarum in memoriam datæ.

QUum Pyrrhus rex in terra Italia eſſet, & unam atque alteram pugnam proſpere pugnaſſet, ſatiſque

tiſque agerent Romani, & pleraque Italia ad regem deſciviſſet: tum Ambracienſis quiſpiam Timochares, regis Pyrrhi amicus, ad C. Fabricium conſulem furtim venit, ac præmium petivit; &, ſi de præmio conveniret, promiſit regem venenis necare: idque facile eſſe factu, quoniam filii ſui pocula in convivio regi miniſtrarent. eam rem Fabricius ad ſenatum ſcripſit. ſenatus legatos ad regem miſit; mandavitque ut de Timochare nihil proderent, ſed monerent uti rex circumſpectius ageret, atque à proximorum inſidiis ſalutem tutaretur. hoc ita, uti diximus, in Valerii Antiatis hiſtoria ſcriptum eſt. Quadrigarius autem in libro tertio non Timocharem ſed Niciam adiſſe ad conſulem ſcripſit; neque legatos à ſenatu miſſos ſed à conſulibus, & regem populo Romano laudes atque gratias ſcripſiſſe, captivoſque omnes, quos tum habuerit, reſtituiſſe & reddidiſſe. conſules tum fuerunt C. Fabricius & Q. Æmilius. Litteras, quas ad regem Pyrrhum ſuper ea cauſa miſerunt, Claudius Quadrigarius ſcripſit fuiſſe hoc exemplo: *Conſules Romani ſalutem dicunt Pyrrho regi. Nos pro tuis injuriis continuo animo ſtrenui, commoti inimiciter, tecum bellare ſtudemus. ſed communis exempli & fidei viſum eſt, uti te ſalvum velimus; ut eſſet quem vincere poſſimus. Ad nos venit Nicias familiaris tuus, qui ſibi precium à nobis peteret, ſi te clam interfeciſſet, id nos negavimus velle; neve ob eam rem quicquam commodi exſpectaret: & ſimul viſum eſt, ut te certiorem faceremus; ne quid ejuſmodi, ſi accidiſſet, noſtro conſilio civitates putarent factum. & quod nobis non placet precio aut præmio aut dolis pugnare. tu, niſi caves, jacebis.*

CAP.

CAP. IX.

Quis & cujuſmodi fuerit, qui in proverbio fertur, equus Sejanus, & qualis color equorum ſit qui ſpadices vocantur: deque iſtius vocabuli ratione.

GAbius Baſſus in commentariis ſuis, item Julius Modeſtus in ſecundo quæſtionum confuſarum hiſtoriam de equo Sejano tradunt dignam memoria atque admiratione. Cn. Seium quempiam ſcribunt fuiſſe; eumque habuiſſe equum natum Argis in terra Græcia: de quo fama conſtans eſſet, tamquam de genere equorum progenitus foret, qui Diomedis Thracis fuiſſent; quos Hercules Diomede occiſo è Thracia Argos perduxiſſet. Eum equum fuiſſe dicunt magnitudine inviſitata, cervice ardua, colore phœniceo, flava & comanti juba; omnibuſque aliis equorum laudibus quoque longe præſtitiſſe: ſed eumdem equum tali fuiſſe fato ſive fortuna ferunt, ut, quiſquis haberet eum poſſideretque, ut is cum omni domo, familia, fortuniſque omnibus ſuis ad internecionem deperiret. itaque primum illum Cn. Seium dominum ejus à M. Antonio, qui poſtea III-VIR. R. P. C. fuit, capitis damnatum miſerando ſupplicio affectum eſſe: eodem tempore Cornelium Dolabellam conſulem, in Syriam proficiſcentem fama iſtius equi adductum Argos devertiſſe; cupidineque habendi ejus exarſiſſe; emiſſeque HS. centum milibus: ſed ipſum quoque Dolabellam in Syria bello civili obſeſſum atque interfectum eſſe: mox eumdem equum, qui Dolabellæ fuerat, C. Caſſium, qui Dolabellam obſederat, abduxiſſe. eum Caſſium poſtea ſatis notum eſt victis partibus fuſoque exercitu ſuo miſeram mortem oppetiiſſe: deinde Antonium poſt interitum Caſſii, parta victoria, equum illum nobilem Caſſii requiſiſſe; &, quum eo potitus eſſet, ipſum quoque poſtea victum atque deſertum deteſtabili exitio interiſſe. hinc

hinc proverbium de hominibus calamitoſis ortum, dicique ſolitum ; *ille homo habet equum Sejanum.* Eadem ſententia eſt illius quoque veteris proverbii, quod ita dictum accepimus : *aurum Tholoſanum.* nam quum oppidum Tholoſanum in terra Gallia Q. Cæpio conſul diripuiſſet; multumque auri in ejus oppidi templis fuiſſet, quiſquis ex ea direptione aurum attigit, miſero cruciabilique exitu periit. Hunc equum Gabius Baſſus vidiſſe ſe Argis refert haud credibili pulchritudine, vigoreque & colore exuberantiſſimo. quem colorem nos, ſicuti dixi, Phœniceum, Græce partim φοίνικα, alii σπάδικα appellant : quoniam palmæ termes ex arbore cum fructu avulſus ſpadix dicitur.

CAP. X.

Quod eſt quædam ſeptenarii numeri vis & facultas, in multis naturæ rebus animadverſa; de qua M. Varro in Hebdomadibus diſſerit copioſe.

M. Varro in primo librorum qui inſcribuntur, *Hebdomades vel de Imaginibus*, ſeptenarii numeri, quem Græci ἑβδομάδα appellant, virtutes poteſtateſque multas variaſque dicit. *is namque numerus,* inquit, *ſeptentriones majores minoreſque facit in cælo, item vergilias, quas πλειάδας vocant. facit etiam ſtellas, quas alii erraticas, P. Nigidius errones appellat.* circulos quoque ait in cælo circum longitudinem axis ſeptem eſſe ; è quîs duos minimos, qui axem extimum tangunt, πόλους appellari dicit ; ſed eos in ſphæra, quæ κρικωτὴ vocatur, propter brevitatem non ineſſe. Atque neque ipſe Zodiacus ſeptenario numero caret. nam in ſeptimo ſigno fit ſolſtitium à bruma ; in ſeptimo bruma à ſolſtitio. in ſeptimo æquinoctium ab æquinoctio. dies deinde illos, quibus halcyones hieme anni in aqua nidulantur, eos quoq; ſeptem eſſe dicit. prætcrea ſcribit lunæ curriculum confici integris quater ſeptenis diebus. *nam duodetriceſi-*

triceſimo luna, inquit, *ex quo veſtigio profecta eſt, eodem redit:* auctoremque opinionis hujus Ariſtidem eſſe Samium: in qua re non id ſolum animadverti debere dicit, quod quater ſeptenis, id eſt, octo & viginti diebus conficeret iter luna ſuum; ſed quod is numerus ſeptenarius, ſi ab uno profectus dum ad ſemetipſum progreditur, omnes, per quos progreſſus eſt, numeros comprehendat, ipſumque ſe addat, facit numerum octo & viginti: quot dies ſunt curriculi lunaris. ad homines quoque naſcendos vim numeri iſtius porrigi pertinereque ait: *nam quum in uterum*, inquit, *mulieris genitale ſemen datum eſt: primis ſeptem diebus conglobatur coagulaturque, fitque ad capiendum figuram idoneum. poſt deinde quarta hebdomade, quod ejus virile ſecus futurum eſt, caput & ſpinam, quæ eſt in dorſo, informatur. ſeptima autem fere hebdomade, id eſt, nono & quadrageſimo die totus,* inquit, *homo in utero abſolvitur.* Illam quoque vim numeri hujus obſervatam refert, quod ante menſem ſeptimum neque maſculus neque femina ſalubriter ac ſecundum naturam naſci poteſt; & quod hi, qui juſtiſſime in utero ſunt, poſt ducentos octuaginta dies, poſtquam ſunt concepti, quadrageſima denique hebdomade ita naſcuntur. periculi quoque vitæ fortunarumque hominum quos climacteras Chaldæi appellant, graviſſimos quoſque fieri affirmat ſeptenariis. præter hoc modum eſſe dicit ſummum adoleſcendi humani corporis ſeptem pedes. quod eſſe magis verum arbitramur, quam quod Herodotus, homo fabulator, in primo hiſtoriarum, inventum eſſe ſub terra ſcripſit Oreſti corpus cubita longitudinis habens ſeptem; quæ faciunt pedes duodecim & quadrantem: niſi ſi, ut Homerus opinatus eſt, vaſtiora prolixioraque fuerint corpora hominum antiquorum: & nunc quaſi jam mundo ſeneſcente, rerum atque hominum decrementa ſunt. dentes quoque & in primis ſeptem menſibus & ſeptenos ex utraque parte gigni ait, & cadere annis ſeptimis, & genuinos

nos annaſci annis fere bis ſeptenis. venas etiam in hominibus, vel potius arterias, medicos muſicos dicere ait numero moveri ſeptenario: quod ipſi appellant, τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, quæ fit in collatione quaternarii numeri. diſcrimina etiam periculorum in morbis majore vi fieri putant in diebus, qui conficiuntur ex numero ſeptenarii: eoſque dies omnium maxime, ita ut medici appellant, κριτικοὺς ἢ κρισίμους, cuique videri, primam hebdomadam & ſecundam & tertiam. Nec non id etiam eſt ad vim facultateſque ejus numeri augendas, quod, quibus inedia mori conſilium eſt, ſeptimo demum die mortem oppetunt. Hæc Varro de numero ſeptenario ſcripſit admodum conquiſite. ſed alia quoque ibidem congerit frigidiuſcula; veluti ſeptem opera eſſe in orbe terrarum miranda, & ſapientes item veteres ſeptem fuiſſe, & curricula ludorum circenſium ſolennia ſeptem eſſe, ad oppugnandas Thebas duces ſeptem delectos. tum ibi addit ſe quoque jam duodecimam annorum hebdomadam ingreſſum eſſe, & ad eum diem ſeptuaginta hebdomadas librorum conſcripſiſſe: ex quibus aliquammultos, quum proſcriptus eſſet, direptis bibliothecis ſuis non comparuiſſe.

Cap. XI.

Quibus & quam frivolis argumentis Accius in Didaſcalicis utatur: quibus docere nititur Heſiodum eſſe quam Homerum natu antiquiorem.

SUper ætate Homeri atque Heſiodi non conſentitur. alii Homerum quam Heſiodum majorem natu fuiſſe ſcripſerunt; in quis Philochorus, & Xenophanes. alii minorem; in quis L. Accius poëta & Ephorus hiſtoriæ ſcriptor. Marcus autem Varro, in primo de imaginibus, uter natus prior ſit parum conſtare dicit, ſed non eſſe dubium, quin aliquo tempore eodem vixerint; idque ex epigrammate oſtendi, quod in tripode ſcriptum eſt, qui in monte Helicone

ab

ab Heſiodo poſitus traditur. Accius autem in primo Didaſcalico levibus admodum argumentis utitur, per quæ oſtendit Heſiodum natu priorem. *Quod Homerus*, inquit, *quum in principio carminis Achillem eſſe filium Pelei diceret, quis eſſet Peleus non addidit. quam rem procul*, inquit, *dubio dixiſſet, niſi ab Heſiodo jam dictum videretur. de Cyclope itidem*, inquit, *vel maxime quod unoculus fuit, rem tam inſignem non præteriſſet, niſi æque prioris Heſiodi carminibus vulgatum eſſet*. De patria quoque Homeri multo maxime diſſenſum eſt. alii Colophonium, alii Smyrnæum, ſunt qui Athenienſem, ſunt qui Ægyptium dicant fuiſſe, Ariſtoteles tradit ex inſula Io natum. M. Varro, in libro de Imaginibus primo, Homeri imagini hoc epigramma appoſuit:

Capella Homeri candida hac tumulum indicat.
Quod hac Iëta mortuo faciunt ſacra.
Ἑπτὰ πόλεις διερίζουσι περὶ ῥίζαν Ὁμήρου.
Σμύρνα, Ῥόδος, Κολοφὼν, Σαλαμὶν, Ἴος, Ἄργος,
Ἀθῆναι

CAP. XII.

Largum atque avidum bibendi à P. Nigidio doctiſſimo viro, novo & propemodum abſurdo vocabulo, bibolum *dictum.*

BIbendi avidum P. Nigidius in commentariis grammaticis *bibacem* & *biboſum* dicit. *bibacem* ego, ut *edacem* à pleriſque aliis dictum lego. *biboſum* dictum etiam nuſquam reperi, niſi apud Laberium; neque aliud eſt quod ſimili inclinatu dicatur. non enim ſimile eſt, ut, *vinoſus*, aut, *vitioſus*, ceteraque, quæ hoc modo dicuntur: quoniam à vocabulis, non à verbis, inclinata ſunt. Laberius in mimo (vel primo) qui

qui Salinator inſcriptus eſt, verbo hoc ita utitur.
Non mammoſa, non annoſa, non biboſa, non procax.

CAP. XIII.

Quod Demoſthenes etiam tum adoleſcens, quum Platonis philoſophi diſcipulus foret, audito forte Calliſtrato rhetore in concione populi deſtitit à Platone, & ſectatus eſt Calliſtratum.

HErmippus hoc ſcriptum reliquit, Demoſthenem admodum adoleſcentem ventitare in academiam, Platonemque audire ſolitum. atque is, inquit, Demoſthenes domo egreſſus, ut ei mos erat, quum ad Platonem pergeret, compluriſque populos concurrentis videret; percontatur ejus rei cauſam, cognoſcitque currere eos auditum Calliſtratum. is Calliſtratus Athenis orator in republica fuit. illi δημαγωγοὺς appellant. viſum eſt paulum devertere, experirique an ad digna auditu tanto properatum ſtudio foret. venit, inquit, atque audit Calliſtratum nobilem illam τὴν περὶ Ὠρωποῦ δίκην dicentem: atque ita motus & demulctus & captus eſt, ut Calliſtratum jam inde ſectari cœperit; academiam cum Platone reliquerit.

CAP. XIV.

Dimidium librum legi, *aut*, dimidiam fabulam audivi, *aliaque ejuſcemodi qui dicat, vitioſe dicere, ejuſque vitii cauſas reddere M. Varronem: nec quemquam veterum iiſce verbis ita uſum eſſe.*

D*Imidium librum legi*, aut *dimidiam fabulam audivi*, vel quid aliud hujuſcemodi, male ac vitioſe dici exiſtimat Varro, *oportet enim*, inquit, *dicere dimi-*

re dimidiatum librum, non, *dimidium*. *&* , *dimidiatam fabulam*, non, *dimidiam*. *contra autem ſi è ſextario hemina fuſa eſt, dimidium, non dimidiatum ſextarium fuſum dicendum eſt. & qui ex mille nummûm , quod ei debebatur, quingentos recepit, non dimidiatum recepiſſe dicemus, ſed dimidium. at ſi ſcyphus* , inquit , *argenteus mihi cum alio communis in duas partes disjectus ſit; dimidiatum eum dicere eſſe ſcyphum debeo , non dimidium : argenti autem, quod in eo ſcypho ineſt , dimidium meum eſſe , non dimidiatum.* differit ac dividit ſubtiliſſime , quid *dimidium dimidiato* interſit. & Q. Ennium ſcienter hoc in annalibus dixiſſe ait :

Sicuti ſiquis ferat vas vini dimidiatum.

ſicuti pars, quæ deeſt ei vaſi , non *dimidiata* dicenda eſt , ſed *dimidia.* Omnis autem diſputationis ejus , quam ſubtiliter quidem , ſed ſubobſcure explicat, ſumma hæc eſt , *Dimidiatum* eſt quaſi *diſmediatum* , & in partis duas pares diviſum. *dimidiatum* ergo niſi ipſum quod diviſum eſt dici haud convenit. *dimidium* vero eſt non quod ipſum *dimidiatum* eſt , ſed quæ ex *dimidiato* pars altera eſt. quum igitur partem libri dimidiam legiſſe volumus dicere , aut partem dimidiam fabulæ audiſſe : ſi *dimidiam fabulam* , aut *dimidium librum* dicimus , peccamus. totum enim ipſum quod *dimidiatum* atque diviſum eſt , *dimidium* dicis. itaque Lucilius eadem ſequutus ,

Vno oculo, inquit, *pedibuſque duobus dimidiatus*
Vt porcus.

& alio loco :

Quid ni ? &, ſcruta quidem ut vendat ſcrutarius laudat.
Præfractam ſtrigilem, oleam improbus dimidiatam.

Jam in viceſimo manifeſtius *dimidiam horam* dicere ſtudioſe fugit : ſed pro , *dimidia* , *dimidium* ponit in hiſce verſibus :

Tempeſtate ſua atque eodem uno tempore & horæ
Dimidio, tribus confectis dumtaxat eamdem
Et quartam.

nam

nam quum obvium proximumque eſſet dicere:

——*& hora*

Dimidia tribus confectis:

vigilate atque attente verbum non probum mutavit. per quod ſatis apparet ne *horam* quidem *dimidiam* recte dici, ſed vel *dimidiatam horam*, vel *dimidiam partem horæ.* propterea Plautus in Bacchidibus *dimidium auri* dicit, non, *dimidiatum aurum*. item in Aulularia *dimidium obſonii*, non, *dimidiatum obſonium*, in hoc verſu:

Ei adeo obſonii hinc juſſit dimidium dari.

In Menæchmis autem *dimidiatum diem*, non, *dimidium*, in hoc verſu:

Dies quidem jam ad umbilicum dimidiatus mortuu-eſt.

M. Cato in libro, quem de agricultura conſcripſit: *Semen cupreſſi ſerito crebrum, ita uti linum ſeri ſolet. eo crebro terram inſternito, dimidiatum digitum. jam id bene tabula aut pedibus aut manibus complanato. dimidiatum* autem, inquit, *digitum*, non, *dimidium*. nam digiti quidem *dimidium*, digitum autem *dimidiatum* dici oportet. Item M. Cato de Carthaginienſibus ita ſcripſit: *Homines defoderunt in terram dimidiatos, ignemque circumpoſuerunt. ita interfecerunt.* neque quiſquam omnium, qui probe locuti ſunt, his verbis ſecus, quam dixi, uſus eſt.

CAP. XV.

Exſtare in literis perque hominum memorias traditum, quod repente multis mortem attulit gaudium ingens inſperatum, intercluſa anima, & vim magni novique motus non ſuſtinente.

Cognito repente inſperato gaudio expiraſſe animam refert Ariſtoteles philoſophus Polycritam nobilem feminam Naxo inſula. Philippides quoque comœdiatum poëta haud ignobilis, ætate jam edita, quum in certamine poëtarum præter ſpem

viciſſet, & lætiſſime gauderet; inter illud gaudium repente mortuus eſt. De Rhodio etiam Diagora celebrata hiſtoria eſt. is Diagoras tres filios adoleſcentes habuit, unum pugilem, alterum pancratiaſten, tertium luctatorem: eoſque omnes vidit vincere coronarique eodem Olympiæ die: & quum ibi eum tres adoleſcentes amplexi, coronis ſuis in caput patris poſitis, ſaviarentur, quumque populus gratulabundus flores undique in eum jaceret: ibi in ſtadio, inſpectante populo, in oſculis atque in manibus filiorum animam efflavit. Præterea in noſtris annalibus ſcriptum legimus, qua tempeſtate apud Cannas exercitus populi Romani cæſus eſt, anum matrem nuncio de morte filii allato, luctu atque mærore affectam eſſe. ſed is nuncius non verus fuit: atque is adoleſcens non diu poſt ex ea pugna in urbem rediit. anus repente filio viſo, copia atque turba & quaſi ruina incidentis inopinati gaudii oppreſſa exanimataque eſt.

CAP. XVI.

Temporis varietas in puerperiis mulierum quanam ſit & à medicis & à philoſophis tradita: atque inibi poëtarum quoque veterum ſuper eadem re opiniones: multaque alia auditu atque memoratu digna; verbaque ipſa Hippocratis medici ex libro illius ſumta, qui inſcriptus eſt περὶ τροφῆς.

ET medici & philoſophi illuſtres de tempore humani partus quæſiverunt: πόσος ὁ τῆς τῶν ἀνθρώπων κυήσεως χρόνος. & multa opinio eſt, eaque jam pro vero recepta, poſtquam mulieris uterus conceperit ſemen, gigni hominem ſeptimo rarenter, nunquam octavo, ſæpe nono, ſæpius numero decimo menſe: eumque eſſe hominem gignendi ſummum finem, decem menſes non inceptos, ſed exactos. idque Plautum veterem poëtam dicere videmus in comœdia Ciſtellaria his verbis:

—tum

—— tum illa quam compreſſerat,
Decimo poſt menſe exacto hic peperit filiam.
Hoc idem tradit etiam Menander poëta vetuſtior, humanarum opinionum vel peritiſſimus. Verſus ejus ſuper ea re de fabula Plocio poſui:
Γυνὴ κυεῖ δεκάμηνος.
Sed noſter Cæcilius, quum faceret eodem nomine & ejuſdem argumenti comœdiam, ac pleraque à Menandro ſumeret; in menſibus tamen genitalibus nominandis, non prætermiſit octavum, quem prætergierat Menander. Cæcilii verſus hicce ſunt:
Inſoletne mulier decimo menſe parere?
Pol nono, etiam ſeptimo, atque octavo.
eam rem Cæcilium non inconſiderate dixiſſe, neque temere à Menandro atque à multorum opinionibus deſciviſſe M. Varro uti credamus facit. nam menſe nonnunquam octavo editum eſſe partum in libro quartodecimo rerum divinarum ſcriptum reliquit. quo in libro etiam undecimo menſe aliquando naſci poſſe hominem dicit: ejuſque ſententiæ, tam de octavo quam de undecimo menſe, Ariſtotelem laudat auctorem. Sed hujus de menſe octavo diſſenſionis cauſa cognoſci poteſt in libro Hippocratis, qui inſcriptus eſt περὶ τροφῆς. ex quo libro verba hæc ſunt: ἔστι δὲ καὶ οὐκ ἔστιν ὀκτάμηνος γόνος. id tam obſcure atque præciſe tamque adverſe dictum Sabinus medicus, qui Hippocratem commodiſſime commentatus eſt, his verbis enarravit: ἔστι μὲν φαινόμενα ὡς ζῶα, μετὰ τὴν ἔκτρωσιν. οὐκ ἔστι δὲ, ὡς θνήσκοντα μετὰ ταῦτα. καὶ ἔστιν οὖν φαντασίᾳ μὲν παραυτίκα ὄντα, δυνάμει δὲ οὐκ ἔστι. Antiquos autem Romanos Varro dicit non recepiſſe hujuſcemodi quaſi monſtruoſas raritates; ſed nono menſe aut decimo, neque præter hos, aliis partionem mulieris ſecundum naturam fieri exiſtimaſſe: iccircoque eos nomina Fatis tribus feciſſe à pariendo & à nono atque decimo menſe. nam *Parca*, inquit, *immutata litera una à partu nominata: item Nona & Decima à partus tempeſtivi tempore.* Cæſellius autem

tem Vindex in lectionibus ſuis antiquis. *Tria*, inquit, *nomina Parcarum ſunt, Nona, Decima, Morta,* & verſum hunc Livii antiquiſſimi poëtæ ponit ex Ὀδυσσείᾳ:

Quando dies adveniet, quem profata Morta eſt?

ſed homo minime malus Cæſellius, *Mortam,* quaſi nomen accepit, quum accipere quaſi, Mœram deberet. Præterea ego de partu humano, præterquam quæ ſcripta in libris legi, hoc quoque veniſſe uſu Romæ comperi. Feminam bonis atque honeſtis moribus non ambigua pudicitia, in undecimo menſe, poſt mariti mortem, peperiſſe; factumque eſſe negotium propter rationem temporis, quaſi marito mortuo poſtea concepiſſet, quoniam decemviri in decem menſibus gigni hominem, non in undecimo ſcripſiſſent: ſed divum Hadrianum, cauſa cognita, decreviſſe in undecimo quoque menſe partum edi poſſe: idque ipſum ejus rei decretum nos legimus. in eo decreto Hadrianus id ſtatuere ſe dicit requiſitis veterum philoſophorum & medicorum ſententiis. Hodie quoque in ſatyra M. Varronis quæ inſcribitur, *teſtamentum*, legimus verba hæc: *Si quis mihi filius unus pluresve in decem menſibus genuntur: ei ſi erunt* ὄνοι λύρας, *exheredes ſunto: quod ſiquis undecimo menſe,* κατ' Ἀριστοτέλη, *natus eſt; Accio idem quod Titio jus eſto apud me.* Per hoc vetus proverbium Varro ſignificat, ſicuti vulgo dici ſolitum erat de rebus inter ſe nihil diſtantibus, *idem Accii quod Titii:* ita pari eodemque jure eſſe in decem menſibus natos & in undecim. quod ſi ita; neque ultra decimum menſem fetura mulierum protolli poteſt: quæri oportet, cur Homerus ſcripſerit Neptunum dixiſſe puellæ à ſe recens compreſſæ:

Χαῖρε γυνὴ φιλότητι· περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ
Τέξεις ἀγλαὰ τέκνα· ἐπεὶ οὐκ ἀποφώλιοι εὐναὶ
Ἀθανάτων.

Id quum ergo ad compluris grammaticos attuliſſem; partim eorum diſputabant Homeri quoque ætate, ſicuti

ſicuti Romuli, annum fuiſſe non duodecim menſium, ſed decem. alii conveniſſe Neptuno majeſtatique ejus dicebant, ut longiore tempore fetus ex eo grandeſceret. alii alia quædam nugalia. ſed Favorinus mihi ait περιπλομένου ἐνιαυτοῦ non confecto eſſe anno, ſed affecto. in qua re uſus eſt verbo non vulgariæ ſignificationis. *affecta* enim, ſicuti M. Cicero & veterum elegantiſſimi locuti ſunt, ea proprie dicebantur, quæ non ad finem ipſum, ſed proxime finem progreſſa deductave erant. hoc verbum ad hanc ſententiam in Ciceronis oratione fuit, quam dixit de provinciis conſularibus. Hippocrates autem in eo libro de quo ſupra ſcripſi, quum & numerum dierum, quibus conceptum in utero coagulum conformatur, & tempus ipſius partionis nono aut decimo menſe definiſſet, neque id tamen ſemper eadem eſſe fini dixiſſet, ſed alias ocius fieri, alias ſerius; hiſce ad poſtremum verbis uſus eſt. γίνεται δὲ ἐν τούτοις καὶ πλείω καὶ ἐλάσσω καὶ ὅλου μετὰ μέρεος καὶ εἴπομεν δὲ καὶ πλείω πλειόνων, καὶ ἐλάσσω ἐλασσόνων. quibus verbis ſignificat quod aliquando ocius fieret, non multo tamen fieri ocius; neque, quod ſerius, multo ſerius. Memini ego Romæ accurate hoc atque ſolicite quæſitum, negotio non rei tunc parvæ poſtulante, an octavo menſe infans ex utero vivus editus & ſtatim mortuus jus trium liberorum ſuppleviſſet; quum abortio quibuſdam, non partus, videtur menſis octavi intempeſtivitas. Sed quoniam de Homerico annuo partu ac de undecimo menſe diximus quæ cognoveramus; viſum eſt non prætereundum quod in Plinii Secundi libro ſeptimo naturalis hiſtoriæ legimus. id autem quia extra fidem eſſe videri poteſt, verba ipſius Plinii poſuimus: *Maſſurius auctor eſt, L. Papirium prætorem, ſecundo herede lege agente, bonorum poſſeſſionem contra eum dediſſe, quum mater partum ſe tredecim menſibus tuliſſe diceret, quoniam nullum certum tempus pariendi ſtatum ei videretur.* in eodem libro Plinii Secundi verba hæc ſcripta ſunt: *Oſcitatio in nixu lethalis eſt, ſicut ſternuiſſe à coitu abortivum.*

CAP. XVII.

Id quoque eſſe à graviſſimis viris memoriæ mandatum, quod tres libros Plato Philolai Pythagorici, Ariſtoteles pauculos Speuſippi philoſophi, mercati ſunt preciis fidem non capientibus.

MEmoriæ mandatum eſt Platonem philoſophum tenui admodum pecunia familiari fuiſſe; atque eum tamen tris Philolai Pythagorici libros decem millibus denarium mercatum. id ei precium donaſſe quidam ſcripſerunt amicum ejus Dionem Syracuſanum. Ariſtotelem quoque traditum libros pauculos Speuſippi philoſophi, poſt mortem ejus, emiſſe talentis Atticis tribus. ea ſumma fit numi noſtri H S. duo & ſeptuaginta. Timon amarulentus librum maledicentiſſimum conſcripſit, qui σίλλος inſcribitur. in eo libro Platonem Philoſophum, quem dixeramus tenui admodum pecunia familiari fuiſſe, contumelioſe appellat, quod impenſo precio librum Pythagoricæ diſciplinæ emiſſet, exque eo Timæum nobilem illum dialogum concinnaſſet. Verſus ſuper ea re Timonis hi ſunt:

Καὶ σὺ Πλάτων. καὶ γάρ σε μαθητὴν ὁ πόθος ἔσχε.
Πολλῶν δ' ἀργυρείων ὀλίγην ἤλλαξας βίβλον.
Ὅθεν ἀπαρχόμενος γράφειν ἐδιδάχθης.

CAP. XVIII.

Quid ſint pedarii ſenatores, *& quam ob cauſam ita appellati: quamque habeant originem verba hæc ex edicto tralatitio conſulum:* SENATORES. QUIBUS. Q. IN. SENATU. SENTENTIAM. DICERE. LICET.

NOn pauci ſunt qui opinantur *pedarios ſenatores* appellatos, qui ſententiam in ſenatu non verbis dicerent, ſed in alienam ſententiam pedibus irent. quid igitur? quum ſenatuſconſultum per diſceſſionem

nem fiebat, nonne univerſi ſenatores ſententiam pedibus ferebant? atque hæc etiam vocabuli iſtius ratio dicitur, quam Gabius Baſſus in commentariis ſuis ſcriptam reliquit. ſenatores enim dicit in veterum ætate, qui curulem magiſtratum geſſiſſent, curru ſolitos honoris gratia in curiam vehi. in quo curru ſella eſſet, ſupra quam conſiderent; quæ ob eam cauſam *curulis* appellaretur: ſed eos ſenatores, qui magiſtratum curulem nondum ceperant, pedibus itaviſſe in curiam: propterea ſenatores nondum majoribus honoribus functos *pedarios* nominatos. Marcus autem Varro in ſatyra Menippea, quæ Ἱπποκύων inſcripta eſt, equites quoſdam dicit pedarios appellatos: videturque eos ſignificare, qui nondum à cenſoribus in ſenatum lecti erant, ſenatores quidem non erant; ſed quia honoribus populi uſi quidem erant, in ſenatum veniebant & ſententiæ jus habebant. nam & curulibus magiſtratibus functi, qui nondum à cenſoribus in ſenatum lecti erant, ſenatores non erant: & quia in poſtremis ſcripti erant, non rogabantur ſententias, ſed, quas principes dixerant, in eas diſcedebant. Hoc ſignificabat edictum, quo nunc quoque conſules quum ſenatores in curiam vocant, ſervandæ conſuetudinis cauſa tralatitio utuntur. Verba edicti hæc ſunt: SENATORES. QUIBUS. Q. IN. SENATU. SENTENTIAM. DICERE. LICET. verſum quoque Laberii, in quo id vocabulum poſitum eſt, notari juſſimus, quem legimus in mimo qui, *Scriptura*, inſcriptus eſt:

Caput ſine lingua pedaria ſententia eſt. Hoc vocabulum à pleriſque barbare dici animadvertimus. nam pro, *pedariis*, *pedaneos* appellant.

CAP. XIX.

Qua ratione Gabius Baſſus ſcripſerit, parcum hominem *appellatum*, *& quam ejus vocabuli cauſam putarit: & contra, quem in modum, quibuſque verbis Favorinus hanc traditionem ejus eluſerit.*

APud cœnam Favorini philoſophi quum diſcubitum fuerat, cœptuſque erat apponi cibus: ſervus aſſiſtens menſæ ejus legere inceptabat, aut Græcarum quid litterarum aut noſtratium: velut eo die, quo affui ego, legebatur Gabii Baſſi eruditi viri liber de origine verborum & vocabulorum. in quo ita ſcriptum fuit: *Parcus compoſito vocabulo dictus eſt, quaſi par arca: quoniam ſicut in arca omnia reconduntur, ejuſque cuſtodia ſervantur & continentur; ita homo tenax parvoque contentus omnia cuſtodita & recondita habet ſicuti arca. quam ob cauſam parcus, quaſi par arca nominatus eſt*; tum Favorinus ubi hæc audivit, Superſtitioſe, inquit, & nimis moleſte atque odioſe confabricatus commolituſque magis eſt originem vocabuli Gabius iſte Baſſus quam enarravit. nam, ſi licet res dicere commentitias, cur non probabilius videatur ut accipiamus *parcum* ob eam cauſam dictum, quod pecuniam conſumi atque impendi arceat & prohibeat, quaſi, *pecuniarcus*. Quin potius, quod ſimplicius, inquit, veriuſque eſt id dicimus? *Parcus* enim neque ab arca, neque ab arcendo, ſed ab eo quod eſt *parum*, & *parvum*, denominatus eſt.

LIBER

LIBER QUARTUS.

CAPUT. I.

Sermo quidam Favorini philoſophi cum grammatico jactantiore factus in Socraticum modum: atque inibi in ſermone dictum quibus verbis penus *à Q. Scævola definita ſit.*

IN veſtibulo ædium Palatinarum omnis fere ordinum multitudo opperientes ſalutationem Cæſaris conſtiterant. atque ibi, in circulo doctorum hominum, Favorino philoſopho præſente, oſtentabat quiſpiam grammaticæ rei doctor ſcholica quædam nugalia, de generibus & caſibus vocabulorum diſſerens, cum arduis ſuperciliis vociſque & vultus gravitate compoſita, tanquam interpres & arbiter Sibyllæ oraculorum: tum adſpiciens ad Favorinum, quamquam ei etiam nondum ſatis notus eſſet. *Penus quoque*, inquit, *variis generibus dictum & varie declinatum eſt. nam & hoc penus & hæc penus, & hujus peni & peneris & peniteris & penoris veteres dictaverunt. mundum quoque muliebrem Lucilius in Satyrarum ſextodecimo non virili genere, ut ceteri, ſed neutro appellavit his verſibus:*

Legavit quidam uxori mundum omne penumque.
Quid mundum; quid non? nam quis dijudicet iſthuc?

atque omnium horum & teſtimoniis & exemplis conſtrepebat. quumque nimis odioſe ſibi placeret, interceſſit placide Favorinus, &, jam bone, inquit, magiſter, quicquid eſt nomen tibi, abunde multa docuiſti, quæ quidem ignorabamus, & ſcire haud ſane poſtulabamus. quid enim refert mea, ejuſque quîcum loquor, quo genere *penum* dicam aut in quas extremas litteras declinem, ſi nemo id non nimis barbare fecerit? ſed hoc plane indigeo addiſcere, quid ſit *penus*, & quo ſenſu id vocabulum

lum dicatur, ne rem cotidiani uſus, tamquam qui in venalibus Latine loqui tentant, alia,quam oportet, voce appellem. Quæris, inquit, rem minime obſcuram. quis adeo ignorat *penum* eſſe vinum & triticum & oleum & lentem & fabam atque hujuſcemodi cetera? Etiamne, inquit Favorinus, milium & panicum & glans & ordeum *penus* eſt? ſunt enim propemodum hæc quoque ejuſmodi. cumque ille reticens hæreret: Nolo, inquit, hoc jam labores an iſta, quæ dixi *penus* appellentur. ſed poteſne mihi, non ſpeciem aliquam de penu dicere, ſed definire genere propoſito & differentiis appoſitis quid ſit *penus*? Quæ genera & quas differentias dicas, non hercle, inquit, intelligo. Rem, inquit Favorinus, plane dictam poſtulas, quod eſt difficillimum, dici planius. nam hoc quidem pervulgatum eſt, definitionem ex genere & differentia conſiſtere. ſed ſi item mihi præmandere, quod aiunt, poſtulas; faciam ſane id quoque honoris tui habendi gratia. atque deinde ita exorſus eſt: Si inquit, ego te nunc rogem uti mihi dicas & quaſi circumſcribas verbis, quid *homo* ſit; non, opinor, reſpondeas hominem eſſe te atque me. hoc enim, quis homo ſit, oſtendere eſt; non, quid homo ſit, dicere. ſed ſi, inquam, peterem ut ipſum illud, quod homo eſt, definires, tum profecto mihi diceres, hominem eſſe mortale animal rationis & ſcientiæ capiens; vel quo alio modo diceres, ut eum à ceteris animalibus omnibus ſepatares. proinde igitur nunc te rogo, ut, quid ſit *penus*, dicas, non ut aliquid ex *penu* nomines. Tum ille oſtentator voce jam molli atque demiſſa, philoſophias, inquit, ego non didici nec diſcere appetivi; &, ſi ignoro an ordeum ex *penu* ſit, aut quibus verbis *penus* definiatur, non ea re litteras quoque alias neſcio. Scire, inquit ridens jam Favorinus, quid *penus* ſit, non ex noſtra magis eſt philoſophia quam grammatica tua. meminiſti enim credo quæri ſolitum quid Virgilius dixerit, *penum inſtruere* vel *longam*

gam vel *longo ordine*. utrumque enim profecto ſcis ſegi ſolitum, ſed, ut faciam æquiore animo ut ſis; ne illi quidem veteris juris magiſtri, qui Sapientes appellati ſunt, definiſſe ſatis recte exiſtimantur quid ſit *penus*. nam Q. Scævolam, ad demonſtrandum *penum*, his verbis uſum audio: *Penus eſt*, inquit, *quod eſculentum aut poculentum eſt. quod enim ipſius patris familias, liberorum patris familias ejuſque familiæ, quæ circum eum aut liberos ejus eſt & opus eorum facit, cauſa paratum eſt, ut Mucius ait, penus videri debet. nam quæ ad edendum bibendumque in dies ſingulos prandii aut cœnæ cauſa parantur, penus non ſunt: ſed ea potius, quæ hujuſce generis longæ uſionis gratia contrahuntur & reconduntur, ex eo quod non in promtu ſint, ſed intus & penitus habeantur, penus dicta ſunt.* hæc ego, inquit, quum philoſophiæ me dediſſem, non inſuper tamen habui diſcere: quoniam civibus Romanis Latine loquentibus rem non ſuo vocabulo demonſtrare non minus turpe eſſet, quam hominem non ſuo nomine appellare. Sic Favorinus ſermones in genus communes à rebus parvis & frigidis abducebat ad ea, quæ eſſet magis utile audire ac diſcere, non allata extrinſecus, non per oſtentationem, ſed indidem nata acceptaque. Præterea de penu adſcribendum hoc etiam putavi, Servium Sulpicium in reprehenſis Scævolæ capitibus ſcripſiſſe, Seio Ælio placuiſſe non quæ eſui tantum & potui forent, ſed tus quoque & cereos in *penu* eſſe, quodque eſſet ejus ferme rei cauſa comparatum. Maſſurius autem Sabinus, in libro juris civilis ſecundo, etiam quod jumentorum cauſa apparatum eſſet, quibus dominus uteretur, *penori* attributum dicit. Ligna quoque & virgas & carbones, quibus conficeretur *penus*, quibuſdam ait videri eſſe in *penu*. ex his autem, quæ promercalia & uſuaria in locis iſdem eſſent, ea ſola eſſe *penoris* putat, quæ ſint uſui annuo.

CAP. II.

Quid differat morbus & vitium, & quam vim habeant vocabula iſta in edicto ædilium; & an eunuchus & ſteriles mulieres redhiberi poſſint, diverſæque ſuper ea re ſententiæ.

IN edicto ædilium curulium, qua parte de mancipiis vendundis cautum eſt, ſcriptum ſic fuit: TITULUS. SERVORUM. SINGULORUM. UT EI. SCRIPTUS. SIT. COERATO. ITA. UT EI. INTELLEGI. RECTE. POSSIT. QUID. MORBI. VITII. VE. QUOI. Q. SIT. QUIS. FUGITIVUS. ERRO. VE. SIT. NOXA. VE. SOLUTUS. NON. SIT. propterea quæſierunt Jureconſulti veteres, quod *mancipium morboſum* quodve *vitioſum* recte diceretur; quantumque *morbus* à *vitio* differret. Cæcilius Sabinus, in libro quem de edicto ædilium Curulium compoſuit, Labeonem refert, quid eſſet *morbus*, hiſce verbis definiſſe: *Morbus eſt habitus cujuſque corporis contra naturam; qui uſum ejus facit deteriorem.* ſed *morbum* alias in toto corpore accidere dicit, alias in parte corporis. totius corporis *morbum* eſſe, veluti phthiſis aut febris; partis autem, veluti cæcitas aut pedis debilitas. *balbus autem,* inquit, *& atypus vitioſi magis quam morboſi ſunt: ut equus mordax, calcitro, vitioſus non morboſus eſt. ſed cui morbus eſt, id etiam vitioſum eſt. neque id tamen contra fit. poteſt enim, qui vitioſus eſt, non morboſus eſſe. quamobrem, quum de homine morboſo ageretur, nequaquam,* inquit, *ita diceretur:* QUANTI. OB. ID. VITIUM. MINORIS. ERIT. De eunucho quidem quæſitum eſt, an contra edictum ædilium videretur venundatus, ſi ignoraſſet emtor eum eunuchum eſſe. Labeonem reſpondiſſe aiunt, redhiberi poſſe quaſi morboſum: ſues autem feminas, ſi ſteriles eſſent, & venum iſſent, ex edicto ædilium poſſe agi Labeonem ſcripſiſſe. de ſterili autem muliere, ſi nativa ſterilitate ſit,

ſit, Trebatium contra Labeonem reſpondiſſe dicunt. nam quum redhiberi eam Labeo, quaſi minus ſanam, putaſſet neceſſe: *non oportere* aiunt Trebatium ei edicto appoſuiſſe, *ſi ea mulier à principio genitali ſterilitate eſſet.* at ſi valetudo ejus offendiſſet, exque ea vitium factum eſſet, ut concipere fetus non poſſet; tum ſanum non videre, & eſſe in cauſa redhibitionis. de myope quoque, qui *luſcitioſus* Latine appellatur, & περὶ νωδοῦ diſſenſum eſt. alii enim redhiberi omnimodis debere, alii contra, niſi id vitium morbo contractum eſſet. eum vero, cui dens deeſſet, Servius redhiberi poſſe reſpondit: Labeo in cauſa eſſe redhibendi negavit. *nam & magna*, inquit, *pars dente aliquo carent: neque eo magis plerique homines morboſi ſunt. & abſurdum admodum eſt dicere, non ſanos naſci homines; quoniam cum infantibus non ſimul dentes gignuntur.* Non prætereundum eſt, id quoque in libris veterum juriſperitorum ſcriptum eſſe *morbum* & *vitium* diſtare: quod *vitium* perpetuum, *morbus*, cum acceſſu diſceſſuque ſit. ſed hoc ſi ita eſt: neque cæcus neque eunuchus morboſus eſt, contra Labeonis, quam ſupra dixi, ſententiam. verba Maſſurii Sabini appoſui ex libro juris civilis ſecundo: *Furioſus mutuſve, cuive quod membrum lacerum læſumque eſt, aut obeſt quominus ipſe aptus ſit, morboſi ſunt. qui non longe videt, tam ſanus eſt, quàm qui tardius currit.*

CAP. III.

Quod nullæ fuerint rei uxoriæ actiones in urbe Roma ante Carvilianum divortium: atque inibi quid ſit proprie pellex: quæque ejus vocabuli ratio ſit.

MEmoriæ traditum eſt, quingentis fere annis poſt Romam conditam, nullas rei uxoriæ neque actiones neque cautiones in urbe Romana aut in Latio fuiſſe: quia profecto nihil deſiderabantur, nullis etiam tunc matrimoniis divertentibus. Servius quoque Sulpicius in libro, quem compoſuit de dotibus,

tum primum cautiones rei uxoriæ neceſſarias eſſe viſas ſcripſit, quum Sp. Carvilius, cui Ruga cognomentum fuit, vir nobilis divortium cum uxore fecit: quia liberi ex ea, corporis vitio, non gignerentur, anno urbis conditæ IↃXXIII. M. Attilio P. Valerio COSS. atque is Carvilius traditur uxorem, quam dimiſit, egregie dilexiſſe, cariſſimamque morum ejus gratia habuiſſe; ſed jurisjurandi religionem animo atque amori prævertiſſe: quod jurare à cenſoribus coactus erat uxorem ſe liberûm quærendorum gratia habiturum. *Pellicem* autem appellatam, probroſamque habitam eam, quæ juncta conſuetaque eſſet cum eo, in cujus manu mancipioque alia matrimonii cauſa foret, hac antiquiſſima lege oſtenditur, quam Numæ regis fuiſſe accepimus: PELEX. ASAM. JUNONIS. NE. TAGITO. SI. TAGET. JUNONI. CRINIBOUS. DE MISSIS. ARNUM. FEMINAM. CAIDITO. pellex autem quaſi πάλλαξ, id eſt, quaſi παλλακίς· ut pleraque alia, ita hoc quoque vocabulum de Græco flexum eſt.

CAP. IV.

Quid Servius Sulpicius in libro, qui eſt de dotibus, ſcripſerit de jure atque more veterum ſponſaliorum.

SPonſalia in ea parte Italiæ, quæ *Latium* appellatur, hoc more atque jure ſolita fieri ſcripſit Servius Sulpicius in libro, quem ſcripſit de dotibus: *Qui uxorem*, inquit, *ducturus erat, ab eo, unde ducenda erat, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum iri. qui daturus erat, itidem ſpondebat daturum. is contractus ſtipulationum ſponſionumque dicebatur ſponſalia. tum, quæ promiſſa erat, ſponſa appellabatur; qui ſpoponderat ducturum, ſponſus. ſed ſi poſt eas ſtipulationes uxor non dabatur, aut non ducebatur; qui ſtipulabatur ex ſponſu agebat. judices cognoſcebant. judex, quamobrem data acceptave non eſſet uxor, quærebat. ſi nihil juſtæ cauſæ videbatur; litem pecunia æſtimabat; quantique interfuerat eam uxorem accipi*

accipi aut dari, eum, qui ſpoponderat aut qui ſtipulatus erat, condemnabat. hoc jus ſponſaliorum obſervatum dicit Servius ad id tempus, quo civitas univerſo Latio, lege Julia, data eſt. hæc eadem Neratius ſcripſit, in libro, quem de nuptiis compoſuit.

CAP. V.

Hiſtoria narrata de perfidia haruſpicum Etruſcorum: quodque ob eam rem verſus hic à pueris Romæ urbe tota cantatus eſt; Malum conſilium conſultori peſſimum eſt.

STatua Romæ in comitio poſita Horatii Coclitis fortiſſimi viri de cælo tacta eſt. ob id fulgur piaculis luendum, haruſpices ex Etruria acciti, inimico atque hoſtili in populum Romanum animo, inſtituerant eam rem contrariis religionibus procurare. atque illam ſtatuam ſuaſerunt inferiorem locum perperam tranſponi, quem ſol oppoſitu circum undique aliarum ædium nunquam illuſtraret. quod quum ita fieri perſuaſiſſent, delati ad populum proditique ſunt; &, quum de perfidia confeſſi eſſent: necati ſunt: conſtititque eam ſtatuam, proinde ut veræ rationes poſt compertæ monebant, in locum editum ſubducendam, atque ita in area Volcani ſublimiori loco ſtatuendam: eaque res bene & proſpere reipubl. ceſſit. tunc igitur, quod in Etruſcos haruſpices male conſulentes animadverſum vindicatumque fuerat, verſus hic ſcite factus cantatuſque eſſe à pueris urbe tota fertur.

Malum conſilium conſultori peſſimum eſt.

Ea hiſtoria de haruſpicibus ac de verſu iſto ſenario ſcripta eſt in Annalibus Maximis libro undecimo, & in Verrii Flacci libro primo rerum memoria dignarum. videtur autem hic verſus de Græco illo Heſiodi verſu expreſſus:

Ἡ δ' κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.

CAP.

CAP. VI.

Verba veteris S. C. in quo decretum eſt hoſtiis majoribus expiandum, quod in ſacrario haſtæ Martiæ moviſſent: atque inibi enarratum quid ſint hoſtiæ ſuccidaneæ: *quid item* tempora præcidanea: *quodque Capito Ateius* ferias *quaſdam* præcidaneas *appellavit.*

UT *terram moviſſe* nunciari ſolet; eaque res procuratur: ita in veteribus memoriis ſcriptum legimus, nunciatum eſſe ſenatui, in ſacrario, in regia, haſtas Martias moviſſe. ejus rei cauſa ſenatuſconſultum factum eſt M. Antonio, A. Poſtumio, COSS. ejuſque exemplum hoc eſt: QUOD. C. JULIUS. L. F. PONTIFEX. NUNCIAVIT. IN. SACRARIO. IN. REGIA. HASTAS. MARTIAS. MOVISSE. DE. EA. RE. ISTA. CENSUERUNT. UTI. M. ANTONIUS, CONSUL. HOSTIIS. MAJORIBUS. JOVI. ET. MARTI. ET. CAETERIS. DIS. QUIBUS. VIDERETUR. PLACANDIS. UTI. PROCURASSET. SATIS. HABENDUM. CENSUERUNT. SI. QUID. SUCCIDANEIS. OPUS. ESSET. ROBIGUS. ACCEDERET.

Quod *ſuccidaneas hoſtias* ſenatus appellavit, quæri ſolet quid verbum id ſignificet. in Plauti quoque comœdia, quæ Epidicus inſcripta eſt, ſuper eodem ipſo verbo requiri audio in his verſibus:

Men' piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam,
Ut meum tergum ſtultitiæ tuæ ſubdas ſuccidaneum?

Succidaneæ autem *hoſtiæ*, dicuntur, *e*, littera per morem compoſiti vocabuli in, *i*, litteram commutata. nam quaſi *ſuccædaneæ* appellatæ: quoniam, ſi primis hoſtiis litatum non erat, aliæ poſt eaſdem ductæ hoſtiæ cædebantur. quæ, quaſi prioribus jam cæſis, luendi piaculi gratia, ſubdebantur & ſuccidebantur: ob id *ſuccidaneæ* nominatæ, littera, *i*, ſcilicet tractim pronunciata. audio enim quaſdam eam litteram

teram in hac voce barbare corripere. Eadem autem ratione verbi *præcidaneæ* quoque hoſtiæ dicuntur, quæ ante ſacrificia ſollemnia pridie cæduntur. *porca* etiam *præcidanea* appellata, quam piaculi gratia, ante fruges novas captas immolari Cereri mos fuit, ſiqui familiam funeſtam aut non purgaverant, aut aliter eam rem, quam oportuerat, procuraverant. ſed porcam & hoſtias quaſdam præcidaneas, ſicuti dixi, appellari, vulgo notum eſt. *ferias præcidaneas* dici, id, opinor, à vulgo remotum eſt: propterea verba Ateii Capitonis ex quinto librorum, quos de pontificio jure compoſuit, ſcripſi. *Tib. Coruncanio pontifici maximo feriæ præcidaneæ in atrum diem inaugu-ratæ ſunt. collegium decrevit non habendum religioni, quin eo die feriæ præcidaneæ eſſent.*

CAP. VII.

De epiſtola Valerii Probi grammatici ad Marcellum ſcripta ſuper accentu nominum quorumdam Pœnicorum.

VAlerius Probus grammaticus inter ſuam ætatem præſtanti ſcientia fuit. is *Hannibalem* & *Haſdrubalem* & *Hamilcarem* ita pronunciabat, ut penultimam circumflecteret: ut teſtis eſt epiſtola ejus ſcripta ad Marcellum; in qua Plautum & Ennium multoſque alios veteres eo modo pronunciaſſe affirmat. ſolius tamen Ennii verſum unum ponit, ex libro, qui *Scipio* inſcribitur. eum verſum quadrato numero factum ſubjecimus: in quo, niſi tertia ſyllaba de Hannibalis nomine circumflexa ponatur, numerus claudus eſt. verſus Ennii, quem dixit, ita eſt:

Qui propter Hannibalis copias conſiderant.

CAP.

CAP. VIII.

Quid C. Fabricius de Cornelio Rufino homine avaro dixerit: quem quum odiſſet inimicuſque eſſet, deſignandum tamen conſulem curavit.

FAbricius Luſcinus magna gloria vir magniſque rebus geſtis fuit, P. Cornelius Rufinus manu quidem ſtrenuus & bellator bonus, militarique diſciplina peritus admodum fuit; ſed furax homo & avaritia acri erat. hunc Fabricius non probabat, neque amico utebatur: oſuſque eum morum cauſa fuit. Sed quum in temporibus reipubl. difficillimis conſules creandi forent; & is Rufinus peteret conſulatum; competitoreſque ejus eſſent imbelles quidam & futiles: ſumma ope adniſus eſt Fabricius, uti Rufino conſulatus deferretur. eam rem pleriſque ammirantibus, quod hominem avarum, cui eſſet inimiciſſimus, creari conſulem peteret, quem hoſtiliter oderat: Fabricius inquit, *Nihil eſt quod miremini; ſi malui compilari quam venire.* Hunc Rufinum poſtea bis conſulatu & dictatura functum cenſor Fabricius ſenatu movit, ob luxuriæ notam; quod decem pondo libras argenti facti haberet. id autem, quod ſupra ſcripſi, Fabricium de Cornelio Rufino ita, ut in pleraque hiſtoria eſt, dixiſſe, M. Cicero non aliis à Fabricio, ſed ipſi Rufino gratias agenti, quod ejus gratia deſignatus conſul eſſet, dictum eſſe refert in libro ſecundo de Oratore. Verba Ciceronis hæc ſunt: *Arguta etiam ſignificatio eſt, quum parva re & ſæpe verbo res obſcura & latens illuſtratur: ut quum C. Fabricio P. Cornelius homo, ut exiſtimatur, avarus & furax, ſed egregie fortis & bonus imperator gratias ageret, quod ſe homo inimicus conſulem feciſſet, bello præſertim magno & gravi: Nihil eſt quo mihi gratias agas,* inquit, *ſi malui compilari quam venire.*

CAP. IX.

Quid ſignificet proprie, religioſus, *& in quæ diverticula ſignificatio vocabuli iſtius flexa ſit, & verba Nigidii Figuli ex commentariis ejus ſuper ea re ſumta.*

NIgidius Figulus, homo, ut ego arbitror, juxta M. Varronem doctiſſimus, in undecimo commentariorum grammaticorum refert verſum ex antiquo carmine memoria Hercle dignum:

Religentem eſſe oportet; religioſum nefas.

Cujus autem id carmen ſit, non ſcribit. atque in eodem loco Nigidius, *Hoc*, inquit, *inclinamentum ſemper hujuſcemodi verborum, ut, vinoſus, mulieroſus, religioſus, nummoſus, ſignat copiam quamdam immodicam rei, ſuper qua dicitur. quocirca religioſus is appellabatur, qui nimia & ſuperſtitioſa religione ſeſe alligaverat, eaque res vitio aſſignabatur.* Sed præter iſta, quæ Nigidius dicit, alio quodam diverticulo ſignificationis *religioſus* pro caſto atque obſervanti cohibentique ſeſe certis legibus finibuſque dici cœptus. ſimili autem modo illa quoque vocabula, ab eadem profecta origine, diverſum ſignificare videntur, *religioſi dies*, &, *religioſa delubra. religioſi* enim *dies* dicuntur triſti omine infames impeditique: in quibus & res divinas facere & rem quampiam novam exordiri temperandumeſt. quos multitudo imperitorum prave & perperam *nefaſtos* appellant. itaque M. Cicero in libro epiſtolarum nono ad Atticum, *Majores*, inquit, *noſtri funeſtiorem diem eſſe voluerunt Alienſis pugnæ, quam urbis captæ; quod hoc malum ex illo. itaque alter religioſus etiamnunc dies, alter in vulgus ignotus.* idem tamen M. Tullius, in oratione de accuſatore conſtituendo, *religioſa delubra* dicit, non ominoſa nec triſtia, ſed majeſtatis venerationiſque plena. Maſſurius autem Sabinus, in commentariis quos de indigenis compoſuit, *Religioſum*, inquit, *eſt quod propter ſanctitatem aliquam remotum ac ſepoſitum à nobis eſt. verbum à relinquendo*

quendo dictum, *tamquam cærimoniæ à carendo*. Secundum hanc Sabini interpretationem templa quidem ac delubra, quia horum cumulus in vituperationem non cadit, ut illorum, quorum laus immodeſta eſt, *religioſa* ſunt, quæ non vulgo ac temere, ſed cum caſtitate cærimoniaque adeunda & reverenda & reformidanda ſunt magis quam invulganda. ſed dies *religioſi* dicti, quos ex contraria cauſa, propter ominis diritatem, relinquimus. iccirco ait Terentius in Heautontimorumeno:

Tum, quod dem ei, recte eſt. nam, nihil eſſe mihi religio eſt dicere.

Quod ſi, ut ait Nigidius, omnia iſtiuſmodi inclinamenta nimium ac præter modum ſignificant, & iccirco in culpas cadunt, ut, *vinoſus*, *mulieroſus*, *verboſus*, *moroſus*, *famoſus*: cur *ingenioſus*, *formoſus & officioſus & ſpecioſus*, quæ pariter ab ingenio & forma & officia inclinata ſunt; cur etiam *diſciplinoſus*, *conſilioſus*, *victorioſus*, quæ M. Cato ita effiguravit; cur item *facundioſa*, quod Sempronius Aſellio tertiodecimo rerum geſtarum ita ſcripſit, *Facta ſua ſpectari oportere; dicta non, ſi minus facundioſa eſſent*: cur, inquam, iſta omnia nunquam in culpam, ſed in laudem dicuntur; quamquam hæc quoque incrementum ſui nimium demonſtrent? an propterea, quia illis quidem, quæ ſupra poſuit, adhibendus eſt modus quidam neceſſarius? nam & *gratia*, ſi nimia quidem atque immodica, & *mores*, ſi multi atque varii, & *verba*, ſi perpetua atque infrunita & obtundentia, & *fama*, ſi magna & inquieta & invidioſa ſit, neque laudabilia neque utilia ſunt. *ingenium* autem & *officium* & *forma* & *diſciplina* & *conſilium* & *victoria* & *facundia*, ſicut ipſæ virtutum amplitudines, nullis finibus cohibentur; ſed quanto majora auctioraque ſint, etiam tanto laudatiora ſunt.

CAP.

CAP. X.

Quid obſervatum de ordine rogandarum ſententiarum in ſenatu, jurgiorumque in ſenatu C. Cæſaris Conſulis & M. Catonis diem dicendo eximentis.

ANte legem, quæ nunc de ſenatu habendo obſervatur, ordo rogandi ſententias varius fuit. alias primus rogabatur, qui à cenſoribus princeps in ſenatum lectus fuerat; alias qui deſignati conſules erant. quidam è conſulibus ſtudio aut neceſſitudine aliqua adducti, quem iis viſum erat, honoris gratia, extra ordinem ſententiam primum rogabant. obſervatum tamen eſt quum extra ordinem fieret, ne quis quemquam, ex alio quam ex conſulari loco, ſententiam primum rogaret. C. Cæſar in conſulatu, quem cum M. Bibulo geſſit, quatuor ſolos extra ordinem rogaſſe ſententiam dicitur, ex iis quatuor principem rogabat M. Craſſum. ſed, poſtquam filiam Cn. Pompeio deſponderat, primum cœperat Pompeium rogare. ejus rei rationem reddidiſſe eum ſenatui Tiro Tullius M. Ciceronis libertus refert: itaque ſe ex patrono ſuo audiſſe ſcribit. id ipſum Capito Ateius in libro, quem de officio ſenatorio compoſuit, ſcriptum reliquit. in eodem libro Capitonis id quoque ſcriptum eſt, *Caius*, inquit, *Cæſar conſul M. Catonem ſententiam rogavit. Cato rem quam conſulebatur, quoniam non è rep. videbatur, perfici nolebat. ejus rei gratia ducendæ, longa oratione utebatur; eximebatque dicendo diem. erat enim jus ſenatori ut, ſententiam rogatus, diceret ante quicquid vellet alii rei & quoad vellet. Cæſar conſul viatorem vocavit; eumque, quum finem non faceret, prehendi loquentem & in carcerem duci juſſit. ſenatus conſurrexit: proſequebatur Catonem in carcerem. hac*, inquit, *invidia & facta Cæſar deſtitit, & mitti Catonem juſſit.*

CAP.

CAP. XI.

Quæ qualiaque ſint, quæ Ariſtoxenus, quaſi magis comperta, de Pythagora memoriæ commendavit, & quæ item Plutarchus eumdem in modum de eodem Pythagora ſcripſit.

OPinio vetus falſa occupavit & convaluit. Pythagoram philoſophum non eſitaviſſe ex animalibus; item abſtinuiſſe fabulo, quem κύαμον Græci appellant. ex hac opinione Callimachus poëta ſcripſit:

Καὶ κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχειν ἀνιώντων ἔδεστ.
Κἀγὼ Πυθαγόρας ὡς ἐκέλευε λέγω.

Ex eadem item opinione M. Cicero in libro de divinatione primo, hæc verba poſuit: *Jubet igitur Plato ſic ad ſomnum proficiſci corporibus affectis, ut nihil ſit quod errorem animis perturbationemque afferat. ex quo etiam Pythagoreis interdictum putatur, ne faba veſcerentur; quod habet inflationem magnam is cibus tranquillitatem mentis quærentibus contrariam.* hæc quidem M. Cicero. ſed Ariſtoxenus muſicus vir litterarum veterum diligentiſſimus, Ariſtotelis philoſophi auditor, in libro, quem de Pythagora reliquit, nullo ſæpius legumento Pythagoram dicit uſum quam fabis. quoniam is cibus & ſubduceret ſenſim alvum & lævigaret; verba iſta Ariſtoxeni ſubſcripſi: Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρείων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε λίαν κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαχωρητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ. porculis quoque minuſculis & hœdis tenerioribus victitaſſe idem Ariſtoxenus refert. quam rem videtur cognoviſſe ex Xenophilo Pythagorico familiari ſuo, & ex quibuſdam aliis natu majoribus, qui ab ætate Pythagoræ haud multum aberant. ac de animalibus Alexis etiam poëta in comœdia, quæ Pythagoræ vita inſcribitur, docet. videtur autem de κυάμῳ non eſitato cauſam erroris fuiſſe, quia in Empedocli carmine, qui diſciplinas Pythagoræ ſecutus eſt, verſus hic invenitur:

Δει-

Δειλοὶ, πάνδειλοι, κυάμων ἄπο χεῖρας ἔχεσθαι.
opinati enim ſunt plerique κύαμον legumentum vulgo dici. ſed qui diligentius anquiſitiuſque carmina Empedocli arbitrati ſunt, κυάμυς hoc in loco teſticulos ſignificare dicunt; eoſque, more Pythagoræ operte atque ſymbolice κυάμυς appellatos, quia ſint εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν. & genituræ humanæ vim præbeant, iccircoque in Empedocli verſu iſto non à fabulo edendo, ſed à rei venereæ proluvio voluiſſe homines deducere. Plutarchus quoque homo in diſciplinis gravi auctoritate, in primo librorum quos de Homero compoſuit, Ariſtotelem philoſophum ſcripſit eadem ipſa de Pythagoricis ſcripſiſſe; quod non abſtinuerunt edundis animalibus, niſi pauca carne quadam. verba ipſa Plutarchi, quoniam res inopinata eſt, ſubſcripſi: Ἀριστοτέλης δὲ μήτρας, καὶ καρδίας, καὶ ἀκαλύφης, καὶ τοιούτων ἄλλων ἀπέχεσθαί φησι τοὺς Πυθαγορικούς. χρῆσθαι δὲ τοῖς ἄλλοις. Ἀκαλύφη autem eſt animal marinum, quod urtica appellatur. ſed & piſcibus nonnullis abſtinere Pythagoricos Plutarchus in Sympoſiacis dicit: Pythagoram vero ipſum ſicuti celebre eſt Euphorbum primo ſe fuiſſe dictitaſſe; ita hæc remotiora ſunt his, quæ Clearchus & Dicæarchus memoriæ tradiderunt, fuiſſe eum poſtea Pyrandrum, deinde Callicleam, deinde feminam pulchra facie meretricem, cui nomen fuerat Alce.

CAP. XII.

Notæ & animadverſiones cenſoriæ in veteribus monumentis repertæ memoria dignæ.

SI quis agrum ſuum paſſus fuerat ſordeſcere, eumque indiligenter curabat, ac neque araverat; neque purgaverat; ſive quis arborem ſuam vineamque habuerat derelictui: non id ſine pœna fuit; ſed erat opus cenſorium: cenſoreſque ærarium faciebant. item ſi quis eques Romanus equum habere graci-

gracilentum aut parum nitidum viſus erat: *impolitiæ* notabatur. id verbum ſignificat, quaſi ſi tu dicas, *incuriæ*: cujus rei utriuſque auctoritates ſunt: & M. Cato id ſæpenumero atteſtatus eſt.

CAP. XIII.

Quod incentiones quædam tibiarum certo modo factæ iſchiacis mederi poſſint.

PRoditum hoc pleriſque eſt & memoriæ mandatum; iſchiaci quum maxime doleant, tum, ſi modulis lenibus tibicen incinat, minui dolores. ego nuperrime in libro Theophraſti ſcriptum inveni viperarum morſibus tibicinem ſcite modulateque adhibitum mederi. refert etiam idem Democriti liber, qui inſcribitur *περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν κακῶν*. in quo docet plurimis hominum morbis medicinam fuiſſe incentiones tibiarum. tanta prorſus eſt affinitas corporibus hominum mentibuſque; & propterea quoque vitiis aut medelis animorum & corporum.

CAP. XIV.

Narratur hiſtoria de Hoſtilio Mancino ædili & Mamilia meretrice: verbaque decreti tribunorum ad quos à Mamilia provocatum eſt.

QUum librum nonum Ateii Capitonis Conlectaneorum legeremus, qui inſcriptus eſt; *de judiciis publicis*: decretum tribunorum viſum eſt gravitatis antiquæ plenum. propterea id meminimus; idque ob hanc cauſam & in hanc ſententiam ſcriptum eſt: A. Hoſtilius Mancinus ædilis curulis fuit. is Mamiliæ meretrici diem ad populum dixit, quod de tabulato ejus noctu lapide ictus eſſet, vulnuſque ex lapide oſtendebat. Mamilia ad tribunos plebei provocavit. apud eos dixit comiſſatorem Mancinum ad ædes ſuas veniſſe: eum ſibi fas recipere non fuiſſe in æde ſua; ſed quum vi irrumperet, lapidibus

bus depulſum. tribuni decreverunt; ædilem ex eo loco jure dejectum, quo eum venire cum coronario non decuiſſet: propterea, ne cum populo ædilis ageret, interceſſerunt.

CAP. XV.

Defenſa à culpa ſententia ex hiſtoria Salluſtii, quam inimici ejus cum inſectatione maligne reprehenderint.

ELegantia orationis Salluſtii verborumque facundia & novandi ſtudium cum multa prorſus invidia fuit: multique non mediocri ingenio viri conati ſunt reprehendere pleraque & obtrectare. in quibus plura inſcite aut maligne vellicant: nonnulla tamen videri poſſunt non indigna reprehenſione. quale illud in Catilinæ hiſtoria repertum eſt; quod habeat eam ſpeciem, quaſi parum attente dictum. verba Salluſtii hæc ſunt, *Ac mihi quidem, tametſi haudquaquam par gloria ſequatur ſcriptorem & auctorem rerum, tamen in primis arduum videtur res geſtas ſcribere. primum, quod facta dictis exæquanda ſunt: dein, quod plerique, quæ delicta reprehenderis, malivolentia & invidia dicta putant. ubi de magna virtute atque gloria bonorum memores; quæ ſibi quiſque facilia factu putat, æquo animo accipit: ſupra; veluti ficta pro falſis ducit.* Propoſuit, inquiunt, dicturum cauſas, quamobrem videatur eſſe arduum res geſtas ſcribere:atque ibi non primum cauſam, ſed querelas dicit. non enim cauſa videri debet, cur hiſtoriæ opus arduum ſit, quid ii, qui legunt, aut inique interpretantur quæ ſcripta ſunt, aut vera eſſe non credunt. obnoxiam quippe & objectam falſis exiſtimationibus eam rem dicendam magis aiunt quam arduam. quia,quod arduum eſt, ſui operis difficultate eſt arduum, non opinionis alienæ erroribus. Hæc illi malivoli reprehenſores dicunt; ſed,*arduum*, Salluſtius non pro difficili tantum, ſed pro eo quoque ponit, quod Græci δυσχερὲς aut χαλεπὸν appellant: quod eſt tum difficile tum

 mole-

moleſtum quoque & incommodum & intrectabile. quorum verborum ſignificatio à ſententia Salluſtii ſupra ſcripta non abhorret.

Cap. XVI.

De vocabulis quibuſdam à Varrone & Nigidio contra quotidiani ſermonis conſuetudinem declinatis: atque inibi id genus quædam cum exemplis veterum relata.

M. Varronem & P. Nigidium, viros Romani generis diſertiſſimos, comperimus non aliter locutos eſſe & ſcripſiſſe, quam *ſenatuis*, & *domuis*, & *fluctuis*: qui eſt patrius caſus, ab eo quod eſt, *ſenatus*, *domus*, & *fluctus*. hinc *ſenatui*, *domui*, *fluctui*, ceteraque his conſimilia pariter dixiſſe. Terentii quoque comici verſus in libris veteribus itidem ſcriptus eſt:

Ejus anuis, opinor, cauſa, quæ eſt mortua.

Hanc eorum auctoritatem quidam è veteribus grammaticis ratione etiam firmare voluerunt, quod omnis dativus ſingularis littera finitus, *i*, ſi non ſimilis eſt genitivi ſingularis; littera addita genitivum ſingularem facit. ut, *patri patris*, *duci ducis*, *cædi cædis*. Quum igitur, inquiunt, in caſu dandi *huic ſenatui*, dicamus; genitivus ex eo ſingularis *ſenatuis* eſt, & non *ſenatus*. Sed non omnes concedunt in caſu dativo *ſenatui* magis dicendum, quam *ſenatu*. ſicut Lucilius in eodem caſu, *victu*, & *anu*, dicit, non, *victui*, & *anui*; in hiſce verſibus,

Quod ſumtum atque epulas victu præponis honeſto.

& alio in loco

Anu noceo, inquit.

Virgilius quoque in caſu dandi *aſpectu*, dicit, non *aſpectui*.

——— *teque aſpectu ne ſubtrahe noſtro.*

& in Georgicis:

Quod nec concubitu indulgent.

Caius etiam Cæſar gravis auctor linguæ Latinæ in

An-

Anticatone, *Unius*, inquit, *arrogantiæ ſuperbiæque, dominatuque.* item in Dolabellam actionis III. *ibi iſti quorum in ædibus faniſque poſita & honori erant & ornatu.* in libris quoque analogicis omnia iſtiuſmodi ſine, *i*, littera dicenda cenſet.

CAP. XVII.

De natura quarumdam particularum, quæ præpoſitæ verbis intendi atque produci barbare atque inſcite videntur, exemplis rationibuſque pluſculis diſceptatum.

LUcilii ex undecimo verſus ſunt:

Scipiadæ magno improbus objiciebat Aſellus
Luſtrum, illo cenſore, malum infelixque fuiſſe.

objiciebat, *o*, littera producta multos legere audio, idque eo facere dicunt, ut ratio numeri ſalva ſit. idem infra:

—— & jam
Conjicere in verſus dictum præconis volebam
GranI.

in hoc quoque prima verbi præpoſitio ob eandem cauſam producitur. item quintodecimo.

Subjicit hinc humilem, & ſuffertus poſteriorem.

ſubjicit, *u*, littera longa legunt; quia primam ſyllabam brevem eſſe in verſu heroico non convenit. item apud Plautum in Epidico, *con*, ſyllabam productam pronunciant,

Age nunc jam, orna te, Epidice, & pallium in collum conjice.

Apud Virgilium quoque, *ſubjicit*, verbum produci à pleriſque audio.

—— etiam Parnaſia laurus
Parva ſub ingenti matris ſe ſubjicit umbra.

Sed neque, *ob*, neque, *ſub*, præpoſitio producendi habent naturam; neque item, *con*; niſi quum eam litteræ ſequuntur, quæ in verbis, *conſtituit*, &, *confecit*, ſecundum eam primæ ſunt, vel quum eliditur ex ea, *n*, littera: ſicut Salluſtius, *Facinoribus*, inquit

coopertus. in his autem, quæ ſupra poſui, & metrum eſſe integrum poteſt, & præpoſitiones iſtæ poſſunt non barbare protendi: ſecunda enim littera in his verbis per duo *ii*, non per unum ſcribenda eſt. nam verbum iſtud, cui ſupra dictæ particulæ præpoſitæ ſunt, non *icio* eſt ſed *jacio*, & præteritum non *icit* facit ſed *jecit*. idq; ubi compoſitum eſt ex *a* littera, *a* in *i* mutatur; ſicuti fit in verbis *inſilio* & *incipio*: atque ita vim conſonantis capit. & idcirco ea ſyllaba productius latiuſque paulo pronunciata priorem ſyllabam brevem eſſe non patitur; ſed reddit eam poſitu longam; propterea que & numerus in verſu & ratio in pronunciatu manet. hæc, quæ diximus, eo etiam conducunt, ut, quod apud Virgilium in ſexto poſitum invenimus,

Eripe me his invicte malis, aut tu mihi terram
Injice:

ſic eſſe, *injice*, ut ſupra dixi, & legendum & ſcribendum ſciamus: niſi quis tam indocilis eſt ut, in hoc quoque verbo, *in* præpoſitionem metri cauſa protendat: quærimus igitur in *obicibus*, *o*, littera qua ratione intendatur, quum id vocabulum factum ſit à verbo, *obicio*; & nequaquam ſimile ſit, quod à verbo *moveo motus*: *o*, littera longa dicitur. Equidem memini Sulpicium Apollinarem, virum præſtanti litterarum ſcientia, *obices* & *obicibus*, *o*, littera correpta dicere; in Virgilio quoque ſic eum legere;

——*qua vi maria alta tumeſcant*
Obicibus ruptis.

ſed ita, ut diximus, *i*, litteram, quæ in vocabulo quoque gemina eſſe debet, paullo uberius largiuſque pronunciabat. congruens igitur eſt ut *ſubices* etiam, quod proinde ut *obices* compoſitum eſt, *u*, littera brevi dici oporteat. Ennius in tragœdia, quæ Achilles inſcribitur, *ſubices* pro aëre alto ponit, qui cœlo ſubjectus eſt; in his verſibus:

Per ego deum ſublimes ſubices, humidus
Unde oritur imber ſonitu ſævo & ſpiritus.

ple-

pleroſque homines tamen legere audias, *u*, littera producta. id ipſum autem verbum M. Cato ſub alia præpoſitione dicit, in oratione, quam de conſulatu ſuo habuit. *Ita hos*, inquit, *fert ventus ad priorem Pyrenæum quos projicit in altum.* & Pacuvius item in Chryſe: *promontorium, cujus linguam in altum projicit.*

CAP. XVIII.

De Africano ſuperiore ſumta quædam ex annalibus memoratu digniſſima.

SCipio Africanus antiquior quanta virtutum gloria præſtiterit, quam fuerit altus animo atque magnificus, & qua ſui conſcientia nixus; pluribus rebus quæ dixerit quæque fecerit declaratum eſt. ex quibus ſunt hæc duo exempla ejus fiduciæ atque exſuperantiæ ingentis. Quum M. Nævius tribunus plebei accuſaret eum ad populum; diceretque à rege Antiocho accepiſſe pecuniam, ut conditionibus gratioſis ac mollibus pax cum eo populi Romani nomine fieret; & quædam item alia crimini daret indigna tali viro: tum Scipio pauca præfatus, quæ dignitas vitæ ſuæ atque gloria poſtulabat, *Memoria*, inquit, *Quirites, repeto diem eſſe hodiernum, quo Hannibalem Pœnum imperio noſtro inimiciſſimum, magno prœlio vici in terra Africa: pacemque & victoriam vobis peperi inſperabilem. non igitur ſimus adverſum deos ingrati: ſed cenſeo relinquamus nebulonem hunc; eamus nunc protinus Iovi optimo maximo gratulatum.* id quum dixiſſet, avertit, & ire in Capitolium cœpit. tum concio univerſa, quæ ad ſententiam de Scipione ferendam convenerat, relicto tribuno, Scipionem in Capitolium comitata, atque inde ad ædes ejus, cum lætitia & gratulatione ſollemni proſecuta eſt. Fertur etiam oratio, quæ videtur habita eo die à Scipione, &, qui dicunt eam non veram, non eunt inficias, quin hæc quidem verba fuerint, quæ dixi, Scipionis. item aliud eſt factum ejus præclarum, Pœtilii quidam

tribuni plebei à Marco, ut aiunt, Catone inimico Scipionis comparati in eum atque immiſſi deſiderabant in ſenatu inſtantiſſime, ut pecuniæ Antiochenæ, prædæque, quæ eo in bello capta erat, rationem redderet. fuerat enim L. Scipioni Aſiatico fratri ſuo imperatori in ea provincia legatus. ibi Scipio exſurgit; & prolato è ſinu togæ libro, rationes in eo ſcriptas eſſe dixit omnis pecuniæ omniſque prædæ. Illi tum ut palam recitaretur, & ad ærarium deferretur. ſed enim id jam non faciam, inquit, nec meipſe afficiam contumelia. eumque librum ſtatim coram diſcidit ſuis manibus, & concerpſit; ægre paſſus, quod cui ſalus imperii ac reip. accepta ferri deberet, rationem pecuniæ prædaticiæ poſceretur.

CAP. XIX.

Quid M. Varro in logiſtorico ſcripſerit de moderando victu puerorum impubium.

PUeros impuberes compertum eſt, ſi plurimo cibo nimioque ſomno uterentur, hebetiores fieri, veterni uſque aut eluci tarditatem; corporaque eorum improcera fieri, minuſque adoleſcere. idem plerique alii medicorum philoſophorumque, & M. Varro in logiſtorico ſcripſit; quæ inſcripta eſt *Capys aut de liberis educandis.*

CAP. XX.

Notati à cenſoribus, qui audientibus iis dixerant joca quædam intempeſtiviter: ac de ejus nota deliberatum, qui ſteterat forte apud eos oſcitabundus.

INter cenſorias ſeveritates tria hæc exempla in litteris ſunt caſtigatiſſimæ diſciplinæ. unum eſt hujuſmodi. Cenſor adigebat de uxoribus ſollemne jusjurandum. verba ita erant concepta: UT. TU. EX. ANIMI. TUI. SENTENTIA. UXOREM. HABES. qui jurabat, cavillator quidam & canalicula

cula & nimis ridicularius fuit. is locum eſſe ſibi joci dicendi ratus, quum ita, uti mos erat, cenſor dixiſſet; ET. TU. EX. ANIMI. TUI. SENTENTIA. UXOREM. HABES? *Habeo equidem*, inquit, *uxorem, ſed non ex animi tui ſententia.* tum cenſor eum, quod intempeſtive laſciviſſet, in ærarios retulit; cauſamque hanc joci ſcurrilis apud ſe dicti ſubſcripſit. Altera ſeveritas ejuſdem ſectæ diſciplinæque eſt. deliberatum eſt de nota ejus, qui ad cenſores ab amico advocatus eſt, &, in jure ſtans, clare nimis ac ſonore oſcitavit. atque inibi, prope ut plecteretur, fuit; tamquam illud indicium vagi animi foret & allucinantis, & fluxæ atque apertæ ſecuritatis. ſed quum ille dejeraſſet invitiſſimum ſeſe ac repugnantem oſcitatione victum, tenerique eo vitio quod *oſcedo* appellatur; tum notæ jam deſtinatæ exemtus eſt. P. Scipio Africanus Pauli F. utramque hiſtoriam poſuit in oratione, quam dixit in cenſura, quum ad majorum mores populum hortaretur. item aliud refert Sabinus Maſſurius in ſeptimo memoriali ſevere factum, *Cenſores*, inquit, *P. Scipio Naſica & M. Popillius quum equitum cenſum agerent: equum nimis ſtrigoſum & male habitum, ſed equitem ejus uberrimum & habitiſſimum viderunt. Et cur, inquiunt, ita eſt, ut tu ſis quam equus curatior? quoniam, inquit, ego me curo; equum Statius meus ſervus. viſum eſt parum reverens eſſe reſponſum, relatuſque in ærarios, ut mos eſt. Statius* autem ſervile nomen fuit. plerique apud veteres ſervi eo nomine fuerunt. Cæcilius quoque ille comœdiarum poëta inclutus ſervus fuit: & propterea nomen habuit *Statius.* ſed poſtea verſum eſt quaſi in cognomentum; appellatuſque *Cælius Statius.*

LIBER QUINTUS.

CAP. I.

Quod Muſonius philoſophus reprehendit improbavitque laudari philoſophum diſſerentem à vociferantibus & in laudando geſtientibus.

MUſonium philoſophum ſolitum dicere accepimus: quum philoſophus, inquit, hortatur, monet, ſuadet, objurgat, aliudve quid diſciplinarum diſſerit; tum, qui audiunt, ſi ſummo & ſoluto pectore obvias vulgataſque laudes effutiunt; ſi clamitant etiam, ſi vocum ejus feſtivitatibus, ſi modulis verborum, ſi quibuſdam quaſi frequentamentis orationis moventur, exagitantur, & geſtiunt; tum ſcias & qui dicit & qui audit fruſtra eſſe: neque illic philoſophum loqui, ſed tibicinem canere. animus is, inquit, audientis philoſophum, ſi, quæ dicuntur, utilia ac ſalubria ſunt & errorum atque vitiorum medicinas ferunt, laxamentum atque otium prolixe profuſeque laudandi non habet: quiſquis ille eſt qui audit, niſi ille eſt plane deperditus, inter ipſam philoſophi orationem & perhorreſcat neceſſe eſt & pudeat tacitus & pœniteat & gaudeat & admiretur. varios adeo vultus diſparileſque ſenſus gerat; proinde ut eum conſcientiamque ejus affecerit utrarumque animi partium aut ſincerarum aut ægrarum philoſophi pertrectatio. præterea dicebat magnam laudem non abeſſe ā admiratione: admirationem autem, quæ maxima eſt, non parere verba ſed ſilentium: iccirco, inquit, poëtarum ſapientiſſimus auditores illos Ulyxi labores ſuos illuſtriſſime narrantis, ubi loquendi finis factus, non exſultare nec ſtrepere nec vociferari facit. ſed conſuluiſſe univerſos dicit, quaſi attonitos & obſtupidos dele-

delenimentis aurium ad origines uſque vocis permanentibus.

CAP. II.

Super equo Alexandri regis, qui Bucephalas appellatus eſt.

EQuum Alexandri regis & capite & nomine *Bucephalas* fuit. emptum Cares ſcripſit talentis tredecim, & regi Philippo donatum: æris noſtri ſumma eſt HS. CCC II. Super hoc equo dignum memoria viſum; quod, ubi ornatus erat armatuſque ad prælium, haud umquam inſcendi ſeſe ab alio niſi à rege paſſus ſit. id etiam de iſto equo memoratum eſt; quod, quum in eo inſidens Alexander, bello Indico, & facinora faciens fortia, in hoſtium cuneum non ſatis ſibi providens immiſiſſet, conjectis undique in Alexandrum telis vulneribus alte in cervice atque in latere equus perfoſſus eſt: moribundus tamen ac prope jam exſanguis è mediis hoſtibus regem vivaciſſimo curſu retulit: atque, ubi eum extra tela extulerat, illico concidit, & domini jam ſuperſtitis ſecurus, quaſi cum ſenſus humani ſolatio, animam exſpiravit. tum rex Alexander, parta ejus belli victoria, oppidum in iſdem locis condidit; atque, ob equi honores, Bucephalon appellavit.

CAP. III.

Quæ cauſa, quodque initium fuiſſe dicatur Protagoræ ad philoſophiæ litteras adeundi.

PRotagoram, virum in ſtudiis doctrinarum egregium, cujus nomen Plato libro illi ſuo incluto inſcripſit, adoleſcentem aiunt, victus quærendi gratia, in mercedem miſſum; vecturaſque onerum corpore ſuo factitaviſſe. quod genus Græci *βαςτάζοντας* vocant; Latine *bajulos* appellamus. is de proximo rure in Abderam oppidum, cujus popularis fuit, cau-

dices ligni plurimos funiculo brevi circumdatos portabat. tum forte Democritus civitatis ejuſdem civis homo ante alios virtutis & philoſophiæ gratia venerandus, quum egrederetur extra urbem, videt eum cum illo genere oneris tam impedito ac tam incohibili, facile atque expedite incedentem: & prope accedit; & vincturam poſituramque ligni ſcite periteque factam conſiderat; petitque ut paulum acquieſcat. quod ubi Protagoras, uti erat petitum, fecit atque itidem Democritus acervum illum & quaſi orbem caudicum, brevi vinculo comprehenſum, ratione quadam quaſi geometrica librari continerique animadvertit: interrogavit quis id lignum ita compoſuiſſet: &, quum ille à ſe compoſitum dixiſſet, deſideravit uti ſolveret, ac denuo in modum eumdem collocaret. at poſtquam ille ſolvit, ac ſimiliter compoſuit: tum Democritus, animi aciem ſollertiamque hominis non docti demiratus, Mi adoleſcens, inquit, quum ingenium benefaciendi habeas, ſunt majora melioraque quæ facere mecum poſſis: abduxitque eum ſtatim, ſecumque habuit, & ſumtum miniſtravit, & philoſophias docuit, & eſſe eum fecit, quantus poſtea fuit. is tamen Protagoras inſincerus quidem philoſophus, ſed acerrimus ſophiſtarum fuit. pecuniam quippe ingentem quum à diſcipulis acciperet annuam, pollicebatur ſe id docere, quanam verborum induſtria cauſa infirmior, fieret fortior. quam rem Græce ita dicebat; *τὸν ἥττω λόγον κρείττω ποιεῖν.*

Cap. IV.

De verbo, duoetviceſimo, *quod vulgo incognitum, à viris doctis multifariam in libris ſcriptum eſt.*

APud Sigillaria forte in libraria ego & Julius Paulus vir memoria noſtra doctiſſimus conſederamus: atque ibi expoſiti erant Fabii annales, bonæ atque ſinceræ vetuſtatis libri, quos venditor ſine mendis

dis eſſe contendebat. Grammaticus autem quiſpiam de nobilioribus, ab emtore ad ſpectandos libros adhibitus, reperiſſe unum in libro mendum dicebat, ſed contra librarius in quodvis pignus vocabat, ni in una nuſpiam littera delictum eſſet. oſtendebat grammaticus ita ſcriptum in libro quarto: *Quapropter tum primum ex plebe alter conſul factus eſt, duoetviceſimo anno, poſtquam Romam Galli ceperunt.* non, inquit, *duoetviceſimo*, ſed, *duodeviceſimo* ſcribi oportuit. quid enim eſt, *duoetviceſimo?* alio quoque loco hic ita ſcripſit, *mortuus eſt anno duoetviceſimo. rex fuit annos viginti & unum.*

CAP. V.

Cujuſcemodi joco cavillatus ſit Antiochum regem Pœnus Hannibal.

IN libris veterum memoriarum ſcriptum eſt Hannibalem Karthaginienſem apud regem Antiochum facetiſſime cavillatum eſſe. ea cavillatio hujuſcemodi fuit. Oſtendebat ei Antiochus in campo copias ingentes, quas bellum populo Romano facturus comparaverat: convertebatque exercitum inſignibus argenteis & aureis florentem. inducebat etiam currus cum falcibus, & elephantos cum turribus; equitatumque frenis, ephippiis, monilibus, phaleris præfulgentem. atque ibi rex contemplatione tanti ac tam ornati exercitus gloriabundus Hannibalem adſpicit: &, Putaſne, inquit, conferri poſſe, ac ſatis eſſe credis Romanis hæc omnia? tum Pœnus eludens ignaviam imbelliamque militum ejus pretioſe armatorum: Satis plane, inquit, ſatis eſſe credo Romanis hæc omnia, etiamſi avariſſimi ſunt. Nihil prorſus neque tam lepide neque tam acerbe dici poteſt. rex de numero exercitus ſui ac de æquiparatione æſtimanda quæſierat; reſpondit Hannibal de præda.

CAP. VI.

De coronis militaribus; quæ ſit earum triumphalis, *quæ* obſidionalis, *quæ* civica, *quæ* muralis, *quæ* caſtrenſis, *quæ* navalis, *quæ* ovalis, *quæ* oleaginea.

MIlitares coronæ multifariæ ſunt. quarum quæ nobiliſſimæ ſunt, has ferme eſſe accepimus, *triumphalem*, *obſidionalem*, *civicam*, *muralem*, *caſtrenſem*, *navalem*. eſt ea quoque corona quæ *ovalis* dicitur. eſt item poſtrema *oleaginea*, qua uti ſolent qui in prælio non fuerunt, ſed triumphum procurant. *Triumphales* coronæ ſunt aureæ, quæ imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. id vulgo dicitur *aurum coronarium*. hæ antiquitus è lauru erant; poſt fieri ex auro cœptæ. *Obſidionalis* eſt, quam ii, qui liberati ſunt obſidione, dant ei duci, qui liberavit. ea corona graminea eſt: obſervarique ſolitum ut fieret è gramine, quod in eo loco generatum eſſet, intra quem clauſi erant, qui obſidebantur. Hanc coronam gramineam ſenatus populuſque Romanus Q. Fabio Maximo dedit bello Pœnorum ſecundo; quod urbem Romanam obſidione hoſtium liberaſſet. *Civica* corona appellatur, quam civis civi à quo ſervatus eſt in prælio teſtem vitæ ſalutiſque perceptæ dat. ea fit è fronde querna, quoniam cibus victuſque antiquiſſimus quernus capi ſolitus ſit: etiam ex ilice; quod genus ſuperiori proximum eſt, ſicut ſcriptum eſt in quadam comœdia Cæcilii:

Advehuntur, inquit, *cum ilignea corona & chlamyde.*
Di voſtram fidem!

Maſſurius autem Sabinus, in undecimo librorum memorialium, civicam coronam tum dari ſolitum dicit, quum is, qui civem ſervaverat, eodem tempore etiam hoſtem occiderat; neque locum in ea pugna reliquerat: aliter jus civicæ coronæ negat conceſſum: Tiberium tamen Cæſarem conſultum, an civicam coro-

coronam capere poſſet, qui civem in prælio ſervaſſet & hoſtes ibidem duos interfeciſſet, ſed locum, in quo pugnabat, non retinuiſſet, eoque loco hoſtes potiti eſſent; reſcripſiſſe dicit eum quoque civica dignum videri; quod appareret tam iniquo loco civem ab eo ſervatum, ut etiam à fortiter pugnantibus retineri non quiverit. hac corona civica L. Gellius vir cenſorius in ſenatu Ciceronem conſulem donari è republica cenſuit; quod ejus opera eſſet atrociſſima illa Catilinæ conjuratio detecta vindicataque. *Muralis* eſt corona, qua donatur ab imperatore qui primus murum ſubiit, inque oppidum hoſtium per vim eſcendit. iccirco quaſi muri pinnis decorata eſt. *Caſtrenſis* eſt corona, qua donat eum imperator, qui primus hoſtium caſtra pugnans introivit. ea corona inſigne valli habet. *Navalis* eſt: qua donari ſolet, maritimo prœlio, qui primus in hoſtium navem armatus vi tranſilivit. ea quaſi navium roſtris inſignita eſt. & *muralis* autem & *caſtrenſis* & *navalis* fieri ex auro ſolent. *ovalis* vero corona myrtea eſt. ea utebantur imperatores qui ovantes introibant urbem. ovandi autem ac non triumphandi cauſa eſt, quum aut bella non rite indicta, neque cum juſto hoſte geſta ſunt; aut hoſtium nomen humile & non idoneum eſt, ut ſervorum piratarumque: aut, deditione repente facta, impulverea, ut dici ſolet, incruentaque victoria obvenit. cui facilitati aptam eſſe Veneris frondem crediderunt, quod non Martius, ſed quaſi Venerius quidam triumphus foret. Hanc myrteam coronam M. Craſſus, quum bello fugitivorum confecto ovans rediret, inſolenter aſpernatus eſt: ſenatuſque conſultum faciendum per gratiam curavit, ut lauro, non myrto, coronaretur. M. Cato objecit M. Fulvio Nobiliori, quod milites per ambitionem coronis, de cauſis leviſſimis, donaſſet. de qua re verba ipſa appoſui Catonis. *Nam principio quis vidit corona donari quemquam, quum oppidum captum non eſſet: aut caſtra hoſtium non incenſa eſſent?* Fulvius autem,

in quem hoc à Catone dictum eſt, coronis donaverat milites, quia vallum curaverant, aut quia puteum ſtrenue foderant. Prætereundum non eſt, quod ad ovationes attinet: ſuper quo diſſenſiſſe veteres ſcriptores ſcio. partim enim ſcripſerunt, qui ovaret introire ſolitum equo vehentem: at Sabinus Maſſurius pedibus ingredi ovantes dicit, ſequentibus eos non militibus ſed univerſo ſenatu.

CAP. VII.

Perſonæ *vocabulum quam lepide interpretatus ſit, quamque eſſe vocis ejus originem dixerit Gabius Baſſus.*

LEpide mehercules & ſcite Gabius Baſſus in libris, quos de origine vocabulorum compoſuit, unde appellata *perſona* ſit interpretatur: à *perſonando* enim id vocabulum factum eſſe conjectat. *Nam caput*, inquit, *& os cooperimento perſonæ tectum, undique tantum vocis emittendæ via pervium, quoniam non vaga neque diffuſa eſt, in unum tantummodo exitum collectam, coactamque vocem, & magis claros canoroſque ſonitus facit. quoniam igitur indumentum illud oris clareſcere & reſonare vocem facit: ob eam cauſam perſona dicta eſt, o, littera, propter vocabuli formam, productiore.*

CAP. VIII.

Defenſus error à Virgilii verſibus, quos arguerat Julius Higinus grammaticus: & ibidem quid ſit lituus; *deque etymologia vocis ejus.*

IPſe Quirinali lituo parvaque ſedebat
Succinctus trabea: lævaque ancile gerebat.

in his verſibus erraſſe Virgilium Higinus ſcripſit, tanquam non animadverterit deeſſe aliquid hiſce verbis:

Ipſe Quirinali lituo.

nam, ſi nihil, inquit, deeſſe animadvertimus, videtur, ita dictum ut fiat, *lituo & trabea ſuccinctus*, quod

quod eſt, inquit, abſurdiſſimum. quippe quum *lituus* ſit virga brevis, in parte, qua robuſtior eſt, incurva: qua augures utuntur: quonammodo *lituo ſuccinctus* videri poteſt? immo ipſe Higinus parum animadvertit ſic hoc eſſe dictum, ut pleraque dici per defectionem ſolent. veluti quum dicitur: *M. Cicero homo magna eloquentia.* & *Q. Roſcius hiſtrio ſumma venuſtate*, non plenum hoc utrumque, non perfectum eſt: ſed enim pro pleno atque perfecto auditur. ut Virgilius alio in loco dixit.

Victorem Buten immani corpore,

id eſt, corpus immane habentem. & item alibi:

In medium geminos immani pondere caſtus
Projecit.

ac ſimiliter:

—— *domus ſanie dapibuſque cruentis*,
Intus opaca, ingens.

ſic igitur id quoque videri dictum debet, *Picus Quirinali lituo erat:* ſicuti dicimus, *ſtatua grandi capite erat. eſt* autem, *erat*, & *fuit*, plerumque abſunt, cum elegantia, ſine detrimento ſententiæ. Et, quoniam facta *litui* mentio eſt, non prætermittendum eſt, quod poſſe quæri animadvertimus, utrum lituus auguralis à tuba, quæ *lituus* appellatur, an tuba à lituo augurum *lituus* dicta ſit, utrumque enim pari forma & pariter incurvum eſt. ſed ſi, ut quidam putant, tuba à ſonitu lituus appellata eſt ex illo Homerico verſu, Λίγξε βιός. neceſſe eſt ita accipi ut virga auguralis à tubæ ſimilitudine *lituus* vocetur. utitur autem vocabulo iſto Virgilius & pro tuba:

Et lituo pugnas inſignis obibat & haſta.

CAP. IX.

Hiſtoria de Crœſi filio ſumta ex Herodoti libris.

FIlius Crœſi regis, quum jam per ætatem fari poſſet, infans erat, &, quum jam multum adoleviſſet, item nihil fari quibat, mutus adeo & elinguis diu habi-

habitus eſt. quum vero in patrem ejus bello magno victum, & urbe, in qua erat, capta, hoſtis gladio deducto regem eſſe ignorans invaderet: diduxit adoleſcens os clamare nitens: eoque niſu & impetu ſpiritus vitium nodumque linguæ rupit; planeque & articulate elocutus eſt, clamans in hoſtem, ne rex Crœſus occideretur. tum & hoſtis gladium reduxit, & rex vita donatus eſt, & adoleſcens loqui prorſum deinceps incepit. Herodotus in hiſtoriis hujus memoriæ ſcriptor eſt: ejuſque verba ſunt, quæ prima dixiſſe filium Crœſi refert; Ἄνθρωπε μὴ κτεῖνε Κροῖσον. Sed & quiſpiam Samius athleta, nomen illi fuit Αἴγλης, quum antea non loquens fuiſſet, ob ſimilem dicitur cauſam loqui cœpiſſe. nam quum in ſacro certamine ſortitio inter ipſos & adverſarios non bona fide fieret; & ſortem nominis falſam ſubjici animadvertiſſet: repente in eum, qui id faciebat, ſeſe videre, quid faceret, magnum inclamavit. atque is oris vinculo ſolutus, per omne inde vitæ tempus, non turbide neque adhæſe locutus eſt.

CAP. X.

De argumentis quæ Græce ἀντιστρέφοντα appellantur, à nobis reciproca dici poſſunt.

INter vitia argumentorum longe maximum eſſe vitium videtur eorum, quæ ἀντιστρέφοντα Græci dicunt. ea quidam ex noſtris non Hercules nimis abſurde *reciproca* appellaverunt. id autem vitium accidit hoc modo: quum argumentum propoſitum referri contra convertique poteſt in eum à quo dictum eſt: & utrumque pariter valet: quale eſt pervulgatum illud, quo Protagoram ſophiſtarum acerrimum uſum eſſe ferunt adverſus Euathlum diſcipulum ſuum. lis namque inter eos & controverſia ſuper pacta mercede hæc fuit: Euathlus adoleſcens dives eloquentiæ diſcendæ cauſarumque orandi cupiens fuit. is in diſciplinam Protagoræ ſeſe dedit: daturumque promiſit

miſit mercedem grandem pecuniam, quantam Protagoras petiverat: dimidiumque ejus jam tunc dedit ſtatim prius quam diſceret: pepigitque ut reliquum dimidium daret, quo primo die cauſam apud judices oraſſet & viciſſet. poſtea quum diutule auditor aſſectatorque Protagoræ fuiſſet: & in ſtudio quidem facundiæ abunde promoviſſet, cauſas tamen non reciperet: tempuſque jam longum tranſcurreret: & facere id videretur ne reliquum mercedis daret: capit conſilium Protagoras, ut tum exiſtimabat, aſtutum. petere inſtituit ex pacto mercedem: litem cum Euathlo conteſtatur. & quum ad judices, conjiciendæ conſiſtendæque cauſæ gratia, veniſſent: tum Protagoras ſic exorſus eſt, Diſce, inquit, ſtultiſſime adoleſcens, utroque id modo fore ut reddas quod peto, ſive contra te pronunciatum erit, ſive pro te. nam, ſi contra te lis data erit, merces mihi ex ſententia debebitur, quia ego vicero: ſin vero ſecundum te judicatum erit; merces mihi ex pacto debebitur, quia tu viceris. ad ea reſpondit Euathlus: Potui, inquit, huic tuæ tam ancipiti captioni eſſe obviam, ſi verba non ipſe facerem, atque alio patrono uterer. ſed majus mihi in iſta victoria prolubium eſt, quum te non in cauſa tantum ſed in argumento quoque iſto vinco. Diſce igitur tu quoque, magiſter ſapientiſſime, utroque modo fieri, uti non reddam quod petis: ſive contra me pronunciatum erit, ſive pro me. nam, ſi judices pro cauſa mea ſenſerint, nihil tibi ex ſententia debebitur: quia ego vicero. ſin contra me pronunciaverint: nihil tibi ex pacto debebo, quia non vicero. Tum judices dubioſum hoc inexplicabileque eſſe, quod utrimque dicebatur, rati, ne ſententia ſua, utramcumque in partem dicta eſſet, ipſa ſeſe reſcinderet, rem injudicatam reliquerunt: cauſamque in diem longiſſimam diſtulerunt. ſic ab adoleſcente diſcipulo magiſter diſciplinæ eloquentiæ inclutus ſuo ſibi argumento confutatus eſt, & captionis verſute excogitatæ fruſtratus fuit.

CAP. XI.

Biantis de re uxoria ſyllogiſmum non videri poſſe ἀντιστρέφοντα.

EXiſtimavit quidam etiam illud Biantis, viri ſapientis ac nobilis, reſponſum conſimile eſſe atque eſt Protagorion illud, de quo dixi modo, antiſtrephon. nam quum rogatus eſſet à quodam Bias, deberetne uxorem ducere, an vitam vivere cælibem. ἤτοι, inquit, *καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν. καὶ εἰ καλὴν, ἕξεις κοινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, ἕξεις ποινήν. ἑκάτερον δὲ οὐκ ἀγαθόν. οὐ ληπτέον ἄρα.* ſic autem hoc reſponſum convertunt: *εἰ μὲν καλὴν ἕξω, οὐχ ἕξω ποινήν. εἰ δὲ αἰσχράν, οὐχ ἕξω κοινήν. γαμητέον ἄρα.* ſed minime hoc eſſe videtur *ἀντιστρέφον*, quoniam ex altero latere converſum frigidius eſt infirmiuſque. nam Bias propoſuit non eſſe ducendam uxorem propter alterutrum incommodum, quod neceſſario patiendum erit ei qui duxerit. qui convertit autem, non ab ſe defendit incommodum quod adeſt: ſed carere ſe altero dicit quod non adeſt. ſatis eſt autem tuendæ ſententiæ, quam Bias dixit; quod eum, qui duxit uxorem, pati neceſſe eſt ex duobus incommodis alterum, ut aut *κοινὴν* habeat aut *ποινήν*. ſed Favorinus noſter, quum facta eſſet forte mentio ſyllogiſmi iſtius, quo Bias uſus eſt, cujus prima *πρότασις* eſt, *ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ αἰσχράν.* non ratum id neque juſtum disjunctum eſſe ait: quoniam non neceſſarium eſt alterum ex duobus, quæ disjunguntur, verum eſſe. quod in proloquio disjunctivo neceſſarium eſt. eminentia enim quadam ſignificari formarum turpes & pulchræ videntur. eſt autem, inquit, tertium quoque inter duo iſta, quæ disjunguntur: cujus rationem proſpectumque Bias non habuit. inter enim pulcherrimam feminam & deformiſſimam media quædam forma eſt; quæ à nimiæ pulchritudinis periculo & à ſummo deformitatis odio vacat. qualis à Q. Ennio in Menalippa perquam

quam eleganti vocabulo, *ſtata*, dicitur; quæ neque κοινὴ futura ſit, neque ποινή. quam formam modicam & modeſtam Favorinus non mehercle inſcite appellabat uxoriam. Ennius autem in iſta, quam dixi, tragœdia, eas fere feminas ait incolumi pudicitia eſſe, quæ ſtata forma forent.

CAP. XII.

De nominibus deorum populi Romani Dijovis & Vejovis.

IN antiquis ſpectionibus nomina hæc deorum ineſſe animadvertimus, *Dijovis & Vejovis.* Eſt autem etiam ædes Vejovis Romæ inter arcem & capitolium. Eorum nominum rationem eſſe hanc comperi: *Jovem* Latini veteres à juvando appellavere: eumdemque alio vocabulo juncto patrem dixerunt. nam quod eſt in eliſis aut immutatis quibuſdam litteris Jupiter: id plenum atque integrum eſt *Jovispater.* ſic & *Neptunuspater* conjuncte dictus eſt, & *Saturnuspater* & *Januspater*, & *Marspater*. hoc enim eſt, *Marspiter.* item Jovis *Diespater* appellatus eſt, id eſt, diei & lucis pater. iccircoque ſimili nomine *Dijovis* dictus eſt, & Lucetius: quod nos die & luce quaſi vita ipſa afficeret & juvaret. *Lucetium* autem *Jovem* Cn. Nævius in libris belli Pœnici appellat. Quum Jovem igitur & Dijovem à juvando nominaſſent, eum quoque contra deum, qui non juvandi poteſtatem ſed vim nocendi haberet (nam deos quoſdam ut prodeſſent celebrabant, quoſdam ne obeſſent placabant) *Væjovem* appellaverunt demta atque detracta juvandi facultate. *Ve* enim particula, quæ, in aliis atque aliis vocabulis variatim per has duas litteras, cum *a*, littera media immiſſa dicitur, duplicem ſignificatum eumdemque inter ſeſe diverſum capit, nam & augendæ rei & minuendæ valet, ſicuti aliæ particulæ plurimæ; propter quod accidit, ut quædam vocabula, quibus particula iſta præponitur, ambigua ſint & utroque verſum dicantur: veluti *veſcum*, *vehemens*,

hemens, & *vegrande*; de quibus alio in loco, uberiore tractatu facto, admonuimus: *veſani* autem & *vecordes* ex una tantum parte, quæ privativa eſt, quam Græci *στερητικὸν μόριον* dicunt. Simulachrum igitur dei *Vejovis*, quod eſt in æde, de qua ſupra dixi, ſagittas tenet, quæ ſunt videlicet paratæ ad nocendum. quapropter eum deum plerique Apollinem eſſe dixerunt; immolaturque illi, ritu humano, capra: ejuſque animalis figmentum juxta ſimulachrum ſtat. propterea Virgilium quoque aiunt, multæ antiquitatis hominem ſine oſtentationis odio peritum, numina læva in Georgicis quoque deprecari: ſignificantem quandam vim eſſe hujuſcemodi deorum in lædendo magis quam in juvando potentem. Verſus Virgilii hi ſunt:

In tenui labor, at tenuis non gloria, ſi quem
Numina læva ſinunt, auditque vocatus Apollo.

In iſtis autem dis, quos placari oportet uti mala à nobis vel à frugibus natis amoveantur, *Averruncus quoque* habetur *&* *Robigus*.

CAP. XIII.

De officiorum gradu atque ordine moribus populi Romani obſervato.

SEniorum hominum & Romæ nobilium, atque in morum diſciplinarumque veterum doctrina memoriaque præſtantium, diſceptatio quædam fuit, præſente & audiente me, de gradu atque ordine officiorum. quumque quæreretur. quibus nos ea prioribus potioribuſque facere oporteret; ſi neceſſe eſſet in opera danda faciundoque officio alios aliis anteferre: non conſtabat. Conveniebat autem facile, conſtabatque, ex moribus populi Romani, primum juxta parentes locum tenere pupillos debere fidei tutelæque noſtræ creditos, ſecundum eos proximum locum clientes habere, qui ſeſe itidem in fidem patrociniumque noſtrum dediderunt: tum in tertio loco eſſe hoſpites: poſtea eſſe cognatos affineſque.

Hujus

Hujus moris obſervationiſque multa ſunt teſtimonia documentaque in antiquitatibus perſcripta. ex quibus unum hoc interim, de clientibus cognatiſque, quod præ manibus eſt, ponemus. M. Cato in oratione, quam dixit apud cenſores in Lentulum, ita ſcripſit: *Quod majores ſanctius habuere defendi pupillos, quam clientem non fallere. adverſus cognatos pro cliente teſtatur. teſtimonium adverſum clientem nemo dicit: patrem primum, deinde patronum proximum nomen habere.* Maſſurius autem Sabinus, in libro juris civilis tertio, antiquiorem locum hoſpiti tribuit quam clienti. Verba ex eo libro hæc ſunt: *In officiis apud majores ita obſervatum eſt, primum tutelæ, deinde hoſpiti, deinde clienti, tum cognato, poſtea affini. de qua cauſa feminæ viris potiores ſunt habitæ, pupillarique tutela muliebris prælata: etiam adverſus quem affuiſſent, ejus filii tutores relicti in eadem cauſa pupillo aderant.* Firmum atque clarum iſti teſtimonium rei perhibet auctoritas C. Cæſaris pontificis maximi: qui in oratione, quam pro Bithynis dixit, hoc principio uſus eſt, *Vel pro hoſpitio regis Nicomedis, vel pro horum neceſſitate quorum res agitur, defugere hoc munus, M. V. non potui, nam neque hominum morte memoria deleri debet, quin à proximis retineatur: neque clientes ſine ſumma infamia deſeri poſſunt: quibus etiam à propinquis noſtris opem ferre inſtituimus.*

Cap. XIV.

Quod Appion doctus homo, qui Pliſtonices appellatus eſt, vidiſſe ſe Romæ ſcripſit recognitionem inter ſe mutuam ex vetere notitia hominis & leonis.

Appion, qui Pliſtonices appellatus eſt, litteris homo multis præditus, rerumque Græcarum plurima atque varia ſcientia fuit. ejus libri non incelebres feruntur, quibus omnium ferme, quæ mirifica in Ægypto viſuntur audiunturque, hiſtoria comprehenditur. ſed in his quæ audiviſſe vel legiſſe ſeſe dicit,

dicit, fortaſſe à vitio ſtudioque oſtentationis fit loquacior. eſt enim ſane quam in prædicandis doctrinis ſuis venditator. hoc autem, quod in libro Ægyptiacorum quinto ſcripſit, neque audiſſe neque legiſſe, ſed ipſum ſeſe in urbe Romana vidiſſe oculis ſuis confirmat. In circo maximo, inquit, venationis ampliſſimæ pugna populo dabatur. ejus rei, Romæ quum forte eſſem, ſpectator, inquit, fui. multæ ibi ſævientes feræ, magnitudines beſtiarum excellentes: omniumque inuſitata aut forma erat aut ferocia. ſed præter alia omnia leonum, inquit, immanitas admirationi fuit: præterque omnis ceteros unius. is unus leo corporis impetu, & vaſtitudine, terrificoque fremitu & ſonoro, toris comiſque cervicum fluctuantibus animos oculoſque omnium in ſe convertit. introductus erat inter complures ceteros ad pugnam beſtiarum datus ſervus viri conſularis. ei ſervo Androclus nomen fuit. hunc ille leo ubi vidit procul, repente, inquit, quaſi ammirans ſtetit: ac deinde ſenſim atque placide tamquam noſcitabundus ad hominem accedit: tum caudam more atque ritu adulantium canum clementer & blande movet; hominiſque ſeſe corpori adjungit; cruraque ejus & manus prope jam exanimati metu lingua leniter demulcet. homo Androclus inter illa tam atrocis feræ blandimenta amiſſum animum reciperat: paulatim oculos ad contuendum leonem refert. tum, quaſi mutua recognitione facta, lætos, inquit, & gratulabundos videres hominem & leonem. ea re prorſus tam admirabili maximos populi clamores excitatos dicit, arceſſitumque à Cæſare Androclum, quæſitumque cauſam cur ille atrociſſimus leonum uni pepercíſſet. ibi Androclus rem mirificam narrat atque ammirandam. Quum provinciam, inquit, Africam proconſulari imperio meus dominus obtineret, ego ibi iniquis ejus & cotidianis verberibus ad fugam ſum coactus; &, ut mihi à domino terræ illius præſide tutiores latebræ

bræ forent, in camporum & harenarum ſolitudines conceſſi: ac, ſi defuiſſet cibus: conſilium fuit mortem aliquo pacto quærere. tum ſole, inquit, medio rapido & flagrante ſpecum quamdam nactus remotam latebroſamque, in eam me penetro & recondo. neque multo poſt ad eamdem ſpecum venit hic leo, debili uno & cruento pede, gemitus edens & murmura dolorem cruciatumque vulneris commiſerantia: atque illic primo quidem conſpectu advenientis leonis territum ſibi & pavefactum animum dixit. ſed poſtquam introgreſſus, inquit, leo, uti re ipſa apparuit, in habitaculum illud ſuum vidit me procul deliteſcentem, mitis & manſuetus acceſſit: ac ſublatum pedem oſtendere ac porrigere, quaſi opis petendæ gratia, viſus eſt. ibi, inquit, ego ſtirpem ingentem veſtigio pedis ejus hærentem revelli: conceptamque ſaniem vulnere intimo expreſſi: accuratiuſque, ſine magna jam formidine, ſiccavi penitus atque deterſi cruorem. Ille tunc mea opera & medela levatus, pede in manibus meis poſito recubuit & quievit. atque, ex eo die, triennium totum ego & leo in eadem ſpecu eodemque victu viximus. nam, quas venabatur feras, membra opimiora ad ſpecum mihi ſuggerebat. quæ ego, ignis copiam non habens, ſole meridiano toſta edebam. ſed ubi me, inquit, vitæ illius ferinæ jam pertæſum eſt, leone in venatum profecto, reliqui ſpecum: &, viam ferme tridui permenſus, à militibus viſus apprehenſuſque ſum, & ad dominum ex Africa Romam deductus. is me ſtatim rei capitalis damnandum, dandumque ad beſtias curavit. intelligo autem, inquit, hunc quoque leonem, me tunc ſeparato, captum gratiam mihi nunc etiam beneficii & medicinæ referre. Hæc Appion dixiſſe Androclum tradit: eaque omnia ſcripta circumlataque tabella populo declarat: atque ideo, cunctis petentibus, dimiſſum Androclum & pœna ſolutum, leonemque ei ſuffragiis populi donatum. poſtea, inquit,

vide-

videbamus Androclum & leonem loro tenui revinctum urbe tota circum tabernas ire: donari ære Androclum; floribus ſpargi leonem: omnes fere ubique obvios dicere: *Hic eſt leo hoſpes hominis, hic eſt homo medicus leonis.*

CAP. XV.

Corpuſne ſit vox, an ἀσώματον, varias eſſe philoſophorum ſententias.

VEtus atque perpetua quæſtio inter nobiliſſimos philoſophorum agitata eſt: corpuſne ſit vox an incorporeum. hoc enim vocabulum quidam finxerunt proinde quod Græce dicitur ἀσώματον. Corpus autem eſt, quod aut efficiens eſt aut patiens. id Græce definitur, τὸ δρώμενον ἢ πάσχον σῶμά ἐστι. quam definitionem ſignificare volens Lucretius ita ſcripſit:

Tangere enim aut tangi niſi corpus nulla poteſt res.

alio quoque modo corpus eſſe Græci dicunt τὸ τριχῇ διαστατόν. ſed vocem Stoici corpus eſſe contendunt: eamque eſſe dicunt ictum aëra: Plato autem non eſſe vocem corpus putat. non enim percuſſus, inquit, aër, ſed plaga ipſa atque percuſſio, vox eſt. οὐχ ἁπλῶς πληγὴ ἀέρος ἐστὶν ἡ φωνή. πλήττει γὰρ τὸν ἀέρα καὶ δάκτυλος παραγόμενος καὶ οὐδέπω ποιεῖ φωνήν. ἀλλ' ἡ πόση πληγὴ, καὶ σφοδρὰ, καὶ πόση δὲ ὥστε ἀκουστὴν γενέσθαι. Democritus ac deinde Epicurus ex individuis corporibus vocem conſtare dicunt, eamque, ut ipſis eorum verbis utar, ῥεῦμα λόγων appellant. Hos alioſque tales argutæ delectabiliſque deſidiæ aculeos quum audiremus, vel lectitaremus; neque in his ſcrupulis aut emolumentum aliquod ſolidum ad rationem vitæ pertinens, aut finem ullum quærendi videremus: Ennianum Neoptolemum probabamus, qui profecto ita ait;

Philoſophandum eſt paucis. nam omnino haud placet.

CAP.

CAP. XVI.

De vi oculorum atque videndi rationibus.

DE videndi ratione deque cernendi natura diverſas eſſe opiniones philoſophorum animadvertimus. Stoïci cauſas eſſe videndi dicunt, radiorum ex oculis in ea quæ videri queunt, emiſſionem, aërisque ſimul intentionem. Epicurus autem affluere ſemper ex omnibus corporibus ſimulachra quædam corporum ipſorum, eaque ſeſe in oculos inferre, atque ita fieri ſenſum videndi putat. Plato exiſtimat genus quoddam ignis luciſque de oculis exire: idque conjunctum continuatumque vel cum luce ſolis vel cum alterius ignis lumine, ſua vi & externa nixum, efficere, ut, quæcumque offenderit illuſtraveritque, cernamus. ſed & hic neque diutius immorandum: ejuſdemque illius Enniani Neoptolemi, de quo ſupra ſcripſimus, conſilio utendum eſt: qui deguſtandum ex philoſophia cenſet, non in eam ingurgitandum.

CAP. XVII.

Quam ob cauſam dies primi poſt kalendas, nonas, idus, atri habeantur: & cur diem quoque quartum ante kalendas, vel nonas, vel idus, quaſi religioſum plerique vitant.

VErrius Flaccus, in quarto de verborum ſignificatione, dies, qui ſunt poſtridie kalendas, nonas, idus, quos vulgus imperite *nefaſtos* dicit, propter hanc cauſam dictos habitoſque atros eſſe ſcribit. *Urbe*, inquit, *à Gallis Senonibus reciperata, L. Atilius in ſenatu verba fecit, Q. Sulpicium Tribunum militum ad Alliam adverſus Gallos pugnaturum rem divinam dimicandi gratia poſtridie idus feciſſe: tum exercitum populi Romani occidione occiſum, & poſt diem tertium ejus diei urbem præter Capitolium captam eſſe: compluresque*

alii ſenatores recordari ſeſe dixerunt, quotiens belli gerendi gratia res divina poſtridie kalendas, nonas, idus, à magiſtratu populi Romani facta eſſet, ejus belli proximo deinceps prœlio rem publicam male geſtam eſſe. tum ſenatus eam rem ad pontifices rejecit: ipſi, quod videretur, ſtatuerent. pontifices decreverunt nullum his diebus ſacrificium recte futurum. Ante diem quoque quartum kalendas vel nonas vel idus, tamquam ominalem diem plerique vitant. ejus obſervationis an religio ulla ſit tradita, quæri ſolet. nihil ſuper ea re ſcriptum invenimus: niſi quod Q. Claudius Annalium quinto cladem pugnæ Cannenſis vaſtiſſimam factam dicit ante diem quartum nonas Sextilis.

Cap. XVIII.

In quid & quantum differat hiſtoria ab annalibus: ſuperque ea re verba poſita ex libro rerum geſtarum Sempronii Aſellionis primo.

Hiſtoriam ab annalibus quidam differre eo putant, quod, quum utrumque ſit rerum geſtarum narratio, earum tamen proprie rerum ſit hiſtoria, quibus rebus gerendis interfuerit is, qui narret. eamque eſſe opinionem quorundam Verrius Flaccus refert, in libro de ſignificatu verborum quarto; ac ſe quidem dubitare ſuper ea re dicit: poſſe autem videri putat nonnihil eſſe rationis in ea opinione, quod hiſtoria Græce ſignificet rerum cognitionem præſentium. ſed nos audire ſoliti ſumus annales omnino id eſſe quod hiſtoriæ ſint; hiſtorias non omnino eſſe id quod annales ſint. ſicuti, quod eſt homo, id neceſſario animal eſſe; quod eſt animal non id neceſſe eſt hominem eſſe: ita hiſtorias quidem eſſe aiunt rerum geſtarum vel expoſitionem vel demonſtrationem vel quo alio nomine id dicendum eſt. annales vero eſſe quum res geſtæ plurium annorum, obſervato cujuſque anni ordine, deinceps componuntur. quum vero non per annos ſed per dies ſingu-

ſingulos res geſtæ ſcribuntur, ea hiſtoria Græco vocabulo ἐφημερὶς dicitur, cujus Latinum interpretamentum ſcriptum eſt in libro Sempronii Aſellionis primo: ex quo libro pluria verba adſcripſimus, ut ſimul ibidem quid ipſe inter res geſtas & annales eſſe dixerit oſtenderemus: *Verum inter eos,* inquit, *qui annales relinquere voluiſſent, & eos qui res geſtas à Romanis perſcribere conati eſſent, omnium rerum hoc interfuit. annales libri tantummodo quod factum quoque anno geſtumve ſit, id demonſtrabant. id eſt eorum quaſi qui diarium ſcribunt, quam Græci ἐφημερίδα vocant. nobis non modo ſatis eſſe video quod factum eſſet id pronunciare, ſed etiam quo conſilio quaque ratione geſta eſſent demonſtrare.* paulo poſt idem Aſellio in eodem libro. *Nam neque alacriores ad rem publicam defendendam, neque ſegniores ad rem perperam faciundam annales libri commovere quicquam poſſunt. ſcribere autem bellum quo initum conſule, & quo modo confectum ſit, & quis triumphans introïerit, & quæ eo in bello geſta ſint iterare: non prædicare autem interea quid ſenatus decreverit, aut quæ lex rogatiove lata ſit, neque quibus conſiliis ea geſta ſint: id fabulas pueris eſt narrare, non hiſtorias ſcribere.*

CAP. XIX.

Quid ſit adoptatio, *quid item ſit* arrogatio, *quantumque inter ſe differant; verbaque ejus quæ qualiaque ſint, qui in liberis arrogandis ſuper ea re populum rogat.*

QUum in alienam familiam inque liberorum locum extranei ſumuntur, aut per prætorem fit, aut per populum. quod per prætorem fit; adoptatio dicitur: quod per populum; arrogatio. Adoptantur autem, quum à parente, in cujus poteſtate ſunt, tertia mancipatione in jure ceduntur; atque ab eo qui adoptat, apud eum apud quem legis actio eſt, vindicantur. Arrogantur ii, qui quum ſui juris ſunt, in alienam ſeſe poteſtatem tradunt: ejuſ-

que rei ipſi actores fiunt. ſed arrogationes non temere nec inexplorate committuntur. nam comitia arbitris etiam Pontificibus præbentur, quæ *curiata* appellantur: ætaſque ejus, qui arrogare vult, an liberis potius gignundis idonea ſit, bonaque ejus qui arrogatur ne inſidioſe appetita ſint, conſideratur: juſque jurandum à Q. Mucio pontifice maximo conceptum dicitur quod in arrogando juraretur. ſed arrogari non poteſt niſi jam veſticeps. arrogatio autem dicta; quia genus hoc in alienam familiam tranſitus per populi rogationem fit. ejus rogationis verba hæc ſunt: VELITIS. JUBEATIS. QUIRITES. UTI. LUCIUS. VALERIUS. LUCIO. TITIO. TAM. JURE. LEGE. Q. FILIUS. SIBI. SIET. QUAM. SI. EX. EO. PATRE. MATRE. Q. FAMILIAS. EJUS. NATUS. ESSET. UTI. Q. EI. VITÆ. NECIS. Q. IN. EO. POTESTAS. SIET. UTI. PATRI. ENDO. FILIO. EST. HÆC. ITA. UTI. DIXI. ITA. VOS. QUIRITES. ROGO. Neque pupillus autem, neque mulier, quæ in parentis poteſtate non eſt, arrogari poſſunt. quoniam & cum feminis nulla comitiorum communio eſt; & tutoribus in pupillos tantam eſſe auctoritatem poteſtatemque fas non eſt, ut caput liberum fidei ſuæ commiſſum alienæ ditioni ſubjiciant. Libertinos vero ab ingenuis adoptari quidem jure poſſe Maſſurius Sabinus ſcripſit. ſed id neque permitti dicit, neque permittendum eſſe umquam putat, ut homines libertini ordinis per adoptationem in jura ingenuorum invadant, alioquin, ſi juris iſta antiquitas ſervetur, etiam ſervus à domino per prætorem dari in adoptionem poteſt. idque ait pleroſque juris veteris auctores poſſe fieri ſcripſiſſe. Animadvertimus in oratione P. Scipionis, quam cenſor habuit ad populum de moribus, inter ea, quæ reprehendebat quod contra majorum inſtituta fierent, id etiam eum culpaviſſe, quod filius adoptivus patri adoptatori inter

præmia

præmia patrum prodeſſet. Verba ex ea oratione hæc ſunt: *In alia tribu patrem, in alia filium ſuffragium ferre; filium adoptivum tam prodeſſe, quam ſi ex ſe natum habeat; abſentes cenſeri jubere, ut ad cenſum nemini neceſſe ſit venire.*

CAP. XX.

Quod vocabulum Latinum Solœciſmo fecerit Capitoni Sinnio. quid autem id ipſum appellaverint veteres Latini; quibuſque verbis Solœciſmum definierit idem Capito Sinnius.

SOlœciſmus à Sinnio Capitone ejuſdemque ætatis aliis imparilitas appellatus, vetuſtioribus Latinis ſtribligo dicebatur, à verſura videlicet & pravitate tortuoſæ orationis, quaſi ſterobiligo quædam. quod vitium Sinnius Capito in litteris, quas ad Clodium Tuſcum dedit, hiſce verbis definit: Solœciſmus eſt, inquit, impar & inconveniens compoſitura partium orationis. Quum Græcum autem vocabulum ſit ſolœciſmus; an Attici homines, qui elegantius locuti ſunt, uſi eo ſint, quæri ſolet. ſed nos neque ſolœciſmum neque barbariſmum apud Græcorum idoneos adhuc invenimus. nam ſicut βάρβαρον, ita σόλοικον dixerunt, noſtri quoque antiquiores Solœcum facile, Solœciſmum haud ſcio an umquam dixerint. quod ſi ita eſt; neque in Græco neque in Latino ſolœciſmus probe dicitur.

CAP. XXI.

Pluria *qui dicat &* compluria *&* compluries, *non barbare dici, ſed Latine.*

PLuria forte quis dixit ſermocinans vir apprime doctus, amicus meus; non Hercle ſtudio oſtentandi, neque quo *plura* dicendum non putaret. eſt enim doctrina homo ſeria & ad vitæ officia devincta ac nihil de verbis laborante. ſed, opinor, aſſidua ve-

terum ſcriptorum tractatione inoleverat linguæ illius vox, quam in libris ſæpe offenderat. Aderat, quum ille hoc dixit, reprehenſor audaculus verborum; qui perpauca eademque à vulgo protrita legerat: habebatque nonnullas diſciplinæ grammaticæ inauditiunculas, partim rudes inchoataſque, partim non probas; eaſque quaſi pulverem ob oculos, quum adortus quemque fuerat, adſpergebat. ſicut tunc amico noſtro, Barbare, inquit, dixiſti *pluria.* nam neque rationem verbum hoc neque auctoritatem habet. ibi ille amicus ridens. Amabo te, inquit, vir bone, quia nunc mihi à magis ſeriis rebus otium eſt, velim doceas nos cur *pluria* ſive *compluria* (nihil enim differt) non Latine ſed barbare dixerint M. Cato, Q. Claudius, Valerius Antias, L. Ælius, P. Nigidius, M. Varro; quos ſubſcriptores approbatoreſque hujus verbi habemus, præter poëtarum oratorumque veterum multam copiam. Ad quæ ille nimis arroganter, Tibi, inquit, habeas auctoritates iſtas ex Faunorum & Aboriginum ſæculo repetitas: atque huic rationi reſpondeas. nullum enim vocabulum neutrum comparativum, numero plurativo, caſu recto, ante extremam, *a*, habet, *i*, litteram; ſicuti, *meliora*, *majora*, *graviora.* proinde igitur *plura* & non *pluria* dici conſuevit; ne contra formam perpetuam in comparativo, *i*, littera ſit ante extremam, *a*. Tum ille amicus noſter, quum hominem confidentem pluribus verbis non dignum exiſtimaret, Sinnii, inquit, Capitonis doctiſſimi viri epiſtolæ ſunt uno in libro multæ, opinor, poſitæ in templo Pacis. prima epiſtola ſcripta eſt ad Pacuvium Labeonem: cui titulus præſcriptus eſt; PLURIA NON PLURA DICI DEBERE. in ea epiſtola rationes Grammaticas poſuit, per quas docet *pluria* Latinum eſſe, *plura* barbarum. ad Capitonem igitur te dimittimus. ex eo id quoque ſimul diſces, ſi modo aſſequi poteris quod in ea epiſtola ſcriptum eſt, *pluria* ſive *plura* abſolutum

lutum eſſe ſive ſimplex; non, ut tibi videtur, comparativum. Hujus opinionis Sinnianæ id quoque adjumentum eſt, quod, *compluries* quum dicimus; non comparative dicimus. ab eo autem quod eſt, *compluria*, adverbium eſt factum *compluries*. id quoque quoniam minus uſitatum eſt; verſum Plauti ſubſcripſi, ex comœdia, quæ Perſa inſcribitur,

Quid metuis? Metuo Hercle vero. Senſi ego compluries. item M. Cato, in quarto Originum, eodem in loco ter hoc verbum poſuit: *Compluries eorum milites mercenarii inter ſeſe multi alteri alteros occidere; compluries multi ſimul ad hoſtes transfugere; compluries in imperatorem impetum facere.*

LIBER SEXTUS.

CAPUT I.

Quem in modum reſponderit Chryſippus adverſus eos, qui providentiam conſiſtere negaverunt.

*** homines feciſſe dicatur: tantam vim eſſe ærumnarum & malorum. adverſus ea Chryſippus quum in libro περὶ προνοίας quarto diſſereret, Nihil eſt prorſus iſtis, inquit, imperitius, nihil inſubidius, qui opinantur bona eſſe potuiſſe, ſi non eſſent ibidem mala. nam quum bona malis contraria ſint; utraque neceſſarium eſt, oppoſita inter ſeſe & quaſi mutuo, adverſo quæque fulta niſu, conſiſtere. nullum adeo contrarium ſine contrario altero. quo enim pacto juſtitiæ ſenſus eſſe poſſet, niſi eſſent injuriæ? aut quid aliud juſtitia eſt, quam injuſtitiæ privatio? quid item fortitudo intelligi poſſet, niſi ex ignaviæ oppoſitione? quid continentia niſi ex intemperantiæ? quo item modo prudentia eſſet, niſi foret contra imprudentia? proinde, inquit, homines ſtulti cur non hoc etiam deſiderant ut veritas ſit & non ſit mendacium, namque itidem ſunt bona & mala, felicitas

& infortunitas, dolor & voluptas. alterum enim ex altero, ſicuti Plato ait, verticibus inter ſe contrariis deligatum eſt. ſuſtuleris unum; abſtuleris utrumque. Idem Chryſippus in eodem libro tractat conſideratque dignumque eſſe id quæri putat, εἰ αἱ τῶν ἀνθρώπων νόσοι κατὰ φύσιν γίνονται. id eſt, naturane ipſa rerum vel providentia, quæ compagem hanc mundi & genus hominum fecit, morbos quoque & debilitates & ægritudines corporum, quas patiuntur homines, fecerit. exiſtimat autem non fuiſſe hoc principale naturæ conſilium; ut faceret homines morbis obnoxios. numquam enim hoc conveniſſe naturæ auctori parentique rerum omnium bonarum. ſed quum multa, inquit, atque magna gigneret pareretque aptiſſima & utiliſſima: alia quoque ſimul agnata ſunt incommoda iis ipſis, quæ faciebat, cohærentia: eaque non per naturam, ſed per ſequelas quaſdam neceſſarias facta dicit, quod ipſe appellat, κατὰ παρακολούθησιν. ſicut, inquit, quum corpora hominum natura fingeret, ratio ſubtilior & utilitas ipſa operis poſtulavit ut tenuiſſimis minutiſque oſſiculis caput compingeret. ſed hanc utilitatem rei majoris alia quædam incommoditas extrinſecus conſecuta eſt: ut fieret caput tenuiter munitum, & ictibus offenſionibuſque parvis fragile. proinde morbi quoque & ægritudines partæ ſunt, dum ſalus paritur. ſic Hercle, inquit, dum virtus hominibus per conſilium naturæ gignitur, vitia ibidem per affinitatem contrariam nata ſunt.

Cap. II.

Quo itidem modo & vim neceſſitatemque fati conſtituerit, & eſſe tamen in nobis conſilii judiciique noſtri arbitrium confirmaverit.

Fatum, quod Græci πεπρωμένην, vel εἱμαρμένην vocant, ad hanc ferme ſententiam Chryſippus Stoicæ princeps philoſophiæ definit: *Fatum* eſt, inquit,

quit, ſempiterna quædam & indeclinabilis ſeries rerum & catena, volvens ſemetipſa ſeſe & implicans per æternos conſequentiæ ordines, ex quibus apta connexaque eſt. ipſa autem verba Chryſippi, quantum valui memoria, adſcripſi; ut, ſi cui meum iſtud interpretamentum videbitur eſſe obſcurius, ad ipſius verba animadvertat. In libro enim *περὶ προνοίας* quarto *εἱμαρμένην* eſſe dicit *φυσικὴν σύνταξιν τῶν ὅλων ἐξ ἀϊδίου τῶν ἑτέρων τοῖς ἑτέροις ἐπακολουθούντων, καὶ μετὰ πολὺ μὲν οὖν ἀπαραβάτου οὔσης τῆς τοιαύτης συμπλοκῆς.* aliarum autem opinionum diſciplinarumque auctores huic definitioni ita obſtrepunt. ſi Chryſippus, inquiunt, fato putat omnia moveri & regi, nec declinari transſcendique poſſe agmina fati & volumina: peccata quoque hominum & delicta non ſuſtentanda neque condicenda ſunt ipſis voluntatibuſque eorum; ſed neceſſitati cuidam & inſtantiæ, quæ oritur ex fato; omnium quæ ſit rerum domina & arbitra; per quam neceſſe ſit fieri quicquid futurum eſt: & propterea nocentium pœnas legibus inique conſtitutas, ſi homines ad maleficia non ſponte veniunt, ſed fato trahuntur. contra ea Chryſippus tenuiter multa & argute diſſerit. ſed omnium fere, quæ ſuper ea re ſcripſit, ſententia hujuſcemodi eſt: Quamquam ita ſit, inquit, ut ratione quadam principali neceſſario coacta atque connexa ſint fato omnia; ingenia tamen ipſa mentium noſtrarum proinde ſunt fato obnoxia, ut proprietas eorum eſt ipſa & qualitas. nam ſi ſunt per naturam primitus ſalubriter utiliterque ficta; omnem illam vim, quæ de fato extrinſecus ingruit, inoffenſius tractabiliuſque tranſmittunt. ſin vero ſunt aſpera & inſcita & rudia, nulliſque artium bonarum adminiculis fulta: etiam ſi parvo ſive nullo fatalis incommodi conflictu urgeantur; ſua tamen ſcævitate & voluntario impetu in aſſidua delicta & in errores ruunt. idque ipſum ut ea ratione fiat naturalis illa & neceſſaria rerum conſequentia efficit, quæ fatum vocatur, eſt enim genere

ipſo quaſi fatale & conſequens, ut mala ingenia peccatis, & erroribus non vacent. hujus deinde rei exemplo non hercle nimis aliene neque illepide utitur. ſicut, inquit, lapidem cylindrum ſi per ſpatia terræ prona atque deruta jacias, cauſam quidem ei, & initium præcipitantiæ feceris; mox tamen ille præceps volvitur, non quia tu id jam facis, ſed quoniam ita ſeſe modus ejus & formæ volubilitas habet: ſic ordo & ratio & neceſſitas fati genera ipſa & principia cauſarum movet; impetus vero conſiliorum mentiumque noſtrarum actioneſque ipſas, voluntas cujuſque propria & animorum ingenia moderantur. Infert deinde verba hæc, his, quæ dixit, congruentia. Διὸ ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων οὕτως εἴρηται,

Γνώσῃ δ᾽ ἀνθρώπους αὐθαίρετα πήματ᾽ ἔχοντας.

ὡς τῶν βλαβῶν ἑκάστοις παρ᾽ αὐτοῖς γινομένων, καὶ καθ᾽ ὁρμὴν αὐτῶν, ἁμαρτανόντων τε καὶ βλαπτομένων, καὶ κατὰ τὴν αὐτῶν διάνοιαν καὶ πρόθεσιν. Propterea negat oportere ferri audirique homines aut nequam aut ignavos & nocentes & audaces: qui, quum in culpa & in maleficio revicti ſunt, perfugiunt ad fati neceſſitatem, tamquam in aliquod fani aſylum; &, quæ peſſime fecerunt, ea non ſuæ temeritati, ſed fato eſſe attribuenda dicunt. primus autem Homerus ſapientiſſimus & antiquiſſimus poëtarum dixit in hiſce verſibus:

Ὢ πόποι, οἷον δή νυ θεοὺς βροτοὶ αἰτιόωνται.
Ἐξ ἡμέων γάρ φασι κάκ᾽ ἔμμεναι. οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ
Σφῇσιν ἀτασθαλίῃσιν ὑπὲρ μόρον ἄλγε᾽ ἔχουσιν.

itaque M. Cicero in libro, quem de fato conſcripſit, quum quæſtionem iſtam diceret obſcuriſſimam eſſe & implicatiſſimam, Chryſippum quoque philoſophum non expediſſe ſe in ea refert, his verbis: *Chryſippus æſtuans laboranſque, quonam pacto explicet & fato omnia fieri, & eſſe aliquid in nobis, intricatur hoc modo.*

CAP.

CAP. III.

Hiſtoria ſumta ex libris Tuberonis de ſerpente inuſitatæ longitudinis.

TUbero in hiſtoriis ſcriptum reliquit, bello primo Pœnico Attilium Regulum conſulem, in Africa, caſtris apud Bagradam flumen poſitis, prœlium grande atque acre feciſſe adverſus unum ſerpentem illic ſtabulantem, inuſitatæ immanitatis; eumque, magna totius exercitus conflictione, balliſtis atque catapultis diu oppugnatum: ejuſque interfecti corium longum pedes centum & viginti Romam miſiſſe.

CAP. IV.

Quid idem Tubero novæ hiſtoriæ de Attilio Regulo à Karthaginienſibus capto litteris mandaverit, quid etiam Tuditanus ſuper eodem Regulo ſcripſerit.

QUod ſatis celebre eſt de Attilio Regulo; id nuperrime legimus ſcriptum in Tuditani libris; Regulum captum, ad ea quæ in ſenatu Romæ dixit, ſuadens ne captivi cum Karthaginienſibus permutarentur, id quoque addidiſſe; venenum ſibi Karthaginienſes dediſſe non præſentarium, ſed ejuſmodi quod mortem in diem proferret; eo conſilio, ut viveret quidem tantiſper quoad fieret permutatio; poſt autem graſſante ſenſim veneno cor tabeſceret. Eumdem Regulum Tubero in hiſtoriis rediſſe Karthaginem, noviſque exemploium modis excruciatum à Pœnis dicit. *In atras, inquit, & profundas tenebras eum claudebant; ac diu poſt, ubi erat viſus ſol ardentiſſimus, repente educebant, & adverſus ictus ſolis oppoſitum continebant, atque intendere in cœlum oculos cogebant. palpebras quoque ejus, ne connivere poſſet, ſurſum ac deorſum diductas inſuebant.* Tuditanus autem ſomno diu prohibitum atque ita vita privatum refert. idque ubi Romæ cognitum eſt, nobiliſſimos Pœnorum ca-

ptivos liberis Reguli à ſenatu deditos, & ab iis in armario muricibus præfixo deſtitutos, eademque inſomnia cruciatos interiſſe.

Cap. V.

Quod Alfenus juriſconſultus in verbis veteribus interpretandis erraverit.

ALfenus juriſconſultus, Servii Sulpicii diſcipulus, rerumque antiquarum non incurioſus, in libro Digeſtorum trigeſimo & quarto, Conjectaneorum autem ſecundo. *In fœdere*, inquit, *quod inter populum Romanum & Karthaginienſes factum eſt, ſcriptum invenitur, ut Karthaginienſes quotquot annis populo Romano darent certum pondus argenti puri puti. quæſitumque eſt quid eſſet argentum purum putum. reſpondi ego*, inquit, *eſſe purum putum valde purum: ſicut novum novicium dicimus & proprium propicium, augere atque intendere volentes novi & proprii ſignificationem.* Hoc ubi legimus, mirabamur eamdem affinitatem viſam eſſe Alfeno *puri* & *puti*, quæ ſit *novi* & *novicii*. nam ſi eſſet *puricium*, tum ſane videretur dici, quaſi *novicium*. id etiam mirum fuit, quod *novicium* per augendi figuram dictum exiſtimavit; quum ſit *novicium* non quod magis novum ſit, ſed quod à *novo* dictum inclinatumque ſit. his ergo aſſentimus, qui *putum* eſſe dicunt à *putando* dictum; & ob eam cauſam prima ſyllaba brevi pronunciant, non longa: uti exiſtimaſſe Alfenum videtur, qui à *puro* id eſſe factum ſcripſit. *putare* autem veteres dixerunt, vacantia ex quaque re ac non neceſſaria aut etiam obſtantia & aliena auferre & excidere, &, quod eſſe utile ac ſine vitio videretur, relinquere. ſic namque arbores & vites, & ſic etiam rationes *putari* dictum. verbum quoque ipſum *puto*, quod declarandæ ſententiæ noſtræ cauſa dicimus, non ſignat profecto aliud quam id agere nos in re dubia obſcuraque, ut, deciſis amputatiſque falſis opinionibus, quod videatur eſſe

eſſe verum & integrum & incorruptum, retineamus. argentum ergo in Karthaginienſi fœdere *putum* dictum eſſe, quaſi *exputatum*, excoctumque. omnique aliena materia carens omnibuſque ex eo vitiis detractis emaculatum & candefactum. ſcriptum eſt autem *purum putum* non in Karthaginienſi ſolum fœdere, ſed tum in multis aliis veterum libris, tum in Q. quoque Ennii tragœdia, quæ inſcribitur *Alexander*, & in ſatyra M. Varronis, quæ inſcripta eſt, *Δὶς παῖδες οἱ γέροντες.*

CAP. VI.

Temere inepteque reprehenſum eſſe à Iulio Higino Vergilium, quod præpetes *Dædali* pennas *dixit: atque inibi quid ſint* aves præpetes, *& quid illæ ſint aves: quas Nigidius* inferas *appellavit.*

D*Ædalus, ut fama eſt, fugiens Minoïa regna*
Præpetibus pennis auſus ſe credere cælo.

In his Vergilii verſibus reprehendit Higinus, *præpetibus pennis*, quaſi improprie & inſcite dictum. nam *præpetes*, inquit, *aves* ab auguribus appellantur, quæ aut opportune prævolant, aut idoneas ſedes capiunt. non apte igitur uſum verbo augurali exiſtimavit in Dædali volatu nihil ad augurum diſciplinam pertinente. ſed Higinus nimis Hercle ineptus eſt: quum quid *præpetes* eſſent ſe ſcire ratus eſt: Vergilium autem & Cn. Mattium doctum virum ignoraſſe, qui in ſeptimo Iliadis, victoriam volucrem, præpetem appellavit hoc verſu:

Dum det vincenti præpes victoria palmam.

Cur autem non Q. quoque Ennium reprehendit, qui in annalibus, non pennas Dædali præpetes, ſed longe diverſius, inquit;

——— *Quid*
Brunduſium pulchro præcinctum præpete portu?

& ſi vim potius naturamque verbi conſideraſſet, neque id ſolum quod augures dicerent, inſpexiſſet;

veniam prorſus poëtis daret ſimilitudine ac tranſlatione verborum non ſignificatione propria utentibus. nam quoniam non ipſæ tantum aves quæ proſperius prævolant, ſed etiam loci, quos capiunt, qui idonei feliceſque ſunt, *præpetes* appellantur; idcirco Dædali pennas *præpetes* dixit: quoniam ex locis in quibus periculum metuebat in loca tutiora pervenerat. *locos* porro *præpetes* & augures appellant; & Ennius in annalium primo dixit,

Præpetibus hilares ſeſe pulchriſque locis dant.

avibus autem *præpetibus* contrarias aves *inferas* appellari Nigidius Figulus in libro primo augurii privati ita dicit. *Diſcrepat dextra ſiniſtra; præpes infera.* ex quo eſt conjectare *præpetes* appellatas, quæ altius ſublimiuſque volitent: quum differre à *præpetibus* Nigidius *inferas* dixerit. Adoleſcens ego Romæ, tum quum etiam ad grammaticos itarem, audivi Apollinarem Sulpicium, quem in primis ſectabar, quum de jure augurio quæreretur, & mentio *præpetum avium* facta eſſet, Erucio Claro præfecto urbi dicere; *præpetes* ſibi videri eſſe alites, quas Homerus τανυπτέρυγας appellaverit: quoniam iſtas potiſſimum augures ſpectarent, quæ ingentibus alis patulæ atque porrectæ prævolarent. Atque ibi hos Homeri verſus dixit,

Τύνη δ' οἰωνοῖσι τανυπτερύγεσσι κελεύεις
Πείθεσθαι, τῶν ἔτι μεταπρέπομ' ἐδ' ἀλεγίζω.

CAP. VII.

De Acca Larentia & Caia Tarratia, deque origine ſacerdotii fratrum Arvalium.

ACcæ Larentiæ & Caiæ Tarratiæ, ſive illa Fufetia eſt, nomina in antiquis annalibus celebria ſunt, earum alteræ poſt mortem, Tarratiæ autem vivæ ampliſſimi honores à populo Romano habiti ſunt, & Tarratiam quidem virginem Veſtæ fuiſſe lex Horatia teſtis eſt, quæ ſuper ea ad populum lata, qua lege

lege ei plurimi honores fiunt, inter quos, jus quoque teſtimonii dicendi tribuitur; *teſtabiliſque* una omnium feminarum ut ſit datur. Id verbum eſt ipſius legis Horatiæ. Contrarium eſt in XII tabulis ſcriptum. IMPROBUS. INTESTABILIS. Q. ESTO. præterea ſi quadraginta annos nata ſacerdotio abire ac nubere voluiſſet, jus ei poteſtaſque exaugurandi atque nubendi facta eſt, munificentiæ & beneficii gratia, quod campum Tiberinum ſive Martium populo Romano condonaſſet. ſed Acca Larentia corpus in vulgus dabat, pecuniamque emeruerat ex eo quæſtu uberem. ea teſtamento, ut in Antiatis hiſtoria ſcriptum eſt, Romulum regem, ut quidam alii tradiderunt, populum Romanum bonis ſuis hæredem fecit. ob id meritum à flumine Quirinali ſacrificium ei publice fit: & dies è nomine ejus in faſtos additus. Sed Sabinus Maſſurius in primo Memorialium ſecutus quoſdam hiſtoriæ ſcriptores Accam Larentiam Romuli nutricem fuiſſe dicit. *Ea*, inquit, *mulier ex duodecim filiis maribus unum morte amiſit, in illius locum Romulus Accæ Larentiæ ſeſe filium dedit; ſeque & ceteros ejus filios fratres arvales appellavit. ex eo tempore collegium manſit fratrum arvalium numero duodecim. cujus ſacerdotii inſigne eſt ſpicea corona & alba infula.*

CAP. VIII.

Notata quædam de Alexandro & de P. Scipione memoratu digna.

APpion Græcus homo, qui Pliſtonices eſt appellatus, facili atque alacri facundia fuit. is quum de Alexandri regis laudibus ſcriberet, Victi, inquit, hoſtis uxorem facie incluta mulierem vetuit in conſpectum ſuum deduci: ut eam ne oculis ſuis quidem contingeret. Lepida igitur quæſtio agitari poteſt, utrum videri continentiorem par ſit, Publiumne Africanum ſuperiorem, qui, Karthagine ampla civitate in

Hiſpa-

Hiſpania expugnata, virginem tempeſtivam, forma egregia, nobilis viri Hiſpani filiam captam perductamque ad ſe patri inviolatam reddidit; an regem Alexandrum, qui Darii regis uxorem eamdemque ejuſdem ſororem prœlio magno captam, quam eſſe audiebat exſuperanti forma, videre noluit, perducique ad ſeſe prohibuit. ſed hanc utramque declamatiunculam ſuper Alexandro & Scipione celebraverint, quibus abunde & ingenii & otii & verborum eſt. nos ſatis habebimus, quod ex hiſtoria eſt, id dicere; Scipionem iſtum verone an falſo incertum; fama tamen, quum eſſet adoleſcens, haud ſincera fuiſſe, & propemodum conſtitiſſe hoſce verſus à Cn. Nævio poëta in eum ſcriptos eſſe:

Etiam qui res magnas manu ſæpe geſſit glorioſe;
Cujus facta viva nunc vigent; qui apud gentes ſolus
Præſtat: eum ſuus pater cum pallio uno ab amica abduxit.

His ego verſibus credo adductum Valerium Antiatem adverſum ceteros omnes ſcriptores de Scipionis moribus ſenſiſſe; & eam puellam captivam non redditam patri ſcripſiſſe, contra quam nos ſupra diximus, ſed retentam à Scipione atque in deliciis amoribuſque ab eo uſurpatam.

Cap. IX.

Locus exemtus ex annalibus L. Piſonis hiſtoriæ & orationis lepidiſſimæ.

Quod res videbatur memoratu digna, quam feciſſe Cn. Flavium Annii filium ædilem curulem L. Piſo in tertio annali ſcripſit, eaque res perquam pure & venuſte narrata à Piſone: locum iſtum totum huc ex Piſonis annali tranſpoſuimus. *Cn.* inquit, *Flavius patre libertino natus ſcriptum faciebat: iſque in eo tempore ædili curuli apparebat, quo tempore ædiles ſubrogantur: eumque pro tribu ædilem curulem renunciaverunt. at ædilis, qui comitia habebat, negat acci-*

pere, neque ſibi placere, qui ſcriptum faceret, eum ædilem fieri. Cn. Flavius Annii filius dicitur tabulas poſuiſſe; ſcriptu ſeſe abdicaſſe: iſque ædilis curulis factus eſt. idem Cn. Flavius Annii filius dicitur ad collegam veniſſe viſere ægrotum, & , in conclave poſtquam introivit, adoleſcentes ibi complures nobiles ſedebant contemnentes eum: aſſurgere ei nemo voluit. Cnæus Flavius Annii filius ædilis id arriſit. ſellam curulem juſſit ſibi afferri. eam in limine appoſuit, ne quis illorum exire poſſet: utique ii omnes inviti viderent ſeſe in ſella curuli ſedentem.

CAPUT X.

Hiſtoria ſuper Euclide Socratico; cujus exemplo Taurus philoſophus adhortari adoleſcentes ſuos ſolitus eſt ad philoſophiam gnaviter ſectandam.

PHiloſophus Taurus, vir memoria noſtra in diſciplina Platonica celebratus, cum aliis bonis multis ſalubribuſque exemplis hortabatur ad philoſophiam capeſſendam, tum vel maxime iſta re animos juvenum expergebat, Euclidem quam dicebat Socraticum factitaviſſe. *Decreto*, inquit, *ſuo Athenienſes caverant, ut, qui Megaris civis eſſet, ſi intuliſſe Athenas pedem prehenſus eſſet, ut ea res ei homini capitalis eſſet, tanto Athenienſes*, inquit, *odio flagrabant finitimorum hominum Megarenſium. tum Euclides, qui indidem Megaris erat, quique ante id decretum & eſſe Athenis & audire Socratem conſueverat, poſtquam id decretum ſanxerunt, ſub noctem, quum adveſperaſceret, tunica longa muliebri indutus & pallio verſicolore amictus, & caput rica velatus è domo ſua Megaris Athenas ad Socratem commeabat: ut vel noctis aliquo tempore conſiliorum ſermonumque ejus fieret particeps: rurſuſque ſub lucem milia paſſuum paulo amplius viginti, eadem veſte illa tectus redibat. At nunc*, inquit, *videre eſt philoſophos ultro currere, ut doceant, ad fores juvenum divitum; eoſque ibi ſedere atque operiri prope ad meridiem, donec diſcipuli nocturnum omne vinum edormiant.*

CAP. XI.

Verba ex oratione Q. Metelli Numidici, quæ libuit meminiſſe, ad officium gravitatis dignitatiſque vitæ decentia.

CUm inquinatiſſimis hominibus non eſſe convicio decertandum, neque in maledictis adverſus impudentes & improbos velitandum, quia tantiſper ſimilis & compar eorum fias, dum paria & conſimilia dicas atque audias, non minus ex oratione Q. Metelli Numidici ſapientis viri cognoſci poteſt, quam ex libris & diſciplinis philoſophorum. verba hæc ſunt Metelli adverſus Cn. Manlium tribunum plebei, à quo apud populum in concione laceſſitus jactatuſque fuerat dictis petulantibus. *Nunc quod ad illum attinet, Quirites, quoniam ſe ampliorem putat eſſe, ſi ſe mihi inimicum dictitaverit, quem ego mihi neque amicum recipio neque inimicum reſpicio, in eum ego non ſum plura dicturus. nam eum indigniſſimum arbitror, cui à viris bonis benedicatur; tum ne idoneum quidem, cui à probis maledicatur. nam ſi in eo tempore hujuſcemodi homunculum nomines, in quo pœnire non poſſis; majore honore quam contumelia afficias.*

CAP. XII.

Quod neque teſtamentum, *ſicuti Servius Sulpicius exiſtimavit: neque* ſacellum, *ſicuti C. Trebatius, duplicia verba ſunt, ſed à* teſtatione *alterum productum, alterum à* ſacro *diminutum.*

SErvius Sulpicius jureconſultus, vir ætatis ſuæ doctiſſimus, in libro de ſacris deteſtandis ſecundo, qua ratione adductus teſtamentum verbum eſſe duplex ſcripſerit, non reperio. nam compoſitum eſſe dixit à mentis conteſtatione. quid igitur *calceamentum*, quid *paludamentum*, quid *pavimentum*, quid *veſtimentum*, quid alia mille per hujuſcemodi formam pro-

producta; etiamne iſta omnia compoſita dicemus? Obrepſiſſe autem videtur Servio, vel ſi quis alius eſt qui id prior dixit, falſa quidem ſed non abhorrens neque inconcinna quaſi mentis quædam in hoc vocabulo ſignificatio. ſicut hercle C. quoque Trebatio eadem concinnatas obrepſit. nam in libro de religionibus ſecundo, *Sacellum eſt*, inquit, *locus parvus deo ſacratus cum ara.* deinde addit verba hæc: *Sacellum ex duobus verbis arbitror compoſitum ſacri & cellæ; quaſi ſacra cella.* hoc quidem ſcripſit Trebatius, ſed quis ignorat *ſacellum* & ſimplex verbum eſſe, & non ex *ſacro* & *cella* copulatum, ſed ex *ſacro* diminutum?

CAP. XIII.

De quæſtiunculis apud Taurum philoſophum in convivio agitatis, quæ ſympoſiacæ vocantur.

FActitatum obſervatumque hoc Athenis eſt ab iis, qui erant philoſopho Tauro junctiores, quum domum ſuam nos vocaret, ne omnino, ut dicitur, immunes & aſymboli veniremus, conjectabamus ad cœnulam non cupedias ciborum ſed argutias quæſtionum. Unuſquiſque igitur noſtrum commentus paratuſque ibat quod quæreret: eratque initium loquendi, edundi finis. Quærebantur autem non gravia nec reverenda, ſed ἐνθυμήματα quædam lepida & minuta & florentem vino animum laceſſentia. quale hoc ferme eſt ſubtilitatis ludicræ, quod dicam. Quæſitum eſt, quando moriens moreretur; quum jam in morte eſſet, an tum etiam quum in vita foret: & quando ſurgens ſurgeret; quum jam ſtaret, an tum etiam quum ſederet: &, qui artem diſceret, quando artifex fieret; quum jam eſſet, an tum quum etiam non eſſet. utrum enim horum dicas; abſurde atque ridicule dixeris: multoque abſurdius eſſe videbitur, ſi aut utrumque eſſe dicas aut neutrum. ſed ea omnia quum captiones eſſe quidam futiles & inanes dicerent: Nolite, inquit

quit Taurus, hæc quaſi nugarum aliquem ludum aſpernari graviſſimi philoſophorum ſuper hac re ſerio quæſiverunt: & alii moriendi verbum atque momentum manente adhuc vita dici atque fieri putaverunt; alii nihil in eo tempore vitæ reliquerunt; totumque illud, quod mori dicitur, morti vindicaverunt. item de ceteris ſimilibus in diverſa tempora & in contrarias ſententias diſceſſerunt. Sed Plato, inquit, noſter neque vitæ id tempus neque morti dedit; idemque in omni conſimilium rerum diſceptatione fecit. vidit quippe utrumque eſſe pugnans: neque poſſe ex duobus contrariis, altero manente alterum conſtitui: quæſtionemque fieri per diverſorum inter ſeſe finium mortis & vitæ cohærentiam: & idcirco peperit ipſe expreſſitque aliud quoddam novum in confinio tempus; quod verbis propriis atque integris *τὴν ἐξαίφνης φύσιν* appellavit: idque ipſum ita, uti dico, inquit, in libro cui Parmenides titulus eſt, ſcriptum ab eo reperietis: *τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτόν τι ἔοικε σημαίνειν, ὡς ἐξ ἐκείνου μεταβάλλον εἰς ἑκάτερον.* tales apud Taurum ſymbolæ, taliaque erant ſecundarum menſarum, ut ipſe dicere ſolitus erat, *τραγήματα.*

CAP. XIV.

Pœniendis peccatis tres eſſe rationes à Philoſophis attributas, & quamobrem Plato tantum duarum ex his meminerit.

Pœniendis peccatis tres eſſe debere cauſas exiſtimatum eſt. una eſt, quæ, *νουθεσία*, vel *κόλασις*, vel *παραίνεσις* dicitur; quum pœna adhibetur caſtigandi atque emendandi gratia, ut is, qui fortuito deliquit, attentior fiat correctiorque: altera eſt, quam ii, qui vocabula iſta curioſius diviſerunt, *τιμωρίαν* appellant. ea cauſa animadvertendi eſt, quum dignitas auctoritaſque ejus, in quem eſt peccatum, tuenda eſt, ne prætermiſſa animadverſio contemtum

tum ejus pariat & honorem levet: idcircoque id ei vocabulum à conſervatione honoris factum putant. tertia ratio vindicandi eſt, quæ παράδειγμα à Græcis nominatur, quum pœnitio propter exemplum eſt neceſſaria: ut ceteri ſimilibus à peccatis, quæ prohiberi publicitus intereſt, metu cognitæ pœnæ deterreantur. idcirco veteres quoque noſtri exempla pro maximis graviſſimiſque pœnis dicebant. quando igitur aut ſpes magna eſt, ut is, qui peccavit, citra pœnam ipſe ſeſe ultro corrigat: aut ſpes contra nulla eſt emendari eum poſſe & corrigi: aut jacturam dignitatis, in quam peccatum eſt, metui non neceſſum eſt: aut non id peccatum eſt, cujus exemplo neceſſario metu ſuccurrendum ſit: tum, quicquid ita delictum eſt, non ſane dignum eſſe imponendæ pœnæ ſtudium viſum eſt. Has tres ulciſcendi rationes & philoſophi alii plurifariam & noſter Taurus in primo commentariorum, quos in Gorgiam Platonis compoſuit, ſcriptas reliquit. Plato autem ipſe verbis apertis duas ſolas eſſe pœniendi cauſas dicit: unam, quam primo loco propter corrigendum: alteram, quam in tertio propter exempli metum poſuimus. Verba ſunt hæc Platonis in Gorgia: *προσήκει δὲ παντὶ, τῷ ἐν τιμωρείᾳ ὄντι ὑπ' ἄλλου ὀρθῶς τιμωρουμένῳ ἢ βελτίονι γίνεσθαι, καὶ ὀνίνασθαι, ἢ παράδειγμά τι τοῖς ἄλλοις γίνεσθαι, ἵνα ἄλλοι ὁρῶντες πάσχοντα ἃ ἂν πάσχοι, φοβούμενοι βελτίους γίνονται.* in hiſce verbis, facile intelligas *τιμωρείαν* Platonem dixiſſe, non ut ſupra ſcripſi quoſdam dicere, ſed ita ut promiſcue dici ſolet, pro omni pœnitione. an ne autem quaſi omnino parvam & contemtu dignam præterierit pœnæ ſumendæ cauſam propter tuendam læſi hominis auctoritatem, an magis, quaſi ei, quam dicebat, rei non neceſſariam prætermiſerit, quum de pœnis, non in vita, neque inter homines, ſed poſt vitæ tempus capiendis ſcriberet, ego in medium relinquo.

CAP. XV.

De verbo, quieſco, *an* e *littera corripi an produci debeat.*

AMicus noſter homo multi ſtudii atque in bonarum diſciplinarum opere frequens, verbum, *quieſcit*, uſitate, *e*, littera correpta dixit. alter item amicus homo in doctrinis, quaſi in præſtigiis, mirificus, communiumque vocum reſpuens nimis & faſtidiens, barbare eum dixiſſe opinatus eſt; quoniam producere debuiſſet non corripere. nam, *quieſcit*, ita oportere dici prædicavit, ut *caleſcit*, *niteſcit*, *ſtupeſcit*, atque alia hujuſcemodi multa. id etiam addebat, quod, *quies*, *e*, producta, non brevi diceretur. noſter autem, qua eſt omnium rerum verecunda mediocritate, ne ſi Ælii quidem, Cincii, & Satyri dicendum ita cenſuiſſent, obſecuturum ſeſe fuiſſe ait contra perpetuam Latinæ linguæ conſuetudinem: neque ſe tam inſignite locuturum, abſona inauditaque ut diceret. litteras autem ſuper hac re fecit inter exercitia quædam ludicra: &, *quieſco*, non eſſe his ſimile, quæ ſupra poſui, nec à *quiete* dictum, ſed ab eo *quietem*; Græcæque vocis ἔχον καὶ ἔσκον Ionice à verbo ἔχω ἴσχω & modum & originem verbum illud habere demonſtravit: rationibuſque haud ſane frigidis docuit, *quieſco*, *e*, littera longa dici non convenire.

CAP. XVI.

Notatum verbum, deprecor, *à poëta Catullo inuſitate quidem, ſed apte poſitum & proprie: deque ratione ejus verbi, exempliſque veterum ſcriptorum.*

EJuſmodi quiſpiam qui tumultuariis & inconditis linguæ exercitationibus ad famam ſe facundiæ permiſerat, neque orationis Latinæ uſurpationes veras didicerat, quum in Lycio forte veſpera ambularemus, ludo ibi & voluptati nobis fuit. nam quum

quum eſſet verbum, *deprecor*, doctiuſcule poſitum in Catulli carmine; quia id ignorabat, frigidiſſimos verſus eſſe dicebat, omnium quidem meo judicio venuſtiſſimos, quos ſubſcripſi:

Lesbia mi dicit ſemper male, nec tacet umquam
De me Lesbia: me diſperеam niſi amat.
Quo ſigno? quaſi non totidem mox deprecer illi
Aſſidue: verum diſperеam niſi amo.

deprecor hoc in loco vir bonus ita dictum eſſe putabat, ut plerumque à vulgo dicitur: quod ſignificat valde precor & oro & ſupplico. in quo, *de*, præpoſitio ad augendum & cumulandum valet. quod ſi ita eſſet; frigidi ſane verſus forent. nunc enim contra omnino eſt. nam, *de*, præpoſitio, quoniam eſt anceps, in uno eodemque verbo diverſitatem ſignificationis capit. ſic enim, *deprecor*, à Catullo dictum eſt, quaſi deteſtor, vel exſecror, vel depello, vel abominor. contra autem valet, quum Cicero pro P. Sylla ita dicit: *Quam multorum hic vitam à Sylla deprecatus.* item in diſſuaſione legis agrariæ: *Si quid deliquero; nulla ſunt imagines quæ me à vobis deprecentur.* Sed neque ſolus Catullus ita iſto verbo uſus eſt, pleni adeo ſunt libri veterum ſimilis in hoc verbo ſignificationis, ex quibus unum & alterum, quæ ſuppetierant, appoſui. Q. Ennius in Erechtheo non longe ſecus dixit quam Catullus:

Quibus nunc, inquit, *ærumna mea libertatem paro,*
Quibus ſervitutem mea miſeria deprecor.

ſignificat abigo & amolior, vel prece adhibita, vel quo alio modo. Item Ennius in Cteſiphonte:

Ego quum meæ vitæ parcam; letum inimico deprecor.

Cicero in libro ſexto de republica ita ſcripſit: *Quod quidem eo fuit majus, qui quum cauſa pari collegæ eſſent, non modo invidia pari non erant, ſed etiam Claudii invidiam Gracchi caritas deprecabantur.* hic quoque item non eſt valde precabatur, ſed quaſi propulſabat & defendebat invidiam. quod Græci propinqua ſignificatione παραιτοῦμαι dicunt. item pro A. Licinio

cinio conſimiliter Cicero verbo iſto utitur. *Quid*, inquit, *huic homini facias? nonne concedas interdum ut excuſatione, ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur?* item in Verrem actionis ſecundæ primo; *Nunc vero quid faciat Hortenſius? avaritiane crimina frugalitatis laudibus deprecetur? an hominem flagitioſiſſimum, libidinoſiſſimum, nequiſſimumque defendat?* Sic igitur Catullus eadem ſe facere dicit, quærens veniam quod & malediceret ei palam, reſpueretque & recuſaret deteſtareturque aſſidue, & tamen eam penitus deperiret.

CAP. XVII.

Quis omnium primus libros publice præbuerit legendos; quantuſque numerus fuerit Athenis ante clades Perſicas librorum in bibliothecis publicorum.

Libros Athenis diſciplinarum Liberalium publice ad legendum præbendos primus poſuiſſe dicitur Piſiſtratus tyrannus: deinceps ſtudioſius accuratiuſque ipſi Athenienſes auxerunt: ſed omnem illam poſtea librorum copiam Xerxes Athenarum potitus, urbe ipſa præter arcem incenſa abſtulit aſportavitque in Perſas. hos porro libros univerſos multis poſt tempeſtatibus Seleucus rex, qui Nicanor appellatus, referendos Athenas curavit. ingens poſtea numerus librorum in Ægypto à Ptolemæis regibus vel conquiſitus vel confectus eſt ad milia ferme voluminum ſeptingenta: ſed ea omnia bello priore Alexandrino, dum diripitur ea civitas, non ſponte neque opera conſulta, ſed à militibus forte auxiliariis incenſa ſunt.

LIBER

LIBER SEPTIMUS.

CAPUT I.

Admiranda quædam de P. Africano ſuperiore ex annalibus ſumta.

QUOD de Olympiade Philippi regis uxore Alexandri matre, in hiſtoria Græca ſcriptum eſt; idem de P. Scipionis quoque matre, qui prior Africanus appellatus eſt, memoriæ datum eſt. Nam & C. Oppius & Julius Higinus, aliique, qui de vita & rebus Africani ſcripſerunt, matrem ejus diu ſterilem exiſtimatam tradunt; Publium quoque Scipionem, cum quo nupta erat, liberos deſperaviſſe. poſtea in cubiculo atque in lecto mulieris, quum abſente marito cubans ſola obdormiſſet, viſum repente juxta eam cubare ingentem anguem; eumque, iis qui viderant territis & clamantibus, elapſum inveniri non quiſſe: idipſum P. Scipionem ad haruſpices retuliſſe: eos, ſacrificio facto, reſpondiſſe fore ut liberi generentur: neque multis diebus poſt, quam ille anguis in lecto viſus eſt, mulierem cœpiſſe concepti fetus ſigna atque ſenſum pati: exinde menſe decimo peperiſſe; natumque eſſe hunc P. Scipionem Africanum, qui Hannibalem & Karthaginienſes in Africa bello Pœnico ſecundo vicit. Sed & eum impendio magis ex rebus geſtis quam ex illo oſtento virum eſſe virtutis divinæ creditum eſt. Id etiam dicere haud piget, quod idem illi, quos ſupra nominavi, litteris mandaverint Scipionem hunc Africanum ſolicitaviſſe noctis extremo, prius quam diluculâret, in capitolium ventitare, ac jubere aperiri cellam Jovis, atque ibi ſolum diu demorari quaſi conſultantem de republica cum Jove; æditu oſque ejus templi ſæpe eſſe demiratos, quod ſolum id temporis in capitolium ingredien-

gredientem canes ſemper in alios ſævientes neque latrarent eum neque incurrerent. Has vulgi de Scipione opiniones confirmare atque approbare videbantur dicta factaque ejus pleraque admiranda. ex quibus eſt unum hujuſcemodi. Aſſidebat oppugnabatque oppidum in Hiſpania, ſitu, mœnibus, defenſoribus validum & mœnitum, re etiam cibaria copioſum: nullaque ejus potiundi ſpes erat, & quodam die jus in caſtris ſedens dicebat: atque ex eo loco id oppidum procul videbatur. tum è militibus, qui in jure apud eum ſtabant, interrogavit quiſpiam ex more in quem diem locumque vadimoninm promitti juberet. & Scipio manum ad ipſam oppidi, quod obſidebatur, arcem protendens, Perendie, inquit, ſeſe ſiſtant illo in loco: atque ita factum. die tertio, in quem vadari juſſerat, oppidum captum eſt: eodemque die in arce ejus oppidi jus dixit.

CAP. II.

De Cæſellii Vindicis pudendo errore; quem offendimus in libris ejus, quos inſcripſit Antiquarum Lectionum.

TUrpe erratum offendimus in illis celebratiſſimis commentariis Lectionum antiquarum Cæſellii Vindicis, hominis Hercle pleraque haud indiligentis. quod erratum multos fugit, quamquam multa in Cæſellio reprehendendo etiam per calumnias rimarentur. ſcripſit autem Cæſellius Q. Ennium in tertiodecimo libro annalium, *cor*, dixiſſe maſculino genere. verba Cæſellii ſubjecta ſunt: *Maſculino genere*, cor, *ut multa alia, enunciavit Ennius. nam in tertiodecimo annali, quem cor, dixit.* adſcripſit deinde verſus Ennii duos:

Hannibal audaci cum pectore dehortatur
Ne bellum faciam: quem credidit eſſe meum cor?

Antiochus eſt, qui hoc dicit, Aſiæ rex. is admiratur & permovetur, quod Hannibal Karthaginienſis bellum ſe facere populo Romano volentem dehortetur.

hos

hos autem verſus Cæſellius ſic accipit, tamquam ſi Antiochus ſic dicat: Hannibal, me,ne bellum geram dehortatur. quod quum facit, æquale cor putat habere me ei. quam ſtultum eſſe me credit, quum id mihi perſuadere vult? hoc Cæſellius quidem, ſed aliud longe Ennius. nam tres verſus ſunt, non duo, ad hanc Ennii ſententiam pertinentes. ex quibus tertium verſum Cæſellius non reſpexit:

Hannibal audaci cum pectore dehortatur
Ne bellum faciam: quem credidit eſſe meum cor
Suaſorem ſummum & ſtudioſum robore belli.

horum verſuum ſenſus atque ordo ſic opinor eſt: Hannibal ille audentiſſimus atque fortiſſimus, quem ego credidi (hoc enim eſt, *cor meum credidit*: proinde atque diceret, quem ego ſtultus homo credidi) fore ſummum ſuaſorem ad bellandum, is me dehortatur, diſſuadetque ne bellum faciam. Cæſellius autem forte ῥαθυμότερον ῥαφῇ iſta verborum captus, *quem cor* dictum putavit, & *quem* accentu acuto legit, quaſi ad cor referatur, non ad Hannibalem. ſed non fugit me, ſi aliquis ſit tam inconditus, ſic poſſe defendi *cor* Cæſellii maſculinum, ut videatur tertius verſus ſeparatim atque diviſe legendus. proinde quaſi præciſis interruptiſque verbis exclamet, Antiochus; *ſuaſorem ſummum!* ſed non dignum eſt eis, qui hoc dixerint, reſponderi.

CAP. III.

Quid Tullius Tiro Ciceronis libertus reprehenderit in M. Catonis oratione, quam pro Rhodienſibus in ſenatu dixit; & quid ad ea, quæ reprehenderat reſponderimus.

Civitas Rhodienſis & inſulæ oportunitate & operum nobilitate & navigandi ſollertia navalibuſque victoriis celebrata eſt. ea Rhodienſis civitas, quum amica atque ſocia populi Romani foret, Perſa nunc Philippi filio Macedonum rege, cum quo bel-

lum populo Romano fuit, amico uſa eſt: connixique ſunt Rhodienſes, legationibus Romam ſæpe miſſis, id bellum inter eos componere. ſed, ubi iſta pacificatio perpetrari nequivit verba à pleriſque Rhodienſibus in concionibus eorum ad populum facta ſunt, ut, ſi pax non fieret, Rhodienſes regem adverſus populum Romanum adjutarent. ſed nullum ſuper ea re publicum decretum factum eſt. At, ubi Perſes victus captuſque eſt: Rhodienſes pertimuere ob ea, quæ compluries in cœtibus populi acta dictaque erant: legatoſque Romam miſerunt, qui temeritatem quorumdam popularium ſuorum deprecarentur: & fidem conſiliumque publicum expurgarent. legati poſtquam Romam venerunt; & in ſenatum intromiſſi ſunt, verbiſque ſuppliciter pro cauſa ſua factis è curia exceſſerunt: ſententiæ rogari cœptæ, quumque partim ſenatorum de Rhodienſibus quererentur, maleque eos animatos fuiſſe dicerent, bellumque eo illis faciundum cenſerent: tum M. Cato exſurgit: & optimos fidiſſimoſque ſocios, quorum opibus diripiendis poſſidendiſque non pauci ex ſummatibus viris intenti infeſtique erant, defenſum conſervatumque pergit: orationemque inclutam dicit, quæ & ſeorſum fertur, inſcriptaque eſt pro Rhodienſibus; & in quinto Originum libro ſcripta eſt. Tiro autem Tullius M. Ciceronis libertus ſane quidem fuit ingenio homo eleganti, & haudquaquam rerum litterarumque veterum indoctus: eoque ab ineunte ætate liberaliter inſtituto adminiculatore & quaſi adminiſtro in ſtudiis litterarum Cicero uſus eſt. ſed profecto plus auſus eſt quam ut tolerari ignoſcique poſſit. namque epiſtolam conſcripſit ad Q. Axium familiarem patroni ſui confidenter & nimis calide, in qua ſibimet viſus eſt orationem iſtam pro Rhodienſibus acri ſubtilique ingenio & judicio percenſuiſſe. ex ea epiſtola libitum forte nobis eſt reprehenſiones ejus quaſdam attingere; majore ſcilicet venia reprehenſuri

ſuri Tironem, quam tum ille reprehendit Catonem. culpavit autem primum hoc, quod Cato inerudite & ἀναγώγως, ut ipſe ait, principio nimis inſolenti nimiſque acri & objurgatorio uſus ſit: quum vereri ſeſe oſtendit, ne Patres, gaudio atque lætitia rerum geſtarum proſpere de ſtatu mentis ſuæ deturbati, non ſatis conſiperent; neque ad recte intelligendum conſulendumque eſſent idonei. *In principiis autem*, inquit, *patroni, qui pro reis dicunt, conciliare ſibi & complacare judices debent: ſenſuſque eorum exſpectatione cauſæ ſuſpenſos rigenteſque honorificis verecundiſque ſententiis commulcere; non injuriis atque imperioſis minationibus confutare.* ipſum deinde principium appoſuit; cujus verba hæc ſunt: *Scio ſolere pleriſque hominibus rebus ſecundis atque prolixis atque proſperis animum excellere, ſuperbiam atque ferociam augeſcere atque creſcere, quod mihi nunc magnæ curæ eſt, quia hæc res tam ſecunde proceſſit, ne quid in conſulendo adverſi eveniat, quod noſtras ſecundas res confutet: neve hæc lætitia nimis luxurioſe eveniat. adverſæ res ſe domant & docent quid opus ſit facto. ſecundæ res lætitia tranſverſum trudere ſolent à recte conſulendo atque intelligendo. quo majore opere edico ſuadeoque, uti hæc res aliquot dies proferatur, dum ex tanto gaudio in poteſtatem noſtram redeamus.* quæ deinde Cato juxta dicit, *ea*, inquit, *confeſſionem faciunt non defenſionem. neque propulſationem tranſlationemve criminis habent, ſed cum pluribus aliis communicationem. quod ſcilicet nihil ad purgandum eſt. atque etiam*, inquit, *inſuper profitetur Rhodienſes, qui accuſabantur quod adverſus populum Romanum regi magis cupierint faverintque, id eos cupiſſe atque faviſſe utilitatis ſuæ gratia: ne Romani, Perſa quoque rege victo, ad ſuperbiam ferociamque & immodicum modum inſoleſcerent.* eaque ipſa verba ponit, ita uti infra ſcriptum eſt. *Atque ego quidem arbitror Rhodienſes noluiſſe nos ita depugnare uti depugnatum eſt: neque regem Perſen viciſſe, non Rhodienſes id modo voluere, ſed multos populos ac multas nationes idem noluiſſe arbitror. atque*

 haud

haud ſcio an partim eorum fuerint, qui non noſtræ contumeliæ cauſa id noluerint evenire: ſed enim id metuère, ſi nemo eſſet homo quem vereremur, & quicquid lubet et faceremus: ne ſub ſolo imperio noſtro in ſervitute noſtra eſſent. libertatis ſuæ cauſa in ea ſententia fuiſſe arbitror. atque Rhodienſes tamen Perſen publice numquam adjuvere. cogitate quanto nos privatim cautius facimus. nam unuſquiſque noſtrûm, ſi quis adverſus rem ſuam quid fieri arbitratur, ſumma vi contra nititur; ne adverſus eam fiat. quod illi tamen perpeſſi. Sed, quod ad principium reprehenſum attinet; ſcire oportuit Tironem defenſos eſſe Rhodienſes à Catone, ſed ut à ſenatore & conſulari & cenſorio viro, id, quod optimum eſſe publicum exiſtimabat, ſuadente; non ut à patrono cauſam pro reis dicente. alia namque principia conducunt reos apud judices defendenti, & clementiam miſericordiamq; undique indaganti; alia, quum ſenatus de republica conſulitur, viro auctoritate præſtanti ſententiis quorumdam iniquiſſimis permoto, & pro utilitatibus publicis ac pro ſalute ſociorum graviter ac libere indignanti ſimul ac dolenti. quippe recte & utiliter in diſciplinis rhetorum præcipitur judices de capite alieno deque cauſa ad ſeſe non pertinenti cognituros, ex qua præter officium judicandi nihil ad eos ſimul periculi vel emolumenti redundaturum eſt, conciliandos eſſe ac propitiandos laudabiliter ac placabiliter & leniter exiſtimationi ſalutique ejus qui apud eos accuſatus eſt. at quum dignitas & fides & utilitas omnium communis agitur, ob eamque rem aut ſuadendum quid ut fiat, aut fieri jam cœpto differendum eſt: tum qui ſe in hujuſmodi principiis occupat ut benivolos benignoſque ſibi auditores paret, otioſam operam in non neceſſariis verbis ſumit. jamdudum enim negotia periculaque ipſa rerum communia conſiliis eos capiendis conciliant: & ipſi potius ſibi expoſcunt conſultoris benivolentiam. Sed quod ait confeſſum Catonem noluiſſe Rhodienſes ita depugnari uti depugna-

pugnatum eſt, neque regem Perſen à populo Romano vinci, atque id eum dixiſſe non Rhodienſes modo, ſed multas quoque alias nationes voluiſſe, ſed id nihil ad purgandum extenuandumve crimen valere: jam hoc primum Tiro improbe mentitur. verba ponit Catonis: & aliis tamen eum verbis calumniatur. non enim Cato confitetur Rhodienſes noluiſſe victoriam eſſe populi Romani, ſed ſeſe arbitrari dixit id eos noluiſſe: quod erat proculdubio ſuæ opinionis profeſſio, non Rhodienſium culpæ confeſſio. in qua re, ut meum quidem judicium eſt, non culpa tantum vacat, ſed dignus quoque laude admirationeque eſt; quum & ingenue & religioſe dicere viſus eſt contra Rhodienſes quod ſentiebat, & parta ſibi veritatis fide, ipſum illud tamen, quod contrarium putabatur, flexit & tranſtulit: ut eos idcirco vel maxime æquum eſſet acceptiores carioreſque fieri populo Romano, quod quum & utiles illi eſſent & vellent regi eſſe factum, nihil tamen adjuvandi ejus gratia fecerint. poſtea verba hæc ex eadem oratione ponit: *Ea nunc derepente tanta nos beneficia ultro citroque, tantam amicitiam relinquemus? quod illos dicimus voluiſſe facere, id nos priores facere occupabimus?* hoc, inquit, enthymema nequam & vitioſum eſt. reſponderi enim potuit, occupabimus certe: nam, ſi non occupaverimus, opprimemur, incidendumque erit in inſidias à quibus ante nos non caverimus. recte, inquit, hoc vitio dat Lucilius poëtæ Euripidi: quod, quum Polyphontes rex propterea ſe interfeciſſe fratrem diceret, quod ipſe ante conſilium de nece ejus cepiſſet, Merope fratris uxor hiſce eum verbis eluſerit:

Εἰ γὰρ σ' ἔμελλεν, ὥς σὺ φῂς, κτείνειν πόσις,
Χρὴ καὶ σὲ μέλλειν, ὡς χρόνος διῆθεν παρῆν.

At hoc enim, inquit, plane ſtultitiæ plenum eſt, eo conſilio atque ea fini facere nolle aliquid, uti nunquam id facias quod velis. ſed videlicet Tiro animum non advertit non eſſe in omnibus rebus cavendis eamdem cauſam: neque humanæ vitæ negotia

& actiones & officia vel occupandi vel differendi, vel etiam ulciſcendi, vel cavendi ſimilia eſſe pugnæ gladiatoriæ. nam gladiatori, compoſito ad pugnandum, pugnæ hæc præpoſita ſors eſt, aut occidere ſi occupaverit, aut occumbere ſi ceſſaverit. hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis neceſſitatibus circumſcripta eſt, ut idcirco prior injuriam facere debeas, quam, niſi feceris, pati poſſis. quod tantum aberat à populo Romano occupare, ut ſæpe etiam in ſeſe factas injurias ulciſci neglexerit. poſt deinde uſum eſſe Catonem dicit in eadem oratione argumentis parum honeſtis & nimis audacibus, ac non viri ejus, qualis fuit, ſed vafris ac fallacioſis, & quaſi Græcorum ſophiſtarum ſollertiis. nam, *quum objiceretur*, inquit, *Rhodienſibus quod bellum populo Romano facere voluiſſent, nec negavit pœne, & ignoſci popoſcit, quia id non feciſſent & ſi maxime voluiſſent: induxiſſeque eum dicit quam dialectici epagogen appellant, non rem admodum inſidioſam & ſophiſticam, neque ad veritates magis quam ad captiones repertam: quam conatus ſit exemplis decipientibus colligere confirmareque, neminem, qui male facere voluit, plecti æquum eſſe, niſi, quod factum voluit, etiam fecerit.* verba autem ex ea oratione M. Catonis hæc ſunt: *Qui acerrime adverſus eos dicit, ita dicit: hoſtes voluiſſe fieri. Et quis tandem eſt noſtrum, qui quod ad ſeſe attinet, æquum cenſeat quempiam pœnas dare ob eam rem, quod arguatur male facere voluiſſe? nemo opinor: nam ego, quod ad me attinet, nolim.* deinde paulo infra ita dicit. *Quid nunc? & quæ tandem lex eſt tam acerba, quæ dicat: Si quis illud facere voluerit, mille nummi dimidium familiæ multa eſto: Si quis plus quingenta jugera habere voluerit: tanta pœna eſto: Si quis majorem pecudum numerum habere voluerit: tantum damni eſto. atqui nos omnia plura habere volumus, & id nobis impune eſt.* poſtea ita dicit: *Sed ſi honorem non æquum eſt haberi ob eam rem, quod bene facere voluiſſe quis dicit neque fecit tamen: Rhodienſibus male erit, non*

quod

quod male fecerunt, ſed quia voluiſſe dicuntur? His argumentis Tiro Tullius M. Catonem contendere & conficere dicit, Rhodienſibus quoque impune eſſe debere, quod hoſtes quidem eſſe populi Romani voluiſſent, etſi maxime non fuiſſent. diſſimulari autem non poſſe ait, quin paria & conſimilia non ſint plus quingenta jugera habere velle, quod plebiſcito colonis prohibitum fuit, & bellum injuſtum atque impium populo Romano facere velle: neque item inficiari poſſe, quin alia cauſa in præmio ſit, alia in pœnis. nam beneficia, inquit, promiſſa opperiri oportet, neque ante remunerari, quam facta ſint: injurias autem imminentes præcaviſſe juſtum eſt quam exſpectaviſſe. ſumma enim profeſſio ſtultitiæ, inquit, eſt non ire obviam ſceleribus cogitatis, ſed manere opperirique, ut, quum admiſſa & perpetrata fuerint, tum denique, ubi quæ facta ſunt infecta fieri non poſſunt, pœniantur. hæc Tiro in Catonem non minus frigide ſane quam inaniter. Sed enim Cato non nudam neque ſolitariam nec improtectam hanc epagogen facit: ſed multis eam modis præfulcit, multiſque aliis argumentis convelat: &, quia non Rhodienſibus magis quam reipublicæ conſultabat, nihil ſibi dictu factuque in ea re turpe duxit, quin omnium ſententiarum via ſervatum ire ſocios niteretur. ac primum ea non incallide conquiſivit, quæ non jure naturæ aut jure gentium fieri prohibentur, ſed jure legum rei alicujus medendæ aut temporis cauſa juſſarum: ſicut eſt de numero pecoris & de modo agri præfinito aut ejuſmodi aliquo. in quibus rebus? quod prohibitum eſt fieri, per leges quidem non licet: velle id tamen facere, ſi liceat, inhoneſtum non eſt. atque eas res contulit ſeorſum, miſcuitque cum eo quod neque facere neque velle per ſeſe honeſtum eſt; tum deinde, ne diſparilitas collationis evidens fieret, pluribus id propugnaculis defenſat: neque tenues iſtas & enucleatas voluntatum in rebus illicitis reprehenſiones,

qualia in philoſophorum otio diſputantur, magni facit; ſed id ſolum ex ſumma ope nititur; ut cauſa Rhodienſium, quorum amicitiam retineri ex republica fuit, aut æqua judicaretur, aut quidem certe ignoſcenda: atque interim neque feciſſe Rhodienſes bellum neque facere voluiſſe dicit; interim autem facta ſola cenſenda dicit atque in judicium vocanda, ſed voluntates nudas inaneſque neque legibus neque pœnis fieri obnoxias: interdum autem, quaſi deliquiſſe eos concedat, ignoſci poſtulat, & ignoſcentias utiles eſſe rebus humanis docet: ac, niſi ignoſcant, metus in republica rerum novarum movet, ſed enim contra, ſi ignoſcatur, conſervatum iri oſtendit populi Romani magnitudinem. ſuperbiæ quoque crimen, quod tunc præter cetera in ſenatu Rhodienſibus objectum erat, mirifica & prope divina reſponſionis figura eluſit & eluit. verba adeo ipſa ponemus Catonis: quoniam Tiro ea prætermiſit. *Rhodienſes ſuperbos eſſe aiunt, id objectantes quod mihi à liberis meis minime dici velim. ſint ſane ſuperbi. quid id ad nos attinet? idne iraſcimini ſi quis ſuperbior eſt quam nos?* nihil prorſus hac compellatione poteſt neque gravius neque munitius adverſus homines ſuperbiſſimos facta, qui ſuperbiam in ſeſe amarent, in aliis reprehenderent. præterea animadvertere eſt in tota iſta Catonis oratione omnia diſciplinarum rhetoricarum arma atque ſubſidia mota eſſe: ſed non proinde ut inde curſibus ludicris aut ſimulachris prœliorum voluptariis fieri videmus: non, inquam, diſtincte nimis nimiſque compte atque modulate res acta eſt. ſed quaſi in ancipiti certamine, quum ſparſa acies eſt, multis locis Marte vario pugnatur: ſic in iſta tum cauſa Cato, quum ſuperbia illa Rhodienſium famoſiſſima multorum odio atque invidia flagraret, omnibus promiſce tuendi atque propugnandi modis uſus eſt: & nunc ut optime meritos commendat: nunc, tanquam ſi innocentes purgaret, ne bona divitiæque eorum expetantur, objurgat:

nunc etiam quaſi ſit erratum deprecatur: nunc ut neceſſarios reipublicæ oſtentat: nunc clementiæ, nunc manſuetudinis majorum; nunc utilitatis publicæ commonefacit. eaque omnia diſtinctius numeroſiuſque ac comptius fortaſſe an dici potuerunt: fortius atque vividius potuiſſe dici non videntur. inique igitur Tiro Tullius, qui ex omnibus facultatibus tam opulentæ orationis aptis inter ſeſe & cohærentibus parvum quippiam nudumque ſumſit, quod obtrectaret: tamquam non dignum M. Catone fuerit quod delictorum non perpetratorum voluntates tantum non cenſuerit pœniendas. Commodius autem erectiuſque de his meis verbis, quibus Tullio Tironi reſpondi modo, exiſtimabit judiciumque faciet, qui & orationem ipſam Catonis totam acceperit in manus, & epiſtolam Tironis ad Axium ſcriptam requirere & legere curaverit. ita enim nos ſincerius exploratiuſque vel corrigere poterit vel probare.

CAP. IV.

Cujuſmodi ſervos & quam ob cauſam Cælius Sabinus juris civilis auctor pileatos *venundari ſolitos ſcripſerit, & quæ mancipia ſub corona more majorum venierint; atque id ipſum*, ſub corona, *quid ſit.*

PIleatos ſervos venum ſolitos ire, quorum nomine venditor nihil præſtaret, Cælius Sabinus juriſperitus ſcriptum reliquit. cujus rei cauſam eſſe ait, quod hujuſmodi conditionis mancipia inſignia eſſe in vendundo deberent, ut emtores errare & capi non poſſent; neque lex vendundi opperienda eſſet: ſed oculis jam perciperent quodnam eſſet mancipiorum genus. *ſicuti*, inquit, *antiquitus mancipia jure belli capta coronis induta veniebant, & iccirco dicebantur ſub corona venire. namque ut ea corona ſignum erat captivorum venalium, ita pileus impoſitus demonſtrabat ejuſmodi ſervos venum dari, quorum nomine emtori venditor nihil præſtaret.* eſt autem alia rationis

hujus opinio, cur dici ſolitum ſit captivos ſub corona venundari, quod milites, cuſtodiæ cauſa, captivorum venalium greges circumſtarent: eaque circumſtatio militum corona appellata ſit. ſed id magis verum eſſe, quod ſupra dixi, Cato quoque in libro, quem compoſuit de re militari, docet. verba ſunt hæc Catonis: *Ut populus ſua opera potius ob rem bene geſtam coronatus ſupplicatum eat, quam re male geſta coronatus veniat.*

CAP. V.

Hiſtoria de Polo hiſtrione memoratu digna.

HIſtrio in terra Græcia fuit fama celebri: qui geſtus & vocis claritudine & venuſtate ceteris anteſtabat. nomen fuiſſe aiunt Polum. tragœdias poëtarum nobilium ſcite atque aſſeverate actitavit. is Polus unice amatum filium morte amiſit. eum luctum quum ſatis viſus eſt eluxiſſe, rediit ad quæſtum artis. in eo tempore Athenis Electram Sophoclis acturus geſtare urnam quaſi cum Oreſtis oſſibus debebat. Ita compoſitum fabulæ argumentum eſt, ut veluti fratris reliquias ferens Electra comploret commiſereaturque interitum ejus qui per vim exſtinctus exiſtimatur. igitur Polus lugubri habitu Electræ indutus oſſa atque urnam à ſepulchro tulit filii, & quaſi Oreſti amplexus opplevit omnia non ſimulachris neque imitamentis, ſed luctu atque lamentis veris & ſpirantibus. itaque quum agi fabula videretur, dolor accitus eſt.

CAP. VI.

Quid de quorumdam ſenſuum naturali defectione Ariſtoteles ſcripſerit.

EX quinque his ſenſibus quos animantibus natura tribuit, viſu, auditu, guſtu, tactu, odoratu, quos Græci ὄψιν, ἀκοὴν, γεῦσιν, ἁφὴν, ὄσφρησιν appellant,

quædam

quædam animalium alia alio carent; & aut cæca natura gignuntur aut inora inauritave, nullum autem gigni animal Ariſtoteles dicit, quod aut guſtus ſenſu careat aut tactus. verba ex libro ejus, quem περὶ μνήμης compoſuit, hæc ſunt: τὴν δὲ ἁφὴν καὶ τὴν γεῦσιν πάντα ἔχει, πλὴν ἐπὶ τῶν ἀτελῶν ζώων.

CAP. VII.

An, affatim, quaſi admodum prima acuta pronunciandum ſit, & quædam itidem non incurioſe tractata ſuper aliarum vocum accentibus.

ANnianus poëta, præter ingenii amœnitates litterarum quoque verarum & rationum in litteris oppidoquam peritus fuit: & ſermocinabatur mira quadam & ſcita ſuavitate. is *affatim*, ut *admodum*, prima acuta non media pronunciabat; atque ita veteres locutos cenſebat. itaque ſe audiente Probum Grammaticum hos verſus in Plauti Ciſtellaria, legiſſe dicit:

Potin' es tu homo facinus facere ſtrenuum?
Aliorum eſt affatim qui faciant. ſane ego
Me volo fortem perhiberier virum.

cauſamque eſſe huic accentui dicebat, quod *affatim*, non eſſent duæ partes orationis, ſed utraque pars in unam vocem coaluiſſe; ſicuti in eo quoque, quod *exadverſum* dicimus, ſecundam ſyllabam debere acui exiſtimabat; quoniam una non duæ eſſent orationis partes: atque ita oportere apud Terentium legi dicebat in his verſibus:

In quo hæc diſcebat ludo exadverſum loco
Tonſtrina erat quædam.

addebat etiam quod, *ad*, præverbium tum ferme acueretur, quum ſignificaret ἐπίτασιν, quam intentionem nos dicimus, ſicuti *adfabre* & *admodum* & *adprobe* dicuntur. cetera quidem ſatis commode Annianus. ſed hanc particulam, *ad*, quam ſemper, quum intentionem ſignificaret, acui putavit, non

id perpetuum videtur: nam &, *adpotus* quum dicimus, & *adprimus*, & *adprime*; intentio his in verbis demonſtratur: neque tamen, *ad*, particula ſatis commode accentu acuto pronunciatur. *adprobus* tamen, quod ſignificat *valde probus*, non inficias eo quin prima ſyllaba acui debeat. Cæcilius in comœdia, quæ inſcribitur TRIUMPHUS, vocabulo iſto utitur:

Hierocles hoſpes eſt mihi adoleſcens adprobus.

num igitur in iſtis vocibus, quas non acui diximus, ea cauſa eſt quod ſyllaba inſequitur natura longior, quæ non ferme patitur acui priorem in vocabulis ſyllabarum plurium quam duarum? *Adprimum* autem *longe primum* L. Livius in Odyſſea dicit in hoc verſu:

Ibi denique vir ſummus adprimus Patroclus.

idem Livius in Odyſſea *præmodum* dicit, quaſi *admodum*. *Parcentes*, inquit, *præmodum*. quod ſignificat *ſupra modum*; dictumque eſt quaſi *præter modum*: in quo ſcilicet prima ſyllaba acui debuit.

CAP. VIII.

Res ultra fidem tradita ſuper amatore delfino & puero amato.

DElfinos Venerios eſſe & amaſios non modo hiſtoriæ veteres, ſed recentes quoque memoriæ declarant. nam & ſub Cæſaribus, in Puteolano mari, ut Appion ſcriptum reliquit, & aliquot ſæculis ante apud Naupactum, ut Theophraſtus tradidit, amatores flagrantiſſimi quidam delfinorum cogniti compertique ſunt. neque ii amaverunt, quod ſunt ipſi genus; ſed pueros forma liberali in naviculis forte aut in vadis litorum conſpectos miris & humanis modis arſerunt. Verba ſubſcripſi Appionis eruditi viri ex Ægyptiacorum libro quinto: quibus delfini amantis & pueri non abhorrentis, conſuetudines, luſus, geſtationes, aurigationes refert; eaque omnia ſeſe ipſum multoſque alios vidiſſe dicit. καὶ αὐτὸς δ' οὖν εἶδον περὶ Δικαιαρχίαν δελφῖνα ἐρῶντα παιδὸς, καὶ

πρὸς

πρὸς παιδικὴν ἐπτοημένον φωνήν. ἀτὰρ οὖν καὶ προσνηχόμενος ὁ ἰχθὺς ἀνεδέχετο τὸν παῖδα ἐπὶ τῶν νώτων, καὶ τὰς ἀκάνθας περιστέλλων, ἵνα μὴ τοῦ ποθουμένου χρῶτα ἀμύξειε, καὶ ἱππηδὸν περιβεβηκότα μέχρι διακοσίων ἀνῆγε σταδίων. ἐξεχεῖτο δ' ἅρα ἡ Ῥώμη καὶ πᾶσα ἡ Ἰταλία, θεάσασθαι ἰχθὺν νηχόμενον ὑπὸ ἔρωτος. Ad hæc adjicit rem non minus mirandam. Poſtea, inquit, idem ille puer delfino amœnus morbo affectus obiit ſuum diem. at ille amans; ubi ſæpe ad litus ſolitum adnavit, & puer qui in primo vado adventum ejus opperiri conſueverat, nuſquam fuit; deſiderio tabuit exanimatuſque eſt; & in littore jacens, inventus ab his qui rem cognoverant, in ſui pueri ſepulchro humatus eſt.

CAP. IX.

Pepoſci *&* memordi, pepugi, *&* ſpepondi, *&* cecurri *pleroſque veterum dixiſſe, non uti poſtea receptum eſt dicere, per,* o, *aut per* u, *litteram in prima ſyllaba poſitam, ſed per,* e, *atque id Græcæ rationis exemplo dixiſſe: præterea notatum, quod viri non indocti neque ignobiles, à verbo* deſcendo, *non* deſcendi, *ſed* deſcendidi *dixerunt.*

P*Opoſci, momordi, pupugi, cucurri,* probabiliter dici videntur: atque ita nunc omnes ferme doctiores hujuſcemodi verbis utuntur. ſed Q. Ennius in Satyris, *memorderit,* dixit per, *e,* litteram, non *momorderit. Meum,* inquit, *non eſt; at ſi me canis memorderit.* Item Laberius in Gallis: *De integro patrimonio meo centum milia nummûm memordi.* Item idem Laberius in Coloratore: *Itaque levi pruna percoctus ſimul ſub dentes mulieris veni, bis ter memordit.* item P. Nigidius de animalibus libro ſecundo: *Serpens ſi memordit, gallina deligitur & opponitur.* item Plautus in Aulularia: *admemordit hominem.* ſed idem Plautus in Trigeminis non *præmordiſſe* neque *præmemordiſſe* dixit, ſed *præmorſiſſe.*

Ni fugiſſem, inquit, *medium*, *credo*, *præmorſiſſet*. Item Atta in Conciliatrice: *Urſum ſe memordiſſe autumat*. *Pepoſci* quoque non *popoſci* Valerius Antias libro Annalium quadrageſimo quinto ſcriptum reliquit. *Denique Licinius tribunus plebei perduellionis ei diem dixit. & comitiis diem à Q. Martio prætore pepoſcit*. *Pepugero* æque Atta in Ædilitia dicit: *Sed ſi pepugero metuet*. Ælium quoque Tuberonem libro ad C. Oppium ſcripto *occecurrerit* dixiſſe Probus annotavit, & hæc ejus verba appoſuit. *Si generalis ſpecies occecurrit*. Idem Probus Valerium Antiatem libro hiſtoriarum duodecimo *ſpeponderant* ſcripſiſſe annotavit; verbaque ejus hæc poſuit: *Tib. Gracchus, qui quæſtor C. Mancino in Hiſpania fuerat, & ceteri qui pacem ſpeſponderant*. Ratio dictionum hæc eſſe videri poteſt: quoniam Græci in quadam ſpecie præteriti temporis, quod παρακείμενον appellant, ſecundam verbi litteram in, *e*, plerumque vertunt, γράφω γέγραφα, ποιῶ πεποίηκα, λαλῶ λελάληκα, κρατῶ κεκράτηκα, λούω λέλουκα. Sic ergo *mordeo memordi*, *poſco pepoſci*, *tendo tetendi*, *tango tetigi*, *pungo pepugi*, *ſpondeo ſpepondi*, *curro cecurri*, *tollo tetuli* facit. ſic & M. Tullius & C. Cæſar *mordeo memordi*, *pungo pepugi*, *ſpondeo ſpeſpondi*, dixerunt. Præterea inveni à verbo *ſcindo* ſimili ratione non *ſciderat*, ſed *ſeſciderat*, dictum eſſe. L. Attius in Sotadicorum libro primo *ſeſciderat* dixit. Verba hæc ſunt: *Non ergo aquila ita, uti prædicant, ſceſciderat pectus*. Ennius quoque & Valerius Antias, in libro hiſtoriarum ſeptuageſimo quinto, verba hæc ſcripſit: *Deinde funere locato ad forum deſcendidit*. Laberius quoque in Catullario ita ſcripſit:

Ego mirabar quomodo mammæ mihi deſcendiderant.

CAP. X.

Uſuſcapio *& copulate & recto vocabuli caſu dicitur, ita* pignoriſcapio *conjuncte & eadem vocabuli forma dictum eſt.*

UT hæc *uſuſcapio* dicitur copulato vocabulo, *a*, littera in eo tractim pronunciata; ita *pignoriſcapio* junctæ ſunt partes, & producte dicebatur. verba Catonis ſunt ex primo epiſtolicarum quæſtionum: *Pignoriſcapio ob æs militare, quod æs à tribuno ærario miles accipere debebat, vocabulum ſeorſum fit.* per quod ſatis dilucet hanc *capionem* poſſe dici, quaſi hanc *captionem*: & in uſu & in pignore.

CAP. XI.

Neque levitatem *neque* nequitiam *ea ſignificatione eſſe, qua in vulgi ſermonibus dicuntur.*

LEvitatem plerumque nunc pro inconſtantia & mutabilitate dici audio, & *nequitiam* pro ſolertia aſtutiaque. ſed veterum hominum qui proprie atque integre locuti ſunt, *leves* dixerunt, quos vulgo nunc viles & nullo honore dignos dicimus; *& levitatem* appellaverunt proinde quaſi *vilitatem*; & *nequam* hominem nulli rei neque frugis bonæ; quod genus Græci fere *ἄσωτον ἢ ἀκόλαστον ἢ ἀχρεῖον ἢ ἄχρηστον ἢ κακότροπον ἢ μιαρὸν* dicunt. Qui exempla horum verborum requirit, ne in libris nimis remotis quærat, inveniet ea in M. Tullii ſecunda Antonianarum, nam quum genus quoddam ſordidiſſimum vitæ atque victus M. Antonii idem demonſtraturus eſſet, quod in caupona deliteſceret, quod ad veſperum perpotaret, quod ore involuto iter faceret ne cognoſceretur: hæc & alia ejuſmodi quum in eum dicturus eſſet, *Videte*, inquit, *hominis levitatem.* tamquam prorſus iſta dedecora hoc vitio in homine notarentur. at poſtea, quum in eumdem Antonium

probra quædam alia ludibrioſa & turpia ingeſſiſſet, ad extremum hoc addidit: *O hominem nequam! nihil enim magis proprie poſſum dicere.* Sed ex eo loco M. Tullii verba compluſcula libuit ponere. *At videte levitatem hominis. quum hora diei decima fere ad Saxa rubra veniſſet, delituit in quadam cauponula: atque ibi ſe occulens perpotavit ad veſperum: inde ciſio celeriter ad urbem advectus domum venit ore involuto. janitor, Quis tu? A Marco tabellarius. confeſtim ad eam, cujus cauſa venerat, deducitur: eique epiſtolam tradit. quam illa quum legeret flens (erat enim ſcripta amatorie: caput autem litterarum hoc erat: ſibi cum illa mima poſthac nihil futurum: omnem ſe amorem abjeciſſe illius, atque in hanc transfudiſſe), quum mulier fleret uberius: homo miſericors ferre non potuit: caput aperuit: in collum invaſit. O hominem nequam! nihil enim magis proprie poſſum dicere. ergo ut te catamitum, nec opinato quum oſtendiſſes præter ſpem mulier aſpiceret, idcirco urbem terrore nocturno, Italiam multorum dierum metu perturbaſti?* conſimiliter Q. quoque Claudius in primo annalium, *nequitiam* appellavit luxum vitæ prodigum effuſumque, in hiſce verbis: *Perſuadenti cuidam adoleſcenti Lucano, qui apprime ſummo genere gnatus erat, ſed luxuria & nequitia pecuniam magnam conſumſerat.* M. Varro in libris de lingua Latina. *Ut ex non & volo,* inquit, *nolo fit: ſic ex ne & quicquam, media extrita ſyllaba, compoſitum eſt, nequam.* P. Africanus pro ſe contra Tib. Aſellum de multa ad populum: *Omnia mala, probra, flagitia, quæ homines faciunt, in duabus rebus ſunt; malitia atque nequitia. utrum defendis, malitiam, an nequitiam, an utrumque ſimul? ſi nequitiam defendere vis; licet, ſed tu in uno ſcorto majorem pecuniam abſumſiſti, quam quanti omne inſtrumentum fundi Sabini in cenſum dedicaviſti. ni hoc ita eſt: qui ſpondet mille nummûm? ſed tu plus tertia parte pecuniæ paternæ perdidiſti atque abſumſiſti in flagitiis. ni hoc ita eſt: qui ſpondet mille nummûm? non vis nequitiam. age malitiam ſaltem defendas. ſed tu verbis conceptis conjuraviſti ſciens*

ſciente animo tuo: ni hoc ita eſt: qui ſpondet mille nummûm?

Cap. XII.

De tunicis chiridotis: quod earum uſum P. Africanus Sulpicio Gallo objecit.

Tunicis uti virum prolixis ultra brachia & uſque in primores manus ac prope in digitos, Romæ atque omni in Latio indecorum fuit. eas tunicas Græco vocabulo noſtri chiridotas appellaverunt: feminiſque ſolis veſtem longe lateque diffuſam decoram exiſtimaverunt, ad ulnas cruraque adverſus oculos protegenda. Viri autem Romani primo quidem ſine tunicis toga ſola amicti fuerunt: poſtea ſubſtrictas & breves tunicas citra humerum deſinentes habebant, quod genus Græci dicunt ἐξωμίδας. Hac antiquitate inductus P. Africanus Pauli F. vir omnibus bonis artibus atque omni virtute præditus, P. Sulpicio Gallo, homini delicato, inter pleraque alia quæ objectabat, id quoque probro dedit: quod tunicis uteretur manus totas operientibus. verba ſunt hæc Scipionis: *Nam qui cotidie unguentatus adverſum ſpeculum ornetur, cujus ſupercilia radantur, qui barba volſa feminibuſque ſubvolſis ambulet, qui in conviviis adoleſcentulus cum amatore, cum chiridota tunica interior accubuerit, qui non modo vinoſus ſed viroſus quoque ſit: eumne quiſquam dubitet quin idem fecerit quod cinædi facere ſolent?* Virgilius quoque tunicas hujuſmodi, quaſi femineas ac probroſas criminatur:

Et tunicæ, inquit, *manicas, & habent redimicula mitræ.*

Quintus quoque Ennius Karthaginienſium tunicatam juventutem, non videtur ſine probro dixiſſe.

Cap.

CAP. XIII.

Quem claſſicum *dicat M. Cato*, *quem* infra claſſem.

CLaſſici dicebantur non omnes qui in claſſibus erant, ſed primæ tantum claſſis homines, qui centum & viginti quinque milia æris ampliuſve cenſi erant. *infra claſſem* autem appellabantur ſecundæ claſſis ceterarumque omnium claſſium, qui minore ſumma æris, quam ſupra dixi, cenſebantur. Hoc eo ſtrictim notavi; quoniam in M. Catonis oratione, qua Voconiam legem ſuaſit, quæri ſolet quid ſit *claſſicus*, *quid infra claſſem.*

CAP. XIV.

De tribus dicendi generibus: ac de tribus philoſophis qui ab Athenienſibus ad ſenatum Romanum legati miſſi ſunt.

ET in carmine & in ſoluta oratione genera dicendi probabilia ſunt tria, quæ Græci χαρακτῆρας vocant, nominaque eis fecerunt apponi, ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. nos, quem primum poſuimus, *uberem* vocamus, ſecundum *gracilem*, tertium *mediocrem*. *uberi* dignitas atque amplitudo eſt: *gracili* venuſtas & ſubtilitas: *medius* in confinio eſt utriuſque modi particeps. His ſingulis orationis virtutibus vitia agnata ſunt pari numero: quæ earum modum & habitum ſimulachris falſis ementiuntur. ſic plerumque ſufflati atque tumidi fallunt pro uberibus, ſquallentes & jejuni dicti pro gracilibus, incerti & ambigui pro mediocribus. vera autem & propria hujuſcemodi formarum exempla in Latina lingua M. Varro eſſe dicit, ubertatis Pacuvium, gracilitatis Lucilium, mediocritatis Terentium, ſed ea ipſa genera dicendi jam antiquitus tradita ab Homero ſunt tria in tribus; magnificum in Ulyxe & ubertum, ſubtile in Menelao & cohibitum, mixtum moderatumque

in Ne-

in Neſtore. animadverſa eadem tripertita varietas eſt in tribus philoſophis, quos Athenienſes Romam ad ſenatum pop. Q. R. legaverant impetratum, uti multam remitterent, quam fecerant propter Oropi vaſtationem. ea multa fuerat talentûm fere quingentûm. erant iſti philoſophi Carneades ex Academia, Diogenes Stoicus, Critolaus Peripateticus: & in ſenatum quidem introducti interprete uſi ſunt C. Acilio ſenatore: ſed ante ipſi ſeorſum quoque quiſque oſtentandi gratia magno conventu hominum diſſertaverunt. tum admirationi fuiſſe aiunt Rutilius & Polybius philoſophorum trium ſui cujuſque generis facundiam. violenta, inquiunt, & rapida Carneades dicebat, ſcita & teretia Critolaus, modeſta Diogenes & ſobria. unumquodque autem genus, ut diximus, quum caſte pudiceque ornatur, fit illuſtrius: quum fucatur atque prælinitur, fit præſtigioſum.

Cap. XV.

Quam ſevere moribus majorum in fures vindicatum ſit, & quid ſcripſerit Mucius Scævola ſuper eo quod ſervandum datum commodatumve eſſet.

Labeo, in libro de duodecim tabulis ſecundo, acria & ſevera judicia de furtis habita eſſe apud veteres ſcripſit: idque Brutum ſolitum dicere, furti damnatum eſſe, qui jumentum aliorſum duxerat quam quo utendum acceperat; item qui longius produxerat, quam quem in locum petierat. itaque Q. Scævola in librorum, quos de jure civili compoſuit, ſextodecimo verba hæc poſuit: *Quod cui ſervandum datum eſt, ſi id uſus eſt, ſive, quod utendum acceperit ad aliam rem atque acceperit, uſus eſt: furti ſe obligavit.*

CAP. XVI.

Locus exſcriptus ex ſatyra M. Varronis, quæ περὶ ἐδεσμάτων inſcripta eſt, de peregrinis ciborum generibus: & appoſiti verſus Euripidi, quibus delicatorum hominum luxuriantem gulam confutavit.

VArro in Satyra, quam περὶ ἐδεσμάτων inſcripſit, lepide admodum & ſcite factis verſibus cœnarum ciborumque exquiſitas delitias comprehendit. nam pleraque id genus, quæ helluones iſti terra & mari conquirunt, expoſuit, incluſitque innumeros ſenarios. & ipſos quidem verſus, cui otium erit, in libro, quo dixi, poſitos legat. genera autem nominaque edulium & domicilia ciborum omnibus aliis præſtantia, quæ profunda ingluvies veſtigavit, quæ Varro opprobrans exſecutus eſt, hæc ſunt ferme, quantum nobis memoriæ eſt. Pavus è Samo, Phrygia attagena, grues Melicæ, hædus ex Ambracia, pelamis Chalcedonia, muræna Tarteſſia, aſelli Peſſinuntii, oſtrea Tarentina, pectunculus Chius, elops Rhodius, ſcari Cilices, nuces Thaſiæ, palma Ægyptia, glans Hiberica. hanc autem peragrantis gulæ & in ſuccos inſuetos inquirentis induſtriam atque has undiqueverſum indagines cupediarum majore deteſtatione dignas cenſebimus, ſi verſus Euripidi recordemur, quibus utebatur ſæpiſſime Chryſippus philoſophus, tamquam edendi irritationes quaſdam repertas eſſe, non per uſum vitæ neceſſarium, ſed per luxum animi parata atque facilia faſtidientis, per improbam ſatietatis laſciviam. verſus Euripidi aſcribendos putavi:

Ἐπεὶ τί δεῖ βροτοῖσι, πλὴν δυεῖν μόνον,
Δημήτρος ἀκτῆς, πώματός θ' ὑδρηχόου;
Ἅτινα πάρεστι καὶ πέφυχ' ἡμᾶς τρέφειν,
Ὧν οὐκ ἀπαρκεῖ πλησμονὴ, τρυφῇ δέ τοι
Ἄλλων ἐδεστῶν μηχανὰς θηρώμεθα.

CAP.

Cap. XVII.

Sermo habitus cum grammatico inſolentiarum & imperitiarum pleno de ſignificatione vocabuli, quod eſt obnoxius; *deque ejus vocis origine.*

PErcunctabar Romæ quempiam grammaticum primæ in docendo celebritatis, non hercle experiundi vel tentandi gratia, ſed diſcendi magis ſtudio & cupidine, quid ſignificaret *obnoxius*, quæque ejus vocabuli origo ac ratio eſſet. atque ille adſpicit me illudens levitatem quæſtionis parvitatemque: Obſcuram, inquit, ſane rem quæris, multaque prorſus vigilia indagandam. quis adeo tam linguæ Latinæ ignarus eſt, qui neſciat eum dici *obnoxium*, cui quid ab eo, cui eſſe obnoxius dicitur, incommodari & noceri poteſt ei, qui habeat aliquem noxæ, id eſt, culpæ ſuæ conſcium? Quin potius, inquit, hæc mittis nugalia, & affers ea quæ digna quæri tractarique ſint; tum vero ego permotus agendum jam oblique, ut cum homine ſtulto, exiſtimavi: Et cetera, inquam, vir doctiſſime, & graviora remotioraque ſi diſcere & ſcire debuero, quando mihi uſus venerit, tum quæram ex te atque diſcam, ſed enim quia dixi ſæpe *obnoxius*, & quid dicerem neſcivi; didici ex te & ſcire nunc cœpi, quod non ego omnium ſolus, ut tibi ſum viſus, ignoravi; ſed, ut res eſt, Plautus homo linguæ atque elegantiæ in verbis Latinæ princeps, quid eſſet *obnoxius*, neſcivit, verſus enim eſt Sticho illius ita ſcriptus:

Nunc ego hercle perii plane, non obnoxie.

quod minime congruit cum iſta, quam me docuiſti, ſignificatione. compoſuit enim Plautus tamquam duo inter ſe contraria *plane* & *obnoxie*; quod à tua ſignificatione longe abeſt. at ille grammaticus ſatis ridicule, quaſi *obnoxius & obnoxie* non declinatione ſola, ſed re atque ſententia differrent, Ego, inquit, dixi quid eſſet *obnoxius*, non quid *obnoxie*. At tunc ego

ego admirans inſolentis hominis inſcitiam, Mittamus, inquam, ſicuti vis, quod Plautus *obnoxie* dixit, ſi id eſſe nimis remotum putas: atque illud quoque prætermittamus quod Salluſtius in Catilina ſcribit, *Minari etiam ferro ni ſibi obnoxia foret:* &, quod videtur notius, pervulgatiuſque eſſe, id me doce. verſus enim Vergilii ſunt notiſſimi:

Nam neque tunc aſtris acies obtuſa videri,
Nec fratris radiis obnoxia ſurgere luna,

quod tu ais, *culpæ ſuæ conſcium*; alio quoque loco Vergilius verbo iſto utitur, à tua ſententia diverſe his verſibus:

—— juvat arva videre
Non raſtris hominum, non ulli obnoxia curæ.

cura enim prodeſſe arvis ſolet, non nocere, quod tu de *obnoxio* dixiſti. jam vero illud etiam Q. Ennii quo pacto congruere tecum poteſt, quod ſcribit in *Phœnice* in hiſce verſibus?

Sed virum vera virtute vivere animatum addecet,
Fortiterque innoxium vacare adverſus adverſarios.
Ea liberta'ſt, qui pectus purum & firmum geſtitat,
Aliæ res obnoxiæ nocte in obſcura latent.

at ille oſcitans & allucinanti ſimilis, Nunc, inquit, mihi operæ non eſt. quum otium erit, reviſes ad me atque diſces quid in verbo iſto & Virgilius & Salluſtius & Plautus & Ennius ſenſerint. & nebulo quidem ille, ubi hoc dixit, digreſſus eſt. Siquis autem volet non originem ſolam verbi iſtius, ſed ſignificationem quoque ejus varietatemque recenſere; ut hoc etiam Plautinum ſpectet, adſcripſi verſus ex Aſinaria:

Maxumas opimitates gaudio effertiſſimas
Suis heris ille una mecum pariet gnatoque & patri;
Adeo ut ætatem ambo ambobus nobis ſint obnoxii
Noſtro devincti beneficio.

Qua vero ille grammaticus finitione uſus eſt, ea videtur in verbo tam multiplici unam tantummodo uſurpationem ejus notaſſe: quæ quidem congruit

cum

cum ſignificatu quo Cæcilius uſus eſt in Chryſio in his verſibus:

—Quamquam ego mercede huc conductus tua
Advenio, ne tibi me eſſe ob eam rem obnoxium
Reare: audibis male ſi male dixis mihi.

CAP. XVIII.

De obſervata cuſtoditaque apud Romanos jurisjurandi ſanctimonia: atque inibi de decem captivis, quos Hannibal Romam dejurio ab iis accepto legavit.

JUsjurandum apud Romanos inviolate ſanctequc habitum ſervatumque id & moribus legibuſque multis oſtenditur; & hoc, quod dicemus, rei non tenue argumentum eſſe poteſt. Prœlio Cannenſi Hannibal Karthaginienſium imperator ex captivis noſtris electos decem Romam miſit, mandavitque eis pactuſque eſt, ut, ſi populo Romano videretur, permutatio fieret captivorum; & pro iis, quos alteri plures acciperent, dari argenti pondo libram S. Hos priuſquam proficiſcerentur, jusjurandum adegit, redituros eſſe in caſtra Pœnica ſi Romani captivos non permutarent. veniunt Romam decem captivi. mandatum Pœni imperatoris in ſenatu exponunt. permutatio ſenatui non placita. parentes, cognati, affineſque captivorum amplexi eos, poſtliminio in patriam rediſſe dicebant; ſtatumque eorum integrum incolumemque eſſe: ac, ne ad hoſtes redire vellent, orabant. tum octo ex iis poſtliminium juſtum non eſſe ſibi reſponderunt; quoniam dejurio vincti forent; ſtatimque, uti jurati erant, ad Hannibalem profecti ſunt. duo reliqui Romæ manſerunt; ſolutoſque eſſe ſeſe ac liberatos religione dicebant; quoniam, quum egreſſi caſtra hoſtium fuiſſent, commenticio conſilio regreſſi eodem die, tamquam ſi ob aliquam fortuitam cauſam iſſent, atque ita jurejurando ſatisfacto rurſum injurati abiſſent. hæc eorum fraudulenta calliditas tam eſſe turpis exiſtimata eſt,

ut contemti vulgo diſpretique ſint, cenſoreſque eos poſtea omnium notarum & damnis & ignominiis affecerint; quoniam, quod facturos dejuraverant, non feciſſent. Cornelius autem Nepos, in libro exemplorum quinto, id quoque litteris mandavit, multis in ſenatu placuiſſe ut ii, qui redire nollent, datis cuſtodibus ad Hannibalem deducerentur, ſed eam ſententiam numero plurium, quibus id non videretur, ſuperatam: eos tamen, qui ad Hannibalem non rediſſent, uſque adeo inteſtabiles inviſoſque fuiſſe, ut tædium vitæ ceperint, necemque ſibi conſciverint.

CAP. XIX.

Hiſtoria ex annalibus ſumta de Tib. Sempronio Graccho patre Gracchorum tribuno plebei: atque tribunorum plebis decreta cum ipſis verbis relata.

PUlchrum atque liberale atque magnanimum factum Tib. Sempronii Gracchi in exemplis repoſitum eſt. id exemplum hujuſcemodi eſt: L. Scipioni Aſiatico P. Scipionis Africani ſuperioris fratri C. Minucius Augurinus tribunus plebei multam irrogavit: eumque ob eam cauſam prædes poſcebat. Scipio Africanus fratris nomine ad collegium tribunorum provocabat; petebatque ut virum conſularem triumphalemque à collegæ vi defenderent. octo tribuni, cognita cauſa, decreverunt. ejus decreti verba quæ poſui, ex annalium monumentis exſcripta ſunt. QUOD. P. SCIPIO. AFRICANUS. POSTULAVIT. PRO. L. SCIPIONE. ASIATICO. FRATRE. QUUM. CONTRA. LEGES. CONTRA. Q. MOREM. MAJORUM. TRIBUNUS. PLEBEI. HOMINIBUS. ACCITIS. PER. VIM. INAUSPICATO. SENTENTIAM. DE. EO. TULERIT. MULTAM. Q. NULLO. EXEMPLO. IRROGARIT. PRÆDES. Q. OB. EAM. REM. DARE. COGAT. AUT. SI. NON. DET. IN. VINCULA. DUCI. JUBEAT. UT.

EUM. A. COLLEGÆ. VI. PROHIBEAMUS. ET. QUOD. CONTRA. COLLEGA. POSTULAVIT. NE. SIBI. INTERCEDAMUS. QUO. MINUS. SUAPTE. POTESTATE. UTI. LICEAT. D. E. R. NOSTRUM. SENTENTIA. OMNIUM. DATA. EST. SI. L. CORNELIUS. SCIPIO. ASIATICUS. COLLEGÆ. ARBITRATU. PRÆDES. DABIT. COLLEGÆ. NE. EUM. IN. VINCULA. DUCAT. INTERCEDEMUS. SI. EJUS. ARBITRATU. PRÆDES. NON. DABIT. QUO. MINUS. COLLEGA. SUA. POTESTATE. UTATUR. NON. INTERCEDEMUS. Poſt hoc decretum, quum Augurinus tribunus plebei L. Scipionem prædes non dantem prehendi & in carcerem duci juſſiſſet; tum Tib. Sempronius Gracchus trib. pl. pater Tiberii atque Caii Gracchorum, quum P. Scipioni Africano inimicus gravis ob pleraſque in republica diſſenſiones eſſet, juravit palam in amicitiam inque gratiam ſe cum P. Africano non rediiſſe; atque ita decretum ex tabula recitavit. ejus decreti verba hæc ſunt: CUM. L. CORNELIUS. SCIPIO. ASIATICUS. TRIUMPHANS. HOSTIUM. DUCES. IN. CARCEREM. CONJECTAVERIT. ALIENUM. VIDETUR. ESSE. DIGNITATE. REIPUBLICÆ. IN. EUM. LOCUM. IMPERATOREM. POPULI. ROMANI. DUCI. IN. QUEM. LOCUM. AB. EO. CONJECTI. SUNT. DUCES. HOSTIUM. ITA. Q. L. CORNELIUM. SCIPIONEM. ASIATICUM. A. COLLEGÆ. VI. PROHIBEO. Valerius autem Antias, contra hanc decretorum memoriam, contraque auctoritates veterum annalium; poſt Africani mortem interceſſionem iſtam pro Scipione Aſiatico factam eſſe à Tib. Graccho dixit: neque multam irrogatam Scipioni; ſed damnatum eum peculatus ob Antiochenam pecuniam, quia prædes non daret in carcerem duci cœptum, atque ita intercedente Graccho exemtum.

CAP. XX.

Quod Virgilius ob aquam à Nolanis ſibi non permiſſam ſuſtulit è verſu ſuo, Nola; *&,* *poſuit,* Ora : *atque ibi quædam alia de conſonantia litterarum jucunda.*

SCriptum in quodam commentario reperi verſus iſtos à Virgilio ita primum eſſe recitatos atque editos :

Talem dives arat Capua & vicina Veſevo
Nola jugo :

poſtea Virgilium petiiſſe à Nolanis aquam uti duceret in propinquum rus; Nolanos beneficium petitum non feciſſe : poëtam offenſum nomen urbis eorum, quaſi ex hominum memoria, ſic ex carmine ſuo deraſiſſe, *ora*que pro *Nola* mutaſſe : atque ita reliquiſſe :

—— & vicina Veſevo
Ora jugo.

ea res verane an falſa ſit non laboro, quin tamen melius ſuaviuſque ad auris ſit, quam *Nola*, *Ora*, dubium id non eſt. nam vocalis in priore verſu extrema eademque in ſequenti prima canoro ſimul atque jucundo hiatu tractim ſonat. eſt adeo invenire apud nobiles poëtas hujuſcemodi ſuavitatis multa, quæ apparet navata eſſe, non fortuita : ſed præter ceteros omnis apud Homerum plurima. uno quippe in loco tales tamque hiantes ſonitus in aſſiduis vocibus pluris facit.

Η δ' ἑτέρη θέρεϊ προρέει εἰκυῖα χαλάζῃ
Η χιόνι ψυχρῇ ἢ ἐξ ὕδατος κρυστάλλῳ.

atque item alio loco :

Λᾶαν ἄνω ὤθεσκε ποτὶ λόφον.

Catullus quoque elegantiſſimus poëtarum in hiſce verſibus :

Miniſter vetuli puer falerni
Ingere mi calices amariores,
Ut lex Poſtumiæ jubet magiſtra
Ebrioſa acina ebrioſioru ;

quum;

quum, *ebrioſo*, dicere poſſet, &, quod erat uſitatius, *acinum* in neutro genere appellare: amans tamen hiatus illius Homerici ſuavitatem, *ebrioſa*, dixit propter conſequentis litteræ concentum. qui *ebrios* autem Catullum dixiſſe putant aut *ebrioſos* (nam id quoque temere ſcriptum invenitur) in libros ſcilicet de corruptis exemplaribus factos inciderunt.

Cap. XXI.

Quoad vivet, *&*, quoad morietur, *cur id ipſum temporis ſignificent, quum ex duobus ſint facta contraria.*

QVoad vivet quum dicitur, item *quoad morietur*, videntur quidem duæ res dici contrariæ: ſed idem atque unum tempus utraque verba demonſtrant. item quum dicitur *quoad ſenatus habebitur*, & *quoad ſenatus dimittetur:* tametſi *haberi* atque *dimitti* contraria ſunt: unum atque id ipſum tamen utroque in verbo oſtenditur. tempora enim duo quum inter ſe oppoſita ſunt atque ita cohærentia, ut alterius finis cum alterius initio miſceatur: non refert utrum per extremitatem prioris, an per initium ſequentis locus ipſe confinis demonſtretur.

Cap. XXII.

Quod cenſores equum adimere ſoliti ſint equitibus corpulentis & præpinguibus; quæſitumque utrum ea res cum ignominia, an incolumi dignitate equitum facta ſit.

NImis pingui homini & corpulento cenſores equum adimere ſolitos, ſcilicet minus idoneum ratos eſſe cum tanti corporis pondere ad faciendum equitis munus. non enim pœna id fuit, ut quidam exiſtimant: ſed munus ſine ignominia remittebatur. tamen Cato in oratione, quam *de ſacrificio commiſſo* ſcripſit, objicit hanc rem criminoſius, uti magis videri poſſit cum ignominia fuiſſe. quod ſi ita

accipias : id profecto exiſtimandum eſt, non omnino inculpatum neque indeſidem viſum eſſe, cujus corpus in tam immodicum modum luxuriaſſet exuberaſſetque.

LIBER OCTAVUS.

Commentario octavo hæc inſunt.

CAP. I.

Heſterna noctu, *rectene an cum vitio dicatur : & quænam ſuper iſtis verbis grammatica traditio ſit : item quod decemviri in* XII *tabulis* nox *pro* noctu *dixerunt.*

CAP. II.

Quæ mihi decem verba ediderit Favorinus, quæ uſurpentur quidem à Græcis, ſed ſunt adulterina & barbara : quæ item à me totidem acceperit, quæ ex medio communique uſu Latine loquentium minime Latina ſint, neque in veterum libris reperiantur.

CAP. III.

Quem in modum & quam ſevere increpuerit audientibus nobis Peregrinus philoſophus adoleſcentem Romanum ex equeſtri familia ſtantem ſegnem apud ſe & aſſidue oſcitantem.

CAP. IV.

Quod Herodotus ſcriptor hiſtoriæ memoratiſſimus parum vere dixerit unam ſolamque pinum arborum omnium cæſam numquam denuo ex iſdem radicibus pullulare, & quod idem de aqua pluviali & nive rem non ſatis exploratam pro comperta poſuerit.

CAP. V.

Quid illud ſit quod Virgilius cœlum ſtare pulvere, *& quod Lucilius* pectus ſentibus ſtare *dixit.*

CAP. VI.

Quum poſt offenſiunculas in gratiam redeatur, expoſtulationes fieri mutuas minime utile eſſe: ſuperque ea re & ſermo Tauri expoſitus, & verba ex Theophraſti libro ſumta: & quid M. quoque Cicero de amore amicitiæ ſenſerit cum ipſius verbis additum.

CAP. VII.

Ex Ariſtotelis libro, qui περὶ τῆς μνήμης *inſcriptus eſt, cognita acceptaque de natura & habitu memoriæ: atque inibi alia quædam de exuberantia aut interitu ejus lecta auditaque.*

CAP. VIII.

Quid mihi uſu venerit interpretari & quaſi effingere volenti locos quoſdam Platonicos Latina oratione.

CAP. IX.

Quod Theophraſtus philoſophus omnium ſuæ ætatis facundiſſimus verba pauca ad populum Athenienſem facturus deturbatus verecundia obticuerit, quodque idem hoc Demoſtheni apud Philippum regem verba facienti evenerit.

CAP. X.

Qualis mihi fuerit in oppido Eleuſine diſceptatio cum grammatico quodam præſtigioſo tempora verborum & meditamenta puerilia ignorante; remotarum autem quæſtionum nebulas & formidines capiendis imperitorum animis oſtentante.

CAP. XI.

Quam feſtive reſponderit Xantippæ uxori Socrates petenti ut per Dionyſia largiore ſumtu cœnitarent.

CAP. XII.

Quid ſignificet in veterum libris ſcriptum, plerique omnes; *& quod ea verba accepta à Græcis videntur.*

CAP. XIII.

Quopſones, *quod homines Afri dicunt, non eſſe verbum Pœnicum, ſed Græcum.*

CAP. XIV.

Lepidiſſima altercatio Favorini philoſophi adverſus quemdam intempeſtivum de ambiguitate verborum diſſerentem, atque inibi verba quædam ex Nævio poëta & Cn. Gellio non uſitate collocata: atque ibidem à P. Nigidio origines vocabulorem exploratæ.

CAP. XV.

Quibus modis ignominiatus tractatuſque ſit à C. Cæſare Laberius poëta: atque inibi appoſiti verſus ſuper eadem re ejuſdem Laberii.

LIBER NONUS.

CAPUT I.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in duodeviceſimo annali ſcripſerit rectiores certioreſque ictus fieri ſi ſurſum quid mittas, quam ſi deorſum.

Q Claudius in undeviceſimo annali, quum oppidum à Metello proconſule oppugnari, contra ab oppidanis deſuper è muris propugnari deſcriberet, ita ſcripſit; *Sagittarius cum funditore utrimque ſummo ſtudio ſpargunt fortiſſime. ſed ſagittam atque lapidem deorſum an ſurſum mittas hoc intereſt, nam neutrum poteſt deorſum verſum recte mitti; ſed ſurſum utrumque optime. quare milites Metelli ſauciabantur multo minus, &, quod maxime opus erat, à pinnis hoſtis defendebant facillime.* Percunctabar ego Antonium Julianum rhetorem cur hoc ita uſu veniret, quod Quadrigarius dixiſſet, ut

ut contigui magis directioreſque ictus fiant, ſi vel lapidem vel ſagittam ſurſum verſus jacias quam deorſum: quum proclivior faciliorque jactus ſit ex ſupernis in infima, quam ex infimis in ſuperna. tum Julianus comprobato genere quæſtionis. *Quod de ſagitta*, inquit, *& lapide dixit, hoc de omni fere miſſili telo dici poteſt. facilior autem jactus eſt, ſicuti dixiſti, ſi deſuper jacias, ſi quid jacere tantum velis non ferire, ſed quum modus & impetus jactus impetrandus dirigenduſque eſt: tum, ſi in prona jacias, moderatio atque ratio mittentis præcipitantia ipſa & pondere cadentis teli corrumpitur. at ſi in editiora mittas, &, ad percutiendum ſuperne aliquid, manum & oculos conlines: quo modus à te datus tulerit, eo telum ibit, quod jeceris.* Ad hanc ferme ſententiam Julianus ſuper iſtis Q. Claudii verbis nobiſcum ſermocinatus eſt. Quod autem ait idem Q. Claudius: *à pinnis hoſtis defendebant facillime*; animadvertendum eſt, uſum eſſe eum verbo *defendebant*, non ex vulgari conſuetudine, ſed admodum proprie & Latine. nam *defendere*, & *offendere*, inter ſeſe adverſa ſunt, quorum alterum ſignificat, ἐμποδὼν ἔχειν, alterum, ἐκ ποδῶν ποιεῖσθαι. quod hoc in loco in Q. Claudio dicitur.

CAP. II.

Quibus verbis notarit Herodes Atticus falſo quempiam cultu amictuque nomen habitumque philoſophi ementientem.

AD Herodem Atticum, conſularem virum ingenioque amœno & Græca facundia celebrem, adiit, nobis præſentibus, palliatus quiſpiam & crinitus, barbaque prope ad pubem uſque porrecta; ac petiit æs ſibi dari εἰς ἄρτους. tum Herodes interrogat quis homo eſſet. atque ille, vultu ſonituque vocis objurgatorio, philoſophum ſeſe eſſe dicit; & mirari quoque addit, cur quærendum putaſſet quod videret. Video, inquit Herodes, barbam & pallium; philoſophum

nondum video. quæſo autem te, cum bona venia dicas mihi, quibus nos uti poſſe argumentis exiſtimas, ut eſſe te philoſophum noſcitemus? Interibi quum aliquot ex his, qui cum Herode erant, erraticum hominem eſſe dicerent & nulli rei, incolamque eſſe ſordentium ganearum; ac, niſi accipiat quod petit, convicio turpi ſolitum inceſſere: ibi Herodes, *Demus*, inquit, *huic aliquid æris, cuicuimodi eſt; tamquam homines, non tamquam homini.* & juſſit dari precium panis triginta dierum. tum nos adſpiciens qui eum ſectabamur, *Muſonius*, inquit, *æruſcanti cuipiam id genus, & philoſophum ſeſe oſtentanti dari juſſit mille nummum, &, quum plerique dicerent nebulonem eſſe hominem, malum & maliciouſum, & nulla re bona dignum: tum Muſonium ſubridentem dixiſſe aiunt; ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου. ſed hoc potius*, inquit, *dolori mihi & ægritudini eſt, quod iſtiuſmodi animalia ſpurca atque probra nomen uſurpant ſanctiſſimum, & philoſophi appellantur. majores autem mei Athenienſes nomina juvenum fortiſſimorum Harmodii & Ariſtogitonis, qui libertatis reciperandæ gratia Hippiam tyrannum interficere adorſi erant, ne umquam ſervis indere liceret, decreto publico ſanxerunt. quoniam nefas ducerent nomina libertati patriæ devota ſervili contagio pollui. cur ergo nos patimur nomen philoſophiæ illuſtriſſimum in hominibus deterrimis exſordeſcere? ſimili autem*, inquit, *exemplo ex contraria ſpecie antiquos Romanorum audio prænomina patriciorum quorumdam male de republica meritorum, & ob eam cauſam capite damnatorum, cenſuiſſe ne cui ejuſdem gentis patricio inderentur, ut vocabula quoque eorum defamata atque demortua cum ipſis viderentur.*

CAP. III.

Epiſtola Philippi Regis ad Ariſtotelem philoſophum ſuper Alexandro recens nato.

PHilippus Amyntæ filius, terræ Macedoniæ rex, cujus virtute induſtriaque Macetæ locupletiſſimo

mo imperio auꝗti gentium nationumque multarum potiri cœperant, & cujus vim atque arma toti Græciæ cavenda metuendaque inclutæ illæ Demoſthenis orationes concioneſque vocificant. is Philippus, quum in omni fere tempore negotiis belli victoriiſque affectus exercituſque eſſet; à liberali tamen Muſa & à ſtudiis humanitatis nunquam abfuit; quin lepide comiterque pleraque & faceret & diceret. feruntur adeo libri epiſtolarum ejus munditiæ & venuſtatis & prudentiæ plenarum. velut ſunt illæ litteræ, quibus Ariſtoteli philoſopho natum eſſe ſibi Alexandrum nunciavit. ea epiſtola, quoniam curæ diligentiæque in liberorum diſciplinas hortamentum eſt, exſcribenda viſa eſt ad commovendos parentum animos. exponenda igitur eſt ad hanc ferme ſententiam. Philippus Ariſtoteli ſalutem dicit. Filium mihi genitum ſcito. quod equidem dìs habeo gratiam: non proinde quia natus eſt, quam pro eo quod eum naſci contigit temporibus vitæ tuæ. ſpero enim fore ut eductus eruditusque abs te dignus exſiſtat & nobis & rerum iſtarum ſuſceptione. ipſius autem Philippi verba hæc ſunt: Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν. Ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χάριν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ παιδὸς, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. ἐλπίζω γὰρ, αὐτὸν ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα, ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.

CAP. IV.

De barbararum gentium prodigioſis miraculis, deque diris & exitioſis faſcinationibus, atque inibi de feminis repente verſis in mares.

QUum è Græcia in Italiam rediremus, & Brundiſium iremus; egreſſique è navi in terram in portu illo incluto ſpatiaremur, quem Q. Ennius remotiore paulum, ſed admodum ſcito vocabulo, *præpetem*, appellavit: faſces librorum venalium expoſi-

tos vidimus. atque ego avide ſtatim pergo ad libros. erant autem iſti omnes libri Græci miraculorum fabularumque pleni: res inauditæ, incredulæ; ſcriptores veteres non parvæ auctoritatis, Ariſteas Proconneſius & Iſigonus Nicæenſis & Cteſias & Oneſicritus & Polyſtephanus & Hegeſias. ipſa autem volumina ex diutino ſitu ſquallebant, & habitu adſpectuque tætro erant. acceſſi tamen, percunctatuſque precium ſum: &, adductus mira atque inſperata vilitate, libros plurimos ære pauco emo; eoſque omnes duabus proximis noctibus curſim tranſeo: atque in legendo carpſi exinde quædam & notavi mirabilia & ſcriptoribus fere noſtris intentata; eaque his commentariis adſperſi: ut, qui eos lectitabit, is ne rudis omnino & ἀνήκοος in iſtiuſmodi rerum auditiones reperiatur. erant igitur in illis libris ſcripta hujuſcemodi: Scythas illos penitiſſimos, qui ſub ipſis ſeptemtrionibus ætatem agunt, corporibus hominum veſci ejuſque victus alimento vitam ducere & ἀνθρωποφάγους nominari: item eſſe homines ſub eadem regione cœli unum oculum in frontis medio habentes, qui appellantur Arimaſpi; qua fuiſſe facie Cyclopas poëtæ ferunt: alios item eſſe homines, apud eamdem cœli plagam, ſingulariæ velocitatis; veſtigia pedum habentes retro porrecta, non, ut ceterorum hominum, proſpectantia: præterea traditum eſt membratumque in ultima quadam terra, quæ Albania dicitur, gigni homines, qui in pueritia caneſcant, & plus cernant oculis per noctem, quam inter diem: item eſſe compertum & creditum, Sauromatas, qui ultra Boryſthenem fluvium longe colunt, cibum capere ſemper diebus tertiis, medio abſtinere. id etiam in iſdem libris ſcriptum offendimus, quod poſtea quoque in libro Plinii Secundi naturalis hiſtoriæ ſeptimo legi; eſſe quaſdam in terra Africa hominum familias voce atque lingua effaſcinantium. qui ſi impenſius forte laudaverint pulchras arbores, ſegetes lætiores, infantes amœniores,

res, egregios equos, pecudes paſtu atque cultu opimas; emoriantur repente hæc omnia nulli aliæ cauſæ obnoxia: oculis quoque exitialem faſcinationem fieri in iſdem libris ſcriptum eſt: traditurque eſſe homines in Illyriis, qui interimant videndo, quos diutius irati viderint; eoſque ipſos mares feminaſque, qui viſu tam nocenti ſunt, pupulas in ſingulis oculis binas habere. item eſſe in montibus terræ Indiæ homines caninis capitibus & latrantibus; eoſque veſci avium & ferarum venatibus: atque eſſe item alia apud ultimas orientis terras miracula homines, qui monocoli appellantur, ſingulis cruribus ſaltuatim currentes, vivaciſſimæ pernicitatis: quoſdam etiam eſſe nullis cervicibus, oculos in humeris habentes. jam vero egreditur omnem modum admirationis, quod idem illi ſcriptores gentem eſſe aiunt, apud extrema Indiæ, corporibus hirtis & avium ritu plumantibus, nullo cibatu veſcentem, ſed ſpiritu florum naribus hauſto victitantem: Pygmæos quoque haud longe ab his naſci, quorum qui longiſſimi ſint, non longiores eſſe quam pedes duo & quadrantem. Hæc atque alia iſtiuſmodi plura legimus. ſed, quum ea ſcriberemus, tenuit nos non idoneæ ſcripturæ tædium nihil ad ornandum juvandumque uſum vitæ pertinentis. libitum tamen eſt in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus vir in temporibus ætatis ſuæ, ingenii dignitatiſque gratia, auctoritate magna præditus, non audiſſe neque legiſſe, ſed ſcire ſeſe atque vidiſſe in libro naturalis hiſtoriæ ſeptimo ſcripſit. Verba igitur, quæ infra poſui, ipſius ſunt, ex eo libro ſumta: quæ profecto faciunt ut neque reſpuenda, neque ridenda ſit notiſſima illa veterum poëtarum de Cænide & Cæneo cantilena. *Ex feminis*, inquit, *mutari in mares non eſt fabuloſum. invenimus in annalibus Q. Licinio Craſſo, C. Caſſio Longino Conſulibus, C. Aſinii puerum factum ex virgine ſub parentibus; juſſuque haruſpicum deportatum in inſulam deſertam. Licinius Mucianus prodidit viſum*

eſſe à ſe Argis Areſcontem, cui nomen Areſcuſæ fuiſſet; nupſiſſe etiam; mox barbam & virilitatem proveniſſe, uxoremque duxiſſe: ejuſdem ſortis & Smyrnæ puerum à ſe viſum. ipſe in Africa vidi mutatum in marem die nuptiarum L. Coſſicium civem Thyſdritanum: vivebatque quum proderem hæc. Idem Plinius eodem in libro verba hæc ſcripſit: *Gignuntur homines utriuſque ſexus; quos hermaphroditos vocamus, olim androgynos vocatos & in prodigiis habitos, nunc vero in deliciis.*

CAP. V.

Diverſæ nobilium philoſophorum ſententiæ de genere ac natura voluptatis; verbaque Hieroclis philoſophi quibus decreta Epicuri inſectatus eſt.

DE voluptate veteres philoſophi diverſas ſententias dixerunt. Epicurus voluptatem ſummum bonum eſſe ponit; eam tamen ita definit: *σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα.* Antiſthenes Socraticus ſummum malum dicit. ejus namque hoc verbum eſt: *μανείην μᾶλλον ἢ ἡσθείην.* Speuſippus vetuſque omnis academia voluptatem & dolorem duo mala dicunt eſſe oppoſita inter ſeſe; bonum autem eſſe quod utriuſque medium foret. Zeno cenſuit voluptatem eſſe indifferens, id eſt, neutrum, neque bonum neque malum; quod ipſe Græco vocabulo *ἀδιάφορον* appellavit. Critolaüs Peripateticus & malum eſſe voluptatem ait, & multa alia mala parere ex ſeſe, injurias, deſidias, obliviones, ignavias. Plato ante hos omnis ita varie & multiformiter de voluptate diſſeruit; ut cunctæ iſtæ ſententiæ, quas ſupra poſui, videantur ex ſermonum ejus fontibus profluxiſſe: nam proinde unaquaque utitur, ut & ipſius voluptatis natura fert, quæ eſt multiplex, & cauſarum, quas tractat, rerumque, quas efficere vult, ratio deſiderat. Taurus autem noſter: quotiens facta mentio Epicuri eſſet, in ore atque in lingua habebat verba hæc Hieroclis Stoici

Stoici viri ſancti & gravis: ἡδονῆς τέλος πόρνης δόγμα· ἐκ ἔϛιν πορνεῖα, ὐδὲν πόρνης δόγμα.

CAP. VI.

Verbum, quod eſt ab ago, *frequentativum, in prima ſyllaba quonam ſit modulo pronunciandum.*

AB eo quod eſt, *ago*, &, *egi*, verba ſunt quæ appellant grammatici frequentativa, *actito*, &, *actitavi*. hæc quoſdam non ſane indoctos viros audio ita pronunciare, ut primam in his litteram corripiant: rationemque dicunt quoniam in verbo principali quod eſt, *ago*, prima littera breviter pronunciatur. cur igitur ab eo quod eſt *edo*, & *ungo*, in quibus verbis prima littera breviter dicitur, *eſito*, & *unctito*, quæ ſunt eorum frequentativa, prima littera longa promimus? & contra, *dictito*, ab eo verbo quod eſt, *dico*, correpte dicimus? num ergo potius *actito* & *actitavi* producenda ſunt? quoniam frequentativa ferme omnia eodem modo in prima ſyllaba dicuntur, quo participia præteriti temporis ex his verbis unde ea profecta ſunt in eadem ſyllaba pronunciantur; ſicut *lego*, *lectus*, *lectito*, facit; *ungo*, *unctus*, *unctito*; *ſcribo*, *ſcriptus*, *ſcriptito*; *moveo*, *motus*, *motito*: *pendeo*, *penſus*, *penſito*; *edo*, *eſus*, *eſito*: *dico* autem, *dictus*, *dictito* facit: *gero*, *geſtus*, *geſtito*: *veho*, *vectus*, *vectito*: *rapio*, *raptus*, *raptito*: *capio*, *captus*, *captito*: *facio*, *factus*, *factito*. ſic igitur, *actito*, producte in prima ſyllaba pronunciandum: quoniam ex eo fit quod eſt, *ago*, & *actus*.

CAP. VII.

De converſione foliorum in arbore olea, brumali & ſolſtitiali die; deque fidibus iis temporibus ictu alieno ſonantibus.

VOlgo & ſcriptum & creditum eſt folia olearum arborum brumali & ſolſtitiali die converti; & quæ

quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam ſupra fieri atque exponi ad oculos & ad ſolem. quod nobis quoque ſemel atque iterum experiri volentibus ita eſſe propemodum viſum eſt. ſed de fidibus rarius dictu & mirabilius eſt. quam rem & alii docti viri & Suetonius etiam Tranquillus in libro ludicræ hiſtoriæ primo ſatis compertam eſſe, ſatiſque ſuper ea conſtare affirmat; nervias in fidibus brumali die alias digitis pelli, alias ſonare.

CAP. VIII.

Neceſſum eſſe, qui multa habeat, multis indigere, deque ea re Favorini philoſophi cum brevitate eleganti ſententia.

VErum eſt profecto, quod obſervato rerum uſu ſapientes viri dixerunt, multis egere, qui multa habeat; magnamque indigentiam naſci non ex inopia magna, ſed ex magna copia. multa enim deſiderari ad multa, quæ habeas, tuenda. quiſquis igitur multa habens cavere atque proſpicere velit ne quid egeat, neve quid deſit, jactura opus eſſe non quæſtu; & minus habendum eſſe ut minus deſit. Hanc ſententiam memini à Favorino inter ingentes omnium clamores detornatam incluſamque verbis his pauciſſimis: τὸν γὰρ μυρίων καὶ πεντακισχιλίων χλαμύδων δεόμενον οὐκ ἔστι μὴ πλειόνων δεῖσθαι. οἷς γὰρ ἔχω προσδεόμενος, ἀφελὼν ὧν ἔχω, ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω.

CAP. IX.

Quis modus ſit verba vertendi in Græcas ſententias; deque his Homeri verſibus, quos Vergilius vertiſſe aut bene apteque aut improſpere exiſtimatus eſt.

QUando ex poëmatis Græcis vertendæ, imitandæque ſunt inſignes ſententiæ, non ſemper aiunt enitendum ut omnia omnino verba in eum, in quem dicta ſunt, modum vertamus. perdunt enim gratiam

gratiam pleraque, ſi quaſi invita & recuſantia violentius transferantur. ſcite ergo & conſiderate Vergilius, quum aut Homeri aut Heſiodi aut Apollonii aut Parthenii aut Callimachi aut Theocriti aut quorumdam aliorum locos effingeret, partim reliquit, alia expreſſit. Sicuti nuperrime apud menſam quum legerentur utraque ſimul Bucolica Theocriti & Virgilii animadvertimus reliquiſſe Virgilium, quod Græcum quidem mire quam ſuave eſt, verti autem neque debuit neque potuit. ſed enim quod ſubſtituit, pro eo quod omiſerat, non abeſt quin jucundius lepidiuſque ſit:

Βάλλει καὶ μάλοισι τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα
Τὰς αἶγας παρελῶντα, καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.

Malo me Galatea petit, laſciva puella:
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit ante videri.

illud quoque alio in loco animadvertimus caute omiſſum, quod eſt in Græco verſu dulciſſimum.

Τίτυρ' ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, βόσκε τὰς αἶγας,
καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε Τίτυρε· καὶ τὸν ἐνόρχαν
Τὸν Λιβυκὸν κνάκωνα φυλάσσεο, μή τυ κορύψῃ.

quo enim pacto diceret, τὸ καλὸν πεφιλαμένε, verba hercle non tranſlaticia, ſed cujuſdam nativæ dulcedinis. hoc igitur reliquit, & cetera vertit non infeſtiviter: niſi quod caprum dixit, quem Theocritus ἐνόρχαν appellavit. auctore enim M. Varrone is demum Latine caper dicitur qui excaſtratus eſt.

Tityre dum redeo, brevis eſt via, paſce capellas:
Et potum paſtas age Tityre: & inter agendum,
Occurſare capro (cornu ferit ille) caveto.

Et quoniam de transferendis ſententiis loquor, memini audiſſe me ex Valerii Probi diſcipulis, docti homi-

hominis & in intelligendis penſitandiſque veteribus ſcriptis bene callidi, ſolitum eum dicere, nihil quicquam tam improſpere Virgilium ex Homero vertiſſe, quam verſus hos amœniſſimos, quos de Nauſicaa Homerus fecit.

Οἵη δ' Ἄρτεμις εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα
Ἢ κατὰ Τηΰγετον περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον,
Τερπομένη κάπροισι, καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι.
Τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο,
Ἀγρονόμοι παίζουσι. γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ·
Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα·
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται· καλαὶ δέ τε πᾶσαι.
Qualis in Eurotæ ripis aut per juga Cynthi
Exercet Diana choros; quam mille ſecutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades. illa pharetram
Fert humero; gradienſque deas ſupereminet omnis.
Latonæ tacitum pertentant gaudia pectus.

Primum omnium id viſum eſſe dicebant Probo, quod apud Homerum quidem virgo Nauſicaa ludibunda inter familiares puellas in locis ſolis recte atque commode confertur cum Diana venante in jugis montium inter agreſtes deas; nequaquam autem conveniens Virgilium feciſſe, quoniam Dido in urbe media ingrediens inter Tyrios Principes, cultu atque inceſſu ſerio, *inſtans operi*, ſicut ipſe ait, *regniſque futuris*, nihil ejus ſimilitudinis capere poſſet, quæ luſibus atque venatibus Dianæ congruit: tum poſtea quod Homerus ſtudia atque oblectamenta in venando Dianæ honeſte aperteque dicit; Virgilius autem, quum de venatu deæ nihil dixiſſet, pharetram tantum facit eam ferre in humero, tamquam ſi onus & ſarcinam: atque illud impenſe Probum eſſe demiratum in Virgilio dicebant, quod Homerica quidem Λητῶ gaudium gaudeat genuinum & intimum, atque in ipſo penetrali cordis & animæ vigens (ſiquidem non aliud eſt γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ) ipſe autem imitari hoc volens gaudia fecerit pigra & levia & cunctantia & quaſi in ſummo pectore ſupernan-

pernantia. neſcire enim ſeſe quid ſignificaret aliud, *pertentant*. præter iſta omnia, florem ipſius totius loci Virgilium videri omiſiſſe; quod hunc Homeri verſum exigue ſecutus ſit.

Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται· καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

quando nulla major cumulatiorque pulchritudinis laus dici potuerit, quam quod una inter omnis pulchras excelleret, una facile ex omnibus noſceretur.

CAP. X.

Quod Annæus Cornutus verſus Virgilii, quibus Veneris & Vulcani concubitum pudice operteque dixit, reprehenſione ſpurca & odioſa inquinavit.

ANnianus poëta & plerique cum eo ejuſdem Muſæ viri ſummis aſſiduiſque laudibus hos Virgilii verſus ferebant; quibus Volcanum & Venerem junctos mixtoſque jure conjugii, rem lege naturæ operiendam, verecunda quadam tralatione verborum quum oſtenderet demonſtraretque, protexit. ſic enim ſcripſit:

> —— *ea verba locutus*
> *Optatos dedit amplexus; placidumque petivit*
> *Conjugis infuſus gremio per membra ſoporem.*

minus autem difficile eſſe arbitrabantur in iſtiuſmodi re dicenda verbis uti uno atque altero brevi tenuique eam ſigno demonſtrantibus, ſicuti Homerus dixit:

παρθενικὴν ζώνην καὶ λέκτροιο δεσμὸν, & *ἔργα φιλοτήσια.*

τὸν μὲν ἄρ' ἐν τρήτοισι καθεύνασατ' ἐν λεχέεσσιν.

tot vero & tam evidentibus ac tamen non pretextatis, ſed puris honeſtiſque verbis venerandum illud concubii pudici ſecretum neminem quemquam alium dixiſſe. ſed Annæus Cornutus, homo ſane pleraque alia non indoctus neque imprudens, in ſecundo tamen librorum, quos de figuris ſententiarum com-

compoſuit, egregiam totius iſtius verecundiæ laudem inſulſa nimis & odioſa ſcrutatione violavit. nam quum genus hoc figuræ probaſſet, & ſatis circumſpecte factos eſſe verſus dixiſſet; *membra* tamen, inquit. Paulo incautius nominavit.

Cap. XI.

De Valerio Corvino, & unde Corvinus.

De M. Valerio, qui Corvinus appellatus eſt, ob auxilium propugnationemque corvi alitis, haud quiſquam eſt nobilium ſcriptorum qui ſecus dixerit. ea res prorſus admiranda ſic profecto eſt in libris annalibus memorata. Adoleſcens tali genere editus, Furio, & Appio, conſulibus fit tribunus militaris. atque in eo tempore copiæ Gallorum ingentes agrum Pomptinum inſederant: inſtruebanturque acies à conſulibus de vi ac multitudine hoſtium ſatis agentibus. dux interea Gallorum, vaſta & ardua proceritate, armiſque auro præfulgentibus, grandia ingrediens & manu telum reciprocans incedebat: perque contemtum & ſuperbiam circumſpiciens deſpicienſque omnia, venire jubet & congredi, ſi quis pugnare ſecum ex omni Romano exercitu auderet. tum Valerius tribunus, ceteris inter metum pudoremque ambiguis, impetrato prius à conſulibus ut in Gallum tam immaniter arrogantem pugnare ſeſe permitterent, progeditur intrepide modeſteque obviam: & congrediuntur, & conſiſtunt, & conſerebantur jam manus; atque ibi vis quædam divina fit. corvus repente improviſus advolat, & ſuper galeam tribuni inſiſtit, atque inde in adverſarii os atque oculos pugnare incipit. inſilibat, obturbabat, unguibus manum laniabat, & proſpectum alis arcebat; atque, ubi ſatis ſævierat, revolabat in galeam tribuni. ſic tribunus, ſpectante utroque exercitu, & ſua virtute niſus & opera alitis propugnatus, ducem hoſtium ferociſſimum vicit interfecitque; atque ob

hanc

hanc cauſam cognomen habuit *Corvinus*. id factum eſt anno quadringenteſimo quinto poſt Romam conditam. Statuam Corvino iſti divus Auguſtus in foro ſuo ſtatuendam curavit. in ejus ſtatuæ capite corvi ſimulachrum eſt rei pugnæque, quam diximus, monumentum.

CAP. XII.

De verbis quæ in utramque partem ſignificatione reciproca & adverſa dicuntur.

UT *formidoloſus* dici poteſt & qui formidat & qui formidatur, ut *invidioſus*, & qui invidet & cui invidetur; ut *ſuſpicioſus* & qui ſuſpicatur & qui ſuſpectus eſt; ut *ambitioſus* & qui ambit & qui ambitur; ut item *gratioſus* & qui adhibet gratias & qui admittit; ut *laborioſus* & qui laborat & qui labori eſt; ut pleraque alia hujuſcemodi in utramque partem dicuntur: ita *infeſtus* ancipiti quoque ſignificatione eſt. nam & is *infeſtus* appellatur, qui malum infert cuipiam; & contra, cui aliunde impendet malum, is quoque *infeſtus* dicitur. ſed quod prius poſui profecto exemplis non indiget. ſic adeo multi loquuntur, ut *infeſtum* dicant inimicum atque adverſum. alterum autem illud ignorabilius obſcuriuſque eſt. quis enim è medio facile dixerit, *infeſtum* eſſe, cui alter infeſtus eſt? & veteres plerique ita dixerunt; & M. Tullius in oratione, quam pro Cn. Planco ſcripſit, vocabulo hoc ſic uſus eſt: *Dolebam*, inquit, *judices, & acerbe ferebam, ſi hujus ſalus ob eam ipſam cauſam eſſet infeſtior, quod is meam ſalutem atque vitam ſua benivolentia, præſidio cuſtodiaque texiſſet.* Nos igitur de origine & ratione verbi quærebamus atque ita in Nigidianis ſcriptum invenimus. *Infeſtum à feſtinando dictum. nam qui inſtat*, inquit, *alicui, eumque properans urget: opprimereque eum ſtudet feſtinatque: aut contra de alicujus periculo & exitio feſtinatur: is uterque infeſtus dicitur, ab inſtantia atque immi-*

imminentia fraudis, *quam vel facturus cuipiam vel paſſurus eſt*. Ne quis autem de *ſuſpicioſo*, quod ſupra poſuimus, & de *formidoloſo* in eam partem, quæ minus uſitata eſt, exemplum requirat; inveniet de *ſuſpicioſo* apud M. Catonem de re Floria, ita ſcriptum: *Sed niſi qui palam corpore pecuniam quæreret, aut ſe lenoni locaviſſet, & ſi fabuloſus & ſuſpicioſus fuiſſet; vim in corpus liberum non æquum cenſuere afferri. ſuſpicioſum* enim Cato hoc in loco ſuſpectum ſignificat, non ſuſpicantem. *formidoloſum* autem, qui formidatur, Salluſtius in Catilina ita dicit. *Igitur talibus viris non labos inſolitus, non locus ullus aſper aut arduus erat, non armatus hoſtis formidoloſus*. Item C. Calvus in poëmatis, *laborioſus*, dicit, non, ut vulgo dicitur, qui laborat, ſed in quo laboratur:

Durum, inquit, *rus fugis & laborioſum*.

Eadem ratione Laberius quoque in Sororibus,

Æcaſtor, inquit, *multum ſomniculoſum*: & Cinna in poëmatis;

Somniculoſam ut Pœnus aſpidem Pſyllus.

Metus æque & *injuria*, atque alia quædam id genus. ſic utroqueverſum dici poſſunt. nam *metus* hoſtium recte dicitur, & quum timent hoſtes & quum timentur. itaque Salluſtius in hiſtoria prima, *metum Pompeii* dixit, non quod Pompeius metueret (quod eſt uſitatius), ſed quod metueretur. Verba hæc Salluſtii ſunt: *Id bellum excitabat metus Pompeii victoris Hiempſalem in regnum reſtituentis*. Item alio in loco: *Poſtquam remoto metu Punico ſimultates exercere vacuum fuit*. *Injurias* itidem dicimus tam illorum qui patiuntur, quam qui faciunt. quarum dictionum exempla ſunt facilia inventu. illud etiam dictum à Virgilio eamdem habet formam communicatæ ultro & citro ſignificationis:

—— *Et vulnere*, inquit, *tardus Ulyxi*.

quum diceret vulnus, non quod accepiſſet Ulyxes, ſed quod dediſſet. *Neſcius* quoque dicitur tam is qui neſcitur, quam qui neſcit. ſed ſuper eo *qui neſcit* fre-

frequens hujus vocabuli uſus eſt: infrequens autem de eo eſt, *quod neſcitur. ignarus* æque utroque verſum dicitur, non tantum qui ignorat, ſed & qui ignoratur. Plautus in Rudente:

Quæ in locis neſciis neſciæ ſpe ſumus. Salluſtius:
More humanæ cupidinis ignara viſundi. Virgilius:
--- *Ignarum Laurens habet ora Mimanta.*

CAP. XIII.

Verba ex hiſtoria Claudii Quadrigarii: quibus Manlii Torquati nobilis adoleſcentis & hoſtis Galli provocatoris pugnam depinxit.

T. Manlius ſummo loco natus adprimeque nobilis fuit: ei Manlio cognomentum factum eſt Torquato. cauſam cognomenti fuiſſe accepimus torquis ex auro induvias, quam ex hoſte, quem occiderat, detractam induit. ſed quid hoſtis & quod genus & quam formidandæ vaſtitatis, & quantum inſolens provocator, & cuimodi fuerit pugna decertatum, Q. Claudius primo annalium puriſſime atque illuſtriſſime ſimplicique & incomta orationis antiquæ ſuavitate deſcripſit. quem locum ex eo libro Favorinus philoſophus quum legeret, non minoribus quati, afficique animum ſuum motibus pulſibuſque dicebat, quam ſi ipſe coram depugnantes eos ſpectaret. Verba Q. Claudii, quibus pugna iſta depicta eſt, adſcripſi. *Quum interim Gallus quidam nudus, præter ſcutum & gladios duos, torque atque armillis decoratus proceſſit: qui & viribus & magnitudine & adoleſcentia ſimulque virtute cæteris antiſtabat. is maxime prœlio commoto atque utriſque ſummo ſtudio pugnantibus manu ſignificare cœpit, utrinque quieſcerent pugnæ. facta pauſa eſt. extemplo ſilentio facto cum voce maxima conclamat, ſi qui ſecum depugnare vellet, uti prodiret. nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem facies. deinde Gallus irridere atque linguam exertare. id ſubito perdolitum eſt cuidam*

T. Man-

T. Manlio ſummo genere nato, tantum flagitium civitati accidere, ex tanto exercitu neminem prodire. is, ut dico, proceſſit: neque paſſus eſt virtutem Romanam ab Gallo turpiter ſpoliari, ſcuto pedeſtri & gladio Hiſpanico cinctus contra Gallum conſtitit. metu magno ea congreſſio in ipſo ponte, utroque exercitu inſpectante, facta eſt. ita, ut ante dixi, conſtiterunt: Gallus ſua diſciplina ſcuto projecto cantabundus: Manlius animo magis quam arte confiſus ſcutum ſcuto percuſſit, atque ſtatum Galli conturbavit. dum ſe Gallus iterum eodem pacto conſtituere ſtudet: Manlius iterum ſcutum ſcuto percutit: atque de loco hominem iterum dejecit: eo pacto ei ſub Gallicum gladium ſucceſſit, atque Hiſpanico pectus hauſit: dein continuo humerum dexterum eodem conceſſu incidit, neque receſſit uſquam donec ſubvertit, ne Gallus impetum icti haberet. ubi eum evertit: caput præcædit: torquem detraxit, eamque ſanguinolentam ſibi in collum imponit, quo ex facto ipſe poſterique ejus Torquati ſunt cognominati. Ab hoc T. Manlio, cujus hanc pugnam Quadrigarius deſcripſit, imperia & aſpera & immitia Manliana dicta ſunt: quoniam poſtea, bello adverſum Latinos quum eſſet conſul, filium ſuum ſecuri percuſſit; qui ſpeculatum ab eo miſſus, ne pugnaret interdicto, hoſtem, à quo provocatus fuerat, occiderat.

CAP. XIV.

Quod idem Quadrigarius, hujus facies *patrio caſu probe & Latine dixit: & quædam alia appoſita de ſimilium vocabulorum declinationibus.*

QUod autem ſupraſcriptum eſt in Q. Claudii verbis, *propter magnitudinem atque immanitatem facies:* id nos aliquot veteribus libris inſpectis exploravimus; atque ita eſſe, ut ſcriptum eſt, comperimus. ſic enim pleraque ætas veterum declinavit, *hæc facies*, *hujus facies*, quod nunc propter rationem grammaticam *faciei* dicitur. corruptos autem quoſ-

quoſdam libros reperi, in quibus, *faciei* ſcriptum eſt, illo, quod ante ſcriptum erat, oblitterato. meminimus & in Tiburti bibliotheca invenire nos in eodem Claudii libro ſcriptum utrumque, *facies & facii.* ſed, *facies*, in ordine ſcriptum fuit, & contra per *ii* geminum, *facii.* neque id abeſſe à quadam conſuetudine priſca exiſtimavimus. nam & ab eo quod eſt *hic dies* tam *hujus dii*, & ab eo quod eſt *hæc fames* tam *hujus famii* dixerunt. Q. Ennius in ſextodecimo annali *dies* ſcripſit pro *diei* in hoc verſu:

Poſtremæ longinqua dies confecerit ætas.

Ciceronem quoque affirmat Cæſellius in oratione, quam pro P. Seſtio fecit, *dies* ſcripſiſſe, pro *diei.* quod ego impenſa opera conquiſitis veteribus libris pluſculis ita, ut Cæſellius ait, ſcriptum inveni. verba ſunt hæc Marci Tullii: *Equites vero daturos illius dies pœnas.* quocirca factum hercle eſt, ut facile iis credam, qui ſcripſerunt idiographum librum Virgilii ſeſe inſpexiſſe, in quo ita ſcriptum eſt:

Libra dies ſomnique pares ubi fecerit horas.

id eſt, *Libra diei ſomnique.* ſed ſicut hoc in loco dies à Virgilio ſcriptum videtur: ita in illo verſu nihil dubium eſt, quin *dii* ſcripſerit pro, *diei*:

Munera lætitiamque dii ——.

quod imperitiores, *dei*, legunt ab inſolentia ſcilicet vocis iſtius abhorrentes. ſic autem *dies dii* à veteribus declinatum eſt; ut *fames fami*, *pernicies pernicii*, *progenies progenii*, *luxuries luxurii*, *acies acii.* Marcus enim Cato in oratione, quam de bello Karthaginienſi compoſuit, ita ſcripſit: *Pueri atque mulieres extrudebantur fami cauſa.* Lucilius in quintodecimo: *Rugoſum atque fami plenum.* Siſenna in hiſtoriarum libro ſexto. *Romanos inferendæ pernicii cauſſa veniſſe.* Pacuvius in Paullo:

Pater ſupreme noſtræ progenii patris.

Cn. Mattius in Iliadis XXI.

Altera pars acii vitaſſent fluminis undas,

idem Mattius in tertio & viceſimo.

An maneat ſpecii ſimulachrum in morte ſilentum.

C. Gracchus de legibus promulgatis; *Ea luxurii cauſa aiunt inſtitui.* & ibidem infra ita ſcriptum eſt: *Non eſt ea luxuries quæ neceſſario parentur vitæ cauſa.* per quod apparet eum, ab eo quod eſt *luxuries*, *luxurii* patrio caſu dixiſſe. Marcus quoque Tullius in oratione, qua Sex. Roſcium defendit, *pernicii*, ſcriptum reliquit. verba hæc ſunt. *Quorum nihil pernicii cauſa divino conſilio, ſed vi ipſa & magnitudine rerum factum putamus.* aut *facies* ergo in caſu patrio, aut *facii* Quadrigarium ſcripſiſſe exiſtimandum eſt. *facie* autem in nullo veteri libro ſcriptum reperi. In caſu autem dandi, qui puriſſime locuti ſunt, non *faciei*, uti nunc dicitur, ſed *facie* dixerunt. Lucilius in Satyris:

Primum, inquit, *facie quod honeſtatis accedit.*

Idem Lucilius in libro ſeptimo:

Qui te diligat, ætatis facieque tuæ ſe
Fautorem oſtendat, fore amicum polliceatur.

ſunt tamen non pauci qui utrubique *facii* legant. ſed C. Cæſar in libro de analogia ſecundo, *hujus die* & *hujus ſpecie*, dicendum putat. ego quoque in Jugurtha Salluſtii ſummæ fidei & reverendæ vetuſtatis libro, *die*, caſu patrio ſcriptum inveni. verba hæc ita erant: *Vix decima parte die reliqua.* non enim puto argutiolam iſtam recipiendam, ut, *die*, dictum quaſi, *ex die*, exiſtimemus.

Cap. XV.

De genere controverſiæ quod Græce ἄπορον appellatur.

Cum Antonio Juliano rhetore, per feriarum tempus æſtivarum, decedere ex urbis æſtu volentes Neapolim conceſſeramus. atque ibi erat adoleſcens tunc quiſpiam ex ditioribus cum utriuſque linguæ magiſtris meditans & exercens ad cauſas Romæ orandas, eloquentiæ Latinæ facultatem. atque is rogat Julianum uti ſeſe audiat declamantem. it auditum

tum Julianus; imuſque nos cum eo. ſimul introit adoleſcens; & præfatur arrogantius & elatius quam ætati ejus decebat; ac deinde jubet exponi controverſias. aderat ibi nobiſcum Juliani ſectator, juvenis promtus, & proficiens, & offendens jam in eo quod ille apud Juliani aures in præcipiti ſtare & ſubitariæ dictione periculum ſui facere audebat. exponit igitur tentamenti gratia controverſiam parum conſiſtentem, quod genus Græci ἄπορον vocant; Latine autem id non nimis incommode *inexplicabile* dici poteſt: ea controverſia fuit hujuſcemodi: *De reo ſeptem judices cognoſcant; eaque ſententia ſit rata, quam plures in eo numero dixerint. Quum ſeptem judices cognoviſſent; duo cenſuerunt reum exſilio multandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite pœniendum. petitur ad ſupplicium ex ſententia trium judicum: & contra dicit.* hac ille audita nec conſiderata, neque aliis, ut proponerentur, exſpectatis, incipit ſtatim mira celeritate in eamdem hanc controverſiam principia neſcio quæ dicere, & involucra ſenſuum verborumque volumina vocumque turbas fundere; ceteris omnibus ex cohorte ejus, qui audire eum ſoliti erant, clamore magno exſultantibus; Juliano autem male ac miſere rubente & ſudante. ſed ubi deblateratis verſuum multis milibus finem aliquando fecit, egreſſique inde ſumus: amici familiareſque ejus Julianum proſecuti quidnam exiſtimaret percunctati ſunt. atque ibi Julianus feſtiviſſime, *Nolite quærere*, inquit, *quid ſentiam: adoleſcens hic ſine controverſia diſertus eſt.*

CAP. XVI.

Quod Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritque vitium argumenti, quod ἀντιστρέφον Græci dicunt.

PLinius Secundus exiſtimatus eſt eſſe ætatis ſuæ doctiſſimus. is libros reliquit, quos *Studioſorum* inſcripſit; haud medius fidius uſquequaque aſpernan-

 dos.

dos. in his libris multa variè ad oblectandas eruditorum hominum auris ponit. refert etiam pleraſque ſententias, quas, in declamandis controverſiis, lepide arguteque dictas putat. ſicut hanc quoque ſententiam ponit ex hujuſcemodi controverſia. *Vir fortis præmio, quod optaverit, donetur. Qui fortiter fecerat, petit alterius uxorem in matrimonium & accepit. is deinde, cuja uxor fuerat; fortiter, fecit. repetit eamdem. contra dicitur.* Eleganter, inquit, & probabiliter ex parte poſterioris viri fortis uxorem ſibi reddi poſtulantis, hoc dictum eſt: *Si placet lex; redde: ſi non placet; redde.* Fugit autem Plinium ſententiolam iſtam, quam putavit eſſe argutiſſimam, vitio non carere, quod Græce ἀντιστρέφον dicitur. & eſt vitium inſidioſum & ſub falſa lemmatis ſpecie latens, nihilo enim minus converti ex contrario idipſum adverſus eumdem poteſt: atque ita à priore illo viro forte dici. *Si placet lex, non reddo: ſi non placet, non reddo.*

LIBER DECIMUS.

CAPUT I.

Tertiumne conſul *an* tertio *dici, oporteat: & quonam modo Cn. Pompeius, quum in theatro, quod erat dedicaturus, honores ſuos inſcriberet, quæſtionem ancipitem iſtius verbi de conſilio Ciceronis vitaverit.*

FAmiliari meo cuipiam litteras Athenis Romam miſi. in his ſcriptum fuit me illi jam *tertium* ſcripſiſſe. is ad me reſcripſit, petivitque ut rationem redderem, cur *tertium*; ac non *tertio* ſcripſiſſem. Id etiam adſcripſit, ut eadem quid ſuper illo quoque mihi videretur, facerem ſe certiorem; *tertiumne conſul & quartum*, an *tertio & quarto* dicendum eſſet: quoniam Romæ doctum virum dicere audiſſet *tertio & quarto*

conſul,

conſul, non *tertium quartumque:* idque in principio libri Cœlium ſcripſiſſe; & Q. Claudium in libro undeviceſimo C. Marium, creatum ſeptimo conſulem dixiſſe. Ad hæc ego reſcripſi nihil amplius, quam verba M. Varronis hominis, opinor, quam fuit Claudius cum Cœlio, doctioris. quibus verbis utrumque de quo ad me ſcripſerat, decideretur. nam & Varro ſatis aperte quid dici oporteret edocuit; & ego adverſus eum, qui doctus eſſe dicebatur, litem meam facere abſens nolui. Verba M. Varronis, ex libro diſciplinarum IV hæc ſunt: *Aliud eſt quarto prætorem fieri & quartum: quod quarto locum adſignificat ac tres ante factos: quartum tempus adſignificat & ter ante factum. igitur Ennius recte: quod ſcripſit:*

Quintus pater quartum fit conſul:

& Pompeius timide: quod in theatro, ne adſcriberet, conſul tertium aut tertio, extremas litteras non ſcripſit. Quod de Pompeio Varro breviter & ſubobſcure dixit Tiro Tullius Ciceronis libertus in epiſtola quadam enarratius ſcripſit ad hunc ferme modum: *Quum Pompeius*, inquit, *ædem Victoriæ dedicaturus foret, cujus gradus vicem theatri eſſent, nomenque ejus & honores inſcriberentur: quæri cœptum eſt, utrum* conſul tertio *inſcribendum eſſet, an* tertium. *eam rem Pompeius exquiſitiſſime retulit ad doctiſſimos civitatis. quumque diſſentiretur: & pars* tertio, *alii* tertium *ſcribendum contenderent: rogavit*, inquit, *Ciceronem Pompeius, ut, quod ei rectius videretur, ſcribi juberet: tum Ciceronem judicare de viris doctis veritum eſſe: ne quorum opiniones improbaſſet, ipſos videretur improbaſſe. perſuaſit igitur Pompeio, ut neque* tertium *neque* tertio *ſcriberetur: ſed ad ſecundum uſque T fierent litteræ: ut verbo non perſcripto res quidem demonſtraretur: ſed dictio tamen ambigua verbi lateret.* Id autem quod & Varro & Tiro dixerunt; in eodem nunc theatro non eſt ita ſcriptum. nam quum multis annis poſtea ſcena, quæ prociderat, refecta eſſet, numerus tertii conſulatus, non, uti initio, primoribus litte-

ris, ſed tribus tantum lineolis inciſis ſignificatus eſt. In M. autem Catonis quarta Origine ita ſcriptum eſt, *Carthaginienſes ſextum de fœdere deceſſere.* id verbum ſignificat quinquies ante eos feciſſe contra fœdus, & tum ſextum. Græci quoque in ſignificandis hujuſcemodi rerum numeris, *τρίτον καὶ τέταρτον* dicunt: quod congruit cum eo quod Latinè dicitur, *tertium quartumque.*

CAP. II.

Quid Ariſtoteles de numero puerperii memoriæ mandaverit.

ARiſtoteles philoſophus memoriæ tradidit mulierem in Ægypto uno partu quinque enixam pueros; eumque eſſe finem dixit multijugæ hominum partionis; neque plures unquam ſimul genitos compertum. hunc autem eſſe numerum ait rariſſimum. ſed &, divo Auguſto imperante, qui temporum ejus hiſtoriam ſcripſerunt, ancillam Cæſaris Auguſti in agro Laurente peperiſſe quinque pueros dicunt; eoſque pauculos dies vixiſſe: matrem quoque eorum, non multo poſt quàm peperit, mortuam; monumentumque ei factum, juſſu Auguſti, in via Laurentina; inque eo ſcriptum eſſe numerum puerperii ejus, de quo diximus.

CAP. III.

Locorum quorumdam illuſtrium collatio contentioque facta ex orationibus C. Gracchi & M. Ciceronis & M. Catonis.

FOrtis ac vehemens orator exiſtimatur eſſe C. Gracchus. nemo id negat. ſed quod nonnullis videtur ſeverior, acrior, ampliorque eſſe M. Tullio; ferri id quî poteſt? Legebamus adeo nuper orationem Gracchi de legibus promulgatis, in qua M. Marium & quoſdam ex municipiis Italicis honeſtos viros

viros virgis per injuriam cæſos à magiſtratibus populi Romani, quanta maxima invidia poteſt; conqueritur. Verba hæc ſunt, quæ ſuper ea re fecit. *Nuper Teanum Sidicinum conſul venit; uxor edixit ſe in balneis virilibus lavari velle. quæſtori Sidicino à M. Mario datum eſt negotium, uti balneis exigerentur qui lavabantur. uxor renunciat viro parum cito ſibi balneas traditas eſſe, & parum lautas fuiſſe; idcirco palus deſtitutus eſt in foro; eoque adductus ſuæ civitatis nobiliſſimus homo M. Marius. veſtimenta detracta ſunt, virgis cæſus eſt. Caleni, ubi id audierunt, edixerunt ne quis in balneis laviſſe vellet, quum magiſtratus Romanus ibi eſſet. Ferentini ob eamdem cauſam prætor noſter quæſtores arripi juſſit: alter ſe de muro dejecit: alter prehenſus & virgis cæſus eſt.* in tam atroci re, ac tam miſera atque mœſta injuriæ publicæ conteſtatione, & quid eſt quod aut ampliter inſigniterque, aut lacrymoſe atque miſeranter, aut multa copioſaque invidia, gravique & penetrabili querimonia dixerit? brevitas ſane & venuſtas & mundities orationis eſt, qualis haberi ferme in comœdiarum feſtivitatibus ſolet. Item Gracchus alio in loco ita dicit; *Quanta libido quantaque intemperantia ſit hominum adoleſcentium, unum exemplum vobis oſtendam. his annis paucis ex Aſia miſſus eſt, qui per id tempus magiſtratum non ceperat, homo adoleſcens pro legato. is in lectica ferebatur ei obviam bubulcus de plebe Venuſina advenit, & per jocum, quum ignoraret qui ferretur, rogavit num mortuum ferrent. ubi id audivit; lecticam juſſit deponi: ſtuppis, quibus lectica deligata erat, uſque adeo verberari juſſit, dum animam efflavit.* Hæc quidem oratio, ſuper tam violento atque crudeli facinore nihil profecto abeſt à cotidianis ſermonibus. At, quum in ſimili cauſa, apud M. Tullium cives Romani innocentes viri, contra jus contraque leges, virgis cæduntur aut ſupplicio extremo necantur, quæ ibi tunc miſeratio? quæ comploratio? quæ totius rei ſub oculos ſubjectio? quod & quale invi-

diæ atque acerbitatis fretum efferveſcit? animum hercle meum, quum illa M. Ciceronis lego, imago quædam & ſonus verborum & vocum & ejulationum circumplectitur. Velut ſunt iſta quæ de C. Verre dicit: quæ nos, ut in præſens potuimus, quantum memoria ſuppeditabat, adſcripſimus. *Ipſe inflammatus ſcelere & furore in forum venit. ardebant oculi. toto ex ore crudelitas eminebat. exſpectabant omnes, quo tandem progreſſurus aut quidnam acturus eſſet: quum repente hominem proripi atque foro medio nudari ac deligari & virgas expediri jubet.* Jam hæc medius fidius ſola verba, *nudari ac deligari & virgas expediri jubet*, tanti motus horroriſque ſunt, ut non narrari, quæ geſta ſunt, ſed rem geri prorſus videas. Gracchus autem non querentis neque implorantis, ſed nunciantis vicem: *Palus*, inquit, *in foro deſtitutus eſt, veſtimenta detracta ſunt, virgis cæſus eſt.* ſed enim M. Cicero præclare, cum diutina repræſentatione, non cæſus eſt, *ſed cædebatur*, inquit, *virgis in medio foro Meſſanæ civis Romanus: quum interea nullus gemitus, nulla vox illius miſeri inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, niſi hæc: Civis Romanus ſum. hac commemoratione civitatis omnia verbera depulſurum, cruciatumque à corpore dejecturum arbitrabatur.* complorationem deinde tam acerbæ rei, & odium in Verrem deteſtationemque apud civis Romanos incenſe atque acriter atque inflammanter facit, quum hæc dicit: *ô nomen dulce libertatis! ô jus eximium noſtræ civitatis! ô lex Porcia legeſque Semproniæ! ô graviter deſiderata & aliquando reddita plebi Romanæ tribunicia poteſtas! huccine tandem hæc omnia reciderunt, ut civis Romanus in provincia populi Romani, in oppido fœderatorum, ab eo, qui beneficio populi Romani faſces ac ſecuris haberet, deligatus in foro virgis cæderetur! quid quum ignes ardenteſque laminæ ceterique cruciatus admovebantur? ſi te acerba illius imploratio & vox miſerabilis non leniebat: ne civium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu gemituque maximo commovebare?*

re? hæc M. Tullius atrociter, graviter, copioſe apteque miſeratus eſt. ſed ſi quis eſt tam agreſti aure ac tam hiſpida, quem lux iſta & amœnitas orationis, verborumque modificatio parum delectat; amat autem priora idcirco, quod incompta & brevia & non operoſa, ſed nativa quadam ſuavitate ſunt, quodque in his umbra & color quaſi opacæ vetuſtatis eſt: is, ſi quid judicii habet, conſideret in cauſa pari M. Catonis, hominis antiquioris, orationem: ad cujus vim & copiam Gracchus nec adſpiravit. intelliget, opinor, Catonem contentum eloquentia ætatis ſuæ non fuiſſe; & id jam tum facere voluiſſe, quod Cicero poſtea perfecit. in eo namque libro, quid de *falſis pugnis* inſcriptus eſt, ita de Q. Thermo conqueſtus eſt: *Dixit à decemviris parum ſibi bene cibaria curata eſſe. juſſit veſtimenta detrahi, atque flagro cædi. decem viros Bruttiani verberavere. videre multi mortales. quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, quis hanc ſervitutem ferre poteſt? nemo hoc rex auſus eſt facere; eane fieri bonis bono genere gnatis boni conſulitis? ubi ſocietas? ubi fides majorum? inſignitas injurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores atque carnificinas, per dedecus atque maximam contumeliam, inſpectantibus popularibus ſuis atque multis mortalibus, te facere auſum eſſe? ſed quantum luctum, quantum gemitum, quid lacrumarum, quantum fletum factum audivi? ſervi injurias nimis ægre ferunt. quid illos bono genere gnatos, magna virtute præditos, opinamini animi habuiſſe atque habituros dum viverent?* Quod Cato dixit, *Bruttiani verberavere:* ne qui fortaſſe de *Bruttianis* requirat: id ſignificat. Quum Hannibal Pœnus cum exercitu in Italia eſſet, & aliquot pugnas populus Romanus adverſas pugnaviſſet: primi totius Italiæ Bruttii ad Hannibalem deſciverunt. id Romani ægre paſſi, poſtquam Hannibal Italia deceſſit ſuperatique Pœni ſunt, Bruttios ignominiæ cauſa non milites ſcribebant, nec pro ſociis habebant, ſed magiſtratibus in provincias euntibus parere & præminiſtrare, ſervorum vicem, juſſerunt.

itaque hi ſequebantur magiſtratus, tamquam in ſcenicis fabulis qui dicebantur lorarii; &, quos erant juſſi, vinciebant aut verberabant. quod autem ex Bruttiis erant, appellati ſunt *Bruttiani*.

Cap. IV.

Quod T. Nigidius argutiſſime docuit nomina non poſitiva eſſe, ſed naturalia.

NOmina verbaque non poſitu fortuito, ſed quadam vi ratione naturæ facta eſſe P. Nigidius in grammaticis commentariis docet; rem ſane in philoſophiæ diſſertationibus celebrem. quæri enim ſolitum apud philoſophos, φύσει τὰ ὀνόματα ſint, ἢ θέσει. in eam rem multa argumenta dicit, cur videri poſſint verba eſſe naturalia magis quam arbitraria. ex quibus hoc viſum eſt lepidum & feſtivum. *Vos*, inquit, *quum dicimus: motu quodam oris conveniente cum ipſius verbi demonſtratione utimur, & labias ſenſim primores emovemus, ac ſpiritum atque animam porro verſum & ad eos, quibuſcum ſermocinamur, intendimus. at contra quum dicimus, nos; neque profuſo intentoque flatu vocis, neque projectis labris pronunciamus: ſed & ſpiritum & labias quaſi intra noſmetipſos coërcemus. hoc fit idem & in eo quod dicimus, tu & ego. & tibi & mihi. nam ſicuti, quum adnuimus & abnuimus, motus quidam ille vel capitis vel oculorum à natura rei, quam ſignificat, non abhorret: ita in his vocibus quaſi geſtus quidam oris & ſpiritus naturalis eſt. eadem ratio eſt in Græcis quoque vocibus, quam eſſe in noſtris animadvertimus.*

Cap. V.

Avarus *ſimplexne vocabulum ſit, an compoſitum, & duplex, ſicut P. Nigidio videtur.*

A*Varus* non ſimplex vocabulum, ſed junctum copulatumque eſſe Nigidius dicit in commentariorum undetriceſimo. *Avarus enim*, inquit, *appellatur qui*

qui avidus æris eſt. ſed in ea copula, e, inquit; *littera detrita eſt. item locupletem dictum* ait *ex compoſitis vocibus, qui pleraque loca, hoc eſt, qui multas poſſeſſiones teneret.* ſed probabilius id firmiuſque eſt, quod de *locuplete* dixit. nam de *avaro* ambigitur. cur enim non videri poſſit ab uno ſolum verbo inclinatum, quod eſt *aveo:* eademque fictura, qua eſt *amarus?* de quo nihil dici poteſt quin duplex non ſit.

CAP. VI.

Multam dictam eſſe ab Ædilibus plebei Appii Cæci filiæ mulieri nobili, quod locuta eſſet petulantius.

NOn in facta modo, ſed in voces etiam petulantiores publice Romæ vindicatum eſt. ita enim debere eſſe viſa eſt Romanæ diſciplinæ dignitas inviolabilis. Appii namque illius Cæci filia à ludis, quos ſpectaverat, exiens turba undique confluentis fluctuantiſque populi jactata eſt: atque inde egreſſa quum ſe male habitam diceret; *Quid me nunc factum eſſet,* inquit, *quantoque artius preſſiuſque conflictata eſſem, ſi P. Claudius frater meus navali prœlio claſſem navium cum ingenti civium numero non perdidiſſet? certe quidem majore nunc copia populi oppreſſa intercidiſſem. ſed utinam,* inquit, *reviviſcat frater, aliamque claſſem in Siciliam ducat: atque iſtam multitudinem perditum eat, quæ me male nunc miſeram convexavit.* Ob hæc mulieris verba tam improba ac tam incivilia, C. Fundanus & Tib. Sempronius Ædiles plebei multam dixerunt ei æris gravis viginti quinque milia. id factum eſſe dicit Capito Ateius in commentario de judiciis publicis, bello Pœnico primo, Fabio Licino & Otacilio Craſſo conſulibus.

CAP. VII.

Fluminum, quæ ultra imperium Romanum fluunt prima magnitudine eſſe Nilum, ſecunda Hiſtrum, proxima Rhodanum, ſicuti M. Varronem memini ſcribere.

OMnium fluminum quæ in maria, qua imperium Romanum eſt, fluunt, quam Græci τὴν εἴσω θάλασσαν appellant, maximum eſſe Nilum conſentitur: proxima magnitudine eſſe Hiſtrum ſcripſit Salluſtius. Varro autem quum de parte orbis, quæ Europa dicitur, diſſereret, in tribus primis ejus terræ fluminibus Rhodanum eſſe ponit. per quod videtur eum facere Hiſtro æmulum. Hiſtrus enim quoque in Europa fluit.

CAP. VIII.

Inter ignominias militares, quibus milites coërcebantur, fuiſſe ſanguinis dimiſſionem, & quænam eſſe videatur cauſa hujuſcemodi caſtigationis.

FUit hæc quoque antiquitus militaris animadverſio, jubere ignominiæ cauſa militi venam ſolvi & ſanguinem dimitti, cujus rei ratio in litteris veteribus, quas equidem invenire potui, non extant. ſed opinor factum hoc primitus in militibus ſtupentis animi atque à naturali habitu declinantis: ut non tam pœna quam medicina videretur. poſtea tamen ob pleraque alia delicta idem factitatum eſſe credo per conſuetudinem; quaſi minus ſani viderentur omnes qui delinquerent.

CAP. IX.

Quibus modis quoque habitu acies Romana inſtrui ſolita ſit, quæque earum inſtructionum ſint vocabula.

VOcabula ſunt militaria, quibus inſtructa certo modo acies appellari ſolet, *frons, ſubſidia, cuneus,*

neus, orbis, globus, forfices, ſerra, alæ, turres. hæc & quædam item alia invenire eſt in libris eorum qui de militari diſciplina ſcripſerunt. tralata autem ſunt ab ipſis rebus, quæ ita proprie nominantur: earumque rerum in acie inſtruenda ſui cujuſque vocabuli imagines oſtenduntur.

CAP. X.

Quæ ejus rei cauſa ſit quod & Græci veteres & Romani annulum in eo digito geſtaverunt, qui eſt in manu ſiniſtra minimo proximus.

VEteres Græcos annulum habuiſſe in digito accepimus ſiniſtræ manus, qui minimo eſt proximus. Romanos quoque homines aiunt ſic plerumque annulis uſitatos. cauſam eſſe hujus rei Appion in libris Ægyptiacis hanc dicit: quod inſectis aperτiſque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit, quas Græci *ἀνατομὰς* appellant, repertum eſt nervum quemdam tenuiſſimum ab eo uno digito, de quo diximus, ad cor hominis pergere ac pervenire: propterea non inſcitum viſum eſſe eum potiſſimum digitum tali honore decorandum, qui continens & quaſi connexus eſſe cum principatu cordis videretur.

CAP. XI.

Verbum mature *quid ſignificet, quæque vocis ejus ratio ſit; & quod eo verbo vulgus hominum improprie utitur: atque inibi quod* præcox *declinatum* præcocis *facit, non* præcoquis.

M*Ature* nunc ſignificat *propere* & *cito*, contra ipſius verbi ſententiam. aliud enim eſt *mature* quam quod dicitur *propere*. propterea P. Nigidius homo in omnium bonarum artium diſciplinis egregius, *Mature*, inquit, *eſt quod neque citius eſt, neque ſerius: ſed medium quiddam & temperatum eſt.* bene at-

ne atque proprie Nigidius. nam & in frugibus & in pomis *matura* dicuntur quæ neque cruda & immitia ſunt, neque caduca & decocta, ſed tempore ſuo adulta maturaque. quoniam autem id, quod non ſegniter fiebat, *mature* fieri dicebatur, progreſſa plurimum verbi ſignificatio eſt; & non jam quod non ſegnius, ſed quod feſtinatius fit, id fieri *mature* dicitur; quando ea, quæ præter ſui temporis modum properata ſunt, *immatura* verius dicantur. Illud vero Nigidianum rei atque verbi temperamentum divus Auguſtus duobus Græcis verbis elegantiſſime exprimebat. namque & dicere in ſermonibus & ſcribere in epiſtolis ſolitum eſſe aiunt, σπεῦδε βραδέως. per quod monebat, ut ad rem agendam ſimul adhiberetur & induſtriæ celeritas & diligentiæ tarditas. ex quibus duobus contrariis fit *maturitas*. Virgilius quoque, ſi quis animum attendat, duo iſta verba *properare* & *maturare* tamquam plane contraria ſcitiſſime ſeparavit in hiſce verſibus:

Frigidus agricolam ſiquando continet imber,
Multa forent, quæ mox cœlo properanda ſereno,
Maturare datur.

elegantiſſime iſta duo verba diviſit. namque in præparatu rei ruſticæ per tempeſtates pluvias, quoniam otium eſt, maturari poteſt: per ſerenas, quoniam tempus inſtat, properari neceſſum eſt. Quum ſignificandum autem eſt coactius quid factum & feſtinatius; tum rectius *præmature* factum id dicitur quam *mature*. ſicut Afranius dixit in togata, cui titulus nomen eſt:

Appetis dominatum demens: præmature præcocem.

in quo verſu animadvertendum eſt, quod *præcocem* inquit, non *præcoquem*. eſt enim caſus ejus rectus non *præcoquis*, ſed *præcox*.

CAP.

CAP. XII.

De portentis fabularum quæ Plinius Secundus indigniſſime in Democritum philoſophum confert: ibidem de ſimulacro volucri columbæ.

LIbrum eſſe Democriti nobiliſſimi philoſophorum de vi & natura chamæleontis, eumque ſe legiſſe Plinius Secundus in naturalis hiſtoriæ viceſimo octavo refert; multaque vana atque intoleranda auribus deinde quaſi à Democrito ſcripta tradit, ex quibus pauca hæc inviti meminimus, quia pertæſum eſt. Accipitrem avium rapidiſſimum à chamæleonte humi reptante, & ſi eum forte ſupervolet, detrahi & cadere vi quadam in terram; ceteriſque avibus laniandum ſponte ſua objicere ſeſe & dedere. item aliud ultra humanam fidem, caput & collum chamæleontis ſi uratur ligno, quod appellatur *robur*, imbres & tonitrus fieri derepente; idque ipſum uſu venire ſi jecur ejuſdem animalis in ſummis tegulis uratur. item aliud, quod hercle an ponerem dubitavi, ita eſt deridiculæ vanitatis: niſi idcirco plane poſui, quod oportuit nos dicere quid de iſtiuſmodi admirationum fallaci illecebra ſentiremus, qua pleraque capiuntur & ad perniciem elabuntur ingenia maxime ſollertia; eaque potiſſimum quæ diſcendi cupidiora ſunt. ſed redeo ad Plinium. ſiniſtrum pedem ait chamæleontis ferro ex igni calefacto torreri cum herba, quæ appellatur eodem nomine chamæleontis, & utrumque macerari unguento, colligique in modum paſtilli, atque in vas mitti ligneum, & eum, qui id vas ferat; etiam ſi is in medio palam verſetur, à nullo videri poſſe. His portentis atque præſtigiis à Plinio Secundo ſcriptis non dignum eſſe cognomen Democriti puto. Vel illud quale eſt, quod idem Plinius in decimo libro Democritum ſcripſiſſe aſſeverat; aves quaſdam eſſe certis vocabulis; & earum avium confuſo ſanguine gigni ſerpen-

ſerpentem; eum ſi quis ederit, linguas avium & colloquia interpretaturum. Multa autem videntur ab hominibus iſtis male ſollertibus hujuſcemodi commenta in Democriti nomen data nobilitatis auctoritatiſque ejus perfugio utentibus. Sed id quod Archytam Pythagoricum commentum eſſe atque feciſſe traditur, neque minus admirabile neque tamen vanum æque videri debet. nam & plerique nobilium Græcorum & Favorinus philoſophus memoriarum veterum exſequentiſſimus affirmatiſſime ſcripſerunt, ſimulachrum columbæ è ligno ab Archyta ratione quadam diſciplinaque mechanica factum volaſſe. ita erat ſcilicet libramentis ſuſpenſum & aura ſpiritus incluſa atque occulta concitum. Libet hercle, ſuper re tam abhorrenti à fide, ipſius Favorini verba ponere: Ἀρχύτας Ταραντῖνος, φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὤν, ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην, πετομένην· ἥτις εἴποτε καθίσειεν, οὐκέτι ἀνίστατο μέχρι γὰρ τούτου.

CAP. XIII.

Cum partim hominum, *qua ratione veteres dixerint.*

PArtim hominum venerunt, plerumque dicitur quod ſignificat *pars hominum venit*, id eſt, *quidam homines.* nam *partim*, hoc in loco adverbium eſt: neque in caſus inclinatur, ſicuti *cum partim hominum*, dici poteſt: id eſt, *cum quibuſdam hominibus*, & quaſi cum quadam parte hominum. M. Cato in oratione de re Floria ita ſcripſit: *Ibi pro ſcorto fuit, in cubiculum ſurrectitavit è convivio, cum partim illorum jam ſæpe ad eumdem modum erat.* Imperitiores autem *cum parti* legunt, tamquam declinatum ſit, quaſi vocabulum, non dictum quaſi adverbium. ſed Q. Claudius in viceſimo primo annali inſolentius paulo hac figura eſt ita uſus. *Enim cum partim copiis hominum adoleſcentem placentem ſibi.* itemque Claudii in viceſimo tertio annali verba hæc ſunt:

Sed

Sed idcirco me feciſſe, quod utrum negligentia partim magiſtratuum, an avaritia, an calamitate populi Romani oveniſſe dicam neſcio.

CAP. XIV.

Injuria mihi factum itur, *quali verborum ordine Cato dixerit.*

AUdio, *illi injuriam factum iri*, audio, *contumeliam dictum iri*, vulgo quoque ita dici, vulgo & iſtam eſſe verborum figuram jam in medio loquendi uſu: idcircoque exemplis ſuperſedeo. ſed *contumelia illi* vel *injuria factum itur*, paulo eſt remotius: exemplum igitur ponemus. M. Cato pro ſe contra C. Caſſium. *Atque evenit ita, Quirites, uti in hac contumelia, quæ mihi per hujuſce petulantiam factum itur, rei quoque publicæ medius fidius miſerear, Quirites.* ſicut autem, *contumeliam factum iri*, ſignificat iri ad contumeliam faciendam, id eſt, operam dari quo fiat; ita *contumelia mihi factum itur*, caſu tantum immutato idem dicit.

CAP. XV.

De flaminis Dialis deque flaminicæ cærimoniis: verbaque ex edicto prætoris appoſita, quibus dicit non coacturum ſe ad jurandum, neque virgines Veſtæ, neque Dialem.

CÆrimoniæ impoſitæ flamini Diali multæ, item caſtus multiplices, quos in libris, qui de ſacerdotibus publicis compoſiti ſunt, item in Fabii Pictoris librorum primo ſcriptos legimus. unde hæc ferme ſunt quæ commeminimus. *Equo Dialem flaminem vehi religio eſt: claſſem procinctam extra promœrium*, id eſt, *exercitum armatum, videre. idcirco rarenter flamen Dialis creatus conſul eſt, quum bella conſulibus mandabantur. item jurare Dialem fas numquam eſt. item annulo uti niſi pervio caſſoque fas non eſt.*

ignem

ignem è flaminia, id eſt, flaminis Dialis domo, niſi in ſacrum efferri jus non eſt. vinctum, ſi ædes ejus introierit, ſolvi neceſſum eſt: & vincula per impluvium in tegulas ſubduci, atque inde foras in viam dimitti. nodum in apice neque in cinctu neque alia in parte ullum habet. ſi quis ad verberandum ducatur, ſi ad pedes ejus ſupplex procubuerit, eo die verberari piaculum eſt. capillum Dialis, niſi qui liber homo eſt, non detonſet. capram & carnem incoctam & ederam & fabam neque tangere Diali mos eſt neque nominare. propagines è vitibus altius prætentos non ſuccidet. pedes lecti, in quo cubat, luto tenui circumlitos eſſe oportet: & de eo lecto trinoctium continuum non decubat: neque in eo lecto cubare alium fas eſt, neque apud ejus lecti fulcrum capſulam eſſe cum ſtrue atque ferto oportet. unguium Dialis & capilli ſegmina ſubter arborem felicem terra operiuntur: Dialis cotidie feſtatus eſt. ſine apice ſub divo eſſe licitum non eſt: ſub tecto uti liceret, non pridem à pontificibus conſtitutum. Maſſurius Sabinus ſcripſit, & alia talia quædam remiſſa: gratiamque aliquot cærimoniarum factam dicit. *farinam fermento imbutam attingere ei fas non eſt. tunicam intimam, niſi in locis tectis, non exuit, ne ſub cœlo, tamquam ſub oculus Jovis, nudus ſit, ſuper flaminem Dialem in convivio, niſi rex ſacrificulus, haud quiſquam alius accumbit. uxorem ſi amiſit, flaminio decedit. matrimonium flaminis niſi morte dirimi non eſt jus. locum, in quo buſtum eſt, numquam ingreditur. mortuum numquam attingit. funus tamen exſequi non eſt religio. Eadem ferme cærimoniæ ſunt, quas flaminicas Diales ſeorſum aiunt obſervitare. veluti eſt; quod venenato operitur, & quod in rica ſurculum de arbore felici habet: & quod ſcalas, niſi quæ Græcæ appellantur, eas eſcendere ei plus tribus gradibus religioſum eſt: atque etiam quum it ad Argeos quod neque comit caput neque capillum depectit.* Verba prætoris ex edicto perpetuo de flamine Diali & de ſacerdote Veſtæ adſcripſi. SACERDOTEM. VESTALEM. ET. FLAMINEM. DIALEM. IN. OMNI. MEA. JURISDICTIONE. JURARE.

RARE. NON. COGAM. Verba M. Varronis ex ſecundo rerum divinarum ſuper flamine Diali hæc ſunt. *Is ſolus album habet galerum; vel quod maximus eſt, vel quod Jovi immolata hoſtia alba fieri oporteat.*

CAP. XVI.

Quos errores Julius Higinus in ſexto Virgilii animadverterit in hiſtoria Romana erratos.

REprehendit Higinus Virgilium, correcturumque eum fuiſſe exiſtimat, quod in libro ſexto ſcriptum eſt. Palinurus eſt apud inferos petens ab Ænea ut ſuum corpus requirendum & ſepeliendum curet. is hoc dicit:

Eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram
Injice, namque potes, portuſque require Velinos.

quo, inquit, modo aut Palinurus noviſſe & nominare potuit portus Velinos, aut Æneas ex eo nomine locum invenire, quum Velia oppidum, à quo portum, qui in eo loco eſt, Velinum dixit, Servio Tullio Romæ regnante, poſt annum amplius ſeſcenteſimum, quam Æneas in Italiam venit, conditum in agro Lucano & eo nomine appellatum eſt? nam qui ab Harpalo, inquit, regis Cyri præfecto ex terra Phocide fugati ſunt, alii Veliam, partim Maſſiliam condiderunt. inſcitiſſime igitur petit ut Æneas portum Velinum requirat, quum id nomen eo tempore fuerit nuſquam gentium. neque ſimile, inquit, illud videri debet, quod eſt in primo carmine;

Italiam fato profugus Lavinaque venit
Litora.

& æque in ſexto libro:

Chalcidicaque levis tandem ſuperadſtitit arce.

quoniam poetæ ipſi quædam κατὰ πρόληψιν hiſtoriæ dicere ex ſua perſona concedi ſolet, quæ facta ipſe poſtea ſcire potuit: ſicut Virgilius ſcivit de Lavinio oppido & de colonia Chalcidicenſi. ſed Palinurus qui potuit, inquit, ſcire ea quæ poſt annos ſexcentos facta

facta ſunt? niſi quis eum divinaſſe apud inferos putat, proinde ut animæ defunctorum ſolent. ſed & ſi ita accipias, quamquam non ita dicitur, Æneas tamen, qui non divinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinum, cui nomen tunc, ſicuti diximus, nullum uſquam fuit? item hoc quoque in eodem libro reprehendit, & correcturum eſſe Virgilium putat niſi mors occupaſſet. nam quum Theſea, inquit, inter eos nominaſſet, qui ad inferos adiſſent ac rediſſent; dixiſſetque,

—— Quid Theſea, magnum
Quid memorem Alciden? & mi genus ab Jove ſummo eſt,

poſtea tamen infert;

—— ſedet, æternumque ſedebit,
Infelix Theſeus.

qui autem, inquit, fieri poteſt, ut æternum apud inferos ſedeat, quem ſupra cum iis commemorat, qui deſcenderint illuc, atque inde rurſum evaſerint; præſertim quum ita ſit fabula de Theſeo atque ſi Hercules eum evellerit de petra, & in lucem ad ſuperos eduxerit? Item in his verſibus erraſſe Virgilium dixit:

Eruet ille Argos Agamemnoniaſque Mycenas,
Ipſumque Æaciden, genus armipotentis Achilli;
Ultus avos Trojæ, templa & temerata Minervæ.

confudit, inquit, & perſonas diverſas & tempora. nam neque eodem tempore neque per eoſdem homines cum Achæis & cum Pyrrho bellatum eſt. Pyrrhus enim, quem dicit Æaciden, de Epiro in Italiam tranſgreſſus cum Romanis depugnavit adverſus M. Curium in eo bello ducem: Argium autem bellum, id eſt, Achaïcum, multis poſt annis à L. Mummio Imperatore geſtum eſt. poteſt, inquit, igitur medius eximi verſus, qui de Pyrrho importune immiſſus eſt. quem Virgilius proculdubio exemturus, inquit, fuit.

CAP.

CAP. XVII.

Quam ob cauſam & quali modo Democritus philoſophus luminibus oculorum ſeſe privaverit ſuper ea re verſus Laberii pure admodum & venuſte facti.

DEmocritum philoſophum in monumentis hiſtoriæ Græcæ ſcriptum eſt, virum præter alios venerandum, auctoritateque antiqua præditum, luminibus oculorum ſua ſponte ſe privaſſe; quia exiſtimaret cogitationes commentationeſque animi ſui in contemplandis naturæ rationibus vegetiores & exactiores fore, ſi eas videndi illecebris & oculorum impedimentis liberaſſet: id factum ejus modumque ipſum, quo cæcitatem facile ſollertia ſubtiliſſima conſcivit, Laberius poëta in mimo, quem ſcripſit Reſtionem, verſibus quidem ſatis munde atque graphice factis deſcripſit; ſed cauſam voluntariæ cæcitatis finxit aliam: vertitque in eam rem quam tum agebat; non inconcinniter. eſt enim perſona, quæ hæc apud Laberium dicit, divitis avari & parci ſumtum plurimum aſotiamque adoleſcentis viri deplorantis. Verſus Laberiani ſunt:

Democritus Abderites phyſicus philoſophus
Clypeum conſtituit contra exortum Hyperionis,
Oculos effodere ut poſſet ſplendore æreo.
Ita radiis ſolis aciem effodit luminis,
Malis bene eſſe ne videret civibus.
Sic ego fulgentis ſplendorem pecuniæ
Volo elucificare exitum ætati meæ;
Ne in re bona eſſe videam nequam filium.

CAP. XVIII.

Hiſtoria de Artemiſia, deque eo certamine quod apud Mauſoli ſepulchrum à ſcriptoribus inclutis decertatum eſt.

ARtemiſia Mauſolum virum amaſſe fertur ſupra omnis amorum fabulas, ultraque affectionis humanæ fidem. Mauſolus autem fuit, ut M. Tullius ait, rex terræ Cariæ; ut quidam Græcarum hiſtoriarum ſcriptores, provinciæ Græciæ præfectus. ſatrapen Græci vocant. is Mauſolus ubi fato perfunctus inter lamenta & manus uxoris funere magnifico ſepultus eſt; Artemiſia luctu atque deſiderio mariti flagrans uxor oſſa cineremque ejus mixta odoribus contuſaque in faciem pulveris aquæ indidit, ebibitque: multaque alia violenti amoris indicia feciſſe dicitur. molita quoque eſt ingenti impetu operis, conſervandæ mariti memoriæ, ſepulchrum illud memoratiſſimum, dignatumque numerari inter ſeptem omnium terrarum ſpectacula. id monumentum Artemiſia quum Dîs Manibus Mauſoli dicaret, ἀγῶνα, laudibus ejus dicundis, facit; ponitque præmia pecuniæ aliarumque rerum bonarum ampliſſimà. ad eas laudes decertandas veniſſe dicuntur viri nobiles ingenio atque lingua præſtabili Theopompus; Theodectes, Naucrites. ſunt etiam qui Iſocratem ipſum cum iis certaviſſe memoriæ mandaverint. ſed eo certamine viciſſe Theopompum judicatum eſt. is fuit Iſocratis diſcipulus. exſtat nunc quoque Theodecti tragœdia, quæ inſcribitur, Mauſolus: in qua eum magis quam in proſa placuiſſe Higinus in exemplis refert.

CAP. XIX.

Non purgari neque lavari peccatum, dum prætenditur peccatorum, quæ alii quoque peccaverunt, ſimilitudo.

INceſſebat quempiam Taurus philoſophus ſevera atque vehementi objurgatione adoleſcentem à rhetoribus & à facundiæ ſtudio ad diſciplinas philoſophiæ tranſgreſſum. quod factum quidem eſſe ab eo diceret inhoneſte & improbe. at ille non ibat inficias feciſſe, ſed id ſolitum eſſe fieri defendebat; turpitudinemque delicti exemplorum uſu & conſuetudinis venia deprecabatur. atque ibi Taurus iſto ipſo defenſionis genere irritatior, Homo, inquit, ſtulte & nihili, ſi te à malis exemplis auctoritates & rationes philoſophiæ non abducunt; ne illius quidem Demoſthenis veſtri ſententiæ tibi in mentem venit? quæ, quia lepidis & venuſtis vocum modis vincta eſt, quaſi quædam cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ potuit. nam ſi me, inquit, non fallit, quod quidem in primore pueritia legerim, verba hæc ſunt Demoſthenis, adverſus eum, qui, ut tu nunc facis, peccatum ſuum peccatis alienis exemtum purgatumque ibat. σὺ δὲ μὴ λέγε, ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις· ἀλλ᾽ ὡς προσήκει γίγνεσθαι. οὐ γὰρ εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως· ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἐκείνων προήλω. σὺ τάδ᾽ οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως, ἂν σὺ νῦν ἁλῷς, ἄλλος οὐ γράψει· Sic Taurus omni ſuaſionum admonitionumque genere utens ſectatores ſuos ad rationes bonæ inculpatæque indolis ducebat.

CAP. XX.

Quid ſit rogatio, *quid* lex, *quid* plebiſcitum, *quid* privilegium, *& quantum iſta omnia differant.*

QUæri audio, quid *lex* ſit; quid *plebiſcitum*, quid *rogatio*, quid *privilegium*. Ateius Capito publici privatique juris peritiſſimus, quid *lex* eſſet, hiſce verbis definivit. *Lex*, inquit, *eſt generale juſſum populi aut plebis rogante magiſtratu.* Ea definitio ſi probe facta eſt, neque de imperio Cn. Pompeii, neque de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodii quæſtio, neque alia id genus populi plebiſve juſſa, *leges* vocari poſſunt. non ſunt enim generalia juſſa; neque de univerſis civibus, ſed de ſingulis concepta: quocirca privilegia potius vocari debent. quia veteres *priva* dixerunt, quæ nos *ſingula* dicimus. quo verbo Lucillius in primo ſatyrarum libro uſus eſt.

—— abdomina thynni
Advenientibus priva dabo cephalæaque carne.

Plebem autem Capito in eadem definitione ſeorſum à populo diviſit: quoniam in populo omnis pars civitatis omneſque ejus ordines contineantur. plebes vero ea dicitur, in qua gentes civium patriciæ non inſunt. *plebiſcitum* igitur eſt, ſecundum eum Capitonem, lex quam plebes, non populus, accipit. ſed totius hujus rei juriſque, ſive quum populus, ſive quum plebes rogatur, ſive quod ad univerſos pertinet, caput ipſum & origo & quaſi fons *rogatio* eſt. iſta enim omnia vocabula cenſentur *rogationis* principali genere & nomine continenturque. nam, niſi populus aut plebes rogetur, nullum plebis aut populi juſſum fieri poteſt, ſed quamquam hæc ita ſunt, in veteribus tamen ſcriptis non magnam vocabulorum iſtorum differentiam eſſe animadvertimus. nam & *plebiſcita* & *privilegia* tranſlato nomine *leges* appellaverunt; eademque omnia confuſo & indiſtincto vocabulo

cabulo *rogationes* dixerunt. Salluſtius quoque proprietatum in verbis retinentiſſimus conſuetudini conceſſit; & *privilegium*, quod de Cn. Pompeii reditu ferebatur, *legem* appellavit. verba ex ſecunda ejus hiſtoria hæc ſunt. *Nam Sullam conſulem de reditu ejus legem ferentem ex compoſito TR. PL. C. Herennius prohibuerat.*

CAP. XXI.

Quam ob cauſam M. Cicero his omnino verbis, noviſſime, *&*, noviſſimus, *obſervantiſſime vitarit.*

NOn paucis verbis, quorum frequens uſus eſt nunc & fuit, M. Ciceronem noluiſſe uti manifeſtum eſt, quod ea non probaret. velut eſt & *noviſſimus*, &, *noviſſime.* nam quum & M. Cato & Salluſtius & alii quoque ætatis ejuſdem verbo iſto promiſce uſitati ſunt; multi etiam non indocti viri in libris id ſuis ſcripſerint: abſtinuiſſe eo tamen tamquam non Latino videtur. quoniam qui doctiſſimus eorum temporum fuerat L. Ælius Stilo, ut novo & improbo verbo uti vitaverat. propterea quid M. quoque Varro de iſta voce exiſtimaverit verbis ipſius ex libro de lingua Latina ad Ciceronem ſexta demonſtrandum putavi: *Quod extremum*, inquit, *dicebatur, dici noviſſimum cœptum vulgo. quod mea memoria ut Ælius, ſic ſenes alii, quod nimium novum verbum eſſet, vitabant. cujus origo ut à vetere vetuſtius ac veterrimum: ſic à novo declinatum novius & noviſſimum.*

CAP. XXII.

Locus exemtus ex Platonis libro, qui inſcribitur Gorgias, *de falſæ philoſophiæ probris: quibus philoſophos temere inceſſunt, qui emolumenta veræ philoſophiæ ignorant.*

PLato veritatis homo amiciſſimus, ejuſque omnibus exhibendæ promtiſſimus, quæ omnino dici

poſſint in deſides iſtos ignavoſque, qui obtento philoſophiæ nomine inutile otium & linguæ vitæque tenebras ſequuntur, ex perſona quidem non gravi, neque idonea, vere tamen ingenueque dixit. nam & ſi Callicles, quem dicere hæc facit, veræ philoſophiæ ignarus, inhoneſta indignaque in philoſophos confert: proinde tamen accipienda ſunt quæ dicuntur, ut nos ſenſim moveri intelligamus, ne ipſi quoque culpationes hujuſcemodi mereamur, neve inerti inanique deſidia cultum & ſtudium philoſophiæ mentiamur. Verba ipſa ſuper hac re Platonis ex libro, qui appellatur Gorgias ſcripſi: quoniam vertere ea conſilium non fuit: quum ad proprietates eorum nequaquam poſſit Latina oratio adſpirare, ac multo minus etiam mea. φιλοσοφία γάρ τοι ἐστὶν, ὦ Σώκρατες, χάριεν, ἄν τις αὐτῆς μετρίως ἅψηται ἐν τῇ ἡλικίᾳ, ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ, διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων. ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ καὶ πόῤῥω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστὶν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι τὸν μέλλοντα, καλὸν κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα. καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίγνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων, οἷς δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ. καὶ τῶν ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων. καὶ συλλήβδην, τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίγνονται. ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἰς τινὰ ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλαστοι γίγνονται. ὥσπερ γε, οἶμαι, οἱ πολιτικοὶ, ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διατριβὰς ἔλθωσι καὶ τοὺς λόγους, καταγέλαστοί εἰσι. συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ Εὐριπίδου·

Λαμπρός τε ἐστὶν ἕκαστος ἐν τούτῳ, κἀπὶ τοῦτ' ἐπίχεται
Νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος
Ἵν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὤν.

ὅπου δ' ἂν φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τοῦτο· τὸ δ' ἕτερον ἐπαινεῖ, εὐνοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, ἡγούμενος οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖν· ἀλλ' οἶμαι, τὸ ὀρθότατόν ἐστιν,

ἐστὶν, ἀμφοτέρων μετασχεῖν. φιλοσοφίας μὲν ὅσον παι-
δείας χάριν, καλὸν μετέχειν, καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ
ὄντι φιλοσοφεῖν· ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρω-
πος ἔτι φιλοσοφῇ, καταγέλαστον, ὦ Σώκρατες, τὸ χρῆ-
μα γίγνεται. καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσο-
φοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας· ὅταν
μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ᾧ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι, οὕτω ψελ-
λιζόμενον καὶ παῖζον. χαίρω τε, καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ
ἐλευθέριον καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ· ὅταν δὲ σα-
φῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρόν τι μοι δοκεῖ
χρῆμα εἶναι· καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα καί μοι δοκεῖ δουλοπρε-
πές τι εἶναι· ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις ψελλιζομένου, ἢ παί-
ζοντα ὁρᾷ, καταγέλαστον φαίνεται, καὶ ἄνανδρον, καὶ πλη-
γῶν ἄξιον. ταυτὸν οὖν ἔγωγε τοῦτο πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φι-
λοσοφοῦντας· παρὰ νέῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσο-
φίαν, ἄγαμαι, καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ, καὶ ἡγοῦμαι ἐλεύθε-
ρόν τινα εἶναι τοῦτον τὸν ἄνθρωπον· τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα, ἀνε-
λεύθερον, καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώσοντα ἑαυτὸν, οὔτε καλοῦ,
οὔτε γενναίου πράγματος· ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι
φιλοσοφοῦντα, καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον, πληγῶν μοι δο-
κεῖ ἤδη δεῖσθαι, ὦ Σώκρατες, οὗτος ὁ ἀνήρ. ὃ γὰρ νῦν δὴ
ἔλεγον, ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ, κἂν πάνυ. εὐφυὴς ᾖ,
ἀνάνδρῳ γενέσθαι, φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως, καὶ τὰς
ἀγορὰς, ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἄνδρας ἀριπρεπεῖς γί-
γνεσθαι. καταδεδυκότι δὲ, τὸν λοιπὸν βίον βιῶναι μετὰ μει-
ρακίων, ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων ψιθυρίζοντα, ἐλεύ-
θερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μηδέποτε φθέγξασθαι. ἐγὼ δὲ,
ὦ Σώκρατες, πρὸς σὲ ἐπιεικῶς ἔχω καὶ φιλικῶς. κινδυνεύω
οὖν πεπονθέναι νῦν, ὅπερ ὁ Ζῆθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα ὁ Εὐρι-
πίδου, οὗπερ ἐμνήσθην. καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ' ἄττα ἐπέρχεται
πρὸς σὲ λέγειν, οἷάπερ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν. ὅτι ἀμε-
λεῖς, ὦ Σώκρατες, ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι, καὶ φύσιν ψυχῆς
ὧδε γενναίαν μειρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι·
κοὔτ' ἂν δίκης βουλαῖσι προσθεῖο ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ' εἰ-
κὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις. οὔθ' ὑπὲρ ἄλλον νεανικὸν βού-
λευμα βουλεύσαιο. καίτοι, ὦ φίλε Σώκρατες (καί μοι μη-
δὲν ἀχθεσθῇς· εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ) οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοὶ
εἶναι οὕτως ἔχειν, ὡς ἐγὼ σὲ οἶμαι ἔχειν, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς

πόρρω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας; νῦν γὰρ εἴ τις σοῦ λαβόμενος, ἢ ἄλλου ὁτουοῦν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἶδ' ὅτι ὐκ ἂν ἔχοις ὅ, τι χρήσαιο σαυτῷ, ἀλλ' ἰλιγγιῴης ἂν καὶ χασμῷο, ὐκ ἔχων ὅ, τι εἴποις; καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς, κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν, εἰ βούλοιτό σοι θανάτου τιμᾶσθαι. καίτοι πῶς σοφὸν τοῦτο ἐστὶν, ὦ Σώκρατες, εἴ τις εὐφυᾶ λαβοῦσα τέχνη φῶτα, ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὑτῷ δυνάμενον βοηθεῖν, μηδ' ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα, ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν ὐσίαν· ἀτεχνῶς δὲ ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει. τὸν δὲ τοιοῦτον (εἴ τι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι ἔξεστιν) ἐπὶ κόρρης τύπτοντα, μὴ διδόναι δίκην. ἀλλ' ὦ 'γαθὲ ἐμοὶ πείθου· παῦσαι δὲ ἐλέγχων· πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει· καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφεὶς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας,

Ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις·

ζηλῶν ὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἐστι καὶ βίος, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά. Hæc Plato ſub perſona quidem, ſicuti dixit, non proba, ſed cum ſenſu tamen intelligentiæque communis fide, & cum quadam indiſſimulabili veritate diſſeruit; non de illa ſcilicet philoſophia, quæ virtutum omnium diſciplina eſt, quæque in publicis ſimul & privatis officiis excellit, civitateſq; & rempublicam. ſi nihil prohibeat, conſtanter & fortiter & perite adminiſtrat; ſed de iſta futili atque puerili meditatione argutiarum, nihil ad vitam neque tuendam neque ordinandam promovente: in qua id genus homines conſeneſcunt male feriati; quos philoſophos eſſe & vulgus putat, & is putabat, ex cujus perſona hæc dicta ſunt.

CAP.

CAP. XXIII.

Verba ex oratione M. Catonis de mulierum veterum victu & moribus: atque inibi, quod fuerit jus marito in adulterio uxorem deprehenſam necare.

QUi de victu atque cultu populi Romani ſcripſerunt, mulieres Romæ atque in Latiò ætatem abſtemias egiſſe, hoc eſt, vino ſemper, quod temetum priſca lingua appellatur, abſtinuiſſe dicunt: inſtitutumque ut cognatis oſculum ferrent reprehendendi cauſſa, ut odor indicium faceret ſi bibiſſent. bibere autem ſolitas ferunt loream, paſſam, murinam, & quæ id genus ſapiant, potu dulcia. atque hæc quidem, in his, quibus dixi, libris pervolgata ſunt. ſed M. Cato non ſolum exiſtimatas, ſed multatas quoque à judice mulieres refert non minus, ſi vinum in ſe, quam ſi probrum & adulterium admiſiſſent. verba M. Catonis adſcripſi, ex oratione quæ inſcribitur, DE DOTE, in qua id quoque ſcriptum eſt, in adulterio uxores deprehenſas jus fuiſſe maritis necare. *Vir*, inquit, *quum divortium fecit: mulieri judex pro cenſore eſt. imperium*, *quod videtur*, *habet: ſi quid perverſe tetreque factum eſt à muliere*, *multatur: ſi vinum bibit*, *ſi cum alieno viro probri quid fecit*, *condemnatur.* De jure autem occidendi ita ſcriptum. *In adulterio uxorem tuam ſi deprehendiſſes*, *ſine judicio impune necares. illa te*, *ſi adulterares*, *digito non auderet contingere: neque jus eſt.*

CAP. XXIV.

Die priſtini, die craſtini *&* die quarti, *&* die quinti, *qui elegantius locuti ſunt*, *non ut ea vulgo dicuntur nunc.*

D*Ie quarto* & *die quinto*, quod Græci εἰς τετάρτην καὶ εἰς πέμπτην dicunt, ab eruditis nunc quoque dici audio: & qui aliter dicit, pro rudi atque indo-

ĉto deſpicitur: ſed M. Tullii ætas ac ſupra eam non, opinor, ita dixerunt. *die quinte* enim & *die quinti* pro adverbio copulate dictum eſt, & ſecunda in eo ſyllaba correpta. Divus etiam Auguſtus linguæ Latinæ non neſcius, munditiarum patris ſui in ſermonibus ſectator, in epiſtolis plurifariam ſignificatione iſta dierum non aliter uſus eſt. is autem erit, perpetuæ veterum conſuetudinis demonſtrandæ gratia verba ſollemnia prætoris ponere: quibus more majorum ferias concipere ſolet, quæ appellantur compitalia. ea verba hæc ſunt: DIE. NONI. POPOLO. ROMANO. QUIRITIBUS. COMPITALIA. ERUNT. QUANDO. CONCEPTA. FUERINT. NEFAS. *die noni* prætor dicit, non *die nono.* Neque prætor ſolum, ſed pleraque omnis vetuſtas ſic locuta eſt. Venit ecce illius verſus Pomponiani in mentem, qui eſt ex Atellana, quæ Mævia ſcribitur:

Dies hic ſextus, quum nihil egi: die quarte moriar fame.

ſuppetit etiam Cælianum illud ex libro hiſtoriarum ſecundo: *Si vis mihi equitatum dare, & ipſe cum cetero exercitu me ſequi; die quinti Romæ in Capitolium curabo tibi cœna ſit cocta.* & hiſtoriam autem & verbum hoc ſumſit Cælius ex Origine M. Catonis: in quo ita ſcriptum eſt: *Igitur dictatorem Karthaginienſium magiſter equitum monuit: Mitte mecum Romam equitatum. die quinti in Capitolium tibi cœna cocta erit.* Extremam iſtius vocis ſyllabam tum per *e*, tum per *i*, ſcriptam legi. nam ſane quam conſuetum iis veteribus fuerit litteris his plerumque uti indifferenter; ſicuti *præfiſcini* & *præfiſcine*, *proclivi* & *proclive.* atque alia item multa hoc genus varie dixerunt: *die priſtini* quoque eodem modo dicebatur: quod ſignificabat *die priſtino*, id eſt priore: quod vulgo *pridie* dicitur, converſo compoſitionis ordine, quaſi *priſtino die.* atque item ſimili figura *die craſtini* dicebatur. id erat, *craſtino die.* ſacerdotes quoque populi Romani quum

quum condicunt in diem tertium, diem perendini dicunt, ſed ut plerique *die priſtini.* ita M. Cato in oratione contra Furium, *die proximi*, dixit. *quarto* autem Cn. Matius, homo impenſe doctus, in mimiambis pro eo dicit, quod *nudiuſquartus* nos dicimus; in his verſibus:

Nuper die quarto ut recordor, & certe
Aquarium urceum unicum domi fregit.

Hoc igitur intererit, ut *die quarto* quidem de præterito dicamus: *die* autem *quarte* de futuro.

Cap. XXV.

Telorum & jaculorum gladiorumque atque inibi navium quoque vocabula, quæ ſcripta in veterum libris reperiuntur.

TElorum, jaculorum, gladiorumque vocabula, quæ in hiſtoriis veteribus ſcripta ſunt, item navigiorum genera & nomina, libitum forte nobis eſt ſedentibus in rheda conquirere: iiſque vicem aliarum ineptiarum vacantem ſtupentemque animum occupare: quæ tum igitur ſuppetierant, hæc ſunt: *haſta, pilum, phalarica, ſemiphalarica, ſoliferrea, geſa, lancea, ſpari, rumices, trifaces, tragulæ, frameæ, meſanculæ, cateiæ, rumpiæ, ſcorpii, ſibynæ, ſicilices, veruta, enſes, ſicæ, machæræ, ſpatæ, lingulæ, pugiones, clunaculæ.* de *lingula*, quoniam eſt minus frequens, admonendum exiſtimo, lingulam veteres dixiſſe gladiolum oblongum in ſpeciem linguæ factum, cujus meminit Nævius in tragœdia Heſiona. Verſum Nævii appoſui:

Sine mihi gerere morem videar, haud lingua, verum lingula.

item *rumpia* genus teli eſt Thracæ nationis: poſitumque hoc vocabulum in Q. Ennii annalium quartodecimo. Navium autem, quas reminiſci tunc potuimus appellationes hæ ſunt: *gauli, corbitæ, caudicæ, longæ, hippagines, cercuri, celoces*, vel, ut Græci dicunt,

cunt, *celetes*, *lembi*, *oriæ*, *lenunculi*, *actuariæ*, quas Græci ἐπικώπους vocant vel ἐπιβάτιδας, *proſumiæ*, vel *geſeoretæ*, vel *horiolæ*, *ſtlatæ*, *pontones*, *atatiæ*, *hemidiæ*, *phaſeli*, *parones*, *myoparones*, *lintres*, *caupuli*, *camaræ*, *placidæ*, *cydarum*, *ratariæ*, *cataſcopium*.

CAP. XXVI.

Inſcite ab Aſinio Pollione reprehenſum Salluſtium quod transfretationem tranſgreſſium *dixerit*, *&* tranſgreſſos *qui* transfretaſſent.

ASinio Pollioni in quadam epiſtola, quam ad Plancum ſcripſit, & quibuſdam aliis C. Salluſtii iniquis dignum nota viſum eſt, quod in primo hiſtoriarum maris tranſitum tranſmiſſumque navibus factum, *tranſgreſſum* appellavit; eoſque, qui fretum tranſmiſerant, quos *transfretaſſe* dici ſolitum eſt, *tranſgreſſos* dixit, verba ipſa Salluſtii poſuit: *Itaque Sertorius levi præſidio relicto in Mauritania nactus obſcuram noctem, aſtu ſecundo furtim aut celeritate vitare prælium in tranſgreſſu conatus eſt.* ac deinde infra ita ſcripſit: *Tranſgreſſos omnis recipit mons præceptus à Luſitanis.* hoc igitur & minus proprie & nullo gravi auctore dictum aiunt. nam *tranſgreſſus*, inquit, à tranſgrediendo dicitur, idque ipſum ab ingreſſu & à pedum gradu appellatum. idcirco verbum, *tranſgredi*, convenire non putavit neque volantibus neque ſerpentibus neque navigantibus: ſed his ſolis qui gradiuntur & pedibus iter emetiuntur. propterea negant apud ſcriptorem idoneum aut navium *tranſgreſſum* reperiri poſſe, aut pro transfretatione *tranſgreſſum*. ſed quæro ego cur non, ſicuti *curſus* navium recte dici ſolent, ita *tranſgreſſus* etiam navibus factus dici poſſit? præſertim quum brevitas tam anguſti freti, qui terram Africam Hiſpaniamque interfluit, elegantiſſime tranſgreſſionis vocabulo quaſi paucorum graduum ſpatium definita ſit. Qui auctoritatem autem requirunt, & negant dictum

ingredi

ingredi tranſgredive in navigantibus; volo uti reſpondeant, quantum exiſtiment intereſſe, ingredi atque ambulare. Atqui Cato in libro de re ruſtica, *Fundus,* inquit, *eo in loco habendus eſt, ut & oppidum prope amplum ſit, & mare aut amnis, qua naves ambulant.* Appetitas porro hujuſcemodi tranſlationes habitaſque eſſe pro honeſtamentis orationis, Lucretius quoque teſtimonium in hac eadem voce dicit. in quarto enim libro clamorem per arterias & per fauces gradientem dicit, quod eſt nimio confidentius, quam illud de navibus Salluſtianum. verſus Lucretii hi ſunt:

Præterea radit vox fauces ſæpe; facitque
Aſperiora foras gradiens arteria clamor.

propterea, Salluſtius in eodem libro non eos ſolum, qui navibus veherentur, ſed & ſcaphas quoque nantes progreſſas dicit. Verba ipſa de ſcaphis poſui. *Earum alia paululum progreſſa nimio ſimul & incerto onere, quum pavor corpora agitaverat, deprimebantur.*

CAP. XXVII.

Hiſtoria de populo Romano deque populo Pœnico, quod pari propemodum vigore fuerint æmuli.

IN litteris veteribus memoria exſtat, quod par fuit quondam vigor & acritudo amplitudoque populi Romani atque Pœni, neque immerito æſtimatum. nam cum aliis quidem populis de uniuſcujuſque reipublicæ, cum Pœnis autem de omnium terrarum imperio decertatum. ejus rei ſpecimen eſt in illo utriuſque populi verbo factum; quod Q. Fabius imperator Romanus dedit ad Karthaginienſes epiſtolam, ubi ſcriptum fuit populum Romanum miſiſſe ad eos haſtam & caduceum ſigna duo belli aut pacis: ex quis utrum vellent eligerent; quod elegiſſent, id unum ut eſſe miſſum exiſtimarent. Karthaginienſes reſponderunt neutrum ſeſe eligere; ſed poſſe

qui attuliſſent utrum mallent relinquere; quod reliquiſſent, id ſibi pro lecto futurum. Marcus autem Varro non haſtam ipſam neque ipſum caduceum miſſa dicit, ſed duas teſſerulas: in quarum altera caduceum, in altera haſtæ ſimulachra fuerunt inciſa.

CAP. XXVIII.

De ætatum finibus pueritiæ, juventæ, ſenectæ, *ex Tuberonis hiſtoria ſumtum.*

C. Tubero hiſtoriarum primo ſcripſit Servium Tullium, regem populi Romani, quum illas quinque claſſes juniorum, cenſus faciendi gratia, inſtitueret, pueros eſſe exiſtimaſſe, qui minores eſſent annis ſeptemdecim: atque inde ab anno ſeptimodecimo, quod idoneos jam eſſe reipublicæ arbitraretur, milites ſcripſiſſe: eoſque ad annum quadrageſimum ſextum juniores, ſupraque eum annum ſeniores appellaſſe. Eam rem propterea notavit, ut diſcrimina quæ fuerint judicio moribuſque majorum pueritiæ, juventæ, ſenectæ, ex iſta cenſione Servii Tullii prudentiſſimi regis noſcerentur.

CAP. XXIX.

Quod particula, atque, *non complexiva tantum ſit, ſed vim habeat pluſculam variamque.*

A*Tque* particula, à grammaticis quidem conjunctio eſſe dicitur connexiva: & plerumque ſane conjungit verba & connectit: ſed interdum alias quaſdam poteſtates habet non ſatis notas, niſi in veterum litterarum tractatione atque cura exercitis. nam & pro adverbio valet, quum dicimus; *aliter ego feci atque tu:* ſignificat enim; *aliter quam tu*, & gemina ſi fiet, auget intenditque rem, de qua agitur: ut animadvertimus in Q. Ennii annalibus, niſi memoria in hoc verſu labor:

Atque

Atque atque accedit muros Romana juventus.

Cui ſignificationi contrarium eſt, quod itidem à veteribus dictum eſt, *deque.* & præterea pro alio quoque adverbio dicitur, id eſt, *ſtatim.* quod in his Virgilii verſibus exiſtimatur obſcure & inſequenter particula iſta poſita eſſe.

——— ſic omnia fatis
In pejus ruere, ac retro ſublapſa referri.
Non aliter quam qui adverſo vix flumine lembum
Remigiis ſubigit, ſi brachia forte remiſit,
Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.

LIBER UNDECIMUS.

CAPUT I.

De origine vocabuli terræ Italiæ, deque ea multa quæ ſuprema *appellatur, deque ejus nominis ratione: ac de lege Ateria. & quibus verbis antiquitus multa minima dici ſolita ſit.*

TIMÆUS in hiſtoriis, quas oratione Græca de rebus populi Romani compoſuit, & M. Varro in antiquitatibus rerum humanarum terram Italiam de Græco vocabulo appellatam ſcripſerunt; quoniam boves Græca vetere lingua *ἰταλοὶ* vocitati ſunt, quorum in Italia magna copia fuerit: bucetaque in ea terra gigni paſcique ſolita ſint complurima. conjectare autem poſſumus ob eandem cauſam, quod Italia tunc eſſet armentoſiſſima, multam, quæ appellatur *ſuprema*, inſtitutam in ſingulos duarum ovium, boum triginta: pro copia ſcilicet boum, proque ovium penuria. ſed quum ejuſmodi multa pecoris armentique à magiſtratibus dicta erat: addicebantur boves oveſque alias precii parvi, alias majoris:

eaque res faciebat inæqualem multæ pœnitionem. idcirco poſtea lege Ateria conſtituti ſunt in oves ſingulas æris deni, in boves æris centeni. *Minima* autem multa eſt ovis unius. *Suprema* multa eſt ejus numeri, cujus diximus: ultra quem multam dicere in ſingulos jus non eſt; & propterea *ſuprema* appellatur, id eſt, ſumma & maxima. quando igitur nunc quoque à magiſtratibus populi Romani more majorum multa dicitur vel minima vel ſuprema; obſervari ſolet ut *oves* genere virili appellentur: atque ita M. Varro verba hæc legitima, quibus minima multa diceretur, concepit: *M. Terentius quando citatus neque reſpondit neque excuſatus eſt, ego ei unum ovem multam dico.* ac niſi eo genere diceretur, negaverunt juſtam videri multam. Vocabulum autem ipſum *multa* idem M. Varro in uno & viceſimo rerum humanarum non Latinum, ſed Sabinum eſſe dicit; idque ad ſuam memoriam manſiſſe ait in lingua Samnitium, qui ſunt à Sabinis orti. ſed turba grammaticorum novitia κατ' ἀντίφρασιν, ut quædam alia, hoc quoque dici tradiderunt. Quum autem uſus & mos ſermonum is ſit, ut ita & nunc loquamur, ut plerique veterum locuti ſunt, *multam dixit*, & *multa dicta eſt*: non eſſe ab re putavi notare, quod M. Cato aliter dixit. nam in quarto Originum, verba hæc ſunt: *Imperator noſter, ſi quis extra ordinem depugnatum ivit, ei multam facit.* poteſt autem videri conſulta elegantia mutaſſe verbum, quum in caſtris & in exercitu multa fieret; non in comitio nec ad populum diceretur.

CAP. II.

Quod eligantia, *apud antiquiores non de amœniore ingenio, ſed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur.*

ELigans homo non dicebatur cum laude: ſed id fere verbum ad ætatem M. Catonis vitii, non laudis, fuit. eſt namque hoc animadvertere, cum in quibuſdam aliis, tum in libro Catonis, qui inſcriptus eſt, Carmen de moribus. Ex quo libro verba hæc ſunt, *Avaritiam omnia vitia habere putabant: ſumtuoſus, cupidus, eligans, vitioſus, irritus qui habebatur, is laudabatur.* ex quibus verbis apparet *eligantem* dictum antiquitus, non ob ingenii eligantiam, ſed qui nimis lecto amœnoque cultu victuque eſſet. poſtea *eligans* reprehendi quidem deſiit: ſed laude nulla dignabatur, niſi cujus eligantia erat moderatiſſima. Sic M. Tullius L. Craſſo & Q. Scævolæ non meram eligantiam, ſed multam parſimonia miſtam laudi dedit. *Craſſus*, inquit, *erat parciſſimus eligantium; Scævola parcorum eligantiſſimus.* præterea ex eodem libro Catonis hæc etiam ſparſim & interciſe commeminimus. *Veſtiri*, inquit, *in foro honeſte mos erat: domi quod ſatis erat. equos carius quam coquos emebant. poëticæ artis honos non erat. ſi qui in ea re ſtudebat, aut ſeſe ad convivia applicabat; graſſator vocabatur.* Illa quoque ex eodem libro præclaræ veritatis ſententia eſt: *Nam vita*, inquit, *humana prope uti ferrum eſt; ſi exerceas, conteritur: ſi non exerceas, tamen rubigo interficit. item homines exercendo videmus conteri. ſi nihil exerceas; inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quam exercitio.*

CAP. III.

Qualis quantaque ſit, pro, particulæ varietas. deque exemplis ejus varietatis.

QUando ab arbitriis negotiiſque otium eſt, & motandi corporis gratia aut ſpatiamur aut vectamur: quærere nonnunquam apud memetipſum ſoleo res ejuſmodi, parvas quidem minutaſque & hominibus non bene eruditis aſpernabiles; ſed ad veterum ſcripta penitus noſcenda & ad ſcientiam linguæ Latinæ cumprimis neceſſarias: velut eſt, quod forte nuper in Præneſtino receſſu veſpertina ambulatione ſolus ambulans conſiderabam; quantaque eſſet particularum quarumdam in oratione Latina varietas. quod genus eſt præpoſitio, *pro.* aliter enim dici videbam, *pontifices pro collegio decreviſſe*; aliter, *quempiam teſtem introductum pro teſtimonio dixiſſe:* aliter M. Catonem in Originum quarto, *prœlium factum depugnatumque pro caſtris,* ſcripſiſſe: & item in quinto, *urbis, inſulaſque omnis pro agro Illyrio eſſe:* aliter etiam dici, *pro æde Caſtoris:* aliter, *pro roſtris,* aliter, *pro tribunali:* aliter, *pro concione:* atque aliter, *tribunum plebis pro poteſtate interceſſiſſe.* ſed has omnis dictiones, qui aut omnino ſimiles & pares, aut uſquequaque diverſas exiſtimaret, errare arbitrabar. nam varietatem iſtam ejuſdem quidem fontis & capitis, non ejuſdem tamen eſſe finis putabam. Quod profecto facile intelliget, ſi quis adhibeat ad meditationem ſuam intentionem, & habeat veteris orationis uſum atque notitiam celebriorem.

CAP. XIV.

Quem in modum Q. Ennius verſus Euripidi æmulatus ſit.

EUripidi verſus ſunt in Hecuba, verbis, ſententia, brevitate inſignes illuſtreſque. Hecuba eſt ad Ulyxem dicens:

Τὸ δ' ἀξίωμα κἂν κακῶς λέγῃ τὸ σὸν,
Πείσει· λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν,
Κἀκ τῶν δοκούντων, αὐτὸς οὐ ταὐτὸν σθένει.

Hos verſus Q. Ennius, quum eam tragœdiam verteret, non ſane incommode æmulatus eſt, verſus totidem Enniani hi ſunt:

Hæc tu etſi perverſe dices, facile Achivos flexeris:
Nam quum opulenti loquuntur pariter atque ignobiles:
Eadem dicta, eademque oratio æqua non æque valet.

bene, ſicuti dixi, Ennius: ſed ignobiles tamen & opulenti, ἀντὶ ἀδοξούντων & δοκούντων ſatisfacere ſententiæ non videntur. nam neque omnes ignobiles ἀδοξοῦσι· neque omnes opulenti, εὐδοξοῦσι.

CAP. V.

De Pyrrhoniis philoſophis quædam, deque Academicis ſtrictim notata, deque inter eos differentia.

QUos Pyrrhonios philoſophos vocamus, ii Græco cognomento σκεπτικοὶ appellantur. id ferme ſignificat quaſi quæſitores & conſideratores: nihil enim decernunt, nihil conſtituunt; ſed in quærendo ſemper conſiderandoque ſunt, quidnam ſit omnium rerum de quo decerni conſtituique poſſit. ac ne videre quoque plane quicquam neque audire ſeſe putant; ſed ita pati afficique quaſi videant vel audiant. eaque ipſa, quæ affectiones iſtas in ſeſe efficiant, qualia & cujuſmodi ſint, cunctantur atque inſiſtunt; omniumque rerum fidem veritatemque mixtis confuſiſque ſignis veri atque falſi ita inprenſibilem videri aiunt; ut quiſquis homo eſt non præceps neque judicii ſui prodigus, his uti verbis debeat, quibus auctorem Philoſophiæ iſtius Pyrrhonem eſſe uſum tradunt: οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως. judicia enim rei cujuſque & ſinceras proprietates

prietates negant poſſe noſci & percipi; idque ipſum docere atque oſtendere multis modis conantur, ſuper qua re Favorinus quoque ſubtiliſſime argutiſſimeque decem libros compoſuit, quos *πυῤῥωνείων τρόπων* inſcribit. Vetus autem quæſtio & à multis ſcriptoribus Græcis tractata eſt, in quid & quantum Pyrrhonios & Academicos philoſophos interſit. utrique enim *σκεπτικοὶ*, *ἐφεκτικοὶ*, *ἀπορητικοὶ* dicuntur; quoniam utrique nihil affirmant, nihilque comprehendi putant. ſed ex omnibus rebus proinde viſa fieri dicunt, quas *φαντασίας* appellant: non ut rerum ipſarum natura eſt, ſed affectio animi corporiſve eſt eorum, ad quos ea viſa perveniunt. Itaque omnes omnino res, quæ ſenſus omnium movent, *τὸ πρός τι* eſſe dicunt. id verbum ſignificat, nihil eſſe quicquam quod ex ſeſe conſtet, nec quod habeat vim propriam & naturam, ſed omnia prorſum ad aliquid referri; taliaque videri eſſe, qualis ſit eorum ſpecies dum videntur, qualiaque apud ſenſus noſtros, quo pervenerunt, creantur; non apud ſeſe, unde profecta ſunt. Quum hæc autem conſimiliter tam Pyrrhonii dicant quam Academici: differre tamen inter ſeſe & propter alia quædam, & vel maxime propterea exiſtimati ſunt, quod Academici quidem ipſum illud nihil poſſe comprehendi, quaſi comprehendunt; & nihil poſſe decerni, quaſi decernunt: Pyrrhonii ne id quidem ullo pacto videri verum dicunt, quod nihil eſſe verum videtur.

CAP. VI.

Quod mulieres Romæ per Herculem non juraverunt, neque viri per Caſtorem.

IN veteribus ſcriptis neque mulieres Romanæ per Herculem dejurant; neque viri per Caſtorem. ſed cur illæ non juraverint Herculem, non obſcurum eſt. nam Herculaneo ſacrificio abſtinent. cur autem viri Caſtorem jurantes non appellaverint, non facile dictu

ctu eſt. Nuſquam igitur ſcriptum invenire eſt apud idoneos quidem ſcriptores, aut *mehercle* feminam dicere, aut *mecaſtor* virum. *Ædepol* autem, quod jusjurandum per Pollucem eſt, & viro & feminæ commune eſt. Sed M. Varro aſſeverat antiquiſſimos viros neque per Caſtorem neque per Pollucem dejurare ſolitos; ſed id jusjurandum fuiſſe tantum feminarum ex initiis Eleuſiniis acceptum: paulatim tamen, inſcitia antiquitatis, viros dicere *ædepol* cœpiſſe; factumque eſſe ita dicendi morem: ſed *mecaſtor* à viro dici, in nullo vetere ſcripto inveniri.

CAP. VII.

Verbis antiquiſſimis relictiſque jam & deſitis minime utendum.

VErbis uti aut nimis obſoletis exculcatiſque, aut inſolentibus novitatiſque duræ & illepidæ, par eſſe delictum videtur: ſed moleſtius equidem culpatiuſque eſſe arbitror, verba nova, incognita, inaudita dicere, quam invulgata & ſordentia. Nova autem videri dico etiam ea, quæ ſunt inuſitata & deſita, tametſi ſunt vetuſta. Eſt adeo id vitium plerumque ſeræ eruditionis, quam Græci ὀψιμαθίαν appellant; ut, quod numquam didiceris, diu ignoraveris, quum id ſcire aliquando cœperis; magnifacias quo in loco cumque & quacumque in re dicere: veluti Romæ, nobis præſentibus, vetus celebratuſque homo in cauſis, ſed repentina & quaſi tumultuaria doctrina præditus, quum apud præfectum urbi verba faceret, & dicere vellet inopia quendam miſeroque victu vivere & furfureum panem eſitare, vinumque eructum & fœtidum potare. *Hic*, inquit, *eques Romanus apludam edit, & floces bibit.* Adſpexerunt omnes qui aderant alius alium, primo triſtiores turbato & requirente voltu, quidnam illud utriuſque verbi foret; poſt inde, quaſi neſcio quid Tuſce aut Gallice dixiſſet, univerſi riſerunt. Legerat autem ille

apludam

apludam veteres ruſticos frumenti furfurem dixiſſe; idque à Plauto in comœdia, ſi ea Plauti eſt, quæ Aſtraba inſcripta eſt, poſitum eſſe. Item *floces* audierat priſca voce ſignificare vini fæcem è vinaceis expreſſam, ſicuti fraces ex oleis: idque apud Cæcilium in Polumenis legerat, eaque ſibi duo verba ad orationum ornamenta ſervaverat. Alter quoque à lectionibus id genus paucis apirocalus, quum adverſarius cauſam differri poſtularet, Rogo prætor, inquit, ſubveni, ſuccurre: quonam uſque nos *bovinator* hic demoratur? Atque id voce magna ter quaterque inclamavit; *bovinator eſt*. Commurmuratio fieri cœpta eſt à pleriſque, qui aderant, quaſi monſtrum verbi admirantibus. At ille jactans & geſtiens, Non enim Lucilium, inquit, legiſtis, qui tergiverſatorem *bovinatorem* dicit. Eſt autem in Lucilii undecimo verſus hic:

Eſt tricoſus, bovinatorque ore improbus duro.

CAP. VIII.

Quid ſenſerit dixeritque M. Cato de Albino: qui homo Romanus Græca oratione res Romanas, venia ſibi ante ejus imperitiæ petita, compoſuit.

JUſte venuſteque admodum reprehendiſſe dicitur A. Albinum M. Cato. Albinus, qui cum L. Lucullo conſul fuit, res Romanas oratione Græca ſcriptitavit. In ejus hiſtoriæ principio ſcriptum eſt ad hanc ſententiam: Neminem ſuccenſere ſibi convenire, ſi quid in his libris parum compoſite aut minus eleganter ſcriptum foret. nam ſum, inquit, homo Romanus, natus in Latio, Græca oratio à nobis alieniſſima eſt. ideoque veniam gratiamque malæ exiſtimationis, ſi quid eſſet erratum, poſtulavit. Eam quum legiſſet M. Cato; Næ tu, inquit, Aule, nimium nugator es, quum maluiſti culpam deprecari, quam culpa vacare. nam petere veniam ſolemus, aut quum imprudentes erravimus, aut quum compulſi pecca-

peccavimus. Tibi, inquit, oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod, priusquam faceres, peteres ut ignoſceretur? Scriptum eſt hoc in libro Cornelii Nepotis de illuſtribus viris.

CAP. IX.

Hiſtoria de legatis Mileti & Demoſthene rhetore in libris Critolai reperta.

CRitolaüs ſcripſit legatos Mileto publicæ rei cauſa veniſſe Athenas, fortaſſean auxilii petendi gratia; tum qui pro ſeſe verba facerent, quos viſum erat, advocaviſſe; advocatos, uti erat mandatum, verba pro Mileſiis ad populum feciſſe: Demoſthenem Mileſiorum poſtulatis acriter reſpondiſſe, neque Mileſios auxilio dignos, neque ex republica id eſſe contendiſſe: rem in poſterum diem prolatam; legatos ad Demoſthenem veniſſe; magnoque opere oraſſe, uti contra ne diceret: eum pecuniam petiviſſe: & quantam petiverat abſtuliſſe: poſtridie, quum res agi denuo cœpta eſſet, Demoſthenem lana multa collum cervicesque circumvolutum ad populum prodiſſe, & dixiſſe ſe ſynanchen pati: eo contra Mileſios loqui non quire: tum è populo unum exclamaſſe, non ſynanchen, quod Demoſthenes pateretur, ſed argyranchen eſſe. Ipſe etiam Demoſthenes, ut idem Critolaüs refert, non id poſtea concelavit: quin gloriæ quoque hoc ſibi aſſignavit. nam quum interrogaſſet Ariſtodemum actorem fabularum quantum mercedis, uti ageret, accepiſſet: & Ariſtodemus talentum reſpondiſſet: At ego plus, inquit, accepi ut tacerem.

CAP.

CAP. X.

Quod C. Gracchus in oratione ſua hiſtoriam ſupra ſcriptam Demadi rhetori, non Demoſtheni attribuit: verbaque ipſius C. Gracchi relata.

QUod in capite ſuperiore à Critolao ſcriptum eſſe diximus ſuper Demoſthene: id C. Gracchus in oratione, qua legem Aufeiam diſſuaſit, in Demadem contulit verbis hiſce: *Nam, vos, Quirites, ſi velitis ſapientia atque virtute uti, & ſi quæritis; neminem noſtrûm invenietis ſine pretio huc prodire. omnes nos qui verba facimus, aliquid petimus: neque ullius rei cauſa quiſquam ad vos prodit, niſi ut aliquid auferat. ego ipſe, qui apud vos verba facio, uti vectigalia veſtra augeatis, quo facilius veſtra commoda & remp. adminiſtrare poſſitis, non gratis prodeo: verum peto à vobis non pecuniam, ſed bonam exiſtimationem atque honorem. qui prodeunt diſſuaſuri, ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem à vobis, verum à Nicomede pecuniam. qui ſuadent ut accipiatis, hi quoque petunt non à vobis bonam exiſtimationem, verum à Mithridate rei familiaris ſuæ precium & præmium. qui autem ex eodem loco atque ordine placent, hi vel acerrimi ſunt: nam ab omnibus precium accipiunt, & omnis fallunt. Vos quum putatis eos ab his rebus remotos eſſe, impertitis bonam exiſtimationem. Legationes autem à regibus, quum putant eos ſua cauſa reticere, ſumtus atque pecunias maximas præbent: uti in terra Græcia, quo in tempore tragœdus gloria ſibi ducebat, talentum magnum ob unam fabulam datum eſſe; homo eloquentiſſimus civitatis ſuæ Demades ei reſpondiſſe dicitur: Mirum tibi videtur, ſi tu loquendo talentum acquiſiviſti? ego, ut tacerem, decem talenta à Rege accepi. Idem nunc iſti precia maxima ob tacendum accipiunt.*

CAP. XI.

Verba P. Nigidii, quibus differre dicit mentiri *&* mendacium dicere.

VErba ſunt hæc ipſa P. Nigidii, hominis in ſtudiis bonarum artium præcellentis: quem M. Cicero ingenii doctrinarumque nomine ſumme reveritus eſt. *Inter mendacium dicere & mentiri diſtat. qui mentitur, ipſe non fallitur, ſed alterum fallere conatur: qui mendacium dicit, ipſe fallitur.* Item hoc addidit: *Qui mentitur,* inquit, *fallit, quantum in ſe eſt:* item hoc quoque ſuper eadem re dicit: *Vir bonus*, inquit, *præſtare debet, ne mentiatur: prudens ne mendacium dicat: alterum incidit in hominem, alterum non.* Varie mehercle & lepide Nigidius tot ſententias in eamdem rem, quaſi aliud atque aliud diceret, diſparavit.

CAP. XII.

Quod Chryſippus philoſophus omne verbum ambiguum dubiumque eſſe dicit; Diodorus contra nullum verbum ambiguum eſſe putat.

CHryſippus ait omne verbum ambiguum natura eſſe, quoniam ex eodem duo vel plura accipi poſſunt. Diodorus autem, cui Crono cognomentum fuit, *Nullum,* inquit, *verbum eſt ambiguum: nec quiſquam ambiguum dicit aut ſentit; nec aliud dici videri debet, quam quod ſe dicere ſentit is, qui dicit. at quum ego,* inquit, *aliter ſenſi, tu aliud accepiſti: obſcure magis dictum quam ambigue videri poteſt. ambigui enim verbi natura illa eſſe debuit, ut qui id diceret, duo vel plura diceret. nemo autem duo vel plura dicit, qui ſe ſentit unum dicere.*

CAP. XIII.

Quid T. Caſtricius de verbis deque ſententia quadam C. Gracchi exiſtimaverit, quodque eſſe eam ſine ullo ſenſus emolumento docuerit.

APud T. Caſtricium diſciplinæ rhetoricæ doctorem, gravi atque firmo judicio viri, legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium. in ejus orationis principio collocata verba ſunt accuratius modulatiuſque, quam veterum oratorum conſuetudo fert. ea verba ſicuti dixi compoſita hæc ſunt: *Quæ vos cupide per hoſce annos appetiſtis atque voluiſtis, ea ſi temere repudiaritis, abeſſe non poteſt, quin aut olim cupide appetiſſe, aut nunc temere repudiaſſe dicamini.* Curſus igitur hic & ſonus rotundæ volubiliſque ſententiæ eximie nos & unice delectabat, tanto id magis, quod jam tunc C. Graccho viro illuſtri & ſevero ejuſmodi compoſitionem fuiſſe cordi videbamus. ſed enim, quum eadem ipſa verba ſæpius petentibus nobis lectitarentur, admoniti à Caſtricio ſumus ut conſideraremus, quæ vis quodve emolumentum ejus ſententiæ foret; neque pateremur ut aures noſtræ cadentis apte orationis modis eblanditæ animum quoque nobis voluptate inani perfunderent. quumque nos admonitione iſta attentiores feciſſet; Inſpicite, inquit, penitus, quid efficiant verba hæc; dicatque mihi quæſo aliquis veſtrûm, an ſit ulla hujuſce ſententiæ aut gravitas aut gratia: *Quæ vos cupide per hoſce annos appetiſtis atque voluiſtis; ea temere ſi repudiaritis, abeſſe non poteſt, quin aut olim cupide appetiſſe, aut nunc temere repudiaſſe dicamini.* Cui enim omnium hominum in mentem non venit id profecto uſu venire, ut quod cupide appetieris, cupide appetiſſe, &, quod temere repudiaveris, temere repudiaſſe dicaris? at ſi opinor, inquit, ita ſcriptum eſſet: *Quæ vos per hoſce annos appetiſtis atque voluiſtis, ea nunc ſi repudiaritis, abeſſe non poteſt, quin aut olim cupide appetiſſe,*

aut

aut nunc temere repudiaſſe dicamini. ſi, inquit, ita diceretur, gravior ſcilicet ſolidiorque fieret ſententia; & acciperet aliquid juſtæ in audiendo exſpectationis. nunc autem verba hæc, *cupide* & *temere*, in quibus verbis omne momentum rei eſt, non in concludenda ſententia tantum dicuntur; ſed ſupra quoque nondum deſiderata ponuntur: &, quæ naſci oririque ex ipſa rei conceptione debebant, ante omnino, quam res poſtulat, dicuntur. nam qui ita dicit: ſi hoc feceris, cupide feciſſe diceris: rem dicit ſenſus alicujus ratione collectam & confectam, qui vero ita dicit: ſi cupide feceris, cupide feciſſe diceris: non longe ſecus dicit, atque ſi diceret, ſi cupide feceris, cupide feceris. Hæc ego, inquit, admonui, non ut C. Graccho vitio darem (dii enim mentem meliorem mihi: nam, ſi quicquam in tam fortis facundiæ viro vitii vel erroris eſſe dici poteſt, id omne & auctoritas ejus exhauſit, & vetuſtas conſumſit); ſed uti caveretis, ne vos facile perſtringeret modulatus aliquis currentis facundiæ ſonitus: atque ut vim ipſam rerum virtutemque verborum prius penſitaretis: &, ſi quidem gravis atque integra & ſincera ſententia diceretur, tum, ſi ita videretur, greſſibus quoque ipſis orationis & geſtibus plauderetis: ſi vero frigidi & leves & futiles ſenſus in verba apte numeroſeque poſita includerentur: non eſſe id ſecus crederetis, quam cum homines inſigni deformitate ad facienda ridicula imitantur hiſtriones & geſtiunt.

CAP. XIV.

Sobria & pulcherrima Romuli regis reſponſio circa vini uſum.

SImpliciſſima ſuavitate & rei & orationis L. Piſo Frugi uſus eſt in primo annali, quum de Romuli regis vita atque victu ſcriberet: ea verba, quæ ſcripſit, hæc ſunt: *Eundem Romulum dicunt ad cœnam vocatum,*

tum,ibi non multum bibiſſe, quia poſtridie negotium haberet. ei dicunt : Romule, ſi iſtuc omnes homines faciant, vinum vilius ſit. is reſpondit : imo vero carum, ſi quantum quiſque volet, bibat : nam ego bibi quantum volui.

CAP. XV.

De ludibundo *&* errabundo, *atque id genus verborum productionibus : & quod Laberius ſic* amorabundam *dixit, ut dicitur* ludibunda *&* errabunda : *atque inibi, quod Siſenna per hujuſcemodi verbum nova figura uſus eſt.*

LAberius in *lacu Averno* mulierem amantem verbo inuſitatius facto, *amorabundam* dixit. id verbum Cæſellius Vindex in commentario lectionum antiquarum ex figura ſcriptum dixit, qua *ludibunda*, *ridibunda*, & *errabunda* dicitur, *ludens* & *ridens* & *errans*. Terentius autem Scaurus, divi Hadriani temporibus grammaticus vel nobiliſſimus, inter alia quæ de Cæſellii erroribus compoſuit, in hoc quoque verbo erraſſe eum ſcripſit; quod idem eſſe putaverit, *ludens* & *ludibunda*, *ridens* & *ridibunda*, *errans* & *errabunda*. *nam ludibunda*, inquit, *& ridibunda, & errabunda ea dicitur, quæ ludentem vel ridentem vel errantem agit aut ſimulat.* Sed qua ratione Scaurus adductus ſit, ut Cæſellium in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus. non eſt enim dubium, quin hæc genere ipſo dumtaxat idem ſignificent. quod ea demonſtrant, à quibus producuntur. quid eſſet autem ludentem agere vel imitari, non intelligere videri maluimus, quam inſimulare eum tamquam ipſum minus intelligentem. Quin magis Scaurum oportuit commentaria Cæſellii criminantem, & hoc ab eo præteritum requirere, quod non dixerit, an quid & quantulum differret à *ludibundo ludens*, & *ridibundo ridens*, & *errabundo errans*, ceteraque eorum ſimilia; an à principalibus verbis paulum aliquid diſtarent, & quam omnino vim haberet particula hæc

extre-

extrema ejuſmodi vocabulis addita. hoc enim fuit potius requirendum in iſtiuſmodi figuræ tractatu, ſicuti requiri ſolet in *vinolento* & *lutulento* & *turbulento* vacuane & inanis ſit iſta hæc productio, cujuſmodi ſunt, quæ παραγωγὰς Græci dicunt; an extrema illa particula habeat aliquid ſuæ propriæ ſignificationis. Quum reprehenſionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quod Siſenna in quarto hiſtoriarum ejuſdem figuræ verbo ita uſus eſt: *Populabundus,* inquit, *agros ad oppidum pervenit.* quod ſcilicet ſignificat, quum agros popularetur; non, ut Scaurus in conſimilibus verbis ait, quum populantem ageret vel quum imitaretur. Sed inquirentibus nobis, quænam ratio & origo eſſet hujuſcemodi figuræ, *populabundus,* & *errabundus*, & *lætabundus,* & *ludibundus,* multorumque aliorum id genus verborum, εὐεπιβόλως hercle, Apollinaris noſter ſibi videri ait, particulam iſtam poſtremam, in quam verba talia exeunt, vim & copiam & quaſi abundantiam rei, cujus id verbum eſſet, demonſtrare; ut *lætabundus* is dicatur qui abunde lætus ſit, & *errabundus* qui longo atque abundanti errore ſit: ceteraque omnia ex ea figura ita dici oſtendit: ut productio hæc & extremitas largam & fluentem vim & copiam declararet.

Cap. XVI.

Quod Græcorum quorumdam verborum, difficillima eſt in Latinam linguam mutatio, velut quod Græce dicitur πολυπραγμοσύνη.

ADjecimus ſæpe animum ad vocabula rerum non pauciſſima, quæ neque ſingulis verbis, ut à Græcis, neque, ſi maxime pluribus eas res verbis dicamus, tam dilucide tamque apte demonſtrari Latina oratione poſſunt, quam Græci ea dicunt privis vocibus. Nuper etiam quum allatus eſſet ad nos Plutarchi liber, & ejus libri indicem legiſſemus, qui erat

περὶ πολυπραγμοσύνης, percunctanti cuipiam, qui & litterarum & vocum Græcarum expers fuit, cujuſnam liber, & qua de re ſcriptus eſſet: nomen quidem ſcriptoris ſtatim diximus: rem, de qua ſcriptum fuit, dicturi hæſimus. ac tum quidem primo, quia non ſatis commode opinabar interpretaturum eſſe, ſi dicerem librum ſcriptum eſſe de negotioſitate, aliud inſtitui apud me exquirere, quod, ut dicitur, verbum de verbo expreſſum eſſet. nihil erat prorſus, quod aut meminiſſem legere me: aut, ſi etiam vellem fingere, quod non inſigniter aſperum abſurdumque eſſet, ſi ex multitudine & negotio verbum unum compingerem: ſicuti *multijuga* dicimus & *multicolora* & *multiformia*. ſed non minus illepide ita diceretur, quam ſi interpretari voce una velis πολυφιλίαν, aut πολυτροπίαν, aut πολυσαρκίαν. quamobrem quum diutule tacitus in cogitando fuiſſem: reſpondi tandem, non videri mihi ſignificari eam rem poſſe uno nomine: & idcirco juncta oratione, quid vellet Græcum id verbum, pararam dicere. ad multas igitur res adgreſſio, earumque omnium rerum actio, πολυπραγμοσύνη, inquam, Græce dicitur: de qua hunc librum compoſitum eſſe inſcriptio iſta indicat. Tum ille opicus verbis meis inchoatis & inconditis adductus, virtutem eſſe πολυπραγμοσύνην. Hortatur, inquit, nos profecto neſcio quis hic Plutarchus ad negotia capeſſenda & ad res obeundas plurimas cum induſtria & celeritate: nomenque ipſius virtutis, de qua loquuturus eſſet, libro ipſi, ſicuti dicis, non incommode præſcripſit. minime, inquam, vero. neque enim iſta omnino virtus eſt, cujus Græco nomine argumentum hoc libri demonſtratur: neque id, quod tu opinare, aut ego me dicere ſentio aut Plutarchus facit. deterret enim nos hoc quidem in libro, quam poteſt maxime, à varia promiſcaque & non neceſſaria rerum cujuſcemodi plurimarum & cogitatione & petitione. ſed hujus, inquam, tui erroris

roris culpam eſſe intelligo in mea ſcilicet infacundia, qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obſcuriſſime dicere, quod à Græcis perfectiſſime uno verbo & planiſſime dicitur.

CAP. XVII.

Quid ſignificet in veteribus prætorum edictis quod flumina retanda publice redemta habent.

EDicta veterum prætorum, ſedentibus forte nobis in bibliotheca templi Trajani, & aliud quid requirentibus, quum in manus incidiſſent, legere atque cognoſcere libitum eſt. Tum in quodam edicto antiquiore ita ſcriptum invenimus; QUI. FLUMINA. RETANDA. PUBLICE. REDEMTA. HABENT. SI. QUIS. EORUM. AD. ME. EDUCTUS. FUERIT. QUI. DICATUR. QUOD. EUM. EX. LEGE. LOCATIONIS. FACERE. OPORTUERIT. NON. FECISSE. *Retanda* igitur quid eſſet quærebatur. dixit ibi quiſpiam nobiſcum ſedens amicus meus, in libro ſe Gavii de origine vocabulorum ſeptimo legiſſe *retas* vocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminerent, aut in alveis eorum exſtarent, appellataſque eſſe à retibus, quod prætereuntes naves impedirent & quaſi irretirent: idcircoque ſeſe arbitrari *retanda* flumina locari ſolita eſſe, id eſt, purganda: ne quid aut moræ aut periculi navibus in ea virgulta incidentibus fieret.

CAP. XVIII.

Qua pœna Draco Athenienſis in legibus, quas populo Athenienſi ſcripſit, fures affecerit, & qua poſtea Solon, & qua item X-viri noſtri, qui XII. tabulas ſcripſerunt. atque inibi adſcriptum, quod apud Ægyptios furta licita & permiſſa ſunt, apud Lacedæmonios autem cum ſtudio quoque affectata & pro exercitio

utili celebrata: ac præterea M. Catonis de pœniendis furtis digna memoria ſententia.

DRaco Athenienſis vir bonus multaque eſſe prudentia exiſtimatus eſt: juriſque divini & humani peritus fuit. is Draco leges, quibus Athenienſes uterentur, primus omnium tulit, in illis legibus furem, cujus modi cumque furti, ſupplicio capitis pœniendum eſſe, & alia pleraque nimis ſevere cenſuit ſanxitque. Ejus igitur leges, quoniam videbantur impendio acerbiores, non decreto juſſoque, ſed tacito illiteratoque Athenienſium conſenſu oblitteratæ ſunt. Poſtea legibus aliis mitioribus à Solone compoſitis uſi ſunt. is Solo ex ſeptem illis inclutis ſapientibus fuit. is ſua lege in fures, non, ut Draco antea, mortis, ſed dupli pœna vindicandum exiſtimavit. Decemviri autem noſtri, qui poſt reges exactos leges, quibus populus Romanus uteretur, in duodecim tabulis ſcripſerunt, neque pari ſeveritate in pœniendis omnium generum furibus, neque remiſſa nimis lenitate uſi ſunt. Nam furem, qui manifeſto furto prenſus eſſet, tum demum occidi permiſerunt, ſi aut, quum faceret furtum, nox eſſet, aut interdiu telo ſe, quum prenderetur, defenderet. Ex ceteris autem manifeſtis furibus liberos verberari addicique juſſerunt ei, cui factum furtum eſſet, ſi modo id luci feciſſent, neque ſe telo defendiſſent: ſervos item furti manifeſti prenſos verberibus affici & è ſaxo præcipitari, ſed pueros impuberes prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamque ab his factam ſarciri. ea quoque furta, quæ per lancem liciumque concepta eſſent, proinde ac ſi manifeſta forent, vindicaverunt. Sed nunc à lege illa decemvirali diſceſſum eſt. nam ſi qui ſuper manifeſto furto jure & ordine experiri velit: actio in quadruplum datur. *Manifeſtum* autem *furtum eſt*, ut ait Maſſurius, *quod deprehenditur dum fit. faciendi finis eſt quum perlatum eſt, quo ferri cœperat.* furti concepti, item oblati,

lati, tripli pœna eſt. ſed quod ſit *oblatum*, quod *conceptum* & pleraque alia ad eam rem, ex egregiis veterum moribus accepta, neque inutilia cognitu neque injucunda qui legere volet, inveniet Sabini librum, cui titulus eſt, *de furtis.* in quo id quoque ſcriptum eſt, quod volgo inopinatum eſt, non hominum tantum neque rerum moventium, quæ efferri occulte & ſurripi poſſunt, ſed fundi quoque & ædium fieri furtum: condemnatum quoque furti colonum, qui, fundo, quem conduxerat, vendito, poſſeſſione ejus dominum intervertiſſet atque id etiam, quod magis inopinabile eſt, Sabinus dicit furem eſſe hominis judicatum, qui, quum fugitivus præter oculos forte domini iret, obtentu togæ, tamquam ſe amiciens ne videretur à domino obſtitiſſet. Aliis deinde furtis omnibus, quæ nec manifeſta appellantur, pœnam impoſuerunt dupli. Id etiam memini legere me in libro Ariſtonis jureconſulti, haud quaquam indocti viri: apud veteres Ægyptios, quod genus hominum conſtat & in artibus reperiendis ſollertes exſtitiſſe, & in cognitione rerum indaganda ſagaces, furta omnia fuiſſe licita & impœnita. Apud Lacedæmonios quoque, ſobrios illos & acres viros, cujus rei non adeo ut Ægyptiis fides longinqua eſt, non pauci neque ignobiles ſcriptores, qui de moribus legibuſque eorum memorias condiderunt, jus atque uſum fuiſſe furandi dicunt, idque à juventute eorum, non ob turpia lucra, neque ad ſumtum libidini præbendum, comparandamve opulentiam, ſed pro exercitio diſciplinaque rei bellicæ factitatum: quod & furandi ſollertia & aſſuetudo acueret firmaretque animos adoleſcentium & ad inſidiarum aſtus & ad vigilandi tolerantiam & obrependi celeritatem. Sed enim M. Cato in oratione, quam de præda militibus dividunda ſcripſit, vehementius & illuſtribus verbis de impunitate peculatus atque licentia conqueritur. ea verba, quoniam nobis impenſe placuerunt, adſcripſimus. *Fures,* inquit, *pri-*

vatorum furtorum in nervo atque in compedibus ætatem agunt : fures publici in auro atque in purpura. Quam caſte autem ac religioſe à prudentiſſimis viris quid eſſet *furtum* definitum ſit , prætereundum non puto : ne quis eum ſolum furem eſſe putet , qui occulte tollit, aut clam ſurripit. Verba ſunt Sabini ex libro juris civilis ſecundo : *Qui alienam rem attrectavit, quum id ſe invito domino facere judicare deberet, furti tenetur.* Item alio capite : *Qui alienum jacens lucri faciundi cauſa ſuſtulit, furti obſtringitur , ſive ſcit cujus ſit, ſive neſcit.* Hæc quidem ſic in eo , quo nunc dixi, Sabinus ſcripſit de rebus furti faciendi cauſa attrectatis. Sed meminiſſe debemus , ſecundum ea , quæ ſupra ſcripſi , furtum ſine ulla quoque attrectatione fieri poſſe, ſola mente atque animo , ut furtum fiat , annitente. quocirca ne id quidem Sabinus dubitare ſe ait , quin dominus furti ſit condemnandus , qui ſervo ſuo, uti furtum faceret, imperavit.

LIBER DUODECIMUS.

CAP. I.

Diſſertatio Favorini philoſophi , qua ſuaſit nobili feminæ, ut liberos , quos peperiſſet , non nutricum adhibitarum, ſed ſuo ſibi lacte aleret.

NUnciatum quondam eſt Favorino philoſopho , nobis præſentibus , uxorem auditoris , ſectatoriſque ſui, paululum ante enixam : auctumque eum eſſe nato filio. Eamus , inquit, & puerperam viſum & patri gratulatum. Is erat loci ſenatorii ex familia nobiliore. Imus una , qui tum aderamus : proſecutique eum ſumus ad domum quo pergebat ; & cum eo ſimul introgreſſi ſumus. Tum in primis ædibus complexus hominem congratulatuſq;aſſedit; atque ubi percunctatus

ctatus eſt, quam diutinum puerperium & quam laborioſi nixus fuiſſent: puellamque defeſſam labore ac vigilia ſomnum capere cognovit; fabulari inſtituit prolixius. Et nihil, inquit, dubito quin filium lacte ſuo nutritura ſit. Sed quum mater puellæ parcendum eſſe ei diceret, adhibendaſque puero nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tuliſſet, munus quoque nutricationis grave ac difficile accederet: Oro te, inquit, mulier, ſine eam totam integram eſſe matrem filii ſui. quod eſt enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperiſſe, ac ſtatim ab ſeſe abjeciſſe? aluiſſe in utero ſanguine ſuo neſcio quid, quod non videret: non alere nunc ſuo lacte quod videat, jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? an tu quoque, inquit, putas naturam feminis mammarum ubera quaſi quoſdam nævulos venuſtiores, non liberûm alendorum, ſed ornandi pectoris cauſa dediſſe? ſic enim, quod à vobis ſcilicet abeſt, pleræque iſtæ prodigioſæ mulieres fontem illum ſanctiſſimum corporis, generis humani educatorem, arefacere & exſtinguere cum periculo quoque averſi corruptique lactis laborant; tamquam pulchritudinis ſibi inſignia devenuſtet. quod quidem faciunt eadem vecordia, qua quibuſdam commenticiis fraudibus nituntur, ut fetus quoque ipſi in corpore ſuo concepti aboriantur; ne æquor illud ventris irrugetur, ac de gravitate oneris & labore partus fatiſcat. quod quum ſit publica deteſtatione communique odio dignum, in ipſis hominem primordiis, dum fingitur, dum animatur, inter ipſas artificis naturæ manus interfectum ire: quantulum hinc abeſt, jam perfectum, jam genitum, jam filium proprii atque conſueti atque cogniti ſanguinis alimonia privare? Sed nihil intereſt (hoc enim dicitur), dum alatur & vivat, cujus id lacte fiat. cur igitur iſte, qui hoc dicit, ſi in capeſſendis naturæ ſenſibus tam obſurduit, non id quoque nihil intereſſe putat, cujus in corpore cujuſque ex

ſanguine concretus homo & coalitus ſit? an quia ſpiritu multo & calore exalbuit, non idem ſanguis eſt nunc in uberibus, qui in utero fuit? nonne hac quoque in re ſollertia naturæ evidens eſt, quod poſtquam ſanguis ille opifex in penetralibus ſuis omne corpus hominis finxit, adventante jam partus tempore, in ſupernas ſe partis profert, ad fovenda vitæ atque lucis rudimenta præſto eſt, & recens natis notum & familiarem victum offert? Quamobrem non fruſtra creditum eſt, ſicuti valeat ad fingendas corporis atque animi ſimilitudines vis & natura ſeminis, non ſecus ad eamdem rem lactis quoque ingenia & proprietates valere. neque in hominibus id ſolum, ſed in pecudibus quoque animadverſum. nam ſi ovium lacte hœdi aut caprarum agni alantur; conſtat ferme in his lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem. in arboribus etiam & frugibus major plerumque vis & poteſtas eſt, ad earum indolem vel detrectandam vel augendam, aquarum atque terrarum quæ alunt, quam ipſius quod jacitur ſeminis. ac ſæpe videas arborem lætam & nitentem in locum alium tranſpoſitam, deterioris terræ ſucco, deperiiſſe. Quæ, malum, igitur ratio eſt, nobilitatem iſtam nati modo hominis, corpuſque & animum bene ingeniatis primordiis inchoatum inſitivo degenerique alimento lactis alieni corrumpere? præſertim ſi iſta, quam ad præbendum lactem adhibebitis, aut ſerva aut ſervilis eſt, ut plerumque ſolet, externæ atque barbaræ nationis, ſi improba, ſi informis, ſi impudica, ſi temulenta eſt. nam plerumque ſine diſcrimine, quæcumque id temporis lactens eſt, adhiberi ſolet. Patimurne igitur infantem hunc noſtrum pernicioſo contagio infici; & ſpiritum ducere in animum atque in corpus ſuum ex corpore & animo deterrimo? id hercle ipſum eſt, quod ſæpenumero miramur quoſdam pudicarum mulierum liberos parentum ſuorum neque corporibus neque animis ſimiles exſiſtere. ſcite igitur & perite noſter

Maro,

Maro, quod quum verſus illos Homeri conſectaretur.

——οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεὺς
Οὐδὲ Θέτις μήτηρ· γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα,
Πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.

non partionem ſolam, tamquam ille quem ſequebatur, ſed alituram quoque feram & ſævam criminatus eſt: addidit enim hos de ſuo:

——*Hyrcanæque admôrunt ubera tigres.*

quoniam videlicet in moribus inoleſcendis magnam fere partem ingenium altricis & natura lactis tenet: quæ jam à principio imbuta paterni ſeminis concretione, ex matris etiam corpore & animo recentem indolem configurat. & præter hæc autem, quis illud etiam negligere aſpernarique poſſit, quod quæ partus ſuos deſerunt ablegantque à ſeſe, & aliis nutriendos dedunt, vinculum illud coagulumque animi atque amoris, quo parentes cum filiis natura conſociat, interſcindunt, aut certe quidem diluunt, deteruntque. nam ubi infantis aliorſum dati facta ex oculis amolitio eſt; vigor ille maternæ flagrantiæ ſenſim atque paulatim reſtinguitur: omniſque impatientiſſimæ ſollicitudinis ſtrepitus conſileſcit. neque multo minor amandati ad nutricem aliam filii, quam morte amiſſi oblivio eſt. ipſius quoque infantis affectio animi, amoris, conſuetudinis, in ea ſola, unde alitur, occupatur, & proinde, ut in expoſitis uſu venit, matris quæ genuit neque ſenſum ullum neque deſiderium capit. ac propterea oblitteratis & abolitis nativæ pietatis elementis, quicquid ita educati liberi amare patrem atque matrem videntur, magnam fere partem non naturalis ille amor eſt, ſed civilis & opinabilis. Hæc Favorinum dicentem audivi Græca oratione: cujus ſententias, communis utilitatis gratia, quantum meminiſſe potui, retuli. amœnitates vero & copias ubertateſque verborum Latina omnis facundia vix quidem indipiſci potuerit; mea tenuitas nequaquam.

Cap. II.

Quod Annæus Seneca judicans de Q. Ennio, deque M. Tullio, levi futilique judicio fuit.

De Annæo Seneca partim exiſtimant ut de ſcriptore minime utili; cujus libros attingere nullum precium operæ ſit: quod oratio ejus vulgaris videatur & protrita; res atque ſententiæ aut ut inepto inanique impetu ſint, aut ut levi & quaſi dicaci argutia; eruditio autem vernacula & plebeia, nihilque ex veterum ſcriptis habens neque gratiæ neque dignitatis. alii vero eligantiæ quidem in verbis parum eſſe non inficias eunt; ſed & rerum, quas dicat, ſcientiam doctrinamque ei non deeſſe dicunt, & in vitiis morum objurgandis ſeveritatem gravitatemque non invenuſtam. Mihi de omni ejus ingenio deque omni ſcripto judicium cenſuramque facere non neceſſum eſt: ſed quod de M. Cicerone, & Q. Ennio & P. Virgilio judicavit, ea res cuimodi ſit, ad conſiderandum ponemus. in libro enim viceſimoſecundo Epiſtolarum moralium, quas ad Lucilium compoſuit, deridiculos verſus Q. Ennium de Cethego antiquo viro feciſſe hos dicit:

—— Dictus ollis popularibus olim
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
Flos delibatus populi, & ſuada medulla.

ac deinde ſcribit de eiſdem verſibus verba hæc: *Admiror eloquentiſſimos viros & deditos Ennio pro optimis ridicula laudaſſe. Cicero certe inter bonos ejus verſus & hoc refert.* atque id etiam de Cicerone dicit: *Non miror,* inquit, *fuiſſe qui hos verſus ſcriberet; quum fuerit qui laudaret: niſi forte Cicero ſummus orator agebat cauſam ſuam, & volebat hos verſus videri bonos.* poſtea hoc etiam addidit inſulſiſſime: *Apud ipſum quoque,* inquit, *Ciceronem invenies etiam in proſa oratione quædam; ex quibus intelligas illum non perdidiſſe operam, quod Ennium legit.* ponit deinde quæ apud Ciceronem

nem reprehendat, quaſi Enniana; quod ita ſcripſerit in libris de republica: *Ut Menelao Laconi quædam fuit ſuaviloquens jucunditas.* & quod alio in loco dixerit, *breviloquentiam in dicendo colat.* atque ibi homo nugator Ciceronis errores deprecatur: &, *Non fuit*, inquit, *Ciceronis hoc vitium, ſed temporis. neceſſe erat hæc dici, quum illa legerentur.* deinde adſcribit Ciceronem hæc ipſa interpoſuiſſe ad effugiendam infamiam nimis laſcivæ orationis & nitidæ. De Virgilio quoque eodem in loco verba hæc ponit: *Virgilius quoque noſter non ex alia cauſa duros quoſdam verſus & enormes & aliquid ſupra menſuram trahentis interpoſuit, quam ut Ennianus populus agnoſceret in novo carmine aliquid antiquitatis.* Sed jam verborum Senecæ piget. hæc tamen & inepti & inſubidi hominis joca non præteribo. *Quidam ſunt*, inquit, *tam magni ſenſus Q. Ennii, ut, licet ſcripti ſint inter hircoſos, poſſint tamen inter unguentatos placere.* &, quum reprehendiſſet verſus quos ſupra de Cethego poſuimus, *Qui hujuſcemodi*, inquit, *verſus amant, liqueat tibi eoſdem admirari & Soterici lectos.* Dignus ſane Seneca videatur lectione ac ſtudio adoleſcentium, qui honorem coloremque veteris orationis Soterici lectis compararit, quaſi minimæ ſcilicet gratiæ, & relictis jam contemtiſque. audias tamen commemorari ac referri pauca quædam quæ idem ipſe Seneca bene dixerit. quale eſt illud, quod in hominem avarum & avidum & pecuniæ ſitientem dixit. *Quid enim refert quantum habeas? multo illud plus eſt quod non habes.* bene hoc ſane, bene. ſed adoleſcentium indolem non tam juvant quæ bene dicta ſunt, quam inficiunt quæ peſſime; multoque magis, ſi & plura tanto quæ deteriora ſunt, & quædam in his non pro enthymemate aliquo rei parvæ ac ſimplicis, ſed in re ancipite pro conſilio dicuntur.

CAP. III.

Lictoris *vocabulum qua ratione conceptum ortumque ſit, & ſuper eo diverſæ ſententiæ Valgii Rufi & Tullii Ciceronis.*

VAlgius Rufus in ſecundo librorum, quos inſcripſit de rebus per epiſtolam quæſitis, lictorem dicit à ligando appellatum eſſe. quod, quum magiſtratus P. R. virgis quempiam verberari juſſiſſent, crura ejus & manus ligari vincirique à viatore ſolita ſint; iſque, qui ex collegio viatorum officium ligandi haberet, lictor ſit appellatus: utiturque ad eam rem teſtimonio M. Tulii, verbaque ejus refert ex oratione, quæ dicta eſt pro C. Rabirio. *Lictor*, inquit, *colliga manus*. Hæc ita Valgius. & nos ſane cum illo ſentimus. ſed Tiro Tullius M. Ciceronis libertus *lictorem* vel à *limo* vel à *licio* dictum ſcripſit. *licio enim tranſverſo, quod limum appellatur, qui magiſtratibus*, inquit, *præminiſtrabant, cincti erant.* Si quis autem eſt, qui propterea putat probabilius eſſe, quod Tiro dixit, quoniam prima ſyllaba in lictore, ſicuti in licio producta eſt, & in eo verbo, quod eſt ligo, correpta eſt: nihil ad rem iſtuc pertinet. nam ſic ut à ligando lictor, & à legendo lector, & à vivendo victor, & tuendo tutor, & ſtruendo ſtructor, productis quæ corripiebantur vocalibus dicta ſunt.

CAP. IV.

Verſus accepti ex Ennii ſeptimo annalium, quibus depingitur finiturque ingenium, comitaſque hominis minoris erga amicum ſuperiorem.

DEſcriptum definitumque eſt à Q. Ennio, in annali ſeptimo, graphice admodum ſciteque, ſub hiſtoria Gemini Servilii, viri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modeſtia, qua fide, qua linguæ parſimonia, qua loquendi opportunitate, quanta re-

rum antiquarum morumque veterum ac novorum ſcientia, quantaque ſervandi tuendique ſecreti religione, qualibus denique ad mœniendas vitæ moleſtias fomentis, levamentis, ſolatiis, amicum eſſe conveniat hominis genere & fortuna ſuperioris. Eos ego verſus non minus frequenti aſſiduoque memoratu dignos puto, quam philoſophorum de officiis decreta. ad hoc color quidam vetuſtatis in his verſibus tam reverendus eſt, ſuavitas tam impromiſca tamque à fuco omni remota eſt, ut, mea quidem ſententia, pro antiquis ſacratiſque amicitiæ legibus obſervandi, tenendi, colendique ſint. quapropter adſcribendos eos exiſtimavi, ſi quis jam ſtatim deſideraret:

Hacce loquutus vocat, qui cum bene ſæpe libenter
Menſam ſermoneſque ſuos rerumque ſuarum
Comiter impertit: magnam quum laſſus diei
Partem fuiſſet, de ſummis rebus gerundis,
Conſilio, indu foro lato, ſanctoque ſenatu,
Cui res audacter magnas parvaſque jocumque
Eloqueretur; cuncta maluſque & qua bona dictu
Evomeret ſi qui vellet, tutoque locaret.
Quo cum multa volup, ac gaudia clamque palamque,
Ingenium cui nulla malum ſententia ſuadet
Ut faceret facinus levis, haud malus, doctus, fidelis,
Suavis homo, facundus, ſuo contentus, beatus,
Scitus, ſecunda loquens in tempore, commodus, verbum
Paucum, multa tenens antiqua ſepulta, vetuſtas
Quæ facit, & mores vetereſque novoſque tenentem.
Multarum veterum legum Divumque hominumque
Prudentem; qui dicta loquive tacereve poſſet,
Hunc inter pugnas compellat Servilius ſic.

L. Ælium Stilonem dicere ſolitum ferunt Q. Ennium de ſemetipſo hæc ſcripſiſſe; picturamque iſtam morum & ingenii ipſius Ennii factam eſſe.

CAP. V.

Sermo Tauri philoſophi de modo atque ratione tolerandi doloris ſecundum Stoicorum decreta.

QUum Delphos ad Pythia conventumque totius ferme Græciæ viſendum philoſophus Taurus iret; noſque ei comites eſſemus; inque eo itinere Lebadiam veniſſemus, quod eſt oppidum antiquum in terra Bœotia: affertur ibi ad Taurum, amicum ejus quempiam nobilem in Stoïca diſciplina philoſophum ægra valetudine oppreſſum decumbere. tunc omiſſo itinere, quod alioquin maturandum erat, & relictis vehiculis, pergit eum propere videre; noſque de more quem in locum cumque iret ſequuti ſumus. & ubi ad ædes, in quis ille ægrotus erat pervenimus; videmus hominem doloribus cruciatibuſque alvi, quod Græci colon dicunt, & febri ſimul rapida afflictari, gemituſque ex eo compreſſos erumpere; ſpirituſque & anhelitus è pectore ejus evadere, non dolorem magis indicantes, quam pugnam adverſum dolorem. poſt deinde quum Taurus & medicos acceſſiſſet, colloquutuſque de facienda medela eſſet; & eum ipſum ad retinendam patientiam teſtimonio tolerantiæ, quam videbat, perhibito ſtabiliſſet; egreſſique inde ad vehicula & ad comites rediremus: Vidiſtis, inquit Taurus, non ſane jucundum ſpectaculum, ſed cognitu tamen utile, congredientes compugnanteſque philoſophum & dolorem. faciebat vis illa & natura morbi, quod erat ſuum, diſtractionem cruciatumque membrorum: faciebat contra ratio & natura animi, quod erat æque ſuum: perpetiebatur & cohibebat coërcebatque intra ſeſe violentias effrenati doloris. nullos ejulatus, nullas complorationes, ne ullas quidem voces indecoras edebat: ſigna tamen quædam, ſicut vidiſtis, exſiſtebant virtutis & corporis de poſſeſſione hominis pugnantium. Tum è ſectatoribus Tauri juvenis in diſciplinis philo-

philoſophiæ non ignavus, Si tanta, inquit, doloris acerbitas eſt, ut contra voluntatem contraque judicium animi nitatur, invitumque hominem cogat ad gemendum confitendumque de malo morbi ſævientis, cur dolor apud Stoïcos indifferens eſſe dicitur, non malum? cur deinde aut Stoïcus homo cogi aliquid poteſt, aut dolor cogere, quum & dolorem Stoïci nihil cogere, & ſapientem nihil cogi poſſe dicant? Ad ea Taurus vultu jam propemodum lætiore, (delectatus enim videbatur illecebra quæſtionis): Si jam amicus, inquit, hic noſter melius valeret, gemitus ejuſmodi neceſſarios à calumnia defendiſſet, & hanc, opinor, tibi quæſtionem diſſolviſſet: me autem ſcis cum Stoïcis non bene convenire, vel cum Stoïca potius diſciplina. eſt enim pleraque & ſibi & nobis incongruens: ſicut libro, quem ſuper ea re compoſuimus, declaratur. ſed, ut tibi à me mos geratur, dicam ego indoctius, ut aiunt, & apertius; quæ fuiſſe dicturum puto ſinuoſius atque ſolertius ſi quis nunc adeſſet Stoïcorum (noſti enim, credo, verbum illud vetus & pervulgatum, *ἀμαθέστερόν πως εἰπὲ, καὶ σαφέστερον λέγε*). atque hinc exorſus de dolore atque de gemitu Stoïci ægrotantis ita diſſeruit, Natura, inquit, omnium rerum, quæ nos genuit, induit nobis inolevitque in ipſis ſtatim principiis, quibus nati ſumus, amorem noſtri & caritatem: ita prorſus ut nihil quicquam eſſet carius penſiuſque nobis, quam noſmetipſi. atque hoc eſſe fundamentum rata eſt conſervandæ hominum perpetuitatis, ſi unuſquiſque noſtrum, ſimul atque editus in lucem foret, harum prius rerum ſenſum affectionemque caperet, quæ à veteribus philoſophis *τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν* appellata ſunt; ut omnibus ſcilicet corporis ſui commodis gauderet, ab incommodis omnibus abhorreret. poſtea per incrementa ætatis exorta è ſeminibus ſuis ratio eſt & utendi conſilii reputatio, & honeſtatis utilitatiſque veræ contemplatio ſubtiliorque & exploratior commodorum dele-

ctus: atque ita præ ceteris omnibus enituit & præfulſit decori & honeſti dignitas? ac, ſi ei retinendæ obtinendæve incommodum extrinſecus aliquod obſtaret, contemtum eſt. neque aliud eſſe vere & ſimpliciter bonum niſi honeſtum, aliud quicquam malum niſi quod turpe eſſet, exiſtimatum eſt. reliqua omnia, quæ in medio forent, ac neque honeſta eſſent neque turpia, neque bona eſſe neque mala decretum eſt. productiones tamen & relationes ſuis quæque momentis diſtinctæ diviſæque ſunt, quæ προηγούμενα καὶ ἀποπροηγούμενα ipſi vocant, propterea voluptas quoque & dolor, quod ad finem ipſum bene beateque vivendi pertinet, & in mediis relicta, & neque in bonis neque in malis judicata ſunt. Sed enim quoniam his primis ſenſibus doloris voluptatiſque, ante conſilii & rationis exortum, recens natus homo imbutus eſt; & voluptati quidem natura conciliatus, à dolore autem quaſi ab gravi quodam inimico abjunctus alienatuſque eſt: iccirco affectiones iſtas primitus penituſque inditas ratio poſt addita convellere ab ſtirpe atque exſtinguere vix poteſt. pugnat autem cum his ſemper: exſultantis eas opprimit obteritque, & parere ſibi atque obedire cogit. itaque vidiſtis philoſophum ratione decreti ſui nixum cum petulantia morbi doloriſque exſultantia colluctantem, nihil cedentem, nihil confitentem, neque, ut plerique dolentes ſolent: hejulantem atque lamentantem, ac miſerum ſeſe & infelicem appellantem, ſed acres tantum anhelitus & robuſtos gemitus edentem, ſigna atque indicia non victi neque oppreſſi à dolore, ſed vincere eum atque opprimere enitentis. ſed haud ſcio, inquit, an dicat aliquis ipſum illud quod pugnat, quod gemit, ſi malum dolor non eſt, cur neceſſe eſt gemere & pugnare? quia enim omnia, quæ non ſunt mala, moleſtia quoque omni non carent; ſed ſunt pleraque noxa quidem magna & pernicie privata, quia non ſunt turpia; contra naturæ tamen manſuetudinem leni-

lenitatemque oppoſita ſunt, & infeſta, per obſcuram quandam & neceſſariam ipſius naturæ conſequentiam. hæc ergo vir ſapiens tolerare & cunctari poteſt; non admittere omnino in ſenſum ſui non poteſt, *ἀναλγησία* enim atque *ἀπάθεια* non meo tantum, inquit, ſed quorumdam etiam ex eadem porticu prudentiorum hominum, ſicuti Panætii gravis atque docti viri judicio improbata abjectaque eſt. Sed cur contra voluntatem ſuam gemitus facere cogitur philoſophus Stoïcus, quem nihil cogi poſſe dicunt? nihil ſane poteſt cogi vir ſapiens, quum eſt rationi obtinendæ locus. quum vero natura cogit, ratio quoque à natura data cogitur. quære etiam, ſi videtur, cur alicujus manu ob oculos ſuos repente agitata invitus conniveat; cur fulgente cœlo à luminis jactu non ſua ſponte & caput & oculos declinet; cur tonitru vehementius facto ſenſim paveſcat; cur ſternumentis quatiatur; cur aut in ardoribus ſolis æſtuet, aut in pruinis immanibus obrigeſcat. Hæc etenim, & pleraque alia non voluntas nec conſilium nec ratio moderatur; ſed naturæ neceſſitatiſque decreta ſunt. fortitudo autem non ea eſt, quæ contra naturam, monſtri vicem, nititur, ultraque modum ejus egreditur, aut ſtupore animi aut immanitate aut quadam miſera & neceſſaria in perpetiendis doloribus exercitatione: qualem fuiſſe accepimus ferum quemdam in ludo Cæſaris gladiatorem; qui, quum vulnera ejus à medicis exſiccabantur; ridere ſolitus fuit: ſed ea vera & proba fortitudo eſt, quam majores noſtri ſcientiam eſſe dixerunt rerum tolerandarum & non tolerandarum. per quod apparet eſſe quædam intolerabilia, quibus fortes viri aut obeundis abhorreant, aut ſuſtinendis. Quum hæc Taurus dixiſſet, videreturque in eamdem rem plura etiam dicturus, perventum eſt ad vehicula, & conſcendimus.

Cap. VI.

De ænigmate.

QUæ Græci dicunt ænigmata, hoc genus quidam è noſtris veteribus ſirpos appellaverunt: quale eſt quod nuper invenimus per hercle antiquum, perque lepidum, tribus verſibus ſenariis compoſitum ænigma: quod reliquimus inenarratum, ut legentium conjecturas in requirendo acueremus. Verſus tres hi ſunt:

Semel minuſne, an bis minus, non ſat ſcio:
An utrumque eorum, ut quondam audivi dicier,
Iovi ipſi regi noluit concedere.

Hoc qui nolet diutius apud ſeſe quærere, inveniet quid ſit in M. Varronis de ſermone Latino ad Marcellum libro ſecundo.

Cap. VII.

Quam ob cauſam Cn. Dolabella proconſul ream mulierem veneficii confitentemque ad Areopagitas rejecerit.

AD Cn. Dolabellam proconſulari imperio provinciam Aſiam obtinentem deducta mulier Smyrnæa eſt. eadem mulier virum & filium eodem tempore venenis clam datis vita interfecerat: atque id feciſſe ſe confitebatur; dicebatque habuiſſe ſe faciendi cauſam, quoniam idem illi maritus & filius alterum filium mulieris ex viro priore genitum adoleſcentem optimum & innocentiſſimum exceptum inſidiis occidiſſent. idque ita eſſe factum controverſia non erat. Dolabella retulit ad conſilium. nemo quiſquam ex conſilio ſententiam ferre in cauſa tam ancipiti audebat; quod confeſſum veneficium, quo maritus & filius necati forent, non admittendum impœnitum videbatur, & digna tamen pœna in homines ſceleratos vindicatum fuiſſet. Dolabella eam rem

rem Athenas ad Areopagitas, ut ad judices graviores exercitatioreſque, rejecit. Areopagitæ cognita cauſa accuſatorem mulieris, & ipſam, quæ accuſabatur, centeſimo anno adeſſe juſſerunt. ſic neque abſolutum mulieris veneficium eſt, quod per leges non licuit; neque nocens damnata pœnitaque, quæ digna venia fuit. Scripta hæc hiſtoria eſt in libro Valerii Maximi factorum & dictorum memorabilium octavo.

CAP. VIII.

Reditiones in gratiam nobilium virorum memoratu digna.

P. Africanus ſuperior & Tib. Gracchus, Tib. & C. Gracchorum pater, rerum geſtarum magnitudine, honorum atque vitæ dignitate illuſtres viri diſſenſerunt ſæpenumero de republica: & ea, ſive qua alia re, non amici fuerunt. ea ſimultas quum diu manſiſſet, & ſolemni die Jovi libaretur: atque ob id ſacrificium ſenatus in Capitolio epularetur; fors fuit, ut apud eamdem menſam duo illi junctim locarentur. tum, quaſi dis immortalibus arbitris in convivio Jovis optimi maximi dexteras eorum conducentibus, repente amiciſſimi facti: neque ſolum amicitia incepta, ſed affinitas ſimul inſtituta. nam P. Scipio filiam virginem habens jam viro maturam, ibi tunc eodem in loco deſpondit eam Tib. Graccho; quem probaverat elegeratque exploratiſſimo judicii tempore, dum inimicus eſt. Æmilius quoque Lepidus & Fulvius Flaccus, nobili genere ampliſſimiſque honoribus & ſummo loco in civitate præditi; odio inter ſeſe gravi & ſimultate diutina conflictati ſunt. poſtea populus eos ſimul cenſores facit. atque illi, ubi voce præconis renunciati ſunt, ibidem in campo ſtatim, nondum dimiſſa concione, ultro uterque & pari voluntate conjuncti complexique ſunt: exque eo die & in ipſa cenſu-

ra & poſtea jugi concordia fidiſſime ampliſſimeque vixerunt.

CAP. IX.

Quæ dicantur vocabula ancipitia, & quod honoris, *quoque vocabulum ancipiti ſententia fuerit.*

EST plurifariam videre atque animadvertere in veteribus ſcriptis pleraque vocabula, quæ nunc in ſermonibus volgi unam certamque rem demonſtrent, ita fuiſſe media & communia, ut ſignificare & capere poſſent duas inter ſe res contrarias: ex quibus quædam ſatis nota ſunt, ut *tempeſtas*, *valetudo*, *facinus*, *dolus*, *gratia*, *induſtria*. hæc enim fere jam volgatum eſt ancipitia eſſe, & utroqueverſus dici poſſe. *periculum* etiam, & *venenum*, & *contagium*, non, uti nunc dicuntur, pro malis tantum dicta eſſe, multum exemplorum hujuſmodi reperias. ſed *honorem* quoque mediam vocem fuiſſe, & ita appellatum ut etiam *malus honos* diceretur, & ſignificaret *injuriam*, id profecto rariſſimum eſt. Quintus autem Metellus Numidicus in oratione, quam de triumpho ſuo dixit, his verbis uſus eſt: *Qua in re quanto univerſi me unum antiſtatis; tanto vobis quam mihi majorem injuriam atque contumeliam facit, Quirites: & quanto probi injuriam facilius accipiunt, quam alteri tradunt; tanto ille vobis quam mihi pejorem honorem habuit: nam me injuriam ferre, vos facere vult, Quirites: ut hic conqueſtio, iſtic vituperatio relinquatur. honorem*, inquit, *pejorem vobis habuit, quam mihi.* cujus verbi ſententia eſt, quam ipſe quoque ſupra dicit: *majore vos affecit injuria & contumelia quam me.* Præter hujus autem verbi notionem adſcribendam eſſe hanc ſententiam ex oratione Q. Metelli exiſtimavi, ut definiremus, Socratis eſſe decretum, Κάκιον ἐστὶ τὸ ἀδικεῖν, ἢ τὸ ἀδικεῖσθαι.

CAP.

CAP. X.

Quod æditumus *verbum Latinum ſit.*

Æ*Ditumus* verbum Latinum eſt & vetus, ea forma dictum, qua *finitimus* & *legitimus*. ſed pro eo à pleriſque nunc *æditus* dicitur nova & commentitia uſurpatione; quaſi à tuendis ædibus appellatus. Satis hoc eſſe potuit admonendi gratia dixiſſe, præter agreſtes quoſdam & indomitos certatores, qui niſi auctoritatibus adhibitis non comprimuntur. M. Varro, in libro ſecundo ad Marcellum de Latino ſermone, *æditumum* dici oportere cenſet, magis quam *æditum*; quod alterum ſit recenti novitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum. Lævius quoque, ut opinor, in Proteſilaodamia *clauſtritumum* dixit, qui clauſtris januæ præeſſet; eadem ſcilicet figura, qua *æditumum* dici videbat qui ædibus præeſt. In Verrem M. Tullii in exemplaribus fideliſſimis ita inveni ſcriptum, *æditumi cuſtodeſque mature ſentiunt.* in libris autem hoc vulgariis, *æditui*, ſcriptum eſt. Pomponii fabula Atellana eſt, quæ ita inſcripta eſt, *Æditumus*; in qua hic verſus eſt:

Qui poſtquam tibi appareo atque æditumor in templo tuo.

Titus autem Lucretius in carmine ſuo, pro *ædituis*, *æditueutes* appellat.

CAP. XI.

Errare iſtos qui ſpe & fiducia latendi peccent; quum latebra peccati perpetua nulla ſit: & ſuper ea re Peregrini philoſophi ſermo ex Sophocli poëtæ ſententia.

PHiloſophum nomine Peregrinum, cui poſtea cognomentum Proteus factum eſt, virum gravem atque conſtantem vidimus, quum Athenis eſſemus, diverſantem in quodam tugurio extra urbem. quumque ad eum frequenter ventitaremus, multa hercle dicere

dicere eum utiliter & honeſte audivimus. in quibus id fuit, quod præcipuum auditum meminimus. Virum quidem ſapientem non peccaturum eſſe dicebat, etiamſi peccaſſe eum dii atque homines ignoraturi forent. non enim pœnæ aut infamiæ metu non eſſe peccandum, ſed juſti honeſtique ſtudio & officio. ſi qui tamen non eſſent tali ingenio vel diſciplina præditi, uti ſe vi ſua ac ſponte facile à peccando tenerent; eos omnis tunc peccare proclivius exiſtimabat, quum latere poſſe id peccatum putarent; impunitatemque ex ea latebra ſperarent. at ſi ſciant, inquit, homines nihil omnium rerum diutius poſſe celari: repreſſius pudentiuſque peccabitur. propterea verſus iſtos Sophocli prudentiſſimi poëtarum in ore eſſe habendos dicebat:

Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν ὡς ὁ πάνθ' ὁρῶν
Καὶ πάντ' ἀκούων, πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.

Alius quidam veterum poëtarum, cujus nomen mihi nunc memoriæ non eſt, Veritatem Temporis filiam eſſe dixit.

CAP. XII.

Faceta reſponſio M. Ciceronis amolientis à ſe crimen manifeſti mendacii.

HÆc quoque diſciplina rhetorica eſt, callide & cum aſtu res criminoſas citra periculum confiteri; ut ſi objectum ſit turpe aliquid, quod negari non queat, reſponſione joculari eludas, & rem facias riſu magis dignam quam crimine. ſicut feciſſe Ciceronem ſcriptum eſt, quum id, quod inficiari non poterat, urbano facetoque dicto diluit. nam quum emere vellet in palatio domum, & pecuniam in præſens non haberet; à P. Sulla, qui tum reus erat, mutuum ſeſtertium viciens tacite accepit. ea res tamen, priuſquam emeret, prodita eſt, & in vulgus exivit: objectumque ei eſt, quod pecuniam, domus emendæ cauſa, à reo accepiſſet. tum Cicero, inopinata

ta opprobratione permotus, accepiſſe ſe negavit, ac domum quoque ſe emturum negavit: atque adeo, inquit, verum ſit accepiſſe me pecuniam, ſi domum emero. ſed quum poſtea emiſſet, & hoc mendacium in ſenatu ei ab inimicis objiceretur, riſit ſatis: atque inter ridendum, *ἀκοινονόητοι*, inquit, homines eſtis, quum ignoratis prudentis & cauti patrisfamilias eſſe, quod emere velit, emturum ſeſe negare, propter competitores emtionis.

Cap. XIII.

Intra kalendas *quum dicitur, quid ſignificet, utrum* ante kalendas, *an* kalendis, *an utrumque: atque inibi quid ſit in oratione M. Tullii*, intra Oceanum, *&* intra montem Taurum, *& in quadam epiſtola*, intra modum.

QUum Romæ à Conſulibus judex extra ordinem datus pronunciare intra Kalendas juſſus eſſem; Apollinarem Sulpicium doctum hominem percunctatus ſum an his verbis, *intra kalendas*, ipſæ quoque kalendæ tenerentur: dixique ei me videlicet datum, kalendaſque mihi prodictas, ut intra eum diem pronunciarem. Cur, inquit, hoc me potius rogas, quam ex iſtis aliquem peritis ſtudioſiſque juris, quos adhibere in conſilium judicaturi ſoletis? tum illi ego ita reſpondi: Si aut de vetere, inquam, jure, aut recepto, aut controverſo & ambiguo, aut novo & conſtituto diſcendum eſſet; iſſem plane ſciſcitatum ad iſtos quos dicis. ſed quum verborum Latinorum ſententia, uſus, ratio exploranda ſit; ſcævus profecto & cæcus animi forem, ſi quum haberem tui copiam, iſſem magis ad alium quam ad te. Audi igitur, inquit, de ratione verbi quid exiſtimem. ſed eo tamen pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate vocis diſſeruero, ſed quod in ea re omnium pluriumve conſenſu obſervari cognoveris: non enim verborum tantum communium veræ atque

atque propriæ ſignificationes longiore uſu mutantur; ſed legum quoque ipſarum juſſa conſenſu tacito oblitterantur. Tum deinde diſſeruit, me & pleriſque aliis audientibus, in hunc ferme modum; Quum dies, inquit, ita præfinita eſt, ut judex intra kalendas pronunciet; occupavit jam hæc omnis opinio, non eſſe dubium quin ante kalendas jure pronuncietur. & id tantum ambigi video, quod tu quæris, an kalendis quoque jure pronuncietur. ipſum autem verbum ſic proculdubio natum eſt, atque ita ſeſe habet: ut, quum dicitur, *intra kalendas*, non alius accipi dies debeat quam ſolæ kalendæ. nam tres iſtæ voces, *intra*, *citra*, *ultra*, quibus certi locorum fines demonſtrantur, ſingularibus apud veteres ſyllabis appellabantur, *in*, *cis*, *uls*. hæ deinde particulæ, quoniam parvo exiguoque ſonitu obſcurius promebantur, addita eſt tribus omnibus eadem ſyllaba: & quod dicebatur, *cis Tiberim*, & *uls Tiberim*, dici cœptum eſt, *citra Tiberim*, & *ultra Tiberim*: item quod erat *in*, accedente eadem ſyllaba, *intra* factum eſt. ſunt ergo hæc omnia quaſi contermina junctis inter ſe finibus cohærentia, *intra oppidum*, *ultra oppidum*. *citra oppidum*. ex quibus *intra*, ſicuti dixi, *in* ſignificat. nam qui dicit *intra oppidum*, *intra cubiculum*, *intra ferias*, non dicit aliud quam *in oppido*, *in cubiculo*, *in feriis*. *intra kalendas* igitur non *ante kalendas* eſt, ſed *in kalendis*: id eſt, eo ipſo die quo kalendæ ſunt. itaque, ſecundum verbi ipſius rationem, qui juſſus eſt *intra kalendas* pronunciare, niſi kalendis pronunciet, contra juſſum vocis facit. nam, ſi ante id fiat, non *intra* pronunciat, ſed *citra*. neſcio quo autem pacto recepta volgo interpretatio eſt abſurdiſſima, ut *intra kalendas* ſignificare videatur etiam *citra kalendas* vel *ante kalendas*: nihil enim ferme intereſt. atque inſuper dubitatur, an *ante kalendas* quoque pronunciari poſſit: quando neque ultra neque citra, ſed, quod inter hæc medium eſt, *intra kalendas*, id eſt *kalendis* pronunciandum ſit. ſed nimirum con-

conſuetudo vicit: quæ quum omnium domina rerum, tum maxime verborum eſt. Ea omnia quum Apollinaris ſcite perquam atque enucleate diſputaviſſet, tum ego hæc dixi: Cordi, inquam, mihi fuit, priuſquam ad te irem, quærere, explorareque quonam modo veteres noſtri particula iſta, qua de agitur, uſi ſint. atque ita invenimus Tullium in tertia in Verrem ſcripſiſſe. *Eſt autem modo locus intra Oceanum jam nullus, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per hæc tempora noſtrorum hominum libido iniquitaſque pervaſerit. intra Oceanum* dicit, contra rationem tuam. non enim vult, opinor, dicere *in Oceano*. terras enim demonſtrat omnis, quæ Oceano ambiuntur, ad quas è noſtris hominibus adiri poteſt, quæ ſunt *citra Oceanum*, non, *in Oceano*. neque enim videri poteſt inſulas ſignificare neſcio quas, quæ penitus eſſe intra æquora ipſa Oceani dicuntur. tunc Sulpicius Apollinaris renidens. Non mehercle inargute, inquit, nec incallide oppoſuiſti hoc Tullianum. ſed Cicero *intra oceanum*, non, ut tu interpretare, *citra oceanum* dixit: Quid enim poteſt dici *citra oceanum* eſſe, quum undique oceanus circumſcribat omnis terras & ambiat? nam *citra* quod eſt, id *extra* eſt. qui autem poteſt *intra* eſſe dici quod *extra* eſt? ſed ſi ex una tantum parte orbis oceanus foret: *citra oceanum* eſſe dici poſſet, vel *ante oceanum*: quum vero omnis terras omnifariam & undiqueverſum circumfluat, nihil citra eum eſt: ſed, undarum illius ambitu terris omnibus convallatis, in medio ejus ſunt omnia, quæ intra oras ejus incluſa ſunt; ſicuti hercle ſol non citra cœlum vertitur, ſed in cœlo & intra cœlum. Hæc tunc Apollinaris ſcite acuteque dicere viſus eſt. ſed poſtea in libro M. Tullii epiſtolarum ad Ser. Sulpicium ſic dictum eſſe invenimus *intra modum*, ut *intra kalendas* dicunt, qui dicere *citra kalendas* volunt. verba hæc Ciceronis ſunt; quæ appoſui: *Sed tamen quoniam effugi ejus offenſionem, qui fortaſſe*

arbitraretur me hanc rempublicam non putare, ſi perpetuo tacerem: modice hoc faciam aut etiam intra modum, ut & illius voluntati & meis ſtudiis ſerviam. modice dixerat, id eſt, cum modo æquo & pari, deinde, quaſi hoc diſpliceret & corrigere id vellet *aut etiam intra modum*, per quod oſtendit minus ſeſe id facturum eſſe, quam quod fieri modice videretur: id eſt, non ad ipſum modum, ſed retro paululum & citra modum. In oratione etiam, quam pro P. Seſtio ſcripſit, *intra montem Taurum*, ſic dicit, ut non ſignificet *in monte Tauro*, ſed *uſque ad montem Taurum cum ipſo monte.* verba ſunt hæc ipſius M. Tullii, ex ea, quam dixi oratione: *Antiochum Magnum illum majores noſtri magna belli contentione terra marique ſuperatum intra montem Taurum regnare juſſerunt: Aſiam, qua illum multarunt, Attalo, ut is in ea regnaret, condonarunt. intra montem*, inquit, *Taurum regnare juſſerunt.* quod non proinde eſt, ut, *intra cubiculum*, dicimus: niſi videri poteſt id eſſe, *intra montem*, quod eſt *intra regiones* quæ Tauri montis objectu ſeparantur. nam ſicuti qui *intra cubiculum* eſt, is non in cubiculi parietibus, ſed intra parietes eſt, quibus cubiculum includitur, qui tamen ipſi quoque parietes in cubiculo ſunt: ita, qui regnat intra montem Taurum, non ſolum in monte Tauro regnat, ſed in his etiam regionibus quæ Tauro monte clauduntur. Num igitur ſecundum iſtam verborum M. Tullii ſimilitudinem; qui jubetur *intra kalendas* pronunciare, is & *ante kalendas*, & *ipſis kalendis* jure pronunciare poteſt? neque id fit quaſi privilegio quodam inſitæ conſuetudinis, ſed certa rationis obſervatione: quoniam omne tempus, quod kalendarum die includitur, intra kalendas eſſe recte dicitur.

CAP.

CAP. XIV.

Saltem *particula quam vim habeat & quam originem.*

SAltem particula quam haberet principem ſignificationem, quæque vocis iſtius origo eſſet, quærebamus, ita enim primitus factam eſſe apparet, ut non videatur, ſicuti quædam ſupplementa orationis, temere & incondite aſſumta. atque erat qui diceret legiſſe ſe in grammaticis commentariis P. Nigidii, *ſaltem* ex eo dictum, quod eſſet, ſi aliter: idque ipſum dici ſolitum per defectionem: nam plenam eſſe ſententiam, *ſi aliter non poteſt.* ſed id nos in iiſdem commentariis Nigidii, quum eos non, opinor, incurioſe legiſſemus, nuſquam invenimus. videntur autem verba iſta, *ſi aliter non poteſt*, à ſignificatione quidem voculæ hujus, de qua quærimus, non aberrare: ſed tot verba tamen in pauciſſimas litteras cludere improbæ cujuſdam ſubtilitatis eſt. Fuit etiam qui diceret homo in libris atque litteris aſſiduus, *ſaltem* ſibi dictum videri *u* littera media extrita. *ſalutem* enim ante dictum, quod nos *ſaltem* diceremus. nam quum alia quædam petita & non impetrata ſunt; tum ſolemus, inquit, quaſi extremum aliquid petituri, quod negari minime debeat, dicere; *hoc ſaltem fieri aut dari oportere*: tamquam ſalutem poſtremo petentes,quam impetrari certe & obtineri ſit æquiſſimum. ſed hoc itidem non illepide quidem fictum, nimis tamen eſſe videtur commenticium; cenſuimus igitur amplius quærendum.

CAP. XV.

Quod Siſenna in libris hiſtoriarum adverbiis hujuſcemodi ſæpenumero uſus eſt, celatim, vellicatim, ſaltuatim.

QUum lectitaremus hiſtoriam Siſennæ aſſidue, hujuſcemodi figuræ adverbia in oratione ejus animadvertimus: cuimodi ſunt hæc, *curſim, properatim, celatim, vellicatim, ſaltuatim.* ex quibus duo prima, quia ſunt notiora, exemplis non indigebant. reliqua in hiſtoriarum ſexto ſic ſcripta ſunt: *Quam maxime celatim poterat, in inſidiis ſuos diſponit.* item alio in loco: *Nos una æſtate in Aſia & Græcia literis geſta idcirco literis continentia mandavimus, ne vellicatim aut ſaltuatim ſcribendo lectorum animos impediremus.*

LIBER TERTIUSDECIMUS.

CAP. I.

Inquiſitio verborum iſtorum M. Tullii curioſior, quæ fuit in primo Antonianarum libro: Multa autem impendere videntur præter naturam etiam, præterque fatum: *tractatumque an idem duo iſta ſignificent*, fatum, *atque* natura, *an diverſum.*

M. CICERO in primo Antonianarum ita ſcriptum reliquit: *Hunc igitur ut ſequerer properavi, quem præſentes non non ſunt ſequuti: non ut proficerem aliquid; neque enim ſperabam id, nec præſtare poteram; ſed ut ſi quid mihi humanitus accidiſſet (multa autem impendere videntur præter naturam etiam præterque fatum) hujus diei vocem teſtem reipublicæ relinquerem meæ perpetuæ erga ſe voluntatis. præter naturam*, inquit, *præterque fatum.* an utrumque

trumque idem valere voluerit, *fatum* atque *naturam*, & duas res καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου poſuerit, an vero diviſerit ſeparaitque, ut alios caſus natura ferre videatur, alios fatum, conſiderandum equidem puto: atque id maxime requirendum, qua ratione dixerit accidere multa humanitus poſſe præter fatum: quando ſic ratio & ordo & inſuperabilis quædam neceſſitas fati conſtituitur; ut omnia intra fatum claudenda ſint; niſi illud ſane Homeri ſequutus eſt:

Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον ἄϊδος εἰσαφίκηαι.

Nihil autem dubium eſt, quin violentam & inopinatam mortem ſignificaverit: quæ quidem poteſt recte videri accidere præter naturam. ſed cur id quoque genus mortis extra fatum poſuerit, neque operis hujus eſt explorare, neque temporis. illud tamen non prætermittendum eſt, quod Virgilius quoque idipſum quod Cicero de fato opinatus eſt, quum hoc in quarto libro dixit de Eliſa, quæ mortem per vim potita eſt:

Nam quia nec fato, merita nec morte peribat.

tamquam in faciendo fine vitæ quæ violenta ſunt non videantur è fato venire. Demoſthenis autem, viri prudentia pari atque facundia præditi, verba idem fere ſignificantia de natura atque fato M. Cicero ſequutus videtur. ita enim ſcriptum eſt in oratione illa egregia, cui titulus eſt, ὑπὲρ στεφάνου· Ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι μόνον γεγενῆσθαι νομίζων τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει. ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν ἀποθνήσκειν ἐθελήσει. Quod Cicero fatum atque naturam videtur dixiſſe, id multo ante Demoſthenes τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον appellavit. Αὐτόματος enim θάνατος, quaſi naturalis & fatalis, nulla extrinſecus vi coactus venit.

Cap. II.

Super poëtarum Pacuvii & Accii colloquio familiari in oppido Tarentino.

QUibus otium & ſtudium fuit vitas atque ætates doctorum hominum quærere ac memoriæ tradere, de M. Pacuvio & L. Accio tragicis poëtis hiſtoriam ſcripſerunt hujuſcemodi. Quum Pacuvius, inquiunt, grandi jam ætate & morbo corporis diutino affectus, Tarentum ex urbe Roma conceſſiſſet, Accius tunc haud parvo junior proficiſcens in Aſiam, quum in oppidum veniſſet, devertit ad Pacuvium: comiterque invitatus, pluſculiſque ab eo diebus retentus, tragœdiam ſuam, cui *Atreus* nomen eſt, deſideranti legit. tum Pacuvium dixiſſe aiunt, ſonora quidem eſſe, quæ ſcripſiſſet, & grandia: ſed videri ea tamen ſibi duriora paulum & acerbiora. Ita eſt, inquit Accius, uti dicis. neque id ſane me pœnitet: meliora enim fore ſpero quæ deinceps ſcribam. nam quod in pomis eſt, itidem, inquit, eſſe aiunt in ingeniis: quæ dura & acerba naſcuntur, poſt fiunt mitia & jucunda. ſed quæ gignuntur ſtatim vieta & mollia, atque in principio ſunt uvida; non matura mox fiunt, ſed putria. relinquendum igitur viſum eſt in ingenio, quod dies atque ætas mitificet.

Cap. III.

An vocabula hæc, neceſſitudo & neceſſitas, *differenti ſignificatione ſint.*

RIſu prorſus atque ludo res digna eſt, quum plerique grammaticorum aſſeverant *neceſſitudinem* & *neceſſitatem* mutare longe, longeque differre: ideo quod *neceſſitas* ſit vis quæpiam premens & cogens: *neceſſitudo* autem dicatur jus quoddam & vinculum religioſæ conjunctionis; idque unum ſolitarium ſignificet. ſicut autem nihil quicquam intereſt

ſua-

ſuavitudo dicas an *ſuavitas*, *ſanctitudo* an *ſanctitas*, *acerbitudo* an *acerbitas*, *acritudo*, an, quod Accius in Neoptolemo ſcripſit, *acritas*: ita nihil rationis dici poteſt, qui *neceſſitudo* & *neceſſitas* ſeparentur. itaque in libris veterum vulgo reperias *neceſſitudinem* dici, pro eo quod neceſſum eſt. ſed *neceſſitas* ſane pro jure officioque obſervantiæ affinitatiſque infrequens eſt: quamquam,qui ob hoc ipſum jus affinitatis familiaritatiſve conjuncti ſunt, neceſſarii dicuntur. reppe-ri tamen in oratione C. Cæſaris, qua Plautiam rogationem ſuaſit, *neceſſitatem* dictam pro *neceſſitudine*, id eſt, jure affinitatis. verba hæc ſunt: *Equidem mihi videor pro noſtra neceſſitate non labore, non opera, non induſtria defuiſſe.* Hoc ego ſcripſi de utriuſque vocabuli indifferentia, admonitus forte verbi iſtius, quum legerem Sempronii Aſellionis veteris ſcriptoris quartum ex hiſtoria librum. in quo de P. Africano Pauli filio ita ſcriptum eſt; *Nam ſe patrem ſuum audiſſe dicere L. Æmilium Paulum, nimis bonum imperatorem ſignis collatis non decertare, niſi ſumma neceſſitudo aut ſumma ei occaſio data eſſet.*

CAP. IV.

Olympiadis Alexandri matris comis ac prudens ad filium Alexandrum reſcriptio.

IN pleriſque monumentis rerum ab Alexandro geſtarum, & paulo ante in libro M. Varronis, qui inſcriptus eſt *Oreſtes vel de inſania*, Olympiadem Philippi uxorem feſtiviſſime reſcripſiſſe legimus Alexandro filio. nam quum is ad matrem ita ſcripſiſſet: REX. ALEXANDER. JOVIS. HAMMONIS. FILIUS. OLYMPIADI. MATRI. SALUTEM. DICIT. Olympias ei reſcripſit ad hanc ſententiam: *Amabo*, inquit, *mi fili, quieſcas: neque deferas me neque criminere adverſum Iunonem. malum mihi prorſum illa magnum dabit, quum tu me litteris tuis pellicem illi eſſe confiteris.* Ea mulieris ſci-

tæ atque prudentis erga ferocem filium comitas ſenſim & comiter admonuiſſe eum viſa eſt; deponendam eſſe opinionem vanam, quam ille ingentibus victoriis & adulantium blandimentis & rebus ſupra fidem proſperis imbiberat, genitum eſſe ſeſe de Jove.

CAP. V.

De Ariſtotele, Theophraſto, & Menedemo philoſophis, deque eleganti verecundia Ariſtotelis ſucceſſorem diatribæ ſuæ eligentis.

ARiſtoteles philoſophus annos jam fere natus duo & ſexaginta, corpore ægro affectoque, ac ſpe vitæ tenui fuit. tunc omnis ejus ſectatorum cohors ad eum accedit, orantes obſecranteſque, ut ipſe deligeret loci ſui & magiſterii ſucceſſorem; quo, poſt ſummum ejus diem, proinde ut ipſo, uterentur ad ſtudia doctrinarum complenda excolendaque, quibus ab eo imbuti fuiſſent. Erant tunc in ejus ludo boni multi, ſed præcipui duo, Theophraſtus & Menedemus. ingenio hi atque doctrinis ceteros præſtabant. alter ex inſula Lesbo fuit, Menedemus autem Rhodo. Ariſtoteles reſpondit, facturum eſſe quod vellent, quum id ſibi foret tempeſtivum. poſtea brevi tempore quum idem illi, qui de magiſtro deſtinando petierant, præſentes eſſent; vinum ait, quod tum biberet, non eſſe id ex valetudine ſua, ſed inſalubre eſſe atque aſperum; ac propterea quæri debere exoticum vel Rhodium aliquod vel Lesbium. id ſibi utrumque ut curarent, petivit; uſurumque eo dixit, quod ſeſe magis juviſſet. eunt, curant, inveniunt, adferunt. tum Ariſtoteles Rhodium petit, deguſtat. Firmum, inquit, hercle vinum & jucundum. petit mox Lesbium: quo item deguſtato, Utrumque, inquit, oppido bonum, ſed ἡδίων ὁ λέσβιος. id ubi dixit, nemini fuit dubium, quin, lepide ſimul & verecunde, ſucceſſorem illa vo-

ce

ce ſibi, non vinum delegiſſet. is erat è Lesbo Theophraſtus, ſuavitate homo inſigni linguæ pariter atque vitæ. itaque non diu poſt, Ariſtotele vita defuncto, ad Theophraſtum omnes conceſſerunt.

CAP. VI.

Quid veteres Latini dixerunt quas Græci προσῳδίας appellant; & item quod vocabulum barbariſmi *non uſurpaverint neque Romani antiquiores, neque Attici.*

QUas Græci προσῳδίας dicunt, eas veteres docti tum notas vocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum voculationes appellabant. quod nunc autem barbare quem loqui dicimus, id vitium ſermonis non barbarum eſſe, ſed ruſticum, & cum eo vitio loquentes ruſtice loqui dictitabant. P. Nigidius, in commentariis grammaticis, *Ruſticus fit ſermo*, inquit, *ſi adſpires perperam.* itaque id vocabulum, quod dicitur vulgo barbariſmus, qui ante divi Auguſti ætatem pure atque integre loquuti ſunt an dixerint, nondum equidem inveni.

CAP. VII.

Diverſum de natura leonum dixiſſe Homerum in carminibus, & Herodotum in hiſtoriis.

LEænas inter omnem vitam ſemel parere, eoque uno partu nunquam edere plures quam unum, Herodotus in tertia hiſtoria ſcriptum reliquit. verba ex eo libro hæc ſunt: ἡ δὲ δὴ λέαινα, ἐὸν ἰσχυρότατον καὶ θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν. τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας. Homerus autem leones (ſic enim feminas quoque virili genere appellat, quod grammatici ἐπίκοινον vocant) pluris gignere atque educare catulos dicit. verſus, quibus hoc aperte demonſtrat, hi ſunt:

Εἱστήκει ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν.
Ὧι ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσονται ἐν ὕλῃ

Ἄνδρες ἐπακτῆρες.

Item alio in loco idem ſignificat:

Πυκνὰ μάλα στενάχων· ὥσπερ λὶς ἠΰγένειος
Ὧ ῥάθ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἄρπασεν ἀνὴρ
Ὕλης ἐκ πυκινῆς.

Ea nos diſſenſio atque diverſitas quum agitaret inclutiſſimi poëtarum & hiſtoricorum nobiliſſimi, placuit libros Ariſtotelis philoſophi inſpici, quos de animalibus exquiſitiſſime compoſuit. in quibus, quod ſuper iſta re ſcriptum invenimus, cum ipſius Ariſtotelis verbis, in his commentariis ſcribemus. verba Ariſtotelis hæc ſunt ex libro de hiſtoria animalium ſexto:

Λέων δ' ὅτι μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, καὶ ἔστιν ὀπισθουρητικὸν, εἴρηται πρότερον· ὀχεύει δὲ καὶ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέντοι τὸν ἐνιαυτόν. τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος. τίκτει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο. τὰ μέντοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει δ' ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης ἐστίν· συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας· ἀπορεῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τὸ τῶν λεόντων ἐστί, καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίγνεται τόπῳ· ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Ἀχελώου καὶ τοῦ Νέσσου ποταμοῦ· τίκτει δὲ ὁ λέων πάνυ μικρά, οὕτως ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν. οἱ δ' ἐν Συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις. τὸ πρῶτον πέντε, εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα. μετὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔτι οὐδὲν τίκτουσιν, ἀλλ' ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην, ἀλλ' ὁ ἄρρην λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους, δύο μὲν ἄνωθεν, δύο δὲ κάτωθεν· βάλλει δὲ ἑξάμηνος ὢν τὴν ἡλικίαν.

CAP. VIII.

Quod Afranius poëta prudenter & lepide ſapientiam filiam eſſe Uſus & Memoriæ dixit.

EXimie hoc atque veriſſime Afranius poëta de gignenda comparandaque ſapientia opinatus eſt: quod eam filiam eſſe Uſus & Memoriæ dixit. eo namque

que argumento demonſtrat, qui ſapiens eſſe rerum humanarum velit, non libris ſolis neque diſciplinis rhetoricis dialecticiſque opus eſſe; ſed oportere eum verſari quoque exercerique in rebus cominus noſcendis periclitandiſque: eaque omnia acta & eventa firmiter meminiſſe: & proinde ſapere ac conſulere ex his, quæ pericula ipſa rerum docuerint, non quæ libri tantum ac magiſtri per quaſdam inanitates verborum & imaginum, tamquam in mimo aut in ſomnio, dictitaverint. Verſus Afranii ſunt in togata, cui Sellæ nomen eſt:

Uſus me genuit, mater peperit Memoria.
Sophiam vocant me Graii, vos Sapientiam.

item verſus eſt in eamdem ferme ſententiam Pacuvii, quem Macedo philoſophus vir bonus, familiaris meus, ſcribi debere cenſebat pro foribus omnium templorum:

Ego odi homines ignava opera & philoſopha ſententia.

nihil enim fieri poſſe indignius neque intolerantius dicebat, quam quod homines ignavi ac deſides, operti barba & pallio, mores & emolumenta philoſophiæ in linguæ verborumque artes converterent; & vitia facundiſſime accuſarent intercutibus ipſi vitiis madentes.

CAP. IX.

Quid Tullius Tiro in commentariis ſcripſerit de Suculis & Hyadibus, quæ ſunt ſtellarum vocabula.

TUllius Tiro M. Ciceronis alumnus & libertus, adjutorque in literis ſtudiorum ejus fuit. is libros compluris de uſu atque ratione linguæ Latinæ, item de variis atque promiſcis quæſtionibus compoſuit. in his eſſe præcipui videntur, quos Græco titulo πανδέκτας inſcripſit, tamquam omne rerum atque doctrinarum genus continentis. ibi de his ſtellis, quæ appellantur ſuculæ, hoc ſcriptum eſt: *Adeo*, inquit, *veteres Romani literas Græcas neſci-*

verunt, & rudes Græcæ linguæ fuerunt, ut ſtellas, quæ in capite Tauri ſunt, propterea ſuculas appellarint, quod eas Græci ὑάδας vocant; tamquam id verbum Latinum Græci verbi interpretamentum ſit. quia Græce ὗες, ſues Latine dicantur. ſed ὑάδες, inquit, *οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita ut noſtri opici putaverunt, ſed ab eo, quod eſt ὕειν, appellantur. nam & quum oriuntur & quum occidunt, tempeſtates pluvias largoſque imbres cient. pluere autem & Græca lingua ὕειν dicitur.* Hæc quidem Tiro in Pandectis. ſed enim veteres noſtri non uſque eo rupices & agreſtes fuerunt, ut ſtellas hyadas idcirco ſuculas nominarent, quod ὗες Latine ſues dicantur: ſed ut quod Græci ὑπὲρ, nos ſuper dicimus, quod illi ὕπτιος, nos ſupinus; quod ὑφορβὸς, nos ſubulcus; quod item illi ὕπνος, nos primo *ſypnus*, deinde per *y* Græcæ Latinæque literæ cognationem *ſomnus*: ſic quod ab illis ὑάδες, à nobis primo ſyades, deinde ſuculæ appellatæ. Stellæ autem iſtæ non in capite Tauri ſunt, ut Tiro dicit (nullum enim videtur præter eas ſtellas Tauri caput); ſed hæ ita circulo, qui Zodiacus dicitur, ſitæ locatæque ſunt, ut ex earum poſitu ſpecies quædam & ſimulacrum eſſe videatur Tauri capitis: ſicuti ceteræ partes & reliqua imago Tauri conformata & quaſi depicta eſt locis regionibuſque earum ſtellarum, quas Græci πλειάδας, nos vergilias vocamus.

CAP. X.

Quod ſororis *etymon eſſe dixerit Labeo Antiſtius, & quod* fratris *Nigidius.*

LAbeo Antiſtius juris quidem civilis diſciplinam principali ſtudio exercuit, & conſulentibus de jure publice reſponſitavit; ceterarum quoque bonarum artium non expers fuit: & in grammaticam ſeſe atque dialecticam litteraſque antiquiores altioreſque penetraverat; Latinarumque vocum origines rationeſque percalluerat: eaque præcipue ſcientia ad

ad enodandos pleroſque juris laqueos utebatur, Sunt adeo libri poſt mortem ejus editi, qui *poſteriores* inſcribuntur; quorum librorum tres continui triceſimus octavus & triceſimus nonus & quadrageſimus pleni ſunt id genus rerum ad enarrandam & illuſtrandam linguam Latinam conducentium. Præterea in libris, quos ad prætoris edictum ſcripſit, multa poſuit partim lepide atque argute reperta: ſicuti hoc eſt, quod in quarto ad edictum libro ſcriptum legimus; *Soror*, inquit, *appellata eſt, quod quaſi ſeorſum naſcitur; ſeparaturque ab ea domo in qua nata eſt, & in aliam familiam tranſgreditur.* Fratris autem vocabulum P. Nigidius, homo impenſe doctus, non minus arguto ſubtilique ἐτύμῳ interpretatur, *Frater*, inquit, *eſt dictus quaſi fere alter.*

Cap. XI.

Quem M. Varro aptum juſtumque eſſe numerum convivarum exiſtimarit: ac de menſis ſecundis & bellariis

Lepidiſſimus liber eſt M. Varronis ex ſatyris Menippæis, qui inſcribitur, NESCIS. QUID. VESPER. SERUS. VEHAT. in quo diſſerit de apto convivarum numero, deque ipſius convivii habitu cultuque. dicit autem convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Muſarum; id eſt, proficiſci à tribus, & conſiſtere in novem: ut, quum pauciſſimi convivæ ſunt, non pauciores ſint quam tres; quum plurimi, non plures quam novem. *nam multos*, inquit, *eſſe non convenit, quod turba plerumque eſt turbulenta. & Romæ*, inquit, *conſtat, ſed & Athenis, nuſquam, aut cubat. Ipſum deinde convivium conſtat*, inquit, *ex rebus quatuor; & tum denique omnibus ſuis numeris abſolutum eſt. ſi belli homunculi collecti ſunt, ſi lectus locus, ſi tempus lectum, ſi apparatus non neglectus. nec loquaces autem*, inquit, *convivas, nec mutos legere oportet. quia eloquentia in foro & apud ſubſellia, ſilentium vero non*

in convivio, ſed in cubiculo eſſe debet. Sermones igitur id temporis habendos cenſet non ſuper rebus anxiis aut tortuoſis, ſed jucundos atque invitabiles & cum quadam illecebra & voluptate utiles; ex quibus ingenium noſtrum venuſtius fiat & amœnius. *Quod profecto*, inquit, *eveniet, ſi de id genus rebus ad communem vitæ uſum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro atque in negotiis agendis loqui non eſt otium. dominum autem*, inquit, *convivii eſſe oportet non tam lautum, quam ſine ſordibus: & in convivio legi non omnia debent, ſed ea potiſſimum quæ ſimul ſint βιωφελῆ & delectent.* neque non de ſecundis quoque menſis cujuſmodi eſſe eas oporteat præcipit. his enim verbis utitur: *Bellaria*, inquit, *ea maxime ſunt mellita, quæ mellita non ſunt. πέμμασιν enim cum πέψει ſocietas infida.* Quod Varro hoc in loco dixit, *bellaria*, ne quis forte in iſta voce hæreat; ſignificat id vocabulum omne menſæ ſecundæ genus. nam quæ πέμματα Græci aut τραγήματα dixerunt, ea veteres noſtri bellaria appellaverunt. vina quoque dulciora eſt invenire in comœdiis antiquioribus hoc nomine appellata: dictaque eſſe ea Liberi.

CAP. XII.

Tribunos plebis prenſionem *habere*, vocationem *non habere.*

IN quadam epiſtola Ateii Capitonis ſcriptum legimus Labeonem Antiſtium legum atque morum populi Romani juriſque civilis doctum apprime fuiſſe. *Sed agitabat*, inquit, *hominem libertas quadam nimia atque vecors; uſque eo ut Divo Auguſto jam principe & rem publicam obtinente, ratum tamen penſumque nihil haberet, niſi quod juſtum ſanctumque eſſe in Romanis antiquitatibus legiſſet.* ac deinde narrat quid idem Labeo per viatorem à tribunis plebis vocatus reſponderit. *Quum à muliere*, inquit, *quadam tribuni plebis adverſum eum aditi Gellianum ad eum miſiſſent ut veniret & mulie-*

mulieri reſponderet : juſſit eum , qui miſſus erat , redire , & tribunis dicere , jus eos non habere neque ſe neque alium quemquam vocandi. quoniam moribus majorum tribuni plebis prenſionem haberent , vocationem non haberent. poſſe igitur eos venire & prendi ſe jubere : ſed vocandi abſentem jus non habere. Quum hoc in ea Capitonis epiſtola legiſſemus : idipſum poſtea in M. Varronis rerum humanarum uno & viceſimo libro enarratius ſcriptum invenimus : verbaque ipſa ſuper ea re Varronis adſcripſimus : *In magiſtratu*, inquit, *habent alii vocationem, alii prenſionem, alii neutrum. vocationem : ut conſules & ceteri qui habent imperium. prenſionem : ut tribuni plebis & alii qui habent viatorem. neque vocationem, neque prenſionem : ut quæſtores & ceteri, qui neque lictorem habent neque viatorem. qui vocationem habent, idem prendere, tenere, abducere poſſunt. & hæc omnia ſive adſunt quos vocant, ſive acciri juſſerunt. tribuni plebis vocationem habent nullam. neque minus multi imperiti, proinde atque haberent, ea ſunt uſi. nam quidam non modo privatum, ſed etiam conſulem in roſtra vocari juſſerunt. ego triumvir vocatus à P. Porcio tribuno plebis, non ivi auctoribus principibus : & vetus jus tenui. item tribunus quum eſſem, vocari neminem juſſi, neque vocatum à collega parere invitum.* Hujus ego juris, quod M. Varro tradit, Labeonem arbitror vana tunc fiducia, quum privatus eſſet, vocatum à tribunis non iſſe. quæ, malum, autem ratio fuit vocantibus nolle obſequi : quos confiteare jus habere prendendi? nam jure prendi qui poteſt, etiam in vincula duci poteſt. Sed quærentibus nobis quam ob cauſam tribuni, qui haberent ſummam coërcendi poteſtatem, jus vocandi non habuerint : quod tribuni plebis antiquitus creati videntur non juri dicundo, nec cauſis quereliſque de abſentibus noſcendis, ſed interceſſionibus faciendis quibus præſentes fuiſſent : ut injuria, quæ coram fieret, arceretur : ac propterea jus abnoctandi ademtum : quoniam, ut vim fieri vetarent, aſſiduitate eorum & præſentium oculis opus erat.

CAP.

CAP. XIII.

Quod in libris Humanarum M. Varronis ſcriptum eſt, ædiles & quæſtores populi Romani in jus à privato ad prætorem vocari poſſe.

QUum ex angulis ſecretiſque librorum ac magiſtrorum in medium jam hominum & in lucem fori prodiſſem; quæſitum eſſe memini in pleriſque Romæ ſtationibus jus publice docentium aut reſpondentium, an quæſtor populi Romani ad prætorem in jus vocari poſſet. id autem non ex otioſa quæſtione agitabatur: ſed uſus forte natæ rei ita erat, ut vocandus eſſet in jus quæſtor. Non pauci igitur exiſtimabant jus vocationis in eum prætori non eſſe: quoniam magiſtratus populi Romani procul dubio eſſet: & neque vocari, neque, ſi venire nollet, capi aut prendi, ſalva ipſius magiſtratus majeſtate, poſſet. Sed ego, qui tum aſſiduus in libris M. Varronis fui, quum hoc quæri dubitarique animadvertiſſem; protuli unum & viceſimum rerum humanarum, in quo ita ſcriptum fuit: *Qui poteſtatem neque vocationis populi viritim habent, neque prenſionis, eos magiſtratus à privato in jus quoque vocari eſt poteſtas. M. Lævinus ædilis curulis à privato ad prætorem in jus eſt eductus. nunc ſtipati ſervis publicis non modo prendi non poſſunt, ſed etiam ultro ſummovent populum.* Hoc Varro in ea libri parte de ædilibus: ſupra autem in eodem libro quæſtores neque vocationem habere neque prenſionem dicit. utraque igitur libri parte recitata in Varronis omnes ſententiam conceſſerunt; quæſtorque in jus ad prætorem vocatus eſt.

CAP. XIV.

Quid ſit pomœrium.

POmœrium quid eſſet, augures P.R. qui libros de auſpiciis ſcripſerunt, iſtiuſmodi ſententia definierunt: *Pomœrium eſt locus intra agrum effatum per totius urbis circuitum pone muros regionibus certis determinatus, qui facit finem urbani auſpicii.* Antiquiſſimum autem pomærium, quod à Romulo inſtitutum eſt, Palatini montis radicibus terminabatur. ſed id pomœrium pro incrementis reipublicæ aliquotiens prolatum eſt, & multos editoſque collis circumplexum eſt. habebat autem jus proferendi pomœrii, qui populum R. agro de hoſtibus capto auxerat. Propterea quæſitum eſt, ac nunc etiam in quæſtione eſt, quam ob cauſam ex ſeptem urbis montibus, quum ceteri ſex intra pomœrium ſint, Aventinus ſolum, quæ pars non longinqua nec infrequens eſt, extra pomœrium ſit: neque id Ser. Tullius rex, neque Sulla, qui proferendi pomœrii titulum quæſivit, neque poſtea Divus Julius, quum pomœrium proferret, intra effatos urbis fines incluſerint. hujus rei Meſſala aliquot cauſas videri ſcribit. ſed præter eas omnes ipſe unam probat, quod in eo monte Remus urbis condendæ gratia auſpicaverit, aveſque irritas habuerit, ſuperatuſque in auſpicio à Romulo ſit. *iccirco*, inquit, *omnes, qui pomærium protulerunt, montem iſtum excluſerunt, quaſi avibus obſcœnis ominoſum.* Sed de Aventino monte prætermittendum non putavi, quod non pridem ego in Elidis grammatici veteris commentario offendi: in quo ſcriptum erat, Aventinum antea ſicuti diximus, extra pomœrium excluſum, poſt auctore D. Claudio receptum, & intra pomœrii fines obſervatum.

CAP.

CAP. XV.

Verba ex libro Meſſalæ auguris, quibus docet qui ſint minores magiſtratus, *&* conſulem prætoremque *collegas eſſe; & quædam alia de* auſpiciis. *item verba ejuſdem Meſſalæ differentis, aliud eſſe* ad populum loqui, *aliud* cum populo agere; *& qui magiſtratus à quibus avocent comitiatum.*

IN edicto conſulum, quo edicunt qui dies comitiis centuriatis futurus ſit, ſcribitur ex vetere forma perpetua; NE. QUIS. MAGISTRATUS. MINOR. DE. CÆLO. SERVASSE. VELIT. quæri igitur ſolet, qui ſint magiſtratus minores. ſuper hac re meis verbis nihil opus fuit: quoniam liber Meſſalæ auguris de auſpiciis primus, quum hoc ſcriberemus, forte adfuit. propterea ex eo libro, verba ipſius Meſſalæ ſubſcripſimus. *Patriciorum auſpicia in duas ſunt diviſa poteſtates. maxima ſunt, conſulum, prætorum, cenſorum, neque tamen eorum omnium inter ſe eadem, aut ejuſdem poteſtatis: ideo quod collegæ non ſunt cenſores conſulum aut prætorum; prætores conſulum ſunt. ideoque neque conſules aut prætores cenſoribus, neque cenſores conſulibus aut prætoribus turbant aut retinent auſpicia. at cenſores inter ſe, rurſus prætores conſuleſque inter ſe & vitiant & obtinent. prætor, etſi collega conſulis eſt, neque prætorem, neque conſulem jure rogare poteſt, ut quidem nos à ſuperioribus accepimus, aut ante hæc tempora ſervatum eſt: & ut in commentario tertiodecimo C. Tuditani patet, quia imperium minus prætor, majus habet conſul; & à minore imperio majus aut major collega rogari jure non poteſt. prætores nos his temporibus prætore creante veterum auctoritatem ſumus ſequuti: neque iis comitiis in auſpicio fuimus. Cenſores æque non eodem rogantur auſpicio atque conſules & prætores. reliquorum magiſtratuum minora ſunt auſpicia: ideo illi minores, hi majores magiſtratus appellantur. Minoribus creandis magiſtratibus tributis comitiis magiſtratus, ſed juſtius curiata datur lege.*

lege. majores centuriatis comitiis fiunt. Ex his omnibus verbis Meſſalæ manifeſtum fit & qui ſint magiſtratus minores, & quamobrem minores appellentur. ſed & collegam eſſe prætorem conſuli docet, quod eodem auſpicio creantur. Majora autem dicuntur auſpicia habere; quia eorum auſpicia magis rata ſunt quam aliorum. Idem Meſſala in eodem libro de minoribus magiſtratibus ita ſcribit: *Conſul ab omnibus magiſtratibus & comitiatum & concionem avocare poteſt. prætor & comitiatum & concionem uſquequaque avocare poteſt, niſi à conſule. minores magiſtratus nuſquam nec comitiatum nec concionem avocare poſſunt. ea re, qui eorum primus vocat ad comitiatum, is recte agit: quia bifariam cum populo agi non poteſt. nec avocare alius alii poſſet, ſi concionem habere volunt, uti ne cum populo agant: quamvis multi magiſtratus ſimul concionem habere poſſunt.* Ex his verbis Meſſalæ manifeſtum eſt, aliud eſſe cum populo agere, aliud concionem habere. nam cum populo agere, eſt rogare quid populum quod ſuffragiis ſuis aut jubeat aut vetet; concionem autem habere, eſt verba facere ad populum ſine ulla rogatione.

Cap. XVI.

Humanitatem *non id ſignificare quod vulgus putat; ſed eo vocabulo, qui ſinceriter locuti ſunt, magis proprie eſſe uſos.*

QUi verba Latina fecerunt, quique his probe uſi ſunt, *humanitatem* non id eſſe voluerunt quod volgus exiſtimat, quodque à Græcis φιλανθρωπία dicitur, & ſignificat dexteritatem quamdam benevolentiamque erga omnis homines promiſcam: ſed *humanitatem* appellaverunt id propemodum quod Græci παιδείαν vocant; nos eruditionem inſtitutionemque in bonas artis dicimus: quas qui ſinceriter cupiunt appetuntque, hi ſunt vel maxime humaniſſimi. hujus enim ſcientiæ cura & diſciplina ex univerſis animantibus uni homini data eſt; iccir-

coque

coque humanitas appellata eſt. ſic igitur eo verbo veteres eſſe uſos, & cumprimis M. Varronem Marcumque Tullium, omnes ferme libri declarant. quamobrem ſatis habui unum interim exemplum promere. itaque verba poſui Varronis è libro rerum humanarum primo, cujus principium hoc eſt: *Praxiteles, qui propter artificium egregium nemini eſt paulùm modo humaniori ignotus. Humaniori*, inquit, non ita, ut volgo dicitur, facili & tractabili & benivolo, tametſi rudis literarum ſit (hoc enim cum ſententia nequaquam convenit); ſed eruditiori doctiorique, qui Praxitelem, quid fuerit, & ex libris, & ex hiſtoria cognoverit.

Cap. XVII.

Quid apud M. Catonem ſignificent verba hæc inter os & offam.

ORatio eſt M. Catonis Cenſorii, de ædilibus vitio creatis. ex ea oratione verba hæc ſunt: *Nunc ita aiunt, in ſegetibus, in herbis, bona frumenta eſſe. nolite ibi nimiam ſpem habere. ſæpe audivi, inter os atque offam multa intervenire poſſe, verumvero inter offam atque herbam, ibi vero longum intervallum eſt.* Erucius Clarus, qui præfectus urbi & bis Conſul fuit, vir morum & literarum veterum ſtudioſiſſimus, ad Sulpicium Apollinarem ſcripſit hominem memoriæ noſtræ doctiſſimum, quærere ſeſe & petere, ut ſibi reſcriberet quænam eſſet eorum verborum ſententia. tum Apollinaris, nobis præſentibus (nam id temporis ego adoleſcens Romæ ſectabar eum diſcendi gratia), reſcripſit Claro ut viro erudito, breviſſime; vetus eſſe proverbium *inter os & offam*, idem ſignificans quod Græcus ille *παροιμιώδης* verſus:

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.

CAP. XVIII.

Platonem tribuere Euripidi, Sophocli verſum: & inveniri verſus verbis iſdem, aut paucis ſyllabis immutatis, apud diverſos poëtas temporibus variis natos.

VErſus eſt notæ venuſtatis ſenarius:

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

eum verſum Plato in Theæteto Euripidi eſſe dicit. quod quidem nos admodum miramur. nam ſcriptum eum legimus in tragœdia Sophocli, quæ inſcripta eſt Αἴας ὁ Λοκρός. prior autem natus fuit Sophocles quam Euripides. ſed etiam ille verſus non minus notus:

Γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

& in tragœdia Sophocli ſcriptus eſt, cui titulus eſt φυλελίδες, & in Bacchis Euripidi. id quoque animadvertimus apud Æſchylum ἐν τῷ πυρφόρῳ Προμηθεῖ. & apud Euripidem in tragœdia, quæ inſcripta eſt εἰνὼ, eumdem eſſe verſum abſque paucis ſyllabis. Æſchylus ſic:

Σιγῶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγοντα καίρια.

Euripides autem ſic:

Σιγᾶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγειν ἵν' ἀσφαλές.

Fuit autem Æſchylus non brevi antiquior.

CAP. XIX.

De genere atque nominibus familiæ Porciæ.

QUum in domus Tiberianæ bibliotheca ſederemus ego & Apollinaris Sulpicius, & quidam alii mihi aut illi familiares; prolatus forte liber eſt ita inſcriptus: M. CATONIS NEPOTIS. tum quæri cœptum eſt, quiſnam is fuiſſet *M. Cato Nepos.* atque ibi adoleſcens quiſpiam, quod ex ejus ſermonibus conjectare potui, non abhorrens à litteris; Hic, inquit, eſt M. Cato, non cognomento Nepos, ſed M. Catonis Cenſori ex filio nepos, qui pater fuit M. Ca-

M. Catonis prætorii viri, qui bello civili Uticæ necem ſibi gladio manu ſua conſcivit. de cujus vita liber eſt M. Ciceronis, qui inſcribitur, *Laus Catonis*: quem in eodem libro idem Cicero pronepotem fuiſſe dicit M. Catonis Cenſorii. ejus igitur, quem Cicero laudavit, pater hic fuit M. Cato: cujus orationes feruntur inſcriptæ, M. Catonis Nepotis. tum Apollinaris, ut mos ejus in reprehendendo fuit, placide admodum leniterque; Laudo, inquit, te, mi fili, quod in tantula ætate, etiam ſi hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras; auditiuncula tamen quadam de Catonis familia aſperſus es. non unus autem, ſed complures M. illius Catonis Cenſorii nepotes fuerunt, geniti non eodem patre. duos enim M. ille Cato, qui & orator & cenſor fuit, filios habuit & matribus diverſos, & ætatibus longe diſpares. nam jam adoleſcente altero, matre ejus amiſſa, ipſe quoque jam multum ſenex, Salonii clientis ſui filiam virginem duxit in matrimonium, ex qua natus eſt ei M. Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum fuit à Salonio patre matris datum. ex majore autem Catonis filio, qui prætor deſignatus patre vivo mortuus eſt, & egregios de juris diſciplina libros reliquit, naſcitur hic, de quo quæritur, M. Cato M. filius, M. nepos. is ſatis vehemens orator fuit; multaſque orationes ad exemplum avi ſcriptas reliquit, & conſul cum Q. Marcio Rege fuit: inque eo conſulatu, in Africam profectus, in ea provincia mortem obiit. ſed is non ita, ut dixiſti, M. Catonis prætorii viri, qui ſe Uticæ occidit, & quem Cicero laudavit, pater fuit: nec, quia hic nepos Catonis Cenſorii, ille autem pronepos fuit, propterea neceſſum eſt patrem hunc fuiſſe. hic enim nepos, cujus hæc modo prolata oratio eſt, filium quidem majorem Catonem habuit: ſed non eum qui Uticæ periit; ſed qui, quum ædilis curulis & prætor fuiſſet; in Galliam Narbonenſem profectus, ibi vita functus eſt. ex altero autem viro Cenſorii filio longe natu mi-

tu minore, quem Salonianum eſſe appellatum dixi, duo nati ſunt, L. Cato & M. Cato. is M. Cato tribunus plebis fuit; & præturam petens mortem obiit: exque eo natus eſt M. Cato prætorius, qui ſe bello civili Uticæ interemit, de cujus vita laudibuſque quum M. Tullius ſcriberet, pronepotem eum Catonis Cenſorii dixit fuiſſe. videtis igitur hanc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita eſt, non ſolum generis ipſius tramitibus, ſed temporum quoque ſpatio differre. nam quia ille Salonianus in extrema patris ætate, ſicuti dixi, natus fuit: prognati quoque ab eo aliquanto poſteriores fuerunt, quam qui à majore fratre ejus geniti erant. hanc temporum differentiam facile animadvertetis ex hac ipſa oratione quum eam legetis. Hæc Sulpicius Apollinaris audientibus nobis dixit. quæ poſtea ita eſſe, uti dixerat, cognovimus, quum & laudationes funebres & librum commentarium de familia Porcia legeremus.

CAP. XX.

Quod à ſcriptoribus elegantiſſimis major ratio habita ſit ſonitus vocum atque verborum jucundioris, quæ à Græcis εὐφωνία dicitur, quam regulæ diſciplinæque, quæ à grammaticis reperta eſt.

INterrogatus eſt Probus Valerius (quod ex familiari ejus quondam comperi) *has* ne *urbis*, an *has urbes*, &, *hanc turrem*, an *hanc turrim*, dici oporteret. *Si aut verſum*, inquit, *pangis, aut orationem ſolutam ſtruis: atque ea verba tibi dicenda ſunt, non finitiones illas prærancidas neque fætutinas grammaticas ſpectaveris; ſed aurem tuam interroga, quo quid loco conveniat dicere. quod illa ſuaſerit, id profecto erit rectiſſimum.* Tum is, qui quæſierat, quonam modo, inquit, vis aurem meam interrogem? & Probum ait reſpondiſſe, quo ſuam Virgilius percunctatus eſt, qui diverſis in locis *urbes* & *urbis* dixit arbitrio conſilioque uſus auris. nam in primo Geor-

Georgicωn, quem ego, inquit, librum manu ipſius correctum legi, *urbis* per *i* litteram ſcripſit, verba è verſibus ejus hæc ſunt:

—— *urbis ne inviſere Cæſar,*

Terrarumque velis curam.

verte enim, & muta, ut *urbes* dicas, inſubidius neſcio quid facies & pinguius. contra in tertio Æneïdos *urbes* dixit per *e* litteram.

Centum urbes habitant magnas.

Hic item muta, ut *urbis* dicas: nimis exilis vox erit & exſanguis. tanta quippe juncturæ differentia eſt in conſonantia vocum proximarum. præterea idem Virgilius *turrim* dicit, non *turrem*, & *ſecurim*, non *ſecurem*,

Turrim in præcipiti ſtantem. &

Incertam excuſſit cervice ſecurim.

quæ ſunt, opinor, jucundioris gracilitatis, quam ſi ſuo utrumque loco per *e* litteram dicas. At ille, qui interrogaverat, rudis profecto & aure agreſti homo, Cur, inquit, aliud alio in loco potius rectiuſque eſſe dicas, non ſane intelligo. Tum Probus jam commotior, Noli, inquit, igitur laborare, utrum iſtorum debeas dicere, *urbis* an *urbes*. nam quum id genus ſis, quod video, ut ſine jactura tui pecces, nihil perdes, utrum dixeris. His tum verbis Probus & hac fini, hominem dimiſit, ut mos ejus fuit erga indociles, prope inclementer. Nos autem aliud quoque poſtea conſimiliter à Virgilio duplici modo ſcriptum invenimus. nam & *tres* & *tris* poſuit, eodem in loco, ea judicii ſubtilitate, ut ſi aliter dixeris mutaveriſque, & aliquid tamen auris habeas, ſentias ſuavitatem ſonitus claudere. verſus ex decimo hi ſunt:

Tres quoque Threicios Boreæ de gente ſuprema,

Et tris quos Idas pater & patria Iſmara mittit.

tres illic, *tris* hîc. penſicula utrumque & modulare: reperies ſuo quodque in loco ſonare aptiſſime. ſed in illo quoque itidem Virgilii verſu,

Hæc finis Priami fatorum,

ſimul

ſimul ut & *hic finis* dicas, durum atque abſonum erit, reſpuentque aures, quod mutaveris. ſicut illud contra ejuſdem Virgilii inſuavius facias ſi mutes:

Quem das finem, rex magne, laborum? nam ſi ita dicas, *Quam das finem*; injucundum neſcio quo pacto & laxiorem vocis ſonum feceris. Ennius item *rectos cupreſſos* dixit contra receptum vocabuli genus, hoc verſu:

Capitibus nutantis pinos rectoſque cupreſſos.

firmior ei, credo, & viridior ſonus eſſe vocis viſus eſt *rectos* dicere *cupreſſos*, quam *rectas*. contra veró idem Ennius in annali duodevicesimo *aëre fulva* dixit, non *fulvo*; non ob id ſolum quod Homerus ἠέρα βαθεῖαν dicit; ſed quod hic ſonus, opinor, vocabilior eſt viſus & amœnior. ſicuti etiam M. Ciceroni mollius teretiuſque viſum, in quinta in Verrem, *fretu*, ſcribere, quam, *freto*. *perangusto*, inquit, *fretu diviſa*. erat enim craſſius vaſtiuſque, *perangusto freto*, dicere. itidem in ſecunda, ſimili uſus modulamine, *manifeſto peccatu*, inquit, non, *peccato*. hoc enim ſcriptum in uno atque in altero antiquiſſimæ fidei libro Tironiano reperi. verba ſunt Ciceronis hæc: *Nemo ita vivebat, ut nulla ejus vitæ pars ſummæ turpitudinis eſſet expers: nemo ita in manifeſto peccatu tenebatur, ut quum impudens fuiſſet in facto, tum impudentior videretur ſi negaret.* Hujus autem vocis quum elegantior hoc in loco ſonus eſt, tum ratio certa & probata eſt. Hic enim *peccatus*, quaſi *peccatio*, recte Latineque dicitur: ſicut, hic *inceſtus*, non qui admiſit, ſed quod admiſſum eſt, & *tributus*, quod *tributum* nos dicimus, à pleriſque veterum dicta ſunt. hic quoque *allegatus* & hic *arbitratus* pro *allegatione* proque *arbitratione* dicuntur. qua ratione ſervata, *arbitratu* & *allegatu meo* dicimus. Sic igitur, *in manifeſto peccatu*, dixit, ut, *in manifeſto inceſtu*, veteres dixerunt. non quin Latinum eſſet, *peccato*, dicere: ſed quia in loco iſto poſitum ſubtilius ad aurem molliuſque eſt. Lucretius æque auribus ſerviens

O *funem*

funem feminino genere appellavit, in hiſce verſibus,

Haud, ut opinor, enim mortalia ſæcla ſuperne
Aurea de cœlo demiſit funis in arva.

quum dicere uſitatius manente numero poſſet:

Aureus è cœlo demiſit funis in arva.

Sacerdotes quoque feminas M. Cicero *antiſtitas*, dicit, non, ſecundum grammaticam legem, *antiſtites.* nam quum inſolentias verborum à veteribus dictorum plerumque reſpueret, hujus tamen verbi in ea parte ſonitu delectatus, *Sacerdotes*, inquit, *Cereris atque illius fani antiſtitæ.* uſque adeo in quibuſdam neque rationem verbi neque conſuetudinem, ſed ſolam aurem ſecuti ſunt ſuis verba modulis penſitantem. *Quod qui non ſentiunt*, inquit idem ipſe M. Cicero, quum de numeroſa & apta oratione diſſereret, *quas auris habeant aut quid in his hominis ſimile ſit, neſcio.* Illud vero cumprimis apud Homerum veteres grammatici annotaverunt; quod, quum dixiſſet quodam in loco κολοιούς τε ψῆράς τε, alio in loco non ψηρῶν τε, ſed ψαρῶν dixit:

Τῶν δ' ὥς τε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν.

ſequutus non communem, ſed propriam in quoque vocis ſitu jucunditatem: nam ſi alterum in alterius loco ponas, utrumque feceris ſonitu inſuave.

CAP. XXI.

Verba T. Caſtricii rhetoris ad diſcipulos adoleſcentes de veſtitu atque calceatu non decoro.

T. Caſtricius rhetoricæ diſciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi ac docendi, ſumma vir auctoritate gravitateque, & à divo Hadriano in mores atque litteras ſpectatus, quum me præſente (uſus ſum enim eo magiſtro) diſcipulos quoſdam ſuos ſenatores vidiſſet die feriato tunicis & lacernis indutos & gallicis calceatos; *Equidem*, inquit, *maluiſſem vos togatos eſſe. pigitum eſt, cinctos ſaltem eſſe & penulatos. ſed ſi hic veſter hujuſcemodi veſtitus*

tas de multo jam uſu innoſcibilis eſt: ſoleatos tamen vos populi Romani ſenatores per urbis vias ingredi nequaquam decorum eſt, non hercle vobis minus, quam illi tum fuit, cui hoc M. Tullius pro turpi crimine objectavit: Hæc me audiente Caſtricius, & quædam alia ad eam rem conducentia Romane & ſevere dixit. plerique autem ex iis, qui audiverant, requirebant, cur ſoleatos dixiſſet, qui gallicas, non ſoleas, haberent. ſed Caſtricius profecto ſcite atque incorrupte loquutus eſt. omnia enim ferme id genus quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cetera prope nuda & teretibus habenis vincta ſunt, ſoleas dixerunt: nonnumquam voce Græca crepidulas. *Gallicas* autem verbum eſſe opinor novum, non diu ante ætatem M. Ciceronis uſurpari cœptum. itaque ab eo ipſo poſitum eſt in ſecunda Antonianarum. *Cum gallicis,* inquit, *& lacerna cucurriſti.* neque in ea ſignificatione id apud quemquam alium ſcriptum lego gravioris dumtaxat auctoritatis ſcriptorem: ſed ut dixi, crepidas & crepidulas prima ſyllaba correpta id genus calceamentum appellaverunt, quod Græci κρηπῖδας vocant, ejuſque calceamenti ſutores crepidarios dixerunt. Sempronius Aſellio in libro rerum geſtarum quartodecimo, *Crepidarium,* inquit, *cultellum rogavit à crepidario ſutore.*

Cap. XXII.

Comprecationes, quæ ritu Romano fiunt diis, expoſita ſunt in libris ſacerdotum; inter quas Marti Nerienem tribuunt; & quid Neriene *ſeu* Nerio *nomen importet.*

Comprecationes deûm immortalium, quæ ritu Romano fiunt, expoſitæ ſunt in libris ſacerdotum populi Romani & in pleriſque antiquis orationibus. In iis ſcriptum eſt, *Luam Saturni, Salaciam Neptuni, Horam Quirini, Jurites Quirini, Naiam Volcani, Heriem Junonis, Molas Martis, Nerienemque Martis.* ex quibus id quod poſtremum poſui, ſic pleroſ-

que dicere audio ut primam in eo ſyllabam producant, quo Græci modo dicunt νηρείδας. ſed qui probe loquuti ſunt, primam correptam dixerunt, tertiam produxerunt. eſt enim rectus caſus vocabuli ejus, ſicut in libris veterum ſcriptum eſt, *Nerio*. quamquam M. Varro in ſatyra Menippæa, quæ inſcribitur σκιαμαχία, non *Nerio* ſed *Nerienes* vocative dicit in his verſibus:

Ted Anna Perenna, Panda, te Lato, Pales,
Nerienes, Minerva, Fortuna, ac Ceres.

ex quo nominandi quoque caſum eundem fieri neceſſum eſt. ſed *Nerio* à veteribus ſic declinatur, quaſi Anio. nam proinde ut *Anienem*, ſic *Nerienem* dixerunt tertia ſyllaba producta. id autem ſive *Nerio* ſive *Nerienes* eſt, Sabinum verbum eſt, eoque ſignificatur virtus & fortitudo, itaque ex Claudiis, quos à Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia atque præſtanti fortitudine *Nero* appellatus eſt. ſed id Sabini accepiſſe à Græcis videntur, qui vincula & firmamenta membrorum *Neura* dicunt. unde nos quoque Latine *nervos* appellamus. *Nerio* igitur Martis vis & potentia & majeſtas quædam eſſe Martis demonſtratur. Plautus autem in Truculento conjugem eſſe Nerienem Martis dicit; atque id ſub perſona militis in hoc verſu:

Mars peregre adveniens ſalutat Nerienem uxorem ſuam.

Super ea re audivi non incelebrem hominem dicere, nimis comice Plautum imperito & incondito militi falſam novamque opinionem tribuiſſe, ut Nerienem conjugem eſſe Martis putaret. Sed id perite magis quam comice dictum intelliget, qui leget Cn. Gellii annalem tertium, in quo ſcriptum eſt, Herſiliam, cum apud T. Tatium verba faceret pacemque óraret, ita precatam eſſe; *Neria Martis te obſecro, pacem dare, uti liceat nuptiis propriis & proſperis uti, quod de tui conjugis conſilio contigit, uti nos itidem integras raperent, unde liberos ſibi, ſuis poſteris, patriæ pararent. De tui*, inquit, *conjugis conſilio*, Martem ſcilicet ſignificans.

per

per quod apparet non eſſe id poëtice à Plauto dictum; ſed eam quoque traditionem fuiſſe, ut Nerio à quibuſdam uxor eſſe Martis diceretur. Inibi autem animadvertendum eſt, quod Gellius *Neria* dicit per *a* litteram, non *Nerio*, neque *Nerienes*. præter Plautum etiam præterque Gellium Licinius Imbrex vetus comœdiarum ſcriptor in fabula, quæ Neæra inſcripta eſt, ita ſcripſit:

Nolo ego Neæram te vocent, ſed Nerienem;
Quum quidem Marti es in connubium data.

ita ſe numerus hujuſce verſus habet, ut tertia in eo nomine ſyllaba, contra quam ſupra dictum eſt, corripienda ſit. cujus ſonitus quanta apud veteres indifferentia ſit, notius eſt, quam ut plura in id verba ſumenda ſint: Ennius autem in primo annali in hoc verſu;

Nerienem Mavortis & Herclem,

ſi, quod minime ſolet, numerum ſervavit; primam ſyllabam intendit, tertiam corripuit. Ac ne hic quidem prætermittendum puto, cuicuimodi eſt, quod in commentario quodam Servii Claudii ſcriptum invenimus, *Nerio* dictum quaſi *Neirio*, hoc eſt, ſine ira & cum placiditate: ut eo nomine mitem tranquillumque fieri Martem precemur. *ne* enim particula, ut apud Græcos, ita plerumque in Latina quoque lingua privativa eſt.

CAP. XXIII.

M. Catonis conſularis & cenſorii pulcherrima exprobratio contra philoſophantes nomine & non re.

M. Cato, conſularis & cenſorius, publicis jam privatiſque opulentus rebus, villas ſuas inexcultas & rudes, ne tectorio quidem prælitas fuiſſe dicit ad annum uſque ætatis ſuæ ſeptuageſimum. atque ibi poſtea his verbis utitur: *Neque mihi*, inquit, *ædificatio, neque vaſum, neque veſtimentum ullum eſt manu precioſum, neque precioſus ſervus neque ancilla eſt.*

ſi quid eſt, inquit, *quod utar; utor. ſi non eſt, egeo. ſuum cuique per me uti atque frui licet.* tum deinde addit: *Vitio vertunt, quia multa egeo. at ego illis quia nequeunt egere.* Hæc mera veritas Tuſculani hominis, egere ſe multis rebus, & nihil tamen cupere dicentis, plus hercle promovet ad exhortandam parſimoniam, ſuſtinendamque inopiam, quam Græcæ iſtorum præſtigiæ philoſophari ſeſe dicentium, umbraſque verborum inanes fingentium; qui ſe nihil habere & nihil tamen egere ac nihil cupere dicunt, quum & habendo & egendo & cupiendo ardeant.

CAP. XXIV.

Quaſitum tractatumque quid ſint manubiæ: *atque inibi dicta quadam de ratione utendi verbis pluribus idem ſignificantibus.*

IN faſtigiis fori Trajani ſimulacra ſunt ſita circumundique inaúrata equorum atque ſignorum militarium: ſubſcriptumque eſt, EX MANUBIEIS. Quærebat Favorinus, quum in area fori ambularet, & amicum ſuum conſulem operiretur cauſas pro tribunali cognoſcentem, noſque tunc eum ſectaremur: quærebat, inquam, quid nobis videretur ſignificare proprie *manubiarum* illa inſcriptio. Tum quiſpiam, qui cum eo erat, homo in ſtudiis doctrinæ multi atque celebrati nominis: *Ex manubiis*, inquit, ſignificat *ex præda, manubia* enim dicuntur præda, quæ manu capta eſt. Etiamſi, inquit Favorinus, opera mihi princeps & prope omnis in litteris diſciplinisque Græcis ſumta eſt: non uſque eo tamen infrequens ſum vocum Latinarum, quas ſubſicivo aut tumultuario ſtudio colo, ut hanc ignorem interpretationem vulgariam, quod eſſe dicantur manubiæ præda. ſed quæro an M. Tullius, verborum homo diligentiſſimus, in oratione quam dixit de lege agraria kalendis Januariis contra Rullum, inani & illepida geminatione junxerit *manubias* & *prædam*, ſi duo hæc verba

ba idem ſignificant, neque ulla re aliqua diſſident. atque, ut erat Favorinus egregia vel divina quadam memoria, verba ipſa M. Tullii ſtatim dixit. ea nos adſcribimus hic, *Prædam, manubias, ſectionem, caſtra denique Cn. Pompeii ſedente imperatore decemviri vendent.* & infra itidem duo hæc ſimul junctim poſita dixit: *Ex præda, ex manubiis, ex auro coronario.* ac deinde ad eum convertit, qui manubias eſſe prædam dixerat: &, Videturne tibi, inquit, utroque in loco M. Cicero duobus verbis idem, ſicuti tu putas, ſignificantibus inepte & frigide eſſe uſus? ac tali loco dignus, quali apud Ariſtophanem facetiſſimum comicorum Euripides Æſchylum inſectatus eſt? quum ait,

Δὶς ταυτὸν ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος.
Ἥκω γὰρ εἰς γῆν φησι καὶ κατέρχομαι.
Ἥκω δὲ ταυτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι.
Νὴ τὸν Δί', ὥσπερ εἴ τις εἴποι γείτονι,
Χρῆσον σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει κάρδοπον.

Nequaquam vero, inquit ille, talia videntur, quale eſt *μάκτρα* & *κάρδοπος*, quæ à poëtis vel oratoribus Græcis noſtriſque celebrandæ & ornandæ rei gratia duobus eadem pluribuſve nominibus frequentantur. Quid igitur, inquit Favorinus, valet hæc repetitio inſtauratioque ejuſdem rei ſub alio nomine in *manubiis* & in *præda*? num ornat, ut alioqui ſolet, orationem? num eam modulatiorem aptioremque reddit? num onerandi vel exprobrandi criminis cauſa exaggerationem aliquam ſpecioſam facit? ſicuti in libro ejuſdem M. Tullii, qui de conſtituendo accuſatore eſt, una eademque res pluribus verbis vehementer atque atrociter dicitur: *Sicilia tota, ſi una voce loqueretur, hoc diceret, quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, ſedibus, delubris fuit.* nam quum urbes totas ſemel dixiſſet, ſedes delubraque addidit, quæ ſunt ipſa quoque in urbibus. item in eodem libro ſimili modo. *Siciliam*, inquit, *provinciam C. Verres per triennium*

depopulatus eſſe, Siculorum civitates vaſtaſſe, domos exinaniſſe, fana ſpoliaſſe dicitur. Hæc, quid videtur, quum Siciliam provinciam dixerit, atque etiam inſuper civitates addiderit; domos etiam & fana, quæ infra poſuit, comprehendiſſet, verba hæc item multa atque varia, *depopulatus eſſe, vaſtaſſe, exinaniſſe, ſpoliaſſe.* nonne unam & eamdem vim in ſeſe habent? ſane. ſed quia cum dignitate orationis & cum gravi verborum copia dicuntur, quamquam eadem fere ſint & una ſententia cooriantur, plura tamen eſſe exiſtimantur: quoniam & aures & animum ſæpius feriunt. hoc ornatus genus, in crimine uno vocibus multis atque ſævis exſtruendo, ille jam tunc M. Cato antiquiſſimus in orationibus ſuis celebravit. ſicuti in illa, quæ inſcripta eſt: *De decem hominibus:* quum Thermum accuſavit quod decem liberos homines eodem tempore interfeciſſet: hiſce verbis eamdem omnibns rem ſignificantibus uſus eſt. quæ, quoniam ſunt eloquentiæ Latinæ tunc primum exorientis lumina quædam ſubluſtria, libitum eſt ea mihi ὑπομνημονεύειν. *Tuum nefarium facinus pejore facinore operire poſtulas. ſuccidias humanas facis. tantas trucidationes facis, decem funera facis. decem capita libera interficis. decem hominibus vitam eripis, indicta cauſa, injudicatis, indemnatis.* item M. Cato in orationis principio, quam dixit in ſenatu pro Rhodienſibus, quum vellet res nimis proſperas dicere, tribus vocabulis idem ſentientibus dixit. verba ejus hæc ſunt: *Scio ſolere plerìſque hominibus in rebus ſecundis atque prolixis atque proſperis animum excellere, atque ſuperbiam atque ferociam augeſcere.* Itidem Cato, ex Originum ſeptimo, in oratione quam contra Servium Galbam dixit, compluribus vocabulis ſuper eadem re uſus eſt: *Multa me dehortata ſunt huc prodire, anni, ætas, vox, vires, ſenectus, verumenimvero quum tantam rem publicam agier arbitrarer.* ſed ante omnis apud Homerum ejuſdem rei atque ſententiæ luculenta exaggeratio eſt:

Ἔκτο-

Ἕκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς ἔκ τε κονίης
ἔκ τ' ἀνδροκτασίης ἔκ θ' αἵματος ἔκ τε κυδοιμοῦ.

item in alio verſu.

ὑσμῖναί τε μάχαι τε φόνοι τ' ἀνδροκτασίαι τε.

nam quum omnia iſta utrubique multa & continua nomina nihil plus demonſtrent quam prœlium, hujus tamen rei varia facies delectabiliter ac decore multis variiſque verbis depicta eſt. neque non illa quoque apud eumdem poëtam una in duobus verbis ſententia cum egregia ratione repetita eſt. Idæus enim, quum inter Ajacem & Hectorem decertantes armis intercederet, his ad eos verbis uſus eſt:

Μηκέτι παῖδε φίλω πολεμίζετε μηδὲ μάχεσθε.

in quo verſu non oportet videri alterum verbum, idem quod ſuperius ſignificans, ſupplendi numeri cauſa extrinſecus additum & conſarcinatum. eſt enim hoc inane admodum & futile, ſed quum in juvenibus gloriæ ſtudio flagrantibus pervicaciam ferociamque & cupidinem pugnæ leniter tamen ac blande objurgaret: atrocitatem rei & culpam perſeverandi bis idem dicendo alio atque alio verbo auxit, inculcavitque, duplexque eadem compellatio admonitionem facit inſtantiorem. ne illa quidem ejuſdem ſignificationis repetitio ignava & frigida videri debet:

Μνηστῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε
ἤρτυον ——.

quod bis idem θάνατον καὶ μόρον dixerit. indignitas enim moliendæ tam acerbæ tamque injuſtæ necis miranda mortis iteratione defleta eſt. Ceterum quis tam obtunſo ingenio eſt, quin intelligat,

Βάσκ' ἴθι οὖλε Ὄνειρε, καὶ
Βάσκ' ἴθ' Ἶρι ταχεῖα,

verba duo idem ſignificantia non fruſtra poſita eſſe ἐκ παραλλήλου, ut quidam putant, ſed hortamentum eſſe acre imperatæ celeritatis? Verba quoque illa Marci Ciceronis in L. Piſonem trigemina, etiam ſi duræ

auris hominibus non placent, non venuſtatem modo numeris quæſiverunt, ſed figuram ſimulationemque oris pluribus ſimul vocibus verberaverunt. *Vultus denique*, inquit, *totus*, *qui ſermo quidam tacitus mentis eſt, hic in fraudem homines impulit; hic eos quibus erat ignotus decepit, feſellit, induxit.* quid igitur? ſimile eſt, inquit, apud eumdem *in præda* & *manubiis*? nihil profecto iſtiuſmodi. nam neque ornatius fit additis manubiis; neque exaggeratius modulatiusve: ſed aliud omnino *præda* eſt, ut in libris rerum verborumque veterum ſcriptum eſt, aliud *manubiæ*. nam *præda* dicitur corpora ipſa rerum, quæ capta ſunt: *manubiæ* vero appellatæ ſunt pecunia à quæſtore ex venditione prædæ redacta. utrumque ergo dixit M. Tullius, cumulandæ invidiæ gratia, decemviros ablaturos, perſequuturoſque & prædam quæ nondum eſſet venundata, & pecuniam quæ ex venditione prædæ percepta eſſet. Itaque hæc inſcriptio, quam videtis, EX MANUBIEIS, non res corporaque ipſa prædæ demonſtrat (nihil enim captum eſt horum à Trajano ex hoſtibus); ſed facta eſſe hæc comparataque ex manubiis, id eſt, ex pecunia prædaticia declarat. *manubiæ* enim ſunt, ſicuti jam dixi, non præda, ſed pecunia per quæſtorem populi Romani ex præda vendita contracta. Quod per quæſtorem autem dixi, intelligi nunc oportet præfectum ærario ſignificari. nam cura ærarii à quæſtoribus ad præfectos ærarii tralata eſt. Eſt tamen non nuſquam invenire ita ſcripſiſſe quoſdam non ignobiles ſcriptores, ut aut temere aut incurioſe *prædam* pro *manubiis*, & *manubias* pro *præda* poſuerint: aut tropica quadam figura mutationem vocabuli fecerint. quod facere conceſſum eſt ſcite id periteque facientibus. ſed enim, qui proprie atque ſignate loquuti ſunt, ſicuti hoc in loco M. Tullius, *manubias* pecuniam dixerunt.

CAP. XXV.

Verba P. Nigidii, quibus dicit in nomine, Valeri, *in caſu vocandi primam ſyllabam acuendam eſſe: & item alia ex ejuſdem verbis ad rectam ſcripturam pertinentia.*

P. Nigidii verba ſunt ex commentariorum grammaticorum viceſimoquarto, hominis in diſciplinis doctrinarum omnium præcellentis. *Deinde*, inquit, *voculatio qui poterit ſervari, ſi non ſciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi an vocandi ſint? nam interrogandi ſecunda ſyllaba ſuperiore tono eſt quam prima: deinde noviſſima dejicitur, at in caſu vocandi ſummo tono eſt prima; deinde gradatim deſcendunt.* ſic quidem P. Nigidius dici præcipit. ſed ſi quis nunc Valerium appellans, in caſu vocandi, ſecundum id præceptum Nigidii acuerit primam, non aberit quin rideatur. Summum autem tonum *προσῳδίαν* acutam dicit: & quem *accentum* nos dicimus, *voculationem* appellat: & *caſum interrogandi* eum dicit, quem nunc nos *genitivum* dicimus. id quoque in eodem libro Nigidiano animadvertimus. *Si hujus*, inquit, *amici vel hujus magni ſcribas; unum, i, facito extremam. ſin vero hi magnei, hi amicei, caſu multitudinis recto, tum ante, i, ſcribendum erit, e, atque idipſum facies in ſimilibus. item ſi hujus terrai ſcribas: i littera ſit extrema. ſi huic terræ; per, e, ſcribendum eſt. item qui ſcribit mei ſtudioſus; per, e, &, i, ſcribat.* at *quum mi: tum per i unum ſcribendum eſt, non per e: quia dandi caſus eſt.* Hæc nos auctoritate doctiſſimi hominis adducti, propter eos qui harum quoque rerum ſcientiam quærunt, non prætermittenda exiſtimavimus.

CAP. XXVI.

De verſibus, quos Virgilius ſectatus videtur Homeri ac Parthenii.

PArthenii poëtæ verſus eſt:

Γλαύκῳ καὶ Νήρει καὶ Εἰναλίῳ Μελικέρτῃ.

eum verſum Virgilius æmulatus eſt. itaque fecit duobus vocabulis venuſte immutatis parem:

Glauco & Panopeæ & Inoo Melicertæ.

ſed illi Homerico non ſane re parem neque ſimilem fecit. eſſe enim videtur Homeri ſimplicior & ſincerior, Virgilii autem νεωτερικώτερος, & quodam quaſi ferrumine immiſſo fucatior:

Ταῦρον δ' Ἀλφειῷ, ταῦρον δὲ Ποσειδάωνι.

Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo.

CAP. XXVII.

De ſententia Panætii philoſophi, quam ſcripſit in libro de officiis ſecundo; qua hortatur ut homines ad cavendas injurias in omni loco intenti paratique ſint.

LEgebatur Panætii philoſophi liber de officiis ſecundus; ex tribus illis inclutis libris, quos M. Tullius magno cum ſtudio maximoque opere æmulatus eſt. ibi ſcriptum eſt, cum multa alia ad bonam frugem ducentia, tum vel maxime, quod eſſe hærereque in animo debet. id autem eſt ad hanc ferme ſententiam: Vita, inquit, hominum, qui ætatem in medio rerum agunt, ac ſibi ſuiſque eſſe uſui volunt, negotia periculaque ex improviſo aſſidua & prope quotidiana fert. ad ea cavenda atque declinanda proinde eſſe oportet animo ſemper promto atque intento, ut ſunt athletarum, qui pancratiæ vocantur, nam ſicuti illi ad certandum vocati projectis alte brachiis conſiſtunt, caputque & os ſuum manibus oppoſitis quaſi vallo præmœniunt; membraque eorum omnia, priuſquam pugna mota eſt, aut

aut ad vitandos ictus cauta ſunt, aut ad faciendos parata: ita animus atque mens viri prudentis, adverſus vim & petulantias injuriarum omni in loco atque in tempore proſpiciens, debet eſſe erecta, ardua, ſepta ſolide, expedita, numquam connivens, nuſquam aciem ſuam flectens, conſilia cogitationeſque contra fortunæ verbera contraque inſidias iniquorum quaſi brachia & manus protendens; ne qua in re adverſa & repentina incurſio imparatis improtectiſque nobis oboriatur.

Cap. XXVIII.

Quod Quadrigarius, cum multis mortalibus *dixit: ad quid & quantum differret ſi dixiſſet*, cum multis hominibus.

VErba ſunt Claudii Quadrigarii ex annalium ejus tertiodecimo: *Concione dimiſſa Metellus in Capitolium venit cum mortalibus multis. inde domum proficiſcitur. tota civitas eum reduxit.* Quum is liber eaque verba M. Frontoni, nobis ei ac pleriſque aliis aſſidentibus, legerentur; & cuidam haud ſane viro indocto videretur *multis mortalibus*, pro *hominibus multis*, inepte frigideque in hiſtoria, nimiſque id poëtice dixiſſe: tum Fronto illi, cui hoc videbatur, Ain' tu, inquit, aliarum homo rerum judicii elegantiſſimi *mortalibus multis* ineptum tibi videri & frigidum? nihil autem arbitrare cauſæ fuiſſe, quod vir modeſtus atque puri ac prope quotidiani ſermonis *mortalibus* maluit, quam *hominibus* dicere? eamdemque credis futuram fuiſſe multitudinis demonſtrationem, ſi *cum multis hominibus*, ac non, *cum multis mortalibus* diceret. Ego quidem, inquit, ſic exiſtimo, niſi ſi me ſcriptoris iſtius omniſque antiquæ orationis amor atque veneratio cæco eſſe judicio facit, longe atque longe eſſe amplius, prolixius, fortius, in ſignificanda totius prope civitatis multitudine *mortales* quam *homines* dixiſſe. namque multo-

rum hominum appellatio intra modicum quoque numerum cohiberi atque includi poteſt, *multi* autem *mortales* neſcio quo pacto & quodam ſenſu inenarrabili omne fere genus, quod in civitate eſt, & ordinum & ætatium & ſexus, comprehendunt. quod ſcilicet Quadrigarius, ita ut res erat, ingentem atque promiſcam multitudinem volens oſtendere, *cum multis mortalibus Metellum in Capitolium veniſſe* dixit, ἐμφατικώτερον, quam ſi cum multis hominibus dixiſſet. Ea nos omnia, quæ Fronto dixit, quum ita, ut par erat, non approbantes tantum, ſed admirantes quoque audiremus. Videte tamen, inquit, ne exiſtimetis ſemper atque in omni loco, *mortales multos*, pro, *multis hominibus*, eſſe dicendum, ne plane fiat Græcum illud de Varronis ſatyra proverbium; τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. Hoc judicium Frontonis, etiam de parvis minutiſque vocabulis, non prætermittendum putavi: ne nos ſorte fugeret lateretque ſubtilior hujuſcemodi verborum conſideratio.

CAP. XXIX.

Non hactenus eſſe faciem, *qua vulgo dicitur.*

Animadvertere eſt pleraque verborum Latinorum ex ea ſignificatione, in qua nata ſunt deceſſiſſe vel in aliam longe vel in proximam, eamque deceſſionem factam eſſe conſuetudine & inſcitia temere dicentium, quæ, cuimodi ſint, non didicerint. ſicuti quidam faciem eſſe hominis putant os tantum & oculos & genas, quod Græci πρόσωπον dicunt: quando facies ſit forma omnis & modus & factura quædam corporis totius, à faciendo dicta, ut ab aſpectu ſpecies & à fingendo figura. itaque Pacuvius in tragœdia, quæ Niptra inſcribitur, *faciem* dixit *hominis* pro corporis longitudine.

Ætate, inquit, *integra, feroci ingenio, facie procera virum.*

Non ſolum autem in hominum corporibus, ſed

etiam

etiam in rerum cujuſquemodi aliarum, facies dicitur, nam montis & cœli & maris facies, ſi tempeſtive dicatur, probe dicitur. Salluſtii verba ſunt ex hiſtoria ſecunda: *Sardinia in Africo mari facie veſtigii humani in Orientem quam in Occidentem latior prominet.* Ecce autem id quoque in mentem venit, quod etiam Plautus in Pœnulo *faciem*, pro totius corporis coloriſque habitu dixit. verba Plauti hæc ſunt:

Sed earum nutrix qua ſit facie, mihi expedi.
Statura haud magna, corpore aquilo'ſt. ipſa ea'ſt.
Specie venuſta, ore parvo atque oculis pernigris.
Formam quidem hercle verbis depinxti probe.

Præterea memini Quadrigarium in undecimo *faciem* pro ſtatura totiuſque corporis figura dixiſſe.

CAP. XXX.

Quid ſit in ſatyra M. Varronis, caninum prandium.

LAudabat venditabatque ſe nuper quiſpiam in libraria ſedens, homo inepteglorioſus, tamquam unus eſſet ſub omni cœlo ſatyrarum M. Varronis enarrator; quas partim Cynicas, alii Menippæas appellant. & jaciebat inde quædam non admodum difficilia: ad quæ conjicienda adſpirare poſſe neminem dicebat. Tum forte eum ego librum, ex iſdem ſatyris, ferebam, qui ὑδροκύων inſcriptus eſt. propius igitur acceſſi: & Noſti, inquam, magiſter verbum illud ſcilicet è Græcia vetus; Muſicam, quæ ſit abſcondita, eam eſſe nulli rei? oro te legas hos verſus pauculos, & proverbii iſtius, quod in his verſibus eſt, ſententiam dicas mihi. lege, inquit, tu mihi potius; quæ non intelligis; ut ea tibi ego enarrem. Quonam, inquam, pacto legere ego poſſum, quæ non aſſequor? indiſtincta namque fient & confuſa quæ legero, & tuam quoque impedient intentionem. Tunc aliis etiam, qui ibi aderant, compluribus idem comprobantibus deſiderantibuſque, accepit à me librum veterem, fidei ſpectatæ, luculente ſcriptum. accepit

pit autem inconſtantiſſimo vultu & mœſtiſſimo. ſed quid deinde dicam? non audeo hercle poſtulare, ut id credatur mihi. pueri in ludo rudes, ſi eum librum accepiſſent, non ii magis in legendo diridiculi fuiſſent: ita & ſententias intercidebat, & verba corrupte pronunciabat. reddit igitur mihi librum multis jam ridentibus; & Vides, inquit, oculos meos ægros aſſiduiſque lucubrationibus prope jam perditos? vix ipſos litterarum apices potui comprendere: quum valebo ab oculis, reviſe ad me, & librum iſtum tibi totum legam. Recte, inquam, ſit oculis magiſter tuis. ſed, in quo illis nihil opus eſt, id rogo te dicas mihi. *caninum prandium* in hoc loco, quem legiſti, quid ſignificat? atque ille egregius nebulo, quaſi difficili quæſtione perterritus, exſurgit ſtatim: & abiens, Non, inquit, parvam rem quæris. talia ego gratis non doceo. Ejus autem loci, in quo id proverbium eſt, verba hæc ſunt: *Non vides apud Mneſtheum ſcribi tria genera eſſe vini, nigrum, album, medium, quod vocant κιῤῥόν. novum, vetus, medium: & efficere nigrum virus, album urinam, medium πέψιν. novum refrigerare, vetus calefacere, medium eſſe prandium caninum?* quid ſignificet, *prandium caninum*, rem leviculam diu & anxie quæſivimus. prandium autem abſtemium, in quo nihil vini potatur, caninum dicitur. quoniam canis vino caret. quum igitur medium vinum appellaſſet, quod neque novum eſſet neque vetus, & plerumque homines ita loquantur, ut omne vinum aut novum eſſe dicant aut vetus: nullam vim habere ſignificavit neque novi neque veteris quod medium eſſet; iccirco pro vino non habendum; quia neque refrigeraret, neque calefaceret. *refrigerare* id dicit, quod Græce *ἀναψύξαι* dicitur.

LIBER XIV.

CAP. I.

Diſſertatio Favorini philoſophi adverſus eos, qui Chaldæi appellantur, & ex cœtu motibuſque ſiderum & ſtellarum fata ſe hominum dicturos pollicentur.

ADVERSUM iſtos, qui ſeſe Chaldæos ſeu genethliacos appellant, ac de motu deque poſitu ſtellarum dicere poſſe quæ futura ſunt profitentur, audivimus quondam Favorinum philoſophum Romæ Græce diſſerentem egregia atque illuſtri oratione. exercendine autem anne oſtentandi gratia ingenii, an quod ita ſerio judicatoque exiſtimaret, non habeo dicere. capita autem locorum argumentorumque, quibus uſus eſt, quod ejus meminiſſe potui, egreſſus ibi ex auditione propere annotavi, eaque fuerunt ad hanc ferme ſententiam: Diſciplinam iſtam Chaldæorum tantæ vetuſtatis non eſſe, quantæ videri volunt: neque eos principes ejus auctoreſque eſſe, quos ipſi ferant: ſed id præſtigiarum atque offuciarum genus commentos eſſe homines æruſcatores, & cibum quæſtumque ex mendaciis captantes: atque quoniam viderent terrena quædam inter homines ſita cœleſtium rerum ſenſu atque ductu moveri; quale eſt quod oceanus quaſi lunæ comes cum ea ſimul ſeneſcit adoleſcitque; hinc videlicet ſibi argumentum ad perſuadendum paraviſſe, ut crederemus omnia rerum humanarum & parva & maxima, tamquam ſtellis atque ſideribus evincta, duci & regi. eſſe autem nimis quam ineptum abſurdumque; ut, quoniam æſtus oceani cum lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicujus, quod ei forte de aquæductu cum rivalibus, aut de communi pariete cum vicino apud judicem eſt, ut exiſtimemus id negotium quaſi habe-

habena quadam de cœlo vinctum gubernari. quod & ſi vi & ratione quapiam divina fieri poteſt; nequaquam id tamen cenſebat in tam brevi exiguoque vitæ ſpatio quantovis hominis ingenio comprehendi poſſe & percipi; ſed conjectari pauca quædam, verbo ipſius utar, παχυμερέστερον nullo ſcientiæ fundo concepta, ſed fuſa & vaga & arbitraria: qualis longinqua oculorum acies eſt per intervalla media caligantium. tolli enim, quod maxime inter deos atque homines differt, ſi homines quoque res omnis poſt futuras prænoſcerent. ipſam deinde ſiderum ſtellarumque obſervationem, quam eſſe originem ſcientiæ ſuæ prædicarent, haud quaquam putabat liquide conſiſtere. nam ſi principes Chaldæi, qui in patentibus campis colebant, ſtellarum motus & vias & diſceſſiones & cœtus intuentes, quid ex iis efficeretur obſervaverunt; procedat, inquit, hæc ſane diſciplina, ſed ſub ea modo inclinatione cœli, ſub qua tunc Chaldæi fuerunt: non enim poteſt, inquit, ratio Chaldæorum obſervationis manere, ſi quis ea uti velit ſub diverſis cœli regionibus. nam quanta, inquit, partium circulorumque cœli ex devergentia & convexionibus mundi varietas ſit, quis non videt? eædem igitur ſtellæ, per quas omnia divina humanaque ferri agi contendunt, ſicuti non uſquequaque pruinas aut calores cient; ſed mutant & variant, tempeſtateſque eodem in tempore alibi placidas, alibi violentas movent: cur non eventa quoque rerum ac negotiorum alia efficiunt in Chaldæis, alia in Gætulis, alia apud Danubium, alia apud Nilum? Per autem, inquit, inconſequens, ipſum quidem corpus & habitum tam profundi aëris ſub alio atque alio cœli curvamine non eumdem manere; in hominum autem negotiis ſtellas iſtas opinari idem ſemper oſtendere, ſi eas ex quacumque terra conſpexeris. præterea mirabatur id cuiquam pro percepto liquere, ſtellas iſtas, quas à Chaldæis & Babyloniis ſive Ægyptiis obſervatas ferunt, (quas multi

multi *erraticas*, Nigidius *errones* vocat) non eſſe plures quam volgo dicerentur. poſſe enim fieri exiſtimabat, ut & alii quidam planetes pari poteſtate eſſent, ſine quibus recta atque perpetua obſervatio perfici non quiret; neque tamen cernere homines poſſint, propter exſuperantiam vel ſplendoris vel altitudinis. Nam & quædam, inquit, ſidera è quibuſdam terris conſpiciuntur, earumque terrarum hominibus nota ſunt: ſed eadem ipſa ex alia omni terra non videntur, & ſunt aliis omnino ignotiſſima; atque, ut demus, inquit, & has tantummodo ſtellas, & ex una parte terræ obſervari debuiſſe; quæ tandem finis obſervationis iſtius fuit, & quæ tempora ſatis eſſe viſa ſunt ad percipiendum, quid præmonſtraret aut cœtus ſtellarum, aut circumitus, aut tranſitus? nam ſi iſto modo cœpta fieri obſervatio eſt, ut animadverteretur quo habitu, quaque forma, quaque poſitura ſtellarum aliquis naſceretur: tum deinceps ab ineunte vita, fortuna ejus, & mores, & ingenium, & circumſtantia rerum negotiorumque, & ad poſtremum finis etiam vitæ exſpectaretur; eaque omnia, ut uſu venerant, litteris mandarentur; ac poſtea longis temporibus, quum ipſæ illæ eodem in loco eodemque habitu forent, eadem ceteris quoque eventura exiſtimarentur, qui eodem illo tempore nati fuiſſent; ſi iſto, inquit, modo obſervari cœptum eſt, & ex ea obſervatione compoſita quædam diſciplina eſt; nullo id pacto poteſt procedere. dicant enim quot tandem annis, vel potius quot ſæculis orbis hic obſervationis perfici quiverit. conſtare quidem inter aſtrologos dicebat, ſtellas ipſas, quas *erraticas* dicerent, quæ eſſe omnium rerum fatales viderentur, infinito prope & innumerabili numero annorum ad eumdem locum, quum eodem habitu ſimul omnes profectæ ſunt, regredi; ut neque ullus obſervationis tenor, neque memoriæ ulla effigies litterarum tanto ævo potuerint edurare. atque illud etiam cuimodi eſſet conſiderandum

dum putabat; quod aliud ſtellarum agmen foret, quo primum tempore conciperetur homo in utero matris, aliud poſtea quum in decem menſibus proximis in lucem ederetur. quærebatque, qui conveniret diverſam ſuper eodem fieri demonſtrationem: ſi, ut ipſi putarent, alius atque alius earumdem ſtellarum ſitus atque ductus alias atque alias fortunas daret. ſed & nuptiarum tempore, ex quibus liberi quærerentur, atque ipſo etiam illo maris atque feminæ coitu, jam declarari oportere dicebat, certo quodam & neceſſario ſtellarum ordine, quales qualique fortuna homines gignerentur: ac multo etiam ante, quam pater ipſe atque mater naſcerentur, ex eorum genitura debuiſſe jam tunc proſpici, quinam olim futuri eſſent, quos ii creaturi forent, & ſupra longe atque longe per infinitum: ut, ſi diſciplina iſta fundamento aliquo veritatis nixa eſt, centeſimo uſque ab hinc ſæculo, vel magis primo cœli atque mundi exordio, atque inde jam deinceps, continua ſignificatione, quotiens generis auctores ejuſdem homines naſcerentur, ſtellæ iſtæ præmonſtrare debuerint, qualis qualique fato futurus ſit, quiſquis hodie natus eſt. Quo autem, inquit, pacto credi poteſt, uniuſcujuſque ſtellarum formæ & poſitionis ſortem atque fortunam uni omnino homini certam deſtinatamque eſſe: eamque formam, poſt longiſſima ſæculorum ſpatia, reſtitui, ſi vitæ fortunarumque ejuſdem hominis judicia, in tam brevibus intervallis, per ſingulos majorum ejus gradus, perque infinitum ſucceſſionum ordinem, tam ſæpe ac tam multipliciter eadem ipſa non eadem ſtellarum facie denotantur? quod ſi id fieri poteſt, eaque diverſitas atque varietas admittitur per omnis antiquitatis gradus, ad ſignificanda eorum hominum, qui poſt naſcentur, exordia: imparilitas hæc turbat obſervationem, omniſque ratio diſciplinæ confunditur. jam vero id minime ferendum cenſebat, quod non modo caſus eventaque quæ evenirent extrinſecus, ſed conſilia quoque hominum ipſa & arbitria, & varias volun-

luntates appetitioneſque & declinationes, & fortuitos repentinoſq; in leviſſimis rebus animorum impetus receſſuſque, moveri agitarique deſuper è cœlo putarent: tamquam quod forte ire in balneas volueris, ac deinde nolueris, atque id rurſum volueris, non ex aliqua diſpari variaque animi agitatione, ſed neceſſaria quadam errantium ſiderum reciprocatione contigerit: ut plane homines non, quod dicitur, λογικὰ ζῶα, ſed ludicra & ridenda quædam neuroſpaſta eſſe videantur, ſi nihil ſua ſponte, nihil arbitratu ſuo faciunt: ſed ducentibus ſtellis & aurigantibus. ac ſi, inquit, potuiſſet prædici affirmanter, Pyrrhuſne rex, an M. Curius prœlio victurus eſſet: cur tandem non de alea quoque, ac de calculis & alveolo audent dicere, quinam ibi ludentium vincat? an videlicet magna ſciunt, parva neſciunt: & minora majoribus imperceptiora ſunt? ſed ſi magnitudines rerum ſibi vindicant: magiſque eſſe perſpicuas, & facilius comprehendi poſſe dicunt: Volo, inquit, mihi reſpondeant, quid in hac totius mundi contemplatione, præſtantis naturæ operibus, in tam parvis atque brevibus negotiis fortuniſque hominum magnum putent? atque id velim etiam, inquit, ut reſpondeant: ſi tam parvum atque rapidum eſt momentum temporis, in quo homo naſcens fatum accipit, ut in eodem illo puncto ſub eodem circulo cœli plures ſimul ad eamdem competentiam naſci non queant: & ſi iccirco gemini quoque non eadem vitæ ſorte ſunt, quoniam non eodem temporis puncto editi ſunt, peto, inquit, reſpondeant, curſum illum temporis tranſvolantis, qui vix cogitatione animi comprehendi poteſt, quonam pacto aut conſulto aſſequi queant, aut ipſi perſpicere & deprehendere: quum in tam præcipiti dierum noctiumque vertigine minima momenta ingentes facere dicant mutationes? ad poſtremum autem, & quid eſſet, quod adverſum hoc dici poſſet, requirebat; quod homines utriuſque ſexus omnium ætatium, diverſis ſtellarum motibus in vitam editi,

regio-

regionibus, ſub quibus geniti ſunt, longe diſtantibus, omnes tamen iſti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut opidorum expugnationibus, aut eadem in navi fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemque ictu temporis univerſi ſimul interirent. quod ſcilicet, inquit, numquam eveniret, ſi momenta naſcendi ſingulis attributa ſuas unumquodque leges haberent. quod ſi quædam, inquit, in hominum morte atque vita etiam diverſis temporibus editorum per ſtellarum pares quoſdam poſtea conventus, paria nonnulla & conſimilia poſſe dicunt obtingere: cur non aliquando poſſint omnia quoque paria uſu venire; ut exſiſtant per hujuſcemodi ſtellarum concurſiones & ſimilitudines Socratæ ſimul & Antiſthenæ, & Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, vita omni & morte pari? quod nequaquam, inquit, prorſus fieri poteſt. non igitur hac cauſa probe uti queunt, adverſum hominum impares ortus, interitus pares. Illud autem condonare ſe iis dicebat, quod non id quoque requireret, ſi vitæ mortiſque hominum rerumque humanarum omnium tempus & ratio & cauſa in cœlo & apud ſtellas foret, quid de muſcis aut vermiculis aut echinis, multiſque aliis minutiſſimis terra marique animantibus dicerent? an iſta quoque iſdem, quibus homines, legibus naſcerentur, iſdemque itidem exſtinguerentur: ut aut ranunculis quoque & culicibus naſcendi fata ſint de cœleſtium ſiderum motibus attributa; aut, ſi id non putarent, nulla ratio videretur, cur ea ſiderum vis in hominibus valeret, deficeret in ceteris. hæc nos ſicca & incondita & propemodum jejuna oratione attigimus. at Favorinus, ut hominis ingenium fuit, aut, quæ eſt Græcæ facundiæ copia ſimul & venuſtas, latius ea & amœnius & ſplendidius & profluentius exſequebatur, atque identidem commonebat, ut caveremus, ne qua nobis iſti ſycophantæ ad faciendam fidem irreperent, quod viderentur quæ-

dam

dam interdum vera effutire aut ſpargere. non enim comprenſa, inquit, neque definita neque percepta dicunt, ſed lubrica atque ambagioſa conjectatione nitentes inter falſa atque vera pedetentim quaſi per tenebras ingredientes eunt: & aut multa tentando incidunt repente imprudentes in veritatem: aut ipſorum, qui eos conſulunt, multa credulitate ducente perveniunt callide ad ea quæ vera ſunt: & iccirco videntur in præteritis rebus quam in futuris veritatem facilius imitari. iſta tamen omnia, quæ aut temere aut aſtute vera dicant, præ ceteris, inquit, quæ mentiuntur, pars ea non eſt milleſima. Præter hæc autem, quæ dicentem Favorinum audivimus, multa etiam memini poëtarum veterum teſtimonia; quibus hujuſcemodi ambages fallacioſæ confutantur. ex quibus eſt Pacuvianum illud:

Nam ſiqui, quæ eventura ſunt, provideant;
Æquiparent Iovi.

item Accianum illud;

Nihil, inquit, *credo auguribus, qui aures verbis divitant*
Alienas, ſuas ut auro locupletent domos.

Idem Favorinus, deterrere volens ac depellere adoleſcentes à genethliacis iſtis & quibuſdam aliis id genus, qui prodigioſis artibus futura omnia dicturos ſe pollicentur, nullo pacto adeundos eſſe, conſulendoſque hujuſcemodi argumentis concludebat. Aut adverſa, inquit, eventura dicunt, aut proſpera. ſi dicunt proſpera, & fallunt, miſer fies fruſtra expectando. ſi adverſa dicunt, & mentiuntur, miſer fies fruſtra timendo. ſin vera reſpondent, eaque ſunt non proſpera: jam inde ex animo miſer fies, antequam è fato fias. ſi felicia promittunt, eaque eventura ſunt: tum plane duo erunt incommoda: & exſpectatio te ſpe ſuſpenſum fatigabit: & futurum gaudii fructum ſpes tibi jam præfloraverit. nullo igitur pacto utendum eſt iſtiuſmodi hominibus res futuras præſagientibus.

CAP. II.

Quem in modum diſſeruerit Favorinus conſultus à me ſuper officio judicis.

QUo primum tempore à prætoribus lectus in judices ſum, ut judicia, quæ appellantur privata, ſuſciperem; libros utriuſque linguæ de officio judicis ſcriptos conquiſivi, ut homo adoleſcens à poëtarum fabulis & à rhetorum epilogis ad judicandas lites vocatus, rem judiciariam, quoniam vocis, ut dicitur, vivæ penuria erat, ex mutis, quod aiunt, magiſtris cognoſcerem. atque in rerum quidem diffiſſionibus comperendinationibuſque, & aliis quibuſdam legitimis ritibus, ex ipſa lege Julia & ex Sabini Maſſurii & quorumdam aliorum juriſperitorum commentariis commoniti & adminiculati ſumus. in his autem, quæ exſiſtere ſolent, negotiorum ambagibus, & in ancipiti rationum diverſarum circumſtantia, nihil quicquam nos hujuſcemodi libri juverunt. nam, & ſi conſilia judicibus ex præſentium cauſarum ſtatu capienda ſunt, generalia tamen quædam præmonita & præcepta ſunt, quibus ante cauſam præmœniri judex prærarique ad incertos caſus futurarum difficultatium debeat, ſicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ ſcientiæ ambiguitas. Petebatur apud me pecunia, quæ dicebatur data numerataque. ſed qui petebat neque tabulis neque teſtibus id factum docebat: & argumentis admodum exilibus nitebatur. ſed eum conſtabat virum eſſe ferme bonum, notæque & expertæ fidei, & vitæ inculpatiſſimæ: multaque & illuſtria exempla probitatis ſinceritatiſque ejus expromebantur. illum autem, unde petebatur, hominem eſſe non bonæ rei, vitaque turpi & ſordida, convictumque vulgo in mendaciis, plenumque eſſe perfidiarum & fraudum oſtendebatur. is tamen, cum ſuis multis patronis, clamitabat probari

apud

apud me debere pecuniam datam conſuetis modis, *expenſi latione, menſæ rationibus, chirographi exhibitione, tabularum obſignatione, teſtium interceſſione.* ex quibus omnibus ſi nulla re probaretur, dimitti jam ſe oportere, & adverſarium de calumnia damnari. quod de utriuſque autem vita atque factis diceretur, fruſtra id fieri atque dici. rem enim de petenda pecunia apud judicem privatum agi, non apud cenſores de moribus. Tunc ibi amici mei, quos rogaveram in conſilium, viri exercitati atque in patrociniis & in operis fori celebres, ſemperque ſe circumundique diſtrahentibus cauſis feſtinantes, non ſedendum diutius, ac nihil eſſe dubium dicebant, quin abſolvendus foret, quem accepiſſe pecuniam nulla probatione ſollemni docebatur. ſed enim ego homines quum conſiderabam, alterum fidei, alterum probri plenum, ſpurciſſimæque vitæ ac deformatiſſimæ, nequaquam adduci potui ad abſolvendum. juſſi igitur diem diffindi, atque inde à ſubſelliis pergo ire ad Favorinum philoſophum, quem in eo tempore Romæ plurimum ſectabar, atque ei de cauſa ac de omnibus quæ apud me dicta fuerant, ut res erat, narro omnia: ac peto ut & ipſum illud in quo hærebam, & cetera etiam quæ obſervanda mihi foret in officio judicis, faceret me ut earum rerum eſſem prudentior. tum Favorinus, religione illa cunctationis & ſolicitudinis noſtræ comprobata, id quidem, inquit, ſuper quo nunc deliberas, videri poteſt ſpecie tenui parvaque eſſe, ſed ſi de omni quoque officio judicis præire tibi me vis: nequaquam eſt vel loci hujus vel temporis. eſt enim diſceptatio iſta multijugæ & ſinuoſæ quæſtionis, multaque & anxia cura & circumſpicientia indigens. namque, ut pauca tibi nunc quæſtionum capita attingam, jam omnium primum hoc de judicis officio quæritur, ſi judex forte id ſciat, ſuper qua re apud eum litigatur, eaque res uni ei, prius quam agi cœpta aut in judicium deducta ſit, ex alio

quodam negotio caſuque alio quo cognita liquido & comperta ſit; neque id tamen in agenda cauſa probatur: oporteatne eum ſecundum ea, quæ ſciens venit, judicare, an ſecundum ea quæ aguntur. id etiam, inquit, quæri ſolet, an deceat atque conveniat judici cauſa jam cognita, ſi facultas eſſe videatur componendi negotii, officio pauliſper judicis dilato communis amici & quaſi pacificatoris partes recipere. atque illud amplius ambigi ac dubitari ſcio, debeatne judex inter cognoſcendum ea, quæ dicto quæſitoque opus eſt, dicere & quærere, etiam ſi, cujus ea dici quærique intereſt, neque dicat neque poſtulet. patrocinari enim prorſus hoc eſſe aiunt, non judicare. præter hæc, ſuper ea quoque re diſſentitur, an ex uſu exque officio ſit judicis rem cauſamque, de qua cognoſcit, interloquutionibus ſuis ita exprimere conſignareque, ut ante ſententiæ tempus ex his; quæ apud eum in præſens confuſe varieque dicuntur, proinde, ut quoquo in loco ac tempore movetur, ſigna & judicia faciat motus atque ſenſus ſui. nam qui judices, inquit, acres atque celebres videntur, non aliter exiſtimant rem, qua de agitur, indagari comprehendique poſſe, niſi is, qui judicat, crebris interrogationibus neceſſariiſque interloquutionibus & ſuos ſenſus aperiat, & litigantium deprehendat. contra autem, qui ſedatiores & graviores putantur, negant judicem debere ante ſententiam, dum cauſa utrimque agitatur, quotiens aliqua re propoſita motus eſt, totiens ſignificare quid ſentiat. eventurum enim aiunt, ut, quia pro varietate propoſitionum argumentorumque alius atque alius motus animi patiendus eſt, aliter atque aliter eadem in cauſa eodemque in tempore ſentire & interloqui videatur. ſed de his, inquit, & ceteris hujuſcemodi judicialis officii tractatibus, & nos poſthac, quum erit otium, dicere quid ſentiamus conabimur, & præcepta Ælii Tuberonis ſuper officio judicis. quæ nuperrime legi, recenſebimus. quod autem ad pecu-

pecuniam pertinet, quam apud judicem peti dixiſti; ſuadeo hercle tibi, utare M. Catonis prudentiſſimi viri conſilio: qui in oratione, quam pro L. Turio contra Cn. Gellium dixit: ita eſſe à majoribus memoriæ traditum obſervatumque ait, ut ſi, quod inter duos actum eſt, neque tabulis neque teſtibus planum fieri poſſit: tum apud judicem, qui de ea re cognoſceret, uter ex iis vir melior eſſet quæreretur: &, ſi pares eſſent, ſeu boni pariter ſeu mali, tum illi, unde petitur, crederetur, ac ſecundum eum judicaretur. in hac autem cauſa, de qua tu ambigis, optimus eſt qui petit, unde petitur deterrimus, & res eſt inter duos acta ſine teſtibus: eas igitur & credas ei qui petit: condemneſque eum de quo petitur: quoniam, ſicuti dicis, duo pares non ſunt: & qui petit melior eſt. Hoc quidem mihi tum Favorinus, ut virum philoſophum decuit, ſuaſit. ſed majus ego altiuſque id eſſe exiſtimavi, quam quod meæ ætati & mediocritati conveniret, ut cognoviſſe & condemnaſſe de moribus, non de probationibus rei geſtæ, viderer: ut abſolverem tamen, inducere in animum non quivi; & propterea juravi mihi non liquere: atque ita judicatu illo ſolutus ſum. Verba ex oratione M. Catonis, cujus commeminit Favorinus, hæc ſunt: *Atque ego à majoribus memoria ſic accepi: ſi quis quid alter ab altero peterent, ſi ambo pares eſſent, ſive boni ſive mali eſſent, quod duo res geſſiſſent uti teſtes non intereſſent, illi unde petitur ei potius credendum eſſe. nunc ſi ſponſionem feciſſet Gellius cum Turio,* NI. VIR. MELIOR. ESSET. GELLIUS. QUAM. TURIUS, *nemo, opinor, tam inſanus eſſet, qui judicaret meliorem eſſe Gellium quam Turium. ſi non melior Gellius eſt Turio, potius oportet credi unde petitur.*

CAP. III.

An æmuli offenſique inter ſeſe fuerint Xenophon & Plato.

QUi de Xenophontis Platoniſque vita & moribus pleraque omnia exquiſitiſſime ſcripſere, non afuiſſe ab eis motus quoſdam tacitos & occultos ſimultatis æmulationiſque mutuæ putaverunt: & ejus rei argumenta quædam conjectatoria ex eorum ſcriptis protulerunt. ea ſunt profecto hujuſcemodi: quod neque à Platone in tot numero libris mentio uſquam facta ſit Xenophontis, neque item contra ab eo in ſuis libris Platonis; quamquam uterque, ac maxime Plato, complurium Socratis ſectatorum in ſermonibus, quos ſcripſit, commeminerit. id etiam eſſe non ſinceræ neque amicæ voluntatis indicium crediderunt, quod Xenophon incluto illi operi Platonis, quod de optimo ſtatu reipublicæ civitatiſque adminiſtrandæ ſcriptum eſt, lectis ex eo duobus fere libris: qui primi in volgus exierant, oppoſuit contra ſcripſitque diverſum regiæ adminiſtrationis genus, quod παιδείας Κύρου inſcriptum eſt. eo facto ſcriptoque ejus uſque adeo permotum eſſe Platonem ferunt, ut quodam in libro, mentione Cyri regis habita, retractandi levandique ejus operis gratia, virum quidem Cyrum gnavum & ſtrenuum fuiſſe dixerit. παιδείας δὲ οὐκ ὀρθῶς ἧφθαι τὸ παράπαν. hæc enim verba ſunt de Cyro Platonis. præterea putant id quoque ad iſta, quæ dixi, accedere: quod Xenophon in libris, quos dictorum atque factorum Socratis commentarios compoſuit, negat Socratem de cæli atque naturæ cauſis rationibuſque umquam diſputaviſſe: ac ne diſciplinas quidem ceteras, quæ μαθήματα Græci appellant, quæ ad bene beateque vivendum non pergerent, aut attigiſſe aut comprobaſſe: iccircoque turpiter eos mentiri dicit, qui diſſertationes iſtiuſmodi Socrati attribuerent. hoc autem,

tem, inquiunt, Xenophon quum ſcripſit, Platonem videlicet notavit: in cujus libris Socrates de phyſica & muſica & geometria diſſerit. Sed enim de viris optimis & graviſſimis ſi credendum hoc aut ſuſpicandum fuit: cauſam equidem eſſe arbitror non obtrectationis, nec invidiæ, neque de gloria majore parienda certationis: hæc enim procul à moribus philoſophiæ abſunt, in quibus illi duo omnium judicio excelluerunt. quæ igitur eſt opinionis iſtius ratio? hæc profecto eſt, æquiperatio ipſa plerumque & parilitas virtutum inter ſeſe conſimilium, etiam ſi contentionis ſtudium & voluntas abeſt, ſpeciem tamen æmulationis creat. nam quum ingenia quædam magna duorum pluriumve in ejuſdem rei ſtudio illuſtrium, aut pari ſunt fama aut proxima: oritur apud diverſos fautores eorum induſtriæ laudiſque æſtimandæ contentio. tum poſtea ex alieno certamine ad eos quoque ipſos contagium certationis adſpirat. curſuſque eorum ad eamdem virtutis calcem pergentium, quando eſt compar vel ambiguus, in æmulandi ſuſpiciones non ſuo, ſed faventium ſtudio delabitur. proinde igitur & Xenophon & Plato Socraticæ æmœnitatis duo lumina certare æmularique inter ſeſe exiſtimati ſunt: quia de iis apud alios, uter eſſet exſuperantior, certabatur; & quia duæ eminentiæ, quum ſimul junctæ in arduum nituntur, ſimulacrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.

CAP. IV.

Quod apte Chryſippus & grafice imaginem Juſtitiæ modulis coloribuſque verborum depinxit.

Condigne mehercle & condecore Chryſippus in librorum, qui inſcribuntur περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς, primo, os & oculos Juſtitiæ, vultumque ejus ſeveris atque venerandis verborum coloribus depinxit. facit quippe imaginem Juſtitiæ, fierique ſolitam eſſe dicit à pictoribus rhetoribuſque antiquioribus,

ribus, ad hunc ferme modum: *forma atque filo virginali; aſpectu vehementi & formidabili; luminibus oculorum acribus: neque humilis neque atrocis, ſed reverendæ cujuſdam triſtitiæ dignitate.* ex imaginis autem iſtius ſignificatione intelligi voluit, judicem, qui juſtitiæ antiſtes eſt, oportere eſſe gravem, ſanctum, ſeverum, incorruptum, inadulabilem, contraque improbos nocenteſque immiſericordem atque inexorabilem, erectumque & arduum ac potentem, vi & majeſtate æquitatis veritatiſque terrificum. verba ipſa Chryſippi de juſtitia ſcripta hæc ſunt:

Παρθένος δὲ εἶναι λέγεται, κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις, μηδὲ προσίεσθαι, μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων. οἷς ἀκολούθως καὶ σκυθρωπὴ γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον καὶ ἔντονον, καὶ δεδορκὸς βλέπουσα, ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος. τοῖς μὲν ὡς πρὸς φίλους ὄντος τοῦ τοιούτου προσώπου, τοῖς δὲ ἑτέροις προσαντοῦς.

Hæc verba Chryſippi eo etiam magis ponenda exiſtimavi, ut promta ad conſiderandum judicandumque ſint: quoniam legentibus ea nobis delicatiores quidam diſciplinarum philoſophi Sævitiæ imaginem iſtam eſſe, non Juſtitiæ, dixerunt.

CAP. V.

Lis atque contentio grammaticorum Romæ illuſtrium enarrata ſuper caſu vocativo vocabuli quod eſt, egregius.

DEfeſſus ego quondam diutina commentatione, laxandi levandique animi gratia, in Agrippæ campo deambulabam: atque ibi duos forte grammaticos conſpicatus non parvi in urbe Roma nominis, certationi eorum acerrimæ adfui; quum alter in caſu vocativo, *vir egregi*, dicendum contenderet, alter *vir egregie*. ratio autem ejus qui *egregi* oportere

re dici cenſebat, hujuſcemodi fuit: Quæcumque, inquit, nomina ſeu vocabula recto caſu numero ſingulari, *us* ſyllaba finiuntur, in quibus ante ultimam ſyllabam poſita eſt, *i*, litera: ea omnia caſu vocativo, *i*, litera terminantur, ut *Cœlius Cœli: modius modi*, *tertius terti*, *Accius Acci*, *Titius Titi*, & ſimilia omnia. ſic igitur *egregius*, quoniam, *us*, ſyllaba in caſu nominandi finitur, eamque ſyllabam præcedit *i* litera, habere debebit in caſu vocandi *i* literam extremam; & iccirco *egregi*, non *egregie* rectius dicetur. nam *divus* & *rivus* & *clivus*, & ſimilia nomina, *us*, ſyllaba terminantur, ſed ea quæ per duo *u* ſcribenda eſt, propter cujus ſyllabæ ſonum declarandum reperta erat nova litera, quæ digamma appellabatur. hoc ubi ille alter audivit: ô, inquit, egregie grammatice, vel, ſi id mavis, egregiiſſime, dic, oro te, *inſcius* & *impius* & *ſobrius* & *ebrius* & *proprius* & *propitius* & *anxius* & *contrarius*, quæ *us* ſyllaba finiuntur, quibus ante ultimam ſyllabam, *i* litera eſt, quem caſum vocandi habent? me enim pudor & verecundia tenet pronunciare ea ſecundum tuam definitionem. ſed quum ille pauliſper oppoſitu horum vocabulorum commotus reticuiſſet, & mox tamen ſe collegiſſet; eamdemque illam, quam definierat, regulam retineret & propugnaret; diceretque & *proprium* & *propitium* & *anxium* & *contrarium* itidem in caſu vocativo dicendum. ut & *adverſarius* & *extrarius* diceretur: *inſcium* quoque & *impium* & *ebrium* & *ſobrium* inſolentius quidem paulo, ſed rectius per *i* litteram, non per *e* in caſu eodem pronunciandum; eaque inter eos contentio longius duceretur: non arbitratus ego operæprecium eſſe eadem iſta hæc diutius audire, clamantes compugnanteſque illos reliqui.

CAP.

Cap. VI.

Cuimodi ſint quæ ſpeciem doctrinarum habeant: ſed neque delectent neque utilia ſint; atque inibi de vocabulis ſingularum urbium regionumque immutatis.

HOmo nobis familiaris, in litterarum cultu non ignobilis magnamque ætatis partem in libris verſatus, Adjutum, inquit, ornatumque volo ire Noctes tuas. & ſimul dat mihi librum grandi volumine doctrinis omnigenis, ut ipſe dicebat, præſcatentem; quem ſibi elaboratum eſſe ait ex multis & variis & remotis lectionibus: ut ex eo ſumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. accipio cupidus & libens: tamquam ſi copiæcornum nactus eſſem: & recondo me penitus, ut ſine arbitris legam. at quæ ibi ſcripta erant, pro Jupiter, mera miracula! quo nomine fuerit qui primus grammaticus appellatus eſt; & quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocratæ, & cuimodi Homerus fuiſſe dicat in Ulixis domo ἀδιρλῶες, quam ob cauſam Telemachus cubans junctim ſibi cubantem Piſiſtratum non manu attigerit, ſed pedis ictu excitarit, & Euryclia Telemachum quo genere clauſtri incluſerit, & quapropter idem poëta roſam non norit, oleum ex roſa norit; atque illud etiam ſcriptum fuit, quæ nomina fuerint ſociorum Ulixis qui à Scylla rapti laceratique ſunt; utrum ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ Ulixis erraverit κατ' Ἀρίσταρχον, an ἐν τῇ ἔξω κατὰ Κράτητα. id etiam iſtic ſcriptum fuit, qui ſint apud Homerum verſus iſopſephoe, & quorum ibi nominum παραστιχὶς reperiatur, & quis adeo verſus ſit qui per ſingula vocabula ſingulis ſyllabis increſcat; ac deinde qua ratione dixerit ſingulas pecudes in ſingulos annos terna parere, & ex quinque operimentis, quibus Achillis clupeus mœnitus eſt, quod factum ex auro eſt, ſummum ſit an medium, & præterea quibus urbibus regionibuſque vocabula jam mutata ſint, quod Bœo-

tia

tia ante appellata fuerit Aonia, quod Ægyptus Aëria, quod Creta eodem quoque nomine Aëria dicta eſt, quod Attice Ἀκτὴ, quod Corinthus Ephyre, quod Macedonia Ἠμαθία, quod Theſſalia Αἱμονία, quod Tyros Sarra, quod Thracia ante Sithon dicta ſit, quod Seſton Ποσειδώνειον. Hæc atque item alia multa iſtiuſmodi ſcripta in eo libro fuerunt. quem quum ſtatim properans redderem, ὄναιό σε, inquam, doctiſſime virorum, ταύτης τῆς πολυμαθίας· & librum hunc opulentiſſimum recipe nihil prorſus ad noſtras paupertinas litteras congruentem. nam meæ Noctes, quas inſtructum ornatumque iſti, de uno maxime illo verſu Homeri quærunt, quem Socrates præ omnibus ſemper rebus ſibi eſſe cordi dicebat,

Ὅττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.

Cap. VII.

Quod Marcus Varro Cn. Pompeio conſuli primum deſignato commentarium dedit, quem appellavit iſagogicum, de officio ſenatus habendi.

CN. Pompeius conſul primum cum M. Craſſo deſignatus eſt. eum magiſtratum Pompeius quum initurus foret, quoniam, per militiæ tempora, ſenatus habendi conſulendique, rerum etiam expers urbanarum fuit, M. Varronem familiarem ſuum rogavit, uti commentarium faceret εἰσαγωγικὸν (ſic enim Varro ipſe appellat), ex quo diſceret quid facere dicereque deberet, quum ſenatum conſuleret. Eum librum commentarium, quem ſuper ea re Pompeio fecerat, periſſe Varro ait in literis quas ad Oppianum dedit: quæ ſunt in libro epiſtolicarum quæſtionum quarto. in quibus literis, quoniam quæ ante ſcripſerat non comparebant, docet rurſum multa ad eam rem ducentia. primum ibi ponit qui fuerint, per quos more majorum ſenatus haberi ſoleret; eoſque nominat, *dictatorem*, *conſulem*, *pratores*, *tribunos*

plebi, interregem, præfectum urbi: neque alii, præter hos, jus fuiſſe dixit facere ſenatuſconſultum; quotienſque uſu veniſſet, ut omnes iſti magiſtratus eodem tempore Romæ eſſent, tum quo ſupra ordine ſcripti eſſent, qui eorum prior aliis eſſet, ei potiſſimum ſenatus conſulendi jus fuiſſe. addit deinde, extraordinario jure *tribunos* quoque *militares*, qui pro *conſulibus* fuiſſent, item *decemviros*, quibus imperium conſulare tum eſſet, item *triumviros reipublicæ conſtituendæ* cauſa creatos jus conſulendi ſenatum habuiſſe. poſtea ſcripſit de interceſſionibus: dixitque intercedendi, ne ſenatuſconſultum fieret, jus fuiſſe iis ſolis, qui eadem poteſtate, qua ii, qui ſenatuſconſultum facere vellent, majoreve eſſent. tum adſcripſit de locis, in quibus ſenatuſconſultum fieri jure poſſet; docuitque confirmavitque, niſi in loco per augures conſtituto, quod templum appellaretur, ſenatuſconſultum factum eſſet, juſtum id non fuiſſe. propterea & in curia Hoſtilia & in Pompeia & poſt in Julia, quum profana ea loca fuiſſent, templa eſſe per augures conſtituta; ut in iis ſenatuſconſulta more majorum juſta fieri poſſent. inter quæ id quoque ſcriptum reliquit: non omnis ædes ſacras templa eſſe, ac ne ædem quidem Veſtæ templum eſſe. hæc deinceps dicit; ſenatuſconſultum ante exortum aut poſt occaſum ſolem factum ratum non fuiſſe: opus etiam cenſorium feciſſe exiſtimatos, per quos eo tempore ſenatuſconſultum factum eſſet. docet deinde inibi multa, quibus diebus habere ſenatum jus non ſit: immolareque hoſtiam prius auſpicarique debere, qui ſenatum habiturus eſſet: de rebuſque divinis prius quam humanis ad ſenatum referendum eſſe: tum porro referri oportere aut infinite de republica aut de ſingulis rebus finite: ſenatuſque conſultum fieri duobus modis: aut per diſceſſionem, ſi conſentitur: aut, ſi res dubia eſſet, per ſingulorum ſententias exquiſitas: ſingulos autem debere conſuli gradatim; incipique à conſulari gradu. ex quo gradu ſemper

qui-

quidem antea primum rogari ſolitum, qui princeps in ſenatum lectus eſſet: tum autem, quum hæc ſcriberet, novum morem inſtitutum refert, per ambitionem gratiamque, ut is primus rogaretur, quem rogare vellet qui haberet ſenatum, dum is tamen ex gradu conſulari eſſet. præter hæc de pignore quoque capiendo diſſerit, deque multa dicenda ſenatori, qui, quum in ſenatum venire deberet, non adeſſet. Hæc & alia quædam id genus in libro, quo ſupra dixi, M. Varro epiſtola ad Oppianum ſcripta exſequutus eſt. Sed quod ait ſenatuſconſultum duobus modis fieri ſolere, aut conquiſitis ſententiis, aut per diſceſſionem: parum convenire videtur cum eo quod Ateius Capito in conjectaneis ſcriptum reliquit. nam in libro ducenteſimo quinquageſimonono Tuberonem dicere ait, nullum ſenatuſconſultum fieri poſſe non diſceſſione facta. quia in omnibus ſenatuſconſultis, etiam in iis quæ per relationem fierent, diſceſſio eſſet neceſſaria: idque ipſe Capito verum eſſe affirmat. ſed de hac omni re alio in loco plenius accuratiuſque nos memini ſcribere.

CAP. VIII.

Quæſitum eſſe diſſenſumque, an præfectus Latinarum cauſa creatus jus ſenatus convocandi conſulendique habeat.

PRæfectum urbi Latinarum cauſa relictum ſenatum habere poſſe Junius negat. quoniam ne ſenator quidem ſit; neque jus habeat ſententiæ dicendæ, quum ex ea ætate præfectus fiat quæ non ſit ſenatoria. Marcus autem Varro in quarto epiſtolicarum quæſtionum, & Ateius Capito in Conjectaneorum ducenteſimo quinquageſimo nono, jus eſſe præfecto ſenatus habendi dicunt: deque ea re aſſenſum eſſe Capitonem Tuberoni contra ſententiam Junii refert. *nam & tribunis*, inquit, *plebis ſenatus habendi*

jus erat quamquam ſenatores non eſſent, ante Atinium plebiſcitum.

LIBER XV.

CAP. I.

Quod in Q. Claudii annalibus ſcriptum eſt, lignum alumine oblitum non ardere.

DECLAMAVERAT Antonius Julianus rhetor præterquam ſemper alias, tum vero nimium quantum delectabiliter & feliciter. ſunt enim ferme ſcholaſticæ iſtæ declamationes ejuſdem hominis ejuſdemque facundiæ, non ejuſdem tamen quotidie felicitatis. nos ergo familiares ejus circumfuſi undique eum proſequebamur domum: quum deinde ſubeuntes montem Ciſpium conſpicimus inſulam quamdam occupatam igni, multis arduiſque tabulatis editam; & propinqua jam omnia flagrare vaſto incendio, tum quiſpiam ibi ex comitibus Juliani, Magni, inquit, redditus urbanorum prædiorum; ſed pericula ſunt longe maxima. ſi quid autem poſſet remedii fore, ut ne tam aſſidue domus Romæ arderent, venum hercle dediſſem res ruſticas, & urbicas emiſſem. Atqui illi Julianus læta, ut mos ejus fuit, inter fabulandum venuſtate, Si annalem, inquit, undeviceſimum Q. Claudii legiſſes optimi & ſinceriſſimi ſcriptoris, docuiſſet te profecto Archelaüs regis Mithridati præfectus, qua medela quaque ſolertia ignem defenderes; ut ne ulla tua ædificatio è ligno correpta atque inſinuata flammis arderet. Percontatus ego ſum quid eſſet illud mirum Quadrigarii. Repetit: in eo igitur libro ſcriptum inveni; Quum oppugnaret L. Sulla in terra Attica Piræeum; & contra Archelaüs regis Mithridati præfectus ex eo oppido propugnaret, tur-

rim

rim ligneam defendendi gratia ſtructam, quum ex omni latere circumplexa igni foret, ardere non quiſſe, quod alumine ab Archelao oblita fuiſſet. Verba Quadrigarii ex eo libro hæc ſunt: *Tum Sulla conatus eſt & tempore magno eduxit copias, ut Archelai turrim unam, quam ille interpoſuit, ligneam incenderet. venit. acceſſit. ligna ſubdidit. ſubmovit Græcos. ignem admovit. ſatis ſunt diu conati. numquam quiverunt incendere: ita Archelaüs omnem materiam obleverat alumine. quod Sulla atque milites mirabantur; &, poſtquam non ſuccendit, reduxit copias.*

CAP. II.

Quod Plato in libris, quos de legibus compoſuit, largiores lætioreſque in conviviis invitatiunculas vini non inutiles eſſe exiſtimaverit.

EX inſula Creta quiſpiam ætatem Athenis agens Platonicum ſe eſſe Philoſophum dicebat & viderier geſtibat. erat autem nihili homo & nugator, atque in Græcæ facundiæ gloria jactabundus, & præterea vini libidine aduſque ludibria ebrioſus. is in conviviis juvenum, quæ agitare Athenis hebdomadibus lunæ ſollemne nobis fuit, ſimulatque modus epulis factus, & utiles delectabileſque ſermones cœperant; tum ſilentio ad audiendum petito loqui cœptabat: atque id genus vili & incondita verborum caterva hortabatur omnes ad bibendum, idque ſe facere ex decreto Platonico prædicabat; tamquam Plato in libris, quos de legibus compoſuit, laudes ebrietatis copioſiſſime ſcripſiſſet, utilemque eſſe eam bonis ac fortibus viris cenſuiſſet. ac ſimul inter ejuſmodi orationem crebris & ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat; fomitem eſſe quemdam dicens & incitabulum ingenii virtutiſque, ſi mens & corpus hominis vino flagraret. Sed enim Plato, in primo & ſecundo de legibus, non, ut ille nebulo opinabatur, ebrietatem iſtam turpiſſimam,

quæ labefacere & imminuere hominum mentes ſolet, laudavit; ſed hanc largiorem paulo jucundioremque vini invitationem, quæ fieret ſub quibuſdam quaſi arbitris & magiſtris conviviorum ſobriis, non improbavit. nam & modicis honeſtiſque inter bibendum remiſſionibus refici integrarique animos ad inſtauranda ſobrietatis officia exiſtimavit, reddique eos ſenſim lætiores atque ad intentiones rurſum capiendas fieri habiliores: & ſimul, ſi qui penitus in iis affectionum cupiditatumque errores ineſſent, quos aliqui pudor reverens concelaret, ea omnia ſine gravi periculo, libertate per vinum data, detegi, & ad corrigendum medendumque fieri opportuniora. atque hoc etiam Plato ibidem dicit, non defugiendas eſſe neque reſpuendas hujuſcemodi exercitationes adverſum propulſandam vini violentiam; neque ullum umquam continentem prorſum ac temperantem ſatis fideliter viſum eſſe, cujus vita virtuſque non inter ipſa errorum pericula & in mediis voluptatum illecebris explorata ſit. nam cui Libentiæ Gratiæque omnes conviviorum incognitæ ſint, quique illarum omnino expers ſit; ſi eum forte ad participandas ejuſmodi voluptates aut voluntas tulerit, aut caſus induxerit, aut neceſſitas compulerit, deleniri plerumque & capi; neque mentem animumque ejus conſiſtere, ſed vi quadam nova ictum labaſcere. congrediendum igitur cenſuit & tamquam in acie quadam cum voluptariis rebus, cumque iſta vini licentia comminus decernendum: ut adverſum eas non fuga ſimus tuti nec abſentia; ſed vigore animi & conſtanti præſentia moderatoque uſu temperantiam continentiamque tueamur, & calefacto ſimul refotoque animo, ſi quid in eo vel frigidæ triſtitiæ vel torpentis verecundiæ fuerit deluamus.

Cap.

CAP. III.

Quid M. Cicero de particula iſta ſenſerit ſcripſeritque quæ præpoſita eſt verbis aufugio *&* aufero. *& an in verbo* autumo *eadem iſta hæc præpoſitio eſſe videri debeat.*

LEgimus librum Ciceronis, qui inſcriptus eſt Orator. in eo libro Cicero, quum dixiſſet verba hæc, *aufugio*, & *aufero*, compoſita quidem eſſe ex præpoſitione *ab*, & ex verbis, *fugio*, & *fero*; ſed eam præpoſitionem, quo fieret vox pronunciatu audituque lenior, verſam mutatamque eſſe in *au* ſyllabam; cœptumque eſſe dici *aufugio* & *aufero*, pro *abſfugio* & *abfero*: quum hæc, inquam, ita dixiſſet; tum poſtea ibidem ſuper eadem particula ita ſcripſit: *Hæc*, inquit, *præpoſitio, præter hæc duo verba, nullo alio in verbo reperitur.* Invenimus autem in commentario Nigidiano verbum, *autumo*, compoſitum ex *ab* præpoſitione & verbo *æſtumo*; dictumque interciſe, *autumo*, quaſi *ab æſtumo*; quod ſignificaret *totum æſtumo*, tamquam *abnumero*. ſed, quod ſit cum honore multo dictum P. Nigidii hominis eruditiſſimi, audacius hoc argutiuſque eſſe videtur, quam verius. *autumo* enim non id ſolum ſignificat, ſed & *dico* & *opinor* & *cenſeo*. cum quibus verbis præpoſitio iſta neque cohærentia vocis, neque ſignificatione ſententiæ convenit. præterea vir acerrimæ in ſtudio litterarum licentiæ M. Tullius non ſola eſſe hæc duo verba dixiſſet, ſi reperiri poſſet ullum tertium. Sed illud magis inſpici quærique dignum eſt, verſane ſit & mutata *ab*, præpoſitio in, *au*, ſyllabam propter lenitatem vocis, an potius *au*, particula ſua ſit propria origine, & proinde, ut pleræque aliæ præpoſitiones à Græcis, ita hæc quoque inde accepta ſit: ſicuti eſt in illo verſu Homeri:

αὖ ἔρυσαν μὲν πρῶτα καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν.

CAP.

Cap. IV.

Hiſtoria de Ventidio Baſſo ignobili homine; quem primum de Parthis triumphaſſe memoriæ traditum eſt.

IN ſermonibus nuper fuit ſeniorum hominum & eruditorum, multos in vetere memoria altiſſimum dignitatis gradum aſcendiſſe ignobiliſſimos prius homines & deſpicatiſſimos. Nihil adeo de quoquam tantæ admirationi fuit, quantæ fuerunt, quæ de Ventidio Baſſo ſcripta ſunt. eum Picentem fuiſſe, genere & loco humili; & matrem ejus à Pompeio Strabone Pompeii magni patre bello ſociali, quo Aſculanos ſubegit, captam cum ipſo eſſe; mox triumphante Pompeio Strabone eum quoque puerum inter ceteros ante currum imperatoris ſinu matris vectum eſſe; poſt, quum adoleviſſet, victum ſibi ægre quæſiſſe, eumque ſordide inveniſſe comparandis mulis & vehiculis quæ magiſtratibus, qui ſortiti provincias forent, præbenda publice conduxiſſet; in iſto quæſtu notum eſſe cœpiſſe C. Cæſari, & cum eo profectum eſſe in Gallias: tum quia in ea provincia ſatis naviter verſatus eſſet: deinceps civili bello mandata ſibi pleraque impigre & ſtrenue feciſſet, non modo in amicitiam Cæſaris, ſed ex ea in ampliſſimum quoque ordinem perveniſſe: mox tribunum quoque plebi ac deinde prætorem creatum, atque in eo tempore judicatum eſſe à ſenatu hoſtem cum M. Antonio: poſt vero conjunctis partibus non priſtinam tantum dignitatem reciperaſſe, ſed & pontificatum ac deinde conſulatum quoque adeptum eſſe: eamque rem tam intoleranter tuliſſe populum Romanum, qui Ventidium Baſſum meminerat curandis mulis victitaſſe, ut vulgo per vias urbis verſiculi proſcriberentur:

Concurrite omnes augures haruſpices:
Portentum inuſitatum conflatum eſt recens.
Nam mulos qui fricabat conſul factus eſt.

Eumdem Baſſum Suetonius Tranquillus præpoſitum

eſſe

eſſe à M. Antonio provinciis orientalibus, Parthoſque in Syriam introrumpentis tribus ab eo prœliis fuſos ſcribit, eumque primum omnium de Parthis triumphaſſe, & morte obita publico funere ſepultum eſſe.

CAP. V.

Verbum profligo *à pleriſque dici improprie inſciteque.*

SIcut alia verba pleraque, ignoratione & inſcitia improbe dicentium quæ non intelligant, deflexa ac depravata ſunt à ratione recta & conſuetudine; ita hujus quoque verbi, quod eſt, *profligo*, ſignificatio verſa & corrupta eſt. nam quum ab affligendo & ad perniciem interitumque deducendo inclinatum id tractumque ſit, ſemperque eo verbo, qui diligenter loquuti ſunt, ita uſi ſint, ut *profligare* dicerent *prodigere* & *deperdere*, *profligataſque* res quaſi *proflictas* & *perditas* appellarint: nunc audio ædificia & templa & alia fere multa, quæ prope abſoluta affectaque ſunt, *in profligato eſſe* dici; ipſaque jam eſſe profligata. Quapropter urbaniſſime reſpondiſſe prætorem non indoctum virum Barvaſculo cuidam ex advocatorum turba Sulpicius Apollinaris in quadam epiſtola ſcriptum reliquit. nam quum ille, inquit, rabula audaculus ita poſtulaſſet, verbaque ita feciſſet; Omnia, vir clariſſime, negotia, de quibus te cogniturum eſſe hodie dixiſti, diligentia & velocitate tua profligata ſunt; unum id ſolum relictum eſt, de quo, rogo, audias: tum prætor ſatis ridicule, An illa, inquit, negotia de quibus jam cognoviſſe me dicis, profligata ſint, equidem neſcio. hoc autem negotium quod in te incidit, proculdubio, ſive id audiam ſive non audiam, profligatum eſt. Quod ſignificare autem volunt, qui *profligatum* dicunt: ii qui Latine loquuti ſunt non *profligatum*, ſed *adfectum*, dixerunt. ſicut M. Cicero in oratione, quam habuit de provinciis conſularibus. ejus verba hæc ſunt: *Bellum adfectum* *vide-*

videmus, &, vere ut dicam, pene confectum. item infra: *Nam ipſe Cæſar quid eſt quod in ea provincia commorari velit, niſi ut ea, quæ per eum adfecta ſunt, perfecta reipublicæ tradat?* idem Cicero in OEconomico: *Quum vero adfecta jam prope æſtate uvas à ſole miteſcere tempus eſt.*

CAP. VI.

In libro M. Ciceronis de gloria ſecundo, manifeſtum erratum in ea parte, in qua ſcriptum eſt ſuper Hectore & Aiace.

IN libro M. Tullii, qui eſt ſecundus de gloria, manifeſtus error eſt non magnæ rei, quem errorem eſſe poſſit cognoſcere non aliquis eruditorum, ſed qui tantum legerit Ὁμήρȣ τὸ η. quamobrem non tam id mirabamur erraſſe in ea re M. Tullium: quam non eſſe animadverſum hoc poſtea correctumque, vel ab ipſo, vel à Tirone liberto ejus, diligentiſſimo homine, & librorum patroni ſui ſtudioſiſſimo. ita enim ſcriptum in eo libro eſt: *Apud eumdem poëtam Aiax cum Hectore congrediens de pugnandi cauſa agit, ut ſepeliatur, ſi ſit forte victus, declaratque ſe velle, ut ſuum tumulum multis etiam poſt ſæculis prætereuntes ſic loquantur:*

Hic ſitus eſt vitæ jampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculſus concidit enſe.
Fabitur hæc aliquis. mea ſemper gloria vivet.

Hujus autem ſententiæ verſus, quos Cicero in linguam Latinam vertit, non Aiax apud Homerum dicit; neque Aiax agit ut ſepeliatur; ſed Hector dicit, & Hector de ſepultura agit, priuſquam ſciat, an Aiax ſecum depugnandi cauſa congreſſurus ſit.

CAP. VII.

Obſervatum eſſe in ſenibus, quod annum fere ætatis tertium & ſexageſimum agant aut laboribus aut interitu, aut clade aliqua inſignitum: atque inibi ſuper eadem obſer-

obſervatione exemplum appoſitum epiſtolæ divi Auguſti ad Caium filium.

OBſervatum in multa hominum memoria, expertumque eſt in ſenioribus pleriſque omnibus, ſexageſimum tertium vitæ annum cum periculo & clade aliqua venire aut corporis morbique gravioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis. propterea, qui rerum verborumque iſtiuſmodi ſtudio tenentur, eum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν. Nocte quoque iſta proxima ſuperiore, quum librum epiſtolarum divi Auguſti, quas ad Caium nepotem ſuum ſcripſit, legeremus; duceremurque eligantia orationis neque moroſa neque anxia, ſed facili hercle & ſimplici: idipſum in quadam epiſtola ſuper eodem anno ſcriptum offendimus: ejuſque epiſtolæ exemplum hoc eſt: VIII Kalend. Octobr. *Have, mi Cai, meus ocellus jucundiſſimus: quem ſemper medius fidius deſidero quum à me abes; ſed præcipue diebus talibus, qualis eſt hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium: quem, ubicumque hoc die fuiſti, ſpero lætum & benevalentem celebraſſe quartum & ſexageſimum natalem meum. nam, ut vides* κλιμακτῆρα *communem ſeniorum omnium tertium & ſexageſimum annum evaſimus. deos autem oro, ut, quantum mihiupereſt temporis, id ſalvis vobis traducere liceat in ſtatu reipublicæ feliciſſimo* ἀνδραγαθούντων ὑμῶν καὶ διαδεχομένων *ſtationem meam.*

CAP. VIII.

Locus ex oratione Favorini veteris oratoris de cœnarum atque luxuriæ obprobratione, qua uſus eſt quum legem Liciniam de ſumtu minuendo ſuaſit.

QUum legeremus orationem veterem Favorini non indiſerti viri: quam orationem totam, ut meminiſſe poſſemus, odio eſſe hercle iſtiuſmodi ſumtus atque victus, perdidicimus. verba hæc, quæ appoſuimus, Favorini ſunt: *Præfecti popinæ atque luxuriæ negant cœnam lautam eſſe, niſi, quum libentiſſime edis,*

edis, tum auferatur, & alia eſca melior atque amplior ſuccenturietur. is nunc flos cœnæ habetur inter iſtos, quibus ſumtus & faſtidium pro facetiis procedit: qui negant ullam avem præter ficedulam totam comeſſe oportere; ceterarum avium atque altilium, niſi tantum apponatur ut à cluniculis inferiori parte ſaturi fiant, convivium putant inopia ſordere: ſuperiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere. ſi pro portione luxuria pergit creſcere; quid relinquetur, niſi ut delibari ſibi cœnas jubeant, ne edendo defatigentur? quando ſtratus, auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus quam diis immortalibus adornatur.

CAP. IX.

Quod Cæcilius poëta frontem *genere virili, non poëtice, ſed cum probatione & cum analogia appellavit.*

VEre ac diſerte Cæcilius hoc Subditivo ſcripſit:

Nam hi ſunt inimici peſſumi fronte hilaro,
Corde triſti: quos neque ut apprendas neque ut mittas ſcias.

hos ego verſus, quum de quodam iſtiuſmodi homine ſermones eſſent, in circulo forte juvenum eruditorum dixi. tum de grammaticorum volgo quiſpiam nobiſcum ibi aſſiſtens non ſane ignobilis, Quanta, inquit, licentia audaciaque Cæcilius hic fuit, quum *fronte hilaro*, non *fronte hilara*, dixit, & tam immanem ſolœciſmum nihil veritus eſt! immo, inquam, potius nos & quam audaces & quam licentes ſumus, qui frontem improbe indocteque non virili genere dicimus, quum & ratio proportionis, quæ analogia appellatur, & veterum auctoritas non *hanc*, ſed *hunc frontem* debere dici ſuadeant. quippe M. Cato in quinto Originum ita ſcripſit: *Poſtridie ſignis collatis, æquo fronte, peditatu, equitibus atque alis cum hoſtium legionibus pugnavit. recto* quoque *fronte* idem Cato eodem in libro dicit. At ille ſemidoctus grammati-

maticus; Miſſas, inquit, auctoritates facias: quas quidem ut habeas, poſſe fieri puto; ſed rationem dic, quam non habes. atque ego his ejus verbis, ut tum ferebat ætas, irritatior, Audi, inquam, mi magiſter, rationem falſam quidem, ſed quam redarguere falſam eſſe tu non queas. Omnia, inquam, vocabula tribus litteris finita, quibus *frons* finitur, generis maſculini ſunt, ſi in genitivo quoque caſu eadem ſyllaba finitur: ut, *mons, fons, pons, frons.* at ille contra renidens, Audi, inquit, diſcipule, plura alia conſimilia, quæ non ſint generis maſculini. petebant ibi omnes ut vel unum ſtatim diceret, ſed quum homo voltum intorqueret, & non hiſceret, & colores mutaret: tum ego interceſſi; &, Vade, inquam, nunc, & habeto ad requirendum triginta dies: poſtquam inveneris, repetes nos. atque ita hominem nulli rei ad indagandum vocabulum, quo reſcinderet finitionem fictam, dimiſimus.

CAP. X.

De voluntario & admirando interitu virginum Mileſiarum.

PLutarchus in librorum, quos περὶ ψυχῆς inſcripſit, primo, quum de morbis diſſereret in animos hominum incidentibus, virgines dixit Mileſii nominis, fere quot tum in ea civitate erant, repente, ſine ulla evidenti cauſa, voluntatem cepiſſe obeundæ mortis; ac deinde plurimas vitam ſuſpendio amiſiſſe. id quum accideret in dies crebrius, neque animis earum mori perſeverantium medicina adhiberi quiret; decreviſſe Mileſios, ut virgines, quæ corporibus ſuſpenſis demortuæ forent, eæ omnes nudæ cum eodem laqueo, quî eſſent prævinctæ efferrentur: poſt id decretum virgines voluntariam mortem non petiſſe, pudore ſolo deterritas tam inhoneſti funeris.

CAP. XI.

Verba ſenatuſconſulti, de exigendis urbe Roma philoſophis: item verba edicti Cenſorum; quo improbati & coërciti ſunt qui diſciplinam rhetoricam inſtituere & exercere Romæ cœperant.

C. Fannio Strabone, M. Valerio Meſſala, COSS. ſenatuſconſultum de philoſophis & de rhetoribus Latinis factum eſt. M. POMPONIUS. PRÆTOR. SENATUM. CONSULUIT. QUOD. VERBA. FACTA. SUNT. DE. PHILOSOPHIS. ET. DE. RHETORIBUS. DE. EA. RE. ITA. CENSUERUNT. UTI. M. POMPONIUS. PRÆTOR. ANIMADVERTERET. COERARET. Q. UTI. EI. E. REPUBLICA. FIDE. QUE. SUA. VIDERETUR. UTI. ROMÆ. NE. ESSENT. Aliquot deinde annis poſt id ſenatuſconſultum Cn. Domitius Ænobarbus & L. Licinius Craſſus Cenſores de coërcendis rhetoribus Latinis ita edixerunt: RENUNCIATUM. EST. NOBIS. ESSE. HOMINES. QUI. NOVUM. GENUS. DISCIPLINÆ. INSTITUERUNT. AD. QUOS. JUVENTUS. IN. LUDUM. CONVENIAT. EOS. SIBI. NOMEN. IMPOSUISSE. LATINOS. RHETORAS. IBI. HOMINES. ADULESCENTULOS. DIES. TOTOS. DESIDERE. MAJORES. NOSTRI. QUÆ. LIBEROS. SUOS. DISCERE. ET. QUOS. IN. LUDOS. ITARE. VELLENT. INSTITUERUNT. HÆC. NOVA. QUÆ. PRÆTER. CONSUETUDINEM. AC. MOREM. MAJORUM. FIUNT. NE. QUE. PLACENT. NE. QUE. RECTA. VIDENTUR. QUA. PROPTER. ET. HIS. QUI. EOS. LUDOS. HABENT. ET. HIS. QUI. EO. VENIRE. CONSUERUNT. VISUM. EST. FACIUNDUM. UT. OSTENDEREMUS. NOSTRAM. SENTENTIAM.

NOBIS.

NOBIS. NON. PLACERE. Neque illis ſolum temporibus nimis rudibus necdum Græca doctrina expolitis, philoſophi ex urbe Roma pulſi ſunt: verum etiam Domitiano imperante ſenatuſconſulto ejecti, atque urbe & Italia interdicti ſunt. qua tempeſtate Epictetus quoque philoſophus propter id ſenatuſconſultum Nicopolin Roma deceſſit.

CAP. XII.

Locus ex oratione Gracchi de parſimonia ac de pudicitia ſua memoratiſſimus.

C. Gracchus, quum ex Sardinia rediit, orationem ad populum in concione habuit. ea verba hæc ſunt: *Verſatus ſum*, inquit, *in provincia quomodo ex uſu veſtro exiſtimabam eſſe, non quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar. nulla apud me fuit popina: neque pueri eximia facie ſtabant. ſed in convivio liberi veſtri modeſtius erant, quam apud principia.* poſt deinde hæc dicit: *Ita verſatus ſum in provincia, ut nemo poſſit vere dicere aſſem aut eo plus in muneribus me accepiſſe; aut mea opera quemquam ſumtum feciſſe. biennium enim fui in provincia: ſi ulla meretrix domum meam introivit, aut cujuſquam ſervulus propter me ſolicitus eſt, omnium natorum poſtremiſſimum nequiſſimumque exiſtimatote. quum à ſervis eorum tam caſte me habuerim, inde poteritis conſiderare, quomodo me putetis cum liberis vixiſſe.* Atque ibi ex intervallo, *Itaque*, inquit, *Quirites, quum Romam profectus ſum, zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli. alii vini amphoras quas plenas tulerunt, eas argento plenas domum reportaverunt.*

Cap. XIII.

De verbis inopinatis, quæ utroqueverſum dicuntur, & à grammaticis communia vocantur.

UTor, & *vereor*, & *hortor*, & *conſolor*, communia verba ſunt, ac dici utroqueverſus poſſunt: *vereor te* & *vereor abs te*; id eſt, tu me vereris. *Utor te* & *utor abs te*, id eſt, tu me uteris. *hortor te* & *hortor abs te*, id eſt, tu me hortaris. *conſolor te* & *conſolor abs te*, id eſt, tu me conſolaris. *teſtor* quoque & *interpretor* ſignificatione reciproca dicuntur. Sunt autem verba hæc omnia ex altera parte inuſitata; & an dicta ſint in eam quoque partem quæri ſolet. Afranius in Conſobrinis:

Hem iſto parentum eſt vita vilis liberis:
Ubi malunt metui quam vereri ſe ab ſuis,

hîc *vereri* ex ea parte dictum eſt, quæ eſt non uſitatior. Novius in Ligartaca verbum, quod eſt, *utitur*, ex contraria parte dicit. *Quia ſupellex multa, quæ non utitur, emitur tamen:* id eſt, quæ uſui non eſt. M. Cato in quinta Origine, *Exercitum*, inquit, *ſuum pranſum paratum cohortatum eduxit foras atque inſtruxit. Conſolor* quoque in partem alteram, præterquam dici ſolitum eſt, ſcriptum invenimus in epiſtola Q. Metelli: quam quum in exſilio eſſet, ad Cn. & ad L. Domitios dedit. *At quum animum*, inquit, *veſtrum ergà me video: vehementer conſolor: fides virtuſque veſtra mihi ante oculos verſatur. Teſtata* itidem & *interpretata* eadem ratione: dixit M. Tullius in primo libro de divinatione: ut *teſtor interpretorque* verba communia videri debeant. Salluſtius quoque eodem modo, *Dilargitis proſcriptorum bonis*, dicit, tamquam verbum *largior* ſit ex verbis communibus, *Veritum* autem, ſicut *puditum* & *pigitum*, non perſonaliter per infinitum modum dictum eſſe non à vetuſtioribus tantum videmus, ſed à M. quoque Tullio in ſecundo de Finibus. *Primum*, inquit, *Ariſtippi Cyrenaï-*

Cyrenaïcorumque omnium, quos non eſt veritum in ea voluptate, quæ maxima dulcedine ſenſum moveret, ſummum bonum ponere. Dignor quoque & *veneror & confiteor & teſtor* habita ſunt in verbis communibus. ſic illa in Virgilio dicta ſunt:

Conjugio Anchiſa Veneris dignate ſuperbo, &:
Curſuſque dabis venerata ſecundos.

Confeſſi autem æris, de quo facta confeſſio eſt, in XII tabulis ſcriptum eſt, his verbis: ÆRIS. CONFESSI. DEBITI. QUE. JUDICATIS. TRIGINTA. DIES. JUSTI. SUNTO. item ex iſdem tabulis quoque eſt: QUI. SE. SIERIT. TESTARIER. LIBRIPENS. VE. FUERIT. NI. TESTIMONIUM. PARIATUR. IMPROBUS. INTESTABILIS. QUE. ESTO.

CAP. XIV.

Quod Metellus Numidicus figuram orationis novam ex orationibus Græcis mutuatus eſt.

APud Q. Metellum Numidicum, in libro accuſationis in Valerium Meſſalam tertio, nove dictum eſſe annotavimus. verba ex oratione ejus hæc ſunt: *Quum ſe ſciret in tantum crimen veniſſe, atque ſocios ad ſenatum queſtum flentes veniſſe, ſeſe pecunias maximas exactos eſſe. pecunias,* inquit, *maximas exactos,* pro eo quod eſt, *pecunias à ſe maximas exactas.* Id nobis videbatur Græca figura dictum. Græci enim dicunt, εἰσεπράξατό με ἀργύριον. id ſignificat, *exegit me pecuniam.* quod ſi id dici poteſt; etiam *exactus eſſe aliqui pecuniam* dici poteſt. Cæciliuſque eadem figura in Hypobolimæo Æſchino uſus videtur,

Ego illud minus nihilo exigor portorum:

id eſt; *nihilominus exigitur de me portorium.*

CAP. XV.

Paſſis velis, & paſſis manibus *dixiſſe veteres non à verbo ſuo, quod eſt* patior; *ſed ab alieno, quod eſt* pandor.

AB eo quod eſt, *pando*, *paſſum* veteres dixerunt, non *panſum*, & cum præpoſitione, *expaſſum*, non, *expanſum*. Cæcilius in Synariſtoſis:

Heri vero proſpexe eumce ex tegulis:
Hæc nunciaſſe, & flammeum expaſſum domi.

capillo quoque eſſe mulier *paſſo* dicitur, quaſi porrecto & expanſo & *paſſis* manibus & velis *paſſis* dicimus, quod ſignificat diductis atque diſtentis. itaque Plautus, in Milite glorioſo, *a* littera in *e* mutata, per compoſiti vocabuli morem, *diſpeſſis* dicit, pro eo quod eſt, *diſpaſſis*:

Credo ego iſthoc exemplo tibi eſſe eundum actutum extra portam.
Diſpeſſis manibus patibulum quum habebis.

CAP. XVI.

De novo genere interitus Crotonienſis Milonis.

MIlo Crotonienſis athleta illuſtris, quem in chronicis ſcriptum eſt olympiade quinquageſima coronatum eſſe, exitum habuit vitæ miſerandum & mirandum. quum jam natu grandis artem athleticam deſiſſet, iterque faceret forte ſolus in locis Italiæ ſilveſtribus: quercum vidit proxime viam patulis in parte media rimis hiantem. tum, experiri, credo, etiam tunc volens an ullæ ſibi reliquæ vires adeſſent, immiſſis in cavernas arboris digitis diducere & reſcindere quercum conatus eſt, ac mediam quidem partem diſcidit divellitque. quercus autem in duas diducta partes, quum ille, quaſi perfecto quod erat connixus, manus laxaſſet, ceſſante vi rediit in naturam; manibuſque ejus retentis incluſiſque ſtri-

cta

ſta denuo & cohæſa, dilacerandum hominem feris præbuit.

CAP. XVII.

Quam ob cauſam nobiles pueri Athenienſium tibiis canere deſierint, quum patrium iſtum morem canendi haberent.

ALcibiades Athenienſis quum apud avunculum Periclen puer artibus ac diſciplinis liberalibus erudiretur; & arceſſi Pericles Antigenidam tibicinem juſſiſſet, ut eum canere tibiis, quod honeſtiſſimum tum videbatur, doceret: traditas ſibi tibias, quum ad os adhibuiſſet inflaſſetque; pudefactus oris deformitate abjecit infregitque. ea res quum percrebuiſſet; omnium tum Athenienſium conſenſu, diſciplina tibiis canendi deſita eſt. ſcriptum hoc eſt in commentario Pamphilæ nono & viceſimo.

CAP. XVIII.

Quod pugna belli civilis victoriaque C. Cæſaris, quam vicit in Pharſalicis campis, nunciata prædictaque eſt per cujuſdam remigis vaticinium eodem ipſo die in Italia Patavii.

QUo C. Cæſar & Cn. Pompeius die per civile bellum ſignis collatis in Theſſalia conflixerunt, res accidit Patavii in Tranſpadana Italia memorari digna. Cornelius quidam ſacerdos, & loco nobilis, & ſacerdotii religionibus venerandus, & caſtitate vitæ ſanctus, repente mota mente conſpicere ſe procul dixit pugnam acerrimam pugnari; ac deinde cedere alios, alios urgere, cædem, fugam, tela volantia, inſtaurationem pugnæ, impreſſionem, gemitus, vulnera, proinde ut ſi ipſe in prœlio verſaretur, coram videre ſeſe vociferatus eſt; ac poſtea ſubito exclamavit Cæſarem viciſſe. Ea Cornelii ſacerdotis hariolatio levis tum quidem viſa eſt & ve-

cors: magnæ mox admirationi fuit: quod non modo pugnæ dies, quæ in Theſſalia pugnata eſt, neque prœlii exitus, qui erat prædictus, idem fuit: ſed omnes quoque pugnandi reciprocæ vices, & ipſa exercituum duorum conflictatio vaticinantis motu atque verbis repræſentata eſt.

CAP. XIX.

Verba M. Varronis memoria digna, ex ſatyra quæ inſcribitur, περὶ ἐδεσμάτων.

NOn pauciſſimi ſunt, in quos poteſt convenire id quod M. Varro dicit, in ſatyra quæ inſcribitur περὶ ἐδεσμάτων. verba hæc ſunt: *Si, quantum operæ ſumpſiſti ut tuus piſtor bonum faceret panem, ejus duodecimam philoſophiæ dediſſes; ipſe bonus jampridem eſſes factus. nunc, illum qui norunt, volunt emere milibus centum, te, qui novit, nemo centuſſis.*

CAP. XX.

Notata quædam de Euripidis poëtæ genere, vita, moribus, deque ejuſdem fine vitæ.

EUripidis poëtæ matrem Theopompus agreſtia olera vendentem victum quæſiſſe dicit. patri autem ejus nato illo reſponſum eſt à Chaldæis, eum puerum, quum adoleviſſet, victorem in certaminibus fore. id ei puero fatum eſſe. pater interpretatus athletam debere eſſe, roborato exercitatoque filii ſui corpore, Olympiam certaturum eum inter athletas pueros deduxit. ac primo quidem in certamen per ambiguam ætatem receptus non eſt. poſt Eleuſinio & Theſæo certamine pugnavit, & coronatus eſt. mox, à corporis cura ad excolendi animi ſtudium tranſgreſſus, auditor fuit phyſici Anaxagoræ & Prodici rhetoris, in morali autem philoſophia Socratis, tragœdiam ſcribere natus annos duodeviginti adortus eſt. Philochorus refert in inſula Salamine ſpeluncam eſſe

tetram

tetram & horridam, quam nos vidimus; in qua Euripides tragœdias ſcriptitarit. mulieres fere omnes in majorem modum exoſus fuiſſe dicitur. ſive quod natura abhorruit à mulierum cœtu, ſive quod duas ſimul uxores habuerat, quum id decreto ab Athenienſibus facto jus eſſet; quarum matrimonii pertædebat. Ejus odii in mulieres Ariſtophanes quoque meminit ἐν ταῖς προτέραις Θεσμοφοριαζούσαις, in his verſibus:

Νῦν οὖν ἁπάσαισι παραινῶ καὶ λέγω,
Τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα.
Ἄγρια γὰρ ἡμᾶς, ὦ γυναῖκες, δρᾷ κακὰ,
Ατ' ἐν ἀγρίοισι λαχάνοις αὐτὸς τραφείς.

Alexander autem Ætolus hos de Euripide verſus compoſuit:

Ὁ δ' Ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου
Στρυφνὸς μὲν ἐμοίγε ἔοικε προσειπεῖν,
Καὶ μισογέλως, καὶ τωθάζειν οὐδὲ παρ' οἶνον
Μεμαθηκὼς, ἀλλ' ὅ, τι καὶ γράψαι, τοῦτ' ἂν
Μέλιτος καὶ σειρήνων ἐτετεύχει.

is quum in Macedonia apud Archelaum regem eſſet, utereturque eo rex familiariter: rediens nocte ab ejus cœna canibus à quodam æmulo immiſſis dilaceratus eſt: & ex his vulneribus mors ſecuta eſt. ſepulcrum autem ejus & memoriam Macedones eo dignati ſunt honore, ut in gloriæ quoque loco prædicarent; οὔ ποτε σὸν μνῆμα Εὐριπίδης ὤλετο που, quod egregius poëta morte obita ſepultus in eorum terra foret. quamobrem quum legati ad eos ab Athenienſibus miſſi petiſſent ut oſſa Athenas in terram illius patriam permitterent transferri; maximo conſenſu Macedones in ea re deneganda perſtiterunt.

CAP. XXI.

Quod à poëtis Jovis filii prudentiſſimi humaniſſimique, Neptuni autem ferociſſimi & inhumaniſſimi traduntur.

PRæſtantiſſimos virtute, prudentia, viribus, Jovis filios poëtæ appellaverunt, ut Æacum & Minoa & Sarpedona; ferociſſimos & immanes & alienos ab omni humanitate, tamquam è mari genitos, Neptuni filios dixerunt, Cyclopa & Cercyona & Scyrona & Læſtrigonas.

CAP. XXII.

Hiſtoria de Sertorio duce, deque aſtu ejus commentitiiſque ſimulamentis, quibus ad barbaros milites continendos conciliandoſque ſibi utebatur.

SErtorius vir acer, egregiuſque dux, & tuendi regendique exercitus peritus fuit. is, in temporibus difficillimis, & mentiebatur ad milites ſi mendacium prodeſſet, & literas compoſitas pro veris legebat, & ſomnium ſimulabat, & falſas religiones conferebat, ſi quid iſtæ res eum apud militum animos adjutabant. illud adeo Sertorii nobile eſt. cerva alba eximiæ pulchritudinis & vivaciſſimæ celeritatis à Luſitano ei quodam dono data eſt. hanc ſibi oblatam divinitus & inſtinctam Dianæ numine colloqui ſecum monereque & docere, quæ utilia factu eſſent, perſuadere omnibus inſtituit: ac, ſi quid durius videbatur quod imperandum militibus foret, à cerva ſeſe monitum prædicabat. id quum dixerat: univerſi, tamquam ſi deo, libentes parebant. Ea cerva quodam die, quum incurſio eſſet hoſtium nunciata, feſtinatione ac tumultu conſternata in fugam ſe prorupit, atque in palude proxima delituit; & poſtea requiſita periſſe credita eſt. neque multis diebus poſt; inventam eſſe cervam Sertorio nunciatur. tum

qui

qui nunciaverat juſſit tacere: ac, ne cui palam diceret, interminatus eſt: præcepitque ut eam poſtero die repente in eum locum, in quo ipſe cum amicis eſſet, immitteret: admiſſis deinde amicis poſtridie, viſum ſibi eſſe ait in quiete cervam, quæ periſſet, ad ſe reverti, &, ut prius conſuerat, quod opus eſſet facto, prædicare. tum Sertorio, quod imperaverat, ſignificante cerva emiſſa in cubiculum Sertorii introrupit. clamor factus, & orta admiratio eſt: eaque hominum barbarorum credulitas Sertorio in magnis rebus magno uſui fuit. Memoriæ proditum eſt, ex iis nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, quum multis prœliis ſuperatus eſſet, neminem umquam ab eo deſciviſſe: quamquam id genus hominum eſſet mobiliſſimum.

CAP. XXIII.

De ætatibus hiſtoricorum nobilium Hellanici, Herodoti, Thucydidis.

HEllanicus, Herodotus, Thucydides, hiſtoriæ ſcriptores in iſdem temporibus fere laude ingenti floruerunt, & non nimis longe diſtantibus fuerunt ætatibus. nam Hellanicus initio belli Peloponneſiaci fuiſſe quinque & ſexaginta annos natus videtur: Herodotus tres & quinquaginta: Thucydides quadraginta. ſcriptum hoc in libro undecimo Pamphilæ.

CAP. XXIV.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poëtis ſcripſit, de comicis Latinis judicarit.

SEdigitus in libro, quem ſcripſit de poëtis, quid de iis ſentiat qui comœdias fecerunt, & quem ex omnibus præſtare ceteris putet, ac deinceps quo quemque in loco & honore ponat, his verſibus ſuis demonſtrat:

Multos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant.
Eum meo judicio errorem diſſolvam tibi:
Ut contra ſi quis ſentiat nihil ſentiat.
Cæcilio palmam Statio do comico.
Plautus ſecundus facile exſuperat cæteros.
Dein Nævius, qui fervet, pretium tertium eſt:
Si erit, quod quarto; dabitur Licinio.
Poſt inſequi Licinium facio Attilium.
In ſexto ſequitur hoc loco Terentius.
Turpilius ſeptimum, Trabea octavum obtinet.
Nono loco eſſe facio Luſcium.
Decimum addo cauſa antiquitatis Ennium.

CAP. XXV.

De verbis quibuſdam novis, quæ in Cn. Matii mimiambis offenderamus.

CN. Matius vir eruditus in mimiambis ſuis non abſurde neque abſone finxit, *recentatur*, pro eo quod Græci dicunt ἀνανεοῦται. Verſus, in quibus hoc verbum eſt, hi ſunt:

Jamjam albicaſcit Phœbus & recentatur
Commune lumen hominibus voluptaſque.

Idem Matius in iſdem mimiambis *edulcare* dicit: quod eſt, dulcius reddere, in his verſibus:

Quapropter edulcare convenit vitam;
Curaſque acerbas ſenſibus gubernare.

CAP. XXVI.

Quibus verbis Ariſtoteles philoſophus definierit ſyllogiſmum: ejuſque definitionis interpretamentum verbis Latinis factum.

ARiſtoteles quid ſyllogiſmus eſſet his verbis definivit: λόγος ἐν ᾧ τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει διὰ τῶν κειμένων. ejus definitionis non videbatur habere incommode interpre-

terpretatio facta hoc modo: *Syllogiſmus eſt oratio, in qua conſenſis quibuſdam & conceſſis, aliud quid, quam quæ conceſſa ſunt, per ea quæ conceſſa ſunt, neceſſario conficitur.*

CAP. XXVII.

Quid ſint comitia calata, *quid* curiata, *quid* centuriata, *quid* tributa, *quid* concilium; *atque inibi quædam ejuſmodi,*

IN libro Lælii Felicis ad Q. Mucium primo ſcriptum eſt, Labeonem ſcribere, *calata comitia* eſſe, quæ pro collegio pontificum habentur aut regis aut flaminum inaugurandorum cauſa. eorum autem alia eſſe curiata, alia centuriata. curiata per lictorem curiatim calari, id eſt, convocari: centuriata per cornicinem. iſdem comitiis, quæ calata appellari diximus, & ſacrorum deteſtatio & teſtamenta fieri ſolebant. tria enim genera teſtamentorum fuiſſe accepimus, unum, quod calatis comitiis in populi concione fieret: alterum in procinctu, quum viri ad prœlium faciendum in aciem vocabantur: tertium per familiæ emancipationem, cui æs & libra adhiberetur. In eodem Lælii Felicis libro hæc ſcripta ſunt: *Is qui non univerſum populum, ſed partem aliquam adeſſe jubet, non comitia, ſed conſilium edicere debet. tribuni autem neque advocant patricios, neque ad eos referre ulla de re poſſunt: ita ne leges quidem proprie, ſed plebiſcita appellantur quæ tribunis plebis ferentibus accepta ſunt: quibus rogationibus ante patricii non tenebantur, donec Q. Hortenſius dictator eam legem tulit, ut eo jure, quod plebes ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur.* Item in eodem libro hoc ſcriptum eſt: *Quum ex generibus hominum ſuffragium feratur, curiata comitia eſſe: quum ex cenſu & ætate, centuriata: quum ex regionibus & locis, tributa. centuriata autem comitia intra pomœrium fieri fas eſſe; quia exercitum extra urbem imperari oporteat; intra urbem imperari jus non ſit: propter-*

ta centuriata in campo Martio haberi, exercitumque imperari præſidii cauſa ſolitum: quoniam populus eſſet in ſuffragiis ferendis occupatus.

CAP. XXVIII.

Quod erravit Cornelius Nepos quum ſcripſit Ciceronem tres viginti annos natum cauſam pro Sex. Roſcio dixiſſe.

CORnelius Nepos & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maxime, amicus familiaris fuit. atque is tamen in primo librorum, quos de vita illius compoſuit, erraſſe videtur; quum eum ſcripſit tres & viginti annos natum primam cauſam judicii publici egiſſe, Sextumque Roſcium parricidii reum defendiſſe. dinumeratis quippe annis à Q. Cæpione & Q. Serrano, quibus Conſulibus ante diem III nonas Januarias M. Cicero natus eſt, ad M. Tullium & Cn. Dolabellam, quibus conſulibus cauſam privatam pro Quintio apud Aquilium Gallum judicem dixit, ſex & viginti anni reperiuntur. neque dubium eſt quin poſt annum, quam pro Quintio dixerat, Sex. Roſcium reum parricidii defenderit, annos jam ſeptem atque viginti natus, L. Sulla Felice Q. Metello Pio conſulibus. in qua re etiam Feneſtellam erraſſe Pedianus Aſconius animadvertit, quod eum ſcripſerit ſexto viceſimo ætatis anno pro Sex. Roſcio dixiſſe. Longior autem Nepotis quam Feneſtellæ error eſt, niſi quis vult in animum inducere, ſtudio amoris & amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, quadriennium ſuppreſſiſſe: ut M. Cicero orationem florentem dixiſſe pro Roſcio admodum adoleſcens videretur. Illud adeo ab utriuſque oratoris ſtudioſis animadverſum & ſcriptum eſt; quod Demoſthenes & Cicero pari ætate illuſtriſſimas orationes in cauſis dixerint, alter κατ᾽ Ἀνδροτίωνος καὶ κατ᾽ Τιμοκράτους ſeptem & viginti annos natus, alter anno minor pro P. Quin-

Quintio, ſeptimoque & viceſimo pro Sex. Roſcio. Vixerunt quoque non nimis numerum annorum diverſum, alter tres & ſexaginta annos: Demoſthenes ſexaginta.

Cap. XXIX.

Quali figura orationis & quam nova L. Piſo annalium ſcriptor uſus ſit.

DUæ iſtæ in loquendo figuræ notæ ſatis uſitatæque ſunt, *Mihi nomen eſt Julio* & *mihi nomen eſt Julii.* tertiam figuram novam hercle reperi apud Piſonem in ſecundo annalium. verba Piſonis hæc ſunt. *L. Tarquinium collegam ſuum, quia Tarquinium nomen eſſet, metuere:* eumque *orat uti ſua voluntate Romam contendat. quia Tarquinium*, inquit, *nomen eſſet.* hoc proinde eſt, tamquam ſi ego dicam, *mihi nomen eſt Julium.*

Cap. XXX.

Vehiculum, quod petorritum *appellatur, cujatis linguæ vocabulum ſit, Græca an Gallica.*

QUi ab alio genere vitæ detriti jam & retorridi ad litterarum diſciplinas ſerius adeunt, ſi forte idem ſunt garruli natura & ſubargutuli, oppido quam fiunt in litterarum oſtentatione inepti & frivoli. quod genus profecto ille homo eſt, qui de *petorritis* nuper argutiſſimas nugas dixit. nam quum quæreretur *petorritum* quali forma vehiculum cujatiſque linguæ vocabulum eſſet: & faciem vehiculi ementitus eſt longe alienam falſamque, & vocabulum Græcum eſſe dixit; atque id ſignificare volucres rotas interpretatus eſt: commutataque una littera *petorritum* eſſe dictum volebat, quaſi *petorotum.* ſcriptum etiam hoc eſſe à Valerio Probo contendit. Ego quum Probi multos admodum commentationum libros anquiſierim, neque ſcriptum in his in-

veni, nec uſquam alioqui Probum ſcripſiſſe credo. *petorritum* enim eſt non ex Græca dimidiatum, ſed totum tranſalpibus. nam eſt vox Gallica. id ſcriptum eſt in libro M. Varronis quartodecimo rerum divinarum. quo in loco Varro, quum de petorrito dixiſſet, eſſe id verbum Gallicum; *lanceam* quoque dixit, non Latinum, ſed Hiſpanicum verbum eſſe.

Cap. XXXI.

Quæ verba legaverint Rhodii ad hoſtium ducem Demetrium, quum ab eo obſiderentur, ſuper illa incluta Ialyſi imagine.

RHodum inſulam celebritatis antiquiſſimæ, oppidumque in ea pulcherrimum ornatiſſimumque, obſidebat opugnabatque Demetrius dux ætatis ſuæ inclutus: cui à peritia diſciplinaque faciendi obſidii, machinarumque ſollertia ad capienda oppida repertarum, cognomentum πολιορκητὴς fuit. tum ibi in obſidione illa ædes quaſdam publice factas, quæ extra urbis muros cum parvo præſidio erant, aggredi & vaſtare atque abſumere igni parabat. in his ædibus erat memoratiſſima illa imago Ialyſi, Protogenis manu facta illuſtris pictoris; cujus operis pulchritudinem præſtantiamque ira percitus Rhodiis invidebat. mittunt Rhodii ad Demetrium legatos, cum his verbis: Quæ, malum, inquiunt, ratio eſt, ut tu imaginem iſtam velis incendio ædium facto diſperdere? nam ſi nos omnes ſuperaveris, & oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra & incolumi per victoriam potieris. ſin vero nos vincere obſidendo nequiveris; petimus, conſideres, ne turpe tibi ſit, quia non potueris bello Rhodios vincere, bellum cum Protogene mortuo geſſiſſe. hoc ubi ex legatis audivit, oppugnatione deſita, & imagini & civitati pepercit.

L I-

LIBER XVI.

CAP. I.

Verba Muſonii philoſophi Græca, digna atque utilia audiri obſervarique, ejuſdemque utilitatis ſententia à M. Catone multis ante annis Numantiæ ad equites dicta.

ADOLESCENTULI quum etiam tum in ſcholis eſſemus, ἐνθυμημάτιον hoc Græcum, quod appoſui, dictum eſſe à Muſonio philoſopho audiebamus, & quoniam vere atque luculente dictum, verbiſque eſt brevibus & rotundis vinctum, perquam libenter memineramus: *ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει. ἄν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει.* poſtea iſtam ipſam ſententiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ apud equites, poſitam legimus: quæ etſi laxioribus paulo longioribuſque verbis comprehenſa eſt præquam illud Græcum quod diximus; quoniam tamen priore tempore antiquiorque eſt, venerabilior videri debet. verba ex oratione hæc ſunt: *Cogitate cum animis veſtris, ſi quid vos per laborem recte feceritis: labor ille à vobis cito recedet, bene factum à vobis, dum vivitis, non abſcedet. ſed ſiqua per voluptatem nequiter feceritis: voluptas cito abibit, nequiter factum illud apud vos ſemper manebit.*

CAP. II.

Cuimodi ſit lex apud dialecticos percontandi diſſerendique, & quæ ſit ejus legis reprehenſio.

LEgem eſſe aiunt diſciplinæ dialecticæ, ſi de qua- 2
piam re quæratur diſputeturque, atque ibi quid rogere ut reſpondeas; tum ne amplius quid dicas

quam id ſolum quod es rogatus, aut aias aut neges, eamque legem qui non ſervent, & aut plus aut aliter quam ſunt rogati reſpondeant, exiſtimantur rudes indoctique eſſe, diſputandique morem atque rationem non tenere. Hoc quidem, quod dicunt, in pleriſque diſputationibus procul dubio fieri oportet. indefinitus namque inexplicabiliſque ſermo fiet, niſi interrogationibus reſponſionibuſque ſimplicibus fuerit determinatus. ſed enim eſſe quædam videntur, in quibus ſi breviter & ad id, quod rogatus fueris, reſpondeas, capiare. nam ſi quis his verbis interroget: poſtulo uti reſpondeas, deſieriſne facere adulterium an non: utrumcumque dialectica lege reſponderis, ſive aias ſive neges, hærebis in captione, tamquam ſi te dicas adulterum. ſed quod minus eſt in interrogatione, id eſt addendum. nam qui facere non deſinit, non id neceſſario etiam fecit, falſa igitur eſt ſpecies iſtius captionis: & nequaquam procedere ad id poteſt, ut colligi concludique poſſit eum facere adulterium, qui ſe negaverit facere deſiſſe. quid autem legis iſtius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos neceſſum eſt, ſi nihil amplius quam quod interrogati erunt reſponderint? nam, ſi ita ego iſtorum aliquem rogem; Quicquid non perdidiſti, habeaſne an non habeas, poſtulo ut aias aut neges: utrumcumque breviter reſponderit, capietur. nam ſi non habere ſe negaverit, quod non perdidit: colligetur oculos eum non habere, quos non perdidit. ſin vero habere ſe dixerit: colligetur eum habere cornua, quæ non perdidit, rectius igitur cautiuſque ita reſpondebitur: quicquid habui, id habeo, ſi id non perdidi. ſed hujuſcemodi reſponſio non fit ex ea lege, quam diximus. plus enim quam quod rogatus eſt reſpondet. & propterea id quoque ad eam legem addi ſolet, non eſſe captioſis interrogationibus reſpondendum.

CAP. III.

Quanam ratione effici dixerit Eraſiſtratus medicus, ſi cibus forte deerit, ut tolerari aliquantiſper inedia poſſit & tolerari fames, verbaque ipſa Eraſiſtrati ſuper ea re ſcripta.

CUm Favorino Romæ dies plerumque totos eramus, tenebatque animos noſtros homo fandi dulciſſimus. atque cum quoquo iret, quaſi ex lingua prorſum ejus capti proſequebamur. ita ſermonibus uſquequaque amœniſſimis demulcebat. tum ad quendam ægrum quum iſſet viſere: noſque cum eo una introiſſemus: multaque ad medicos, qui tum forte iſtic erant, valetudinis ejus gratia, oratione Græca dixiſſet: Ac ne hoc quidem, inquit, mirum videri debet, quod, quum antehac ſemper edundi fuerit appetens, nunc, poſt imperatam inediam tridui omnis eius appetitio priſtina elanguerit. nam quod Eraſiſtratus ſcriptum, inquit, reliquit, propemodum verum eſt: eſuritionem faciunt inanes patenteſque inteſtinorum fibræ, & cava intus ventris ac ſtomachi vacua & hiantia: quæ ubi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur & connivent; tunc loco, in quem cibus capitur, vel ſtipato vel adducto, voluntas capiendi ejus deſiderandique reſtinguitur. Scytas quoque, ait eumdem Eraſiſtratum dicere, quum ſit uſus ut famem longius tolerent, faſciis ventrem ſtrictiſſime circumligare. ea ventris compreſſione eſuritionem poſſe depelli creditum eſt. Hæc tum Favorinus, multaque iſtiuſmodi alia affabiliſſime dicebat. Nos autem poſtea, quum librum forte Eraſiſtrati legeremus διαιρέσεων primum, id ipſum in eo libro, quod Favorinum audiebamus dicere, ſcriptum offendimus. verba Eraſiſtrati ad eam rem pertinentia hæc ſunt: ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν. Καὶ γὰρ τοῖς ἐπιπλέον

ἀσι-

ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν, ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ· ὕστερον δὲ οὐκέτι. deinde paulum infra, εἰθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ σκύται ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζονται ἄσιτοι εἶναι, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν, ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης. σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κολία ᾖ, διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι, διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν. ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκῦα ᾖ κένωμα οὐκ ἔχει. In eodem libro Eraſiſtratus vim quamdam famis non tolerabilem, quam Græci βούλιμον appellant, in diebus frigidiſſimis multo facilius accidere ait, quam quum ſerenum atque placidum eſt: atque ejus rei cauſas, cur is morbus in eo plerumque tempore oriatur, nondum ſibi eſſe compertas dicit. Verba quibus id dicit hæc ſunt: ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, καὶ ἐπὶ τούτου καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διὰ τί ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται ἐν ταῖς εὐδίαις.

CAP. IV.

Quo ritu, quibuſque verbis fecialis populi Romani bellum indicere ſolitus ſit his, quibus populus Romanus bellum fieri juſſerat: & item in quæ verba conceptum fuerit jusjurandum de furtis militaribus ſanciendis, & uti milites ſcripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent, cauſis quibuſdam exceptis, propter quas id jusjurandum remitti æquum eſſet.

CIncius, in libro tertio de re militari, fecialem populi Romani bellum indicentem hoſtibus, telumque in agrum eorum jacientem his verbis uti ſcripſit: QUOD. POPULUS. HERMUNDULUS. HOMINES. QUE. POPULI. HERMUNDULI. ADVERSUS. POPULUM. ROMANUM. BELLUM. FECERE. DELIQUERUNT. QUE. QUOD. Q. POPULUS. ROMANUS. CUM. POPULO. HERMUNDULO. HOMINIBUS. Q. HERMUNDULIS. BELLUM. JUSSIT. OB. EAM. REM. EGO. POPULUS. QUE. RO-

ROMANUS. POPULO. HERMUNDULO. HOMINIBUS. QUE. HERMUNDULIS. BELLUM. INDICO. FACIO. QUE. Item, in libro ejuſdem Cincii de re militari quinto, ita ſcriptum eſt. *Quum dilectus antiquitus fieret, & milites ſcriberentur: jusjurandum eos Tribunus militaris adigebat, in verba hæc:* IN. MAGISTRATU. C. LÆLII. C. FILII. CONSULIS. L. CORNELII. P. FILII. CONSULIS. IN. EXERCITU. DECEM. QUE. MILIA. PASSUUM. PROPE. FURTUM. NON. FACIES. DOLO. MALO. SOLUS. NEQUE. CUM. PLURIBUS. PLURIS. NUMMI. ARGENTEI. INDIES. SINGULOS. EXTRA- QUE. HASTAM. HASTILE. LIGNA. NAPUM. PABULUM. UTREM. FOLLEM. FACULAM. SI. QUID. IBI. INVENERIS. SUSTULERIS. VE. QUOD. TUUM. NON ERIT. QUOD. PLURIS. NUMMI. ARGENTEI. ERIT. UTI. TU AD. C. LÆLIUM. C. FILIUM. CONSULEM. L. VE. CORNELIUM. P. FILIUM. CONSULEM. SIVE. QUEM AD. UTRUM. EORUM. JUS. ERIT. PROFERES. AUT. PROFITEBERE. IN. TRIDUO. PROXIMO. QUICQUID. INVENERIS. SUSTULERIS. VE. SINE. DOLO. MALO. AUT. DOMINO. SUO. CUJUM. ID. CENSEBIS. ESSE. REDDES. UTI. QUOD. RECTUM. FACTUM ESSE. VOLES. Militibus autem ſcriptis dies præfiniebatur; quo die adeſſent: & ut citanti conſuli reſponderent. deinde ita concipiebatur jusjurandum, ut adeſſent, his additis exceptionibus; niſi harumce quæ cauſa erit, *funus familiare, feriæve denicales, quæ non ejus rei cauſa in eum diem collatæ ſint, quo is eo die minus ibi eſſet, morbus ſonticus, auſpiciumve quod ſine piaculo præterire non liceat, ſacrificiumve anniverſarium quod recte fieri non poſſet, niſi ipſus eo die ibi ſit; vis hoſtiſve, ſtatus condictuſve dies cum hoſte: ſi cui eorum harumce quæ cauſa erit, tum ſe poſtridie quam*

quam per eas cauſas licebit eo die venturum, adjuturumque eum, qui eum pagum, vicum, opidumve delegerit. Item in eodem libro verba hæc ſunt: *Miles quum die qui prædictus eſt aberat, neque excuſatus erat, infrequens dabatur.* Item in libro ſexto hoc ſcriptum eſt: *Alæ dictæ exercitus equitum ordines; quod circum legiones dextra ſiniſtraque tamquam alæ in avium corporibus locabantur. in legione ſunt centuriæ ſexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.*

CAP. V.

Veſtibulum quid ſignificet; deque ejus vocabuli rationibus.

PLeraque ſunt vocabula, quibus volgo utimur, neque tamen liquido ſcimus quid ea proprie atque vere ſignificent: ſed incompertam & volgariam traditionem rei non exploratæ ſequuti videmur magis dicere quod volumus, quam dicimus, ſicuti eſt *veſtibulum*, verbum in ſermonibus celebre atque obvium: non omnibus tamen, qui illo facile utuntur, ſatis ſpectatum. animadverti enim quoſdam haudquaquam indoctos viros opinari *veſtibulum* eſſe partem domus primorem, quam vulgus atrium vocat. Cæcilius Gallus, in libro de ſignificatione verborum quæ ad jus civile pertinent ſecundo, *veſtibulum eſſe dicit, non in ipſis ædibus, neque partem ædium, ſed locum ante januam domus vacuum; per quem à via aditus acceſſuſque ad ædis eſt, quum dextra ſiniſtraque januarum tecta ſunt viæ juncta: atque ipſa janua procul via eſt area vacanti interſita.* Quæ porro huic vocabulo ratio ſit, quæri multum ſolet. ſed quæ ſcripta legi, ea ferme omnia inconcinna atque abſurda viſa ſunt. quod Sulpicium autem Apollinarem memini dicere virum eliganti ſcientia ornatum, hujuſcemodi eſt. *ve* particula, ſicuti quædam alia, tum intentionem ſignificat, tum minutionem. nam *vetus*, *vehemens*, alterum ab ætatis magnitudine compoſitum

poſitum eliſumque eſt, alterum à mentis vi atque impetu dicitur. *veſcum* autem, quod ex *ve* particula & *eſca* copulatum eſt, utriuſque diverſæ ſignificationis vim capit. aliter enim Lucretius *veſcum ſalem* dicit ex edendi intentione: aliter Lucilius *veſcum* appellat cum edendi faſtidio. qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante januam vacuum relinquebant, qui inter fores domus & viam medius eſſet. in eo loco, qui dominum ejus domus ſalutatum venerant, priuſquam admitterentur, conſiſtebant: & neque in via ſtabant, neque intra ædis erant. ab illa ergo grandis loci conſiſtione, & quaſi quadam ſtabulatione, veſtibula appellata ſunt; ſpatia, ſicut diximus, grandia ante fores ædium relicta: in quibus ſtarent, qui veniſſent, priuſquam in domum intromitterentur. Meminiſſe autem debemus id vocabulum non ſemper à veteribus proprie, ſed per quaſdam tranſlationes, eſſe dictum: quæ tamen ita ſunt factæ, ut ab iſta, de qua diximus, proprietate non longe deſciverint: ſicut illud in ſexto Virgilii:

Veſtibulum ante ipſum, primiſque in faucibus orci,
Luctus & ultrices poſuere cubilia curæ.

non enim veſtibulum priorem partem domus infernæ eſſe dicit, quod obrepere poteſt tamquam ſi ita dicatur. ſed loca duo demonſtrat extra orci fores, veſtibulum & fauces: ex quibus & veſtibulum appellat ante ipſam quaſi domum & ante ipſa orci penetralia: fauces autem vocat iter anguſtum, per quod ad veſtibulum adiretur.

CAP. VI.

Hoſtiæ, *quæ dicuntur* bidentes, *quid, & quam ob cauſam ita appellatæ ſunt: ſuperque ea re* P. Nigidii *&* *Iulii Higini ſententiæ.*

Redeuntes Græcia Brunduſium navem advertimus. ibi quiſpiam linguæ Latinæ litterator Roma

ma à Brunduſinis accerſitus experiundum ſeſe volgo dabat; imus ad eum nos quoque oblectamenti gratia. erat enim feſſus atque languens animus de æſtu maris: legebat barbare inſciteque Virgilii ſeptimum: in quo libro hic verſus eſt:

Centum lanigeras mactabat rite bidentis:

& jubebat rogare ſe, ſi quis quid omnium rerum vellet dicere. tum ego indocti hominis confidentiam demiratus, Doceſne, inquam, nos, magiſter, cur *bidentes* dicantur? *bidentes*, inquit, oves appellatæ: iccircoque *lanigeras* dixit, ut oves planius demonſtraret. poſthac, inquam, videbimus an oves ſolæ, ut ais, bidentes dicantur? & an Pomponius Atellanarum poëta in Gallis Tranſalpinis erraverit, quum hoc ſcripſit:

Mars tibi voveo facturum, ſi umquam redierit, bidenti verre.

ſed nunc ego à te rogavi, ecquam ſcias eſſe hujuſce vocabuli rationem. atque ille nihil contatus, ſed nimium quantum audacter, Oves, inquit, bidentes dictæ, quod duos tantum dentes habeant. Ubi terrarum, quæſo te, inquam, duos ſolos per naturam dentes habere ovem vidiſti? oſtentum enim eſt, & piaculis factis procurandum. tum ille permotus mihi & irritatus: Quære, inquit, ea potius quæ ex Grammatico quærenda ſunt. nam de ovium dentibus opiliones percontantur, facetias nebulonis hominis riſi & reliqui. Publius autem Nigidius, in libro quem de extis compoſuit, bidentes appellari ait, non oves ſolas, ſed omnes bimas hoſtias. neque tamen dixit apertius cur *bidentes*: ſed, quod ultro exiſtimabamus, id ſcriptum invenimus in commentariis quibuſdam ad jus pontificium pertinentibus, *bidennes* primo dictas, *d* littera immiſſa, quaſi *biennes*: tum longo uſu loquendi corruptam vocem eſſe. & ex *bidennibus bidentes* factum: quoniam id videbatur eſſe dictu facilius leniuſque. Higinus tamen Julius, qui jus pontificium non videtur ignoraſſe,

in

in quarto librorum, quos de Virgilio fecit, appellari *bidentes* ſcripſit hoſtias, quæ per ætatem duos dentes altiores haberent. verba illius ipſa poſui: *Quæ bidens eſt*, inquit, *hoſtia, oportet habeat dentes octo, ſed ex his duo ceteris altiores, per quos appareat ex minore ætate in majorem tranſcendiſſe.* Hæc Higini opinio an vera ſit, non argumentis, ſed oculis judicari poteſt.

CAP. VII.

Quod Laberius verba pleraque licentius petulantiuſque finxit: quod multis item verbis utitur, de quibus an ſint Latina quæri ſolet.

LAberius in mimis, quos ſcriptitavit, oppido quam verba finxit prælicenter. nam & *mendicimonium* dicit & *mœchimonium* & *adulterionem adulteritatemque* pro *adulterio*, & *depudicavit* pro *ſtupravit*, & *abluvium* pro *diluvio*, &, quod in mimo ponit, quum *Cophinum* ſcripſit, *manuatus eſt*, pro *furatus eſt*, item in *Fullone*, *furem*, *manuarium* appellat:

Manuari, inquit, *pudorem perdidiſti.*

multaque alia hujuſcemodi novat: neque non obſoleta quoque & maculantia ex ſordidiore vulgi uſu ponit: quale eſt in Staminariis,

Tollet bona fide vos Orcus nudas in Catonium.

& *elutriare lintea* & *lavandria* dicit quæ ad lavandum ſint data, & *coicior*, inquit, *in fullonicam. Ecquid properas? ecquid præcurris Caldonia!* item in Reſtione, *calabarriunculos* dicit, quos vulgus *calabarriones*: item in Compitalibus, *malas malaxavi.* Item in Cacomemmone.

Hic eſt, inquit, *ille gurdus, quem ego*
Me abhinc duos menſes ex Africa
Venientem excepiſſe tibi narravi.

item in mimo, qui inſcribitur *Natal*, *cippum* dicit, & *obbam*, & *camellam*, & *pictacium* & *capitium*, *induis*, inquit, *capitium tunicæ pictacium.* præterea in Anna Perrenna *gubernium* pro *gubernatore*, & *planum*

pro

pro *ſycophanta*, & *nanum* pro *pumilione* dicit. quamquam *planum* pro *ſycophanta* M. quoque Cicero in oratione ſcriptum reliquit, quam pro Cluentio dixit. atque item in mimo, qui *Saturnalia* inſcriptus eſt, *botulum* pro *farcimine* appellat, & *hominem levennam* pro *levi*. item in Necyomantia, *cocionem* pervulgate dicit, quem veteres *arulatorem* dixerunt. verba Laberii hæc ſunt: *Duas uxores; hoc hercle plus negotii eſt inquit Cocio; ſed ædilis viderit*. ſed enim in mimo, quem inſcripſit *Alexandream*, eodem quidem modo quo vulgus, ſed probe Latineque uſus eſt Græco vocabulo. emplaſtrum enim dixit ὀ ἔμπλαστρος, non genere feminino, ut iſti novicii ſemidocti. verba ex eo mimo appoſui:

Quid eſt jusjurandum? emplaſtrum æris alieni.

CAP. VIII.

Quid ſignificet, & quid à noſtris appellatum ſit, quod ἀξίωμα *dialectici dicunt: & quædam alia, quæ prima in diſciplina dialectica traduntur.*

QUum in diſciplinas dialecticas induci atque imbui vellemus; neceſſum fuit adire atque cognoſcere quas vocant dialectici εἰσαγωγὰς, tum quia in primo περὶ ἀξιωμάτων diſcendum, quæ M. Varro alias profata, alias proloquia appellat, commentarium de proloquiis L. Ælii docti hominis, qui magiſter Varronis fuit, ſtudioſe quæſivimus: eumque in Pacis bibliotheca repertum legimus. ſed in eo nihil edocenter, neque ad inſtituendum explanate ſcriptum eſt: feciſſeque videtur eum librum Ælius ſui magis admonendi, quam aliorum docendi gratia. redimus igitur neceſſario ad Græcos libros: ex quibus accepimus ἀξίωμα definitum eſſe his verbis, λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ. hoc ego ſuperſedi vertere, quia novis & inconditis vocibus utendum fuit, quas pati aures per inſolentiam vix poſſent. Sed M. Varro, in libro de lingua Latina ad

Cice-

Ciceronem quarto viceſimo, expeditiſſime ita finit: *Proloquium eſt ſententia, in qua nihil deſideratur.* erit autem planius, quid iſtud ſit, ſi exemplum ejus dixerimus. ἀξίωμα igitur, ſive id proloquium dicere placet, hujuſmodi eſt: *Hannibal Pœnus fuit: Scipio Numantiam delevit: Milo cædis damnatus eſt: neque bonum eſt voluptas neque malum:* & omnino quicquid ita dicitur plena atque perfecta verborum ſententia, ut id neceſſe ſit aut verum aut falſum eſſe, id à dialecticis ἀξίωμα appellatum eſt, à M. Varrone, ſicuti dixi, *proloquium*, à M. autem Cicerone *pronunciatum.* quo ille tamen vocabulo tantiſper uti ſe atteſtatus eſt, *quoad melius*, inquit, *invenero.* Sed quod Græci συνημμένον ἀξίωμα dicunt, id alii noſtrorum *adjunctum*, alii *connexum* dixerunt. id connexum tale eſt: *ſi Plato ambulat, Plato movetur. ſi dies eſt, Sol ſuper terras eſt.* Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos vel *conjunctum* vel *copulatum* dicimus, quod eſt ejuſcemodi: *P. Scipio Pauli filius & bis conſul fuit, & triumphavit, & cenſura functus eſt, & collega in cenſura L. Mummii fuit.* In omni autem conjuncto ſi unum eſt mendacium, etiam ſi cetera vera ſunt, totum eſſe mendacium dicitur. nam ſi ad ea omnia, quæ de Scipione illo vera dixi, addidero, *& Hannibalem in Africa ſuperavit*, quod eſt falſum: univerſa quoque illa, quæ conjuncte dicta ſunt, propter hoc unum quod falſum acceſſerit, quia ſimul dicentur, vera non erunt. Eſt item aliud, quod Græci διεζευγμένον ἀξίωμα, nos *disjunctum* dicimus. id hujuſcemodi eſt: *Aut malum eſt voluptas, aut bonum: aut neque bonum, neque malum eſt.* Omnia autem, quæ disjunguntur, pugnantia eſſe inter ſeſe oportet: eorumque oppoſita (ἀντικείμενα Græci dicunt), ea quoque ipſa inter ſeſe adverſa eſſe: ex omnibus quæ disjunguntur unum eſſe verum debet, falſa cetera. quod ſi aut nihil omnium verum, aut omnia plurave quam unum vera erunt, aut quæ disjuncta ſunt, non pugnabunt, aut quæ oppoſita eorum ſunt, contraria

inter

inter ſeſe non erunt; tunc id disjunctum mendacium eſt; & appellatur παραδιεζευγμένον. ſicuti hoc eſt, in quo quæ oppoſita, non ſunt contraria. *Aut curris aut ambulas aut ſtas.* nam ipſa quidem inter ſeſe adverſa ſunt: ſed oppoſita eorum non pugnant. *non ambulare* enim & *non ſtare* & *non currere* contraria inter ſeſe non ſunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ ſimul vera eſſe non queunt. poſſis enim ſimul eodemque tempore neque ambulare neque ſtare neque currere. ſed hoc breve ex dialectica libamentum dediſſe nunc ſatis erit: atque id ſolum addendum admonendumque eſt, quod hujus diſciplinæ ſtudium atque cognitio in principiis quidem tetra & aſpernabilis inſuaviſque eſſe & incivilis videri ſolet: ſed, ubi aliquantum proceſſeris, tum denique & emolumentum ejus in animo tuo dilucebit, & ſequetur quædam diſcendi voluptas inſatiabilis; cui ſane niſi modum feceris, periculum non mediocre erit, ne, ut plerique alii, tu quoque in illis dialecticæ gyris atque mæandris tamquam apud Sirenios ſcopulos conſeneſcas.

CAP. IX.

Quid ſignificet verbum in libris veterum creberrime poſitum, ſuſque deque.

SVſque deque fero aut ſuſque deque habeo (his enim omnibus modis dicitur) verbum eſt ex hominum doctorum ſermonibus: in poëmatis quoque & in epiſtolis veterum ſcriptum eſt plurifariam, ſed facilius reperias, qui id verbum oſtentent, quam qui intelligant. ita plerique noſtrum, quæ remotiora verba invenimus, dicere ea properamus, non diſcere. Significat autem *ſuſque deque ferre*, animo æquo eſſe, & quod accidit non magni pendere, atque interdum negligere & contemnere: & propemodum id valet, quod dicitur Græce ἀδιαφορεῖν. Laberius in Compitalibus:

Nunc

Nunc tu lentus es : nunc tu ſuſque deque fers.
Materfamilias tua in lecto adverſo ſedet.
Servos ſextantis verbis nefariis utitur.

M. Varro in Siſenna vel de hiſtoria : *Quod ſi non horum omnium ſimilia eſſent principia , ac poſtprincipia, ſuſque deque eſſet.* Lucilius in tertio :

Verum hæc ludus ibi ſuſque omnia deque fuerunt :
Suſque & deque fuere, inquam, omnia ludus jocuſque:
Illud opus durum ut Setinum acceſſimus finem :
Αιγίλιποι montes, Ætnæ omnes, aſperi Athones.

CAP. X.

Quid ſint proletarii , *quid* capitecenſi , *quid item ſit in* XII *tabulis* aſſiduus, *& quæ ejus vocabuli ratio ſit.*

OTium erat quodam die Romæ in foro à negotiis, & læta quædam celebritas feriarum : legebaturque in conſeſſu forte complurium Ennii liber ex annalibus. in eo libro verſus hi fuerunt :

Proletarius publicitus ſcutiſque feroque
Ornatur ferro : muros urbemque forumque
Excubiis curant.

tum ibi quæri cœptum eſt quid eſſet *proletarius.* atque ego , adſpiciens quempiam in eo circulo jus civile callentem familiarem meum, rogabam ut id verbum nobis enarraret. &, quum ille ſe juris, non rei grammaticæ, peritum eſſe reſpondiſſet : Eo maxime, inquam, te dicere hoc oportet, quando , ut prædicas, peritus juris es. nam Q. Ennius verbum hoc ex duodecim tabulis veſtris accepit: in quibus, ſi recte commemini, ita ſcriptum eſt : ASSIDUO. VINDEX. ASSIDUUS. ESTO. PROLETARIO. QUOI. QUIS. VOLET. VINDEX. ESTO. petimus igitur, ne annalem nunc Q. Ennii, ſed duodecim tabulas legi arbitrere ; & quid ſit in ea lege *proletarius,* ſi vis, interpretere. Ego vero , inquit ille , dicere atque interpretari hoc deberem , ſi jus Faunorum & Aboriginum didiciſſem. Sed enim quum *proletarii,*

& aſſidui, *& ſanates*, *& vades*, *& ſubvades*, *& vigintiquinque aſſes*, *& taliones*, *furtorumque quæſtio cum lance & licio* evanuerint; omniſque illa duodecim tabularum antiquitas, niſi in legis actionibus centumviralium cauſarum, lege Ebutia lata, conſopita ſit: ſtudium ſcientiamque ego præſtare debeo juris & legum, vocumque earum, quibus utimur. Tum forte quadam Julium Paulum, poëtam memoriæ noſtræ doctiſſimum, prætereuntem conſpeximus. is à nobis ſalutatus rogatuſque, uti de ſententia deque ratione iſtius vocabuli nos doceret. Qui in plebe, inquit, Romana tenuiſſimi pauperrimique erant, neque amplius quam mille quingentum æris in cenſum deferebant, *proletarii* appellati ſunt. qui vero nullo aut perquam parvo ære cenſebantur, *capitecenſi* vocabantur. extremus autem cenſus capitecenſorum æris fuit CCC LXXX. Sed quoniam res pecuniaque familiaris obſidis vicem pignoriſque eſſe apud rempublicam videbatur; amoriſque in patriam fides quædam in ea firmamentumque erat; neque proletarii neque capitecenſi milites, niſi in tumultu maximo, ſcribebantur; quia familia pecuniaque his aut tenuis aut nulla eſſet. proletariorum tamen ordo honeſtior aliquanto & re & nomine quam capitecenſorum fuit: nam & aſperis reipublicæ temporibus, quum juventutis inopia eſſet, in militiam tumultuariam legebantur; armaque iis ſumtu publico præbebantur; & non capitis cenſione, ſed proſperiore vocabulo à munere officioque prolis edendæ appellati ſunt. quod, quum re familiari parva minus poſſent rempublicam juvare, ſubolis tamen gignendæ copia civitatem frequentarent. Capitecenſos autem primus C. Marius, ut quidam ferunt, bello Cimbrico difficillimis reipublicæ temporibus, vel potius, ut Salluſtius ait, bello Jugurthino, milites ſcripſiſſe traditur, quum id factum ante in nulla memoria exſtaret. Assiduus, in duodecim tabulis, pro locuplete & facile facienti dictus, aut ab aſſibus, id eſt, ære dando,

do,

do, quum id tempora reipublicæ poſtularent: aut à muneris pro familiari copia faciendi aſſiduitate. verba autem Salluſtii in hiſtoria Jugurthina de C. Mario conſule & de capitecenſis hæc ſunt: *Ipſe interea milites ſcribere, non more majorum nec ex claſſibus: ſed ut lubido cujuſque erat, capitecenſos pleroſque. id factum alii inopia bonorum, alii per ambitionem conſulis memorabant, quod ab eo genere celebratuſque auctuſque erat: & homini potentiam quærenti egentiſſimus quiſque opportuniſſimus.*

Cap. XI.

Hiſtoria ex Herodoti libris ſumta de Pſyllorum interitu, qui in ſyrtibus Africanis colebant.

Gens in Italia Marſorum orta eſſe fertur à Circæ filio: propterea Marſis hominibus, quorum dumtaxat familiæ cum externis cognationibus nondum etiam permixtæ corruptæque ſunt, vi quadam genitali datum eſt, ut ſerpentium virulentorum domitores ſint, & incentionibus herbarumque ſuccis faciant medelarum miracula. Hac eadem vi præditos eſſe quoſdam videmus, qui *Pſylli* vocantur: quorum ſuper nomine & genere quum in veteribus litteris quæſiſſem; in quarto denique Herodoti libro fabulam de Pſyllis hanc invenimus. Pſyllos quondam fuiſſe in terra Africa conterminos Naſamonibus: Auſtrumque in finibus eorum quodam in tempore perquam validum ac diutinum flaviſſe: eo flatu aquam omnem in locis, in quibus colebant, exaruiſſe: Pſyllos re aquaria defectos eam injuriam graviter Auſtro ſuccenſuiſſe; decretumque feciſſe, uti armis ſumtis ad Auſtrum, proinde quaſi ad hoſtem, jure belli, res repetitum proficiſcerentur: atque ita profectis ventum Auſtrum magno ſpiritus agmine veniſſe obviam; eoſque univerſos, cum omnibus copiis armiſque cumulis montibuſque harenarum ſupervectis, operuiſſe: eo facto Pſyllos ad unum omnis

interiſſe: itaque eorum fines à Naſamonibus occupatos.

CAP. XII.

De his vocabulis quæ Cloatius Verus aut ſatis commode, aut nimis abſurde & illepide ad origines linguæ Græcæ redigit.

CLoatius Verus in libris, quos inſcripſit *Verborum à Græcis tractorum*, non pauca hercle dicit curioſe & ſagaciter conquiſita, neque non tamen quædam futilia & frivola. *Errare*, inquit, *dictum eſt*, ἀπὸ τοῦ ἔῤῥειν· verſumque infert Homeri, in quo id verbum eſt:

ἔῤῥ' ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Item *alucinari* factum ſcripſit, ex eo quod dicitur Græce ἀλύειν· unde *elucum* quoque eſſe dictum putat, *a* littera in *e*, verſa, tarditatem quamdam animi & ſtuporem, qui alucinantibus plerumque uſu venit. Item *faſcinum* appellat, quaſi βάσκανον, & *faſcinare* eſſe quaſi βασκαίνειν. commode hæc ſane omnia & conducenter. Sed in libro quarto, *Fenerator*, inquit, *appellatus eſt, quaſi* φαινεράτωρ, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον, *quoniam id genus hominum ſpeciem oſtentent humanitatis, & commodi eſſe videantur inopibus nummos deſiderantibus*: idque dixiſſe ait Hypſicratem quempiam grammaticum; cujus libri ſane nobiles ſunt ſuper his, quæ à Græcis accepta ſunt. ſive hoc autem ipſe Cloatius, ſive neſcio qui alius nebulo effutivit: nil poteſt dici inſulſius. *fenerator* enim, uti M. Varro in libro tertio de ſermone Latino ſcripſit, *à fenore eſt nominatus. fenus autem dictum à fetu & quaſi à fetura quadam pecuniæ parientis atque increſcentis.* iccirco & M. Catonem & ceteros ætatis ejus *feneratorem*, ſine *a* littera pronunciaſſe tradit, ſicuti *fetus* ipſe & *fecunditas* appellata.

CAP.

CAP. XIII.

Quid ſit municipium, *& quid à* colonia *differat, & quid ſint* municipes, *quaque ſit ejus vocabuli ratio ac proprietas: atque ibi quod divus Hadrianus in ſenatu de jure atque vocabulo* municipum *verba fecit.*

MUnicipes & *municipia*, verba ſunt dictu facilia & uſu obvia: & neutiquam reperias, qui hæc dicit, quin ſcire ſe plane putet quid dicat: ſed profecto aliud eſt, aliud dicitur. quotus enim fere noſtrum eſt qui quum ex colonia ex populo Romano ſit, non & ſe *municipem* eſſe & populares ſuos *municipes* eſſe dicat? quod eſt à ratione & à veritate longe averſum. ſic adeo & *municipia* quid & quo jure ſint, quantumque à *colonia* differant, ignoramus: exiſtimamuſque meliore conditione eſſe *colonias*, quam *municipia*. de cujus opinionis tam promiſcæ erroribus D. Hadrianus, in oratione quam de Italicenſibus, unde ipſe ortus fuit, in ſenatu habuit, peritiſſime diſſeruit: mirarique ſe oſtendit, quod & ipſi Italicenſes, & quædam item alia municipia antiqua, in quibus Uticenſes nominat, quum ſuis moribus legibuſque uti poſſent, in jus coloniarum mutare geſtiverint. Præneſtinos autem refert maximo opere à Tiberio imperatore petiſſe oraſſeque, ut ex colonia in municipii ſtatum redigerentur: idque illis Tiberium pro referenda gratia tribuiſſe, quod in eorum finibus, ſub ipſo opido, ex capitali morbo revaluiſſet. *Municipes* ergo ſunt cives Romani ex municipiis, legibus ſuis & ſuo jure utentes, muneris tantum cum populo Romano honorarii participes, à quo munere capeſſendo appellati videntur, nullis aliis neceſſitatibus neque ulla populi Romani lege adſtricti, ni, inquam, populus eorum fundus factus eſt. primos autem municipes ſine ſuffragii jure Cærites eſſe factos accepimus: conceſſumque illis, ut civitatis Romanæ honorem quidem caperent, ſed negotiis tamen atque one-

ribus vacarent: pro ſacris bello Gallico receptis cuſtoditiſque hinc tabulæ Cærites appellatæ, verſa vice, in quas cenſores referri jubebant, quos notæ cauſa ſuffragiis privabant. Sed *Coloniarum* alia neceſſitudo eſt: non enim veniunt extrinſecus in civitatem, nec ſuis radicibus nituntur: ſed ex civitate quaſi propagatæ ſunt: & jura inſtitutaque omnia populi Romani non ſui arbitrii habent. quæ tamen conditio quum ſit magis obnoxia & minus libera: potior tamen & præſtabilior exiſtimatur, propter amplitudinem majeſtatemque populi Romani, cujus iſtæ coloniæ quaſi effigies parvæ ſimulacraque eſſe quædam videntur: & ſimul quia obſcura oblitterataque ſunt municipiorum jura, quibus uti jam per innotitiam non queunt.

CAP. XIV.

Quod M. Cato differre dixit feſtinare *&* properare, *& quam incommode Verrius Flaccus vim verbi quod eſt,* feſtinat, *interpretatus ſit.*

F*Eſtinare* & *properare* idem ſignificare atque in eamdem rem dici videntur. ſed M. Cato id differre exiſtimat: eaque hoc modo diviſa. verba ſunt ipſius ex oratione, quam de ſuis virtutibus habuit: *Aliud eſt properare, aliud feſtinare. qui unum quid mature tranſigit, is properat: qui multa ſimul incipit, neque perficit, is feſtinat.* Verrius Flaccus rationem dicere volens differentiæ hujus, *Feſtinat,* inquit, *a fando dicitur: quoniam iſti ignaviores, qui nihil perficere poſſunt, plus verborum quam operæ habent*: ſed id nimis coactum atque abſurdum videtur. neque tanti momenti eſſe poteſt prima in utroque verbo littera, ut propter eam unam tam diverſa verba *feſtinare* & *fari* eadem videri debeant. commodius autem propiuſque viſum eſt, *feſtinare*, eſſe quaſi feſſum eſſe. nam qui multis ſimul rebus properandis defeſſus eſt, is jam non properat, ſed feſtinat.

CAP. XV.

Quod Theophraſtus mirum de perdicibus ſcriptum reliquit, & quid Theopompus de leporibus.

THeophraſtus, philoſophorum peritiſſimus, omnes in Paphlagonia perdices bina corda habere dicit; Theopompus in Biſaltia lepores bina jecora.

CAP. XVI.

Agrippas *à partus ægri & improſperi vitio appellatos; deque his deabus, quæ vocantur* Proſa *&* Poſtverta.

QUorum in naſcendo non caput, ſed pedes primi exſtiterant (qui partus difficillimus ægerrimuſque habetur) Agrippæ appellati vocabulo ab ægritudine & pedibus confićto. eſſe autem pueros in utero Varro dicit capite infimo nixos, ſurſum pedibus elatis; non ut hominis natura eſt, ſed ut arboris. nam pedes cruraque arboris appellat ramos; caput ſtirpem atque caudicem. *quando igitur*, inquit, *contra naturam forte converſi in pedes; brachiis plerumque diductis retineri ſolent: ægriuſque tunc mulieres enituntur. hujus periculi deprecandi gratia aræ ſtatutæ ſunt Romæ duabus Carmentibus: quarum una Poſtverta nominata eſt, Proſa altera; à recti perverſique partus & poteſtate & nomine.*

CAP. XVII.

Quæ ratio vocabuli ſit agri Vaticani.

ET agrum Vaticanum, & ejuſdem agri deum præſidem, appellatum acceperamus à vaticiniis, quæ vi atque inſtinctu ejus dei in eo agro fieri ſolita eſſent. ſed præter hanc cauſam M. Varro, in libris divinarum, aliam eſſe tradit iſtius nominis rationem. *nam*

ſicut Aius, inquit, *deus appellatus, araque ei ſtatuta eſt, quæ eſt infima Nova via, quod in eo loco divinitus vox edita erat: ita Vaticanus deus nominatus, penes quem eſſent vocis humanæ initia. quoniam pueri, ſimul atque parti ſunt, eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano ſyllaba eſt: idcircoque vagire dicitur exprimente verbo ſonum vocis recentis.*

Cap. XVIII.

Lepida quædam memoratu & cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτικὴ appellatur, & item alia quæ κανονικὴ, & tertia itidem quæ dicitur μετρική.

PArs quædam geometriæ ὀπτικὴ appellatur, quæ ad oculos pertinet: pars altera, quæ ad auris, κανονικὴ vocatur, qua muſici, ut fundamento artis ſuæ, utuntur. Utraque harum ſpatiis & intervallis linearum & ratione numerorum conſtat. ὀπτικὴ facit multa demiranda id genus, ut in ſpeculo uno imagines unius rei plures appareant: item ut ſpeculum in loco certo poſitum nihil imaginet, aliorſum tranſlatum faciat imagines. item, ſi rectus ſpeculum ſpectes, imago fiat tua hujuſmodi, ut caput deorſum videatur, pedes ſurſum. reddit etiam cauſas ea diſciplina, cur iſtæ quoque viſiones fallant; ut, quæ in aqua conſpiciuntur, majora ad oculos fiant; quæ procul ab oculis, ſunt, minora. κανονικὴ autem longitudines & altitudines vocis emetitur. longior menſura vocis ῥυθμὸς dicitur, altior μέλος. Eſt & alia ſpecies geometriæ, quæ appellatur μετρική· per quam ſyllabarum longarum & brevium & mediocrium junctura & modus congruens cum principiis geometriæ aurium menſura examinatur. *Sed hæc*, inquit M. Varro, *aut omnino non diſcimus: aut prius deſiſtimus, quam intelligamus cur diſcenda ſint. voluptas autem*, inquit, *vel utilitas talium diſciplinarum in poſtprincipiis exſiſtit, quum perfectæ abſolutæque ſunt: in principiis vero ipſis ineptæ & inſuaves videntur.*

CAP. XIX.

Sumta hiſtoria ex Herodoti libro ſuper fidicine Arione.

CEleri admodum & cohibili oratione, vocumque filo tereti & candido fabulam ſcripſit Herodotus ſuper fidicine illo Arione. Vetus, inquit, & nobilis Ario cantator fidibus fuit. is loco & opido Methymnæus, terra atque inſula omni Lesbius fuit. Eum Arionem rex Corinthi Periander amicum amatumque habuit artis gratia. is inde à rege proficiſcitur terras inclutas Siciliam atque Italiam viſere. ubi eo venit, auriſque omnium mentiſque in ùtriuſque terræ urbibus demulſit: in quæſtibus iſtic & voluptatibus amoribuſque hominum fuit. Is tum poſtea, grandi pecunia & re bona multa copioſus, Corinthum inſtituit redire. navem igitur & navitas, ut notiores amicioreſque ſibi, Corinthios delegit. ſed eo Corinthios homine accepto, navique in altum provecta, prædæ pecuniæque cupidos cepiſſe conſilium de necando Arione. tum illum ibi, pernicie intellecta, pecuniam cæteraque ſua ut haberent dediſſe: vitam modo ſibi ut parcerent oraviſſe. navitas precum ejus harum commiſeritum eſſe illactenus; ut ei necem afferre per vim ſuis manibus temperarent; ſed imperaviſſe, ut jam ſtatim coram deſiliret præceps in mare. Homo, inquit, ibi territus, ſpe omni vitæ perdita, id unum poſtea oravit; ut, prius quam mortem oppeteret, induere permitterent ſua ſibi omnia indumenta, & fides capere, & canere carmen caſus illius ſui conſolabile. feros & immanes navitas prolubium tamen audiendi ſubit. quod oraverat, impetrat. atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus; ſtanſque in ſummæ puppis foro, carmen, quod orthium dicitur, voce ſublatiſſima cantavit. Ad poſtrema cantus, cum fidibus ornatuque omni, ſicut ſtabat canebatque, jecit ſeſe procul in profundum. navitæ, haudquaquam dubitantes

quin periſſet, curſum, quem facere cœperant, tenuerunt. ſed novum & mirum & pium facinus contigit. Delphinum repente inter undas adnaviſſe, fluitantique ſeſe homini ſubdidiſſe, & dorſo ſuper fluctus edito vectaviſſe; incolumique eum corpore & ornatu Tænarum in terram Laconicam devexiſſe. tum Arionem prorſus ex eo loco Corinthum petiviſſe: talemque Periandro regi, qualis Delphino vectus fuerat, inopinanti ſeſe obtuliſſe: eique rem, ſicuti acciderat, narraviſſe. regem iſthæc parum credidiſſe: Arionem, quaſi falleret, cuſtodiri juſſiſſe: navitas requiſitos, ablegato Arione, diſſimulanter interrogaſſe, ecquid audiſſent in iis locis, unde veniſſent, ſuper Arione? eos dixiſſe hominem, quum inde irent, in terra Italia fuiſſe: eumque illic bene agitare, & ſtudiis delectationibuſque urbium florere; atque in gratia pecuniaque magna opulentum fortunatumque eſſe. tum inter hæc eorum verba Arionem cum fidibus & indumentis, cum quibus ſe in ſalum ejaculaverat, exſtitiſſe; navitas ſtupefactos convictoſque ire inficias non quiſſe: eam fabulam dicere Lesbios & Corinthios: atque eſſe fabulæ argumentum, quod ſimulacra duo ænea ad Tænarum viſerentur, delphinus vehens & homo inſidens.

LIBER XVII.

CAPUT I.

Quod Gallus Aſinius, & Largius Licinius ſententiam Ciceronis reprehenderunt ex oratione quam dixit pro M. Cœlio: & quid adverſus homines ſtolidiſſimos pro eadem ſententia vere digneque dici poſſit.

VT QUIDAM fuerunt monſtra hominum, qui de diis immortalibus impias falſaſque opiniones prodiderunt: ita nonnulli tam prodigioſi tamque vecordes exſtiterunt (in quibus ſunt Gallus Aſinius & Largius Licinius, cujus liber etiam fertur infando titulo, Ciceromaſtix), ut ſcribere auſi ſint M. Ciceronem parum integre atque improprie atque inconſiderate loquutum. atque alia quidem, quæ reprehenderunt, neque dictu, neque auditu digna ſunt. ſed enim in hoc, in quo ſibimet ipſi præter cetera eſſe viſi ſunt verborum penſitatores ſubtiliſſimi, cedo, quale id ſit conſideremus. M. Cicero pro M. Cælio ita ſcripſit: *Nam quod objectum eſt de pudicitia; quodque omnium accuſatorum non criminibus, ſed vocibus maledictiſque celebratum eſt: id numquam tam acerbe feret M. Cælius, ut eum pœniteat non deformem eſſe natum.* non exiſtimant verbo proprio eſſe uſum, quod ait, *pœniteat*; atque id prope ineptum etiam eſſe dicunt. nam *pœnitere*, inquiunt, tum dicere ſolemus quum, quæ ipſi fecimus, aut quæ de noſtra voluntate noſtroque conſilio facta ſunt, ea nobis poſt incipiunt diſplicere; ſententiamque in iis noſtram demutamus. neminem autem recte ita loqui, *pœnitere ſeſe quod natus ſit*, aut *pœnitere quod mortalis ſit*, aut *quod ex offenſo forte vulneratoque corpore dolorem ſentiat*: quando iſtiuſmodi rerum nec conſilium ſit noſtrum nec arbitrium:

trium: ſed ea ingratiis noſtris vi ac neceſſitate naturæ nobis accidant. ſic hercle, inquiunt, non voluntarium fuit M. Cœlio, quali forma naſceretur; cujus eum dixit non pænitere. tamquam in ea cauſa res eſſet, ut rationem caperet pœnitendi. Eſt hæc quidem, quam dicunt, verbi hujuſce ſententia; & *pænitere* niſi in voluntariis rebus non probe dicitur; tametſi antiquiores verbo ipſo alio quoque modo uſitati ſunt; & *pænitet* ab eo quod eſt *pæne* & à *pænuria* dixerunt: ſed id aliorſum pertinet, atque alio in loco dicetur. Nunc autem ſub hac eadem ſignificatione, quæ volgo nota eſt, non modo ineptum hoc non eſt, quod M. Cicero dixit; ſed feſtiviſſimum adeo & facetiſſimum eſt. nam quum adverſarii & obtrectatores M. Cælii, quoniam erat pulcro corpore, formam ejus & faciem in ſuſpiciones impudicitiæ accerſerent: illudens Cicero tam abſurdam criminationem, quod formam, quam natura fecerat, vitio darent; eodem ipſo errore, quem illudebat, ſciens uſus eſt: & *non pænitet*, inquit, *M. Cælium non deformem eſſe natum:* ut vel hac ipſa re, quod ita dicebat, opprobraret adverſariis ac per facetias oſtentaret: facere eos deridiculum, quod proinde Cælio formam crimini darent, quaſi arbitrium ejus fuiſſet quali forma naſceretur.

CAP. II.

Verba quædam ex Q. Claudii annalium primo curſim in legendo notata.

QUum librum veteris ſcriptoris legebamus; conabamur poſtea memoriæ vegetandæ gratia indipiſci animo ac recenſere, quæ in eo libro ſcripta eſſent in utraſque exiſtimationes, laudis aut culpæ adnotamentis digna: eratque hoc ſane quam utile exercitium ad conſiliandas nobis, ubi veniſſet uſus, verborum ſententiarumque eligantium recordationes. velut hæc verba, ex Q. Claudii primo annali,

quæ

quæ meminiſſe potui, notavi; quem librum legimus biduo proximo ſuperiore. *Arma*, inquit, *plerique abjiciunt: atque inermi illatebrant ſeſe*. Ibi *inlatebrant* verbum poëticum viſum eſt, ſed non abſurdum neque aſperum. *Ea*, inquit, *dum fiunt*, *Latini ſubnixo animo*. *ſubnixo*, quaſi ſublimi & ſupra nixo, verbum bene ſignificans & non fortuitum: demonſtratque animi altitudinem fiduciamque. quoniam, quibus innitimur, iis quaſi erigimur attollimurque. *Domus*, inquit, *ſuas quemque ire jubet: & ſua omnia fruniſci*. *fruniſci* rarius quidem fuit in ætate M. Tullii, ac deinceps infra rariſſimum: dubitatumque eſt ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret: non modo autem Latinum, ſed jucundius amœniuſque etiam verbum eſt *fruniſcor*, quam *fruor*: & ut *fatiſcor* à *fateor*: ita *fruniſcor* factum eſt à *fruor*. Q. Metellus Numidicus, qui caſte pureque lingua uſus Latina videtur, in epiſtola quam exſul ad Domitios miſit, ita ſcripſit: *Illi vero omni jure atque honeſtate interdicti, ego neque aqua neque igni careo: & ſumma gloria fruniſcor*. Novius in Attellana, quæ Parcus inſcripta eſt, hoc verbo ita utitur:

Quod magnopere quæſiverunt, id fruniſci non queunt.
Qui non parſit, apud ſe frunitus eſt.

Et Romani, inquit, *multis armis & magno commeatu prædaque ingenti copiantur*. *copiari* verbum caſtrenſe eſt: nec facile id reperias apud civilium cauſarum oratores: ex eademque figura eſt, qua *lignantur* & *pabulantur* & *aquantur*. *Sole*, inquit, *occaſo*. *Sole occaſo* non inſuavi venuſtate eſt, ſi quis autem habeat non ſordidam nec proculcatam. in duodecim autem tabulis verbum hoc ita ſcriptum eſt: ANTE. MERIDIEM. CAUSAM. CONICIUNTO. QUOM. PERORANT. AMBO. PRAESENTES. POST. MERIDIEM. PRAESENTI. LITEM. ADDICITO. SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO. Nos inquit, *in medium relinquemus*. vulgus *in medio* dicit. nam vi-

tium eſſe iſthuc putant: &,ſi dicas in medium ponere,id eſſe ſolœcum putant. ſed probabilius ſignificantiuſque ſic dici videbitur, ſi quis ea verba non incurioſe introſpiciat. Græcę quoque θεῖναι εἰς μέσον, vitium id non eſt. *Poſtquam nunciatum eſt,* inquit, *ut pugnatum eſſet in Gallos: id civitas graviter tulit. in Gallos* mundius ſubtiliuſque eſt, quam *cum Gallis* aut *contra Gallos.* nam pinguiora hæc abſolutioraque ſunt. *Simul,* inquit, *forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter præcellebat: ut facile intelligeretur magnum viaticum ex ſe atque in ſe ad rempublicam evertendam habere. magnum viaticum* pro magna facultate & paratu magno nove poſitum eſt: videturque Græcos ſequutus, qui ἐφόδιον, à ſumtu viæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt: ac ſæpe ἐφοδίασον pro eo dicunt, quod eſt, *inſtitue* & *inſtrue. Nam M.* inquit, *Manlius, quem Capitolium ſervaſſe à Gallis ſupra oſtendi, cujuſque operam cum M. Furio Dictatore apud Gallos cumprime fortem atque exſuperabilem reſpublica ſenſit, is & genere, & vi, & virtute bellica nemini concedebat. apprime* crebrius eſt: *cumprime* rarius; traductumque ex eo eſt, quod *cumprimis* dicebant, pro eo quod eſt, *in primis. Nihil ſibi,* inquit, *divitias opus eſſe.* nos *divitiis* dicimus. ſed vitium hoc orationis nullum eſt, ac ne id quidem eſt, quod figura dici ſolet. recta enim iſta hæc oratio eſt: & veteres compluſcule ita dixerunt. nec ratio dici poteſt, cur rectius ſit *divitiis opus eſſe,* quam, *divitias:* niſi ſi qui grammaticorum nova inſtituta, ut τεμψύων ἱερά, obſervant. *Nam hac,* inquit, *maxime verſatur deorum iniquitas, quod deteriores ſunt incolumiores: neque optimum quemquam inter nos ſinunt diurnare.* inuſitate dixit *diurnare,* pro, *diu vivere.* ſed ex ea figuratione eſt,qua dicimus *perennare. Cum his,* inquit, *conſermonabatur. ſermonari* ruſticius videtur, ſed rectius; *ſermocinari* crebrius eſt, ſed corruptius. *Seſe,* inquit,*ne id quoque,quod tum ſuaderet, facturum eſſe, ne id quoque,*dixit,pro,*ne id quidem:*
infre-

infrequens nunc in loquendo, ſed in libris veterum creberrimum. *Tanta*, inquit, *ſanctitudo fani eſt, ut numquam quiſquam violare ſit auſus. ſanctitas* quoque & *ſanctimonia* non minus Latine dicuntur: ſed neſcio quid majoris dignitatis eſt verbum *ſanctitudo*: ſicuti M. Cato in L. Veturium *duritudinem*, quam *duriciam* dicere gravius putabat. *Qui illius*, inquit, *impudentiam norat & duritudinem. Quum tantus*, inquit, *arrabo penes Samnites populi Romani eſſet. arrabonem* dixit *ſexcentos obſides*: & id maluit quam pignus dicere: quoniam vis hujus vocabuli in ea ſententia gravior acriorque eſt. ſed nunc arrabo in ſordidis verbis haberi cœptus: ac multo videtur ſordidius *arra*, quamquam *arra* quoque veteres ſæpe dixerint; & compluriens Laberius. *miſerrimas*, inquit, *vitas exegerunt: at hic nimiis in otiis*, inquit, *conſumtus eſt*. elegantia utrubique ex multitudine numeri quæſita eſt. *Cominius*, inquit, *qua eſcenderat deſcendit, atque verba Gallis dedit*. verba Cominium dediſſe Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat: neque eum Galli, qui Capitolium obſidebant, eſcendentem viderant. ſed *verba dedit*, haud ſecus poſuit, quam ſi tu dicas, *latuit atque obrepſit. Convalles*, inquit, *& arboreta magna erant. arboreta*, ignobilius verbum eſt, *arbuſta* celebratius. *Putabant*, inquit, *eos qui foris atque qui in arce erant inter ſe commutationes & conſilia facere. commutationes*, id eſt, collationes communicationeſque inuſitate dixit; ſed non hercle inſcite nec ineleganter. Hæc ego non pauca interim ſuper eo libro, quorum memoria poſt lectionem ſuppetierat mihi, notavi.

CAP. III.

Verba M. Varronis ex libro quinto & viceſimo humanarum, quibus contra opinionem vulgariam interpretatus eſt Homeri verſum.

IN ſermonibus forte, quos de temporibus rerum ad uſus hominum repertarum agitabamus, adoleſcens quiſpiam

quiſpiam non indoctus *ſparti* quoque uſum in terra Græcia diu incognitum fuiſſe dixit: multiſque poſt Ilium captum tempeſtatibus ex terra Hiſpania advectum. Riſerunt hoc ad illudendum ex his, qui ibi aderant, unus atque alter, male homines litterati; quod genus ἀγοραίους Græci appellant: atque eum, qui id dixerat, librum legiſſe Homeri aiebant, cui verſus hic forte deeſſet:

Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν καὶ σπάρτα λέλυνται.

Tum ille prorſum irritatus, Non, inquit, meo libro verſus, ſed vobis plane magiſter defuit, ſi creditis in eo verſu *ſparta* id ſignificare, quod nos *ſpartum* dicimus. Majorem illi riſum ſubjiciunt: neque id deſtiterunt, niſi liber ab eo prolatus eſſet M. Varronis viceſimus quintus humanarum. in quo de iſto Homeri verbo à Varrone ita ſcriptum eſt: *Ego ſparta apud Homerum non plus ſpartum ſignificare puto, quam σπάρτους, qui dicuntur in agro Thebano nati. in Græcia ſparti copia modo cœpit eſſe ex Hiſpania: neque ea ipſa facultate uſi Liburni. ſed hi pleraſque naves loris ſuebant: Græci magis cannabo & ſtupa cæteriſque ſativis rebus, à quibus σπάρτα appellabant.* Quod quum ita Varro dicat; dubito hercle an poſterior ſyllaba in eo verbo quod apud Homerum eſt, acuenda ſit: niſi quia voces hujuſmodi, quum ex communi ſignificatione in rei certæ proprietatem concedunt, diverſitate accentuum ſeparantur.

CAP. IV.

Quid Menander poëta Philemoni poëtæ dixerit, à quo ſæpe indigne in certaminibus comœdiarum ſuperatus eſt: & quod ſæpiſſime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis victus eſt.

MEnander à Philemone nequaquam pari ſcriptore in certaminibus comœdiarum ambitu gratiaque & factionibus ſæpenumero vincebatur. eum quum forte habuiſſet obviam, Quæſo, inquit, Philemo, bona venia, dic mihi: quum me vincis, non erubeſcis?

Euri-

Euripidem quoque M. Varro ait, quum quinque, & ſeptuaginta tragœdias ſcripſerit in quinque ſolis viciſſe, quum eum ſæpe vincerent aliqui poëtæ ignaviſſimi. Menandrum autem alii centum octo, partim centum novem comœdias reliquiſſe ferunt. Sed Apollodori ſcriptoris celebratiſſimi hos de Menandro verſus legimus, in libro qui Chronica inſcriptus eſt:

Κηφισιεὺς ὢν ἐκ Διοπείθους πατρὸς
Πρὸς τοῖς ἑκατὸν πέντε γράψας δράματ᾽ ἐξ
Ἔλιπε πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν.

Ex iſtis tamen centum & quinque omnibus, ſolis eum octo viciſſe idem Apollodorus eodem in libro ſcripſit.

CAP. V.

Nequaquam eſſe verum, quod minutis quibuſdam rhetoricæ artificibus videatur M. Ciceronem in libro, quem de amicitia ſcripſit, vitioſo argumento uſum, ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου poſuiſſe, totumque id conſideratius tractatum exploratumque.

M. Cicero in dialogo, cui titulus eſt Lælius vel de amicitia, docere volens, amicitiam non ſpe exſpectationeque utilitatis, neque precii mercediſque cauſa colendam; ſed, quo ipſa per ſeſe plena virtutis honeſtatiſque ſit, expetendam diligendamque eſſe, etiamſi nihil opis nihilque emolumenti ex ea percipi queat: hac ſententia atque his verbis uſus eſt; eaque dicere facit C. Lælium ſapientem virum, qui P. Africani fuerat amiciſſimus. *Quid enim Africanus indigens mei? nec ego quidem illius. ſed ego admiratione quadam virtutis ejus, ille viciſſim opinione fortaſſe nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit. auxit benivolentiam conſuetudo. ſed quamquam utilitates multæ & magnæ conſequutæ ſunt; non ſunt tamen ab earum ſpe cauſæ diligendi profectæ. ut enim benefici liberaleſque ſumus, non ut exigamus gratiam (neque enim beneficium feneramur, ſed natura propenſi ad liberalitatem ſumus):*

mus:) ſic amicitiam non ſpe mercedis adducti, ſed quod omnis ejus fructus in ipſo amore ineſt, expetendam putamus. Hoc quum legeretur in cœtu forte hominum doctorum, rhetoricus quidam ſophiſta utriuſque linguæ callens, haud ſane ignobilis, ex iſtis acutulis & minutis doctoribus, qui *τεχνικοὶ* appellantur, atque in diſſerendo tamen non impiger, uſum eſſe exiſtimabat argumento M. Tullium non probo neque apodictico, ſed ejuſdem quæſtionis cujus eſſet ea ipſa res de qua quæreretur: verbiſque id vitium Græcis appellabat, quod accepiſſet *ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου*. nam *beneficos*, inquit, & *liberales* ſumſit ad confirmandum id quod de amicitia dicebat: quum ipſum illud & ſoleat quæri & debeat, quiſquis liberaliter & benigne facit, qua mente quove conſilio benignus liberaliſque ſit, utrum quia mutuam gratiam ſperet, & eum, in quem benignus ſit, ad parem gratiam provocet, quod facere plerique omnes videntur; an quia natura ſit benivolus, benignitaſque eum per ſeſe ipſa & liberalitas delectet ſine ulla recipiendæ gratiæ procuratione: quod eſt omnium ferme rariſſimum. argumenta autem cenſebat aut probabilia eſſe debere, aut perſpicua & minime controverſa; idque apodixin vocari dicebat, quum ea quæ dubia aut obſcura ſunt, per ea quæ ambigua non ſunt, illuſtrantur. atque ut oſtenderet beneficos liberaleſque, ad id, quod de amicitia quæreretur, quaſi argumentum exemplumve ſumi non oportere, Eodem, inquit, ſimulacro, eademque rationis imagine, amicitia invicem pro argumento ſumi poteſt; ſi quis affirmet homines beneficos liberaleſque eſſe debere, non ſpe aliqua compendii, ſed amore & ſtudio honeſtatis. poterit enim conſimiliter ita dicere. namque, ut amicitiam non ſpe utilitatis amplectimur; Sic benefici liberaleſque non gratiæ recipe-randæ ſtudio eſſe debemus. poterit ſane, inquit, ita dicere: ſed neque amicitia liberalitati, neque liberalitas amicitiæ præbere argumentum poteſt, quum de utro-

utroque pariter quæratur. Hæc ille rhetoricus artifex dicere quibuſdam videbatur perite & ſcienter. ſed videlicet eum vocabula rerum vera ignoraviſſe. nam beneficum & liberalem Cicero appellat, ita ut philoſophi appellandum eſſe cenſent,non eum qui, ut ipſe ait, beneficia feneratur; ſed qui benigne facit nulla tacita ratione ad utilitates ſuas redundante. non ergo obſcuro neque ambiguo argumento uſus eſt, ſed certo atque perſpicuo. ſiquidem qui vere beneficus liberaliſque eſt, qua mente bene aut liberaliter faciat non quæritur. aliis enim longe nominibus appellandus eſt, ſi,quum talia faciat, ſui potius quam alterius juvandi cauſa facit. proceſſiſſet autem argutatori iſti fortaſſe an reprehenſio, ſi Cicero ita dixiſſet: *Ut enim benefice liberaliterque facimus, non ut exigamus gratiam.* videretur enim benefice facere etiam in non beneficum cadere poſſe,ſi id per aliquam circumſtantiam fieret, non per ipſam perpetuæ benignitatis conſtantiam. ſed quum beneficos liberaleſque dixerit; neque aliuſmodi iſti ſunt quam cujus eſſe eos ſupra diximus, inlutis, quod aiunt, pedibus & verbis reprehendit doctiſſimi hominis orationem.

CAP. VI.

Falſum eſſe, quod Verrius Flaccus in ſecundo librorum, quos de obſcuris M. Catonis compoſuit, de ſervo recepticio *ſcriptum reliquit.*

M. Cato Voconiam legem ſuadens verbis hiſce uſus eſt: *Principio vobis mulier magnam dotem attulit. tum magnam pecuniam recipit, quam in viri poteſtatem non committit. eam pecuniam viro mutuam dat. poſtea, ubi irata facta eſt, ſervum recepticium ſectari atque flagitare virum jubet.* Quærebatur, *ſervus recepticius* quid eſſet. libri ſtatim quæſiti allatique ſunt Verrii Flacci de obſcuris Catonis. In libro ſecundo ſcriptum inventum eſt, *recepticium ſervum*, dici nequam & nulli precii; qui,quum venum eſſet datus,redhibitus

tus ob aliquod vitium, receptuſque ſit. propterea, inquit, ſervus ejuſmodi ſectari maritum & flagitare pecuniam jubebatur; ut eo ipſo dolor major & contumelia gravior viro fieret, quod eum ſervus nihili petendæ pecuniæ cauſa compellaret. Cum pace autem cumque venia, iſtorum, ſi qui ſunt, qui Verrii Flacci auctoritate capiuntur, dictum hoc ſit. *recepticius* enim *ſervus* in ea re, quam dicit Cato, aliud omnino eſt quam Verrius ſcripſit. atque id cuivis facile intellectu eſt. Res enim proculdubio ſic eſt: Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex ſuis bonis retinebat, neque ad virum tramittebat, ea *recipere* dicebatur. ſicuti nunc quoque in venditionibus, quæ excipiuntur neque veneunt. quo verbo Plautus quoque in Trinummo uſus eſt, in hoc verſu:

Poſticulum hoc recepit quum ædis vendidit.

id eſt; quum ædis vendidit, particulam quamdam, quæ poſt eas ædis erat, non vendidit, ſed retinuit. Ipſe etiam Cato mulierem demonſtrare locupletem volens, *Mulier*, inquit, *& magnam dotem dat, & magnam pecuniam recipit:* hoc eſt, & magnam dotem dat, & magnam pecuniam retinet. ex ea igitur re familiari, quam ſibi dote data retinuit, pecuniam viro mutuam dat. eam pecuniam quum viro forte irata repetere inſtituit; apponit flagitatorem *ſervum recepticium*, hoc eſt, proprium ſuum, quem cum pecunia reliqua receperat, neque dederat doti, ſed retinuerat. non enim ſervo mariti imperare hoc mulierem fas erat, ſed proprio ſuo. Plura dicere, quibus hoc noſtrum tuear, ſuperſedeo: ipſa enim ſunt per ſeſe evidentia, & quod à Verrio dicitur, & à nobis. Quod utrum ergo videbitur cuique verius, eo utatur.

CAP. VII.

Verba hac ex Atinia lege, QUOD SUBREPTUM. ERIT. EJUS. REI. AETERNA. AUCTORITAS. ESTO. *P. Nigidio & Q. Scævolæ viſa eſſe non minus de præterito, quam de futuro caviſſe.*

LEgis veteris Attiniæ verba ſunt: QUOD.SUBREPTUM. ERIT. EJUS. REI. AETERNA. AUCTORITAS. ESTO. Quis aliud putet in hiſce verbis, quam de tempore tantum futuro legem loqui? ſed Q. Scævola patrem ſuum & Brutum & Manilium viros apprime doctos quæſiſſe ait dubitaſſeque, utrumne in poſtfacta modo furta lex valeret, an etiam in antefacta. quoniam SUBREPTUM. ERIT. utrumque tempus videretur oſtendere, tam præteritum quam futurum. itaque P. Nigidius civitatis Romanæ doctiſſimus ſuper dubitatione hac eorum ſcripſit in tertio viceſimo grammaticorum commentariorum: atque ipſe quoque idem putat incertam eſſe temporis demonſtrationem. ſed anguſte perquam & obſcure diſſerit; ut ſigna rerum ponere videas, ad ſubſidium magis memoriæ ſuæ, quam ad legentium diſciplinam. Videbatur tamen hoc dicere; verbum *eſſe* & *erit*, quando per ſeſe ponuntur, habent atque retinent tempus ſuum. quum vero præterito jugantur; vim temporis ſui amittunt, & in præteritum contendunt. quum enim dico, *in campo eſt, in comitio eſt*: tempus inſtans ſignifico. item quum dico, *in campo erit*: tempus futurum demonſtro. at quum dico, *factum eſt, ſcriptum eſt, ſubreptum eſt*; quamquam *eſt*, verbum temporis ſit præſentis: confunditur tamen cum præterito, & præſens eſſe deſinit. ſic igitur, inquit, etiam iſtud, quod in lege eſt; ſi dividas ſepareſque duo verba hæc, *ſubreptum*, & *erit*, ut ſic audias *ſubreptum*, tamquam *certamen erit*, aut, *ſacrificium erit*, tum videbitur lex in poſt futurum loqui. ſi vero copulate permixteque

dictum

dictum intelligas, ut *ſubreptum erit*, non duo, ſed unum verbum ſit, idque unita patiendi declinatione ſit: tum hoc verbo non minus præteritum tempus oſtenditur quam futurum.

CAP. VIII.

In ſermonibus apud menſam Tauri philoſophi quæri agitarique hujuſmodi ſolita; cur oleum ſæpe & facile, vina rarius congelaſcant, acetum haud fere umquam, & quod aquæ fluviorum fontiumque durentur, mare gelu non duretur.

PHiloſophus Taurus accipiebat nos Athenis cœna plerumque ad id diei, ubi jam veſperaverat. id enim eſt tempus iſthic cœnandi frequens. ejus cœnæ fundus & fundamentum omne erat aula una lentis Ægyptiæ, & cucurbitæ inibi minutim cæſæ. Ea quodam die ubi paratis & exſpectantibus nobis allata atque impoſita menſæ eſt; puerum jubet Taurus oleum in aulam indere. erat is puer genere Atticus ad annos maxime natus octo, feſtiviſſimis ætatis & gentis argutiis ſcatens. guttum Samium oretenus imprudens inanem, tamquam ſi ineſſet oleum, affert, convertitque eum; &, ut ſolitum eſt, circumegit per omnem partem aulæ manum, nullum inde ibat oleum. adſpicit puer guttum atrocibus oculis ſtomachabundus, & concuſſum vehementius iterum in aulam vertit. idque quum omnes ſenſim atque ſummiſſim rideremus, tum puer Græce, & id quidem perquam Attice, *μὴ γελᾶτε*, inquit, *ἔνι τ' οὔλαιον, ἀλλ' οὐκ ἴστε οἷα φρίκη περὶ τὸν ὄρθρον γέγονε τήμερον κεκρυστάλλωται.* Verbero, inquit ridens Taurus, nonne is curriculo, atque oleum petis? ſed quum puer foras emtum iſſet; nihil ipſe iſta mora offenſior, Aula, inquit, oleo indiget; &, ut video, intolerandum fervit. cohibeamus manus: atque interea, quoniam puer nunc admonuit ſolere oleum congelaſcere, conſideremus cur oleum quidem ſæpe & facile ſtet; vina rarenter con-

congelaſcant. atque adſpicit me, & jubet quid ſentiam dicere. Tum ego reſpondi, conjectare me, vinum iccirco minus cito coaleſcere, quod ſemina quædam caldoris in ſeſe haberet; eſſetque natura ignitius: ob eamque rem dictum eſſe ab Homero αἴθοπα οἶνον, non, ut alii putarent, propter colorem. Eſt quidem, inquit Taurus, ita ut dicis, nam ferme convenit, vinum, ubi potum eſt, calefacere corpora. ſed non ſecus quoque oleum calorificum eſt: neque minorem vim in corporibus calefactandis habet. ad hoc, ſi iſta hæc, quæ calidiora ſunt, difficilius gelu coguntur; congruens eſt ut, quæ frigidiora ſunt, facile cogantur. acetum autem omnium maxime frigorificum eſt: atque id nunquam tamen concreſcit. num igitur magis cauſa oleo coaguli celerioris in levitate eſt? faciliora enim ad coëundum videntur, quæ levatiora levioraque ſunt. præterea id quoque ait quæri dignum: cur fluviorum & fontium aquæ gelu durentur: mare omne incongelabile ſit: tametſi Herodotus, inquit, hiſtoriæ ſcriptor contra omnium ferme, qui hæc quæſiverunt, opinionem, ſcribit, mare Boſphoricum, quod Cimmerium appellatur, earumque partium mare omne, quod Scythicum dicitur, gelu ſtringi & conſiſtere. Dum hæc Taurus: interea puer venerat & aula deferbuerat: tempuſque eſſe cœperat edendi & tacendi.

CAP. IX.

De notis litterarum, quæ in C. Cæſaris epiſtolis reperiuntur, deque aliis clandeſtinis litteris ex vetere hiſtoria petitis: & quid ſcytale *ſit* Laconica.

Libri ſunt epiſtolarum C. Cæſaris ad C. Oppium & Balbum Cornelium, qui res ejus abſentis curabant. in his epiſtolis, quibuſdam in locis inveniuntur litteræ ſingulariæ ſine coagmentis ſyllabarum; quas tu putes poſitas incondite. nam verba ex his litteris confici nulla poſſunt. erat autem conven-

ventum inter eos clandeſtinum de commutando ſitu litterarum; ut in ſcripto quidem alia aliæ locum & nomen teneret, ſed in legendo locus cuique ſuus & poteſtas reſtitueretur. quænam vero pro qua ſcriberetur, ante iis, ſicuti dixi, complacebat, qui hanc ſcribendi latebram parabant. Eſt adeo Probi grammatici commentarius ſatis curioſe factus de occulta litterarum ſignificatione epiſtolarum C. Cæſaris ſcriptarum. Lacedæmonii autem veteres, quum diſſimulare & occultare litteras publice ad imperatores ſuos miſſas volebant, ne, ſi ab hoſtibus exceptæ forent, conſilia ſua noſcerentur; epiſtolas id genus factas mittebant. ſurculi duo erant teretes, oblonguli, pari craſſamento ejuſdemque longitudinis, deraſi atque ornati conſimiliter, unus Imperatori in bellum proficiſcenti dabatur: alterum domi magiſtratus cum jure atque cum ſigno habebant. quando uſus venerat litterarum ſecretiorum; circum eum ſurculum lorum modicæ tenuitatis: longum autem quantum rei ſatis erat, complicabant, volumine rotundo & ſimplici; ita ut oræ adjunctæ undique & cohærentes lori, quod plicabatur, coirent. litteras deinde in eo loro per tranſverſas juncturarum oras, verſibus à ſummo ad imum proficiſcentibus, inſcribebant: id lorum litteris ita perſcriptis revolutum ex ſurculo imperatori commenti illius conſcio mittebant: reſolutio autem lori litteras truncas atque mutilas reddebat; membraque earum & apices in partis diverſiſſimas ſpargebat. propterea ſi id lorum in manus hoſtium inciderat; nihil quicquam conjectari ex eo ſcripto quibat: ſed ubi ille, ad quem erat miſſum, acceperat; ſurculo compari, quem habebat, capite ad finem proinde ut debere fieri ſciebat, circumplicabat: atque ita litteræ per ambitum eumdem ſurculi coaleſcentes rurſum coibant; integramque & incorruptam epiſtolam & facilem legi præſtabant. hoc genus epiſtolæ Lacedæmonii σκυτάλην appellant. Legebamus id quoque in vetere hiſtoria rerum

rum Pœnicarum, virum indidem quempiam illuſtrem (ſive ille Haſdrubal, ſive quis alius eſt, non retineo) epiſtolam ſcriptam ſuper rebus arcanis hoc modo abſcondiſſe. pugillaria nova nondum etiam cera illita accepiſſe; litteras in lignum incidiſſe; poſtea tabulas, uti ſolitum eſt, cera conleviſſe: easque tabulas tamquam non ſcriptas, cui futurum id prædixerat, miſiſſe; eum deinde ceram deraſiſſe, litteraſque incolumes ligno inciſas legiſſe. Eſt & alia in monumentis rerum Græcarum profunda quædam & inopinabilis latebra barbarico aſtu excogitata. Hiſtiæus nomine fuit, loco natus in terra Aſia non ignobili. Aſiam tunc tenebat imperio rex Darius. is Hiſtiæus, quum in Perſis apud Darium eſſet, Ariſtagoræ cuipiam res quaſdam occultas nunciare furtivo ſcripto volebat. comminiſcitur opertum hoc litterarum admirandum. ſervo ſuo diu oculos ægros habenti capillum ex capite omni, tamquam medendi gratia, deradit, caputque ejus leve in litterarum formas compungit. his litteris, quæ voluerat, perſcripſit. hominem poſtea, quoad capillus adoleſceret, domo continuit. ubi id factum eſt; ire ad Ariſtagoram jubet. & quum ad eum, inquit, veneris mandaſſe me dicito, ut caput tuum, ſicut nuper egomet feci, deradat. ſervus, ut imperatum erat, ad Ariſtagoram venit, mandatumque domini affert. atque ille id non eſſe fruſtra ratus, quod erat mandatum, fecit. ita litteræ perlatæ ſunt.

CAP. X.

Quid de verſibus Virgilii Favorinus exiſtimarit, quibus in deſcribenda flagrantia montis Ætnæ Pindarum poëtam ſequutus eſt: collataque ab eo ſuper eadem re utriuſque carmina & dijudicata.

FAvorinum philoſophum, quum in hoſpitis ſui Antiatem villam æſtu anni conceſſiſſet; noſque ad eum videndum Roma veniſſemus, memini ſuper

Pindaro poëta & Virgilio in hunc fere modum diſſerere. Amici, inquit, familiareſque P. Virgilii in his, quæ de ingenio moribuſque ejus memoriæ tradiderunt, dicere eum ſolitum ferunt; parere ſe verſus more atque ritu urſino. namque, ut illa beſtia fetum ederet ineffigiatum informemque, lambendoque id poſtea, quod ita edidiſſet, conformaret & fingeret; proinde ingenii quoque ſui partus recentes rudi eſſe facie & imperfecta: ſed deinceps tractando colendoque reddere iis ſe oris & vultus lineamenta. Hoc virum judicii ſubtiliſſimi ingenue atque vere dixiſſe: res, inquit, judicium facit. nam, quæ reliquit perfecta expolitaque: quibuſque impoſuit cenſus atque dilectus ſui ſupremam manum, omni poëticæ venuſtatis laude florent: ſed quæ procraſtinata ſunt ab eo ut poſt recenſerentur, & abſolvi, quoniam mors præverterat, nequiverunt: nequaquam poëtarum elegantiſſimi nomine atque judicio digna ſunt. itaque quum morbo oppreſſus adventare mortem videret; petivit oravitque à ſuis amiciſſimis impenſe, ut Æneïda, quam nondum ſatis elimaſſet, abolerent. in his autem, inquit, quæ videntur retractari & corrigi debuiſſe, is maxime locus eſt, qui de monte Ætna factus eſt. nam quum Pindari veteris poëtæ carmen, quod de natura atque flagrantia montis ejus compoſitum eſt, æmulari vellet: ejuſmodi ſententias & verba molitus eſt, ut Pindaro quoque ipſo, qui nimis opima pinguique eſſe facundia exiſtimatus eſt, inſolentior hoc quidem in loco tumidiorque ſit. atque uti voſmetipſos, inquit, ejus quod dico arbitros faciam; carmen Pindari, quod eſt ſuper monte Ætna, quantulum eſt mihi memoriæ, dicam.

Τᾶς ἐρεύγονται μὲν ἀπλά-
του πυρὸς ἁγνόταται
Ἐκ μυχῶν παγαί. ποταμοὶ
Δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
Αἴθων', ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτραις

Φοί-

Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ·
Κεῖνο δ' ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν
Δεινοτάτους ἀναπέμ-
πει. τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέ-
σθαι, θαῦμα δὲ καὶ παρεόν-
των ἀκοῦσαι.

Audite nunc, inquit, Virgilii verſus, quos inchoaſſe eum verius dixerim, quam feciſſe.

Portus ab acceſſu ventorum immotus, & ingens
Ipſe; ſed horrificis juxta tonat Ætna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo & candente favilla,
Attollitque globos flammarum, & ſidera lambit.
Interdum ſcopulos avulſaque viſcera montis
Erigit eructans, liquefactaque ſaxa ſub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæſtuat imo.

Jam principio, inquit, Pindarus veritati magis obſequutus, id dixit quod res erat, quodque iſtic uſu veniebat, quodque oculis videbatur, interdiu fumare Ætnam, noctu flammigare. Virgilius autem, dum in ſtrepitu ſonituque verborum conquirendo laborat, utrumque tempus nulla diſcretione facta confundit. atque ille Græcus quidem, fontes imitatus ignis eructare & fluere amnis fumi, & flammarum fulva & tortuoſa volumina in plagas maris ferre, quaſi quoſdam igneos angues, luculente dixit. at hic noſter, atram nubem turbine piceo & favilla fumantem, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα interpretari volens, craſſe & immodice congeſſit: globos quoque flammarum, quod ille κρουνοὺς dixerat, duriter & ἀκύρως tranſtulit. item quod ait, *ſidera lambit*; vacanter hoc etiam, inquit, accumulavit & inaniter. neque non id quoque inenarrabile eſſe ait, & propemodum inſenſibile; quod *nubem atram fumare* dixit *turbine piceo* & *favilla candente*. non enim fumare, inquit, ſolent, neque atra eſſe, quæ ſunt candentia: niſi ſi *candente* dixit pervolgate & improprie pro ferventi

S 2 favil-

favilla, non pro ignea & relucenti. nam *candens* ſcilicet eſt à candore dictum, non à calore. quod ſaxa autem & ſcopulos eructari & erigi, eoſdemque ipſos ſtatim liquefieri & gemere atque glomerari ſub auras dixit; hoc, inquit, nec à Pindaro ſcriptum, nec umquam fando auditum; & omnium, quæ monſtra dicuntur, monſtruoſiſſimum eſt.

CAP. XI.

Quod Plutarchus in libris ſympoſiacis opinionem Platonis de habitu atque natura ſtomachi fiſtulæque ejus, quæ τραχεῖα dicitur, adverſum Eraſiſtratum medicum tutatus eſt auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

ET Plutarchus & alii quidam docti viri reprehenſum eſſe ab Eraſiſtrato nobili medico Platonem ſcripſere: quod potum dixit defluere ad pulmonem, eoque ſatis humectato demanare per eum, quia ſit rimoſior, & confluere inde in veſicam: errorisque iſtius fuiſſe Alcæum ducem, qui in poëmatis ſuis ſcriberet:

Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ· τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται.

ipſum autem Eraſiſtratum dicere duas eſſe quaſi canaliculas quaſdam vel fiſtulas; eaſque ab oris faucibus proficiſci deorſum: per earumque alteram deduci delabique in ſtomachum eſculenta omnia & poculenta; ex eoque ferri in ventriculum, qui Græce appellatur ἡ κάτω κοιλία· atque ibi ſubigi digerique: ac deinde aridiora ex his recrementa in alvum convenire, quod Græce κοιλὸν dicitur, humidiora per renes in veſicam. per alteram autem fiſtulam, quæ Græce nominatur τραχεῖα ἀρτηρία, ſpiritum à ſummo ore in pulmonem, atque inde rurſum in os & in naris commeare; perque eamdem viam vocis quoque fieri meatum: ac, ne potus cibuſque aridior, quem oporteret in ſtomachum ire, procideret ex ore, labereturque in eam fiſtulam, per quam ſpiri-

tus

tus reciprocatur, eaque offenſione intercluderetur animæ via; interpoſitam eſſe arte quadam & ope naturæ inde apud duo iſta foramina, quæ dicitur ἐπιγλωττὶς, quaſi clauſtra quædam mobilia, conniventia viciſſim & reſurgentia: eamque ἐπιγλωττίδα inter edendum bibendumque operiri atque protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex eſca potuve incideret in illud quaſi æſtuantis animæ iter; ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipſo arteriæ commœnito. Hæc Eraſiſtratus medicus adverſus Platonem. Sed Plutarchus, in libro Sympoſiacorum, auctorem Platonis ſententiæ Hippocratem dicit fuiſſe: idemque eſſe opinatos & Philiſtiona Locrum & Dioxippum Hippocraticum, veteres medicos & nobiles: atque illam, de qua Eraſiſtratus dixerit, ἐπιγλωττίδα non iccirco in eo loco conſtitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam (nam pulmoni quoque fovendo rigandoque utiles neceſſarioſque humores videri), ſed appoſitam quaſi moderatricem quamdam arbitramque prohibendi admiſcendive, quod ex ſalutis uſu foret: uti edulia quidem omnia defenderet ab arteria, depelleretque in ſtomachi viam: potum autem partiretur inter ſtomachum & pulmonem, &, quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam deberet, non rapidum id neque univerſum, ſed quadam quaſi obice ſuſtentatum ac repreſſum ſenſim paulatimque tramitteret: atque omnem reliquum in alteram ſtomachi fiſtulam derivaret.

CAP. XII.

De materiis infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant, à Favorino exercendi gratia diſputatis.

INfames materias, ſive quis mavult dicere inopinabiles, quas Græci ἀδόξους ὑποθέσεις appellant, & veteres adorti ſunt, non ſophiſtæ ſolum, ſed philoſophi quoque: & noſter Favorinus oppido quam li-

bens in eas materias dicebat, vel ingenio expergificando ratus idoneas, vel exercendis argutiis, vel edomandis uſu difficultatibus. ſicuti quum Therſitæ laudes quæſivit, & quum febrim quartis diebus recurrentem laudavit, lepida ſane multa & non facilia inventu in utramque cauſam dixit. eaque ſcripta in libris reliquit. ſed in febris laudibus teſtem etiam Platonem produxit: quem ſcripſiſſe ait, qui quartanam paſſus convaluerit, vireſque integras reciperaverit, fidelius conſtantiuſque poſtea valiturum: atque inibi in iſdem laudibus, non hercle hac ſententiola invenuſte luſit. verſus, inquit, eſt longo hominum ævo probatus:

Ἄλλοτε μητρυιὴ πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.

eo verſu ſignificatur, non omni die bene eſſe poſſe, ſed iſto bene, atque alio male. quod quum ita ſit, inquit: ut in rebus humanis bene aut male vice alterna ſit: hæc biduo medio intervallata febris, quanto eſt fortunatior in qua eſt *μία μητρυιὰ, δύο μητέρες*;

CAP. XIII.

Quin, particula quot qualeſque varietates ſignificationis habeat, & quam ſæpe in veterum ſcriptis obſcura ſit.

QVin, particula, quam grammatici conjunctionem appellant, variis modis ſententiiſque connectere orationem videtur. aliter enim dici putatur, quum quaſi increpantes vel interrogantes vel exhortantes dicimus: *quin venis? quin legis? quin fugis?* aliter quum ita confirmamus: *Non dubium eſt, quin M. Tullius omnium ſit eloquentiſſimus.* aliter autem, quum ſic componimus: quod quaſi priori videtur contrarium: *Non iccirco cauſas Iſocrates non defendit, quin id utile eſſe & honeſtum exiſtimarit*: à quo illa ſignificatio non abhorret, quæ eſt in tertia Origine M. Catonis: *Haud eos*, inquit, *eo poſtremum ſcribo, quin populi & boni & ſtrenui ſient.* In ſecunda

da quoque Origine M. Cato non longe ſecus hac particula uſus eſt. *Neque ſatis*, inquit, *habuit quod eam in occulto vitiaverat, quin ejus famam proſtitueret.* Præterea animadvertimus Quadrigarium in octavo annalium particula ilta uſum eſſe obſcuriſſime. ipſius verba poſuimus. *Romam venit. vix ſuperat quin triumphus decernatur.* item in ſexto annali ejuſdem verba hæc ſunt: *Pæne factum eſt, quin caſtra relinquerent atque cederent hoſti.* Non me autem præterit dicere aliquem poſſe de ſummo pectore, nihil eſſe in his verbis negotii. nam, *quin*, utrobique poſitum pro, *ut*: planiſſimumque eſſe ſi ita dicas: *Romam venit, vix ſuperat ut triumphus decernatur.* item alio in loco: *Pæne factum eſt ut caſtra relinquerent atque cederent hoſti.* ſed utantur ſane, qui tam expediti ſunt, perfugiis commutationum in verbis quæ non intelliguntur: utantur tamen, ubi id facere poterunt verecundius, hanc vero particulam, de qua dicimus, niſi quis didicerit compoſitam copulatamque eſſe, neque vim tantum conjungendi habere, ſed certa quadam ſignificatione factam: numquam profecto rationes ac varietates iſtius comprehenſurus eſt. quod quia longioris diſſertationis eſt, poterit, cui otium eſt, reperire hoc in P. Nigidii commentariis, quos Grammaticos inſcripſit.

CAP. XIV.

Sententiæ ex Publii mimis ſelectæ lepidiores.

PUblius mimos ſcriptitavit: dignuſque habitus eſt, qui ſuppar Laberio judicaretur. C. autem Cæſarem ita Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores ſibi eſſe Publii quam Laberii mimos prædicaret. hujus Publii ſententiæ feruntur pleræque lepidæ, & ad communem ſermonum uſum commendatiſſimæ. ex quibus ſunt iſtæ ſingulis verſibus circumſcriptæ: quas libitum hercle eſt adſcribere:

Malum eſt conſilium, quod mutari non poteſt.
Beneficium dando accepit qui digno dedit.
Feras non culpes quod vitari non poteſt.
Cui plus licet quam par eſt, plus vult quam licet.
Comes facundus in via pro vehiculo eſt.
Frugalitas inſerta eſt rumoris boni.
Heredis fletus ſub perſona riſus eſt.
Furor fit læſa ſæpius patientia.
——improbe
Neptunum accuſat. qui iterum naufragium facit.
Ita amicum habeas, poſſe ut fieri hunc inimicum putes.
Veterem ferendo injuriam vites novam.
Numquam periclum ſine periclo vincitur.
Nimium altercando veritas amittitur.
Pars beneficii eſt, quod petitur ſi belle neges.

CAP. XV.

Quod Carneades academicus elleboro ſtomachum purgavit ſcripturus adverſus Zenonis Stoici decreta: deque natura medelaque ellebori candidi & nigri.

CArneades Academicus, ſcripturus adverſum Stoici Zenonis libros, ſuperiora corporis elleboro candido purgavit; ne quid ex corruptis in ſtomacho humoribus ad domicilia uſque animi redundaret, & inſtantiam vigoremque mentis labefaceret. tanta cura tantoque apparatu ſui vir ingenio præſtanti ad refellenda, quæ ſcripſerat Zeno, aggreſſus. id quum in hiſtoria Græca legiſſem, quod *elleboro candido* ſcriptum erat, quid eſſet quæſivi. tum comperi duas ſpecies ellebori eſſe diſcerniculo coloris inſignes, candidi & nigri. eos autem colores non in ſemine ellebori, neque in virgulis, ſed in radice dinoſci. candido ſtomachum & ventrem ſuperiorem vomitionibus purgari; nigro alvum, quæ inferior vocatur, dilui: utriuſque hanc eſſe vim, ut humores noxios, in quibus cauſæ morborum ſunt, extra-

extrahant. eſſe autem periculum, ne inter cauſas morborum, omni corporum via patefacta, ea quoque ipſa, in quibus cauſa vivendi eſt, exinaniantur: amiſſoque omni naturalis alimoniæ fundamento homo exhauſtus intereat. Sed elleborum ſumi poſſe tutiſſime in inſula Anticyra Plinius Secundus, in libris naturalis hiſtoriæ, ſcripſit: propterea Livium Druſum, qui tribunus plebis fuit, quum morbum, qui comitialis dicitur, pateretur, Anticyram navigaſſe, & in ea inſula elleborum bibiſſe ait; atque ita morbo liberatum. Præterea ſcriptum legimus, Gallos in venatibus tinguere elleboro ſagittas: quod his ictæ exanimatæ feræ teneriores ad epulas fiant: ſed propter ellebori contagium vulnera ex ſagittis facta circumcidere latius dicuntur.

Cap. XVI.

Anates Ponticas vim habere venenis detergendis potentem: atque inibi de Mithridati regis in id genus medicamenti ſollertia.

ANat:s Ponticas dicitur edundis vulgo venenis victitare. ſcriptum etiam à Lenæo Cn. Pompeii liberto, Mithridatem illum Ponti regem medicinæ rei & remediorum id genus ſollertem fuiſſe: ſolitumque earum ſanguinem miſcere medicamentis, quæ digerendis venenis valent: eumque ſanguinem vel potentiſſimum eſſe in ea confectione: ipſum autem regem, aſſiduo talium medelarum uſu, à clandeſtinis epularum inſidiis caviſſe: quin & ſcientem quoque ultro tentandi gratia venenum rapidum & velox ſæpenumero hauſiſſe: atque id tamen ſine noxa fuiſſe. quamobrem poſtea, quum prœlio victus in ultima regni refugiſſet, & mori decreviſſet, venena violentiſſima feſtinandæ necis gratia fruſtra expertus, ſuo ſe ipſe gladio tranſegit. hujus regis antidotus celebratiſſima eſt, quæ Mithridatios vocatur.

CAP. XVII.

Mithridatem Ponti regem quinque & viginti gentium linguis loquutum, Quintumque Ennium tria corda habere ſeſe dixiſſe, quod tres linguas percalluiſſet, Græcam, Oſcam, Latinam.

Q. Ennius tria corda habere ſeſe dicebat, quod loqui Græce & Oſce & Latine ſciret. Mithridates autem Ponti atque Bithyniæ rex inclutus, qui à Cn. Pompeio bello ſuperatus eſt, quinque & viginti gentium, quas ſub ditione habuit, linguas percalluit: earumque omnium gentium viris haud umquam per interpretem colloquutus eſt: ſed ut quemque ab eo appellari uſus fuit, proinde lingua & oratione ipſius, non minus ſcite quam ſi gentilis ejus eſſet, locutus eſt.

CAP. XVIII.

Quod M. Varro C. Salluſtium hiſtoriæ ſcriptorem deprehenſum ab Annio Milone in adulterio ſcribit, & loris cæſum pecuniaque data dimiſſum.

M. Varro in litteris atque vita fide homo multa & gravis, in libro, quem ſcripſit *Pius aut de pace*, C. Salluſtium ſcriptorem ſeriæ illius & ſeveræ orationis, in cujus hiſtoria notiones cenſorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprenſum ab Annio Milone loris bene cæſum dicit, & quum dediſſet pecuniam, dimiſſum.

CAP. XIX.

Quid Epictetus philoſophus dicere ſolitus ſit hominibus nequam & impuris diſciplinas philoſophiæ ſtudioſe tractantibus, & quæ duo verba obſervanda præceperit omnium rerum longe ſalubria.

FAvorinum ego audivi dicere Epictetum philoſophum dixiſſe, pleroſque iſtos, qui philoſophari viden-

videntur, philoſophos eſſe hujuſcemodi ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν. id ſignificat, factis procul, verbis tenus. jam illud eſt vehementius quod Arrianus ſolitum eum dictitare in libris, quos de diſſertionibus ejus compoſuit, ſcriptum reliquit. Nam quum, inquit, animadverterat hominem pudore amiſſo, importuna induſtria, corruptis moribus audacem, confidentem lingua cæteraque omnia præterquam animum procurantem, iſtiuſmodi, inquit, hominem quum viderat ſtudia quoque & diſciplinas philoſophiæ contrectare & phyſica adire & meditari dialectica, multaque id genus theoremata ſuſpicari ſciſcitarique, inclamabat deûm atque hominum fidem, ac plerumque inter clamandum his eum verbis increpabat: ἄνθρωπε, ποῦ βάλλεις; σκέψαι εἰ κεκάθαρται τὸ ἀγγεῖον, ἂν γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλετο. ἢν σαπῇ, ἢ οὖρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἄν, ἢ τι τούτων χεῖρον. nihil profecto his verbis gravius, nihil verius: quibus declarabat maximus philoſophorum litteras atque doctrinas philoſophiæ, quum in hominem falſum atque degenerum influxiſſent, verti, mutari, corrumpi, &, quod ipſe κυνικώτερον, urinam fieri, aut ſi quid eſt urina ſpurcius. Præterea idem ille Epictetus, quod ex eodem Favorino audivimus, ſolitus dicere eſt duo eſſe vitia multo omnium graviſſima ac tæterrima, intolerantiam & incontinentiam; quum aut injurias, quæ ſunt ferendæ, non toleramus neque ferimus; aut à quibus rebus voluptatibuſque nos tenere debemus, non tenemus. itaque, inquit, ſi quis hæc duo verba cordi habeat; eaque ſibi imperando atque obſervando curet: is erit pleraque impeccabilis: vitamque vivet tranquilliſſimam. verba duo hæc dicebat ἀνέχου καὶ ἀπέχου.

CAP. XX.

Verba ſumta ex ſympoſio Platonis numeris coagmentiſque verborum ſcite, modulate, apteque exercendi gratia in Latinam orationem verſa.

SYmpoſium Platonis apud philoſophum Taurum legebatur. verba illa Pauſaniæ inter convivas amorem vice ſua laudantis: ea verba ita prorſum amavimus, ut meminiſſe etiam ſtuduerimus. ſunt adeo, quæ meminimus, verba hæc: πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει. αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς πραττομένη, οὔτε καλὴ, οὔτε αἰσχρά. οἷον νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν ἢ πίνειν ἢ ᾄδειν ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καθ' αὑτὸ καλὸν οὐδὲν, ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ τοιοῦτον ἀπέβη. καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται. μὴ ὀρθῶς δὲ, αἰσχρόν. οὕτω δὲ καὶ τὸ ἐρᾶν, καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστὶ καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾶν.

Hæc verba ubi lecta ſunt; atque ibi Taurus mihi, Heus, inquit, tu rhetoriſce (ſic enim me in principio recens in diatribam acceptum appellitabat, exiſtimans eloquentiæ unius extundendæ gratia Athenas veniſſe) videſne, inquit, ἐνθύμημα crebrum & coruſcum & convexum, brevibuſque & rotundis numeris cum quadam æquabili circumactione devinctum? habeſne nobis dicere in libris rhetorum veſtrorum tam apte tamque modulate compoſitam orationem; ſed hos, inquit, tamen numeros cenſeo videas ὁδοῦ πάρεργον. ad ipſa enim Platonis penetralia ipſarumque rerum pondera & dignitates pergendum eſt; non ad vocularum ejus amœnitatem nec ad verborum venuſtates deverſitandum. Hæc admonitio Tauri, de orationis Platonicæ modulis, non modo non repreſſit, ſed inſtinxit etiam nos ad elegantiam Græcæ orationis verbis Latinis affectandam: atque uti quædam animalium parva & vilia ad imitandum ſunt, quas res cumque audierint viderintve, petu-

petulantia; proinde nos ea, quæ in Platonis oratione demiramur, non æmulari quidem: ſed lineas umbraſque facere quæſivimus & auſi ſumus. velut ipſum hoc eſt, quod ex illis iſdem verbis ejus effinximus: *Omne*, inquit, *omnino factum ſic ſeſe habet. neque turpe eſt quantum in eo eſt, neque honeſtum: velut eſt quas facimus nunc ipſi res, bibere, cantare, diſſerere; nihil namque horum ipſum ex ſeſe honeſtum eſt. quale quum fieret modo factum eſt, tale exſtitit. ſi recte honeſteque factum eſt; tum honeſtum fit: ſin parum recte; turpe fit. ſic amor non honeſtus omnis neque omnis laude dignus: ſed qui facit nos ut honeſte amemus.*

CAP. XXI.

Quibus temporibus poſt Romam conditam Græci Romanique illuſtres viri floruerint ante ſecundum bellum Carthaginienſium.

UT conſpectum quemdam ætatum antiquiſſimarum, item virorum illuſtrium, qui in his ætatibus nati fuiſſent, haberemus; ne in ſermonibus forte in conſpectum aliquid, ſuper ætate atque vita clarorum hominum, temere diceremus: ſicuti ſophiſta ille ἀπαίδευτος, qui publice nuper diſſerens Carneadem philoſophum à rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum & Panætium Stoïcum cum ſuperiore Africano vixiſſe dixit: Ut ab iſtiuſmodi, inquam, temporum ætatumque erroribus caveremus, excerpebamus ex libris, qui chronici appellantur, quibus temporibus floruiſſent Græci ſimul atque Romani viri, qui vel ingenio vel imperio nobiles inſigneſque poſt conditam Romam fuiſſent ante ſecundum bellum Carthaginienſium: eaſque nunc excerptiones noſtras variis diverſiſque in locis factas curſim digeſſimus. neque enim id nobis negotium fuit, ut acri atque ſubtili cura excellentium in utraque gente hominum συγχρονισμοὺς componeremus, ſed ut Noctes iſtæ quadamtenus his quoque hiſtoriæ floſculis

ſculis leviter injectis aſpergerentur. ſatis autem viſum eſt in hoc commentario de temporibus paucorum hominum dicere: ex quorum ætatibus de pluribus quoque, quos non nominaremus, haud difficilis conjectura fieri poſſet. incipiemus igitur à Solone claro: quoniam de Homero & Heſiodo inter omnes fere ſcriptores conſtitit, ætatem eos egiſſe vel iſdem fere temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem: utrumque tamen ante Romam conditam vixiſſe Silviis Albæ regnantibus annis poſt bellum Trojanum, ut Caſſius in primo annalium de Homero atque Heſiodo ſcriptum reliquit, plus centum atque ſexaginta, ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum de Homero dixit, annis circiter centum & ſexaginta. Solonem ergo accepimus unum ex illo nobili numero ſapientum leges ſcripſiſſe Athenienſium, Tarquinio Priſco Romæ regnante, anno regni ejus triceſimo tertio. Servio autem Tullo regnante Piſiſtratus Athenis tyrannus fuit, Solone ante in exilium voluntarium profecto: quoniam id ei prædicenti non creditum eſt. Poſtea Pythagoras Samius in Italiam venit, Tarquinii filio regnum obtinente: cui cognomentum Superbus fuit. iſdemque temporibus occiſus eſt Athenis ab Harmodio & Ariſtogitone Hipparchus Piſiſtrati filius, Hippiæ tyranni frater. Archilochum autem Nepos Cornelius tradit, Tullo Hoſtilio Romæ regnante, jam tum fuiſſe poëmatis clarum & nobilem. Ducenteſimo deinde & ſexageſimo anno poſt Romam conditam aut non longe amplius, victos eſſe ab Athenienſibus Perſas memoriæ traditum eſt, pugnam illam inclutam Marathoniam, Miltiade duce: qui poſt eam victoriam damnatus à populo Athenienſi in vinculis publicis mortem obiit. tum Æſchylus Athenis tragœdiarum poëta celebris fuit. Romæ autem iſtis ferme temporibus tribunos & ædiles tum primum per ſeditionem ſibi plebes creavit, ac non diu poſt Cn. Marcius Coriolanus, exagitatus

vexa-

vexatuſque à tribunis plebi, ad Vulſcos, qui tum hoſtes erant, à republica deſcivit; bellumque populo Romano fecit. poſt deinde paucis annis Xerxes rex ab Athenienſibus & pleraque Græcia, Themiſtocle duce, navali prœlio, quod ad Salamina factum eſt, victus fugatuſque eſt. atque inde anno fere quarto, Menenio Agrippa, M. Horatio Pulvillo conſulibus, bello Veiente, apud fluvium Cremeram, ab his ſex & trecenti patricii Fabii cum familiis ſuis, univerſi ab hoſtibus circumventi perierunt. juxta ea tempora Empedocles Agrigentinus in philoſophiæ naturalis ſtudio floruit. Romæ autem per eas tempeſtates Decemviros legibus ſcribundis creatos conſtitit; tabulaſque ab his primo decem conſcriptas, mox alias duas additas. Bellum deinde in terra Græcia maximum Peloponneſiacum, quod Thucydides memoriæ mandavit, cœptum eſt circa annum fere, poſt conditam Romam, trecenteſimum, viceſimum tertium. qua tempeſtate Olus poſtumius Tubertus dictator Romæ fuit. qui filium ſuum, quod contra ſuum dictum in hoſtem pugnaverat, ſecuri necavit. hoſtes tum populi Romani fuerant Fidenates. itaque inter hæc tempora nobiles celebreſque erant Sophocles ac deinde Euripides tragici poëtæ, & Hippocrates medicus, & Democritus philoſophus: quibus Socrates Athenienſis natu quidem poſterior fuit; ſed quibuſdam temporibus iſdem vixerunt. jam deinde, Tribunis militaribus conſulari imperio rempublicam Romæ regentibus, ad annum fere conditæ urbis trecenteſimum quadrageſimum ſeptimum, triginta illi tyranni præpoſiti ſunt à Lacedæmoniis Athenienſibus; & in Sicilia Dionyſius ſuperior tyrannidem tenuit, pauciſque annis poſt, Socrates Athenis capitis damnatus eſt, & in carcere veneno necatus. ea fere tempeſtate Romæ M. Furius Camillus dictator fuit, & Veios cepit. ac poſt non longo tempore bellum Senonicum fuit. tum Galli Romam præter Capitolium ceperunt. neque multo poſtea Eudoxus

doxus aſtrologus in terra Græcia nobilitatus eſt: Lacedæmoniique ab Athenienſibus apud Corinthum ſuperati, duce Phormione: & M. Manlius Romæ, qui Gallos in obſidione Capitolii obrepentis per ardua depulerat, convictus eſt conſilium de regno occupando iniſſe; damnatuſque capitis ſaxo Tarpeio, ut M. Varro ait, præceps datus, ut Cornelius autem Nepos ſcriptum reliquit, verberando necatus eſt. eoque ipſo anno, qui erat poſt reciperatam urbem ſeptimus, Ariſtotelem philoſophum natum eſſe memoriæ mandatum eſt. aliquot deinde annis poſt bellum Senonicum, Thebani Lacedæmonios, duce Epaminonda, apud Leuctra ſuperaverunt: ac brevi poſt tempore, in urbe Roma, lege Licinii Stolonis conſules creari etiam ex plebe cœpti, quum antea jus non eſſet niſi ex patriciis gentibus fieri conſules. Circa annum deinde urbis conditæ quadringenteſimum Philippus Amyntæ filius Alexandri pater regnum Macedoniæ adeptus eſt: inque eo tempore Alexander natus eſt: pauciſque inde annis poſt Plato philoſophus ad Dionyſium Siciliæ tyrannum poſteriorem profectus eſt. poſt inde aliquanto tempore Philippus apud Chæroneam prœlio magno Athenienſes vincit. tum Demoſthenes orator ex eo prœlio ſalutem fuga quæſivit: quumque id ei, quod fugerat, probroſe objiceretur; verſu illo notiſſimo eluſit:

Ἀνὴρ, inquit, ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.

poſtea Philippus ex inſidiis occiditur: & Alexander regnum adeptus *ad ſubigendos Perſas in Aſiam atque in Orientem tranſgreſſus eſt. alter autem Alexander, cui cognomentum Moloſſo fuit, in Italiam venit bellum populo Romano facturus. jam enim fama virtuſque felicitatis Romanæ apud exteras gentes eniteſcere incœptabat. ſed prius, quam bellum faceret, vita deceſſit. Eum Moloſſum, quum in Italiam tranſiret, dixiſſe accepimus, ſe quidem ad Romanos ire quaſi in ἀνδρωνῖτιν· Macedonem iſſe ad Perſas quaſi

quaſi in γυναικωνῖτιν. poſtea Macedo Alexander pleraque parte orientali ſubacta, quum annos undecim regnaviſſet, obiit mortis diem. neque ita longe poſt Ariſtoteles Philoſophus & poſt aliquanto Demoſthenes vita functi ſunt: iſdemque ferme tempeſtatibus populus Romanus gravi ac diutino Samnitium bello conflictatus eſt: conſuleſque Tib. Veturius & Sp. Poſtumius in locis iniquis apud Caudium, à Samnitibus circumvallati ac ſub jugum miſſi, turpi fœdere facto diſceſſerunt; ob eamque cauſam populi juſſu Samnitibus per feciales dediti recepti non ſunt. Poſt annum deinde urbis conditæ quadringenteſimum fere & ſeptuageſimum bellum cum rege Pyrrho ſumtum eſt. Ea tempeſtate Epicurus Athenienſis & Zeno Cittienſis philoſophi celebres erant:eodemque tempore C. Fabricius Luſcinus & Q. Æmilius Papus cenſores Romæ fuerunt; & P. Cornelium Rufinum, qui bis conſul & dictator fuerat, ſenatu moverunt: cauſamque iſti notæ ſubſcripſerunt, quod eum comperiſſent argenti facti cœnæ gratia decem pondo libras habere. Anno deinde poſt Romam conditam quadringenteſimo ferme nonageſimo, conſulibus Appio Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Appii illius Cæci fratre, & M. Fulvio Flacco, bellum adverſum Pœnos primum cœptum eſt. neque diu poſt Callimachus poëta Cyrenenſis Alexandriæ apud Ptolemæum regem celebratus eſt. annis deinde poſtea paulo pluribus quam viginti, pace cum Pœnis facta, conſulibus Claudio Centone Appii Cæci filio & M. Sempronio Tuditano, primus omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cœpit, poſt Sophoclis & Euripidis mortem annis plus fere centum & ſexaginta, poſt Menandri annis circiter quinquaginta duobus. Claudium & Tuditanum Conſules ſequuntur Q. Valerius & C. Manilius: quibus natum eſſe Q. Ennium poëtam M. Varro, in primo de poëtis libro, ſcripſit: eumque, quum ſeptimum & ſexageſimum annum ageret, duodecimum annalem

ſcripſiſſe;

ſcripſiſſe; idque ipſum Ennium in eodem libro dicere. Anno deinde poſt Romam conditam quingenteſimo undeviceſimo Sp. Carvilius Ruga primus Romæ de amicorum ſententia divortium cum uxore fecit, quod ſterilis eſſet, juraſſetque apud cenſores uxorem ſe liberum quærendorum cauſa habere. eodemque anno C. Nævius poëta fabulas apud populum dedit; quem M. Varro, in libro de poëtis primo, ſtipendia feciſſe ait bello Pœnico primo; idque ipſum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello ſcripſit. Porcius autem Licinius ſerius poëticam Romæ cœpiſſe dicit in his verſibus:

Pœnico bello, ſecundo Muſa pinnato gradu
Intulit ſe bellicoſam in Romuli gentem feram.

ac deinde annis fere poſt quindecim bellum adverſus Pœnos ſumtum eſt: atque non nimium longe M. Cato orator in civitate, & Plautus poëta in ſcena floruerunt. iſdemque temporibus Diogenes Stoicus & Carneades Academicus & Critolaüs Peripateticus ab Athenienſibus, ad ſenatum populi Romani, negotii publici gratia, legati ſunt. neque magno intervallo poſtea Q. Ennius, & juxta Cæcilius & Terentius, ac ſubinde & Pacuvius, & Pacuvio jam ſene Accius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit. ſed progreſſi longius ſumus: quum finem propoſuerimus annotatiunculis iſtis bellum Pœnorum ſecundum.

LIBER XVIII.

Cap. I.

Diſputationes a Philoſopho Stoïco, & contra a Peripatetico, arbitro Favorino, facta: quæſitumque inter eos, quantum in perficienda vita beata virtus valeret; quantumque eſſet in iis quæ dicuntur extranea.

FAMILIARES Favorini erant duo quidam non incelebres in urbe Roma philoſophi. eorum fuit unus Peripateticæ diſciplinæ ſectator, alter Stoïcæ. his quondam ego acriter atque contente pro ſuis utrinque decretis propugnantibus, quum eſſemus una omnes Oſtiæ cum Favorino, interfui. ambulabamus autem in littore quum jam adveſperaſceret, ætate anni novi. atque ibi Stoïcus cenſebat & vitam beatam hominum virtute animi ſola, & miſeriam ſummam malitia ſola poſſe effici, etiam ſi cætera bona omnia, quæ corporalia & externa appellarentur, virtuti deeſſent, malitiæ adeſſent. Ille contra Peripateticus, miſeram quidem vitam vitiis animi & malitia ſola fieri concedebat: ſed ad complendos omnes vitæ beatæ numeros virtutem ſolam nequaquam ſatis eſſe exiſtimabat. quoniam & corporis integritas ſanitaſque, & honeſtus modus formæ, & pecunia familiaris, & bona exiſtimatio, cæteraque omnia corporis & fortunæ bona neceſſario viderentur perficiendæ beatæ vitæ. Reclamabat hoc in loco Stoïcus, &, tamquam duas ille res diverſas poneret, mirabatur: quod, quum eſſent malitia & virtus duo contraria, vita miſera & beata quoque æque contraria: non ſervaret in utriſque vim & naturam contrarii: & ad miſeriam quidem vitæ conficiendam ſatis valere malitiam ſolam putaret, ad præſtandam vero vitam beatam non ſatis virtutem ſolam eſſe diceret. atque id maxi-

maxime diſſidere neque convenire dicebat, quod, qui profiteretur vitam nullo pacto beatam effici poſſe, ſi virtus ſola abeſſet; idem contra negaret beatam fieri vitam quum ſola virtus adeſſet: & quem daret haberetque virtuti abſenti honorem, eumdem petenti atque præſenti adimeret. Tum Peripateticus perquam hercle feſtive, Rogo te, inquit, cum bona venia reſpondeas, an exiſtimes eſſe vini amphoram, quum abeſt ab ea unus congius? Hoc ubi accepit Stoïcus: Minime, inquit, vini amphora dici poteſt, ex qua abeſt congius. hoc ubi accepit Peripateticus, Unus igitur, inquit, congius amphoram facere dici debebit: quoniam, quum deeſt ille unus, non fit vini amphora; & quum acceſſit, fit amphora. quod ſi id dicere abſurdum eſt, uno congio ſolo fieri amphoram: itidem abſurdum eſt una ſola virtute vitam fieri beatam dicere: quoniam, quum virtus abeſt, beata eſſe vita numquam poteſt. Tum Favorinus adſpiciens Peripateticum, Eſt quidem, inquit, argutiola hæc, qua de congio vini uſus es, expoſita in libris: ſed, ut ſcis, captio magis lepida, quam probum aut ſimile argumentum videri debet. congius enim, quum deeſt, efficiet quidem ne ſit juſtæ menſuræ amphora: ſed quum accedit & adjicitur, non ille unus facit amphoram, ſed ſupplet. virtus, autem, ut iſti dicunt, non acceſſio neque ſupplementum, ſed ſola ipſa vitæ beatæ inſtar eſt: & propterea vitam beatam ipſa ſola una, quum adeſt, facit. Hæc atque alia quædam minuta magis & nodoſa, tamquam apud arbitrum Favorinum, in ſuam uterque ſententiam conferebant. ſed quum jam prima fax noctis, & denſiores eſſe tenebræ cœpiſſent, proſequuti Favorinum in domum, ad quam devertebat, diſceſſimus.

CAP. II.

Cujuſmodi quæſtionum certationibus Saturnalicia ludicra Athenis agitare ſoliti ſumus; atque inibi inſperſa quædam ſophiſmata & ænigmata oblectatoria.

SAturnalia Athenis agitabamus hilare prorſum & modeſte, non, ut dicitur, remittentes animum, (nam remittere, inquit Muſonius, animum, quaſi amittere eſt), ſed demulcentes eum paulum atque laxantes jucundis honeſtiſque ſermonum illectationibus. Conveniebamus autem ad eamdem cœnam compluſculi, qui Romani in Græciam veneramus, quique eaſdem auditiones eoſdemque doctores colebamus. tum qui cœnulam ordine ſuo curabat, præmium ſolvendæ quæſtionis ponebat librum veteris ſcriptoris vel Græcum vel Latinum, & coronam è lauro plexam; totidemque res quærebat quot homines iſtic eramus, quumque eas omnis expoſuerat, rem locumque dicendi ſors dabat. quæſtio igitur ſoluta corona & præmio donabatur; non ſoluta autem tramittebatur ad eum, qui ſortito ſucceſſerat. idque in orbem vice pari ſervabatur ſi nemo diſſolvebat quæſtionis ejus nodum; præmium ipſum & corona deo, cujus id feſtum erat, dicabatur. quærebantur autem res hujuſcemodi, aut ſententia poëtæ veteris lepide obſcura non anxie, aut hiſtoriæ antiquioris requiſitio, aut decreti cujuſpiam ex philoſophia perperam invulgati purgatio, aut captionis ſophiſticæ ſolutio, aut inopinati rariorïſque verbi indagatio, aut tempus item in verbo perſpicuo obſcuriſſimum. itaque nuper quæſita eſſe memini numero ſeptem, quorum prima fuit enarratio horum verſuum, qui ſunt in ſatyris Q. Ennii, uno multifariam verbo concinniter implicati. quorum exemplum hoc eſt:

Nam qui lepide poſtulat, alterum fruſtrari,
Quem fruſtratur, fruſtra eum dicit fruſtra eſſe.
Nam qui ſeſe fruſtrari quem fruſtra ſentit,

Qui fruſtratur, is fruſtra eſt; ſi non, ille eſt fruſtra. Secunda quæſtio fuit, quonam modo audiri atque accipi deberet, quod Plato in civitate, quam in libris ſuis condidit, κοινὰς τὰς γυναῖκας eſſe cenſuit; & præmia viris fortibus ſummiſque bellatoribus poſuit ſaviationes puerorum & puellarum. Tertio in loco hoc quæſitum eſt, in quibus verbis captionum iſtarum fraus eſſet, & quo pacto diſtingui reſolvique poſſent: *Quod non perdidiſti habes: cornua non perdidiſti: habes igitur cornua.* item altera captio: *Quod ego ſum, id tu non es: homo igitur tu non es.* Quæſitum id quoque ibi eſt, quæ eſſet hujus quoque ſophiſmatis reſolutio. *Quum mentior & mentiri me dico, mentior an verum dico?* Poſtea quæſtio iſta hæc fuit: *Quam ob cauſam patricii Megalenſibus mutitare ſoliti ſint plebes Cerealibus?* Secundum ea quæſitum hoc eſt; verbum *verant*, quod ſignificat, *vera dicunt*, quiſnam veterum poëtarum dixerit? Sexta quæſtio fuit, aſphodelum cujuſmodi herba ſit, quod Heſiodus in iſto verſu poſuerit:

Νήπιοι ὐδ' ἴσασιν ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

& quid item Heſiodus ſe dicere ſentiat, quum dimidium plus eſſe toto dicit. Poſtrema quæſtionum omnium hæc fuit; *ſcripſerim, venerim, legerim*, cujus temporis verba ſint, præteriti, an futuri, an utriuſque. Hæc ubi ordine, quo dixi, propoſita, atque, ſingulis ſorte ductis, diſputata, explanataque ſunt: libris coroniſque omnes donati ſumus; niſi ob unam quæſtionem, quæ fuit de verbo *verant*. nemo enim tum commeminerat dictum eſſe à Q. Ennio id verbum in decimotertio annalium in iſto verſu:

Satin' vates verant ætate in agunda?

Corona igitur hujus quæſtionis deo feriarum iſtarum Saturno data eſt.

Cap.

CAP. III.

Quid Æſchines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accuſavit, Lacedæmonios ſtatuiſſe dixerit ſuper ſententia probatiſſima, quam improbatiſſimus homo dixiſſet.

ÆSchines vel acerrimus prudentiſſimuſque oratorum, qui apud conciones Athenienſium floruerunt, in oratione illa ſæva criminoſaque & virulenta, qua Timarchum de impudicitia graviter inſigniterque accuſavit, nobile & illuſtre conſilium Lacedæmoniis dediſſe dicit virum indidem civitatis ejuſdem principem virtute atque ætate magna præditum. Populus, inquit, Lacedæmonius de ſumma republica ſua, quidnam eſſet utile & honeſtum, deliberabat. tum exſurgit, ſententiæ dicendæ gratia, homo quiſpiam turpitudine priſtinæ vitæ defamatiſſimus, ſed lingua tunc atque facundia nimium quantum præſtabilis. conſilium, quod dabat, quodque oportere fieri ſuadebat, acceptum ab univerſis & complacitum eſt: futurumque erat ex ejus ſententia populi decretum. ibi unus ex illo principum ordine, quos Lacedæmonii, ætatis dignitatiſque majeſtate tamquam arbitros & magiſtros diſciplinæ publicæ verebantur, commoto irritatoque animo exſilit: &, Quænam, inquit, Lacedæmonii ratio, aut quæ tandem ſpes erit, urbem hanc & hanc rempublicam ſalvam inexpugnabilemque eſſe diutius poſſe, ſi hujuſcemodi anteactæ vitæ hominibus conſiliariis utemur? quod ſi proba iſta hæc & honeſta ſententia eſt; quæſo vos, non ſinamus eamdem dehoneſtari turpiſſimi auctoris contagio. atque ubi hoc dixit, elegit virum fortitudine atque juſtitia præter alios præſtantem, ſed inopi lingua & infacundum; juſſitque eum, conſenſu petituque omnium, eamdem illam ſententiam diſerti viri cuicuimodi poſſet verbis dicere: ut nulla prioris mentione habita ſcitum atque decretum populi

populi ex ejus unius nomine fieret, quod ipſum denuo dixerat. atque ita, ut ſuaſerat prudentiſſimus ſenex, factum eſt. ſic bona ſententia manſit; turpis auctor mutatus eſt.

Cap. IV.

Quod Sulpicius Apollinaris prædicantem quemdam à ſeſe uno Salluſtii hiſtorias intelligi illuſit, quæſtione propoſita, quid verba iſta apud Salluſtium ſignificarent: perincertum ſtolidior, an vanior.

QUum jam adoleſcentuli Romæ prætextam & puerilem togam mutaſſemus; magiſtroſque jam nobiſmetipſi exploratiores quæreremus: in Sandaliario forte apud librarios fuimus; quum ibi in multorum hominum cœtu Apollinaris Sulpicius, vir in memoria noſtra præter alios doctus, jactatorem quempiam & venditatorem Salluſtianæ lectionis irriſit illuſitque genere illo facetiſſimæ diſſimulationis, qua Socrates ad ſophiſtas utebatur. nam quum ille ſe unum & unicum doctorem eſſe enarratoremque Salluſtii diceret; neque primam tantum cutem ac ſpeciem ſententiarum, ſed ſanguinem quoque ipſum ac medullam verborum ejus eruere atque introſpicere penitus prædicaret: tum Apollinaris amplecti venerarique ſe doctrinas illius dicens, Per, inquit, magiſter optime, exoptatus mihi nunc venis cum ſanguine & medulla Salluſtii verborum. heſterno enim die quærebatur ex me, quidnam verba ejus hæc in quarto hiſtoriarum libro de Cn. Lentulo ſcripta ſignificent: de quo incertum fuiſſe ait ſtolidiorne eſſet an vanior: eaque ipſa verba, uti ſunt à Salluſtio ſcripta, dixit: *At Cn. Lentulus patriciæ gentis, collega ejus cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum ſtolidior an vanior, legem de pecunia, quam Sulla emtoribus bonorum remiſerat, exigenda promulgavit.* quæſitum ergo ex ſe Apollinaris, neque id ſe diſſolvere potuiſſe aſſeverabat, quid eſſet *vanior* & quid *ſtolidior*: quoniam

niam Salluſtius ſic ea ſeparaſſe atque oppoſuiſſe inter ſe videretur, tamquam diverſa ac diſſimilia, nec ejuſdem utraque vitii forent: ac propterea petebat, uti ſe doceret ſignificationes utriuſque vocis & origines. Tum ille rictu oris labearumque ductu contemni à ſe oſtendens, & rem de qua quæreretur & hominem ipſum qui quæreret, Priſcorum, inquit, & remotorum ego verborum medullas & ſanguinem, ſicuti dixi, perſpicere & elicere ſoleo: non iſtorum quæ proculcata vulgo & protrita ſunt. ipſo illo quippe Cn. Lentulo ſtolidior eſt & vanior, qui ignorat ejuſdem ſtultitiæ eſſe vanitatem & ſtoliditatem. ſed ubi hoc dixit, media ipſa ſermonum reliquit: & abire cœpit. nos deinde eum tenebamus, urgebamuſque, & cumprimis Apollinaris, ut de vocabulorum iſtorum vel differentia, vel ſi ei ita videretur, ſimilitudine plenius apertiuſque diſſereret: & ut ne ſibi invideret diſcere volenti orabat. atque ita ille, ſe jam plane illudi ratus, negotium ſibi eſſe cauſatur, & digreditur. nos autem poſtea ex Apollinari didicimus *vanos* proprie dici, non, ut vulgus diceret, deſipientes aut hebetes aut ineptos, ſed, ut veterum doctiſſimi dixiſſent, mendaces & infidos & levia inaniaque pro gravibus & veris aſtutiſſime ponentes: ſtolidos autem vocari non tam ſtultos & excordes, quam tætros & moleſtos & illepidos, quos Græci μοχθηρὺς καὶ φορτικὺς dicerent. etyma quoque harum vocum & origines ſcriptas eſſe dicebat in libris Nigidianis. quos requiſitos ego & repertos cum primarum ſignificationum exemplis, ut commentariis harum Noctium inferrem, notavi, & intuliſſe jam me aliquo in loco commentationibus iſtis exiſtimo.

CAP. V.

Quod Q. Ennius in ſeptimo annali quadrupes eques, *ac non*, quadrupes equus, *ut legunt multi, ſcriptum reliquit.*

CUm Antonio Juliano rhetore, viro hercle bono & facundiæ florentis, complures adoleſcentes familiares ejus Puteolis æſtivarum ludum & jocum in litteris amœnioribus & in voluptatibus pudicis honeſtiſque agitabamus. atque ibi tunc Juliano nunciatur ἀναγνώστην quemdam, non indoctum hominem, voce admodum ſcita & canora Ennii annales legere ad populum in theatro. Eamus, inquit, auditum neſcio quem iſtum Ennianiſtam. hoc enim ſe ille nomine appellari volebat. Quem quum jam inter ingentes clamores legentem inveniſſemus (legebat autem librum ex annalibus Ennii ſeptimum) hos eum primum verſus perperam pronunciantem audivimus:

Denique vi magna quadrupes equus atque elephanti
Projiciunt ſeſe.

neque poſtea multis verſibus additis, celebrantibus eum laudantibuſque omnibus, diſceſſit. Tum Julianus egrediens è theatro, Quid vobis, inquit, de hoc anagnoſta & de quadrupede equo videtur? ſic enim profecto legit:

Denique vi magna quadrupes equus atque elephanti
Projiciunt ſeſe.

ecquid putatis, ſi magiſtrum prælectoremque habuiſſet alicujus æris. *quadrupes equus?* dicturum fuiſſe, ac non *quadrupes eques?* quod ab Ennio ita ſcriptum relictumque eſſe nemo unus litterarum veterum diligens dubitavit. quumque aliquot eorum, qui aderant, *quadrupes equus*, apud ſuum quiſque grammaticum legiſſe ſe dicerent; & mirarentur quidnam eſſet, *quadrupes eques*. Vellem vos, inquit, optimi juvenes, tam accurate Q. Ennium legiſſe, quam P. Virgilius

gilius legerat: qui hunc ejus verſum ſequutus in Georgicis ſuis *equitem* pro *equo* poſuit his in verſibus:

Fræna Pelethronii Lapithæ gyroſque dedere
Impoſiti dorſo, atque equitem docuere ſub armis
Inſultare ſolo & greſſus glomerare ſuperbos.

in quo loco, *equitem*, ſi quis modo non inſcite inepteque argutior ſit, nihil poteſt accipi aliud niſi, *equum*. pleraque enim veterum ætas & hominem equo inſidentem & equum qui inſideretur *equitem* dixerunt. propterea equitare etiam, quod verbum è vocabulo equitis inclinatum eſt, & homo equo utens & equus ſub homine gradiens dicebatur. Lucilius adeo vir adprime linguæ Latinæ ſciens *equum equitare* dicit his verſibus:

Quis hinc currere equum nos atque equitare videmus,
His equitat curritque: oculis equitare videmus;
Ergo oculis equitat.

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui: & ut non turbidæ fidei nec ambiguæ, ſed ut puræ liquentiſque eſſet *equus* ne an *eques* Ennius ſcriptum reliquiſſet: librum ſummæ atque reverendæ vetuſtatis, quem fere conſtabat Lampadionis manu emendatum, ſtudio precioque multo unius verſus inſpeciendi gratia conduxi: &, *eques*, non, *equus*, ſcriptum in eo verſu inveni. Hæc tum nobis Julianus & multa alia erudite ſimul & affabiliter dixit. ſed eadem ipſa poſt etiam in pervolgatis commentariis ſcripta offendimus.

CAP. VI.

Quod Ælius Meliſſus, in libro cui titulum fecit, de loquendi proprietate, *quem quum ederet* cornum *eſſe* copiæ *dicebat, rem ſcripſit neque dictu neque auditu dignam: quum differre* matronam *&* matremfamilias *exiſtimavit differentia longe vaniſſima.*

ÆLius Meliſſus in noſtra memoria fuit Romæ ſummi quidem loci inter grammaticos & tem-

poris: ſed majore in litteris erat jactantia & σοφιςεία, quam opera. is præter alia, quæ ſcripſit compluria, librum compoſuit, ut tum videbatur quum eſt editus, doctrinæ inclutæ, ei libro titulus eſt ingentis cujuſdam illecebræ ad legendum ſcriptus. quippe eſt, *de loquendi proprietate*, quis adeo exiſtimet loqui ſe recte atque proprie poſſe, niſi illas Meliſſi proprietates perdidicerit? ex eo libro hæc verba ſunt: *Matrona eſt, quæ ſemel peperit: quæ ſæpius, materfamilias: ſicuti ſus quæ ſemel peperit, porcetra; quæ ſæpius, ſcropha.* Utrum autem hoc de matrona ac de matrefamilias Meliſſus excogitaverit ipſe & conjectaverit: an ſcriptum ab alio quo legerit, hariolis profecto eſt opus. nam de porcetra habet ſane auctorem Pomponium in Atellana, quæ hoc eodem vocabulo inſcripta eſt. ſed matronam non eſſe appellatam, niſi quæ ſemel peperit, neque matremfamilias niſi quæ ſæpius, nullis veterum ſcriptorum auctoritatibus confirmari poteſt. enimvero illud impendio probabilius eſt, quod idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt, matronam dictam eſſe proprie, quæ in matrimonium cum viro conveniſſet, quod in eo matrimonio maneret, etiam ſi liberi nondum nati forent: dictamque eſſe ita à matris nomine non adepto jam, ſed cum ſpe & omine mox apiſcendi. unde ipſum quoque matrimonium dicitur. matrem autem familias appellatam eſſe eam ſolam, quæ in mariti manu mancipioque, aut in ejus, in cujus maritus, manu mancipioque eſſet. quoniam non in matrimonium tantum, ſed in familiam quoque mariti & in ſui heredis locum veniſſet.

CAP. VII.

Quem in modum Favorinus tractaverit intempeſtivum quemdam de verborum ambiguitatibus quærentem: atque ibi quot ſignificationes capiat concio.

DOmitio homini docto celebrique in urbe Roma grammatico; cui cognomentum Inſano factum eſt, quoniam erat natura intractabilior & moroſior. ei Domitio Favorinus noſter quum forte apud fanum Carmentis obviam veniſſet; atque ego cum Favorino eſſem: Quæſo, inquit, te, magiſter, dicas mihi, num erravi; quod, quum vellem *δημηγορίας* Latine dicere, conciones dixi? dubito quippe & requiro, an veterum eorum, qui electius loquuti ſunt: pro verbis & oratione dixerit quis concionem. tum Domitius voce atque vultu atrociore, Nulla, inquit, prorſus bonæ ſalutis ſpes reliqua eſt; quum vos quoque philoſophorum illuſtriſſimi nihil jam aliud quam verba auctoritateſque verborum cordi habeatis. mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris. ego enim grammaticus vitæ jam atque morum diſciplinas quæro: vos philoſophi mera eſtis, ut M. Cato ait, mortuaria gloſſaria. namque colligitis lexidia, res tætras & inanes & frivolas, tamquam mulierum voces præficarum. atque utinam, inquit, muti omnes homines eſſemus! minus improbitas inſtrumenti haberet. Quumque digreſſi eſſemus: Non tempeſtive, inquit Favorinus, hunc hominem acceſſimus. videtur enim mihi *ἐπιμαίνεσθαι*. ſcitote, inquit, tamen intemperiem iſtam, quæ *μελαγχολία* dicitur, non parvis nec abjectis ingeniis accidere; *ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν*· & veritates plerumque fortiter dicere, ſed reſpectum non habere *μήτε καιροῦ μήτε μέτρου*. vel ipſum quale hoc exiſtimatis, quod nunc de philoſophis dixit? nonne, ſi id Antiſthenes aut Diogenes dixiſſet, dignum memoria viſum eſſet? Miſit autem paulo poſt

Favorino librum quem promiſerat: Verrii, opinor, Flacci erat. in quo ſcripta ad hoc genus quæſtionis pertinentia hæc fuerunt: *ſenatum* dici & pro loco & pro hominibus; *civitatem* & pro loco & pro opido & pro jure quoque omnium & pro hominum multitudine: *tribus* quoque & *decurias* dici & pro loco & pro jure & pro hominibus. *concionem* autem tria ſignificare, locum, & verba, ſuggeſtumque unde verba fierent. ſicut M. Tullius, in oratione quæ ſcripta eſt contra concionem Q. Metelli, *Eſcendi*, inquit, *in concionem: concurſus eſt populi factus.* ſicut idem M. Tullius in Oratore ait: *conciones ſæpe exclamare vidi quum apte verba cecidiſſent. etenim exſpectant aures ut verbis colligetur ſententia.* item ſignificare cœtum populi aſſiſtentis, item orationem ipſam, quæ ad populum diceretur, exempla in eo libro ſcripta non erant: ſed nos poſtea Favorino deſideranti harum omnium ſignificationum monumenta & apud Ciceronem, ſicuti ſupra ſcripſi, & apud eligantiſſimos veterum reperta exhibuimus. Id autem quod potiſſimum expetebat, *concionem* eſſe dictam pro verbis & oratione, docui titulo Tulliani libri, qui, à M. Cicerone inſcriptus eſt: *Contra concionem Q. Metelli.* quo nihil profecto ſignificatur aliud, quam ipſa, quæ à Metello dicta eſt, oratio.

CAP. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα καὶ ὁμοιόπτωτα, atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta eſſe & puerilia Lucilii quoque verſibus declarari.

Ὁμοιοτέλευτα καὶ ἰσοκατάληκτα καὶ πάρισα καὶ ὁμοιόπτωτα, cæteraque hujuſmodi ſcitamenta, quæ iſti ἀπειρόκαλοι, qui ſe Iſocratios videri volunt, in collocandis verbis immodice faciunt & rancide, quam ſint inſubida & inertia & puerilia facetiſſime hercle ſignificat in quinto Satyrarum Lucilius. nam ubi eſt

cum amico conqueſtus, quod ad ſe ægrotum non viſeret: hæc ibidem addit feſtiviter:

Quo me habeam pacto: tametſi non quæris docebo:
Quando in eo numero manſi, quo in maxima nunc eſt
Pars hominum, ut periiſſe velis, quem nolueris quum
Viſere debuerit. hoc, NOLUERIS, & DEBUERIS, *te*
Si minus delectat quod ἄτεχνον Iſocratium eſt:
ὁ ——
Χληρῶδεſque ſimul totum ac συμμειρακιῶδες·
Non operam perdo. Si tu hic.

CAP. IX.

Quid ſignificet apud M. Catonem verbum, inſecenda. *quodque* inſecenda *potius legendum ſit, quam, quod plerique exiſtimant*, inſequenda.

IN libro vetere, in quo erat oratio M. Catonis de Ptolemæo contra Thermum, ſic ſcriptum fuit: *Sed ſi omnia dolo fecit: omnia avaritiæ atque pecuniæ cauſa fecit, ejuſmodi ſcelera, quæ neque inſecenda fanda neque legenda audivimus: ſupplicium pro factis dare oportet. inſecenda* quid eſſet quæri cœptum. Tum, ex his qui aderant, alter litterator fuit, alter litteras ſciens. hi duo inter ſeſe diſſentiebant, & grammaticus quidem contendebat. *inſequenda* enim ſcribi, inquit, debet, non, *inſecenda.* quoniam *inſequens* ſignificat: dictumque eſt *inſeque*, quaſi, perge dicere & inſequere. itaque ab Ennio ſcriptum in his verſibus:

Inſeque muſa, manu Romanorum induperator
Quod quiſque in bello geſſit cum rege Philippo.

alter autem ille eruditior nihil mendoſum, ſed recte atque integre ſcriptum eſſe perſeverebat: & Velio Longo non homini indocto fidem eſſe habendam: qui in commentario, quod feciſſet de uſu antiquæ loquutionis, ſcripſerit non *inſeque* legendum apud Ennium, ſed *inſece*: ideoque à veteribus, quas narratio-

nes dicimus, *inſectiones* eſſe appellatas: Varronem quoque verſum hunc Plauti de Menæchmis,

Hæc nihilo mihi videntur eſſe ſectius quam ſomnia,

ſic enarraſſe: nihilo magis narranda eſſe quam ſi ea eſſent ſomnia. hæc illi inter ſe certabant. Ego arbitror & à M. Catone *inſecenda* & à Q. Ennio *inſece* ſcriptum, ſine *u*, littera, offendi enim in bibliotheca Patrenſi librum veræ vetuſtatis Livii Andronici, qui inſcriptus eſt Ὀδύσσεια, in quo erat verſus primus, cum hoc verbo, ſine *u*, littera,

Virum mihi Camœna inſece verſutum;

factus ex illo Homeri verſu:

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον.

illi igitur ætatis & fidei magnæ libro credo. nam quod in verſu Plautino eſt, *ſectius quam ſomnia*; nihil in alteram partem plus argumenti habet. Etiamſi veteres autem non *inſeque*, ſed *inſece* dixerunt, credo quia erat levius leniuſque: tamen ejuſdem ſententiæ verbum videtur. nam & *ſequo* & *ſequor* & item *ſecta* & *ſectio* conſuetudine loquendi differunt: ſed qui penitus inſpexerit, origo & ratio utriuſque una eſt. doctores quoque & interpretes vocum Græcarum, Ἄνδρα μοι ἔννεπε Μοῦσα. καὶ, ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι, dictum putant, quod Latine *inſeque* dicitur. namque in altero, *u*, geminum, in altero, *p*, eſſe tralatum dicunt. ſed etiam ipſum illud ἔπη, quod ſignificat verba aut verſus, non aliunde eſſe dictum tradunt, quam ἀπὸ τοῦ ἔπεσθαι καὶ εἰπεῖν. eadem ergo ratione antiqui noſtri narrationes ſermoneſque *inſectiones* appellitaverunt.

Cap. X.

Errare iſtos, qui in exploranda febri pulſus venarum pertentari putant, non arteriarum.

IN Herodis c. v. villam, quæ eſt in agro Attico, loco qui appellatur Cephiſiæ, aquis & lucis & nemoribus frequentem, æſtu anni medio conceſſeram. ibi

alvo

alvo mihi cita & accedente febri rapida decubueram. Eo Calviſius Taurus philoſophus & alii quidam ſectatores ejus, quum Athenis viſendi mei gratia veniſſent: medicus, qui tum in his locis repertus aſſidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incommodi paterer: & quibus modulis quibuſque intervallis accederet febris decederetque. tum in eo ſermone, quum jam me ſinceriore corpuſculo factum diceret, Potes, inquit Tauro, tu quoque idipſum comprehendere ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβός· quod noſtris verbis profecto ita dicitur, ſi attigeris venam illius. Hanc loquendi imperitiam, quod venam pro arteria dixiſſet, quum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tamquam in minime utili medico offendiſſent, atque id murmure & vultu oſtenderent: tum ibi Taurus, ut mos ejus fuit, ſatis leniter. Certi, inquit, ſumus, vir bone, non ignorare te, quid vena appelletur, & quid arteria; quod venæ quidem ſuapte vi immobiles ſint, & ſanguinis tantum demittendi gratia explorentur; arteriæ autem motu atque pulſu ſuo habitum & modum febrium demonſtrent: ſed, ut video, pervolgate magis quam inſcite loquutus es. non enim te ſolum, ſed alios quoque itidem errantis audivi venam pro arteria dicere. fac igitur ut experiamur eligantiorem eſſe te in medendo, quam in dicendo; & cum diis bene volentibus opera tua ſiſtas hunc nobis ſanum atque validum quam citiſſime. Hoc ego poſtea quum in medico reprehenſum eſſe meminiſſem; exiſtimavi non medico ſoli, ſed omnibus quoque hominibus liberis liberaliterque inſtitutis turpe eſſe, ne ea quidem cognoviſſe ad notitiam corporis noſtri pertinentia, quæ non altius occultiuſque remota ſunt; & quæ natura nobis tuendæ valetudinis cauſa & in promtu eſſe & in propatulo voluerit: ac propterea, quantum temporis habui ſubſicivi, medicinæ quoque libros attigi, quos arbitrabar eſſe idoneos ad docendum, & ex his, cum alia pleraque ab iſto humanitatis uſu non aliena, tum de

venis quoque & arteriis didiciſſe videor ad hunc ferme modum: vena eſt conceptaculum ſanguinis, quod αἷγεῖον medici vocant, mixti confuſique cum ſpiritu naturali; in quo plus ſanguinis eſt, minus ſpiritus. arteria eſt conceptaculum ſpiritus naturalis mixti confuſique cum ſanguine: in quo plus ſpiritus eſt, minus ſanguinis. σφυγμὸς autem eſt intentio motus & remiſſio in corde & in arteria naturalis non arbitraria. à medicis autem veteribus oratione Græca ita definitus eſt: σφυγμός ἐστιν διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀδιαίρετος ἀρτηρίας καὶ καρδίας.

CAP. XI.

Verba ex carminibus Furii Antiatis inſcite à Cæſellio Vindice reprehenſa, verſuſque ipſi, in quibus ea verba ſunt, ſubſcripti.

NOn hercle idem ſentio cum Cæſellio Vindice grammatico, ut mea opinio eſt, haud quaquam inerudito. verum hoc tamen petulanter inſciteque quod Furium veterem poëtam dedecoraſſe linguam Latinam ſcripſit hujuſcemodi vocum fictionibus, quæ mihi quidem neque abhorrere à poëtica facultate viſa ſunt, neque dictu profatuque ipſo tætræ aut inſuaves eſſe: ſicuti ſunt quædam alia ab illuſtribus poëtis ficta dure & rancide. quæ reprehendit autem Cæſellius Furiana, hæc ſunt: quod terram in lutum verſam *luteſcere* dixerit; & tenebras in noctis modum factas *nocteſcere*; & priſtinas reciperare vires *vireſcere*; & quod ventus mare cæruleum criſpicans nitefacit, *purpurat* dixerit: & opulentum fieri *opuleſcere*. Verſus autem ipſos ex poëmatis Furianis, in quibus hæc verba ſunt, ſubdidi:

Sanguine diluitur tellus. cava terra luteſcit.
Omnia nocteſcunt tenebris caliginis atræ.
Increſcunt animi. vireſcunt vulnere vires.
Hic fulica levis volitat ſuper æquora claſſis:
Spiritus Eurorum viridis quum purpurat undas,
Quo magis in patriis poſſint opuleſcere campis.

CAP.

CAP. XII.

Morem iſtum veteribus noſtris fuiſſe, verba patiendi *mutare ac vertere in* agendi *modum.*

ID quoque habitum eſt in oratione facienda elegantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent: ac deinde hæc vice inter ſe mutua verterent. Juventius in comœdia:

Pallium, inquit, *face ut ſplendeat.*

nonne hoc impendio venuſtius gratiuſque eſt, quam ſi diceret, *ne maculetur?* Plautus etiam non diſſimiliter,

Quid eſt hoc? rugat pallium. amictus non ſum commode.

itidem Plautus, *pulveret*, dicit, quod non pulvere impleat, ſed quod ipſum pulveris plenum ſit:

——— *Exi tu Dave,*
Age ſparge: mundum eſſe hoc veſtibulum volo.
Venus ventura eſt noſtra. non hoc pulveret.

in Aſinaria quoque *comtemples* dicit, pro *contempleris.*

Mecum caput contemples, ſi quidem è re conſultas tua.

Cn. Vellius in annalibus: *Poſtquam tempeſtas ſedavit, Atherbal taurum immolavit.* M. Cato in Originibus, *Eodem convenæ complures ex agro acceſſitavere. eo res eorum auxit.* Varro in libris, quos ad Marcellum de lingua Latina fecit: *In priore verbo graves proſodiæ, quæ fuerunt, manent. reliquæ mutant. mutant*, inquit elegantiſſime, pro, *mutantur.* Poteſt etiam id quoque ab eodem Varrone in VII Divinarum ſimiliter dictum videri: *Inter duas filias regum quid mutet, inter Antigonam & Tulliam eſt animum advertere.* Verba autem patiendi pro agentibus, in omnibus ferme veterum ſcriptis, reperiuntur: ex quibus ſunt pauca iſta, quæ nunc meminimus. *Muneror te*, pro *munero:* & *ſignificor*, pro, *ſignifico:* & *ſacrificor*, pro, *ſacrifico:* & *aſſentior*, , pro, *aſſentio:* & *feneror*, pro, *fenero:* & *pigneror*

ror, pro, *pignero*: & alia iſtiuſmodi pleraque, proinde ut in legendo fuerint obvia, notabuntur.

Cap. XIII.

Quali talione Diogenes philoſophus uſus ſit pertentatus à dialectico quodam ſophiſmatio impudenti.

SAturnalibus Athenis alea quadam feſtiva & honeſta luſitabamus hujuſcemodi. ubi convenerámus compluſculi ejuſdem ſtudii homines, ad lavandi tempus captiones, quæ ſophiſmata appellantur, mente agitabamus; eaſque quaſi talos aut teſſerulas in medium vice ſua quiſque jaciebamus. captionis ſolutæ aut parum intellectæ præmium pœnave erat nummus ſeſtertius unus. hoc ære collecto, quaſi manuario, cœnula curabatur omnibus, qui eum luſum luſeramus. erant autem captiones ad hoc fere exemplum; tametſi Latina oratione non ſatis ſcite ac pæne etiam illepide exponuntur. *quod nix eſt, hoc grando non eſt, nix autem alba eſt. grando igitur alba non eſt.* item aliud non diſſimile: *quod homo eſt, hoc non eſt equus. homo autem animal eſt. equus igitur animal non eſt.* Dicere ergo debebat, qui ad ſophiſma diluendum ac refellendum ritu aleatorio vocatus erat, in qua parte quoque in verbo captio foret; quid dari concedique non oporteret. niſi dixerat: nummo ſingulo multabatur. ea multa cœnam juvabat. libet autem dicere, quam facete Diogenes ſophiſma id genus, quod ſupra dixi, à quodam dialectico ex Platonis diatriba per contumeliam propoſitum remuneratus ſit. nam quum ita rogaſſet dialecticus: *quod ego ſum, id tu non es*, & Diogenes annuiſſet: atque ille addidiſſet; *homo autem ego ſum:* quum id quoque aſſenſus eſſet, & contra dialecticus ita concluſiſſet; *homo igitur tu non es:* hoc quidem, inquit Diogenes, falſum eſt. &, ſi verum id fieri vis, à me incipe.

CAP. XIV.

Quid ſit numerus hemiolios, *quid* epitritos*: & quod vocabula iſta non facile noſtri auſi ſunt vertere in linguam Latinam.*

FIguræ quædam numerorum, quas Græci certis nominibus appellant, vocabula in lingua Latina non habent. ſed qui de numeris Latine ſcripſerunt, Græca ipſa dixerunt. fingere autem noſtra, quoniam id abſurde futurum erat, noluerunt. quale enim fieri nomen poſſet hemiolio numero aut epitrito? eſt autem *hemiolios*, qui numerum aliquem in ſeſe habet, dimidiumque ejus: ut tres ad duo, quindecim ad decem, triginta ad viginti. *epitritos* eſt, qui habet totum aliquem numerum & ejuſdem partem tertiam: ut quatuor ad tres, duodecim ad novem, quadraginta ad triginta. hæc autem notare meminiſſeque non eſſe abs re viſum eſt: quoniam, vocabula iſta numerorum niſi intelliguntur, rationes quædam ſubtiliſſimæ in libris philoſophorum ſcriptæ percipi non queunt.

CAP. XV.

Quod M. Varro in herois verſibus obſervaverit rem nimis anxiæ & curioſæ obſervationis.

IN longis verſibus, qui hexametri vocantur, item in ſenariis, animadverterunt metrici duos primos pedes, item extremos duos, habere poſſe ſingulos integras partes Orationis, medios haud umquam poſſe: ſed conſtare eos ſemper ex verbis aut diviſis aut mixtis atque confuſis. Marcus etiam Varro, in libris diſciplinarum, ſcripſit obſervaſſe ſe in verſu hexametro: quod omnimodo quintus ſemipes verbum finiret: & quod priores quinque ſemipedes æque magnam vim haberent in efficiendo verſu, atque alii posteriores ſeptem: idque ipſum ratione quadam geometrica fieri diſſerit.

LIBER XIX.

CAP. I.

Reſponſio cujuſdam philoſophi interrogati quam ob cauſam maris tempeſtate palluerat.

NAVIGABAMUS à Caſſiopeia ad Brundiſium, mare Ionium violentum & vaſtum & jactabundum. nox deinde, quæ diem primum ſequuta eſt, in ea fere tota ventus à latere ſæviens navem undis compleverat. tum poſtea complorantibus noſtris omnibus atque in ſentina ſatis agentibus dies quidem tandem illuxit: ſed nihil de periculo neque de ſævitia amiſſum, quin turbines etiam crebriores, & cœlum atrum, & fumigantes globi, & figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας vocabant, impendere immminereque ac depreſſuræ navem videbantur. In eadem fuit philoſophus in diſciplina Stoica celebratus, quem ego Athenis cognoveram; non parva virum auctoritate, ſatiſque attente diſcipulos juvenes continentem. Eum tunc in tantis periculis inque illo tumultu cœli mariſque requirebam oculis; ſcire cupiens quonam ſtatu animi & an interritus intrepiduſque eſſet. atque ibi hominem conſpicimus impavidum & extrilidum, ploratus quidem nullos, ſicuti ceteri omnes, nec ullas ejuſmodi voces cientem, ſed coloris & vultus turbatione non multum à ceteris differentem. At ubi cœlum enituit, & deferbuit mare, & ardor ille periculi deflagravit, accedit ad Stoicum Græcus quiſpiam dives ex Aſia, magno, ut videbamus, cultu paratuque rerum & familiæ; atque ipſe erat multis corporis animique deliciis diffluens. Is quaſi illudens. Quid hoc eſt, inquit, ô philoſophe, quod quum in periculis eſſemus, timuiſti tu & palluiſti?

luiſti? ego neque timui neque pallui. & philoſophus aliquantum cunctatus an reſpondere ei conveniret, Si quid ego, inquit, in tanta violentia tempeſtatum videor paulum pavefactus; non tu iſtius rei ratione audienda dignus es. ſed tibi ſane Ariſtippus ille pro me reſponderit: qui, in ſimili tempore à ſimillimo tui homine interrogatus, quare philoſophus timeret, quum ille contra nihil metueret; non eamdem eſſe cauſam ſibi atque illi reſpondit. quoniam is quidem eſſet non magno opere ſollicitus pro anima nequiſſimi nebulonis; ipſum autem pro Ariſtippi anima timere. his tunc verbis Stoïcus divitem illum Aſiaticum à ſeſe amolitus eſt. ſed poſtea quum Brundiſium adventaremus, mollitique eſſent venti maris: percontatus eum ſum, quænam illa ratio eſſet pavoris ſui, quam dicere ei ſuperſediſſet, à quo fuerat non ſatis digne compellatus. atque ille mihi placide & comiter, Quoniam, inquit, audiendi cupidus es, audi quid ſuper iſto brevi quidem ſed neceſſario & naturali pavore majores noſtri conditores ſectæ Stoïcæ ſenſerint; vel potius, inquit, lege: & facilius credideris ſi legas, & memineris magis. atque ibi coram ex ſarcinula ſua librum protulit Epicteti philoſophi quintum διαλέξεων, quas ab Arriano digeſtas congruere ſcriptis Zenonis & Chryſippi non dubium eſt. in eo libro Græca ſcilicet oratione ſcriptum ad hanc ſententiam legimus: Viſa animi, quas φαντασίας philoſophi appellant, quibus mens hominis prima ſtatim ſpecie accidentis ad animum rei pellitur, non voluntatis ſunt neque arbitraria; ſed vi quadam ſua inferunt ſeſe hominibus. noſcitandæ probationes autem, quas συγκαταθέσεις vocant, quibus eadem viſa noſcuntur ac dijudicantur; voluntariæ ſunt, fiuntque hominum arbitratu. propterea quum ſonus aliquis formidabilis aut cœlo aut ex ruina aut repentinus neſcius periculi nuncius vel quid aliud ejuſmodi factum; ſapientis quoque animum paulliſper moveri, & contrahi, & palleſcere neceſſum eſt:

eſt: non opinione alicujus mali præcepta, ſed quibuſdam motibus rapidis & inconſultis officium mentis atque rationis prævertentibus. mox tamen ille ſapiens ibidem τὰς τοιαύτας φαντασίας, viſa iſthæc animi ſui terrifica non approbat: hoc eſt, οὐ συγκατατίθεται, οὐδὲ προσεπιδοξάζει, ſed abjicit reſpuitque: nec ei metuendum eſſe in his quicquam videtur. Atque hoc inter inſipientis ſapientiſque animum differre dicunt, quod inſipiens, qualia eſſe primo animi ſuipulſu viſa ſunt ſæva & aſpera, talia eſſe vero putat; & eadem incepta, quæ quaſi jure metuenda ſint, ſua quoque aſſenſione approbat, καὶ προσεπιδοξάζει. hoc enim verbo Stoici, quum ſuper iſta re diſſerunt, utuntur. ſapiens autem, quum breviter & ſtrictim colore atque vultu motus eſt, οὐ συγκατατίθεται· ſed ſtatum vigoremque ſententiæ ſuæ retinet, quam de hujuſcemodi viſis ſemper habuit ut de minime metuendis, ſed fronte falſa & formidine inani territantibus. Hæc Epictetum philoſophum ex decretis Stoïcorum ſenſiſſe atque dixiſſe in eo, quo dixi, libro legimus. annotandaque eſſe iccirco exiſtimavimus, ut rebus forte id genus, quibus dixi, obortis, paveſcere ſenſim & quaſi albeſcere, non inſipientis eſſe hominis neque ignavi putemus: & in eo tamen brevi motu naturali magis infirmitati cedamus, quam, quod eſſe, ea qualia viſa ſunt cenſeamus.

CAP. II.

Ex quinque corporis ſenſibus duos eſſe cum belluis maxime communes.

QUinque ſunt hominum ſenſus, quos Græci αἰσθήσεις appellant, per quos voluptas animo aut corpori quæri videtur, guſtus, tactus, odoratus, viſus, auditus. Ex his omnibus quæ immodice voluptas cupitur, ea turpis atque improba exiſtimatur. ſed enim quæ nimia ex guſtu atque tactu eſt, ea voluptas,

ſicuti

ſicuti ſapientes viri cenſuerunt, omnium rerum fœdiſſima eſt; eoſque maxime, qui duabus iſtis belluinis voluptatibus ſeſe dediderunt, graviſſimi vitii vocabulis Græci appellant, vel *ἀκολάστους*, vel *ἀκρατεῖς*. nos eos vel incontinentes dicimus, vel intemperantes. *ἀκολάστους* enim, ſi interpretari coactius velis, nimis id verbum inſolens erit. iſtæ autem voluptates duæ guſtus atque tactus, id eſt, libidines in cibos atque in venerem prodigæ, ſolæ ſunt hominibus communes cum beſtiis, & iccirco in pecudum ferorumque animalium numero habetur, quiſquis eſt his ferinis voluptatibus prævinctus. cæteræ ex tribus aliis ſenſibus proficiſcentes hominum eſſe tantum propriæ videntur. Verba ſuper hac re Ariſtotelis philoſophi adſcripſi; ut vel auctoritas clari atque incluti viri tam infamibus nos voluptatibus deterreret. *Διὰ τί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται. οἵ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἵ τε περὶ τὰς τῆς τροφῆς ἀπολαύσεις. τῆς δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ· ἀπ' ἐνίων δὲ, ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ Φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν, οὐκέτι. ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς, κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις; ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ, ἀτιμόταταί εἰσι· διὸ καὶ μάλιστα ἢ μόναι ἐπονείδιστοι, ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον ψέγομεν; καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῷα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται. κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει*, &c. Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus iſtis duabus coëundi atque comedendi, quæ ſunt homini cum ſue atque aſino communes, gaudeat? Socrates quidem dicebat multos homines propterea velle vivere ut ederent & biberent; ſe bibere atque eſſe ut viveret. Hippocrates autem, divina vir ſcientia, de coitu venereo ita exiſtimabat, partem eſſe quamdam morbi tæterrimi, quem noſtri comitialem dixerunt. namque

que ipſius verba hæc traduntur, τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.

CAP. III.

Quod turpius eſt frigide laudari, quam acerbius vituperari.

TUrpius eſſe dicebat Favorinus philoſophus exigue atque frigide laudari, quam inſectanter & graviter vituperari. Quoniam, inquit, qui maledicit & vituperat, quanto id acerbius facit, tam maxime ille pro iniquo & inimico ducitur, & plerumque propterea fidem non capit. ſed qui infecunde atque jejune laudat, deſtitui à cauſa videtur: & amicus quidem creditur ei quem laudare vult, ſed nihil poſſe reperire quod jure laudet.

CAP. IV.

Quamobrem venter repentino timore effluat, quare etiam ignis urinam laceſſat.

ARiſtotelis libri ſunt, qui problemata phyſica inſcribuntur, lepidiſſimi & elegantiarum omne genus referti. in his quærit, quam ob cauſam eveniat, ut quibus invaſit repentinus rei magnæ timor, plerumque alvo ſtatim cita fiant. item quærit, cur accidat, ut eum, qui propter ignem diutius ſtetit, libido urinæ laceſſat. at de alvo quidem inter timendum prona atque præcipiti cauſam eſſe dicit, quod timor omnis ſit algificus, quem ille appellat ψυχροποιόν· eaque vi frigoris ſanguinem caldoremque omnem de ſumma corporis cute cogat penitus & depellat: faciatque ſimul uti, qui timent, ſanguine ex ore decedente palleſcant: Is autem, inquit, ſanguis & caldor in intima coactus movet plerumque alvum & incitat. De urina crebra ex igni proximo facta, verba hæc poſuit: τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς ὥσπερ ὁ ἥλιος τὴν χιόνα.

CAP.

CAP. V.

Ex Ariſtotelis libris ſumtum, quod nivis aqua potui peſſima ſit, & quod ex nive cryſtallus concreatur.

IN Tiburte rus conceſſeramus hominis amici divitis, æſtate anni flagrantiſſima, ego & quidam alii æquales & familiares mei, eloquentiæ aut philoſophiæ ſectatores. erat nobiſcum vir bonus ex Peripatetica diſciplina, bene doctus, & Ariſtotelis unice ſtudioſiſſimus. is nos aquam multam ex diluta nive bibentis coërcebat, ſeveriuſque increpabat. adhibebat nobis auctoritates nobilium medicorum; & cumprimis Ariſtotelis philoſophi rei omnis humanæ peritiſſimi: qui aquam nivalem frugibus ſane & arboribus fecundam diceret, ſed hominibus potu nimio inſalubrem eſſe; tabemque & morbos ſenſim atque in diem longam viſceribus inſeminare. hæc quidem ille ad nos prudenter & benivole & aſſidue dictitabat. Sed quum bibendæ nivis pauſa fieret nulla; promit è bibliotheca Tiburti, quæ tunc in Herculis templo ſatis commode inſtructa libris erat, Ariſtotelis librum, eumque ad nos adfert. &, hujus ſaltem, inquit, viri ſapientiſſimi verbis credite; ac deſinite valetudinem veſtram profligare. In eo libro ſcriptum fuit, deterrimam eſſe potu aquam è nive; itemque ſolidius latiuſque concretam eſſe eam, quam κρύςαλλον Græci appellant: cauſaque ibi adſcripta eſt hujuſcemodi: Quoniam, quum aqua frigore aëris duratur & coit, neceſſe eſt fieri vaporationem, & quamdam quaſi auram tenuiſſimam exprimi ex ea & emanare. id autem, inquit, in ea leviſſimum eſt. quod evaporatur, manet autem quod eſt gravius & ſordidius & inſalubrius: atque id pulſu aëris verberatum in modum coloremque ſpumæ candidæ oritur. ſed aliquantum, quod eſt ſalubrius, diffiari atque evaporari ex nive, indicium illud eſt. quod minor fit illa, quæ ante fuerat quam concreſceret.

ret. verba ipſa Ariſtotelis ex eo libro pauca ſumſi & adſcripſi: διὰ τί τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν; ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν τακῇ παγέν. ἀπεληλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι. Hoc ubi legimus, placuit honorem doctiſſimo viro haberi Ariſtoteli: atq; ita poſtea ego bellum & odium nivi indixi; alii inducias cum ea varie factitabant.

Cap. VI.

Quod pudor ſanguinem ab extra diffundit, timor vero contrahit.

IN problematis Ariſtotelis philoſophi ita ſcriptum eſt: διὰ τί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι ὠχριῶσιν, παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων; ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ὥστε ἐπιπολάζειν· τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν, ὥστ' ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν. hoc ego Athenis quum Tauro noſtro legiſſem; percunctatuſque eſſem quid de ratione iſta reddita ſentiret? Dixit quidem, inquit, probe & vere quid accideret diffuſo ſanguine aut contracto: ſed cur ita fieret non dixit. adhuc enim quæri poteſt, quam ob cauſam pudor ſanguinem diffundat, timor contrahat; quum ſit pudor ſpecies timoris: atque ita definiatur, timor juſtæ reprehenſionis. ita enim philoſophi definiunt, αἰσχύνη ἐστὶν φόβος δικαίου ψόγου.

Cap. VII.

Quid ſit obeſum: *nonnullaque alia priſca vocabula.*

IN agro Vaticano Julius Paulus, poëta, vir bonus, & rerum litterarumque veterum impenſe doctus, herediolum tenue poſſidebat. eo ſæpe nos ad ſeſe vocabat, & oluſculis pomiſque ſatis comiter copioſeque

ſeque invitabat. atque ita molli quodam tempeſtatis autumnæ die ego & Julius Celſinus, quum ad eum cœnaſſemus & apud menſam ejus audiſſemus legi Levii Alceſtin, rediremuſque in urbem, ſole jam fere occiduo: figuras habituſque verborum nove aut inſigniter dictorum in Leviano illo carmine ruminabamur: &, ut quæque vox indidem digna animadverti ſubvenerat, qua nos quoque poſſemus uti, memoriæ mandabamus. erant autem verba, quæ tunc ſuppetebant, hujuſcemodi:

Corpore, inquit, *pectoreque undique obeſo,*
Ac mente exſenſa, tardigenulo ſenio oppreſſum.

obeſum hîc notavimus proprie magis, quam uſitate dictum, pro exili atque gracilento. vulgus enim ἀκύρως vel κατ' ἀντίφρασιν *obeſum* pro pingui atque uberi dicit. item notavimus, quod *oblitteram* gentem, pro *oblitterata* dixit. item quod hoſtes qui fœdera frangerent, *fœdifragos*, non *fœderifragos* dixit. item quod *rubentem auroram, pudoricolorem* appellavit, & *Memnonem nocticolorem.* item quod *forte dubitanter*, & ab eo quod eſt *ſileo*, *ſilenta* loca dixit, & *pulverulenta*, & *peſtilenta*, & *carendum tui eſt*, pro *te*, quodque *magno impete*, pro *impetu*, item quod *forteſcere* poſuit, pro *fortem fieri:* quodque *dolentiam* pro *dolore*, & *avens* pro *libens:* item *curis intolerantibus*, pro *intolerandis:* quodque *manciolis*, inquit, *tenellis*, pro *manibus*, & *quis tam ſiliceo?* item, *fuere*, inquit, *impendio infit*, id eſt, *impenſe fieri incipit*: quodque *accipitret* poſuit, pro *jaceret*. His nos inter viam verborum Levianorum annotatiunculis oblectabamus. cetera enim, quæ videbantur nimium poëtica, & proſæ orationis uſu alieniora, prætermiſimus: veluti fuit quod de Neſtore ait, *triſæcliſenex*, & *dulcioreloquus:* item quod de tumidis magniſque fluctibus inquit, *multigrumis:* & flumina gelu concreta *tegmine* eſſe *onychino* dixit: & quæ multiplicia ludens compoſuit: quale illud eſt quod *vituperones* ſuos *ſubducti ſupercilii carptores* appellavit.

CAP. VIII.

Quæſtio an harena, cœlum, triticum, *pluralia invenian-tur: atque inibi de* quadrigis, inimicitiis, *nonnullis præterea vocabulis: an ſingulari numero comperiantur.*

ADoleſcentulus Romæ, priuſquam Athenas concederem, quando erat à magiſtris auditionibuſque obëundis otium, ad Frontonem Cornelium viſendi gratia pergebam; ſermonibuſque ejus puriſſimis bonarumque doctrinarum plenis fruebar. nec umquam factum eſt, quotiens eum vidimus loquentemque audivimus, quin rediremus fere cultiores doctioreſque, veluti fuit illa quodam die ſermocinatio illius, levi quidem de re. ſed à Latinæ tamen linguæ ſtudio non abhorrens, nam quum quiſpiam familiaris ejus bene eruditus homo, tum poëta illuſtris, liberatum eſſe ſe aquæ intercutis morbo diceret, quod harenis calentibus eſſet uſus: tum illudens Fronto, Morbo quidem, inquit cares; ſed verbi vitio non cares. Caius enim Cæſar ille perpetuus dictator Cn. Pompeii ſocer, à quo familia & appellatio Cæſarum deinceps propagata eſt, vir ingenii præcellentis, ſermonis præter alios ſuæ ætatis caſtiſſimi, in libris, quos ad M. Ciceronem de Analogia conſcripſit, *harenas* vitioſe dici exiſtimat; quod *harena* numquam multitudinis numero appellanda ſit, ſicuti neque *cœlum* neque *triticum*: contra autem *quadrigas*, etiamſi currus unus equorum quatuor junctorum agmen unum ſit, plurativo ſemper numero dicendas putat; ſicut *arma* & *mœnia* & *comitia* & *inimicitias*: ni quid contra ea dicis poëtarum pulcherrime, quo & te purges & non eſſe id vitium demonſtres? De *cœlo*, inquit ille, & *tritico* non inficias eo, quin ſingulo ſemper numero dicenda ſint, neque de *armis* & *mœniis* & *comitiis* quin figura multitudinis perpetua cenſeantur; videbimus autem poſt de *inimicitiis* & *quadrigis*. ac fortaſſean de *quadrigis* veterum

terum auctoritati conceſſero; *inimicitiam* tamen, ſicut *inſcientiam* & *impotentiam* & *injuriam*, quæ ratio eſt quamobrem C. Cæſar vel dictam eſſe à veteribus vel dicendam à nobis non putat? quando Plautus, linguæ Latinæ decus: *deliciam* quoque ἑνικῶς, dixerit, pro deliciis?

Mea, inquit, *voluptas*, *mea delicia*.

inimicitiam autem Q. Ennius illo memoratiſſimo libro dixit:

Eo, inquit, *ingenio natus ſum: amicitiam*
Atque inimicitiam in fronte promtam gero.

ſed enim *harenas* parum Latine dici, quis, oro te, alius aut ſcripſit aut dixit? ac propterea peto, ut, ſi C. Cæſaris liber præ manibus eſt, promi jubeas: ut, quam confidenter hoc dicat, æſtimari à te poſſit, tunc, prolato libro de analogia primo, verba hæc ex eo pauca memoriæ mandavi. nam quum prædixiſſet neque *cælum triticumve* neque *harenam* multitudinis ſignificationem pati; *Num tu*, inquit, *harum rerum natura accidere arbitraris, quod unam terram & plures terras & urbem & urbes & imperium & imperia dicamus; neque quadrigas in unam nominis figuram redigere neque harenam in multitudinis appellationem convertere poſſimus?* his deinde verbis lectis ſibi Fronto ad illum poëtam, Videturne tibi, inquit, C. Cæſar de ſtatu verbi contra te ſatiſque aperte ſatiſque conſtanter pronunciaſſe? Tum permotus auctoritate libri poëta, Si à Cæſare, inquit, jus provocandi foret, ego nunc ab hoc Cæſaris libro provocaſſem. ſed quoniam ipſe rationem ſententiæ ſuæ reddere ſuperſedit: nos te nunc rogamus, ut dicas quam eſſe cauſam vitii putes, & in *quadriga* dicenda & in *harenis*. Tum Fronto ita reſpondit: *Quadrigæ* ſemper, etſi multijugæ non ſunt, multitudinis tamen numero tenentur: quoniam quatuor ſimul equi juncti *quadrigæ* quaſi *quadrijugæ* vocantur. neque debet prorſus appellatio equorum plurium includi in ſingularis numeri unitatem. Eamdem-

demque ibi rationem habendam, ſed in ſpecie diſpari; nam quum *harena* ſingulari numero dicta multitudinem tamen & copiam ſignificet minimarum, ex quibus conſtat, partium; indocte & inſcite *harenæ* dici videntur: tamquam id vocabulum indigeat numeri amplitudine, quum ei ſingulariter dici ingenita ſit naturalis ſui multitudo. ſed hæc ego, inquit, non ut hujus ſententiæ legiſque fundus ſubſcriptorque fierem: ſed ut ne Cæſaris viri docti opinionem ἀπαραμύθητον deſtituerem, nam quum *cœlum* ſemper ἑνικῶς dicatur, *mare* & *terra* non ſemper, & *pulvis*, *ventus*, & *fumus*, non ſemper: cur *inducias* & *cæremonias* ſcriptores veteres nonnumquam ſingulari numero appellaverunt: *ferias* & *nundinas* & *inferias* & *exſequias* nunquam, *cur mel* & *vinum* atque id genus cetera, numerum multitudinis capiunt: *lac* non capiat? quæri, inquam, iſta omnia & enucleari & excuti ab hominibus negotioſis in civitate tam occupata non queunt. Quin his quoque ipſis, quæ jam dixi, demoratus vos eſſe video, alicui, opinor, negotio deſtinatos. ite ergo nunc: &, quando forte erit otium, quærite an *quadrigam* & *harenas* dixerit è cohorte illa dumtaxat antiquiore, vel oratorum aliquis vel poëtarum, id eſt, claſſicus aſſiduuſque aliquis ſcriptor, non proletarius. Hæc quidem Fronto requirere nos juſſit vocabula: non ea re, opinor, quod ſcripta eſſe in nullis veterum libris exiſtimaret: ſed ut nobis ſtudium lectitandi in quærendis rarioribus verbis exerceret. Quod unum ergo rariſſimum videbatur, invenimus *quadrigam* numero ſingulari dictam in libro ſatyrarum M. Varronis, qui inſcriptus eſt, *Endemetricus*. *harenas* autem πληθυντικῶς dictas minore ſtudio quærimus: quia præter C. Cæſarem, quod equidem meminerim, nemo id doctorum hominum dedit.

CAP.

CAP. IX.

Antonii Juliani in convivio ad quoſdam Græcos lepidiſſima reſponſio.

ADoleſcens è terra Aſia, de equeſtri loco, lætæ indolis, moribuſque & fortuna bene ornatus, & ad rem muſicam facili ingenio ac libenti, cœnam dabat amicis ac magiſtris, ſub urbe in ruſculo, celebrandæ lucis annuæ, quam principem ſibi vitæ habuerat. Venerat tum nobiſcum ad eamdem cœnam Antonius Julianus rhetor, docendis publice juvenibus magiſter, Hiſpano ore, florentiſque homo facundiæ, & rerum litterarumque veterum peritus. is, ubi eduliis finis & poculis mox, ſermonibuſque tempus fuit, deſideravit exhiberi, quos habere eum adoleſcentem ſciebat, ſcitiſſimos utriuſque ſexus, qui canerent voce & qui pſallerent. ac, poſtea quam introducti pueri puellæque ſunt, jucundum in modum Ἀνακρεόντεια pleraque, & Sapphica, & poëtarum quoque recentium ἐλεγεῖα quædam erotica dulcia & venuſta accinerunt. Oblectati autem ſumus, præter multa alia, verſiculis lepidiſſimis Anacreontis ſenis: quos equidem ſcripſi: ut interea labor hic vigiliarum & inquies ſuavitate pauliſper vocum atque modulorum acquieſceret,

Τὸν ἄργυρον τορεύσας
Ἥφαιστέ μοι ποίησον,
Πανοπλίαν μὲν οὐχί,
(Τί γὰρ μάχαισι κἀμοί);
Ποτήριον δὲ κοῖλον
Ὅσον δύνῃ βάθυνον.
Ποίει δέ μοι κατ' αὐτὸ
Μήτ' ἄστρα μήθ' ἁμάξας,
Μὴ στυγνὸν Ὠρίωνα.
(Τί Πλειάδεσσι κἀμοί,
Τί δ' ἀστέρασι Βοώτεω;)
Ποίησον ἀμπέλους μοι

Καὶ βότρυας κατ' αὐτὸ
Καὶ χρυσέους πατοῦντας
Ὁμοῦ καλῷ Λυαίῳ
Ἔρωτα καὶ Βάθυλλον.

Tum Græci pluſculi, qui in eo convivio erant, homines amœni & noſtras quoque litteras haud incurioſe docti, Julianum rhetorem laceſſiere inſectarique adorti ſunt tanquam prorſus barbarum & agreſtem: qui ortus terra Hiſpania foret, clamatorque tantum & facundia rabida jurgioſaque eſſet: ejuſque linguæ exercitationes doceret, quæ nullas voluptates nullamque mulcedinem Veneris atque Muſæ haberet: ſæpeque eum percontabantur, quid de Anacreonte cæteriſque id genus poëtis ſentiret, & ecquis noſtrorum poetarum tam fluentes carminum delicias feciſſet, niſi Catullus, inquiunt, forte pauca, & Calvus itidem pauca. nam Levius implicata, & Hortenſius invenuſta, & Cinna illepida, & Memmius dura, ac deinceps omnes rudia fecerunt atque abſona. Tum ille pro lingua patria, tamquam pro aris & focis, animo irritato indignabundus, Cedere equidem, inquit, vobis debui ut in tali aſotia atque nequitia artium vinceretis: & ſicut in voluptatibus cultus atque victus, ita in cantilenarum quoque multis anteiretis. ſed ne nos, id eſt, nomen Latinum, tamquam profecto vaſcos quoſdam & inſubidos ἀναφροδισίας condemnetis: permittite mihi, quæſo, operire pallio caput, quod in quadam parum pudica oratione Socratem feciſſe aiunt: & audite ac diſcite noſtros quoque antiquiores ante eos, quos nominaſtis, poëtas amaſios ac Venerios fuiſſe. tum reſupinus, capite convelato, voce admodum quam ſuavi verſus cecinit Valerii Æditui veteris poëtæ, item Porcii Licinii, & Quinti Catulli: quibus mundius, venuſtius, limatius, preſſius, Græcum Latinumve nihil quicquam reperiri puto. verſus Æditui:

Dicere quum conor curam tibi Pamphila cordis:
Quid mi abs te quæram? verba labris abeunt.

Per

Per pectus miſerum manat ſubido mihi ſudor.
Sic tacitus, ſubidus: duplo ideo pereo.

atque item alios verſus ejuſdem addidit, non hercle minus dulces quam priores:

Quid faculam præfers Phileros, qua nil opus nobis?
Ibimus, hoc lucet pectore flamma ſatis.
Iſtam non potis eſt vis ſæva exſtinguere venti:
Aut imber cœlo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris, niſi ſi Venus ipſa,
Nulla-ſt quæ poſſit vis alia opprimere.

item dixit verſus Porcii Licinii hoſce:

Cuſtodes ovium teneræque propaginis agnûm
Quæritis ignem? ite huc. quæritis? ignis homo eſt.
Si digito attigero, incendam ſilvam ſimul omnem:
Omne pecus: flamma-ſt, omnia quæ video.

Q. Catulli verſus illi fuerunt:

Aufugit mihi animus. credo, ut ſolet, ad Theotimum
Devenit. ſic eſt, perfugium illud habet.
Quid ſi non interdixem, ne illunc fugitivum
Mitteret ad ſe intro, ſed magis ejiceret?
Ibimus quæſitum verum ne ipſi teneamur
Formido. quid ago? da Venus conſilium.

CAP. X.

Verba hæc, præter propter, *in uſu vulgi prodita etiam Ennii fuiſſe.*

MEmini me quondam & Celſinum Julianum Numidam ad Frontonem Cornelium, pedes tunc graviter ægrum, ire & viſere. atque ibi, qui introducti ſumus, offendimus eum cubantem in ſcimpodio Græcienſi, circum undique ſedentibus multis doctrina aut genere aut fortuna nobilibus viris. aſſiſtebant fabri ædium complures balneis novis moliendis adhibiti: oſtendebantque depictas in membranulis varias ſpecies balnearum. ex quibus quum elegiſſet unam formam ſpeciemque veris: interrogavit quantus eſſet pecuniæ conſpectus, ad id ratum

opus abſolvendum. quumque architectus dixiſſet neceſſaria videri eſſe ſeſtertia ferme trecenta: unus ex amicis Frontonis & præter propter, inquit, alia quinquaginta. tum Fronto dilatis ſermonibus, quos habere de balnearum ſumtu inſtiterat, adſpiciens ad eum amicum, qui dixerat quinquaginta eſſe alia opus præter propter, quid hoc verbi eſſet, *præter propter*, interrogavit. atque ille amicus, Non meum, inquit, hoc verbum eſt, ſed multorum hominum quos loquentis id audias. quid autem id verbum ſignificet, non ex me, ſed ex grammatico quærendum eſt. ac ſimul digito demonſtrat grammaticum, haud incelebri nomine Romæ docentem, ſedentem. tum grammaticus uſitati pervulgatique verbi obſcuritate motus, Quærimus, inquit, quod honore quæſtionis minime dignum eſt. nam neſcio quid hoc prænimis plebeium eſt, & in opificum ſermonibus, quam in hominum doctorum, notius. At enim Fronto, jam voce atque vultu intentiore, Itane, inquit, magiſter, dehoneſtum tibi deculpatumque hoc verbum videtur, quo & M. Cato & M. Varro & pleraque ætas ſuperior ut neceſſario & Latino uſi ſunt? atque ibi Julius Celſinus admonuit in tragœdia quoque Ennii, quæ Iphigenia inſcripta eſt, idipſum de quo quærebatur ſcriptum eſſe, & à grammaticis contaminari magis ſolitum, quam enarrari. quocirca ſtatim proferri Iphigeniam Q. Ennii jubes. in ejus tragœdiæ choro inſcriptos eſſe hos verſus legimus;

Otio qui neſcit uti, plus negoti habet
Quam quum eſt negotium in negotio.
Nam cui quod agat inſtitutum eſt; nullo negotio
Id agit. ſtudet ibi. mentem atque animum delectat ſuum.
Otioſo in otio animus neſcit quid velit.
Hoc idem eſt: neque domi nunc nos nec militiæ ſumus,
Imus huc: hinc illuc; quum illuc ventum eſt, ire illinc lubet,
Incerte errat animus. præter propter vitam vivitur.

Hoc

Hoc ubi lectum eſt : tum deinde Fronto ad grammaticum jam labentem, Audiſtine, inquit, magiſter optime, Ennium tuum dixiſſe, *præter propter*, & cum ſententia quidem tali, quali ſeveriſſimæ philoſophorum eſſe objurgationes ſolent? petimus igitur dicas, quoniam de Enniano jam verbo quæritur, qui ſit notus hujuſce verſus ſenſus :

Incerte errat animus præter propter vitam vivitur.

Et grammaticus ſudans multum ac rubens multum, quum id plerique prolixius riderent, exſurgit : & abiens, Tibi, inquit, Fronto poſtea uni dicam, ne inſcitiores audiant ac diſcant. atque ita omnes relicta ibi quæſtione verbi conſurreximus.

CAP. XI.

Ponit verſus Platonis amatorios, quos admodum juvenis luſit, dum tragœdiis contendit.

CElebrantur duo iſti Græci verſiculi, multorumque doctorum hominum memoria dignantur, quod ſint lepidiſſimi & venuſtiſſimæ brevitatis. neque adeo pauci ſunt veteres ſcriptores, qui eos Platonis eſſe philoſophi affirmant : quibus ille adoleſcens luſerit, quum tragœdiis quoque eodem tempore faciendis præluderet.

τὴν ψυχὴν, Ἀγάθωνα φιλῶν, ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον.
ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὡς διαβησομένη.

Hoc diſtichon amicus meus οὐκ ἄμουσος adoleſcens in pluris verſiculos licentius liberiuſque vertit. qui quoniam mihi quidem viſi ſunt, non eſſe memoratu indigni; ſubdidi.

Dum ſemihulco ſavio
Meum puellum ſavior;
Dulcemque florem ſpiritus
Duco ex aperto tramite :
Animula ægra & ſaucia
Cucurrit ad labias mihi,
Rictumque in oris pervium,
Et labra pueri mollia,

Rimata itineri tranſitus,
Ut tranſiliret nititur.
Tum ſi moræ quid pluſculæ
Fuiſſet in cœtu oſculi:
Amoris igni percita
Tranſiſſet, & me linqueret:
Et mira prorſum res foret,
Ut ad me fierem mortuus:
Ad puerum at intus viverem.

CAP. XII.

Diſſertatio Herodis Attici ſuper vi & natura doloris, ſuæque opinionis affirmatio per exemplum indocti ruſtici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit.

HErodem Atticum conſularem virum Athenis diſſerentem audivi Græca oratione: in qua fere omnis memoriæ noſtræ univerſos gravitate atque copia & elegantia vocum longe præſtitit. diſſeruit autem contra ἀπάθειαν Stoïcorum, laceſſitus à quodam Stoïco, tanquam minus ſapienter & parum viriliter dolorem ferret ex morte pueri, quem amaverat. In ea diſertione, quantulum memini, hujuſcemodi ſenſus eſt: quod nullus uſquam homo, qui ſecundum naturam ſentiret & ſaperet, affectionibus iſtis animi quas πάθη appellabat, ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, voluptatis, carere & vacare totus poſſet; atque, ſi poſſet etiam obniti ut totis careret, non ex re id melius, quoniam langueret animus & torperet, affectionum quarumdam adminiculis, ut neceſſario plurimum imperio, privatus. dicebat enim ſenſus iſtos motuſque animi, qui quum immoderatiores ſunt vitia fiunt, innexos implicatoſque eſſe vigoribus quibuſdam mentium & alacritatibus. ac propterea, ſi omnino omnis eos imperitius convellamus, periculum eſſe ne eis adhærentes bonas quoque & utiles animi indoles amittamus. moderandos eſſe igitur & ſcite conſiderateque pur-

purgandos cenſebat, ut ea tantum, quæ aliena ſunt, contraque naturam videntur, & cum pernicie agrata ſunt, detrahantur: ne profecto id accidat, quod cuipiam Thraco inſipienti & rudi in agro, quem emerat, procurando veniſſe uſu fabula eſt. Homo Thracus, inquit, ex ultima Barbaria, ruris colendi inſolens, quum in terras cultioris, humanioris vitæ cupidine, commigraſſet; fundum mercatus eſt, oleo atque vino conſtitutum. qui nihil admodum ſuper vite aut arbore colenda ſciret, videt forte vicinum rubos late atque alte obortas excidentem, fraxinos ad ſummum prope verticem deputantem, ſuboles vitium è radicibus caudicum ſuper terram fuſas revellentem, ſtolones in pomis aut in oleis proceros, atque decretos amputantem: acceditque prope, & cur tantam ligni atque frondium cædem faceret percunctatus eſt. & vicinus ita reſpondit; Ut ager, inquit, mundus puruſque fiat, ejus arbor atque vitis fecundior. Diſcedit ille à vicino gratias agens, & lætus tamquam adeptus rei ruſticæ diſciplinam. tum falcem ibi ac ſecurim capit; atque ibi homo miſer imperitus vites ſuas ſibi omnes & oleas detruncat; comaſque arborum lætiſſimas uberrimoſque vitium palmites decidit. & frutecta atque virgulta ſimul omnia, pomis frugibuſque gignendis felicia, cum ſentibus & rubis purificandi agri gratia convellit; mala mercede doctus audaciam, fiduciamque peccandi imitatione falſa eruditus. Sic, inquit, iſti apathiæ ſectatores, qui videri ſe eſſe tranquillos & intrepidos & immobiles volunt, dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil iraſcuntur, nihil gaudent; omnibus vehementioris animi officiis amputatis, in corpore ignavæ & quaſi enervatæ vitæ conſeneſcunt.

CAP. XIII.

Quos pumilionis *dicimus, Græce νάνυς appellari.*

STabant forte una in veſtibulo palatii fabulantes Fronto Cornelius & Feſtus Poſtumius & Apollinaris Sulpicius. atque ego ibi aſſiſtens, cum quibuſdam aliis, ſermones eorum quos de litterarum diſciplinis habebant, curioſius captabam. tum Fronto Apollinari, Fac me, inquit, oro, magiſter, ut ſim certus, an recte ſuperſederim *nanos* dicere parva nimis ſtatura homines, maluerimque eos *pumiliones* appellare: quoniam hoc ſcriptum eſſe in libris veterum memineram: *nanos* autem ſordidum eſſe verbum & barbarum credebam. Eſt quidem hoc, inquit Apollinaris, in conſuetudine imperiti vulgi frequens, ſed barbarum non eſt, cenſeturque linguæ Græcæ origine: νάνυς enim Græci vocaverunt brevi atque humili corpore homines paulum ſupra terram exſtantes. idque ita dixerunt, adhibita quadam ratione etymologiæ cum ſententia vocabuli competente. &, ſi memoria, inquit, mihi non labat, ſcriptum hoc eſt in comœdia Ariſtophanis, cui nomen eſt, Ἀκλαἠς. Fuiſſet autem verbum hoc à te civitate donatum aut in Latinam coloniam deductum, ſi tu eo uti dignatus fores, eſſetque id impendio probabilius, quam quæ à Laberio ignobilia nimis & ſordentia in uſum linguæ Latinæ intro miſſa ſunt. Tum Feſtus Poſtumius grammatico cuipiam Latino, Frontonis familiari, Docuit, inquit, nos Apollinaris *nanos* verbum Græcum eſſe. tu nos doce, in quo de mulis aut equuleis humilioribus vulgo dicitur, anne Latinum ſit: & apud quem ſcriptum reperiatur. Atque ille grammaticus, homo ſane perquam in noſcendis veteribus ſcriptis exercitus, ſi piaculum, inquit, non committitur præſente Apollinari quid de voce illa Græca Latinave ſentiam dicere: audeo tibi, Feſte, quærenti reſpondere: eſſe hoc verbum Latinum:

tinum : ſcriptumque inveniri in poëmatis Helvii Cinnæ non ignobilis neque indocti poëtæ. verſuſque ejus ipſos dixit ; quos, quoniam memoriæ mihi forte aderant, adſcripſi :

At nunc me geniana per ſalicta
Binis rheda rapit citata nanis.

CAP. XIV.

Contemporaneos fuiſſe Cæſari & Ciceroni M. Varronem & P. Nigidium ætatis ſuæ doctiſſimos Romanos, & quod Nigidii commentationes propter earum obſcuritatem ſubtilitatemque in volgus non exeunt.

ÆTas M. Ciceronis & C. Cæſaris præſtanti facundia viros paucos habuit : doctrinarum autem multiformium variarumque artium, quibus humanitas erudita eſt, columina habuit M. Varronem & P. Nigidium. Sed Varronis quidem monumenta rerum ac diſciplinarum, quæ per litteras condidit, in propatulo frequentique uſu feruntur. Nigidianæ autem commentationes non proinde in vulgus exeunt : & obſcuritas ſubtilitaſque earum tamquam parum utilis derelicta eſt. ſicuti ſunt quæ paulo ante legimus in commentariis ejus quos grammaticos inſcripſit. ex quibus quædam ad demonſtrandum ſcripturæ genus exempli gratia ſumſi. nam quum de natura atque ordine litterarum diſſereret, quas grammatici vocales appellant : verba hæc ſcripſit, quæ reliquimus inenarrata ad exercendam legentium intentionem. *A & O ſemper principes ſunt : I & V ſemper ſubditæ. E & ſubit & præit. in Euripo præit ; ſubit in Æmilio. ſi quis putat præire V, in his verbis, Valerius, Vennonius, Voluſius : aut I in his, jampridem, jecur, jocum, jucundum ; errabit : quod hæ litteræ quum præeunt ne vocales quidem ſunt.* Item ex eodem libro verba hæc ſunt : *Inter litteram N & G eſt alia vis : ut in nomine anguis & angaria & ancoræ & increpat & incurrit & ingenuus. in omnibus enim his non verum N, ſed adul-*

adulterinum ponitur. Nam, N, non eſſe lingua indicio eſt. nam ſi ea littera eſſet : lingua palatum tangeret. Alio deinde in loco ita ſcriptum : *Græcos non tantæ inſcitiæ arceſſo, qui Ou ex O & Y ſcripſerunt, quantæ, qui, Ei, ex E & I. illud enim inopia fecerunt; hoc nulla re ſubacti.*

LIBER XX.

CAP. I.

Diſceptatio Sex. Cæcilii jureconſulti & Favorini philoſophi de legibus duodecim tabularum.

SEXTUS Cæcilius, in diſciplina juris atque legibus populi Romani noſcendis interpretandiſque, ſcientia, uſu, auctoritateque illuſtri fuit. ad eum forte in area Palatina, quum ſalutationem Cæſaris opperiremur, philoſophus Favorinus acceſſit : colloquutuſque eſt, nobis multiſque aliis præſentibus. In illis tunc eorum ſermonibus orta mentio eſt legum decemviralium : quas decemviri ejus rei gratia à populo creati compoſuerunt, inque duodecim tabulas conſcripſerunt. Eas leges quum Sex. Cæcilius, inquiſitis exploratiſque multarum urbium legibus, eleganti atque abſoluta brevitate verborum ſcriptas diceret : Sit hoc, inquit Favorinus, in pleraque earum legum parte, ita uti dicis. non enim minus cupide tabulas iſtas XII legi, quam illos decem libros Platonis de legibus. ſed quædam iſtic eſſe animadvertuntur aut obſcuriſſima, aut dura ; aut lenia contra nimis & remiſſa ; aut nequaquam ita, ut ſcriptum eſt, conſiſtentia. Obſcuritates inquit Sex. Cæcilius, non aſſignemus culpæ ſcribentium, ſed inſcientiæ non aſſequentium. quamquam hi quoque ipſi, qui quæ ſcripta ſunt minus percipiunt, culpa vacant. nam longa ætas verba atque mores veteres oblitteravit, quibus verbis mori-

moribuſque ſententia legum comprehenſa eſt. Trecenteſimo quoque anno poſt Romam conditam tabulæ compoſitæ ſcriptæque ſunt à quo tempore, ad hunc diem, anni eſſe non longe minus ſeptingenti videntur. Dure autem ſcriptum eſſe in iſtis legibus quid exiſtimari poteſt? niſi duram eſſe legem putas, quæ judicem arbitrumve jure datum, qui ob rem dicendam pecuniam accepiſſe convictus eſt, capite pœnitur: aut quæ furem manifeſtum, ei cui furtum factum eſt, in ſervitutem tradit: nocturnum autem furem jus occidendi tribuit. dic enim, quæſo, dic, vir ſapientiæ ſtudioſiſſime, an aut judicis illius perfidiam contra omnia jura divina atque humana jusjurandum ſuum pecunia vendentis, aut furis manifeſti intolerandam audaciam, aut nocturni graſſatoris inſidioſam violentiam non dignam eſſe capitis pœna exiſtimes? Noli, inquit Favorinus, ex me quærere, quid ego exiſtimem. ſcis enim ſolitum eſſe me pro diſciplina ſectæ, quam colo, inquirere potius quam decernere. ſed non levis exiſtimator, neque aſpernabilis eſt populus Romanus; cui delicta quidem iſthæc vindicanda, pœnæ tamen hujuſcemodi nimis duræ eſſe viſæ ſunt. paſſus enim eſt leges iſtas de tam inmodico ſupplicio ſitu atque ſenio emori. ſicut illud quoque, non humaniter ſcriptum, improbavit: quod ſi homo in jus vocatus morbo aut ætate æger ad ingrediendum invalidus eſt, arcera non ſternitur: ſed ipſe aufertur & jumento imponitur, atque ex domo ſua ad prætorem in comitium nova funeris facie effertur. quam enim ob cauſam morbo affectus, & ad reſpondendum pro ſeſe non idoneus, jumento adhærens in jus adverſario deportatur? Quod vero dixi videri quædam eſſe impendio molliora: nonne tibi quoque videtur nimis eſſe dilutum, quod ita de injuria pœnienda ſcriptum eſt? SI. INJURIAM. FAXIT. ALTERI. VIGINTI. QUINQUE. ÆRIS. POENÆ. SUNTO. quis enim erit tam inops, quem ab injuriæ faciendæ lubidine

bidine vigintiquinque aſſes deterreant? itaque quum eam legem Q. Labeo quoque veſter in libris, quos ad duodecim tabulas conſcripſit, non probaret, Quidam, inquit, Lucius Veratius fuit, egregie homo improbus atque immani vecordia. is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus ſuæ palma verberare. eum ſervus ſequebatur crumenam plenam aſſium portitans: &, quemcumque depalmaverat, numerari ſtatim ſecundum duodecim tabulas, viginti & quinque aſſes jubebat. propterea, inquit, prætores poſtea hanc aboleſcere & relinqui cenſuerunt; injuriiſque æſtimandis recuperatores ſe daturos edixerunt. Nonnulla autem in iſtis legibus nec conſiſtere quidem, ſicuti dixi, viſa ſunt, velut illa lex talionis: cujus verba, niſi memoria me fallit, hæc ſunt: SI. MEMBRUM. RUPIT. NI. CUM. EO. PACIT. TALIO. ESTO. præter enim ulciſcendi acerbitatem; ne procedere quoque exſequutio juſta talionis poteſt. nam cui membrum ab alio ruptum eſt: ſi ipſi itidem rumpere per talionem velit: quæro an efficere poſſit rumpendi pariter membri æquilibrium. in qua re primum ea difficultas eſt inexplicabilis. Quid ſi quis membrum, inquit, alteri imprudens ruperit? quod enim per imprudentiam factum eſt, retaliari per imprudentiam debet. ictus quippe fortuitus & conſultus non cadunt ſub ejuſdem talionis ſimilitudinem. quonam igitur modo imprudentem poterit imitari, qui in exſequenda talione non licentiæ jus habet, ſed imprudentiæ? ſed & ſi prudens ruperit; nequaquam patietur aut altius ſe lædi, aut latius. quod cujuſmodi libra atque menſura çaveri poſſit, non reperio. quin etiam ſi quid plus erit aliterve commiſſum: res fiet ridiculæ atrocitatis: ut contraria actio mutuæ talionis oriatur, & adoleſcat infinita quædam reciprocatio talionum. nam de immanitate illa ſecandi partiendique humani corporis, ſi unus ob pecuniam debitam judicatus addictuſque ſit pluribus, non libet meminiſ-

ſe;

ſe; & piget dicere: quid enim videri poteſt efferatius? quid ab hominis ingenio diverſius, quam quod membra & artus inopis debitoris breviſſimo laniatu diſtrahebantur, ſicut nunc bona venum diſtrahuntur? Tum Sex. Cæcilius amplexus utraque manu Favorinum, Tu, es, inquit, unus profecto in noſtra memoria non Grajæ modo, ſed & Romanæ rei peritiſſimus. quis enim philoſophorum diſciplinæ ſuæ leges tam ſcite atque docte callet, quam leges tu noſtras decemvirales percalluiſti? Sed, quæſo tecum tamen, degrediare pauliſper è curriculis iſtis diſputationum veſtrarum Academicis, omiſſoque ſtudio, quicquid lubitum eſt, arguendi tuendique, conſideres gravius, cuimodi ſint ea, quæ reprehendiſti. nec ideo contemnas legum iſtarum antiquitates, quod pleriſque ipſis jam populus Romanus uti deſiverit. non enim profecto ignoras legum opportunitates & medelas, pro temporum moribus & pro rerum publicarum generibus ac pro utilitatum præſentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum eſt, fervoribus mutari atque flecti: neque uno ſtatu conſiſtere. quin, ut facies cœli & maris, ita rerum atque fortunæ tempeſtatibus varientur. quid ſalubrius viſum eſt rogatione illa Stolonis jugerum de numero præfinito? quid utilius plebiſcito Voconio, de coërcendis mulierum hæreditatibus? quid tam neceſſarium exiſtimatum eſt propulſandæ civium luxuriæ, quam lex Licinia & Fannia, aliæque item leges ſumtuariæ? omnia tamen hæc oblitterata & operta ſunt civitatis opulentia quaſi quibuſdam fluctibus exæſtuantis. Sed cur tibi eſſe viſa eſt inhumana lex omnium, mea quidem ſententia, humaniſſima, quæ jumentum dari jubet ægro aut ſeni in jus vocato? verba ſunt hæc de lege: SI. IN. JUS VOCAT. SI. MORBUS. AEVITAS. VE. VITIUM. ESCIT. QUI. IN. JUS. VOCABIT. JUMENTUM. DATO. SI. NOLET. ARCERAM. NE. STERNITO. An tu forte morbum appellari hic putas ægrotationem gravem cum

febri rapida & quercera, jumentumque dici pecus aliquod unicum tergo vehens? ac propterea minus fuiſſe humanum exiſtimas ægrotum domi ſuæ cubantem jumento impoſitum in jus rapi? hoc, mi Favorine, nequaquam ita eſt. nam morbus in lege iſta non febriculoſus neque nimis gravis; ſed vitium aliquod imbecillitatis atque invalentiæ demonſtratur: non periculum vitæ oſtenditur. cæteroqui morbum vehementiorem vim graviter nocendi habentem legum iſtarum ſcriptores alio in loco, non per ſe *morbum*, ſed *morbum ſonticum* appellant. *jumentum* quoque non id ſolum ſignificat quod nunc dicitur; ſed vectabulum etiam, quod adjunctis pecoribus trahebatur, veteres noſtri jumentum à jungendo dixerunt. *Arcera* autem vocabatur ploſtrum tectum undique & mœnitum: quaſi arca quædam magna veſtimentis inſtrata, qua nimis ægri aut ſenes portari cubantes ſolebant. Quænam tibi igitur acerbitas eſſe viſa eſt, quod in jus vocato paupertino homini vel inopi, qui aut pedibus forte ægris eſſet, aut quo alio caſu ingredi non quiret, ploſtrum eſſe dandum cenſuerunt. neque inſterni tamen delicate arceram juſſerunt? quoniam ſatis eſſet invalido cuicuimodi vectabulum. atque id fecerunt, ne cauſatio iſta ægri corporis perpetuam vacationem daret fidem detrectantibus, juriſque actiones declinantibus, ſed enim ipſum vide. injurias factas quinque & viginti aſſibus ſanxerunt. non omnino omnes, mi Favorine, injurias ære iſto pauco diluerunt: tametſi & hæc ipſa paucitas aſſium grave pondus æris fuit nam librariis aſſibus in ea tempeſtate populus uſus eſt. ſed injurias atrociores, ut de oſſe fracto, non liberis modo, verumetiam ſervis factas impenſiore damno vindicaverunt, quibuſdam autem injuriis talionem quoque oppoſuerunt. quam quidem tu talionem, vir optime, iniquius paulo inſectatus es; ac ne conſiſtere quidem dixiſti, lepida quadam ſollertia verborum: quoniam talioni par non ſit talio: neque rum-

pi

pi membrum facile poſſit ad alterius rupturæ (ut ais tu) æquilibrium. verum eſt, mi Favorine, talionem rariſſimum fieri difficillime. ſed decemviri minuere atque exſtinguere volentes hujuſcemodi violentiam pulſandi atque lædendi, eo quoque metu coërcendos eſſe homines putaverunt; neque ejus, qui membrum alteri rupiſſet & paciſci tamen de talione redimenda nollet, tantam eſſe habendam rationem arbitrati ſunt, ut, an prudens imprudensve rupiſſet, ſpectandum putarent: aut talionem in eo vel ad amuſſim æquipararent, vel in librili perpenderent: ſed potius eumdem animum eumdemque impetum in eadem parte corporis rumpendi, non eumdem quoque caſum exigi voluerunt, quoniam modus voluntatis præſtari poſſet, caſus ictus non poſſet. quod ſi ita eſt, ut dico, ut & ipſe æquitatis habitus demonſtrat; taliones illæ tuæ reciprocæ argutiores profecto quam veriores fuerunt. Sed quoniam acerbum quoque eſſe hoc genus pœnæ putas: quæ, obſecro te, iſta acerbitas eſt, ſi idem fiat in te quod tute in alio feceris; præſertim quum habeas facultatem paciſcendi: & non neceſſe ſit pati talionem, niſi eam tu elegeris? quod edictum autem prætorium de æſtimandis injuriis probabilius eſſe poteſt? nolo hoc ignores, hanc quoque ipſam rationem ad æſtimationem judicis redigi neceſſario ſolitam. nam ſi reus, qui depaciſci noluerat, judici talionem imperanti non parebat, æſtimata lite judex hominem pecuniæ damnabat. atque ita, ſi reo & pactio gravis & acerba talio viſa fuerat, ſeveritas legis ad pecuniæ multam redibat. Reſtat ut ei, quod de ſectione partitioneque corporis immaniſſimum eſſe tibi viſum eſt, reſpondeam. Omnibus quidem virtutum generibus exercendis colendiſque populus Romanus è parva origine ad tantæ amplitudinis inſtar emicuit, ſed omnium maxime atque præcipue fidem coluit, ſanctamque habuit tam privatim quam publice. ſic conſules clariſſimos viros hoſtibus confirmandæ fidei

dei publicæ cauſa dedit. ſic clientem in fidem acceptum cariorem haberi, quam propinquos, tuendumque eſſe contra cognatos cenſuit. neque pejus ullum facinus exiſtimatum eſt, quam ſi cui probaretur clientem diriſui habuiſſe. Hanc autem fidem majores noſtri non modo in officiorum vicibus ſed in negotiorum quoque contractibus ſanxerunt; maximeque in pecuniæ mutuaticæ uſu atque commercio. adimi enim putaverunt ſubſidium hoc inopiæ temperariæ, quo communis omnium vita indiget, ſi perfidia debitorum ſine gravi pœna eluderet. confeſſi igitur æris ac debiti judicatis triginta dies ſunt dati, conquirendæ pecuniæ cauſa, quam diſſolverent: eoſque dies decemviri *juſtos* appellaverunt, velut quoddam juſtitium, id eſt, juris inter eos quaſi interſtitionem quamdam & ceſſationem. quibus diebus nihil cum his agi jure poſſet. poſt deinde, niſi diſſolverent, ad prætorem vocabantur: & ab eo, quibus erant judicati, addicebantur. nervo quoque aut compedibus vinciebantur. ſic enim ſunt, opinor, verba legis: AERIS. CONFESSI. DEBITI. Q. JURE. JUDICATIS. TRIGINTA. DIES. JUSTI. SUNTO. POST. DEINDE. MANUS. INJECTIO. ESTO. IN. JUS. DUCITO. NI. JUDICATUM. FACIT. AUT. QUI. ENDO. EM. JURE. VINDICIT. SECUM. DUCITO. VINCITO. AUT. NERVO. AUT. COMPEDIBUS. QUINDECIM. PONDO. NE. MINORE. AUT. SI. VOLET. MAJORE. VINCITO. SI. VOLET. SUO. VIVITO. NI. SUO. VIVIT. QUI. EM. VINCTUM. HABEBIT. LIBRAS. FARRIS. IN. DIES. DATO. SI. VOLET. PLUS DATO. Erat autem jus interea paciſcendi; ac, niſi pacti forent, habebantur in vinculis dies ſexaginta. inter eos dies, trinis nundinis continuis, ad prætorem in comitium producebantur, quantæque pecuniæ judicati eſſent prædicabatur. tertiis autem nundinis

capi-

capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregre venum ibant. ſed eam capitis pœnam ſanciendæ, ſicut dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis oſtentu noviſque terroribus metuendam reddiderunt. nam ſi plures forent, quibus reus eſſet judicatus, ſecare ſi vellent atque partiri corpus addicti ſibi hominis permiſerunt. & quidem verba ipſa legis dicam, ne exiſtimes invidiam me iſtam forte formidare. TERTIIS, inquit, NUNDINIS. PARTIS. SECANTO. SI. PLUS. MINUS. VE. SECUERUNT. SE. FRAUDE. ESTO. Nihil profecto immitius, nihil immanius: niſi, ut reipſa apparet, eo conſilio tanta immanitas pœnæ denunciata eſt, ne ad eam umquam perveniretur. addici namque nunc & vinciri multos videmus: quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt. diſſectum eſſe antiquitus neminem equidem neque legi neque audivi: quoniam ſævitia iſta pœnæ contemni non quita eſt. An putas, Favorine, ſi non illa etiam ex duodecim tabulis de teſtimoniis falſis pœna aboleviſſet: & ſi nunc quoque, ut antea qui falſum teſtimonium dixiſſe convictus eſſet, è ſaxo Tarpeio dejiceretur, mentituros fuiſſe pro teſtimonio tam multos quam videmus? Acerbitas plerumque ulciſcendi maleficii, bene atque caute vivendi diſciplina eſt. Hiſtoria de Metio Fufetio Albano nobis quoque, non admodum numero iſtiuſmodi libros lectitantibus, ignota non eſt. qui quoniam pactum atque condictum cum rege populi Romani perfide ruperat binis quadrigis evinctus in diverſa nitentibus laceratus eſt, novum atque aſperum ſupplicium. quis negat? ſed, quid eligantiſſimus poëta dicat, vide:

At tu dictis, Albane, maneres.

Hæc taliaque alia ubi Sex. Cæcilius omnibus qui aderant, ipſo quoque Favorino approbante atque laudante, diſſeruit, nunciatum eſt Cæſarem jam ſalutari: & ſeparati ſumus.

CAP.

CAP. II.

Vocabulum ſiticinum, *in M. Catonis oratione quid ſignificet.*

SIticines, ſcriptum eſt in oratione M. Catonis, quæ inſcribitur, *Ne imperium ſit veteri ubi novus venerit. Siticines*, inquit, *& liticines & tubicines.* Sed Cæſellius Vindex, in Commentariis lectionum antiquarum, ſcire quidem ſe ait *liticines* lituo cantare, & *tubicines* tuba: quid iſtuc autem ſit, quo *ſiticines* cantent, homo ingenuæ veritatis ſcire ſeſe negat. Nos autem in Capitonis Atei conjectaneis invenimus, *ſiticines* appellatos, qui apud ſitos canere ſoliti eſſent, hoc eſt, vita functos & ſepultos: eoſque habuiſſe proprium genus tubæ, à cæterorum differens.

CAP. III.

Quam ob cauſam L. Accius poëta in pragmaticis ſicinniſtas nebuloſo nomine *eſſe dixerit.*

QUos *ſiciniſtas* vulgus dicit, qui rectius loquuti ſunt *ſicinniſtas*, littera *n* gemina dixerunt. *ſicinnium* enim genus veteris ſaltationis fuit. ſaltabundi autem canebant, quæ nunc ſtantes canunt. Poſuit hoc verbum L. Accius poëta in Pragmaticis, appellarique *ſicinniſtas* ait *nebuloſo nomine:* credo propterea *nebuloſo*, quod *ſicinnium* cur diceretur ei obſcurum eſſet.

CAP. IV.

Artificum ſcenicorum ſtudium amoremque, inhoneſtum probroſumque eſſe: & ſuper ea re verba Ariſtotelis philoſophi adſcripta.

COmœdos quiſpiam & tragœdos & tibicines dives adoleſcens Tauri philoſophi diſcipulus liberos

ios homines in deliciis atque in delectamentis habebat. id genus autem artifices Græce appellantur οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται. Eum adoleſcentem Taurus à ſodalitatibus convictuque hominum ſcenicorum abducere volens, miſit ei verba hæc ex Ariſtotelis libro exſcripta, qui προβλήματα ἐγκύκλια inſcriptus eſt. juſſitque ut ea quotidie lectitaret: Διὰ τί οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν; ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι. διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας αὐτῶν τὸ πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι. καὶ ὅτι ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὺν χρόνον εἰσὶν, ὁτὲ δὲ ἐν ἀπορίαις. ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά.

CAP. V.

Exempla epiſtolarum Alexandri regis & Ariſtotelis philoſophi, ita uti ſunt edita: eaque in linguam Latinam verſa.

COmmentationum ſuarum artiumque, quas diſcipulis tradebat Ariſtoteles philoſophus, regis Alexandri magiſter, duas ſpecies habuiſſe dicitur. alia erant, quæ nominabat ἐξωτερικά· alia, quæ appellabat ἀκροαματικά. Ἐξωτερικὰ dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, civiliumque rerum notitiam conducebant. Ἀκροαματικὰ autem vocabantur, in quibus philoſophia remotior ſubtiliorque agitabatur; quæque ad naturæ contemplationes diſceptationeſve dialecticas pertinebant. huic diſciplinæ, quam dixi ἀκροαματικὴν, tempus exercendæ dabat in Lycio matutinum: nec ad eam quemquam temere mittebat; niſi quorum ante ingenium & eruditionis elementa atque in diſcendo ſtudium laboremque exploraſſet. illas vero ἐξωτερικὰς auditiones exercitiumque dicendi eodem in loco veſperi faciebat: eaſque vulgo juvenibus ſine delectu præbebat; atque eum δειλινὸν περίπατον appellabat, illum alterum ſupra ἑωθινόν. utroque enim tempore ambulans diſſerebat: libroſque ſuos, earum

earum omnium rerum commentarios, ſeorſum diviſit; ut alii exoterici dicerentur, partim acroamatici. Acroamaticos quum in vulgus ab eo editos rex Alexander cognoviſſet; atque ea tempeſtate armis exercitam omnem prope Aſiam teneret: regemque ipſum Darium prœliis & victoriis urgeret: in illis tamen tantis negotiis litteras ad Ariſtotelem miſit, non eum recte feciſſe, quod diſciplinas ἀκροαματικὰς, quibus ab eo ipſe eruditus foret, libris foras editis invulgaſſet. Nam qua, inquit, alia te præſtare cæteris poterimus, ſi ea, quæ ex te accepimus, omnium prorſus fient communia? quippe ego doctrina anteire malim, quam copiis atque opulentiis. Reſcripſit ei Ariſtoteles ad hanc ſententiam: Acroamaticos libros, quos editos quereris, & non proinde ut arcana abſconditos, neque editos ſcito eſſe, neque non editos. quoniam his ſolis, qui nos audiunt, cognobiles erunt. Exempla utrarumque litterarum, ſumta ex Andronici philoſophi libro ſubdidi. amavi autem prorſus in utriuſque epiſtola brevitatis eligantiſſimæ filum tenuiſſimum.

Ἀλέξανδρος Ἀριστοτέλει εὖ πράττειν.

Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, ἐκδοὺς τοὺς ἀκροαματικοὺς τῶν λόγων. τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί· ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. ἔρρωσο.

Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.

Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροαματικῶν λόγων, οἰόμενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀπορρήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ ἐκδεδομένους καὶ μὴ ἐκδεδομένους. ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. ἔρρωσο.

Hoc ego verbum, ξυνετοὶ γάρ εἰσιν, quærens uno itidem verbo dicere, aliud non reperi, quam quod eſt ſcriptum à M. Catone in VI Origine. *Itaque ego*, inquit, *cognobiliorem cognitionem eſſe arbitror.*

CAP. VI.

Quæſitum atque tractatum, utrum ſit rectius dicere, habeo curam veſtri, *an* veſtrum.

PErcontabar Apollinarem Sulpicium, quum eum Romæ adoleſcentulus ſectarer, qua ratione diceretur, *habeo curam veſtri*, aut *miſereor veſtri:* & iſte caſus, *veſtri*, eo in loco quem videretur habere caſum rectum. Is hic mihi ita reſpondit: Quæris, inquit, ex me, quod mihi quoque eſt jamdiu in perpetua quæſtione. videtur enim non *veſtri* oportere dici, ſed *veſtrum*: ſicut Græce loquuntur, ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν, καὶ κήδομαι ὑμῶν. quo in loco ὑμῶν aptius *veſtrum* dicitur, quam *veſtri*, & habet caſum nominandi *vos:* quem tu rectum appellaſti. Invenio tamen, inquit, non paucis in locis *noſtri* atque *veſtri* dictum, non *noſtrum* aut *veſtrum*. L. Sulla rerum geſtarum libro ſecundo: *Quo ſi fieri poteſt, ut etiam nunc noſtri vobis in mentem veniat: noſque magis dignos creditis, quibus civibus quam hoſtibus utamini; quique pro vobis potius quam contra vos pugnemus: neque noſtro, neque majorum noſtrorum merito nobis id continget.* Terentius in Phormione:

Ita plerique ingenio ſumus omnes. noſtri noſmet pœnitet.

Afranius in Togata:

Neſcio qui noſtri miſeritus tandem deus.

& Laberius in Necyomantia:

Dum diutius detinetur, noſtri oblitus eſt.

Dubium porro, inquit, non eſt, quin eodem hæc omnia caſu dicantur; *noſtri oblitus eſt, noſtri miſeritus eſt*; quo dicitur, *mei pœnitet, mei miſeritus eſt, mei oblitus eſt. mei* autem caſus interrogandi eſt, quem genitivum grammatici vocant; & ab eo declinatur, quod eſt, *ego*, hujus deinde plurativum eſt, *nos. tui* æque declinatur ab eo, quod eſt, *tu.* hujus itidem plurativum eſt, *vos.* ſic namque Plautus declinavit in Pſeudolo in hiſce verſibus:

Si

Si ex te tacente fieri poſſem certior, here
Quæ miſeriæ te tam miſere macerent:
Duorum labori ego hominum parſiſſem lubens,
Mei te rogandi & tui reſpondendi mihi.

mei enim Plautus, hoc in loco, non ab eo dixit, quod eſt, *meus*; ſed ab eo quod eſt, *ego*. itaque ſi dicere veiis, *patrem mei*, pro, *patrem meum*, quo Græci modo τὸν πατέρα μου dicunt, inuſitate quidem, ſed recte profecto, eaque ratione dices, qua Plautus dixit, *labori mei*, pro, *labori meo*. hæc autem ipſa ratio eſt in numero plurativo; qua Gracchus, *miſereri veſtrum*, & qua M. Cicero *contentio veſtrum*, & *contentione noſtrum* dixit; quaque item ratione Quadrigarius in annali undevicesimo verba hæc poſuit: *C. Mari, ecquando te noſtrum & reip. miſerebitur?* cur igitur Terentius; *pœnitet noſtri*, & non, *noſtrum*, & Afranius, *noſtri miſeritus eſt*, non, *noſtrum?* Nihil hercle, inquit, mihi de iſta re in mentem venit; niſi auctoritas quædam vetuſtatis non nimis anxie neque ſuperſtitioſe loquentis. nam ſicuti multifariam ſcriptum eſt, *veſtrorum*, pro, *veſtrum*; ut in Plauti Muſtellaria in hoc verſu:

Verum illud eſſe maxima pars veſtrorum intellegit:

quum vellet, *maxima pars* dicere *veſtrum*: ita nonnumquam *veſtri* quoque dictum eſt *veſtrum*. ſed proculdubio qui rectiſſime loqui volet, *veſtrum* potius dixerit, quam *veſtri*. & iccirco importuniſſime, inquit, fecerunt qui in pleriſque Salluſtii exemplaribus ſcripturam iſtam ſinceriſſimam corruperunt. nam quum ita in Catilina ſcriptum eſſet: *Sæpe majores veſtrum miſeriti plebis Romanæ*: *veſtrum* obleverunt, & *veſtri* ſuperſcripſerunt. ex quo in plures libros mendæ iſtius indoles manavit. Hæc memini mihi Apollinarem dicere: eaque tunc ipſa, ita ut dicta fuerant, notavi.

CAP. VII.

Quam diverſæ Græcorum ſententiæ ſuper numero Niobæ filiorum.

Mira & prope adeo ridicula diverſitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehenditur ſuper numero Niobæ filiorum. nam Homerus pueros puellaſque ejus bis ſenos dicit fuiſſe, Euripides & Pindarus bis ſeptenos, Sappho bis novenos, Bacchylides & Pindarus bis denos. quidam alii ſcriptores tres fuiſſe ſolos dixerunt.

CAP. VIII.

De iis quæ habere συμπάθειαν videntur cum luna augeſcente ac ſeneſcente.

Annianus poëta in fundo ſuo, quem in agro Faliſco poſſidebat, agitare erat ſolitus vindemiam hilare atque amœniter, ad eos dies me & quoſdam item alios familiaris vocavit. ibi tum cœnantibus nobis, magnus oſtrearum numerus Roma miſſus eſt. quæ quum appoſitæ fuiſſent: & multæ quidem, ſed inuberes macræque eſſent: Luna, inquit Annianus, nunc videlicet ſeneſcit: ea re oſtrea quoque, ſicuti quædam alia, tenuis exſuctaque eſt. quum quæreremus, quæ alia item ſeneſcente luna tabeſcerent: Nonne Lucilium, inquit, noſtrum meminiſtis dicere?

Luna alit oſtrea & implet echinos, muribus fibras
Et pecui addit.

eadem autem ipſa, quæ creſcente luna gliſcunt, deficiente contra luna defiunt. ælurorum quoque oculi ad eaſdem vices lunæ aut ampliores fiunt aut minores. id etiam, inquit, multo mirandum eſt magis, quod apud Plutarchum in IV in Heſiodum commentario legi; Cæpe tum revireſcit, & congerminat decedente luna, contra autem inareſcit adoleſcente.

cam

eam cauſam eſſe dicunt ſacerdotes Ægyptii, cur Peluſiotæ cæpe non edunt: quia ſolum olerum omnium contra lunæ aucta atque damna vices minuendi & augendi habeat contrarias.

Cap. IX.

Qualibus verbis delectari ſolitus ſit Antonius Iulianus poſitis in mimiambis, quos Cn. Matius ſcripſit.

DElectari mulcerique aures ſuas dicebat Antonius Julianus figmentis verborum novis Cn. Matii, nominis eruditi: qualia hæc quoque eſſent, quæ ſcripta ab eo in mimiambis memorabat:

Sinuque amicam reficere frigidam caldo:
Columbatimque labra conſerens labris.

item id quoque jucunde lepideque fictum dictitabat:

Jam tonſiles tapetes ebrii fuco,
Quos concha purpura imbuens venenavit.

item illud:

Dein coquenti vaſa cuncta dejectat:
Nequamve ſcitamenta pipulo poſcit.

Cap. X.

Quid vocabulum ex jure manum conſertum, *ſignificet.*

EX. JURE. MANUM. CONSERTUM. verba ſunt ex antiquis actionibus. quæ, quum lege agitur & vindictæ contenduntur, dici nunc quoque apud prætorem ſolent. Rogavi ego Romæ grammaticum celebri hominem fama & multo nomine, quid hæc verba eſſent. tum ille me deſpiciens, Aut erras, inquit, adoleſcens, aut ludis. rem enim doceo grammaticam, non jus reſpondeo. ſi quid igitur ex Virgilio, Plauto, Ennio quærere habes; quæras licet. Ex Ennio ergo, inquam, eſt magiſter quod quæro. Ennius enim verbis hiſce uſus eſt. quumque ille demiratus aliena hæc eſſe à poëtis, & haud uſquam inveniri

niri in carminibus Ennii diceret: tum ego hos verſus ex octavo annali abſentes dixi. nam forte eos tamquam inſigniter præter alios factos memineram:

Pellitur è medio ſapientia. vi geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis certantes, ſed maledictis,
Miſcent inter ſeſe inimicitias agitantes.
Non ex jure manum conſertum, ſed mage ferro
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt ſolida vi.

Quum hos ego verſus Ennianos dixiſſem: credo, inquit grammaticus, jam tibi. ſed tu velim credas mihi, Q. Ennium didiciſſe hoc non ex poëticæ litteris, ſed ex juris aliquo perito. eas igitur tu quoque, inquit, & diſcas unde Ennius didicit. Uſus conſilio ſum magiſtri, quod docere me ipſe debuerat, à quo diſcerem præter monſtrantis. itaque id, quod ex Jureconſultis ex libriſque eorum didici, inſerendum his commentariis exiſtimavi. quoniam in medio rerum & hominum vitam qui colunt, ignorare non oportet verba actionum civilium celebriora. *Manum conſerere* eſt, de qua re diſceptatur, in re præſenti, *ſive ager ſive quid aliud eſt*, cum adverſario ſimul manu prendere, & in ea re omnibus verbis vindicare. vindicia, id eſt, correptio manus in re atque in loco præſenti, apud prætorem ex duodecim tabulis fiebat. in quibus ita ſcriptum eſt. SI. QUI. IN. JURE. MANUM. CONSERUNT. Sed poſtquam prætores propagatis Italiæ finibus, datis juriſdictionibus, negotiis occupati proficiſci vindiciarum dicendarum cauſa in longinquas res gravabantur: inſtitutum eſt, contra duodecim tabulas, tacito conſenſu, ut litigantes non in jure apud prætorem manum conſererent, ſed ex jure manum conſertum vocarent; id eſt, alter alterum ex jure ad conſerendam manum in rem, de qua ageretur, vocaret: atque profecti ſimul in agrum, de quo litigabatur, terræ aliquid ex eo, uti unam glebam, in jus in urbem ad prætorem deferrent: & in ea gleba, tamquam in to-

to agro, vindicarent. idque Ennius ſignificare volens ait, non, ut ad prætorem ſolitum eſt, agi legitimis actionibus, neque ex jure manum conſertum, ſed bello ferroque & vera vi atque ſolida. quod videtur dixiſſe, conferens vim illam civilem & feſtucariam, quæ verbo diceretur, non quæ manu fieret, cum vi bellica & cruenta.

CAP. XI.

Quid ſit ſculna *verbum poſitum apud M. Varronem.*

P. Lavinii liber eſt non incurioſe factus. is inſcriptus eſt, *de verbis ſordidis.* in eo ſcripſit *ſculnam* vulgo dici, quaſi *ſeculnam: quem qui elegantius*, inquit, *loquuntur, ſequeſtrem appellant.* utrumque vocabulum à ſequendo factum eſt: quod ejus, qui electus ſit, utraque pars fidem ſequatur. *ſculnam* autem ſcriptum eſſe in logiſtorico M. Varronis, qui inſcribitur *Catus*, idem P. Lavinius in eodem libro admonet. Sed quod apud *ſequeſtrem* depoſitum erat, *ſequeſtro* poſitum per adverbium dicebant. Cato de Ptolemæo contra Thermum:

Per deos immortalis, nolite vos ſequeſtro ponere.

INDEX SCRIPTORUM
Ab
A. GELLIO LAUDATORUM.

Prior numerus librum, poſterior capita libri deſignat.

Ælius Meliſſus libro de loquendi proprietate 18, 6
L. Ælius Stilo Præconinus 2, 21. 3, 3. 5, 21
idem commentario de proloquiis 16, 8
C. Ælius Tubero 14, 7, 8
idem in hiſtoriis 6, 3, 4
idem hiſtoriarum primo 10, 28
idem de officio judicis 14, 2
idem libro ad C. Oppium 7, 9
Æſchylus ἐν τῷ πυρφόρῳ Προμηθεῖ 13, 17
Æſchines in oratione qua Timarchum de impudicitia accuſavit 18, 3
Æſopus Phryx in Apologis 2, 29
L. Afranius togatarum ſcriptor in togata 20, 6
idem in Conſobrinis 15, 13
idem in togata. Sello 13, 8
in togata. Titulus 10, 11
A. Albinus hiſtoriæ libro primo 11, 8
Alcæus in poëmatis 17, 11
Alexander Ætolus 15, 20
Alexander Magnus epiſtola ad Ariſtotelem 20, 5
Alexis Comicus 2, 23. 4, 11
idem in comœdia, quæ, Pythagoræ vita, inſcribitur 4, 11
Alfenus Varus libro Digeſtorum XXXIV, *Conjectaneorum ſecundo* 6, 5
Anacreon 19, 9
Andronicus philoſophus 20, 5
Annæus Cornutus commentario in Virgilium 2, 6
idem de figuris ſententiarum libro ſecundo 9, 10
L. Annæus Seneca ad Lucilium epiſtolarum libro XXII. 12, 2
Annianus poëta 7, 7. 9, 10
Q. Antiſtius Labeo 1, 12. 15, 27
idem commentariis ad XII *tabulas* 1, 12. 20, 1
idem libro de duodecim tabulis ſecundo 7, 15

idem libris ad edictum prætoris 13, 10
idem libro ad edictum prætoris quarto ibid.
idem libris poſterioribus ibid.
idem ad edictum ædilium curulium 4, 2
Antiſthenes Socraticus 9, 5
Apollodorus 2, 23
idem in Chronicis 17, 4
Appion Pliſtonices 6, 8
idem in Ægyptiacis 5, 14. 10, 10
idem libro Ægyptiacorum quinto 51, 4. 7, 8
Ariſtarchus Grammaticus 2, 25
Ariſteas Proconneſius 9, 4
Ariſtides Samius 3. 10
Ariſto J. C. 2, 18
Ariſtophanes 1, 15. 13, 23. 20, 11
idem in comœdia Ἀκαλὲς 19, 13
idem ἐν ταῖς προτέραις Θεσμοφοριαζούσαις 15, 20
Ariſt. 2, 12. 22, 3. 11, 16. 10, 2. 15, 26. 19, 2, 5
idem libro de animalibus ſexto 13, 7
idem epiſtola ad Alexandrum Magnum 20, 5
idem libro περὶ μνήμης 7, 6. 8, 7
idem libris problematum 1, 11. 2, 30
idem problematibus Acroamaticis 20, 5
idem Encyclis 20, 4
idem Exotericis 20, 5
idem problematibus Phyſicis 19, 4. 5, 6
idem Problematum ſeptimo 3, 6
Ariſtoxenus in libro de Pythagora 4, 11
Arrianus in diſſertationibus Epicteti 17, 19. 19, 1
idem libro ſecundo 1, 2
Q. Aſconius Pedianus 15, 28
M. Aſinius Pollio epiſtola ad Ciceronem 1, 22
idem epiſtola ad Plancum 10, 26
C. Ateius Capito 12, 2, 24. 10, 20
idem in conjectaneis 2, 24. 20, 2
idem conjectaneorum libro nono, qui eſt de judiciis publicis 4, 14. 10, 6
idem conjectaneorum CCLIX. 14, 7, 8
idem in epiſtola quadam 13, 12
idem libro de jure pontificio quinto 4, 6
idem de officio Senatoris 4, 10
L. Attius 14, 1
idem Atreo 13, 2

idem

idem Didaſcalico primo 3, 11
idem Neoptolemo 13, 3
idem Pelopidis 2, 6
idem Pragmaticis 20, 3
idem Sotadicorum primo 7, 9
M. Attius Pl. 4, 7. 18, 12. 19, 8
idem in comœdia 1, 7
idem Amphitryone 1, 7
idem Aſinaria 1, 22. 7, 17. 18, 12
idem Aſtraba 11, 7
idem Aulularia 3, 14. 7, 9
idem Bacchidibus 3, 14
idem Bœotia 3, 3
idem Caſina 1, 7
idem Ciſtellaria 3, 16
idem Clitellaria 7, 7
idem Epidico 4, 6, 17
idem Ephitaphio ſuo 1, 21
idem Freto 3, 3
idem Menæchmis 3, 14. 18, 9
idem Milite glorioſo 15, 15
idem Moſtellaria 20, 6
idem Nervolaria 3, 3
idem Perſa 5, 21
idem Pœnulo 13, 28
idem Pſeudolo 20, 6
idem Rudente 9, 12
idem Sticho 7, 17
idem Trigeminis 7, 9
idem Trinummo 17, 6
idem Truculento 13, 21
D. Auguſtus epiſt. ad Caium nepotem 15, 7
idem in epiſtolis 10, 24
P. Aurelius Opilius in libro primo Muſarum 1, 25

B.

Bacchilides 20, 7
Brutus 17, 7

C.

Cæcilius Gallus libro ſecundo de verborum ſignificatione, quæ ad jus pertinent 16, 5
Cæcilius Statius 5, 6
idem Chryſio 7, 17
idem Hypobolymæo Æſchino 15, 14
idem Plocio 2, 23. 3, 16
idem Polumenis 11, 7
idem Subditivo 15, 9
idem Synariſtuſis 15, 15
idem triumpho 7, 7
Cœlius 10, 1
idem hiſtoriarum libro ſecundo 10, 24
Cælius Sabinus J. C. 7, 4
idem libro de edicto ædilium curulium 4, 2
Cæſellius Vindex 9. 14. 18, 11
idem in commentariis Antiquarum lectionum 2, 16. 3, 16. 7, 2. 11, 15. 20, 2

Callimachus 4, 11
C. Calvus 19, 9
idem in poëmatis 9, 12
Cares 5, 2
Carneades 17, 15
Q. Caſſius primo Annalium 17, 21
Chryſippus 11, 12
idem libro περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς 14, 4
idem libro περὶ προνοίας *quarto* 6, 1, 2
L. Cincius Alimentus, de re militari libro tertio 16, 4
idem libro quinto ibid.
idem libro ſexto ibid.
Q. Claudius Quadrigarius 5, 21
idem annali primo 1, 25. 2, 19. 7, 11. 9, 13; 14. 17, 2
idem Annali tertio 1, 16. 3, 7, 8
idem quinto 5, 17
idem ſexto 2, 2. 17, 13
idem octavo 17, 13
idem undecimo 13, 18
idem tertiodecimo 13, 27
idem duodeviceſimo 1, 7
idem undeviceſimo 9, 1. 10, 1. 15, 1. 20, 6
idem uno & viceſimo 10, 13
idem viceſimo tertio 10, 13
idem centeſimo & quinquageſimo 1, 7
Clearchus 4, 11
Cloatius Verus in libris verborum à Græcis tractorum 16, 12
idem libro quarto ibid.
P. Cornelius Pauli F. Scipio Africanus in oratione, quam dixit in cenſura, quum ad majorum mores populum hortaretur 4, 20. 5, 19
idem in oratione pro ſe contra Tib. Aſellum de multa ad populum 7, 11
idem in oratione contra P. Sulpicium Gallum 7, 12
idem in quinta oratione contra Claudium Aſellum 2, 20
L. Cornelius Sulla Rerum geſtarum libro ſecundo 1, 12. 20, 6
Cornelius Nepos 17, 21
idem in primo Chronicorum ibid.
idem primo librorum de vita Ciceronis 15, 28
idem de viris illuſtribus 1, 18
idem libro exemplorum quinto 7, 18
Crates 2, 25
Critolaus peripateticus 9, 5. 11, 9
Cteſias 9, 4

D.

DEmocritus 5, 15
idem de vi & natura chamæleontis 10, 12
idem περὶ λοιμῶν ἢ λοιμικῶν καιρῶν 4, 13
Demoſthenes 2, 27. 10, 19
idem in orationibus 9, 3
idem oratione ὑπὲρ στεφάνου 13, 1
Dicæarchus 4, 11
Diodorus Cronus 11, 12
Dioxippus Socraticus 17, 11

E.

ELis grammaticus vetus in commentariis 13, 14
Empedocles in carmine 4, 11
Q. Ennius 7, 9. 7, 12. 9, 4. 10, 1. 12, 2. 13, 19. 17, 17. 18, 9. 19, 8
idem in Annalibus 2, 26. 3, 14. 6, 6. 10, 29. 16, 10
idem libro primo 6, 6. 9, 13, 14. 13, 21
idem libro tertio 1, 22
idem libro ſeptimo 12, 4. 18, 5
idem libro octavo 20, 10
idem libro duodecimo 17, 21
idem libro tertiodecimo 7, 2. 18, 2
idem libro quartodecimo 2, 26. 10, 25
idem libro ſextodecimo 9, 14
idem libro duodeviceſimo 13, 19
idem in Achille 4, 17
idem in Alexandro 6, 5
idem in Cteſiphonte 6, 16
idem in Erechtheo ibid.
idem in Hecuba 11, 4
idem Iphigenia 19, 1, 10
idem in Menalippa 5, 11
idem in Neoptolemo 5, 15, 16
idem in Phœnice 7, 17
idem in Scipione 4, 7
idem in Satyris 2, 29. 7, 9, 12. 18, 2
Ephorus hiſtoricus 3, 11
Epicharmus 1, 15
Epicurus 2, 6, 8. 5, 15, 16. 9, 5
Epictetus 1, 21. 17, 19
idem libro quinto διαλέξεων 19, 1
Eraſiſtratus 17, 11
idem libro primo διαιρέσεων 16, 3
Erucius Clarus epiſtola ad Sulpicium Apollinarem 13, 16
Euripides 1, 15. 7, 3. 13, 17. 17, 4. 23, 7
idem Bacchis 13, 17
idem in tragœdia εἰνὼ 13, 17
idem in Hecuba 11, 4

Eupolis 1, 15
Euclides 1, 20

F.

M. Fabius Pictor libro annalium primo 1, 12. 10,15
idem libro quarto 5, 4
Favorinus 1,1,9. 8,10,12
idem in oratione quum legem Liciniam de ſumtu minuendo ſuaſit 15, 8
idem in περὶ Πυῤῥωνείων τρόπων 11, 5
Feneſtella 15, 28
Furius poëta 18, 11

G.

G*Abius Baſſus in Commentariis* 3, 9
idem libris de origine vocabulorum & verborum 3, 19. 5, 7
idem libro tertio de origine vocabulorum 2, 4
idem libro ſeptimo 11, 17
Gallus Aſinius 17, 1
Cn. Gellius 8, 14
idem in annalibus 18, 12
idem annali tertio 13, 21

H.

D. Hadrianus oratione quam in ſenatu de Italicenſibus habuit 16, 13
Hegeſias 9, 4
Helvius Cinna in poëmatis 9, 12. 19, 9, 13
Heraclitus Epheſius 20, 10
Hermippus 3, 33
Herodotus in hiſtoriis 1, 11. 5, 9. 8,4.16,19. 17, 8. 18, 2
idem hiſtoriarum primo 3, 10
idem libro tertio 13, 7
idem libro quarto 16, 11
Heſiodus 1, 15. 4, 5
Hierocles Stoïcus 9, 5
Hippocrates 17,11. 19, 2
idem libro περὶ τροφῆς 3, 16
Homerus 1, 11, 15. 2, 6, 21, 22, 26, 30. 3, 10, 16. 5, 9. 6, 2, 6. 7, 20. 9, 9, 10. 12, 1. 13, 1, 7, 19. 23, 25. 14, 6. 15, 3, 6. 16, 12. 17, 38. 18, 19. 20, 7
Q. Horatius Flaccus 2, 22
Q. Hortenſius 19, 9
Hypſicrates grammaticus libris ſuper his quæ à Græcis accepta ſunt 16, 12. 19, 2

I.

C. Julius Cæſar 7, 9
idem in libris Analogicis ad M. Ciceronem 19, 18
idem in Anticatone 4, 16

idem

idem libro de Analogia primo 1, 10
idem libro de Analogia ſecundo 9, 14
idem in Dolabellam actionis tertio 4, 16
idem in epiſtolis ad C. Oppium & Cornelium Balbum 17, 9
idem in oratione pro Bithynis 5, 13
idem in ſuaſione rogationis legis Plautiæ 13, 3
Julius Higinus 6, 6. 10, 16
idem commentariis in Virgilium 1, 21. 5, 8
idem in exemplis 10, 18
idem de vita & rebus Africani 7, 1
idem libro de vita rebuſque illuſtrium virorum ſexto 1, 14
idem de Virgilio libro quarto 16, 6
Julius Modeſtus ſecundo quæſtionum confuſarum 3, 9
Junius 14, 8
Iſigonus Nicaenſis 9, 4

L.

D. Laberius 8, 15. 17, 14
idem in Anna Perenna 16, 7
idem in Alexandrea ibid.
idem in Cacomemnone ib.
idem in Catulario 7, 9
idem in Coloratore ibid.
idem in Compitalibus 16, 7, 9
idem in Cophino 16, 7
idem in Fullonica ibid.
idem in Fullone ibid.
idem in Gemellis 1, 7
idem in Gallis 7, 9
idem in Lacu Averno 11, 15
idem in mimis 16, 7
idem in mimo primo, qui eſt Salinator 3, 12
idem in mimo, qui eſt, Scriptura 3, 18
idem in natali 16, 7
idem in Necyomantia 16, 7. 20, 9
idem in Reſtione 10, 17. 16, 7
idem in Saturnalibus 16, 7
idem in Sororibus 9, 12
idem in Staminariis 16, 7
Lælius Felix ad Q. Mucium libro primo 15, 7
Læneus Pompeii libertus 17, 16
Lævius 19, 9
idem in Alceſti 19
idem in Erotopægniis 2, 24
idem in Proteſilaodamia 12, 10
Largius Licinius in libro qui Ciceromaſtix 17, 1
P. Lavinius libro de verbis ſordidis 20, 11

C. Licinius Imbrex in fabula Neæra 13, 21
Licinius Mucianus 9, 4
L. Livius Andronicus in odyſſea 7, 7. 3, 16
idem odyſſeæ libro primo 18, 9
C. Lucilius 1, 3. 2, 24. 3, 14. 4, 15. 7, 3. 8, 5. 9, 14. 16, 5. 18, 5. 20, 8
idem primo ſatyrarum 10, 20
idem tertio 1, 16. 16, 9
idem quinto 18, 8
idem ſeptimo 9, 14
idem nono 1, 16
idem undecimo 4, 17. 11, 7
idem libro quintodecimo 1, 16. 4, 17. 9, 14
idem libro ſexto decimo 4, 1
idem viceſimo ibid.
T. Lucretius Carus 5, 15. 7, 3. 12, 10. 13, 19. 16, 5
idem libro quarto 1, 21. 10, 26

M.

MAnilius 17, 7
Maſſurius Sabinus 3, 16. 5, 6, 19. 10, 15. 11, 18. 14, 2
idem Memorialium primo 6, 7
idem libro ſeptimo 4, 20
idem libro undecimo 5, 6
idem in commentariis de indigenis 4, 9
idem libris juris civilis
idem libro ſecundo 4, 1. 2, 11, 18
idem libro tertio 5, 13
idem libro de furtis 11, 18
Cn. Matius in mimiambis 10, 14. 15, 25. 20, 9
idem iliados ſeptimo 6, 6
idem iliados uno & viceſimo 9, 14
idem iliados tertio & viceſimo 9, 14
idem de auſpiciis libro primo 13, 14
Memmius 19, 9
Menander 2, 23. 17, 4
idem Plocio 2, 23. 3, 16
Q. Metellus Numidicus in epiſtola quam quum in exilio eſſet ſcripſit ad Cn. & L. Domitios 15, 13. 17, 2
idem in libro accuſationis in Valerium Meſſalam tertio 15, 14
idem in oratione adverſus Manlium T R. P L. 6, 11
idem in oratione de triumpho ſuo 12, 9
idem in oratione, quam in cenſura dixit ad populum de ducendis uxoribus 1, 6
Q. Mucius Scævola 4, 1
idem de jure civili libro ſexto-

ſextodecimo 7, 15
Q. Mucius Scævola filius 17, 7
Q. Mucius Scævola pater ibid.
Muſonius 16, 1. 18, 2

N.

Cn. Nav. 1,24. 6,8. 8,13
idem libris ſive carmine belli Pœnici 5, 12. 17, 21
idem in Heſiona 10, 25
idem in Tryphallo 2, 19
Neratius libro de nuptiis 4,4
P. Nigidius Figulus 2, 26. 3, 10. 4, 16. 5, 21. 8, 14. 10, 11. 11, 11. 13, 10. 18, 4. 14, 1
idem Augurii privati libro primo 6, 6
idem de animalibus libro ſecundo 7, 9
idem de extis 16, 6
idem de vento libro ſecundo 2, 22
idem de Virgilio libro quarto 16, 6
idem commentariis grammaticis 5, 2. 9, 12. 10, 4. 12, 14. 13, 6. 15, 3. 17, 13. 19, 14
idem libro undecimo commentariorum 4, 9
idem viceſimo tertio 17, 7
idem viceſimo quarto 13, 24
idem in undetriceſimo 10, 5
Novius in Ligartaca 15, 13
idem in Atellana Parcus 17, 2

O.

ONeſicritus 9, 4
C. Oppius de vita & rebus Africani 7, 1

P.

M. Pacuvius 1, 24. 2, 26. 13, 8. 14, 1
idem Anchiſa 4, 17
idem Atreo 13, 2
idem Niptra 13, 28
idem Paulo 9, 14
Pamphila commentario undecimo 15, 23
idem commentario vigeſimo nono 15, 17
Panætius philoſophus libro ſecundo de officiis 13, 28
Parthenius poëta 13, 25
Pericles Athenienſis 1, 3
Philemo 17, 4
Philippus Macedo epiſtola ad Ariſtotelem 9, 3
Philiſtion Locrus 17, 11
Philochorus 3, 11. 15, 20
Pindarus 17, 10. 20, 7
L. Piſo Frugi Annalium primo 11, 14
idem annali ſecundo 15, 29
idem annali tertio 6, 9

Plato 6,13. 5,15,16. 6, 18,7. 9, 5. 17, 11, 12. 18, 2. 19, 11
idem de legibus 20, 1
idem libro primo 15,2
idem libro ſecundo ibid.
idem de optimo ſtatu reipublicæ 14, 3
idem Gorgia 6,14. 10,22
idem Parmenide 6, 13
idem in Prothagora 5, 3
idem Sympoſio 17,20
idem Theæteto 13,17
C. Plinius Secundus in hiſtoria naturali 17, 15
idem libro ſeptimo 3, 16. 9, 4
idem libro decimo 13,12
idem libro vigeſimo octavo 13, 12
idem libris Studioſorum 9,16
Plutarchus 3, 5. 17, 11
idem commentario in Heſiodum quarto 20, 8
idem de Homero libro primo 4, 11
idem libro ſecundo 2, 8, 9
idem in Sympoſiacis 4, 11. 17, 11
idem libro octavo 3, 6
idem Ὅ πόσῃ ψυχῶν καὶ σωμάτων ἀνθρώποις περὶ εὐφυΐαν καὶ ἀρετὴν διαφορά 1, 1
idem περὶ ἀοργησίας 1, 26
idem περὶ πολυπραγμοσύνης 11,16
idem περὶ ψυχῆς *primo* 1, 3. 15, 10
Polybius 7,14
Polyſtephanus 9,4
L. Pomponius Atellanarum ſcriptor in Æditumis 12, 10
idem in Gallis Tranſalpinis 16, 6
idem in Mævia 10, 14
idem, Parcus 3, 17
idem in Porcetra 18, 6
M. Porcius Cato 2,17. 4, 9,12. 5,21. 13,22. 16, 12. 19,10. 18, 7
idem in carmine de moribus 11, 2
idem libro de agricultura 3, 14
idem libro de falſis pugnis 10, 3
idem quæſtionum epiſtolicarum libro primo 7, 10
idem libro de re ruſtica 10,26
idem libro de re militari 7,4
idem Originibus 3,7. 10, 24. 18,12
idem Originum primo libro 1, 16
idem ſecundo libro 17, 13
idem in tertio libro 2, 22. 17, 13
idem libro quarto 2, 19, 28. 5, 21. 10,1,11. 1,3
idem quinto 7, 3. 11,3. 15, 9. 15, 13

idem ſexto 20, 5
idem ſeptimo 13, 23
idem in orationibus 13, 23
idem oratione de præda dividunda 11, 18
idem in oratione ad milites contra Galbam 1, 23
idem de Achæis 2, 6
idem de ædilibus vitio creatis 13, 16
idem contra Turium 10, 24
idem contra Tiberium exſulem 2, 14
idem de bello Carthagi-nienſi 9, 14
idem de dote 10, 23
idem de decem hominibus 13, 23
idem de conſulatu ſuo 4, 17
idem de Carthaginienſibus 3, 14
idem de Luſitanis contra Ser. Galbam 1, 12, 13, 23
idem de ſacrilegio commiſſo 7, 22
idem de re Floria 9, 12. 10, 13
idem pro Ptolemæo contra Thermumi 18, 9. 20, 11
idem de ſuis virtutibus 16, 14
idem in M. Fulvium apud Cenſores 5, 13
idem in Lentulum apud Cenſores 5, 13
idem in L. Veturium 17, 2
idem in ſuaſione legis Voconiæ 7, 13. 17, 6
idem ne veteri ſit imperium ubi novus venerit 20, 2
idem in oratione quam dixit Numantiæ apud equites 16, 1
idem pro L. Turio contra Cn. Gellium 14, 2
idem pro Rhodienſibus in ſenatu 7, 3. 13, 23
idem pro ſe contra C. Caſſium 10, 14
idem Si ſe Cælius T. R. P. L. appellaſſet 1, 15
Porcius Licinius 17, 21. 19, 9
Poſidius 2, 13
Pythagoras 6, 2

Q.

C. Quintius Atta in Ædilicia 7, 9
idem Conciliatrice. ibid.

R.

Rutilius 7, 14

S.

SAbinus nterpres Hippocratis 3, 16
C. Salluſtius Criſpus 1, 15. 2, 17. 4, 17. 9, 11. 10, 7, 21. 15, 13.

idem Catilina 3, 1. 4, 15. 7, 17. 9, 11. 10, 6
idem in hiſtoriis 2, 27. 15, 13. 17, 18
idem in hiſtoria prima 9, 12. 10, 26
idem in hiſtoria ſecunda 10, 20. 13, 28
idem hiſtoria quarta 18, 4
idem Jugurtha 1, 22. 9, 14. 16, 10
Sappho 20, 7
Sedigitus Vulcatius libro de poëtis 15, 24
C. Sempronius Aſellio 1, 13
idem rerum geſtarum libro primo 5, 18
idem libro quarto 13, 3
idem libro quinto 2, 13
idem libro tertiodecimo 4, 9
idem libro quartodecimo 13, 20
C. Sempronius Gracchus in oratione contra P. Popilium 11, 13
idem quum ex Sardinia rediit ad populum in concione 15, 12
idem de legibus promulgatis 9, 14. 10, 3
idem de Q. Popilio circum conciliabula 1, 7
idem in diſſuaſione legis Aufeiæ 11, 10
Ser. Claudius commentario 13, 21
Ser Sulpicius in reprehenſis Scævolæ capitibus 4, 1
idem de ſacris deteſtandis libro ſecundo 6, 12
idem epiſtola ad Varronem 2, 10
idem libro de dotibus 4, 3, 4
idem ad edictum ædilium Curulium 4, 2
Sinnius Capito epiſtola ad Pacuvium Labeonem, plura non pluria dici debere 5, 21
idem in litteris ad Clodium Tuſcum 5, 20
L. Siſenna hiſtoriarum quarto 11, 15
idem hiſtoriarum ſexto 9, 14. 12, 15
Socion in libro κέρας ἀμαλθείας 1, 8
Socrates 12, 9
Sophocles 12, 11
idem in tragœdia Αἴας ὁ Λοκρός 13, 17
idem in tragœdia Φυλοτίδες ibid.
C. Suetonius Tranquillus 15, 4
idem hiſtoriæ ludicræ libro primo 9, 7
Sulpitius Apollinaris 2, 16. 4, 17
idem in quadam epiſtola 15, 5
idem in epiſtola ad L. Clarum 13
P. Syrus mimographus 17, 14, 16

T. *Tau-*

T.

TAurus philoſophus in Gorgiam Platonis commentario primo 6,14
P. Terentius Afer 4, 16. 7, 7. 18, 12
idem Heautontimorumeno 4, 9
idem Phormione 20, 6
Q. Terentius Scaurus de erroribus Caſellii 11, 15
M. Terentius Varro 1, 20. 2,18,21,28.3,14.4,16. 5,21.7,14.9,9.10,7,27. 11,1,6.16,8.16,18.17, 4,21.18,9.19,10
idem de comœdiis Plautinis libro primo 3, 3. 17, 21
in libris de lingua Latina 7, 11
idem libris ad Marcellum de lingua Latina 8, 12
idem de lingua Latina ad Ciceronem libro ſexto 10, 21
idem libro octavo 2, 25
idem libro vigeſimoquarto 16, 8
idem de poëtis primo 1,24. 17, 21
idem libro de re ruſtica tertio 2, 20
idem de ſermone Latino ad Marcellum libro ſecundo 12, 6, 10
idem libro tertio 16, 12
idem in libris diſciplinarum 18, 15
idem libro quinto 10, 1
idem libris divinarum 16, 17
idem libro ſecundo 10, 15
idem libro ſeptimo 18, 12
idem decimoquarto 3,16. 15,30
idem in libro Pius, aut de pace 17, 18
idem epiſtolicarum quæſtionum libro quarto in litteris ad Oppianum 14, 7, 8
idem epiſtola ad Ser. Sulpicium 2, 10
idem Hebdomadum vel de imaginibus libro primo 3, 10, 11
idem libris ſive antiquitatibus rerum humanarum 11, 1
idem libro primo 13, 15
idem decimo quarto 1, 18
idem octavodecimo 1, 16
idem uno & viceſimo 11, 1. 13, 12, 13
idem viceſimoquinto 17,3
idem humanarum libro de bello & pace 1, 25
idem humanarum libro de diebus 3, 2
idem libro Iſagogico 14, 7
idem in logiſtorico Catus ſive de liberis educandis 4, 19. 20, 11
idem in Siſenna vel de hiſtoria 16,9

idem

idem Satyra Menippæa de officio mariti 1, 17
idem in Satyra, Neſcis quid ſerus veſper vehat 1, 22. 13, 11
idem Satyra Oreſtes ſive de inſania 13, 4
idem in Satyra Teſtamentum 3, 16
idem in libro Satyrarum qui eſt, Exdemetricus 19, 8
idem in Satyra Menippæa Ἱπποκύων 3, 18
idem Satyra ὑδροκφύων 13, 29
idem Satyra περὶ ἐδεσμάτων 7, 16. 15, 19
idem Satyra, δὶς παῖδες οἱ γέροντες 6, 5
idem Satyra σκιαμαχία 13, 21
Satyra τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον 13, 27
Theocritus Bucolicis 9, 9
Theodectes in tragœdia Mauſolus 10, 8
Theophraſtus 4, 1. 8, 6, 16, 15
idem libro primo de amicitia 1, 3. 7, 8
Theopompus 15, 20. 16, 15
Thucydides 1, 11. 17, 21
Timæus in Hiſtoria Græca de rebus pop. R. 11, 1
Timon in Sillis 3, 17
Tiro Tullius Ciceronis libertus 12, 3. 4, 10
idem epiſtola quadam 10, 1
idem epiſtola ad Q. Axium 7, 3
idem in pandectis 13, 9
de variis atque promiſcis quæſtionibus ibid.
de uſu atque oratione linguæ Latinæ ibid.
C. Trebatius 4, 2
idem de religionibus libro ſecundo 6, 12
C. Tuditanus 6, 4
idem in commentario tertiodecimo 13, 14
M. Tullius Cicero 1, 11, 15. 2, 17. 7, 9. 8, 6. 10, 3, 18. 11, 2. 13, 15, 19. 20, 6
idem epiſtolarum ad Atticum libro nono 4, 9
idem epiſtolarum libro ad Ser. Sulpicium 12, 13
idem epiſtolarum libro ad Plancum 1, 22
idem de divinatione libro primo 4, 11. 15, 13
idem de fato 6, 2
idem de finibus libro ſecundo 15, 13
idem de gloria libro ſecundo 15, 6
idem de jure civili in artem redigendo 1, 22
idem in libro qui inſcribitur laus Catonis 13, 18
idem Lælio ſive de amicitia 1, 3. 17, 5
idem in Oratore 18, 7. 15, 3

idem de Oratore libro primo 1, 15
idem libro ſecundo 4, 8
idem Oeconomico 15, 5
idem in libris de republica 12, 2
idem libro ſecundo 1, 22
idem ſexto 6, 16
idem de accuſatore conſtituendo 4, 9. 13, 23
idem Antoniana prima 13, 1
idem ſecunda 1, 22. 7, 11, 13, 20
idem ſexta 1, 16
idem contra concionem Q. Metelli 18, 7
idem contra Rullum de lege Agraria 13, 23
idem in diſſuaſione legis Agrariæ 6, 16
idem in Maniliana de imperio Cn. Pompeii 1, 7
idem Miloniana 1, 16
idem pro A. Licinio 6, 16
idem pro M. Cælio 17, 1
idem pro Cluentio 16, 7
idem pro Cn. Planco 1, 4. 9, 12
idem pro C. Rabirio 12, 3
idem pro Sex. Roſcio 9, 14
idem pro P. Seſtio 9, 16. 12, 13
idem pro P. Sulla 6, 16
idem de provinciis Conſularibus 3, 16. 15, 5
idem in L. Piſonem 12, 23
idem in Verrem 12, 10
idem in Verrem actionis ſecundæ primo 6, 16
idem oratione ſecunda 13, 19
idem tertia 12, 13
idem quarta 2, 6
idem quinta 1, 7. 13, 19

V.

Q. Valerius Antias 3, 8. 5, 21. 6, 8. 7, 19
idem hiſtoriarum duodecimo 7, 19
idem quarto & viceſimo 1, 7
idem quadrageſimoquinto 7, 9
idem ſeptuageſimoquinto ibid.
Valerius Æditμus 19, 9
Q. Valerius Catullus 6, 16. 7, 20. 19, 9
Valerius Maximus factorum & dictorum memorabilium libro octavo 12, 7
M. Valerius Meſſala Augur 13, 14
Valerius Probus 1, 15. 7, 7, 9. 15, 30
idem commentario de occulta litterarum ſignificatione C. Cæſaris 17, 9
idem epiſtola ad Marcellum 4, 7
C. Valgius Rufus de rebus per epiſtolam quæſitis libro ſecundo 12, 3

Velius

Velius Longus in commentario de uſu antiquæ loquutionis 18, 9
P. Virgilius Maro 1, 22. 2, 3, 6, 22, 26. 3, 2. 4, 1, 16, 17. 5, 8, 12. 6, 6. 7, 12, 17, 20. 8, 5. 9, 9, 10, 11, 14. 10, 11, 29. 12, 1. 13, 19, 25. 15, 13. 17, 10. 20, 1
idem in Bucolicis 9, 9
idem in Georgicis 1, 21, 22. 4, 16. 18, 5
idem libro primo 13, 19
idem Æneidos libro primo 10, 16
idem ſecundo 2, 3
idem tertio 13, 19
idem quarto 13, 1
idem ſexto 2, 16. 4, 17. 10, 16. 16, 5
idem ſeptimo 16, 6
idem decimo 13, 19
M. Verrius Flaccus 16, 14. 18, 7
idem de obſcuris Catonis 17, 6
idem rerum memoria dignarum libro primo 4, 5
idem de verborum ſignificatione libro quarto 5, 17, 18

X.

XEnophanes 3, 11
Xenophon in Cyripædia 14, 3
idem in commentariis dictorum & factorum Socratis ibid.

Z.

Zeno 9, 5. 17, 35

LEGUM

ET

ALIORUM MONUMENTORUM,

Itemque incertorum ſcriptorum

INDEX.

ANnales antiqui 1, 19. 2, 11. 3, 15. 6, 7. 9, 11
Annales Maximi libro undeviceſimo 4, 5
Libri veterum memoriarum 5, 5. 10, 27
Monumenta hiſtoriæ Græcæ 10, 17, 18. 7, 9. 17, 15
Hiſtoria rerum Pœnicarum 17, 9
Scriptores temporum Auguſti 10, 12
Liber commentarius de familia

milia Porcia 13, 18
Libri de vita P. Scipionis Africani 3,4
Laudationes funebres 13,18
Leges duodecim tabularum 9,7.8,1.11,18.15,13. 16,10.17,12.20,1,10
Lex Æmilia ſumptuaria 2, 24
Lex Antia ibid.
Lex Ateria 11, 1
Lex Atinia 17,7
Lex Cornelia 2, 24
Lex Ebutia 16, 10
Lex Fannia 2, 24
Lex Horatia 6, 7
Lex Hortenſia 15, 27
Lex Licinia 2, 24. 15, 8. 17, 21. 20, 1.
Lex Julia de Judiciis 14,2
Lex Iulia ſumptuaria 2,24
Lex Julia de donanda civitate univerſo Latio 4, 4
Legis Juliæ caput ſeptimum 2, 15
Leges Numæ regis 4,3
Lex Sempronia 10, 3
Leges Solonis 11, 18
Decretum D. Hadriani 3, 16
Decretum ſenatus de mutitatione 2, 24
Decreta Tribunicia 7, 19
Senatuſconſultum de Philoſophis & rhetoribus Latinis 15, 11
Senatuſconſultum vetus, quod haſtæ Martiæ moviſſent 4, 6
Edictum Ædilium curulium de mancipiis 4, 2
Edictum perpetuum 10,15
Edictum Conſulum de comitiis centuriatis 13, 14
Edictum cenſorium de coërcendis rhetoribus Latinis 15, 11
Edicta veterum prætorum 11,17
Edictum tralaticium conſulum 3, 18
Libri ſacerdotum P. R. 13, 21
Libri de Auſpiciis Augurum P. R. 13, 14
Lex compitalium concipiendorum 10, 24
Lex Cenſoria 4, 20
Lex belli indicendi 16, 4
Lex jusjurandi militaris ibid.
Lex Arrogationis 5, 19
Lex Veſtalis virginis capiendæ 1, 12

FINIS.

Memineris, lector, hoc in indice ita ſcriptores laudari & vetera monumenta, ut in uno unius libri capite idem ſcriptores ſæpius reperiantur, item legum XII *tab. aliarumque plura capita, cujus te monitum volumus.*

IN-

INDEX
RERUM & VERBORUM

In A. Gellio memorabilium.

Prior numerus librum, poſterior capita libri deſignat.

A*Bluvium* apud Laberium 16, 7
Abnoctandi jus 13, 12
Abſolute poſita quædam 1, 21
Academici ut à Pyrrhoniis differant 11, 5
Acca Larentia qualis fuerit, quæque illi ſacra conſtituta 6, 7
Accentiunculæ 13, 6
Accipitret quid Levio 19, 7
Accius poëta quando floruerit 17, 21
Accii & Pacuvii poëtarum colloquium 13, 2
Acerbitas & acerbitudo; Acritas & acritudo 13, 3
Acetum cur haud fere umquam congelaſcat 17, 8
Achæi pugnam, taciti ineunt 1, 11
Acies Romanorum ut inſtrui ſolita 10, 9
Acii, ſecundo caſu 9, 14
Acina, apud Catullum 7, 20
Actiones rei uxoriæ in urbe Roma ante Carvilianum divortium nullæ 4, 3
Actito, frequentativum ab ago, quemadmodum prima pronuncietur ſyllaba 9, 6
Actuariæ naves 10, 25
Ad, præverbium quando acuatur 17, 7
Addicti à prætore debitores creditoribus ut tractati & habiti 20, 1
Addictam ſuam Plautus in piſtrino ſcripſit 3, 3
Adhæſe loqui 5, 9
Adjunctum dialecticum 16, 8
Admiratio magna non parit verba, ſed ſilentium 5, 1
Admodum, *adprobe*, *affabre* & ſimilia ubi acuantur 7, 7
Adoptio quid, & ut ab arrogatione differat; qui poſſint adoptare & adoptari 5, 15
Adoptivus filius utrum adoptatori inter præmia

mia patrum proſit. *ib.*
Adprimus 7, 7
Adprobus quid ſignificet *ibid.*
Adverbia in *im.* 12, 15
Advertere navem 16, 6
Adultera uxor deprehenſa à marito impune occiditur 10, 23
Adulterio & adulteritas apud Laberium 17, 7
Æacus Jovis filius 15, 25
Æſchines acerrimus prudentiſſimuſque orator 18, 3
Æſchylus Euripide antiquior 13, 7
Quo tempore Athenis poëta celebris fuerit 17, 21
Ædepol, muliebre juramentum 11, 6
Ædes ſacræ non omnes templa ſunt 14, 7
Val. Æditui venuſtiſſimi verſus 19, 9
Æditumus, qua forma dictum 12, 10
Æditumus, Pomponii Atellana *ibid.*
Æditums, novum verbum *ibid.*
Æditunentes, apud Lucretium *ibid.*
Ægles Samius athleta 5, 9
Ægyptia lens 17, 8
Ægyptiacorum librorum numerus & interitus 5, 9
Ægyptus antea Aëria dicta 14, 6
L. Ælius Stilo ſui temporis doctiſſimus 10, 21. magiſter Varronis 1, 18. 16, 8. ejus ſententia de numero Plautinarum comœdiarum 3, 3
Ælurorum oculi ad vices lunæ aut ampliores fiunt aut minores 20, 8
Q. Æmilius Papus cenſor 17, 21
Ænigma 12, 6
Cn. Domitius Ænobarbus cenſor 15, 11
Æquinoctium in ſeptimo ſigno Zodiaci 3, 10
Ærarii 4, 20
Aër fulva, apud Ennium 13, 19
Æris confeſſi judicatis quot juſti dies ex XII tabulis 20, 1
Æruſcare 9, 2
Æruſcatores 4, 7
Æs confeſſum, in XII tabulis 15, 13
Æſopi apologus 2, 29
Ætatium fines 14, 28
Ætnæ conflagratio 17, 10
Affatim, quem accentum habeat 7, 7
Affecta, quæ veteres dixerint 3, 16
Affectum negotium 15, 5
Afri-

Africus ventus 2,22
Agendi verba in patiendi formam mutata 18,12
Agere cum populo, & concionem habere ut differant 13, 15
Agnis caprino lacte alitis lana durior 12, 1
Men. Agrippa conſul 17, 21
Agrippæ campus 14, 5
Agrippa qui? 16,16
Aius deus 16, 17
Alæ exercitus cur ita dictæ 16,4
Alba linea, proverbium 20, 11
Albania profert homines in pueritia caneſcentes; item plus cernentes per noctem quam per diem 9, 4
A. Albinus res Romanorum Græce conſcripſit, quidque de eo ſenſerit M. Cato 11, 8
Alce meretrix 4, 11
Alcibiades tibias à ſe inflatas oris deformitate pudefactus abjecit 15,17
Alexander Magnus quando natus; quando regnum adeptus, & quot annis natus obierit 17, 21
Alexander Moloſſus quando in Italiam venerit 17, 21
Alexandri & Scipionis Africani ſuperioris comparatio 6, 8
Alexandri ad Ariſtotelem epiſtola Latine verſa 20, 5
Allegatus pro *allegatio* 13, 20
Alpheni J.C. in verbis aliquot veteribus explicandis errores 6, 5
Alucinari 16, 12
Alveolo ludere 14,1
Aluminis vis in igne depellendo 15, 1
Amata, prima virgo Veſtalis 1, 12
Ambitioſus 9, 12
Amicitia ad quid expetenda 17, 5
Amicei, numero plurali 13, 24
Amici diffidentes ut reconciliandi 1, 3
Amici utilitatis cauſa quatenus delinquendum 1, 3
Amicus ſuperioris quali ingenio eſſe debeat ex Ennii ſententia 12, 4
Amorabundus, Laberio 15, 15
Amor noſtri & caritas innata nobis à natura 12, 5
Amoris atque odii affectiones intra quem modum coërcendæ 2, 3
Anacreontis ſenis verſiculi

culi lepidiſſimi 19,9
Anaxagoræ auditor Euripides 15, 20
Ancipitia vocabula 29,9
Androcli, ſervi viri conſularis ad pugnam venationis dati & leonis mutua recognitio memorabilis 5, 14
Androgyni 9, 4
Andronicus philoſophus 20, 5
Anna Perenna 13, 21
Annales quid, & ut differant ab hiſtoria 5, 18
Annianus 20, 8
Annianus poëta 7,7. 9,10
Annulum cur & Græci & Romani in eo digito geſtaverint, qui eſt in manu ſiniſtra minimo proximus 10, 10
Anticyra elleborum profert præſtantiſſimum 17, 15
Antiochus Aſiæ rex 7, 2
Antiſthenes Socraticus quid voluptatem eſſe dicat 9, 5
Antiſtitæ Ciceroni 13, 20
Antonius Julianus rhetor 15, 1. 18, 5
ejus in oratione Ciceronis pro Cn. Plancio de verbo immutato tenuis ſententia 1, 4
ejuſdem jocus in adoleſcentem rhetorem 9,15
quid illi reſponderit qui ei objiciebat quod Hiſpanus eſſet 19, 9
Antigenides tibicen 15,17
M. Antonius triumvir reipublicæ conſtituendæ 3, 9
Anuis, gignendi caſu 4,16
Apluda 11, 7
Apiaria 2, 20
Apollodori de Menandro verſus 17, 4
Appii Cæci filiæ cur multa dicta fuerit ab ædilibus plebei 10, 6
Appion Pliſtonices homo doctus, at venditator doctrinæ ſuæ 5,14. 6,8
Apirocalus 11, 7
Appius Claudius Caudex conſul 17, 21
Apprime 17, 2
Aquilius Gallus judex 15, 28
Aquilo 2, 22
Arbitrium judicii humani liberum 6, 2
Arbor felix 10, 15
Arboreta 17, 2
Arcera, in XII tabul. 20, 1
Arceſilaus philoſophus quid molli & delicato diviti reſponderit 3, 5
Archelaus Mithridati præfectus 15, 1
Archelaus rex 15, 20
Archilochus quo tempore floruerit 17, 21

Archytas Pythagoricus ſimulachrum columbæ è ligno commentus, quod volaſſe dicitur 10, 12
Arduum, Salluſtio quid 4, 15
Areopagitæ judices graviores 12, 7
Argentum purum putum 6, 5
Argumenta reciproca, quæ Græcis ἀντιςρέφοντα appellantur, quomodo fiant 5, 10
Argumenta qualia eſſe debeant 17, 5
Argyranche 11, 9
Arimaſpi 9, 4
Arion fidicen delphino vectus 16, 19
Ariſcon ex femina mas factus, antea Areſcuſa 9, 4
Ariſtarchus analogiam defenſitavit 2, 25
Ariſtippi dictum 19, 1
Ariſto J. C. 11, 18
Ariſtodemus actor fabularum 11, 9
Ariſtogiton 9, 2
Ariſtophanes comicorum facetiſſimus 13, 23
Ariſtophanes loquacitatem quibus vocabulis denotaverit 1, 15
Ariſtoteles Alexandri regis magiſter, ejuſque ad eum epiſtola Latine verſa 20, 5
diſciplinarum ejus quas tradebat diſcipulis partes *ibid.*
commentarii ejus acroamatici & exoterici *ib.*
quas diſciplinas promiſce, quas paucos tantum docuerit *ibid.*
ut ſucceſſorem ſibi elegerit 13, 5
quanti paucos Speuſippi libros emerit 3, 17
rei omnis humanæ peritiſſimus 19, 5
quando mortuus, & quando natus 17, 21
Ariſtoxenus muſicus 4, 11
Arma, multitudinis numero 19, 8
Arra 17, 2
Arrabo, quid Q. Claudio 17, 2
Arrogatio quomodo fiat: verba in ea ſollemnia, qui arrogari poſſint 5, 19
Arteria quid, ejuſque pulſus ad quid tangatur 18, 10
Artemiſia ut virum amaverit, ejuſque oſſa imbiberit 10, 18
Arvales fratres 6, 7
Arulator 16, 7
Aſelli Peſſenuntii 8, 16
Aſſentior, pro *aſſentio* 18, 12

Aſſes librarii, in XII tabulis 20, 1
Aſſiduus, quid in XII tabulis 16, 10
Atabulus ventus 2, 22
Ateius Capito publici privatique juris peritiſſimus 10, 20
Athenienſes quanto Megarenſium odio flagraverint 6, 10
quos tres philoſophos legatos ad Romanos miſerint, & quo illi uſi interprete 7, 14
quando Perſas, quando Lacedæmonios vicerint 17, 21
quid *diem* dixerint 3, 2
Athenis tibiis canere quando deſitum 15, 17
Athenis quantus librorum publicorum numerus ante clades Perſicas 6, 17
Atiniæ legis verba ut accipienda 17, 7
Atque, particula quam vim habeat, & quot ſignificationes 10, 29
Atrociores injuriæ 20, 1
Attica Αυλὴ 14, 6
Attici adſpirare amant 2, 3
Attilius Regulus ſerpentem oppugnat 6, 3
memorabilis de eo hiſtoria, quum à Karthaginienſibus captus eſſet 6, 4
quo genere mortis affectus ſit *ibid.*
Atypus, vitioſus in edicto 4, 2
Avaritiam non animum modo virilem, ſed corpus quoque ipſum effeminare quam ob cauſam Salluſtius dixerit 1, 3
Avarus, unde 10, 5
Avens, pro *libens* apud Levium 19, 7
Aventinus ex ſeptem urbis montibus cur ſolus extra pomœrium ſit 13, 14
idem à D. Claudio intra fines pomœrii receptus *ibid.*
Averruncus deus 5, 12
Aves *præpetes* apud Virg. 6, 6
infra *ibid.*
Aufero, &, *aufugio* quomodo ex *ab* præpoſitione compoſita 15, 3
Augures quas aves potiſſimum ſpectaverint 6, 6
D. Auguſtus linguæ Latinæ non neſcius 10, 24
Val. Corvino ſtatuam in foro poni curavit 9, 11
ancilla ejus quinque liberos enixa; ejuſque monumentum 10, 2

mature ut Græce expreſſerit 10, 11
ejuſdem ad Caium filium epiſtola 15, 7
Aure agreſti homo 13, 19
Aurum coronarium 5, 6
Aurum Tholoſanum 3, 9
Auſpicari magiſtratus quando ſoliti 3, 2
Auſpicia patriciorum maxima, & minora 13, 14
Auſter 2, 22
Autumna tempeſtas 19, 7
Autumo quid & unde; Nigidiique in eo error 15, 3
Axioma dialecticum quod Græci dicunt, quomodo à Latinis dictum fuerit 16, 2
Q. Axius familiaris Ciceronis, ad quem Tiro Tullius ſcripſit 7, 3

B.

BAbylonii quid *diem* dixerint 3, 2
Bagrada flumen 6, 3
Baculi 5, 3
Balbus, vitioſus in edicto 4, 2
Corn. Balbus 17, 9
Balliſta 6, 3
Balneæ Sitiæ 3, 1
Barbam ante ſenectutem veteres radebant 3, 4
Barbariſmus ante Auguſti ætatem non erat in uſu 13, 6
Barvaſculus advocatus 15, 5
Beata vita ſola virtute fit 18, 1
Bella conſulibus mandata 10, 15
Bellaria 13, 11
Bellum jubere 16, 4
Benefactum ſemper manet 16, 1
Beneficia quæ remuneranda 7, 3
Beneficus & liberalis quid M. Ciceroni 17, 5
Biantis de re uxoria ſyllogiſmum non videri ἀντιςρέφοντα 5, 11
Bibax & *biboſus*, qua ratione dicatur 3, 12
Bidentes hoſtiæ quid, & unde 16, 6
Bimæ hoſtiæ 16, 6
Bœotia antea Aonia dicta 14, 6
Bœotia comœdia Plauto adſcripta Aquilii eſſe dicitur 3, 3
Bona ſine malis non conſiſtunt 6, 1
Bonum eſſe quod naturalis ratio dictat 12, 5
Boryſthenes fluvius 9, 4
Boſphoricum mare congelaſcere 17, 8
Botulus, farcimen apud Laberium 16, 7

Bovina-

Bovinator 11, 7
Breviloquentia 12, 2
Bruma in ſeptimo ſigno Zodiaci fit à ſolſtitio 3, 10
Bruttiani decemviros flagro cædunt 10, 3
Magiſtratuum ſervi *ib.*
Bucephalus equus Alexandri quanti emptus: ſuperque eo hiſtoria memorabilis 5, 2
Bucephalon oppidum nomine equi ab Alexandro conditum 1, 2

C.

CAduceus & haſta duo ſigna belli & pacis 10, 27
Cæcias ventus 2, 22
Cæcilius poëta quo tempore floruerit 17, 21
loci ejus de Menandro expreſſi 2, 23
ejuſdem à Menandri de menſibus genitalibus opinione diſceſſio 3, 16
Sex. Cæcilius J. C. cum Favorino ſuper XII tabularum legibus diſſerit 20, 1
Cæcilius ſenator interpres trium philoſophorum ab Athenienſibus ad Romanos legatorum 7, 14
Q. Cædicii tribuni militum virtus, & præclarum facinus 3, 7
Cæli regiones quatuor 2, 22
Cælum an pluraliter dicatur 19, 8
de Cæneide & Ceneo cantilena 9, 4
Cæpe quam cum luna συμπάθειαν habeat 20, 8
Q. Cæpio conſul 15, 28
Tholoſam diripuit 3, 9
Cærimoniæ unde dictæ 4, 9
Cærites primi municipes 16, 13
Cærites tabulæ 16, 13
Cæruleus color 2, 26
C. Cæſar pontifex maximus 5, 13
gravis auctor linguæ Latinæ 1, 10
ſocer Pompeii 19, 8
quos in conſulatu, quem cum M. Bibulo geſſit, quatuor ſolos in ſenatu extra ordinem ſententiam rogaſſe dicatur, & quem ex illis quatuor primum 4, 10
Pharſalica ejus pugna victoriaque prædicta Patavii à ſacerdote Cornelio eo die quo fiebat 15, 18
Cæſellius Vindex non bene Furium poëtam reprehendit 18, 11
idem à Sulpicio Apollinare

linare reprehenſus in Virgiliani verſus enarratione 2, 16
reprehenſus inique à M. Scanro 11, 15
pudendus ejus error 7, 2
Cæſius color 2, 26
Caiæ Tarratiæ qui honores tributi, & quod una omnium feminarum *teſtabilis* dicatur 6, 7
Calabarriunculi, Laberio 16, 7
Calari 15, 27
Callimachus poëta Alexandriæ quando floruerit 17, 21
Calliſtratus orator Athenienſis 3, 13
Calorificus 17, 29
Camella apud Laberium 16, 7
Camillus dictator quando Veios ceperit 17, 21
Canes in Capitolio 7, 1
Canalicula 4, 20
Caninum prandium in ſatyra M. Varronis 13, 30
Cannabus 17, 3
Capi dicitur virgo Veſtalis, flamen Dialis, & augures 1, 12
Capionem etiam dici poſſe 2, 10
Capitecenſi qui, & quando primum milites conſcripti 16, 10
Capitium Laberius dixit 16, 7
Captioſis interrogationibus non reſpondendum 16, 2
Carendum tui 19, 7
Carmentis fanum 18, 7
Carneades Academicus cur adverſus Zenonem ſcripturus elleboro ſtomachum purgaverit 17, 15
ab Athenienſibus ad Romanos legat. 7, 14
Carviliani divortii quæ cauſa 4, 3. 17, 21
Caſce loqui 1, 10
Caſſii mors 3, 9
Caſſita, aviculæ nomen 2, 29
Caſtorem Romæ viri cur non juraverint 11, 6
Caſtrenſis corona 5, 6
T. Caſtricius rhetor 11, 13. 13, 20
Caſus interrogandi Nigidio quis 13, 25
Caſtus 10, 15
Cataſcopium 10, 25
Catamitus 7, 2
Cateiæ 10, 25
L. Cato 13, 18
M. Catonis Nepotis orationes *ibid.*
M. Cato Uticenſis 13, 19
M. Cato Salonianus. *ibid.*
M. Cato tribunus plebis *ibidem.*

M. Cato ædilis curulis *ibidem.*
M. Cato qui de juris diſciplina libros reliquit, orationes ad avi exemplum compoſuit & conſul fuit *ibid.*
M. Catonis Cenſorii quot filii, quot nepotes *ibid.*
inimicus Scipioni Africano ſuperiori 4, 18
ejuſdem exprobratio in pſeudophiloſophos 13, 23
quando floruerit 17, 21
ejuſdem cum C. Graccho & M. Cicerone comparatio facta 10, 3
à C. Cæſare conſule ſententiam rogatus verboſe nimis dicens in carcerem duci juſſus 4, 10
quam fruſtra à Tirone Tullio reprehenſus fuerit, in ea oratione, quam pro Rhodienſibus habuit 7, 3
quid de A. Albino dixerit veniam deprecante ſi quid in ea hiſtoria, quam de Romanorum rebus Græce conſcripſerat erratum eſſet 11, 8
ejuſdem loci vera lectio quæ 18, 9
Catonium apud Laberium 16, 7
Catulli verum elogium 7, 20
ejuſdem venuſtiſſimi verſus 19, 4
Caudicæ 10, 25
Caupuli 10, 25
Caurus ventus 2, 22
Cecurri, non *cucurri* veteres dixere 2, 9
Celatim 12, 15
Celoces 10, 25
Cenſor in ærarios quos notas refert, & cauſam quare notaverit ſubſcribit 4, 20
Cenſores quum equiti præpingui auferant equum, utrum id cum ignominia fiat 7, 12
Cenſoriæ notæ 4, 12
Cenſoriæ ſeveritatis exempla 4, 20
Cenſorium opus *ibid.*
Cenſores ærarium faciunt 4, 12
Cephiſia Herodis Attici villa 1, 2
Cercuri 10, 25
Cercyon Neptuni filius 15, 2
Cerealibus plebs mutitare ſolita 18, 2
Chaldæorum vanam eſſe diſciplinam, neque tantæ vetuſtatis quam ipſi volunt 14, 1
Chamæleontis natura 10, 12

 Chilo-

Chilonis Lacedæmonii dicta 1, 3
Chiridotæ tunicæ 7, 12
Chirographi exhibitio 14, 2
Chryſippus quid de providentia ſenſerit 6, 1
quid de neceſſitate & vi fati 6, 2
Stoïcorum princeps *ib.*
ſententia ejus oppugnata 6, 2
omne illi verbum ambiguum 11, 12
quibus Euripidi verſibus ſæpe uſus 7, 16
Cibus ut in ſtomachum deſcendat 7, 16
Ciborum delicatorum peregrinorumque genera 7, 16
M. Cicero quando natus 15, 28
in libro de amicitia quædam à Theophraſto mutuatus 1, 3
verbi ab eo immutati argutiam in oratione pro Cn. Plancio quam tenuiter Julianus rhetor explicaverit 1, 4
verba ejus in quinta Verrina & oratione de imperio Cn. Pompeii lectio 1, 7
cum M. Catone & C. Graccho collatus 10, 3
eadem fere ætate qua Demoſthenes primas cauſas egit 15, 28
bene eum in Lælio ſuper amicitia argumentatum 17, 5
quam inepte & ſtolide à Gallo Aſinio & Largio Licinio fuerit reprehenſus 17, 1
C. Cæſari coætaneus 19, 14
manifeſtus ejus error ſuper Hectore & Ajace 15, 6
vir acerrimæ in ſtudio litterarum licentiæ 15, 3
quam facete crimen manifeſti mendacii à ſe amolitus ſit 12, 12
verborum diligentiſſimus 13, 23
fruſtra eum Seneca reprehendit 12, 2
ejus de reditu quæſtio 10, 20
ſuper verbis ejus in prima Antoniana inquiſitio facta 13, 1
Cinna poëta illepida fecit carmina 19, 9
Cippus, apud Laberium 16, 7
Circius ventus 2, 22
Circuli ſeptem in cœlo circa axis longitudinem 3, 10
Ciſpius mons 15, 1

Citra quid veteribus 15,13
Civica corona 5, 6
Civitas, pro loco & pro hominibus 18,7
Claſſici qui M. Catoni 3, 17
Claſſis procincta 10,15
Claudere 1, 7. 3, 19
Claud. Cento Appii Cæci filius conſul 17, 2
Clientes neque fallendi neque deſerendi 5, 13
quam cari eſſe debeant 20, 1
Climacteres 3, 10
Climacteric. annus 15,7
Cloatius Verus quam abſurde Latina multa ad originem Græcam redigere conatus ſit 10, 12
P. Clodii de cæde quæſtio 10,20
Cocio apud Laberium 16,7
Cœnandi tempus Athenis 17, 3
Coitum Venereum quid Hippocrates dixerit 19, 2
Color 12, 5
Colonia quid, & ut à municipio differat 16,13
Colorum varia genera 2, 26
Columbæ ſimulachrum à ligno volans 10, 12
Comicorum Græcorum certamina 17, 4
Comitialis morbus 19,2
Comitiatum & concionem qui magiſtratus avocare poſſit 13, 14
Comitiis centuriatis qui dies futurus ſit edicunt conſules 3, 14
Comitia plurali numero ſemper 19, 8
Comitia calata 15, 27
curiata *ibid.*
centuriata *ibid.*
tributa *ibid.*
Comperendinationes 14, 2
Compitalia quemadmodum à prætore concipi ſolita 10, 24
Compluria & *compluries* recte & Latine dici 5, 21
Comprecationes deorum immortalium 13, 21
Communia verba 15, 13
Commentationes apud Q. Claudium 17, 2
Con, præpoſitio quando producte, quando correpte pronuncianda 2, 17
Concilium quid 15,27
Concio, quot ſignificationum 18, 7
Concionem habere aliud eſt, quam, *cum populo* agere 13, 14
Condictus dies cum hoſte 16, 4

Confeſſum æs in XII tabulis 15, 13
Confiteor, commune verbum 15, 13
Conjicere, *conſiſtere cauſam* 5, 10
Conjunctum dialecticum 16, 8
Conſilioſus 4, 9
Conſiſtio 16, 4
Conſolor, commune verbum 15, 13
Conſuetudo rerum domina 12, 13
verborum domina 11, 7
Conſules provocationem habent 13, 12
Contagium, anceps vocabulum 12, 9
Contemplo 18, 12
Contraria apud dialecticos 16, 8
Contrarium nullum ſine contrario altero 6, 1
Convivæ quales legendi 13, 11
Convivarum numerus abſolutus ſecundum M. Varronem 13, 11
Convival. ſermones quales eſſe debeant *ibid.*
Convivium abſolutum quibus rebus conſtet *ibid.*
Copiari 17, 2
Copulatum dialecticum 16, 8
Cor Ennius maſculino genere non dixit 7, 2
Corinthus Ephyre dicta 14, 6
Coriolanus quando & quare à Romanis deſciverit 17, 21
Corn. Dolabella equum Sejanum quanti emerit 3, 9
ejus mors 3, 9
Cornelius ſacerdos Patavinus 15, 18
Coronarium 4, 14
Coronarum militarium nomina 5, 6
Corpora hominum antiquorum vaſtiora 3, 10
Corporis humani modus 3, 10
Corpus quid 5, 5
Cornutus Annæus Grammaticus 2, 6
nequicquam Virgilium reprehendit ſuper verſibus quibus Veneris & Volcani concubitus deſcribitur 9, 10
Val. Corvinus unde ſic dictus 9, 11
ſtatua illi ab Auguſto in foro poſita *ibid.*
Corvitæ 10, 25
M. Craſſus cum Cn. Pompeio conſul 14, 7
ovalem coronam aſpernatus 5, 6
P. Craſſus Mucianus quot bona in ſe habuerit, ejuſ-

ejuſque geſta in Aſia 1, 13
Crates Grammaticus anomaliam defenſitavit 2, 25
Cremera flumen 17, 25
Crepida & crepidulæ 13, 20
Crepidarii *ibid.*
Creta antea Aëria dicta 14, 6
Cretenſes in acie cithara uſi 1, 11
Crimina quemadmodum ſine periculo confitenda rhetoribus 12, 12
Critolaus Peripateticus ab Athenienſibus ad Romanos legatus 7, 14
quid voluptatem eſſe dicat 9, 5
Crœſi filius infans loquutus: adoleſcens mutus factus quomodo loqui cœperit 5, 9
Cryſtallus ex nive concreatus 19, 5
Cuicuimodi 9, 2. 13, 21
Cujuſcemodi 14, 16
Cuimodi 12, 2
Cum populo agere 13, 15
Cumprime 27, 2
Cupediæ ciborum 6, 13
Curiata comitia 5, 19 15, 27
Curiata lex 13, 14
M. Curius 10, 16. 14, 1
Curtius 12, 15
Curſus navium 10, 29
Cyclops Neptuni filius 15, 21
Cydarum 10, 25
Cylindrus lapis 6, 2

D.

DArius rex 17, 30
Dei diverſæ ſignificationes 16, 16
Decemviri quando creati 17, 21
à Bruttianis flagro cæſi 10, 3
debitoris inopis membra diſtrahi jubebant 20, 1
decem menſibus gigni hominem non undecim ſcripſerunt 3, 19
Decemvirales leges abſoluta brevitate ſcriptæ, ſed obſcuræ 20, 1
Decere, cum dandi caſu 2, 15
Decima una ex Parcis 3, 16
Decimi menſis partus 3, 10
Deculpatus 19, 10
Decuriæ, pro loco & pro hominibus 18, 7
Defectio, & dicta per defectionem 5, 8
Defendere 9, 1
Definitio omnis conſtat genere & differentia 4, 1
Defunctorum animæ divinant

vinant 10, 19
Dehoneſtus 19, 10
Diarium 7, 18
Delicia, ſingulariter apud Plautum 19,8
Delphini Venerii & Amaſii, & ſuper eo hiſtoria ſingularis 7, 8
Demetrius πολιορκητὴς 15,13
Demoſtenes apud Philippum regem verba faciens obticuit 8,8.13,9
nitidus cultus ei probro 1,5
locus ejus à Cicerone expreſſus 13, 1
quid de Laïde meretrice poſcente pecuniam dixerit 1, 8
ut relicto Platone Calliſtratum rhetorem ſectatus ſit 2, 13
ut Mileſiorum legatos pecunia ab iis accepta eluſerit, jocularequе ejus ſuper ea re ad Ariſtodemum dictum 11,9
ejus & Ciceronis ætatis collatio facta; qua primas uterque cauſas egit 15,28
quid dixerit quum ſalutem fuga quæſiſſet; & ibi quando mortuus ſit 17,21
Democritus philoſophus quando floruerit, *ibid.*
ut Protagoram philoſophias docuerit 5,3
cur ſe oculis privaverit 10,17
ejus nomine non eſſe digna quæ eum Plin. ſcripſiſſe vult 10, 12
quid *vocem* appellet 9,3
Demortua verba 9, 2
Dente aliquo carens venumdatus an redhiberi poſſit 4,2
Dentes in homine quando gignantur 3,10
Deos quoſdam Romani ut prodeſſent celebrabant, quoſdam ne obeſſent placabant 5, 12
Depalmare 20, 1
Depeciſci *ibid.*
Depectere capillum 10,15
Deperditus 5, 2
Deprecor quo ſignificatu à Catullo poſitum; quid proprie ſit, quæque in eo ratio 9, 16
Depudicavit apud Laberium 16,7
Deſcendidi, pro, *deſcendi* 7, 9
Detornata ſententia 6, 8
Diagoras Rhodius in amplexu filiorum præ nimio gaudio mortuus 3, 15
Dialectica captio 19, 2
Dialecticæ ſtudium jucundum, ſed primo aſpe-

aſpectu arduum 16, 8
Dialecticorum lex interrogandi & reſpondendi, quæque ejus vitia 16, 2
Dialis flaminis & flaminicæ cærimoniæ variæ & obſervationes 10,15
Dianæ Epheſiæ templum qui incenderat haud poterat nominari 2, 6
Dicendi tria genera 7,14
Dicere indoctius & apertius 12, 5
Dicturum inimicos, apud Ciceronem 1, 7
Die caſu patrio 9, 14
Dies, ſecundo caſu apud Ciceronem & Virgilium 9, 14
Die priſtini & priſtine & ſimilia veteres dixere, non; ut nunc nos dicimus 10, 25
Die quarte & *die quarto* ut differant *ibid.*
Die quarto Laberio eſt *nudiuſquartus* *ibid.*
Diem quid Athenienſes dixerint; quid Babylonii; quid Umbri; denique quid Romani 3, 2
Dies civiles *ibid.*
Dies primi poſt Kalendas, nonas, idus, cur atri habeantur; & cur dies quartus Kalendas, nonas, idus, ut religioſus vitetur 5, 17
Dieſpiter 5, 12
Differentia in definitione 4, 1
Diffiſio 14, 2
Diffiſus dies *ibid.*
Dignor, commune verbum 15, 13
Dii, generandi caſu apud Virgilium 9,14
Dii qua re præcipue ab hominib. differant 14,1
Dijovis 5, 12
Disjunctum dialecticum *ibid.*
Diluculat 16, 8
Dimidia hora an recte dicatur 3,14
Dimidium plus toto 18,2
Dimidius, &, *dimidiatus* quomodo differant; & ubi locum habeant 3, 14
Dio Syracuſanus amicus Platonis 3, 17
Diodoro Crono nullum verbum ambiguum 11, 12
Diogenes Cynicus ſervus 2, 18
ut ſophiſtam captioſe argumentantem eluſerit 18, 12
Diogenes Stoïcus ab Athenienſibus ad Romanos legatus 7, 14
Diomedis & Glauci permutatio 2, 33

Dionyſius Siciliæ tyrannus quo tempore fuerit 17, 21
Dioxippus Hippocraticus 17, 12
Diſciplinoſus 4, 9
Diſpeſſis manibus 15, 15
Diſpretus 7, 18
Divinatio in oratione quid 2, 4
Diurnare 17, 2
Doctiuſcule 6, 10
Corn. Dolabella proconſul Aſiæ cur ream veneficii mulierem ad Areopagitas rejecerit 12, 6
Dolentia, pro, *dolore*, Levio 19, 7
Dolentes quid facere ſoliti 12, 5
Dolor apud Stoïcos indifferens *ibid.*
Dolorem ut ſapiens toleret *ibid.*
Dolori obſtat ratio *ibid.*
Doloris vis & natura quæ contra Stoïc. 19, 12
Dolus anceps vocabulum 12, 9
Dominatu, dandi caſu 4, 16
Domitiano imperante, philoſophi & rhetores urbe Italiaque ejecti 15, 11
Domitius Inſanus Grammaticus 18, 7
Domuis gignendi caſu 4, 6
Draco Athenienſium primus legiſlator ſeveriter leges tulit 11, 18
qua pœna fures affecerit *ibid.*
Dubioſus 5, 10
Dulciorcloquus Neſtor apud Levium 19, 7
Duo & viceſimo anno, ut dicatur 5, 4
Durities, duritudo 17, 2

E.

EBrietatis laus 15, 2
Edulcare 15, 25
Effatus ager 13, 14
Egere multis & nihil habere veri philoſophi eſſe 13, 22
Ego & *tu* ut pronuncientur 10, 4
Egregie an *egregi* vocandi caſu dicendum eſſet quorumdam Grammaticorum ridicula decertatio 14, 5
Elæenſes Aſiani ſocii & amici populi Romani 1, 13
Eleuſinium certamen 15, 20
Eligantia olim in vitio 11, 2
Ellebori genera duo, eorumque vis 17, 15
Ellops Rhodius 7, 16
Ellucificare 10, 17

Elucus 16, 12

Elutriare lintea, apud Saberium 16, 7

Empedocles Agrigentinus quando floruerit 17, 21

Empedocles teſticulos cur κυάμους vocet 4, 11

Emplaſtrum, ὑδερτέρος apud Laberium 16, 7

Emptionis competitores 12, 12

Ennianiſta 18, 5

Ennius quando natus 17, 21

cur tria corda ſeſe habere dixerit 17, 17

ut Euripidem æmulatus 11, 4

nequidquam à Seneca reprehenſus 12, 2

Vera ejus lectio 18, 5

Enſes 10, 25

Epagoge dialectica 7, 3

Epaminondas Thebanorum dux 17, 21

Ephorus hiſtoriæ ſcriptor 3, 11

Epicarides 10, 25

Epictetus ſervus 2, 18

ejus in philoſophum impurum verba 17, 19

Domitiani tempore una cum cæteris philoſophis urbe & Italia ejectus Nicopolim deceſſit 15, 11

ejus de veris Stoïcis ſententia 1, 2

quæ duo vitia maxima dixerit 17, 16

lib. ejus διαλέξεων cum Chryſippi & Zenonis libr. conveniunt 19, 1

Epicurus quando floruerit 17, 21

ut voluptatem definiverit 2, 6

inique à Plutarcho in ſyllogiſmo reprehenſus 2, 8

ab eodem in frivolis verbis evidenti calumnia inſectatus 2, 9

voluptatem ſummum bonum eſſe ponit 9, 5

quid *vocem* appellet 5, 15

quas dicat eſſe videndi rationes 5, 16

Epitritos, numerus quid 17, 14

Eques Romanus impolitiæ à cenſore notatus 4, 12

Eques, pro, *equo* 18, 5

Equinus color 3, 9

Equitare equo & homini commune 18, 5

Equiti præpingui quum cenſor equum aufert, an id cum ignominia fiat 7, 22

Equus mordax aut calcitro, vitioſus 4, 2

Eraſiſtratus medicus 16, 3

Errabundus, & id genus ver-

verba quo ſignificatu dicantur 11,15
Erraticas ſtellas Nigidius errones appellat 3,10 14,1
Eructum vinum 11,7
Erucius Clarus præfectus urbi 6,6
idem bis conſul 13,16
Eſcendere 5,6. 10,15. 17 2. 18,7
Eſcriptus, 7,16
Eſt, *erat*, & *fuit* eleganter ſæpe abſunt 5,8
Eſt, & *erit* quando tempus ſuum retineant, quando non 17,7
Eſuritionem quæ faciant 16,3
Eteſiæ 2,22
Evathlus Protagoræ diſcipulus quo pacto præceptorem ſuum fruſtratus ſit 5,10
Euclides Socraticus quo modo, quum tamen ei Athenienſem urbem ingredi non liceret, eo iverit 6,16
Eudoxus quando floruerit 17,21
Εὐφωνίας quanta ratio à ſcriptoribus eligantibus habita 13,20
Evibrati animi 1,11
Eunuchus vitioſus eſt, & venumdatus redhibetur 4,2
Euripides quando floruerit 17,21
quot tragœdias ſcripſerit, & quotiens vicerit 17,4
quali joco Æſchylum apud Ariſtophanem inſectetur 13,23
ejus verſum quemdam ut Favorinus acceperit 1,15
verſus ejus expreſſi ab Ennio 11,4
quid ei Lucillius vitio dederit 7,3
verſus ejus in gulam 7,16
Sophoclis verſum ei Plato attribuit, & quod ſæpe integros verſus à Sophocle mutuatus ſit 13,17
mater ejus qualis 15,20
quid patri de eo Chaldæi prædixerint *ibid.*
Eleuſinio & Thæſeo certamine coronatus *ibid.*
Anaxagoræ Prodici, & Socratis auditor *ibid.*
muliebris odii quæ illi cauſa *ibid.*
mors ejus, & ſepulchrum *ibid.*
Europa pars mundi 10,7
Eurus ventus unde dictus, & quo alio nomine 2,22.

Exactus pecuniam quemadmodum Metellus Numidicus dixerit 15, 14
Exadverſum, in qua ſyllába accentum habeat 7, 7
EX. ANIMI. TUI. SENTENTIA. in cenſoriis animadverſionibus 4, 20
Exempla maxima pœna veteribus 6, 14
EX. JURE. MANUM. CONSERTUM. in antiquis actionibus quid? 20, 10
Expaſſus 15, 15
Expavidus 1, 18
Expenſilatio 14, 2
Expenſa mente 19, 7
Exſuperantia 4, 18
Extra ordinem ſententiam rogare 4, 10
Extrilidus 19, 1

F.

FAbæ inflant 4, 10
Q. Fabio maximo graminea corona data 5, 8
Fabius Licinius conſul 10, 6
Q. Fabius imperator quid ad Karthaginienſes ſcripſerit, quidque illi reſponderint 10, 27
Fabii quando, & ubi univerſi cum familiis ſuis, interempti 17, 21
C. Fabricius Luſcinus cenſor *ibid.*
quid admirantibus quod Cornelium Rufinum inimicum & avaritiæ ſummæ hominem conſulem deſignari curaviſſet, reſponderit 4, 8
eundem poſtea cenſor ſenatu movit *ibid.*
C. Fabricius & Æmylius coſſ. quid ad Pyrrhum ſcripſerint, quum eum veneno interficere Nicias quidam petito ab iis præmio propoſuiſſet 3, 8
quid Samnitibus ſibi aurum offerentibus reſponderit 1, 4
Fabulum 4, 11
Faciem, non eſſe quod vulgo dicitur 13, 29
Facies & *Facii* patrio caſu 9, 14
Facies hominis apud Pacuvium 13, 21
Facinus anceps vocabulum 12, 9
Factum itur contumelia, qua ratione dictum 10, 14
Facundioſus 4, 9
Facutinus 13, 29
Falces 10, 25

Fallacioſus 7, 3
Fames minus tolerabilis hiberno quam æſtivo tempore 16, 3
Fames ut diu tolerari poſſit ſi cibus abſit *ib.*
Fami 9, 14
Famuloſus 9, 12
C. Fannius Strabo conſul 15, 11
Faſces 10, 3
Faſcinari 16, 12
Faſcinationes diræ 9, 4
Fati definitio, vis, neceſſitas 6, 2
Fati neceſſitas 3, 1
Fatiſcor 17, 2
Fatum & natura num idem Ciceroni 13, 1
Fauces inferni apud Virgilium 16, 5
Faviſſæ Capitolinæ 2, 10
Favonius 2, 22
Favorinus philoſophus 1, 3, 10. 1, 2, 12, 26. 3, 1, 3, 16, 19. 4, 1, 5, 11. 10, 12. 12, 1. 16, 3 magna memoria vir 3, 23
Favorinus orator ut in luxum cœnarum invectus ſit quum legem Liciniam ſuaſit 15, 8
Fax noctis prima 18, 1
Febris habitum & motum pulſu ſuo demonſtrat arteria 18, 10
Fecialis populi Romani quibus verbis & quo ritu bellum indicere ſolitus 16, 14
Feminæ nullam comitiorum communionem habent 5, 19
Feminæ in mares 9, 4
Feminas ſolas longa veſtis decet 7, 12
Fenerator 16, 12
Feneror, pro, *Fenero* 18, 12
Feneſtellæ error ab Aſconio notatus 15, 28
Fera animalia 19, 2
Feriæ conceptæ 10, 24
Feriæ denicales 16, 4
Feriæ præcidaneæ 4, 6
Fertum 10, 15
Feſtinare quid, & ut à properare differat 16, 1
Feſtucaria vis 20, 8
Feſtus Poſtumius 19, 13
Ficedula avis 15, 8
Fidenates quando hoſtes populi Romani 17, 21
Fides alieno ictu ſonare 9, 9
Fidus Optatus Grammaticus 2, 3
Filiorum erga parentes officium 2, 2
Finis genere feminino apud Lucretium 13, 19
Flagitium & vitium 1, 7
Flammigare 17, 10
Flaminia 17, 5
Cn. Flavii Annii ædilis curu-

curulis res geſta memorabilis 6, 9
Flavus color 2, 26
Floces vini 11, 7
Florens vino animus 6, 13
Flūctuis, patrio caſu 4, 18
Fluvii fonteſque gelu durati 17, 8
Fœdifragus 19, 7
Forfices in acie 10, 9
Forma ſtata & uxoria 5, 11
Formidoloſus 9, 12
Fors fuit 12, 8
Fortaſſean 11, 9
Forteſcere 19, 7
Fortitudo vera 12, 5
Forus puppis 16, 19
Fraces olei 11, 7
Frameæ 10, 25
Frater unde, ex P. Nigidii ſententia 13, 10
Frequentamenta 1, 11. 5, 1
Frequentativorum fere omnium prima ſyllaba quomodo pronuncietur 9, 6
Fretu apud Ciceronem 13, 20
Fretum Plauti comœdiam quidam eſſe non putant 3, 3
Frons virili genere ſecundum analogiam Cæcilius poſuit 15, 9
Frons in acie 10 9
Corn. Fronto 19, 8
M. Fronto conſularis 2, 26
Fruniſcor 17, 2
Fuere impendio infit apud Levium 19, 7
Fulvius Flaccus & Æmylius coſſ. ut in mutuam gratiam redierint 12, 8
Fulvius Flaccus conſul 17, 21
M. Fulvius Nobilior temere milites ſuos coronis ſæpe donavit 5, 6
Fulvus color 2, 26
C. Fundanius ædilis plebei 11, 6
Fundus cœnæ 17, 8
Fundus factus populus 16, 12
Funus familiare 16, 4
Fur manifeſtus & nocturnus quemadmodum e XII tabulis pœniantur 20, 1
Furax 4, 8
Furem quatenus occidere licitum 11, 18
Fures qua pœna Draco, qua Solon, qua decemviri adfecerint *ibid.*
Fures publici *ibid.*
Furioſus, morboſus eſt 4, 2
Furis ἔτυμον non verum à Varrone poſitum 1, 18
Furius conſul 9, 11
Furius poëta à reprehenſione Cæſellii defenſus 18, 11

Furta quam ſeveriter olim pœnita 7, 15
Furtum quam caſte à veteribus & integre definitum 11, 18
Furtum per lancem & licium 11, 18. 16, 10
Furtum manifeſtum, oblatum, conceptum 11, 18
Furtum quarum rerum fiat *ibid.*
Furtum ut fiat *ibid.*

G.

Galli quo conſilio & quo bello Romam ceperint 17, 21
Galli elleboro ſagittas tingunt 17, 15
Gabii Baſſi ſuper nomine partus traditio eluſa 3, 19
Gallica 13, 21
Gallus Aſinius ſine ratione Ciceronem reprehendit 17, 1
Gauli 10, 25
Gaudium inſperatum multis mortem attuliſſe 3, 15
A. Gellius Favorinum ſectatus 14, 2. 16, 3
Sulpicium Apollinarem 6, 6. 13, 16. 20, 6
T. Caſtricium 13, 20
Romæ extra ord. judex à coſſ. datus 12, 13
à prætore adoleſcens in judices lectus 14, 2
quo conſilio, qua occaſione & quo ordine hoſce libros ſcripſerit 20, 11
L. Gellius vir cenſorius Ciceronem civica corona donari cenſuit 5, 6
Geminus Servilius 12, 4
Genera nominum tam anxie inquirere frivolum 4, 1
Genethliaci Chaldæi, vanum hominum genus & fallacioſum 14, 2
Genitales menſes 3, 16
Genus in definitione 4, 1
Geometria poſt, quam in principio, jucundior 16, 18
Geſa 10, 25
Geſeoretæ *ibid.*
Gilvum 13, 29
Gladiator compoſitus ad pugnam quid ſibi proponat 7, 1
Gladiorum vocabula 10, 21
Gladius Hiſpanicus 9, 13
Glans Hiberica 7, 16
Glauci & Diomedis arma 2, 33
Glob. in re militari 10, 9
Gracilis forma orationis 7, 14
C. Gracchus vehemens orator 11, 13

tibia

tibia ejus concionatoria 1, 11
ut quædam ejus ſententia à Caſtricio reprehenſa 11,13
ejus de pudicitia & parſimonia quum è Sardinia rediit ad populum verba 15, 12
Tib. Gracchus Tiberii & Caii pater ut cum P. Africano ſuperiore in gratiam redierit, & ut filiam ejus duxerit in uxorem 12, 8
Tib. Gracchus pro L. Scipione Aſiatico, quum Scipioni Africano inimicus eſſet, ne in carcerem duceretur juſſu collegæ interceſſit 7, 19
Græca ut vertenda Latine 9,9
Græci cannabo & ſtupa naves ſuebant 17, 3
Græcorum quorumdam verborum difficillima in linguam Latinam tralatio 11, 1
Gratia, anceps vocabulum 12, 9
Gratioſus 9, 12
Graſſator 1,2
Griphi dialectici *ibid.*
Gubernius apud Laberium 16, 7
Gulæ deteſtatio 7,16
Gurdus apud Laberium 16, 7

H.

H. Spiritum qua ratione veteres verbis quibuſdam inſeruerint 2, 3
Habeo curam *veſtri* an *veſtrum*, utrum dicendum 20, 6
Habitus bene & male 3, 1. 14, 20
D. Hadrianus decrevit undecimo quoque menſe partum edi poſſe 3,16
Halyattes Lydiæ rex bello Mileſio fidicines, fiſtulatores & tibicines habuit 1, 11
Halcyones quot anni diebus & ubi nidulentur 3,10
Hannibal ut Antiochum cavillatus 5, 5
quot ex illis decem captivis, quos Romam dejurio ab iis accepto legavit; ad illum redierint, & quo loco apud Romanos illi fuerint qui non redierunt 7, 18
Harena an pluraliter dicatur 19, 5
Hariolum ſuam Nævius in carcere ſcripſit 3, 3
Harmodius 9, 2. 17, 21
Har-

Harpalus 10, 16
Haruſpicum Etruſcorum perfidia 4, 5
Haſta 10,25
Haſta & caduceus ſigna belli aut pacis 10,27
Hegeſias hiſtoricus 9, 4
Hellanicus quo tempore vixerit, & qua ætate fuerit 15, 23
Hemiolios numerus 18,14
Heraclitus Epheſius, 20, 11
Herculani corporis proceritas 1, 1
Hercules Olympicum ſtadium pedibus ſuis metatus. *ibid.*
ejus templum 16,5
Herie Iunonis, in comprecationibus 13,2
Hermaphroditi 4, 4
Herodes Atticus V.C. 1,2. 9,2. 18,10.19,12
Herodotus quo tempore vixerit, & qua ætate mortuus 15,23
fabulator 8, 10
ejus & Homeri ſuper leonum partu diſſenſio 13,7
Heroïcis in verſibus quid M. Varro obſervaverit 18, 15
Herſilia ut apud T. Tatium, quum pacem oraret, precata ſit 13,21
Heſioduſne an Homerus antiquior opiniones variæ 17, 20
quam frivole Heſiodum Homero antiquiorem eſſe L. Accius probare conatus ſit 3, 11
Heſterna noctu, priſce dictum 8, 1
Herodes Stoïcus 9, 5
Higinus Grammaticus 1,2.
Scipionis Africani ſuperioris vitam ſcripſit 7,7
Hippagines 10,25
Hipparchus Piſiſtrati filius quo tempore ab Harmodio & Ariſtogitone occiſus fuerit 17, 21
Hippias tyrannus 17,21
9, 2
Hippocrates divina memoria 19, 2
Hiſter fluviorum qui ultra imperium Romanum fluunt ſecunda magnitudine 10, 7
Hiſtiæus 17, 9
Hiſtoria ut ab annalibus differat 5,18
Hiſtorici viri munus *ibid.*
Hædus ex Ambra 7, 16
Hædis ovium lacte alitis capillus tenerior 12, 1
Homerus quo tempore vixerit, in quibus tribus tria dicendi genera tradiderit 7, 14
ejus verſus præter vulgi opi-

opinionem à Varrone explicati 17, 3
variæ de ejus patria ſententiæ 5, 11
Hominis definitio 4, 1
Homines res poſtfuturas prænoſcere non poſſe 14, 1
Homo quoto menſe, poſtquam mulieris uterus ſemen concepit, gignatur 3, 16
Honos anceps vocabulum 12, 9
Hora Quirini uxor in comprecationibus 13, 21
Horatia lex ſuper Caia Terratia ad populum lata 6, 9
Horatii trigemini 1, 10
Horatius Cocles 4, 5
Hortenſius orator ob munditias corporis geſtumque in dicendo hiſtrionicum Dionyſiæ ſaltatriculæ cognomin. ſe compellanti quam ſuaviter reſponderit 1, 5
Hortenſius poëta invenuſtus 19, 9
Hortor, commune verbum 15, 13
Hoſpites quo loco apud Romanos 5, 13
Hoſtiæ præcidaneæ, item ſuccidaneæ 4, 6
Hoſtilia curia inter templa ab auguribus conſtituta 14, 7
Hoſtilius Mancinus Maniliæ meretrici diem quare dixerit 4, 14
Humanus, aliud ſignificare quam vulgo putatur 13, 16
Hypſicrates Grammaticus 16, 12

I.

JAculorum vocabula 10, 25
Ialyſi imago apud Rhodios 15, 3
Januſpater 5, 12
Iapyx ventus 2, 22
Idæus præco 3, 23
Idem Accii quod Titii, prov. *ibid.*
Idiographus liber 9, 14
Ignarus 9, 12
Ignis cur urinam laceſſat 19, 4
Ignominiatus 8, 14
Ignoſcentia 7, 3
Ilignea corona 5, 6
Illaudatus 2, 6
Illini 7, 11
Illyrios homin. eſſe, qui interimant videndo 9, 4
Imbellia 5, 5
Imparilitas, Solœciſmus à Sinnio Capitone vocatur 5, 20
Impend. 1, 2. 7, 1. 11, 18. 18, 6

Im-

Imperceptus 14,1
Impete magno, apud Levium 19, 7
Impolitia, in equis cenſendis 4, 12
Imprecabilis 17, 19
Inops ætate invalid. ita ut ingredi non poſſit, quemadmodum ad prætorem è ſua domo ducatur, ex XII Tabulis 20, 1
In poteſtatem, & ſimilia 1, 7
Inámabilis 2, 6
Inceſtus 31, 19
Inclinamentum 4, 9
Incohibilis 5, 3
Incomprehenſibilia omnia eſſe quo Pyrrhonii, quo Academici ſenſu dixerint 11, 5
Incontinentia, vitium maximum 17, 1
Indefinitum verbum quid 1, 7
Indeſes 7, 22
Indiæ in montibus homines caninis eſſe capitibus, nullis cervicibus, & oculos in humeris habentes: item corporibus hirtis & avium ritu plumantibus 9, 4
Indipiſci 12, 1. 17, 2
Indiſſimulabilis 10, 22
Indu 12, 4
Inducia, quid & unde dictæ 1, 25
Induſtria, anceps vocabulum 12, 9
Infacundia 11, 16
Infans ut in utero matris formatur 3, 11
Infeſtans 9, 12
Infortunitas 6, 1
Infra claſſem, quid Catoni 7, 13
Infrunita verba 4, 9
Ingenium tempore mitificatur 13, 2
Ingratiis 17, 1
Injectio manus in XII Tabulis 20, 1
Injice, & ſimilia ut efferenda 4, 17
Injicere, *conjicere*, & ſimilia qua ratione primam productam habeant *ibid.*
Inimicitia an ſingulari numero dicatur 19, 8
Injuria, anceps vocabulum 12, 7
Injuria factum itur apud Catonem 10, 14
Injuria 9, 12
Injuriæ atrociores 20, 1
Injuriæ ut pœniantur ex XII Tabulis *ibid.*
injurias ulciſci populus Romanus ſæpe neglexit 7, 2
Injuriæ ut cavendæ ex Panætii ſententia 13, 26
Inlatebrare, apud Q. Claudium

dium 17, 2
Inlutis pedibus 17, 5
Inominalis dies 5, 17
Inora animalia 7, 6
Inſece., apud Ennium & Livium 18, 9
Inſecenda, non, *inſequenda* legendum apud Catonem *ibid.*
Inſectiones *ibid.*
Inſignite 6, 15
Inſomnia, feminino genere 6, 4
Inſubidus 6, 1. 12, 2. 13, 19. 18, 8
Inſuperhabere 1, 19. 4, 1
Intentio 7, 7
Inter os & offam., apud Catonem 13, 17
Intercedendi jus 7, 19
Internecinum genus morbi 2, 1
Interpretor, commune verbum 15, 13
Interſtitio 20, 1
Intolerantia vitium maximum 7, 11
Intolerantibus curis, apud Levium 19, 7
Intra veteribus antea *in*, & quomodo ea poſtea uſi 12, 13
Intra cubitum *ibid.*
Intra kalendas *ibid.*
Intra modum *ibid.*
Intra montem *ibid.*
Intra Oceanum *ibid.*
Invalentia 20, 1
Invidioſus 9, 12
Ionium mare violentum & vaſtum 19, 1
Jovem unde Latini veteres appellaverint 5, 12
Jovem lapidem jurare 1, 21
Jovis capitolini cella 7, 1
Jovis convivium in capitolio 12, 8
Jovis filii prudentiſſimi & humaniſſimi à poëtis habiti 15, 21
Jovi alba hoſtia faciundum quare 10, 15
Iſchiacorum dolores modulis tibiæ minui 4, 13
Iſigonus Nicæenſis hiſtoricus 9, 4
Iſocratem, ad Mauſolæum agonem iviſſe 10, 18
Iſocratii 18, 8
Iſopſephoe verſus, apud Homerum 14, 6
Italia armentoſa 11, 1
Italicenſes municipes 16, 13
Italiæ terræ quæ origo 11, 1
Italiam qui primi incoluiſſe dicantur 1, 10
Itàlœ, boves apud veteres Græcos 11, 1
Judex qualis eſſe debeat 14, 4
Judex ut ad incertos juris caſus præmœniri debeat 14, 2
Judex extra ordinem à

coſſ. datus 12, 13
Judex qui ob rem dicendam pecuniam accepiſſe convictus fuerit capite è XII Tabulis pœnitur 20, 1
Judices cognoſcunt 4, 4
Judicis veri officium 14, 2
D. Julius pomœrium protulit 13, 14
Jul. Celſinus 19, 7. 29, 10
Jumentum, in XII Tabulis 20, 1
Jupiter quaſi *Jovis pater* 5, 12
Jurare conceptis verbis 7, 11
Juris magiſtri 4, 1
Jurisjurandi apud Romanos obſervata ſanctimonia 7, 18
Jurisjurandi genera aliquot 11, 6
Jusjurandum adigere 7, 18. 16, 4
Jurites Quirini, in comprecationibus 13, 22
Jus trium liberorum 3, 16
Jusjurandum militare quibus verbis conceptum 16, 4
Juſtitia 6, 1
Juſtitiæ imaginem quam apte Chryſippus depinxerit 14, 4
Juventæ finis 10, 28
Juſti dies, apud Decemviros 20, 1

L.

LAbeo, Antiſtius legum atque morum populi Romani apprime doctus 13, 10, 12
libri ejus poſteriorum poſt mortem editi 13, 10
Laberius à Cæſare ignominiatus 8, 14
multa verba prælicenter finxit 16, 7
quibus rebus C. Cæſarem offenderit 17, 14
ejus arrogantia *ibid.*
verſus ejuſdem ſuper privatione oculorum Democriti 10, 17
Labiæ 10, 4. 18, 4
Laborioſus 9, 12
Lacedæmonii in acie tibia uſi 1, 11
furta illis exercitio & diſciplinæ 11, 18
quando triginta tyrannos Athenienſibus præpoſuerint 17, 21
quando ab Athenienſibus ad Corinthum victi *ibid.*
quid ſuper ſententia quam homo improbatiſſimus dixerat ſtatuerint 18, 3
quomodo litter. quas ad ſuos imperatores mittebant, occultarint 17, 9

Lactis quo homo nutritur vis 12, 3
C. Lælius 17, 5
Læſtrygones Jovis filii 15, 21
Lætabundus 11, 15
Lætitia quid 2, 27
Læva numina, apud Virgil. 5, 12
L. Lævinus ædilis curulis 13, 13
Laïs meretrix 1, 8
Laminæ ardentes 10, 3
Lampadio Ennium emendavit 18, 5
Lancea 10, 25
Lancea, Hiſpanicum vocabulum 15, 30
Largii Licinii Ciceromaſtix quam ineptus 17, 1
Largior commune verbum 15, 13
Lavandria, Laberio 17, 7
Laudare priſca lingua quid 2, 6
Laudari frigide turpius quam acerbius vituperari 19, 13
Laurentina 10, 2
Laus Catonis, Ciceronis liber 13, 2
Leænæ quotiens in vita ſua pariunt, & quot catulos uno partu 13, 7
Lebadia oppidum in Bœotia 12, 5
Lectica latus quidam ut à ruſtico Venuſino jocul ariter deriſus 10, 3
Lectica ſtupis deligata 10, 3
Leges conſenſu tacito oblitterantur 12, 13
Leges ut mutentur pro ratione temporum & flectantur 20, 1
Leges duodecim tabularum quando ſcriptæ, quodque quibuſdam ſeveræ & quibuſdam molles viſæ *ibid.*
Legio quot centurias, quot manipulos, quot cohortes habeat 16, 4
Lembi 10, 25
Lenæus Cn. Pompeii libertus 17, 16
Lenunculi 10, 25
Legumentum 4, 10
Leonidæ Lacedæmonii laus 3, 7
Leoninæ φιλανθρωπίας exemplum memorabile 7, 14
Leontem ſuam Nævius in carcere ſcripſit 3, 3
Æmylius Lepidus & Fulvius Flaccus cenſores una ut in gratiam mutuam redierint 12, 8
Leporaria 2, 20
Lepores in Biſaltia binis jecoribus 16, 15
Levenna: levis Laberio 16, 7
Levitas haud vulgari ſigniſi-

glaucum & cœruleum, Aquilonibus obſcurius atriuſque 20, 30
Mare gelu non duratur 17, 8
Maris in tempeſtate qui fit ut homines timeant & palleant 19, 1
Mariti officium erga uxorem 1, 17
M. Marius 10, 3
Marſi ſerpentum virulentorum domitor. 16, 11
Marſpiter 5, 12
Marſus Circes filius 16, 11
Martiæ haſtæ quum moviſſent qualibus piaculis id expiatum 4, 6
Mater familias & matrona 18, 6
Materiæ infames 17, 12
Matrimus 1, 12
Cn. Mattius verbis novis uſus 15, 25
figmenta ejus verborum venuſta 20, 9
Mature, *maturare*, quid & unde 10, 11
Mauſolus rex Cariæ, aut, ut alii volunt, Græciæ præfectus 10, 18
ejus ſepulchrum *ibid.*
ad ejus certamen qui iverint, & quis vicerit *ibid.*
Mecaſtor, quale juramentum 11, 6
Media ſive mediocris forma orationibus 7, 24
Medicinæ ut ſubceſivis horis operam dandum 18, 16
Medium vinum 13, 29
Megalenſibus patricii mutitare ſoliti 2, 24. 18, 3
Mei, patrio caſu ab eo, quod eſt, *Ego* 20, 6
Mei, & *mi* 23, 24
Æl. Meliſſi Grammatici error 18, 6
Memmius durus poëta 19, 9
Memordi, non, *momordi* dixere veteres 7, 9
Memoria hominū morte deleri non debet 5, 13
Menander poëta quam Plautus antiquior 3, 16
quot comœdias ſcripſerit, & quotiens vicerit 17, 4
quid Philemoni dixerit quum ſæpe ab eo in comico certamine vinceretur 17, 4
ejus comœdiæ, à Cæcilio verſæ 2, 23
Mendicimonium, *mœchimonium*, apud Laberium 16, 7
Menippus philoſophus ſervus fuit 2, 18
Menſæ rationes 14, 2
Menſæ ſecundæ 13, 11

Men-

Mentiri & mendacium dicere ut differant 11, 1
Meretricum vitia quibus verbis Plautus deſignaverit 3, 3
Merope 7, 3
Meſanculæ 10, 25
M. Val. Meſſala conſul 15, 11
Q. Metellus Numidicus pure caſteque Latina lingua uſus 17, 2
ejus oratio ob quid reprehenſa, & quem in modum defenſa ſit 1, 6
epiſtola ejus ad Domitios quum in exilio eſſet 15, 13. 17, 2
Q. Metellus Pius conſul 15, 28
Metii Fufetii mors 20, 1
Metus, duobus modis accipitur 2, 12
Mihi & *tibi* ut pronuncientur 10, 4
Mileſiæ virgines ut à voluntario interitu deterritæ 15, 10
Mileſiorum legati ut à Demoſthene pecunia accepta eluſi 11, 9
Milites quid jurare ſoliti 16, 4
quo die adeſſe debuerint ut conſuli citanti reſponderent; quæque illis conceſſæ exceptiones *ibid.*
Militi ignominiæ cauſa vena ſoluta 10, 8
Mille hominum occiditur, quemadmodum dicatur 1, 16
Milonis Crotonienſis athletæ miſerandus interitus 15, 16
Miliades 17, 21
Minores magiſtratus & majores 13, 15
Minos Jovis filius 15, 21
Miracula varia 9, 4
Miſeriam quid efficiat 18, 1
Mithridatios 17, 16
Mithridates Ponti rex remediorum adverſus venena peritiſſimus, ejuſque mors 17, 16
quinque & viginti diverſarum gentium linguis loquutus 17, 17
Moderamenta 13, 6
Mœdiæ 10, 25
Mœnia, pluraliter ſemper 19, 8
Mœra 3, 16
Mola Martis, in comprecationibus 13, 21
Monocoli 9, 4
Monſtra hominum varia *ibid.*
Morbi quando periculoſiores 3, 10
Morbi vis 12, 5
Morboſne natura fecerit una cum hominibus 6, 1

Morbus, in duodecim tabulis 20, 1
Morbus ſonticus 16, 4. 20, 1
Morbus ut à vitio differat in edicto ædilium curulium 4, 2
Mori conſtituentes inedia quoto die mortem oppetant 3, 10
Moriens quo temporis momento moriatur 6, 13
Morta, una ex Parcis 3, 19
Mortales multi, & *multi Homines* quid differant 13, 28
Mortuaria gloſſar. 18, 7
Q. Mucius pontifex maximus 5, 14
Mulcedo 19, 9
Mulier, ſi vinum bibit, à marito multata 10, 23
Mulier ſterilis venundata, quatenus redhiberi poſſit inter juris prudentes diſſenſum 4, 2
Mulieri vir judex 10, 23
Mulieres Romæ per Herculem non jurabant 11, 6
Mulieres Romanæ abſtemiæ oſculum cognatis ferebant, ut odor indicium faceret ſi bibiſſent 10, 23
Multa qui habet multis indiget 9, 8
Multa, Sabinum vocabulum 11, 1
Multa ſuprema, *minima*, quibus verbis dicta *ib.*
Multam dicere, *facere ibid.*
Multi grumi fluctus, apud Levium 19, 7
Multijugus, *multicolor*, *multiformis* 18, 18
Mundum muliebre 4, 1
Mundus muliebris. *ibid.*
Muneror, pro, *munero* 18, 12
Municipes, & *municipium*, quid, & ut à colonia differat 16, 13
Muræna Tarteſſia 7, 16
Muralis corona 5, 6
Murina, muliebris potus 10, 23
Muſicam abſconditam nulli rei eſſe 13, 29
Muſonius philoſophus 5, 1
quanti cuidam æruſcatori Philoſophum ſeſe oſtentanti dari juſſerit 9, 2
ejus ſententia quædam à M. Catone diu ante Latine dicta 16, 1
Mutant, pro, *mutantur* apud Varronem 17, 13
Mutitare 2, 24. 18, 2
Mutus morboſus eſt 4, 3
Myoparones 10, 25
Mys Epicuri ſervus 2, 8

N. C. Næ-

N.

C. Nævius tribunus plebei Scipionem Africanum ſuperiorem accuſat 4, 18
Nævius poëta quando fabulas apud populum Romanum dederit 17, 21
fabulas duas in carcere conſcripſit 3, 3
verſus ejus in Scipionem Africanum ſuperiorem 6, 8
ejuſdem epigramma ſepulchro ſuo inditum 1, 24
Nani, apud Cinnam 19, 10
Nanus, id eſt, *Pumilio* 16, 7
Naſci non poteſt ante menſem ſeptimum neque mas neque femina 3, 10
Natis ante noctis horam ſextam, uter dies natalis ſit 3, 2
Natura 6, 1
Natura quid primum in homine creaverit 13, 5
Natura & *fatum* num eadem Ciceroni 13, 1
Naturæ vis 12, 5
Navalis corona 1, 6
Naucritus in Mauſolæo certamine fuit 10, 18
Naves ut Liburni utque Græci contexuerint 17, 3
Navigantes *ingredi* & *tranſgredi* recte dictum 10, 26
Navium curſus 10, 25
Navium vocabula *ibid.*
Ne, particula privativa 13, 21
Ne id quoque 17, 2
Neceſſitas & *neceſſitudo* non differunt 13, 3
Nefaſti dies vulgo perperam dicti 4, 9
Corn. Nepos erravit quum Ciceronem annos tres & viginti natum cauſam pro Sex. Roſcio dixiſſe ſcripſit 15, 28
Neptuni filii inhumaniſſimi & ferociſſimi à poëtis habiti 15, 21
Neptuni nomina 2, 28
Neptunus qua ratione apud Homerum dicat puellæ à ſe compreſſæ, illam intra annum parituram 3, 16
Neptunuſpater *ibid.*
Nequitia non vulgari ſignificatu 7, 21
Neria, Cn. Gellio 13, 22
Nerienem, tertia correpta *ibid.*
Nerienes Martis, in comprecationibus. *ibid.*

Nerienes vocandi caſu apud Varronem. *ibid.*
Nerio quid Sabin. *ibid.*
Nervi unde 13,13
'Nervias in fidibus brumali die alias digitis pelli,alias ſonare 9,7
Nervolaria Plauti, inter incertas 3, 3
Neſcius 9, 12
Neuroſpaſta 14, 1
Ni *ibid.*
P. Nigidius Figulus 4, 9 10,11.13,10.7,7
Ciceroni & Varroni coætaneus 19, 14
Cicero eum reveritus 11, 11.13, 23
commentationes ejus propter obſcuritatem non vulgatæ 19, 14
locus ejus difficilis ſuper litteris *ibid.*
Nihil cum amaracino ſui proverb. 20, 11
Nihil cum fidibus graculo proverb. *ibid.*
Nilus fluminum quæ ultra imperium Romanum fluunt prima magnitudine 10, 7
Nimium quantum 1, 8. 15, 1. 16,6. 18,3
Niobe quot filios habuerit, variæ Græcorum ſententiæ 20, 7
Nivis aqua potui peſſima; frugibus & arboribus fecunda 19,5
Noctеſcere 18, 11
Nocticolor Memnon, apud Levium 17, 9
Nomen Tarquinium apud L. Piſonem 16,29
Nomina non poſitiva eſſe, ſed naturalia, argutiſſime à P. Nigidio diſceptatum 10, 4
Nomina quædam ſingulari, quædam numero plurali tantum dici, & quæ ratio 19, 8
Nomina quorumdam patriciorum, qui male de republica meriti eſſent, ne cui ejuſdem gentis inderentur prohibitum eſt 9,2
Nona, una ex Parcis 3,16
Nos & *vos* ut pronuncientur 10, 4
Noſtrum & *noſtri* ubi locum habeant 20, 6
Novicium 6, 5
Noviſſimus & *noviſſime* cur Cicero non dixerit 10,21
Nox, pro *noctu* in XII Tabulis 8, 1
Nuces Thaſiæ 7, 16
Nutrices infantum quales plerumque eſſe ſoleant 12, 1
Nutriendos liberos eſſe feminis,non nutricum, ſed ſuo ſibi lacte. *ibid.*

O.

OB, præpoſitionis natura 4,17
Obba 16, 7
Obeſum quid 19,7
Objicere, cur prima producta ponatur 4, 17
Obicibus cur primam productam habeat 1, 17
Oblique agere 7, 17
Oblittera gens, apud Levium 19, 7
Obnoxie, in Plauto 3,17
Obnoxius quid ſignificet, quæque ejus origo *ibid.*
Obſidionalis corona 5, 6
Obſtupidus 5, 1
Occidione occiſus 5,17
Oceanus cum luna ſimul ſeneſcit adoleſcitque 14,1
Offendere 9,1
Officiorum quis ordo Romæ obſervatus 5,13
Oculorum quæ vis 5, 16
Oleaginea corona 5, 6
Olearum folia quando convertantur 9, 7
Oleum cur ſæpe congelaſcat 17, 8
Olus Poſtumius Tubertus dictator Romæ quando fuerit 17,21
Olympias Philippi regis uxor, Alexandri mater 7, 1
ejus ad Alexandri litteras, in quibus ſeſe Jovis Ammonis filium dixerat, reſcriptio 13,4
Olympicum ſtadium longius quam cetera 1,1
Omnimodis 2, 18. 4, 2
Oneſicritus hiſtoricus 9,4
Opicus 11, 16, 13,9
C. Oppius de vita P. Scipionis Africani ſuperioris ſcripſit 7, 1
C. Oppius res Cæſaris curabat 17, 9
Oppoſita 16, 8
Opus divitias ut dictum 7, 2
Orantes in ſenatu exſurgunt 7, 3
Oranti ſenatori in ſenatu alia conducunt pr[illegible]ia, quam patrono pro reo cauſam dicenti *ibid.*
Orationem in pectore non in ore naſci debere 1, 15
Orationis virtutes 7, 14
Orbis, in re militari 10,9
Orcæ 10, 25
Orcinus theſaur. 1, 24
Oreſti corpus non tam grande inventum fuiſſe quam Herodotus vult 3, 10
Oriæ 10,25
Oriens æquinoctialis, brumalis, ſolſtitialis 2, 22

Ornatu, dandi caſu 4, 6
Ornithones 20, 20
Orthium carmen 16, 19
Oſcedo 4, 20
Oſtrea Tarentina 7, 16
Oſtreæ cum luna quam *συμπάθειαν* habeant 20, 8
Oſus 4, 8
Otacilius Craſſus conſul 10, 6
Ovalis corona 5, 6
Ovandi quæ cauſa *ibid.*
Ovantes, utrum pedibus an equis vehentes civitatem ingrediantur *ibid.*
Oves virili genere in multa dicenda 7, 8. 11, 1

P.

PAbulor 17, 2
Pacis bibliotheca 16, 8
Pacis templum 5, 21
Pactitia pugna 1, 25
Pacuvius poëta quando floruerit 17, 21
ejus epigramma ſepulchro ſuo inditum 1, 24
ejuſdem cum Accio poëta colloquium 18, 2
Pænitere unde, & quid proprie 17, 1
Palma Ægyptia 7, 16
Palmæ vis & natura, & cur ea ſignum victoriæ 3, 6
Panætio *ἀναλγησία* atque *ἀπάθεια* non probata 12, 5
Panætium M. Tullius æmulatus in libris de officiis 13, 6
Pancratiæ 13, 26
Panda 13, 21
Papia lex de capienda Veſtali 1, 12
Papirius Prætextatus cur ita cognominatus 1, 23
Parcæ à partu: earum nomina 1, 16
Parcus, unde & ſuper eo Gabii Baſſi traditio eluſa 3, 19
Parones 10, 25
Parthenii verſus à Virgilio expreſſus 13, 26
Partim hominum, qua ratione veteres dixerint 10, 13
Partu uno quot pueri ſimul gigni poſſint 10, 2
Partus poſtquam muliebris uterus ſemen genitale concepit quoto menſe fiat, variæ tam medicorum quam philoſophorum & auctorum veterum opiniones; & quoto menſe fiat ſecundum Romanos 3, 16
Partus undecimo menſe poſt mortem mariti à femina quadam editus

tus qualis fuerit judicatus 3, 16
Paſſa, muliebris potus 10, 23
Paſſis velis, & *paſſis manibus*, *à pandor*, non à *patior*, veteres dixerunt 15, 15
Paſſo capillo *ibid.*
Patiendi verba in agendi à veteribus verſa 18, 12
Patrenſis bibliotheca 18, 9
Patri debita in omnibus rebus prærogativa quatenus conveniat filio magiſtratum gerente 2, 2
Patrima, matrima 1, 12
Patris juſſis quatenus parendum 2, 7
Patronis, qui pro reis dicunt, quid in principio orationis faciendum 7, 3
Pavere etiam ſapientis eſſe 19, 1
Jul. Paulus 1,22. 5,4. 19,1
Pavus è Samo 7, 16
Peccata exemplis non purgari: ſuperque eo Demoſthenis dictum 10, 9
Peccatis pœniendis quot cauſæ 6, 14
Peccatu 13,19
Peccatum nullum latere, ſed tempore revelari 12,11
Pectunculus Chius 7, 16
Pecunia quibus modis data probetur 14, 2
Pedaneus, non *pedarius* dicendum 3, 18
Pedarii equites *ibid.*
Pellex quæ 4, 3
Pelamis Chalcedonia 7, 16
Peloponneſiacum bellum quo tempore fuerit 17, 21
Peluſiotæ cur cæpe non edant 21, 8
Penus varii generis, & quid ſit 4, 1
Peposci non *poposci* veteres dixerunt 7, 9
Pepugi, non *pupugi*, veteribus dictum *ibid.*
Perdices bina corda habere ſcripſit Theophraſtus 16, 15
Peregrinus, Proteus philoſophus quomodo non peccandum eſſe docuerit 12, 11
Periander Corinthi rex 16, 19
Pericles Alcibiadis avunculus 15, 17
ejus dictum 1, 3
Pernicii, *progenii*, patrio caſu 9, 4
Perſæ quando ab Athenienſibus victi 17, 21

Perſes Macedonum rex Philippi filius bellum contra Romanos geſſit, victuſque fuit 7,3
Perſeus Zenonis Stoici ſervus 2,18
Perſona ἔτυμον quam lepidum Gab. Baſſus poſuerit 5,7
Pertentant gaudia pectus, apud Virgil. 9,9
Peſtilenta, *pulverulenta* loca apud Levium 19,7
Petorritum, cujus linguæ vocabulum 15,30
Phædon Socraticus ſervus 2,18
Phalarica 10,25
Phaſeli *ibid.*
Philemo comicus Menandrum vicit 17,4
Philippides poëta præ nimia lætitia mortuus 3,15
Philippus regnum Macedoniæ quando adeptus 17,21
quando apud Cheronæam Athenienſes vicerit *ibid.*
ex inſidiis occiſus *ibid.*
ejuſdem ad Ariſtotelem epiſtola ſuper Alexandro recens nato 9,3
Philiſtio Locrus vetus medicus 17,11
Philolaüs Pythagoricus 3,17
Philoſophia deguſtanda non ingurgitanda 15,16
Philoſophia gnaviter ſectanda 6,10
Philoſophi falſi & veri ex Epicteti ſententia qui? 1,2
Philoſophi aliquot qui ſervitutem ſervierunt 2,18
Philoſophi jactabundi exemplum 1,2
Philoſophi nomen cultu habituque mentientem quemdam quibus verbis Herodes Atticus notaverit 9,2
Philoſophi nomine, & non re, ut à Catone fuerint notati 13,22
de Philoſophis urbe exigendis ſenatuſconſulti & edicti cenſorum verba 15,11
Philoſophus ut audiendus 5,1
Phœniceus color 2,26.3,9
Phormio, Athenienſium dux 17,21
Phrygia attagena 7,16
Pictacium, apud Laberium 16,7
Pigitum 15,13
Pigneror, pro *Pignero* 18,12
Pignoriſcapio, copulate 7,10

Pilum 10, 20
Piſcinæ 2, 25
Pindarus pingui facundia. Verſus ejus ſuper deſcriptione Ætnæ non bene à Virgilio expreſſi 17, 10
Piſiſtratus tyrannus quo tempore vixerit 17,21
idem primus libros Athenis legendos publice dedit 6, 17
Placida, navium genus 10, 25
Planus, id eſt *ſycophanta*, apud Laberium 16, 7
Plato, veritatis amantiſſimus, quibus verbis philoſophos inceſſiverit, qui veræ philoſo phiæ emolumenta ignorant 10, 22
quando ad Dionyſium Siciliæ tyrannum profectus ſit 17, 21
an Xenophonti male voluerit 14, 3
ejus & Lyſiæ oratio ut differat Favorini ſententia 2, 5
duas ſolum pœniendi cauſas ponit 6, 14
ejus eligans ſententia 2, 22. 13, 6
homo tenui pecunia 3,17
Philolai Pythagorici libros quanti mercatus *ibid.*
ejus verſus amatorii liberius Latine verſi 19, 11
quid voluptatem eſſe dicat 9, 5
quædam ejus exercitii gratia Latine verſa 17, 20
Plautius comœdiarum ſcriptor, cujus comœdiæ quædam errore nominis Plauto adſcriptæ 3,3
Plautus quando floruerit 17, 21
Latinæ linguæ decus 19, 8
comœdias in piſtrino ſcripſit 3, 3
elogium ejus verum 7, 17
ejus ſub nomine quot comœdiæ ferantur 3,3
L. Ælii ſententia quot ſint *ibid.*
recte Nerienem conjugem Martis dixit 13, 21
comœdiæ ejus ut dignoſcendæ 3,3
XXI Varronianæ dictæ *ibid.*
Epigramma ejus ſepulchro inditum 1, 24
Plebes ut à *populo* differat 10, 20
Plebiſſcita 15, 27
Plebiſſcitum quid 10, 20

Plerique omnes 8, 11
Plinius Secundus 9, 4. 11, 16
ejus parum cauta ſcriptio 9, 16
Plurali numero carentia 9, 8
Pluria, recte Latine dici 5, 21
Plutarchus 14, 11
inique Epicurum in ſyllogiſmo reprehendit 2, 1
eumdem non recte etiam in verbis frivolis reprehendit 2, 9
quid illi ſervus objecerit quem loro cædi jubebat 1, 26
opinionem Platonis de natura ſtomachi adverſus Eraſiſtratum tutatur 17, 11
libri ejus titulus περὶ πολυπραγμοσύνης quid ſibi velit 1, 16
Pœni etiam de omnium rerum imperio decertarunt 10, 27
Pœnicum bellum primum 17, 21
Poëtarum Latinorum qui dulcedinem verſuum Anacreonticorum æquiperaverint 19, 9
Pœtilius tribunus plebei à Scipione Africano ſuperiore rationes prædæ Antiochenæ poſcit 4, 18
Aſin. Pollio fruſtra Salluſtium reprehendere conatus eſt 10, 26
Polus hiſtrio celebris, ſuperque eo hiſtoria memoratu digna 7, 5
Polycrata nobilis femina, nimio gaudio mortua 3, 15
Polyphontes rex 7, 3
Polyſtephanus hiſtoricus 9, 4
Pomœrium auguribus quid, quiſque ejus proferendi jus habeat 13, 14
Cn. Pomp. Strabo Pompeii Magni pater Æſculanos ſubegit 15, 4
Cn. Pompeius Magnus conſul cum M. Craſſo 14, 7
Varronem rogat ut librum faciat, ex quo diſcat quid facere debeat quum ſenatus ipſi conſulendus. *ibid.*
æde Victoriæ à ſe dedicata quomodo nomen honoris ſui theatro inſcribi juſſerit 4, 10
filia C. Cæſaris ei deſponſa 10, 20
ejus imperium *ibid.*
Pompolus Theophraſti ſervus

ſervus 27, 18
Pomptinus ager 9, 11
Ponticæ anates vim habent venenis detergendis 17, 16
Pontifices pro collegio decernunt 11, 3
Pontificium 1, 13
Pontones 10, 25
P. Popilius 11, 13
Populabundus, apud Siſennam 11, 15
Popul. fundus factus 16, 13
Porca præcidanea Cereri ſacra 4, 6
Porcetra quid, & ut à ſue differat 18, 6
Porcia lex 10, 3
Porciæ familiæ nomina & genera 13, 19
Porcius tribunus plebis 13, 12
Poſtliminio redire 7, 18
Poſtprincipia 16, 9 & 18
Poſtremiſſimus 15, 12
Poſtverta dea 6, 16
Poſtuma proles, apud Virgilium 2, 16
Poſtumiana imperia 1, 13
Sp. Poſtumius conſul 17, 21
Præcipitantia 6, 2
Præcox, præcocis, facit, non, *præcoquis* 10, 11
Præda quid, & ut à *manubiis* differat 13, 24
Præfectus Latinarum cauſa creatus an ſenatus conſulendi jus habeat 14, 8
Præficarum voces 18, 7
Præfiſcine & *præfiſcini* 10, 24
Præmandare 4, 1
Præmature 10, 11
Præmodum 7, 7
Præmorſiſſe, apud Plautum, pro, *Præmordiſſe* 7, 9
Præneſtini ex colonis municipes à Tyberio facti 16, 13
Præpes portus, apud Q. Ennium 6, 6
Præpetes loci, apud eumdem *ibid.*
Præpetes pennæ apud Virgilium *ibid.*
Præpoſitiones verbis præpoſitæ quatenus producantur, quatenus corripiantur, multis exemplis oſtenſum 4, 17
Præpoſitionum quarumdam naturam ut Cicero obſervavit, non ſemper eandem eſſe 12, 17
Præſentarius 16, 4
Præterpropter, apud Ennium 19, 10
Præſtabilis 1, 3
Prætextata verba 9, 10
Prætores conſulum collegæ, conſules tamen rogare non poſſunt, & mi-

& minori ſunt quam illi imperio 13, 14
Prætoris cujuſdam lepidum in advocatum dictum 1, 22
Præverbium 7, 7
Prenſionem tribunus plebei habet, non etiam vocationem 13, 12
Primitus 6, 2
Princeps 4, 10
Priva quæ veteres dixerint 10, 20
Privilegium quid? *ibid.*
Priuſquam Theognis naſceretur, proverb. 1, 3
Pro particulæ varietas 11, 3
Pro præpoſitio quando producte & quando correpte pronuncietur 2, 17
Pro caſtris pugnatum 11, 3
Pro teſtimonio teſtis dicit *ibid.*
Probi ad Marcellum epiſtola 4, 7
Proclive & *proclivi* 10, 24
Procurare, in haruſpicina 4, 5
in piaculis 4, 6. 16, 6
Prodicus rhetor 15, 20
Prodromi 2, 22
Productæ kalendæ 18, 13
Profata, apud Varronem 16, 8
Profligo verbum improprie vulgo uſurpari 15, 5
Proletarii, qui? 16, 10
Proletariis Romæ maximus honor habitus. 2, 15
Proloquium 5, 11
Proloquium quid? 16, 8
Prolubium 16, 19
Proludium 5, 18
Proluvium rei Veneriæ 4, 11
Promercalia 5, 1
Promiſce 6, 14. 7, 3. 10, 2. 13, 9
Promiſcus 11, 16
Pronunciatum, Ciceroni 16, 8
Properatim 12, 15
Properare ut à *feſtinare* differat 16, 14
Properare aliud quam *maturare* 10, 11
Propere *ibid.*
Proſa, dea 16, 16
Proſumia 10, 25
Provocatio ad tribunos plebei 4, 14
Protagoras cujus conditionis homo fuerit, & ut ad philoſophiam adierit 5, 1
Protogenes pictor 5, 3
Prudentia indiſerta magis eligenda, quam ſtulta loquacitas 1, 15
Publii mimographi ſententiæ ſelectiores 17, 14
Publius ſuppar Laberio quam gratus C. Cæſari fue-

ri fuerit 17, 14
Pudor ſanguinem cur diffundat 19, 7
Pudoricolor aurora Levio *ibid.*
Pueritiæ finis 10, 28
Puerorum impubium victus ut moderandus 9, 19
Pugiones 10, 25
Pulveret, apud Plautum 18, 12
Horatius Pulvillus conſul 17, 22
Pumiliones Græce νάνοι 19, 13
Pupillos defendere quam ſanctum apud Romanos 5, 13
Purpurare 18, 11
Purum putum, unde 8, 5
Putare *ibid.*
Pygmæi 9, 4
Pyramides, apud geometras 1, 20
Pyrrhonii philoſophi ut ab Academicis differant 11, 5
Pyrrhonis philoſophi ſententia *ibid.*
Pyrrhus rex 3, 7. 10, 19
quando bellum cum populo Romano geſſerit 17, 21
Pythagoras quando in Italiam venerit 17, 21
quibus cibis abſtinuerit ſecundum Plutarchum 4, 11
neque de animalibus eum neque de fabis comediſſe falſa opinio, *ibi.*
dictus Euphorbus, Pyrander, Callicleas, & deinde femina nomine Alce *ibid.*
ejus diſciplinæ quis ordo 1, 9
Pythagoricis quantum temporis tacendi, quantumque dicendi imperatum 1, 9
Pythia 12, 5

Q.

Quadrantalia 1, 20
Quadriga, numero ſingulari apud Varronem 19, 8
Quadriga num ſingularem numerum habeant *ibid.*
Cl. Quadrigarii & Valerii Antiatis ſuper hiſtoria de Pyrrho rege veneno necando diſſenſio 3, 8
Quadrupes eques, non, *equus*, Ennius ſcripſit 17, 5
Quæſtor an in jus ad prætorem à privato vocari poſſit 13, 13
Quæſtor prædam vendit 13, 23
Quartum, & *quarto* conſul

ſul 10, 1
Quaſſare 2, 6
Querna corona 5, 6
Quernus cibus antiquiſſimus 5, 6
Quieſco, & ſimilia utrum, *e*, producta an correpta efferantur 6, 15
Quin particulæ variæ ſignificationes, ejuſque in veterum ſcriptis obſcuritas 17, 13
Quinquatrus unde 2, 21
P. Quintium qua ætate Cicero defenderit 15, 28
Quintus Catulus curator reſtituendi Capitolii 2, 10
Quoad vivet, & *quoad morietur* cur idem tempus ſignificent, quum ex duobus ſint facta contrariis 7, 21
QUOD. SUBREPTUM. ERIT. lege Atinia ut accipiendum 17, 7
Quoque pro, *quidem* 17, 2
Quotquot annis 6, 5
Quopſones, apud Afros 8, 13

R.

RAdere barbam ante ſenectam ætatem Romani etiam moris fuit 3, 4
Rarenter 2, 25
Ratariæ naves 10, 25
Ratio ut nata in homine 12, 5
Recentatur, apud Mattium 15, 25
Receptitius ſervus, *quis* apud Catonem, præter Verrii Flacci ſententiam 17, 6
Recipere mulier dicitur ex dote 17, 6
Rectos cupreſſos, apud Ennium 13, 19
Recuperatores à prætoribus injuriis æſtimandis dati 20, 1
Redhibitio in ſervis 4, 2
Referre gratiam 1, 4
Refrigerare, apud Varronem 13, 24
Relligio eſt dicere, apud Terentium 4, 9
Relligioſa delubra *ibid.*
Relligioſi dies *ibid.*
Relligioſus quid, & quam πολύσημον, quoque ſignificatu ad eumdem modum inclinata nomina dicantur. *ibid.*
Rem præſidio futurum, & ſimilia, & qua ratione dicantur 1, 7
Remus à Romulo in monte Aventino auſpicio ſuperatus 13, 14
Reorum cultus 3, 4
Reſcire quid 2, 19
Res

Res profligata 15, 5
Res repetere, jus belli 16, 11
Reſtare 1, 23
Retæ 11, 17
Retanda flumina in prætorio edicto *ibid.*
Rex ſacrificulus ſolus ſuper flaminem Dialem accumbit 10, 15
Rhetor ut loqui debeat 1, 6
Rhetores Italia ut urbe ejecti; & ſuper eo verba edicti cenſorii 15, 11
Rhodanus fluviorum, qui ultra Romanum imperium fluunt, tertia magnitudine 10, 7
Rhodienſes amici & ſocii populi Romani ut ſe in bello Perſico geſſerint, quæ eorum conſilia, & ut à Catone in ſenatu defenſi, quum quidam è ſenatoribus bellum illis inferendum cenſerent 7, 3
Rhodii obſeſſi à Demetrio quæ verba ad illum ſuper Ialyſi imagine, quam incendere parabat, legaverint 15, 31
Rhodos inſula *ibid.*
Rica 6, 10
Ridibundus 15, 15
Robigus, deus 5, 12
Roboraria 2, 20
Robur 10, 12
Rogare prætorem vel conſulem prætor non poteſt 13, 14
Rogatio quid 10, 20
Romani populi & Pœni collatio 10, 27
Romanus populus quibus rebus è minimo maximus factus 20, 1
Romani veteres quam Græcæ linguæ imperiti 13, 9
Romuli regis egregia circa vinum reſponſio 11, 14
Sex. Roſcium qua ætate Cicero defenderit 15, 28
Rubidus color 2, 26
Corn. Rufinus à C. Fabricio ſenatu motus 4, 8. 17, 21
ab eodem conſul deſignari curatus, quum tamen ei inimicus eſſet *ibid.*
Rufus color 2, 26
Rumices 10, 25
Rumpiæ *ibid.*
Rupices 13, 19
Rutilus color 2, 26

S.

Cæl. Sabinus J. C. 7, 4
Sabinus medicus Hippocratis enarrator 3, 16

Sacellum quid, & unde: in eoque Trebatii error 3, 16
Sacrorum deteſtatio 15, 27
Salacia Neptuni, in comprecationibus 13, 21
Salluſtius proprietatum in verbis retinentiſſimus 10, 20
novator verborum 1, 15
in adulterio deprehenſus ab Annio Milone, loriſque cæſus 17, 18
loci cujuſdam ejus cum Demoſthenico collatio facta 2, 20
multi ejus obtrectatores 4, 15
ſententia ejus contra invidorum calumnias defenſa *ibid.*
nequidquam ab Aſinio Pollione reprehenſus 10, 26
vera ejus lectio 20, 6
Salonius cliens M. Catonis 13, 18
Saltem particulæ quæ vis, quæque origo 12, 14
Saltuatim 12, 15
Samnites ad Fabricium legatos mittunt 7, 14
Samniticum bellum 17, 21
Sanates, in XII tab. 16, 10
Sanctitudo & ſanctitas 17, 2
Sandaliarium Romæ 18, 4
Sanguinem cur pudor diffundat; timor vero contrahat 19, 6
Sanguinis dimiſſio inter ignominias militares 10, 8
Sapiens an iraſcatur 1, 26
Sapiens nil cogi poteſt 12, 5
Sapiens quemadmodum dolorem ferat *ibid.*
Sapientiam filiam Uſus & Memoriæ eleganter Afranius dixit 13, 8
Sarpedon Jovis filius 15, 21
Satrapes 10, 18
Saturionem ſuam Plautus in piſtrino ſcripſit 3, 3
Saturnalia Athenis quemadmodum A. Gellius, aliique Latini qui ſtudiorum cauſa eo venerant, quæſtionum certationibus agitare ſoliti 18, 2
Sauromatæ diebus tertiis cibum capiunt 9, 4
Scævitas 6, 2. 20, 1
Q. Scævola non ſatis recte *pœnum* definivit 4, 1
Scaphæ 10, 25
Scari Cilices 7, 16
Scaurus Grammaticus D. Hadriani temporibus 11, 15

ut

ut Cæſellium Vindicem reprehenderit ibid.
Schemata geometrarum 1, 20
Scenicorum artificum ſtudium & amor non honeſtus 20, 4
Scholica nugalia 4, 1
Scythæ ἀνθρωποφάγοι 9,4
Scythæ quemadmodum famem diu tolerent 16, 3
Scimpodium Græcienſe 19, 10
L. Scipioni Aſiatico multa irrogata à C. Munatio tribuno plebei 7, 19
P. Scipioni Africano à Claudio Aſello tribuno plebis dies dictus 3, 4
idem eidem Aſello in cenſura equum ademit ibid.
ejus oratio contra Aſelſellum 7, 11
P. Scipio Africanus ſuperior ut cum Tib. Graccho, Tib. & C. patre, in gratiam redierit, & affinitatem cum eo inſtituerit 12, 8
vitam ejus qui ſcripſerint 7, 1
ſigna, quæ ejus nativitatem præceſſere ibid.
cum Jove Capitolino loquutus. ibid.
oppidum quoddam in Hiſpania ut expugnaverit. ibid.
quam altus animo fuerit & magnificus, exemplis oſtenſum 4, 18
quid M. Nævio tribuno plebei illud apud populum, quod pecuniam ab Antiocho accepiſſet, accuſanti reſponderit ibid.
quid fecerit Pœtilio tribuno plebei rationes à ſe pecuniæ Antiochenæ exigente ibid.
adoleſcens fama non ſincera, ita ut Nævius poëta in eum ſcriberet 6, 8
Scirpi 12, 6
Sciſcidi, pro, *ſcidi* 7, 9
Scitamenta 18, 8. 20, 9
Scorpii 10, 25
Scribendi occulte exempla varia 17, 9
Scriptum facere 6, 9
Scruta, *ſcrutarius* 3, 14
Sculna, apud Varronem 20, 11
Scyron Jovis filius 15, 21
Scytale Laconica 17, 9
Secare, & *ſectio* 20, 1
Sectius, apud Plautum 18, 9
Secundis rebus & proſperis homines in poteſtate ſua non ſunt 7, 3

Secu-

Seccurim, non, *ſecurem* 13, 19
Sedavit tempeſtas 18, 12
Sejanus equus, proverb. 3, 9
Cn. Seius à M. Antonio capitis damnatus 1, 9
Seleucus rex Nicanor dictus libros, quos Xerxes aſportaverat, Athenas referendos curavit 6, 17
Sella curulis 3, 18
Sellarius quæſtus 3, 1
Semiphalarica 10, 25
Senatorem quis veſtitus, quis calceatus deceat, quis dedeceat 13, 20
Senatores non erant, etiamſi curulibus magiſtratibus functi, qui à cenſoribus in ſenatum lecti non erant 3, 18
Senatores, qui curulem magiſtratum geſſiſſent, curru ſoliti in curiam vehi ibid.
Senatuis, & ſimilia pariendi caſu à M. Varrone & P. Nigidio poſita 4, 16
Senatum habere quibus diebus jus ſit 14, 7
Senatum habiturus auſpicari prius & hoſtiam immolare debet 14, 7
idem prius de rebus divinis quam humanis ad ſenatum referre debet ibid.
Senatus conſulendi quibus ordine jus fuerit, quibus extra ordinem 14, 7, 8
Senatus, pro loco & pro hominibus 18, 7
Senatus in Capitolio epulatus 12, 8
Senatus per quos more majorum haberi ſolitus ſit 14, 7
Senatuſconſultum quot modis fiat; quique ſuper eo primus in ſenatu rogari ſolitus 14, 1
Senatuſconſultum per diſceſſionem factum 3, 18
Senatuſconſultum ubi fiat 14, 4
ante exortum ſolis, aut poſt occaſum factum ratum non eſt. ibid.
Senecæ futile de Q. Ennio, P. Virgilio, & M. Cicerone judicium; varia item de eo judicia 12, 2
quæ bene dixiſſe dicatur ibid.
Senectuti olim amplus honor habitus 2, 15
Seniores à minorib. domum deducti 2, 15
Seniores, qui 10, 28
Senonicum bellum 17, 21

Sen-

Senſuum hominum quinque duos eſſe maxime belluis communes 19, 2
Senſuum naturalis defectio, & quid de ea Ariſtoteles 7, 6
Sententiam in ſenatu quibus dicere licuerit 3, 18
Sententiarum rogandarum in ſenatu quis olim ordo 4, 10
Septemtrionarius ventus 2, 22
Septemtrionum verum ἔτυμον 2, 21
Septenarii numeri vis 3, 10
Sequeſter 2, 11
Sequeſtro poſitum, apud Catonem *ibid.*
Sermonari 17, 2
Serpens inuſitatæ magnitudinis 6, 3
Serra in re militari 10, 9
Q. Serranus conſul 15, 28
Sertorius quo aſtu barbaros milites ſibi conciliaverit, & in officio continuerit 15, 22
Servi in furto manifeſto prenſi ut pœniantur 11, 8
Servi pileati venumdati, quorum nomine venditor nihil præſtat 7, 4
Servilianus V. Cl. 1, 2
Servius Sulpicius J. C. 2, 10. 6, 12
Servius Tullius Romanorum rex 13, 14
quot claſſes juniorum cenſus faciendi inſtituerit, & quæ pueritiæ, juventæ, ſenectæ poſuerit diſcrim. 10, 28
Servus jure veteri in adoptionem etiam per prætorem dari poterat 5, 19
Seſton ποσειδώνειον dictum 14, 6
Sexageſimus tertius annus in ſenibus periculoſus 15, 7
SI. DEO. SI. DEÆ. in piaculis 2, 28. 15, 23
Sibones 10, 25
Sibyllini libri ut Romam venerint 1, 19
Sicæ 10, 25
Siccius Dentatus bellator magnus, Achilles Romanus dictus 2, 11
Siciles 10, 25
Sicinniſtas nebuloſo nomine cur Accius dixerit 11, 8
Sidera quædam à quibuſdam terris videntur, à quibuſdam non 19, 1
Sidicinus quæſtor 10, 3
Silenta loca, apud Levium 19, 7
Silvius poſt Æneæ mortem natus 2, 16

Sinnius Capito 5,21
Sinus togæ 4,18
Siſenna adverbiis in *im* plurimum uſus 12,15
Siticines, apud Catonem 20,2
Siti ibid.
Socrates quando Athenis capitis damnatus & veneno necatus 17,21
quid Alcibiadi quærenti cur uxorem ſuam tam acerbam domo non exigeret reſponderit 1,17
eum umquam de rebus naturalibus diſputaviſſe negat Xenophon 14,3
ejus patientia & temperantia 2,1
Sol in cœlo vertitur 12,1
Sol occaſus 17,2
Soleæ 13,20
Solidum, ſchema geometricum 1,20
Soliferrea 10,25
Solis defectus cauſa incerta 2,28
Solœciſmum quomodo Latini appellaverint 6,20
Solon quando leges Athenienſium ſcripſerit 17,21
ejus leges Athenis axibus ligneis inciſæ 2,12
lex ejus penſitata, quæ pœna eos afficit qui ſeſe à civili ſeditione removiſſent. ibid.
qua multa fures affecerit 11,18
Solſtitium & bruma 3,10
Solſtitium in ſeptimo ſigno Zodiaci fit à bruma ibid.
Somnus nimius pueris nocet 4,9
Sophiſmata 18,13
Sophocles tragœdus quando floruerit 17,21
ejus Electra 7,5
ejus ſententia prudens 12,11
antiquior Euripide 13,17
verſus ejus Euripidi à Platone tributi 13,18
Soror, unde dicta ex Labeonis ſententia 13,10
Sortitio in ſacro certamine 5,9
Soterici lecti 12,2
Sotion Peripateticus 1,8
Spadix 2,26. 3,9
Spari 10,25
Sparti uſus quando in Græcia cœperit 17,3
Spatæ 10,25
Specii, interrogandi caſu 9,14
Speuſippus philoſophus 3,17
voluptas & dolor duo illi mala oppoſita, medium

dium eorum bonum 9, 5
Spepondi, non, *ſpopondi*, dixere veteres 7,9
Sponſaliorum ſollemnia ex Servii Sulpicii ſententia 4, 4
Sponſus, ſponſa. *ibid.*
Sp. Carvilius Ruga primus divortium Romæ cum uxore fecit 4, 5
Squallere 2, 6
Squallor *ibid.*
Stadiorum in Græcia longitudo 1, 1
Stare pectus ſentibus, apud Lucilium 8, 4
Stata forma quæ Ennio, *uxoria* Favorino dicta 5, 11
Stationes Romæ jus docentium 13, 13
Stellarum ſiderumque obſervatio liquide non conſiſtit 14, 1
Stellarum non eſſe eam vim quam Chaldæi dicunt *ibid.*
Stitiſſes, non *ſtetiſſes* legendum apud Catonem 2, 14
Stata 10, 25
Stoici & Peripatetici diſputatio ſuper vita beata 18, 1
Stoicus verus ex Epicteti ſententia 1, 2
Stolidi qui proprie 18, 4
Stomachi via, & quomodo cibi in eum deſcendant 17, 11
Striblig0 5, 20
Stupa 17, 3
Suadæ medulla 12, 2
Suavitudo & ſuavitas 13, 2
Sub corona venire 7, 4
Subciſivum ſtudium & tumultuarium 13, 23
Subciſivum tempus 8, 10. 20, 11
Subducti ſupercilii carptores 19, 7
Subices 4, 17
Subnixo animo, *apud* Q. Claudium 17, 6
Suboles 19, 21
Subſidio, in re militari 10, 9
Subſolanus ventus 2, 22
Succidaneæ hoſtiæ 4, 6
Succenturiari 15, 8
Succidaneum tergum, apud Plautum 4, 6
Succidiæ 13, 23
Suculæ ſtellæ ubi in cœlo 13, 9
Suffer̃ctus 4, 17
L. Sulla Felix conſul 15, 18
L. Sulla Piræeum oppugnat 15, 1
P. Sulla reus M. Ciceroni mutuam dat pecuniam 12, 12
P. Sulla proferendi imperii

perii titulum quæſivit 13, 14
P. Sulpicio Gallo quid P. Africanus Pauli F. objecerit 7, 12
Sulpicius Apollinaris 4, 17. 12, 13, 16. 16, 5. 18, 4
Summovere populum 13, 13
Summus tonus 13, 24
Sumptuariæ leges 2, 24
Supereſſe 1, 22
Surſum cur certiores ictus fiant ſi quid mittas, quam deorſum 9, 1
Sus quid, & ut à *porcetra* differat 18, 6
Suſpicioſus 9, 12
Suſque deque 16, 9
Syllogiſmi definitio ut ab Ariſtotele poſita eſt Latine converſa 15, 25
Symbolæ 6, 13
Sympoſiacæ quæſtiones 6, 13

T.

TAbularum obſignatio 14, 2
Tænarus inſula 6, 19
Talabarriones, apud Laberium 16, 7
Talenta Attica tria quot HS 3, 17
Talentum magnum 11, 10
Talionis pœna ex XII Tabulis 20, 1
ad æſtimationem judicis redigi ſolita. *ibid.*
Tarquinius Superbus Romanorum rex 1, 19
Taurus philoſophus quid A. Gellio reſponderit percunctanti an philoſophus iraſceretur 1, 26
A. Gellium convivio accipit 17, 8
Stoïcorum hoſtis 12, 5
Taxare 2, 9
Tegmine onychino flumina, apud Levium 19, 7
Telorum vocabula 10, 11
Tempeſtas, anceps vocabulum 12, 9
Templum 14, 7
Tempore revelantur omnia 12, 11
Tentamenti gratia 9, 15
Ternio lunæ 1, 20
Terræmotus cauſa incerta 3, 28
feriæ ob terræmotum indictæ *ibid.*
Terrai, gignendi caſu 13, 24
Terra movet 2, 28. 4, 6
Tertiumne conſul an *tertio* dici oporteat 10, 1
Teſtamenti genera tria 15, 27
Teſtimonium adverſus clientem nemo dicit 5, 13
Teſtimonii falſi convicti de

de ſaxo Tarpeio dejiciebantur, ex XII Tabulis 20,1
Terentius quando floruerit 17,21
Teſtium interceſſio 14,2
Teſtor, commune verbum 15,13
Thebani Lacedæmonios apud Leuctra quando ſuperaverint 17,21
Themiſtocles Athenienſium dux quando & ubi Xerxem devicerit 17,21
Theodectes 10,8
Theophraſtus Peripateticus 1,3. 8,8. 16,15
Theophraſtus Ariſtotelis ſucceſſor 13,5
Theopompus in Mauſolæo certamine victor 10,18
Theſæum certamen 15,20
Thracia Sithon dicta *ibid.*
Thracus homo 19,12
Thucydides quo tempore floruerit, & qua ætate mortuus 15,23
Tiberianæ domus bibliotheca 13,18
Tiberius Cæſar conſultus de civica corona 5,6
Tibiæ cantus multis doloribus hominum leniendis adhibet 4,13
Tibiis uti quando Athenienſes deſierint 15,17
Tiburtina bibliotheca in Herculis templo 19,5
Timæus Græce de rebus populi Romani ſcripſit 11,1
Timarchus ab Æſchine de impudicitia accuſatus 18,3
Timochares Pyrrhum veneno necare proponit: quod Niciam feciſſe vult Quadrigarius 3,8
Timon amarulentus in Platonem invectus 3,17
Timor cur ſanguinem contrahat 19,6
Tiro Tullius M. Ciceronis libertus 4,10. 7,3. 13,9. 15,9
quæ in oratione M. Catonis, quam pro Rhodienſib. habuit, reprehenderit, & quomodo ad ea reſponſum 7,3
Tis, generandi caſu apud Plautum 20,6
Titus Caſtricius 1,6
Toga virorum Romanorum primus amictus 7,12
Tollere, pro *corrigere* 1,17
Tonus ſummus 13,25
Tholoſanum aurum 2,9
L. Torquatus 1,5
Manlii Torquati pugna cum Gallo, quæ illi cognomen dedit 9,13

Tragula 10, 25
Trajani templum 11, 17
Trajani forum 15, 25
Tranſalpibus 15, 30
Tranſgreſſum navium recte dici apud Salluſtium 10, 26
Tres & *tris* Virgilio 3, 19
Triangulæ metæ 1, 20
Tribuni militares quando conſulari imperio Romæ 17, 21
Tribuni plebei & ædiles quando creati 17, 21
Tribuni plebei quot? 17, 19
ad quid creati? 13, 12
prenſionem, non etiam vocationem habent. *ibid.*
neque advocant patricios, neque ad eos referre ulla de re poſſunt 15, 27
nullum eis diem Roma abeſſe licet 3, 2
Tribunicium decretum ſuper L. Scipione Aſiatico 7, 19
Tribus pro loco & pro hominibus 18, 7
Tributa comitia 17, 26
Tributus 13, 19
Trifaces 10, 25
Triquetra 1, 20
Triſeclisſenex Neſtor, apud Levium 19, 7
Triticum an pluraliter dicatur 19, 8
Triumphalis corona 5, 6
Triumphus quo minus agatur quæ impediant *ibid.*
Triumviri reipublicæ conſtituendæ 14, 7
Truſatiles molæ 3, 3
Tubicines 20, 2
C. Tuditani commentarii 13, 14
M. Tuditanus conſul 17, 21
Tumultuarium ſtudium 13, 23
Tunica muliebris 6, 10
Tunicæ virorum Romanorum 7, 12
Tunicis uti prolixis viro indecorum 7, 12
Turbulentus 11, 15
L. Turius 14, 2
Turres, in re militari 10, 9
Tutela pupillaris muliebri prælata 5, 13
Tutorum in pupillos poteſtas 5, 19
Tyros Sarra dicta 14, 6

V.

VAgire 16, 17
Valeri, in vocandi caſu prima ſyllaba acuta 13, 25
Q. Valerius conſul 17, 21
Valerius Probus Grammaticus 4, 7. 9, 9
quodam loco apud Salluſtium

luſtium pro, *eloquentia, loquentia*, legit 1, 15
Vallum dentium 1, 15
Vani, proprie qui 18, 4
M. Varro & P. Nigidius Ciceroni Cæſarique coætanei 19, 14
Menippum in ſatyris æmulatus 2, 18
qua ratione uſus ſit in Plauti Comœdiis dignoſcendis 3, 3
Varronianæ XXI Plauti comœdiæ appellatæ *ibid.*
libri ejus hebdomadum, quum proſcriptus eſſet, direpta ipſius bibliotheca non comparuerunt 3, 10
ejus epiſtolæ ad Oppium quædam capita 14, 7
Cn. Pompeio commentarium Iſagogicum dedit 14, 7
in quibus tribus trium formarum Orationis dicat eſſe exempla *ib.*
Varro triumvir 13, 12
tribunus plebei *ibid.*
Vaſum 13, 22
Vaticanus deus unde 16, 17
Ubera feminis ad quid à natura data 12, 1
Uberes formæ dicendi 7, 14
Ve, particulæ vis 5, 12. 26, 15
Vecors qua vi particulæ *ve* dicatur 5, 12
Vehemens 16, 5
Vehicula præbenda publice conducta 15, 4
Vejovis quis deus; quid ei immoletur, quod ejus ſimulacrum 5, 12
Velia oppidum 10, 16
Velitari 6, 10
Velitatim 12, 15
Velius Longus 18, 9
Velocitatis ſingulariæ homines 9, 4
Vellicatim 12, 15
Vena quid, & ad quid exploretur 18, 10
Venæ in hominibus ſeptenario numero moventur 3, 10
Venam ſolvi militibus ignominioſum 10, 8
Venationis pugna in circo 5, 14
Venenum anceps vocabulum 12, 9
Venenum præſentarium 6, 4
Veneror, commune verbum 15, 13
Venia quando deprecanda 11, 8
Venter timore repentino cur effluat 19, 4
Ventidius Baſſus humili loco natus tribunus ple-

plebei, prætor & conſul, pontifexque maximus, qui à M. Antonio hoſtis judicatus primus de Parthis triumphavit 15,5
Ventorum varia nomina, unde ſinguli veniant, variæque de eorum numero opiniones 2, 22
Verant, apud Ennium 18, 2
Verba communia 15, 13
Verba dedit, apud Q. Claudium 17,2
Verba nova etiam priſca dici 11, 17
Verba nova fugienda *ib.*
Verba priſca & inſolentia fugienda 1, 10. 11,17
Verba quæ in utramque partem ſignificatione reciproca dicuntur 9, 12
Verba vetera longa ætate oblitterantur 26, 1
Verbis pluribus idem ſignificantibus quem in modum utendum & ad quid; eamque in rem teſtimonia auctorum plurima 13, 24
P. Virgilius multæ antiquitatis 5, 12
ritu urſino verſus peperit 17, 11
Æneida nondum limatam comburi voluit, in qua multa corrigenda *ibid.*
non bene è Pindaro flagrantiam Ætnæ expreſſi 17, 10
quos verſus Parthenii ac Homeri imitatus ſit 13, 26
Lucretium etiam imitatus 1, 21
quibus verbis abjecte & ignaviter uſus dicatur; & quid illis, qui hoc dicunt, reſpondendum 2, 6
quibus verſibus civilem diem deſignaverit 3, 2
ut Græcos poëtas Latine expreſſerit 9, 9
nequidquam ab Annæo Cornuto reprehenſus 9, 10
contra Higinum ab errore defenſus 5,8. 6,6.
Nolam cur è verſibus ſuis exemerit 7, 20
quos verſus Homeri bene, quos male vertiſſe exiſtimatus ſit 9, 9
fruſtra eum Seneca reprehendit 12,2
duplex apud eum lectio 4, 1
quos ejus errores Higinus notaverit 10, 16
Veritas temporis filia 12, 11

Verrii

Verri Flacci error 16, 14. 17, 6
Verruca quid Catoni 3, 6
Verſus per ſingula vocabula ſingulis ſyllabis increſcens 14, 6
Vertenda Græca Latine quomodo? 9,9
Veruta 10, 25
L. Verutius 20, 1
Veſcus 16, 5
Veſtalis qualis eſſe debeat, quibus rebus à ſacerdotio excuſetur, quo jure ſit ſimul atque capta eſt; rituſque capiendi, & cur capi dicatur: verba item ſollemnia pontificis maximi eam capientis 1, 12
Veſtalis prima à rege Numa capta *ibid.*
Veſtalis virgo cur *Amata* vocetur à pontifice 1, 12
Veſtibulum quid, & unde? 16, 5
Veſtibulum inferni, apud Virgilium 16, 5
Veſticeps 5, 19
Veſtrorum, pro, *veſtrum* apud Plautum 20, 6
Veteres proprie & integre loquuti 7, 12
Vexare, grave verbum 2,2
Via Laurentina 10, 3
Viaticum, pro facultate & paratu magno 17,2
Viator in carcerem ducit 4, 10
Viatores magiſtratuum licio tranſverſo cincti 12, 3
Vicem 10, 3
Victoria impulverea 4,15
Victoria præpes 6, 6
Victoriæ ædes à Cn. Pompeio dedicata 10, 1
Victorioſus 4, 9
Victu, donandi caſu 4, 16
Videndi rationes variæ ſecundum varios philoſophos 5, 6
Vieta poma 13, 3
Vindicia quid, & ut olim fieret 20, 10
Vini genera tria 13, 29
Vinum ut ſumendum, & ad quid, ſecundum Platonem 15, 2
Vinum apud antiquos in convivio quare 17, 20
Vinum mulieribus Romanis ad quid interdictum? 10,22
vinum cur rarius congelaſcat 17, 8
Vinum eructum 11, 7
Vinum Lesbium; item Rhodium 13, 5
Vinolentus, & id genus nomina quo in ſignificatu dicantur 11, 15
Viperarum morſibus tibiæ

biæ cantum mederi 4, 13
Vir mulieri judex 10,23
Vir uxorem in adulterio deprehenſam impune occidit; contra uxor virum etiam deprehenſum ne contingere quidem poteſt 10, 23
Vireſcere 8, 11
Virgis cædi viris honeſtis civibuſque Romanis indignum 10, 3
Viri Romæ per Caſtorem jurarunt 11, 6
Viri illuſtres qui floruerint poſt Romam conditam ante ſecundum bellum Karthaginienſium 17, 21
Virtutum æquiparatio etiam ſpeciem ſimulationis creat 14, 13
Vita humana ferro ſimilis *ibid.*
Vitam beatam quid efficiat 11, 2
Vita quæ duo maxima Epicteto 17, 19
Vitium quid, & ut à morbo differat in edicto ædilium curulium 4, 2
Vivaria quo nomine veteres appellaver. 2, 20
Vltra, veteribus *uls* 12, 13
Ulyſſes apud Homerum non ex gutture, ſed ex pectore vocem mittit 1, 15
Umbri quid *diem* appellaverint 3, 2
Undarum motus cur alio modo Aquilonibus, alio modo Auſtris flantibus fiant 2,30
Undiquevorſum 7, 16
Vocandi caſus nomina, ut, *Valeri*, ubi acuenda 13,24
Vocationem qui habeant 13, 2
Vocationem tribunus plebei non habet, ſed prenſionem 13, 12
Voces etiam petulantiores Romæ pœnitæ 10, 6
Voconium plebiſſcitum de coërcendis mulierum hereditatibus 28, 1
Voculatio Nigidio quid 13, 25
Voculationes 13, 6
Vocum notæ *ibid.*
Vœtitiæ dictæ quædam naves 10,25
Volcani area 4, 5
Voluntas an pœnienda 7, 3
Volup 12, 4
Voluptas quid ſit, philoſophorum variæ opiniones 4, 5. 12, 5
Voluptatis definitio ſecun-

cundum Epicurum 2,6
Voluptates fœdæ, quæque nobis cum belluis communes 19, 2
Vox, corpuſne ſit, an ἀσώματον, diverſæ diverſorum philoſophorum ſententiæ 5, 15
Urbanorum prædiorum magni reditus 14, 1
Vrbes & *Vrbis*, Virgilio 13, 19
Urinam cur ignis laceſſat 19, 4
Vſuſcapio copulate dicta 7, 10
ut Uſurpetur mulier, quandiu ex XII Tabulis viro abeſſe debeat 3, 2
Vtor, commune verbum 15, 13
Vulcatii Sedigiti de poëtis Latinis judicium 15, 24

X.

Xenophon an æmulus Platonis fuerit 4, 11
Xerxes quando Themiſtocle duce ab Athenienſibus fuerit victus 17, 21
Xerxes libros publicos Athenis aſportat in Perſas 6, 17

Z.

Zeno Citienſis & Epicurus Athenienſis, philoſophi celebres erant quando bellum cum rege Pyrrho à Romanis ſumptum eſt 17, 21
Zeno cenſuit voluptatem eſſe indifferens 9, 5
ad Zenonis ſcripta refellenda quanta cura quantoque apparatu aggreſſus ſit Carneades 17, 15
Zephyrus ventus 2, 22
Zodiacus 3, 10
Zonæ plenæ argenti 15, 12

INTERPRETATIO GRÆCARUM

Dictionum, quæ à Gellio Græce citatæ, nec ab eo Latinæ factæ ſunt.

Quæ in Præfatione.

Πέπλον, Peplum.
Κέρας Ἀμαλθείας, Cornucopiæ.
Κηρία, Favos.
Λειμῶνας, Prata.
Ἀνθηρῶν, Floridorum.
Εὑρημάτων, Inventorum.
Λύχνους, Lucernas, vel Faces.
Πανδέκτας, Pandectas.
Ἑλικῶνα, Heliconem.
Προβλήματα, Problemata.
Ἐγχειρίδια, Παραξιφίδας, Pugiones, gladiolos.
Πραγματικά, Negotialia.
Πάρεργα, Parerga.
Διδασκαλικά, Didaſcalica, vel Doctrinas.
Παντοδαπῆς ἱστορίας. Omnimodæ hiſtoriæ.
Πάγκαρπον, Pancarpum vel Frugifera.
Τόπων, Locorum.

Πολυμαθίη νόον &c. Varia eruditio mentem bonam non docet.

Ευφημεῖν χρὴ &c. Tacere decet noſtriſque choris decedere, quiſquis harum imperitus eſt litterarum, & mente impura, aut nobilium orgia Muſarum, neque didicit unquam neque celebravit.

Quæ in Libro Primo.

Cap. 2. Κυριεύοντας, ἡσυχάζοντας καὶ σωρείτας. Dominantes, Quieſcentes & Acervos. Sunt ſophiſmatum dialecticorum vocabula. Sic autem reſtituit hunc locum Janus Rutgerſius, eo verius, quod horum

horum ipſorum cum deriſu meminit hoc libro capiteque eodem & præcedenti Arrianus.

ἀκάλυτος, ἀνεβίαστος. Solutus, inviolatus, minime implicitus, liber, dives, felix.

Εἰπέ μοι περὶ, &c.

De bonis cedo & malis, audiſne illud ?

Ad Ciconas Troia referens me ventus adegit.

Τῶν ὄντων τὰ μὲν, &c. Rerum quædam bona, quædam mala, quædam indifferentia ſunt. Bona ſane, virtutes: quæ vitii participant, mala. Indifferentia vero illa, quæ horum intermedia ſunt, opes ſanitas, vita, mors, voluptas, labor: unde noſti ? inquit. Sic Hellanicus in Ægyptiacis tradit. Quid enim refert, ita dicam, An Diogenes in moralibus, Chryſippuſve aut Cleanthes? Hoc itaque exquiſiviſti decretumque feciſti tuum. Expone quonam modo tempeſtatem in navi feras; numquid ejus diſtinctionis memineris, ubi inſtrepit ac ſtridet velum: & exclamantem te ſi quis male feriatus ita alloquatur, repete age tu ea, quæ modo aiebas, num ſit vitium naufragium facere ? num particeps vitii ſit ? an non iſti fuſtem impingas ? heus homo, quid mecum tibi ? nos perimus, & ipſe accedens ludis.

Si reus ad Cæſarem citeris, memento diviſionis hujus. Si quis ingreſſo tibi ac pallenti dixerit: quid tremis homo ? quæ tua res agitur ? numquid intus Cæſar virtutem & vitium ingredientibus largitur ? Quid & tu meis malis inſultas ? Tamen, philoſophe, dic mihi, quid tremis ? nonne mortis aut carceris periculum eſt ? aut doloris corporis, aut exilii, aut ignominiæ ? Quid vero aliud ? numquid in iſtis vitium eſt, aut aliqua vitii pars ? Quid his de rebus ipſe diſſeruiſti ? Quid mihi rei tecum eſt homo? Mala mihi mea ſufficiunt. Recte dicis. Sufficiunt enim tibi tua mala, degener animus, timiditas, arrogantia, quam in ſchola præ te fers. Quid alieno ſplendore gloriabaris ? Cur te Stoïcum profitebaris ? Id vobis uſurpate nomen, quod actiones veſtræ de-

monſtrant. Ita invenietis, cujus ſectæ ſitis. Invenietis autem pleroſque veſtrum Epicureos eſſe, paucos Peripateticos, eoſque effœminatos.

CAP. 3. εἰδεῖ βοηθεῖν, &c. Numquid oporteat contra juſtitiam amico ſubvenire? & qua fini, & in cujuſmodi?

δεῖ με συμπράττειν, &c. Opus eſt me amicis opitulari, ſed uſque ad deos.

Οὐκ οἶδ᾽ εἴπε, &c. Haud ſatis novi ſi quid in hoc genere ſit nobilius: & an quæcumque pars ad quantamcumque alterius partem comparata, eligenda magis ſit. Verbi gratia, hoc modo, ut & nobilius ære aurum ſit, & auri pars quælibet, portionis cujuſlibet æris comparatione ſit pluris: verum nonnihil diſcriminis cum numerus tum vero magnitudo efficiet.

ἡ καλουμένη, &c. Quæ gratia apud homines vocatur, hoc quidem eſt juris diligentioris loco & tempore imminutio.

περὶ ψυχῆς. De anima.

Χείλων ὁ παλαιὸς, &c. Chilo ſenior, quum quempiam dicentem audiſſet, nullum ſe inimicum habere, an nullum etiam amicum haberet, interrogavit: amicitias inimicitiaſque invicem conſequi conjungique neceſſe eſſe arbitratus.

CAP. 5. κόμψη χλαινίς, &c. Elegans veſtis, & molles tuniculæ.

ἄμουσος, &c. Inelegans, invenuſtus, illiberalis.

CAP. 7. ποιήσειν, ἔσεσθαι, λέξειν, facturum, futurum, dicturum.

εὐφωνία. Voculatio.

ἐπιμέλεια τῶν λέξεων. Vocabulorum delectui diligenti.

CAP. 8. οὐ παντὸς, &c. Non viri cujuſque eſt Corinthum petere.

μυριάς, &c. Decem drachmarum millia, vel talentum.

οὐκ ὠνοῦμαι, &c. Non emo millibus x drachmarum pœnitentiam.

CAP. 9. ἐφυσιογνωμόνει. Per naturæ indicia penſiculabat.

ἀκουστικοὶ. Auditores.

ἐχεμυθία. Taciturnitas.

μαθηματικοί. Diſciplinis vacantes.

μαθήματα. Diſciplinæ.

φυσικοί. Naturales.

ἀθεώρητοι, ἄμουσοι, ἀγεωμέτρητοι. A contemplatione, à muſis, à geometria penitus alieni.

κοινόβιον. Contubernium.

Cæterum hæc vox non eſt auctoris, qui ſcripſerat: *quod re atque verbo Romano appellabatur, hercto non cito:* ut ex regio codice docuit Salmaſius. Et ſic juſſeram edi, ſed non impetravi ab operis.

CAP. 11. καὶ μετὰ ταῦτα, &c. Poſt hæc congreſſum eſt: Argivi quidem ſociique acriter ac cum impetu procedentes; Lacedæmonii contra multis tibiis præcinentibus ad numerum, non religione aliqua, verum ut æquabili numeroſoque ſenſim ingreſſu convenientes, pugnam capeſſerent, nec ſuos ordines diſtrahi ſinerent: quod ſemper ampliſſimas copias agere, ubi congrediendum eſt, decet.

οἱ δ' ἄρ' ἴσαν, &c. Aſt ibant taciti ſpirantes robur Achivi.

Inque vicem auxilium cupida ſibi mente ferebant.

διὰ τί ἐπειδάν, &c. Quamobrem ubi commiſſuri prælium ſint, ad tibiæ modulos congrediantur? ut timidos minus decore agentes dignoſcant.

CAP. 13. καθήκοντα. Officia.

CAP. 15. ἀλλ' ὅτε δή, &c.

Aſt ubi jam magnam fudit de pectore vocem,
Dentis clauſtra tui vox qualis, nata, reliquit.

ἀμελέστη ἀκριτόμυθον. Loquentem ſine judicio & modo.

ἄκοσμα. Incompta.

ἀμελεστὴς ἐκολῴα. Supra modum multiloquus conturbabat.

λαλεῖν ἄριστος, ἀδυνατώτατος λέγειν. Blaterare optimus, dicere ineptiſſimus.

Γλώσσης τοι θησαυρὸς, &c.

Optimus eſt homini linguæ theſaurus, & ingens
Gratia, quæ parcis menſurat ſingula verbis.

οὐ λέγειν, &c. Non idoneus ad dicendum, ſed ad tacendum impos.

ἀχαλίνων στομάτων, &c. Effrænioris & exlegis dementiæ extremum infelicitas occupat.

ἄνθρωπον ἀγριωπὸν, &c. Hominem agreſti ferocia, ore temerario, effrænato, prodigo, petulanti: loquacem, futilem, & fuſum per verborum congeriem ac faſtum.

CAP. 20. Ἀπλατὲς. Longitudo ſine latitudine.

CAP. 22. Βιωφελῆ. Vitæ utilia.

Ἀκυρωτέρῳ. Minus proprio.

CAP. 25. ἐκεχειρίαν. A manibus temperationem.

ἐκεχειρίαν. Inducias.

τύπους. Formas.

ὑπογραφάς. Deſcriptiones.

ὁρισμοὺς. Definitiones.

CAP. 26. περὶ ἀοργησίας. De non iraſcendo, vel de iniraſcibilitate.

Ἀοργησίαν καὶ, &c. Iniraſcentiam, & indolentiam.

Ἀνάλγητον καὶ, &c. Hebetem ac ſtupentem.

Quæ in libro ſecundo.

CAP. I. πολλάκις. Sæpenumero.

ἐξ ἡλίου, &c. De ſole ad ſolem erectior ſtipitibus arborum ſteterat.

CAP. 3. ἰχθυῶ, ἱερόν. Piſcem, pauperem.

CAP. 6. πολλάκι, &c. Sæpe & holitor vir valde opportunum dixit.

οὐδὲ μάντις ἀμύμων. Fatus eſt inculpabilis aruſpex.

τὼ δ' οὐκ ἄκοντε πετέσθην. Illi haud inviti volarunt.

ἔνθ' οὐκ ἂν, &c.

Tunc neque cernere erat torpentem Agamemnona divum;

Nec

Nec pavidum, nec nolentem decernere ferro.

ὅρος τῆ, &c. Terminus magnitudinis voluptatum, omnis doloris detractio.

κατὰ. Secundum.

στέρησιν. Privationem.

CAP. 7. ἀδιάφορα. Indifferentia.

μέσα. Media.

ὑγιὲς, &c. Sanum, legitimum, disjunctum.

CAP. 8. ὁ θάνατος, &c. Mors nihil ad nos, nam diſſolutum non ſentit: quod autem non ſentit, nihil ad nos.

ὁ θάνατος, &c. Mors animæ & corporis diſſolutio.

ὁ θάνατος ψυχῆς, &c. Mors animæ corporiſque eſt diſſolutio: diſſolutum autem non ſentit, quod vero non ſentit, nihil ad nos.

CAP. 9. ὅρος τῆ, &c. Definitio magnitudinis voluptatum, omnis doloris ſublatio.

παντος τῆ ἀλγοῦντος. Omnis dolentis.

παντὸς τῆ ἀλγεινῆ. Omnis rei anxiæ & triſtis.

λέξεις τηρεῖ. Voces aucupatur.

CAP. 17. συναιρέσει. Coagmentatione.

CAP. 18. δοῦλος, &c.

Servus Epictetus fueram, qui corpore mancus,
Pauperie preſſus, carus eram ſuperis.

CAP. 20. παραδείσους. Hortos.

μελισσῶνες. Apiaria, mellariaque.

ἀμπελῶνες. Vineas.

δαφνῶνες. Laureta.

CAP. 22. ἰσονύκτιος. Æquinoctialis.

ἰσημέρινος. Æquidialis.

θεριναὶ τροπαὶ, καὶ χειμεριναί. Æſtiva ſolſtitia, & hiberna.

ἐτυμολογικοί. Rationem originis verbi interpretando indagantes.

ἕω ῥέων. Ab oriente ſole fluens.

αἰθρηγενέτην. Serenitatem facientem.

ἀπὸ τῆς βοῆς. A boatu.
σὺν δ' εὖρος, &c. Quumque Euro incubuit Zephyruſque, Notuſque furentes,
Sudificuſque ſimul Boreas mala plurima volvens.
κακὰ ἐφ', &c. Mala ad ſe attrahens, ut Cæcias nubes.
ἀκρόασις ἐπιδεικτική. Auſcultatio ſeſe oſtentans.
CAP. 23. ἐπ' ἀμφοτέραν, &c.
In aurem utramque, quandoquidem dotata eſt, cubet.
Re confecta magnifica, & negotio inclyto,
Domo illam exturbet, cui malevoluit maxime:
Ut omnes in Creobulæ faciem oculos convertcrent.
Tum me cunctis notum ut faceret uxor hera,
Meoque demoraretur in vultu, aſinus inter ſimias fierem.
Quod autem hoc dictum? tacere volo.
Noctem mali auctorem plurimi.
Me miſerum, qui Creobulam duxi, & talenta decem,
Nanam mulierculam, cubitalem, cujus ſuperbia
Adeo intolerabilis eſt. Jovem Olympium,
Et Minervam teſtor, non ancillulam potius officioſam, dicto citius.
Præſto hanc quiſpiam abigat quæſo, at illam referat.
ἔχω δ' ἐπίκληρον, &c.
Lamiam hæreditariam duxi, quod non dixeram tibi.
Tum vero domus, atque agrorum heram,
Univerſorumque illius loco, hei quam miſerum & grave!
Difficillimum imo. At omnibus moleſta eſt, non ſoli mihi,
Filio multo magis, filiæque. provinciam
Inexpugnabilem dicis, certo ſcio.

ὦ τρὶς

ὦ τρὶς κακοδαίμων, &c.

Quam extreme infelix quiſquis in egeſtate uxorem ducit,
Et quærit liberos! hei quantum eſt inſciens ſui!
Quique neque neceſſarium ſtudium rerum gerit,
Niſi quantum aliquid jugiter in vita deterat:
Neque (licet res cogat) tectum præbere quit ſibi
Sed inops domo in ærumna vitam trahit,
Hyemem tolerans male, miſeriæ omnis ſocius
Bonorumque univerſorum inſors ac carens.
Unum equidem opprobrans, cunctos monitos volo.

CAP. 25. ἀναλογίαν. Proportionem.

ἀνωμαλίαν. Inæqualitatem.

ἀνωμαλία. Inæqualitas.

CAP. 26. ξανθὸς δ', &c. Flavus autem, & ruber & fulvus, & puniceus.

καὶ νίκην, Et virtute tua facta eſt victoria nutans.

CAP. 27. ἑώρων δ', &c. Videbam etiam ipſum Philippum, quocum certamus pro imperio principatuque, oculo effoſſum, humero fractum, manu crureque oblæſum, omne denique corporis membrum, quod fortuna auferre voluiſſet, id ultro offerentem, ut de cetero vitam cum honore & gloria ageret.

Πᾶν ὅτι ἂν, &c. Omne denique corporis membrum quod fortuna auferre voluiſſet, id ultro offerentem.

CAP. 28. ἐννοσίγαιον καὶ σεισίχθονα. Concuſſorem terræ & motorem terræ.

CAP. 30. ἔνθα νότος, &c. Auſter ubi inſanas urget ſub ſaxa procellas.

καὶ βορέης, &c. Sudificuſque altos aquilo rotat impete fluctus.

Λᾶαν ὤθει. Lapidem propellit.

Λᾶαν ἄνω ὤθει. Lapidem ſurſum propellit.

Quæ in libro tertio.

CAP. 10. Πλειάδας. Pleiadas.
Πόλες. Polos.
Κρικώτη. Pertuſa.
τὴν διὰ, &c. Per quatuor conſonantiam.
Κριτικὲς ἢ Κρισίμες. Decretorios.
CAP. 11. ἑπτὰ πόλεις, &c.
Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodos, Colophon, Salamin, Ios, Argos, Athenæ.

CAP. 13. τὴν περὶ, &c. De Oropo cauſam dicentem.

CAP. 16. περὶ τροφῆς. De alimento.

πόσος ὁ, &c. Quantum ſit hominis geſtandi in utero tempus.

γυνὴ κύει δεκάμηνος. Mulier decimeſtris parit.

ἔστι δὲ καὶ, &c. Eſt autem, & non eſt octimeſtris partus.

ἔστι μὲν φαινόμενα, &c. Apparent quidem veluti animalia poſt abortum, ſed nequaquam ſunt, quippe quæ ſtatim vita excedant. Itaque eſſe quidem tantiſper fingimus, ſed revera non ſunt.

Ὀδυσσεία. Ulyſſea. ὄνοι λύρας. Aſini ad lyram.

κατ' Ἀριστοτέλη. Secundum Ariſtotelem.

χαῖρε νῦν φιλότητι, &c.
Nunc gaude dilecta, aſt quum ſe evolverit annus,
Illuſtres (neque enim ſunt vana cubilia divum)
Natos nixa dabis.

περιπλομένε ἐνιαυτε, Volvente anno.

γίνεται δὲ, &c. In hiſce vero & plura fiunt, & ex toto, & per partes. Dicimus etiam plura pluribus, & pauciora paucioribus.

CAP. 17. Σίλλος, Sillus.

καὶ σὺ Πλάτων, &c.
Tuque Plato, nam diſcipulum te dira cupido

Abſtulit, exiguum redimis grandi ære libellum,
Scribere per quem orſus prædoctus abinde fuiſti.

CAP. 18. ἱππονώων. Equicatella.

Quæ in libro quarto.

CAP. 2. περὶ νωδοῦ. De edentulo.

CAP. 3. πάλλαξ. Concubina.

CAP. 5. ἡ δὲ κακή, &c. Conſultum male conſultori peſſima res eſt.

CAP. 11. καὶ κυάμων, &c.

Admiſiſſe fabas (nihil eſt inſuavius illis)
Os ſapidum Samio cum Lucumone veto.

Πυθαγόρας δὲ, &c. Pythagoras in leguminibus, fabam præcipue approbavit: motum enim maxime excitat, & alvum ciet, quamobrem ea maxime utitur.

δειλοί, &c.

Ah miſeri, à cyamo, miſeri, ſubducite dextras.

εἰς τὸ κυεῖν, &c. Ad uterum implendum validi cauſæque uteri ferendi.

Ἀριστοτέλης δὲ, &c. Ariſtoteles à vulva, corde, & marina urtica, atque id genus quibuſdam aliis abſtinere Pythagoricos dixit, cæterorum autem uſum habuiſſe.

CAP. 13. περὶ λοιμῶν, ἢ λοιμικῶν κακῶν. De peſtibus, aut peſtilentibus malis.

CAP. 15. δυσχερές, χαλεπόν. Difficile & arduum,

Quæ in libro quinto.

CAP. 3. Τὸν ἥττω, &c. Cauſam inferiorem, ſuperiorem efficere.

CAP. 9. ὦ ἄνθρωπε, &c. Heus homo ne occide Crœſum.

CAP. 10. ἀντιστρέφοντα. Reciproca.

CAP. 11. ἢ τοι καλὴν ἕξεις, &c. Aut pulchram duces, aut deformem. Si pulchram, habebis communem: ſin turpem habebis furiam: neutrum autem bonum: non eſt igitur ducenda uxor.

εἰ μὲν καλὴν ἔξω, &c. Si formoſam ducam, non habebo furiam: ſin deformem, non habebo communem: ducenda igitur uxor.

Ἀντιςρέφον. Reciprocum.

πρότασις. Propoſitio.

ἤτοι καλὴν ἕξεις, ἢ, &c. Aut pulchram duces, aut turpem.

Κοινή. Communis.

Ποινή. Furia.

CAP. 12. Στερητικὸν μόριον. Privantem particulam.

CAP. 15. Ἀσώματον. Incorporeum.

Τὸ δρώμενον, &c. Aut efficiens aut patiens corpus eſt.

Τὸ τριχῆ διαςατόν. Triplici dimenſione diſtans.

οὐχ ἁπλῶς, &c. Non ſimpliciter plaga aëris vox eſt, nam digitus qui circa quippiam ducitur, aërem quoque percutit: non ita tamen vocem facit, ſed quanta percuſſio, & vehemens; & tanta, ut audibilis fiat.

Ῥεῦμα λόγων. Flumen verborum.

CAP. 18. Ἐφήμερις. Diarium.

CAP. 20. Βάρβαρον. Barbarum.

σόλοικον. Solœcum.

Quæ in libro ſexto.

CAP. 1. περὶ προνοίας. De providentia.

εἰ τῶν ἀνθρ. &c. An hominum morbi ſecundum naturam proveniant.

κατὰ παρακολούθησιν. Per ſequelam.

CAP. 2. εἱμαρμένην. Fatum.

φυσικὴν σύνταξιν, &c. Naturalem quemdam ordinem omnium rerum, ex æterno aliis ad alia conſequentibus, & incommutabili manente ejuſcemodi complicatione.

Διὸ ὑπὸ, &c.

Quamobrem à Pythagoreis ſic dicitur,

Noſces homines ſpontaneas haurire calamitates.

Quaſi

Quaſi detrimenta ſingulis à ſeipſis fiant, & ſuo impetu delinquant, & in incommoda ruant ſua & ex ſua electione & intentione.

ὢ πόποι, &c.

Hei mihi, quid damnant mortales numina cœli?
Eſſe aiunt etenim per nos mala, quum tamen ipſis
Vecordi præter fatum ſint mente dolores.

CAP. 5. δὶς παῖδες οἱ γέροντες. Bis pueri ſenes.

CAP. 6. Τύνη δ' οἰωνοῖσι, &c.

Me tu præpetibus parere volucribus ipſum
Mandas, quas equidem temnoque, animoque recuſo.

CAP. 8. πολυΐστωρ. Multiſcius.

CAP. 13. τὴν ἐξαίφνης φύσιν. Repentinam naturam.

τὸ γὰρ ἐξαίφνης τοιοῦτον, &c. Repente enim tale videtur quippiam ſignificare, quod in alterum tranſeat.

τραγήματα. Bellaria.

CAP. 14. νουθεσία. Commonitio.

κόλασις. Animadverſio ſcilicet & punitio.

παραίνεσις. Monitio.

τιμωρίαν. Pœnam.

παράδειγμα. Exemplum.

προσήκει δὲ, &c. Id eſt autem conveniens, ut qui plectitur ab alio recte puniente, melior fiat, & utilitatem capiat, aut exemplo cæteris ſit, quo videntes alii male affectum, præ metu reddantur meliores.

CAP. 16. παραιτοῦμαι. Deprecor, excuſo.

Quæ in libro ſeptimo.

CAP. 2. ῥαθυμότερον ῥαφῇ. Deſidioſius junctura.

CAP. 3. ἀναγώγως. Duriter.

εἰ γάρ σε, &c. Nam ſi te occiſurus erat (ut tu ais) maritus, te quoque occiſurum eſſe oportuit, ut quando tempus interponeretur.

CAP.

CAP. 6. αἰσθήσεις. Senſus. ὄψιν. Viſum.
ἀκολὼ. Auditum. γεῦσιν. Guſtum.
ἀφὴν. Tactum. ὄσφρησιν. Odoratum.
περὶ μνήμης. De memoria.

τὴν δ' ἀφὴν, &c. Tactum vero & guſtum omnia habent præter animantium imperfecta.

CAP. 8. καὶ αὐτὸς, &c. Et quidem nos vidimus apud Puteolos Delphinum amantem mire puerum, inclamatum à puero acciri. Quinetiam adnatans dorſo puerum admittebat, ita ut pinnæ aculeos, velut vagina conderet, ne deditum ſibi corpus laceraret, receptumque equitis modo inſidentem per magnum æquor per ducenta ſtadia deferret. Roma igitur, omniſque Italia confluebat, ut piſcem amoris cauſa vectorem pueri ſpectaret.

CAP. 11. ἄσωτον. Prodigum.
ἢ ἀκόλαστον. Vel libidinoſum.
ἢ ἀχρεῖον. Vel inutilem.
ἢ ἄχρηστον. Vel inutilem.
ἢ κακότροπον. Vel improbum.
ἢ μιαρὸν. Vel ſceleſtum.

CAP. 12. χειριδωτοῖς. Manicatis.
χειριδωτὰς. Manicatas.

CAP. 14. χαρακτῆρας. Formas.
ἁδρὸν, ἰσχνὸν, μέσον. Sublime, tenue, medium.

CAP. 16. περὶ ἐδεσμάτων. De eduliis.
ἐπεὶ τί δεῖ, &c. Nam quid mortalibus eſt neceſſarium, præter duo illa modo, Cereris munus, & aquæ poculum? quæ adſunt, ac nos queunt alere, quorum ſatias numquam eſt: luxus autem ſunt cæterarum epularum indagines.

CAP. 20. ἢ δ' ἑτέρη θέρεϊ, &c.
Grandinis eſt ſimilis, ruit, æſtate altera, vel jam
Prægelidis nivibus, glacieive humore coactæ.

λᾶαν ἄνω, &c. Saxum ſurſum impellebat ad tumulum.

Quæ

Quæ in libro octavo.

CAP. 7. περὶ τῆς μνήμης. De memoria ac mente.

Quæ in libro nono.

CAP. I. ἐμποδὼν ἔχειν. Incurrere aliquid.
ἐκποδὼν ποιεῖσθαι. Avertere atque depellere.
CAP. 2. εἰς ἄρτους. In panes.
ἄξιος οὖν ἐστὶν ἀργυρίου. Dignus igitur eſt argento.
CAP. 4. ἀνήκοος. Qui non audierit.
ἀνθρωποφάγους. Carne humana veſcentes.
CAP. 5. σαρκὸς, &c. Corporis conſtantem habitum.
μανείην, &c. Inſaniam potius, quam oblecter.
ἡδονῆς, &c. Voluptatis finis meretricis decretum eſt. tolle Venerem, nullum meretricis erit decretum.
CAP. 8. ὁ γὰρ μυρίων, &c. Enimvero qui decem millibus, & quinque millibus veſtimentorum egeat, is quo minus pluribus indigeat, fieri non poteſt. Quum enim plus quam habeam, egeo, detrahens ex iis quæ habeo, acquieſco.
CAP. 9. βάλλει καὶ, &c.
Me petit pomis caprarium Cleariſtæ filia.
Capras propellentem, ſuave quid canit, inſuſurrat.
Τίτυρ᾽ ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε, &c.
Paſce adamate mihi pulchre heus Tityre capras.
Et potum ad fonteis age Tityre, ſed coleatum
Hunc Afrum, rufumque cave, ne cornua vibret.
οἵη δ᾽ Ἄρτεμις εἶσι κατ᾽ οὔρεος, &c.
Montibus it qualis ſtudioſa Diana pharetræ.
Aut, per Taygeti ſpatioſa juga, aut Erymanthi.
Et nunc geſtit apro, nunc cervo diva volucri.
Stant circum nymphæ agreſtes Jove cœlite natæ,
Inque agris ludunt, Latonæ pectora gaudent.
Fronte Dea ante omneis cervice prominet alta,
Et pulchras omnes inter clariſſima fulget.

Talibus

Talibus in famulis virgo intemerata decebat.
γέγηθε ῃ, &c. Latonæ pectora gaudent.
Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται, &c.
Pulchras omneis inter clariſſima fulget.
CAP. 10. παρθενικὴν ζώνην, &c.
Virgineum ſolvit cæſtum, legemque cubilis.
καὶ ἔργα φιλοτήσια, Et munus amoris.
Τὸν μὲν ἄρ' ἐν τρήτοισι, &c.
Inque toris illi ſculptis cepere ſoporem.
CAP. 15. ἄπορον. Dubium.

Quæ in libro decimo.

CAP. 1. τρίτον, &c. Tertium, & quartum.

CAP. 4. φύσει, &c. Naturane nomina ſint an poſitu.

CAP. 7. τὴν εἴσω θάλασσαν. Internum mare.

CAP. 10. ἀνατομάς. Diſſectiones.

CAP. 11. σπεῦδε βραδέως. Feſtina tarde.

CAP. 12. Ἀρχύτας, &c. Archytas Tarentinus philoſophus pariter & mechanicus vir, columbam ligneam fecit volantem, quæ ſi umquam ſubſediſſet, præterea non exſurgebat. Hactenus enim.

CAP. 16. κατὰ πρόληψιν. Per anticipationem.

CAP. 19. σὺ ῃ μὴ, &c. Verum ne dicas, ſic eſſe actum ſæpenumero, ſed hoc fieri ſic decere. Non enim ſi quid aliquando contra leges actum jam eſt, tuque id ſequutus es, propterea jure queas evadere, quinimo eo magis idcirco in te debeat ſtatui. Ut enim ſi prius in aliquem foret animadverſum, tu minime hæc ſcriberes, ita ſi ipſe in præſentia punieris, nequaquam deinceps alius ſcribet.

CAP. 22. Φιλοσοφία γάρ τοι, &c. Nam philoſophia quidem, ô Socrates, gratioſa res eſt & venuſta: ſi quis illam moderate in adoleſcentiaque attingat. Sin autem ſupra modum tempus in ea contriverit, hominum eſt corruptela. Quamlibet enim quis bono à natura ſit ingenio præditus, tamen ſi diutius per æta-

ætatem jam provectam philoſophetur, neceſſario omnium rerum imperitus evadet: quarum omnino clarum, bonum, excellentem virum habere peritiam oportet. nam & legum civilium, & verborum quibus in conſuetudine cœtuque hominum tam publice quam privatim uti decet, voluptatum præterea cupiditatumque humanarum, &, ut breviter comprehendam, morum prorſus fiunt ignari. Quocirca quoties ad aliquam rem gerendam, vel publicam vel privatam ſeſe conferant habentur ridiculi: quemadmodum & civiles viri, ſi in veſtras exercitationes diſputationeſque deſcendant. Evenit enim illud Euripidis, qua in re clarus quiſque eſt, ad eam properat: & diei partem illi plurimam impartit, ut ipſe ſe ſuperet. Ubi vero inferior ſit, inde fugit, illudque vituperat: aliud vero laudat, quadam ſui ipſius benevolentia exiſtimans ſeipſum ita laudare. Verum præſtare arbitror amborum participem fieri, philoſophiæ quidem quatenus diſciplinæ gratia deceat. nec turpe quidem eſt adoleſcenti philoſophari, ſed quum grandior natu philoſophiæ adhuc incumbit, res eſt, Socrates, valde ridicula. Equidem ſimiliter affectus ſum erga illos qui philoſophiæ dant operam, atque illos qui balbutiunt ac ludunt. Quoties enim aſpicio puellum, cui decorum adhuc eſt loqui ita, balbutientem ludentemque, delector: feſtivumque & liberale mihi videtur, puerilemque decere ætatem. Quoties vero puellum audio verba expeditius exprimentem, moleſtum quiddam mihi oboritur, aureſque offendit meas: atque ſervile quippiam præ ſe ferre videtur. Ceterum quum virum quis vel audit balbutientem, vel videt ludentem, ridiculum id quidem, à viroque alienum, ac dignum plagis apparet. Idem igitur erga philoſophantes mihi evenit: In adoleſcente enim philoſophiam dum cerno, valde delector, decenſque judico, atque ingenuum eſſe hominem hunc exiſtimo; eum vero qui non philoſophetur, illiberalem,

nec umquam præclarum aliquid ac generoſum de ſeipſo præſtiturum. Sed quando grandiorem natu philoſophantem animadverto, neque dum ſtudia ejuſmodi deſerentem: verberibus jam hunc virum, Socrates, indigere cenſeo. Quippe quod, quemadmodum modo dicebam, huic accidat homini ut etiam ſi ingenuæ indolis ſit, tamen ſervilis evadat. fugit enim mediam civitatem, forenſeſque conſuetudines, in quibus poëta inquit viros fieri præſtantiſſimos, abſconditque ſeſe cum tribus vel quatuor pueris, & in angulis ſuſurrando vitam ducit, nihil umquam liberale aut magnificum prolaturus. Itaque idem mihi erga te quod & Zetho erga Amphionem apud Euripidem, cujus modo mentionem feci, accidit. talia enim nunc mihi quædam adverſus te dicere venit in mentem, qualia adverſus fratrem ille dicit. Profecto ea, Socrates, negligis, quæ curæ eſſe tibi conveniebat, atque adeo generoſæ mentis præſtantiam ſpecie quadam puerili conformas, utpote qui nec in judiciis conſultationibuſque, ſi uſus poſcat, verba recte facere, neque conveniens quicquam probabileque eligere, nec aliis prompte conſulere poſſis. Quare, amice Socrates, ne mihi ſuccenſeas. Benevolentia enim erga te mea ad hæc proferenda nunc me adducit. Nonne turpe ducis ſic comparatum te eſſe, quemadmodum arbitror, & te & alios omnes qui philoſophiam diutius perſequuntur? Nempe ſi te nunc quis, aut alium è cœtu veſtro quempiam comprehendat; inque carcerem trahat, atque te injuriam, quamvis nullam inferas, inferre tamen accuſet: certe quid ageres, non haberes: ſed vacillares oſcitareſque, defenſionis tuæ prorſus ignarus. proinde adductus in judicium, vel ab ignavo abjectoque accuſatore ultimo ſupplicio, ſi modo illi placeret, afficereris. Jam vero quomodo id ad ſapientiam ſpectat, ô Socrates: ſi qua ars ingenuæ mentis nacta virum, reddit deteriorem: adeo ut nec ipſe ſibi opem

pem ferre valeat: nec ex graviſſimis periculis ſe, aut alium quemquam ſervare, ſed inimicorum raptorumque exponat injuriis inglorium in civitate degentem? Jam vero ejuſmodi virum, & ſi dicto ſit agreſtius, licet ſuper genam impune pulſare. Quamobrem, bone vir, me audi, ac jam in vanis verſari argutiis deſine: decora rerum gerendarum exerce officia, atque ea ex quibus ſapere videaris: iſta vero arguta, ſive deliramenta appellari oportet, ſive nugas, unde vacuæ habitandæ tibi domus ſunt, aliis relinque. denique imitare non eos qui hæc exigua captant. ſed eos quibus victus & gloria, & alia bona adſunt complurima.

CAP. 24. εἰς τετάρτην, &c.

In quartam & in quintam.

Quæ in libro undecimo.

CAP. I. ἰταλοί. Vituli.

κατ' ἀντίφρασιν Per contrariam dictionem.

CAP. 4. τὸ δ' ἀξίωμα, &c.

Auctoritas vero, etſi male dicas, tua
Perſuadebit: nam ab inhonoratis proficiſcens oratio,
Et ab honoratis, eadem haudquaquam tantumdem valet.

ἀντὶ ἀδοξούντων. Pro inhonoratis.

ἀντὶ δοκούντων. Pro honoratis.

ἀδοξοῦσι. Inhonorati ſunt.

εὐδοξοῦσι. Honorati ſunt.

CAP. 5. σκεπτικοί. Commentantes.

οὐ μᾶλλον, &c. Haud magis ſic ſe hoc quam illo habet modo, aut quam neutro.

Πυῤῥωνείων τρόπων. Pyrrhoniorum modorum.

σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοί. Commentantes, hæſitantes, ambigentes.

τῶν πρός τι. Eorum quæ ad aliquid.

CAP. 15. παραγωγάς. Deductiones & derivationes.

εὐεπιβόλως. Ingenioſe & apte.
CAP. 16. περὶ πολυπραγμοσύνης. De curioſitate.
πολυφιλίαν. Multorum amicitiam.
πολυτροπίαν. Multiplices ac varios mores.
πολυσαρκίαν. Corpulentiam.
πολυπραγμοσύνην. Curioſitatem.

Quæ in libro duodecimo.

CAP. 1. οὐκ ἄρα σοίγε πατήρ, &c.

Non eques ipſe pater fuerat tibi mehercule Peleus.
Non Thetis eſt genitrix, glaucum te protulit æquor,
Aëris & rupes, ita mens tibi dura feroxque eſt.

CAP. 5. κῶλον. Laxum inteſtinum.
ἀμαθέστερον πῶς εἰπὲ, καὶ σαφέστερον λέγε. Indoctius rudiuſque quodammodo loquere, & apertius ac clarius fare.
τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν. Quæ prima ſunt ſecundum naturam.
ἀναλγησία. Indolentia.
ἀπάθεια. Animus nihil patiens.
CAP. 9. κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν τοῦ ἀδικεῖσθαι.
Pejus eſſe injuriam facere, quam pati.
CAP. 11. πρὸς ταῦτα κρύπτε, &c.

Nihil occulta, quando cuncta tuens,
Et cuncta audiens, omnia revelabit dies.

Quæ in libro decimotertio.

CAP. 1. ἀνθ' ἑνὸς, &c. Pro uno ſubjecto.
μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν, &c.
Neve obſtante domum fato penetrabis averni.
περὶ στεφάνου. De corona.
ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι, &c. Nam qui parentibus tantum ſe natum putat, fatalem, atque ſpontis ſuæ mortem exſpectat. Qui vero etiam patriæ, ob id, ne in ſervitutem redactam illam videat, occumbere præoptabit.
τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον.

Fata-

Fatalem & ſpontis ſuæ mortem.

αὐτόματος θάνατος. Spontanea mors.

CAP. 5. *ἡδίων ὁ Λέσβιος*. Suavius Lesbium.

CAP. 6. *προσῳδίας*. Accentus.

CAP. 7. *ἡ δὲ δὴ λέαινα*, &c. Quum autem animalium acerrimum ſit leæna & audaciſſimum, ſemel omnino in vita & unum parit. Enitendo enim, cum fœtu pariter matricem projicit.

ἐπίκοινον. Promiſcuum.

εἱστήκει ὥς τις, &c.

Utque leo in ſylva ſtabat, ſua pignora circum,
Cui manus occurſet catulos nemus inter agenti
Venatrix accincta virum.

πυκνὰ μάλα, &c.

Crebra gemens nimium, tamquam leo viribus ingens
Faucibus, abſenti venator ſi catulum audax
Abripuit, denſo in ſaltu.

λέων δ' ὅτι μὲν, &c. Leonem averſum coire, urinamque retro reddere, dictum jam eſt. Coit, & parit, non omni tempore: ſingulis tamen annis vere parit, & magna ex parte geminos. Sed quum plurimos, ſex catulos, nonnumquam etiam unum. Quod de leæna fertur, vulvam cum partu emittere, delira fabula eſt, facta ex ea cauſa, quod rarum genus hoc animalis eſt: nec rationem, cur ita eſſet, comperire auctor ille fabulæ poterat. Rarum hoc enim eſt, nec multis naſcitur locis, ſed Europæ totius ea parte ſolum, quæ inter Acheloum amnem & Neſſum eſt. Parit leæna quoque adeo parvos ut vix poſt ſecundum menſem incipiant ingredi. Leones terræ Syriæ quinque, poſt vero ſubinde pauciores, deinde ſteriles degunt. Caret leæna juba, maris hæc propria eſt. Dentes eos tantummodo mutat leo, qui canini vocantur, quatuor: duos ſuperius, totidem inferius, idque ſexto menſe ætatis fit.

CAP. 9. *πανδέκτας*. Promiſcua & omnimoda continentes.

οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν. Non à ſuibus.

ὕειν. Pluere.

CAP. 10. ἐτύμῳ. Veriloquio.

CAP. 11. βιωφελῆ. Vitæ utilitatibus conducentia.

πέμμασιν. Placentis.

πέψει. Concoctione.

τραγήματα. Panes ſecundæ menſæ.

CAP. 17. παροιμιώδης. Proverbio tritus.

πολλὰ μεταξὺ πέλει, &c.

Multa cadunt inter calicem ſupremaque labra.

CAP. 18. σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.

Sapientes tyranni ſunt congreſſu ſapientum.

Αἴας ὁ Λοκρός. Ajax Locrenſis.

γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ.

Senex ſenem ego teipſum erudiero.

φιλοκτήτης. Philoctetа.

ἐν τῷ πυρφόρῳ Προμηθεῖ. In ignigero Prometheo.

σιγῶν θ' ὅπου δεῖ, &c.

Tacentem ubi opus eſt, & opportuna loquentem.

σιγᾶν θ' ὅπου, &c. Silere ubi opus eſt, & tuto loqui.

CAP. 20. εὐφωνία. Vocalitas.

ἀέρα βαθεῖαν. Caliginem, & nebulam profundam.

κολοιούς τε ψῆράς τε. Graculoſque, ſturnoſque.

ψηρῶν τε. Sturnorum.

τῶν δ' ὥς τε ψάρων, &c. Horum ut de ſturnis it nubes, graculiſve.

CAP. 22. κρηπῖδας. Crepidulas.

νηρεΐδας. Nereïdas.

σκιαμαχία. Umbratilis pugna.

κριομαχία. Arietum pugna.

CAP. 24. δὶς ταυτὸν, &c.

Bis idem nobis dixit ſapiens Æſchylus.

Venio enim ad terram, inquit, & accedo poſtliminio:

Aſt venio idem eſt, quod accedo poſtliminio.

Ita per Jovem, atque ſi quis vicino dixerit,

Accommoda tu mactram, vel ſi libet, arcam panariam.

μάκτρα

μάκτρα καὶ κάρδοπος. Maſtra & arca panaria.
ἀπομνημονεύειν. Commemorare.
ἕκτορα δ᾽ ἐκ βελέων, &c.
Hectora de jaculis, de pulvere Jupiter, & de
Cæde virum abduxit, de ſanguine, deque tumultu.
ὑσμῖναί τε, μάχαι τε, φόνοι τ᾽, &c.
Prælia, conflictus, cædes, hominumque necatus.
μηκέτι παῖδε, &c.
Neu dulces pueri pugnate, aut cernite ferro.
μνηστῆρες δ᾽ ἄρα, &c.
Telemachoque Proci lethum fatumque parabant.
θάνατον καὶ μόρον. Lethum & fatum.
βάσκ᾽ ἴθι οὖλε ὄνειρε, καὶ βάσκ᾽ ἴθ᾽ ἶρι ταχεῖα. Vade, i ſomnium pernicioſum: & alibi, Vade, & perge Iri citata.
ἐκ παραλλήλου. Ex geminatione.
CAP. 25. προσῳδίαν. Voculationem.
CAP. 26. Γλαύκῳ καὶ, &c.
Glauco, Nereique, atque maris genio Melicertæ.
νεωτερικώτερος. Audacior & juvenilior.
ταῦρον δ᾽ Ἀλφειῷ, ταῦρον, &c.
Taurum autem Alpheo. Neptuno tum quoque taurum.
CAP. 28. ἐμφατικώτερον. Expreſſius.
τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον. In lente unguentum.
CAP. 29. πρόσωπον. Perſonam.

Quæ in libro decimoquarto.

CAP. I. παχυμερέστερον. Craſſius, & pinguiori Minerva.
λογικὰ ζῷα. Rationalia animalia.
νευρόσπαστα. Nervis moventia.
CAP. 3. παιδείας δ᾽ οὐκ, &c. Inſtitutionem autem minime recte attigiſſe.
CAP. 4. περὶ καλοῦ, καὶ ἡδονῆς. De honeſto, & voluptate.
Παρθένος δ᾽ εἶναι, &c. Dicitur virgo eſſe, indicio

 eam

eam eſſe incorruptam, improbis umquam concedere, non orationem ſuavem, non precationem, non adulationem, non denique quicquam aliud pati. Quas ob res merito triſtis etiam ac contracta fronte pingitur, vultu gravi, aſpectu contento & torvo, ut injuſtis terrorem incutiat, juſtis fiduciam præbeat: quando hujuſcemodi facies juſtis grata, injuſtis moleſta eſt.

CAP. 6. σειρῆνες. Sirenes.

Εὐρύκλεια. Euryclia.

ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ. In interiore mari.

κατ' Ἀρίσταρχον. Juxta Ariſtarchum.

ἐν τῇ ἔξω κατ' Κράτητα. In exteriore juxta Cratetem.

ἰσόψηφοι. Pares.

παραστιχὶς. Continua ſeries.

ἠμαθία. Emathia.

αἱμονία. Hæmonia.

ποσειδώνειον. Poſidonium.

ὄναιο σοῦ. Bene ſit tibi.

ταύτης τῆς πολυμαθίας. Hujus multivagæ diſciplinæ gratia.

ὅττι τοὶ ἐν μεγάροισι, &c.

Ædibus in noſtris quæ recta aut prava geruntur.

Quæ in libro decimoquinto.

CAP. 3. αὖ ἔρυσαν μὲν πρῶτα, &c.

Prima ſupinarunt, necuere, & exuta dedere
Pellibus.

CAP. 7. ἀνδραγαθούντων, &c. Fortiter ac viriliter agentibus vobis, atque ſuccedentibus, ſuſcipientibuſque ſtationem meam.

CAP. 10. περὶ ψυχῆς. De anima.

CAP. 14. εἰσεπράξατό με ἀργύριον. Exegit à me argentum.

CAP. 19. περὶ ἐδεσμάτων. De eduliis.

CAP. 20. ἐν τῇ προτέραις θεσμοφοριαζούσαις.

In prioribus theſmophoriazuſis.
νῦν οὖν ἅπασαισι παραινῶ, &c.
Omnes igitur nunc admoneo, & dico
Virum hunccine ulciſci multis de cauſis.
Agreſtia etenim quædam, matronæ, agit, ut qui
In agreſtibus enutritus oleribus ſit.
ὁ δ' Ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου, &c.
At Anaxagoræ alumnus veteris ille,
Durus quidem ad ſalutandum videtur,
Et ridendi oſor, & jocari ne ad vinum quidem
Conſuetus. verum quicquid ſcripſerit, id
A melle & Sirenibus profluit.
οὔποτε σὸν μνῆμα Εὐριπίδης ὤλετο που.
Nulla ætate tua Euripides monumenta peribunt.
CAP. 25. ἀνανεοῦται. Renovatur.
CAP. 26. λόγος ἐν ᾧ, &c. Oratio, in qua poſitis quibuſdam, aliud quid à poſitis neceſſario conſequitur per ea quæ poſita ſunt.
CAP. 28. κατὰ Ἀνδροτίωνος, καὶ κατὰ Τιμοκράτους. In Androtionem, & in Timocratem.
CAP. 31. πολιορκήτης. Urbium expugnator.

Quæ in libro decimoſexto.

CAP. 1. ἐνθυμημάτιον. Commentatiunculam.
ἄν τι πράξῃς καλὸν, &c. Si cum labore honeſti quippiam egeris, labor abit, honeſtum manet. Si cum voluptate turpe feceris quippiam; quod ſuave eſt, abit, quod turpe eſt manet.
CAP. 3. διαιρέσεων. Diviſionum.
ἐλογιζόμεθα οὖν, &c. Cogitabamus itaque propter nimiam ventris compreſſionem ſummam eſſe inediam: nam & ii qui ſponte abſtinent cibo, primis temporibus fame afficiuntur, poſt autem minus.
εἰθισμένοι δέ εἰσι, &c. Scythæ etiam conſueverunt, ſi quando cujuſpiam rei cauſa inediam ferre coguntur, latioribus faſciis ventrem cohibere, qua-

ſi ita fames minus eos infeſtet. Ventre autem fere pleno, quia nulla in eo ſit inanitas, fit ne eſuriant. Dum autem venter compreſſus admodum eſt, caret inanitate.

ἄπορον δὲ καὶ, &c. Dubium eſt indigenſque conſiderationis, tum in hoc, tum in ceteris famelicis, quare in frigoribus magis hujuſcemodi caſus accidat, quam ſerenis temporibus.

CAP. 7. οὐδετέρως. Neutro ſcilicet.

CAP. 8. εἰσαγωγάς. Introductiones.

περὶ ἀξιωμάτων. Pronunciatorum.

ἀξίωμα. Pronunciatum.

λεκτὸν αὐτοτελὲς, &c. Dictum per ſe perfectum declaratum quantum ex ſemetipſo.

ἀξίωμα. Propoſitum.

συνημμένον ἀξίωμα. Connexum pronunciatum.

συμπεπλεγμένον. Copulatum.

παραδιεζευγμένον. Vitioſe disjunctum.

CAP. 9. ἀδιαφορεῖν. Indifferens eſſe.

CAP. 12. ἀπὸ τοῦ ἐῤῥεῖν. A pereundo.

ἔῤῥε κακὴ γλήνη. Pereas mala pupilla oculi.

ἔῤῥε ἐκ νήσου θᾶσσον ἐλέγχιστε ζωόντων.

Ocius Æolia viventum peſſime cedas.

βάσκανον. Invidum.

βασκαίνειν. Invidere.

ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι, &c. Ab apparendo ad id, quod melius ac benignius eſt.

CAP. 18. ὀπτική. Perſpectiva.

κανονική. Regularis.

ῥυθμός. Modus, numerus.

μέλος. Modulatio, cantus.

κανονικῆς. Regularis.

μετρική. Dimenſiva.

Quæ in libro decimoſeptimo.

CAP. 2. σόλοικον. Soloeciſmi vitium.

θεῖναι εἰς μέσον. Ponere in medium.

ἐϕόδιον. Viaticum.
τεμένων ἱερά. Templorum ſacra.
CAP. 3. καὶ δὴ δοῦρα, &c. Atque adeo navium ligna putrefacta ſunt, & rudentes fatiſcunt.
ἀπαίρτους. Ex agris ſatos.
CAP. 4. Κηφισιεὺς ὢν, &c.
Cephiſieus genere ex Diopete patre,
Quinque & centum quum ſcripſiſſet fabulas,
Fato eſt defunctus, annos duos natus & quinquaginta.
τεχνικοὶ. Artificiales.
ἀμφισβητούμενον, &c. Dubium pro confeſſo & certo.
CAP. 8. μὴ γελᾶτε, &c. Ne ridete, ineſt oleum: verum vos neſcitis qualis matutino diluculo hodie rigor fuerit, itaque gelu concretum eſt.
αἴθοπα οἶνον. Calidum vinum.
CAP. 9. σκυτάλη. Lorum quo epiſtolæ involvuntur.
CAP. 10. τᾶς ἐρεύγονται, &c. Cujus ex penetralibus eructantur inacceſſi ignis puriſſimi fontes, fluviique ignis interdiu effundunt verticem fumi ardentem: ſed noctu rutila flamma volutata, ſaxa in profundam defert maris planitiem cum vehementi ſtrepitu. Illud autem Vulcani reptile gurgites valde horrendos ejectat, prodigium quidem admirabile aſpectu, miranda vero res & iis qui audiunt ab illis qui tranſierunt.
ῥόον καπνοῦ αἴθωπα. Fluxum fumi calidum.
κρουνοὺς. Fluenta.
ἀκύρως. Improprie.
τραχεῖα. Dura.
CAP. 11. τέγγε πνεύμονας οἴνῳ, τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται.
Madefacito pulmonem vino, aſtrum enim exoritur.
ἡ κάτω κοιλία. Inferior venter, & alvus.
τραχεῖα ἀρτηρία. Aſpera arteria.

ἐπιγλωττὶς. Appoſita lingula.

τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν. Aſperam arteriam.

CAP. 12. ἄλλοτε μητρυιὴ, &c.

Ipſa dies quandoque parens, quandoque noverca eſt.

μία μητρυιὰ, &c. Una noverca, duæ matres.

CAP. 19. ἄνευ τοῦ πράττειν, &c. Sine ulla actione ad dicendum parati.

ἄνθρωπε ποῦ βάλλεις, &c. Homo ubi jam mittis, conſidera nunquid purgatum vas ſit. Nam ſi ad inanem opinionem ea invergas, prorſum interierint. Sin computreſcant, in urinam aut acetum vertuntur, aut ſi quid iis ipſis eſt deterius.

κυνικώτερον. Magis cynicum.

ἀνέχου καὶ ἀπέχου. Suſtine, & abſtine.

CAP. 20. πᾶσα γὰρ πρᾶξις, &c. Omnis enim actio ſic ſeſe habet. Nam ipſa quantum in ſemetipſa agitur, neque honeſta, neque turpis eſt: quemadmodum ſunt quæ nunc nos ipſi facimus, aut bibere, aut loqui, aut diſputare. Non enim eſt horum honeſtum per ſeipſum quicquam, ſed in actione, ut quidem eſt actum, ejuſmodi evenit. Nam honeſte geſtum, & recte, honeſtum fit, contra vero turpe. Eodem pacto & amare ipſum, & amor, non omnis quidem honeſtus eſt, neque commendatione dignus: verum is, qui amare honeſte nos adhortatur.

ἐνθύμημα. Commentum.

ἐδοῦ πάρεργον. Obiter, extra itineris propoſitum, quaſi ex diverticulo.

CAP. 21. ἀπαίδευτος. Ineruditus.

συγχρονισμοὺς. Congruentia tempora.

ἀνὴρ ὁ φεύγων, &c. Vir fugiens & denuo pugnabit.

ἀνδρωνῖτιν, γυναικωνῖτιν. Habitationem virorum, habitationem mulierum.

Quæ in libro decimo octavo.

CAP. 2. κοινὰς τὰς γυναῖκας. Communes mulieres.

νήπιοι

νήπιοι ἐδ' ἴσασιν, &c.

Ignorant ſtolidi quam toto ſit medium plus.

Ac quanta utilitas in malva atque aſphodelo ſit.

Cap. 4. μοχθηρὲς καὶ φορτικὲς. Improbos atque graves.

Cap. 5. ἀναγνώστην. Lectorem.

Cap. 6. σοφιστεία. Inani ſapientia.

Cap. 7. ἐπιμαίνεσθαι. Furere & inſanire.

μελαγχολία. Atra bilis.

ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι, &c. Et affectionem fere hanc heroïcam eſſe.

μήτε καιρὲ, &c. Neque temporis, neque modi.

Cap. 8. ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα. Similiter finientia, & æqualiter deſinentia, & comparia, & ſimiliter cadentia.

ἀπειρόκαλοι. Inepti.

Cap. 9. ἄνδρα μοι, &c. Dic mihi Muſa virum.

ἔσπετε νῦν μοι μᾶσαι. Pandite nunc Muſæ mihi.

ἀπὸ τὲ ἕπεσθαι καὶ εἰπεῖν. Ab eo quod eſt ſequi, & dicere.

Cap. 10. ἐὰν ἅψῃ αὐτὲ τῆς φλεβός. Si attrectaris venam ejus.

ἀγγεῖον. Vas, & conceptaculum.

σφυγμὸς. Pulſus.

σφυγμός, ἐστι, &c. Pulſus, eſt diſparatio & contractio indiviſibilis arteriæ & cordis.

Quæ in libro decimonono.

Cap. 1. διαλέξεων. Diſputationum.

συγκαταθέσεις. Aſſenſiones.

τὰς τοιαύτας φαντασίας. Ejuſmodi imaginationes.

ἐ συγκατατίθεται, &c. Non conſentit, neque conſciſcit.

καὶ προσεπιδοξάζει. Et confirmat ſententia ſua.

ἐ συγκατατίθεται. Non approbat.

Cap. 2. αἰσθήσεις. Senſus.

ἀκολάςες. Libidinoſos, & intemperantes.

ἀκρατεῖς. Incontinentes.

ἀκολάςους. Incaſtigatos.

Διὰ τί οἱ κτ, &c. Cur incontinentes eos appellare ſolemus, qui voluptate contrectandi aut guſtandi exſuperantur? Nam qui immodice re utuntur venerea, & qui luxu delectantur ciborum, incontinentes vocamus. Ciborum tamen non eadem ratio eſt; ſed partim linguam, partim gulam, ſua movent ſuavitate. Unde Philoxenus gruis collum à diis immortalibus ſibi dari optabat. At vero qui in videndo audiendove modum excedunt, non eodem vocabulo ſignificamus, an quoniam voluptates ſenſibus hiſce accommodatas, communes cum cæteris animantibus habemus? Ergo ut communes ſpernimus & notamus, ſolaſque omnium, aut maxime probro damus. Itaque hominem iis deditum reprehendimus, & incontinentem intemperantemque appellamus, quod victus à teterrimo voluptatum genere ducitur. Sed quum ſentiendi genera quinque ſint, cætera animalia duobus tantum quæ modo dixi, voluptatem ſibi acquirunt, cæteris vel nihil omnino delectantur, vel per accidens ita afficiuntur

Τὴν συνουσίαν, &c. Coitum eſſe parvum morbum comitialem.

CAP. 4. ψυχροποιητικήν. Frigus facientem.

τὸ δὲ πῦρ, &c. Ignis autem concretum reſolvit & gelu conſtrictum, ut nivem ſol.

CAP. 5. Διὰ τί τὰ, Cur aquæ ex nive glacieve liquatæ ſint vitioſæ? an quia quum aqua quævis gelu concreſcit, pars tenuiſſima difflatur, & leviſſima evaporatur? Indicium illud eſt, quod deliquata ſit minor quam antea fuerit, quam concreſceret. Quum itaque quod ſalubrius eſt defuerit, deterius ſit quod relinquitur neceſſe eſt.

CAP. 6. Διὰ τί οἱ μὲν, &c. Quam ob cauſam erubeſcunt quos puduit, pallent qui metuunt, quum iſtæ affectiones ſimiles inter ſe ſint? An quoniam pudefactis ſanguis de corde in omnes corporis partes diffun-

diffunditur, ita ut ſuperficiem occupet, metu vero perculſus contrahitur ad cor, ita ut ceteris partibus defiat?

Αἰσχύνη δέ ἐστι φόβος, &c. Pudor juſtæ vituperationis eſt timor.

CAP. 7. ἀκύρως, &c. Improprie, vel per obloquutionem.

CAP. 8. ἑνικῶς. Singulariter.

ἀπαραμύθητον. Abſque conſolatione.

πληθυντικῶς. Plurative.

CAP. 9. Ἀνακρεόντεια. Anacreontia, & Anacreontis verſus.

ἐλεγεῖα. Elegos, hoc eſt, lugubria carmina.

ἐρωτικά. Amatoria, dulcia, & venuſta.

Τὸν ἀργυροῦν, &c. Argentum tornans,
Fabrica Vulcane mihi
Non hominem armatum.
Quid enim cum bellis mihi?
Sed cavum poculum cude,
Quantum vales maxime.
Inque eo neque aſtra,
Neque plauſtra facias.
Nam quid cum Pleiadibus,
Quid cum Boote mihi?
Vites fabrica quæſo intus,
Et racemos pariter,
Aureoſque pulchre calcantis
Comites Lyæi,
Amoremque excude ſimul.

ἀναφροδισίας. Invenuſtatis.

CAP. 11. τὴν ψυχὴν Ἀγάθωνα φιλῶν, &c.
Suavia dans Agathoni animam ipſa in labra tenebam.
Ægra etenim properans tanquam abitura fuit.

οὐκ ἄμουσος. Non inelegans.

CAP. 12. ἀπάθειαν. Tranquillitatem.

πάθη. Paſſiones.

CAP. 13. ἀκλαής. Minime plorans.

Qua

Quæ in libro viceſimo.

οἱ περὶ τ, &c. Liberi patris artifices.

προβλήματα ἐγκύκλια. Quæſtiones circulares.

Διὰ τί οἱ διονυσιακοὶ, &c. Cur genus id hominum, quod Dionyſiacos technitas, id eſt, artifices bacchanales appellamus, improbis eſſe moribus magna ex parte conſueverunt? An quia minime ſeſe ſtudio ſapientiæ dedunt? eo ſcilicet, quod in artibus neceſſariis magnam partem ætatis ſuæ conſumunt, vitam plurimum traducunt incontinenter, partim etiam tum inopia, quod quidem utrumque vitia & gignit & auget.

CAP. 5. ἐξωτερικά. Extraria vel extrinſeca.

ἀκροαματικά. Auſcultatoria.

ἀκροαματικήν. Auſcultatoriam.

ἐξωτερικάς. Extrarias.

δειλινὸν περίπατον. Pomeridianam ambulationem.

ἑωθινόν. Dilucularia.

ἐξωτερικοί. Extrarii.

ἀκροαματικοί. Auſcultatorii.

ἀκροαματικάς. Auſcultatorias.

ἀκροαματικούς. Auſcultatorios.

CAP. 5. Ἐπιμελοῦμαι. Habeo curam veſtrûm, & conſulo rebus veſtris.

ὑμῶν. Veſtri.

CAP. 8. συμπάθειαν. Conſenſum.

FINIS.

INDEX GRÆCARUM VOCUM

Quæ his Gellii libris ſunt inſertæ.

*

Ἀγγεῖον 18, 10
ἀγρέσιοι homines 17,3
ἀδιάφορον 2, 7
ἀδιαφορεῖν 16, 9
ἁδρὸν dicendi genus 7,14
ἄδοξοι ὑποθέσεις 17,12
Αἴγλης athleta quidam Samius 5, 9
αἴθοπα οἶνον cur dixerit Homerus 17, 8
αἰθρηγενέτης βορέης 2, 22
αἰσχύνη 19, 6
ἀκαλύφη 4, 11
ἀκόλαστος 7, 11
ἀκουστικοὶ 1, 9
ἀκρατὴς 19, 2
ἀκροαματικὰ & ἐξωτερικὰ 20, 5
ἀκροαματικαὶ diſciplinæ ibid.
ἅμαξαι 2, 21
ἀμελετητὴς 1, 15
ἀμπελῶνες 2, 20
ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου 17, 5
ἀναλγησία 12, 5
ἀναλογία 2, 25
ἀνανεοῦσθαι 15, 25
ἀναλωμαὶ 10, 10
ἀναψύξαι 13, 29
ἀνέχου καὶ ἀπέχου 17, 19
ἀντιστρέφοντα argumenta 5, 10. 9, 16
ἀνωμαλία 2, 25
ἀξίωμα 16,8
ἀοργησία καὶ ἀναλγησία 1, 26
ἀπάθεια 19, 12. 12, 5
ἀπαρέμφατον 1, 7
ἀπαρκτίας 2, 22
ἀπηλιώτης ibid.
ἀποπροηγμένα 12, 5
ἀπορητικοὶ 11, 5
ἄπαρσιν 9, 15
ἀργέστης 2, 22
ἄρκτος 2, 22
ἀσώματον 5, 15
ἄσωτος 7, 11
αὐτόματος θάνατος 13, 1
ἀχρεῖος 7, 11

B

Βάρβαρον 5, 20
βαστάζοντες 5, 3
βέλιμος 16, 3
Βοώτης 2, 21

Γ

Γλαυκῶπις, Lat. Cæſia 2, 26
γραμμὴ Euclidi quid 1, 20

A Δα-

Δ

Δαφνῶνες 2, 20
δειλινὸς περίπατος 20, 5
δημαγωγοὶ 3, 13
δημηγορίας 18, 7
ἡ διὰ τεσσάρων συμφωνία 3, 10
διεζευγμένον ἀξίωμα 16, 8
οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται 1, 18
δυσχερές 4, 15

E

Ἑβδομὰς 3, 10
εἰς τετάρτην 10, 24
εἰσαγωγαὶ 16, 8
ἐκεχειρία 1, 25
ἐνθυμήματα 6, 13
ἡ ἐξαίφνης φύσις ibid.
ἐξωμίδες 7, 11
ἐξωτερικὰ & ἀκροαματικὰ 20, 5
ἐξωτερικαὶ diſciplinæ 20, 5
ἐπιγλωττὶς 17, 11
ἐφημερὶς 5, 18
ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν 20, 6
ἐπίκοινον 13, 7
ἐπίτασις 7, 7
ἐρυθρὸς 2, 26
εὐρόνοτος 2, 22
ἐφεκτικοὶ 10, 5
ἐφόδιον 17, 2
ἐχεμυθία 1, 9
ἑωθινὸς περίπατος 20, 5

Z

Ζέφυρος 2, 22

Θ

Θάλασσα ἡ εἴσω 10, 7

I

Ἰάπυξ 2, 2
ἰσοκατάληκτα 18, 8
ἰσονύκτιος aut ἰσημερινὸς circulus 2, 22
ἰσόποδες 10, 25
ἰσχνὸν dicendi genus 7, 14

K

Καθήκοντα 1, 13
κακόζηλος 7, 11
κανονικὴ 16, 18
κήδομαι ὑμῶν 20, 6
κλέπτης 1, 18
κλίμακες 10, 15
κλιμακτηρικὸς 15, 7
κιῤῥὸς οἶνος 13, 29
κοιλία ἡ κάτω 1, 18
κοινόβιον 1, 10
κόλασις 6, 14
κρηπῖδες 13, 20
κρικωτὴ σφαῖρα 3, 10
κριτικοὶ vel κρίσιμοι dies medicis. ibid.
κρύσταλλος 19, 4
κύαμος 4, 11
κύβος 1, 20

Λ

Λαγωὸς 1, 18
λάλοι 1, 15
λὶψ 2, 22

M

Μαθήματα 1, 9. 14, 3
μαθηματικοὶ 1, 9
μελαγχολία 18, 7
μελισσῶνες 2, 20
μέλος 16, 18
μέσα, quæ & ἀδιάφορα 2, 7
μέσον dicendi genus 7, 14
μετρικὴ 16, 18
μετριότης 1, 26
μιαρὸς 7, 11
μοῖρα πεπρωμένη καὶ εἱμαρμένη 6, 3
μοχθηροὶ 18, 4
μύρον τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ 13, 27
μύωψ 4, 2

N

Νάνος 19, 13
νοτὶς humor 2, 22
νότος Lat. Auſter. ibid.
νουθεσία 6, 14
νωδὸς 4, 2

Ξ

Ξανθὸς color, item πυῤῥὸς, & ἐρυθρὸς 2, 26

O

Οὐδὲ πάρεργον 17, 20
ὁμοιοτέλευτα καὶ ὁμοιόπτωτα 18, 8
ἀντὶ ὁμολογουμένου τὸ ἀμφισβητούμενον 17, 5
ὀπτικὴ 15, 18
ὁρισμοὶ 1, 25
οὐ παντὸς ἀνδρὸς εἰς Κόρινθον ἔσθ' ὁ πλοῦς 1, 8
ὀψιμαθία 11, 7

Π

Πάθη 1, 26. 19, 12
παιδεία 13, 15
παραγωγαὶ 11, 15
παράδειγμα 6, 14
παράδεισοι 2, 20
παραδιεζευγμένον ἀξίωμα 16, 8
παρακείμενος 11, 9
παραιτοῦμαι 6, 16
κατὰ παρακολούθησιν 6, 1
πάρισα 8, 18
πέμματα quæ & τραγήματα 13, 11
περιεῖναι 1, 22
περίπατος δειλινὸς & ἑωθινὸς 20, 5
περιπλόμενος ἐνιαυτὸς 3, 16

Ρ

Ρυθμὸς 16, 18

Σ

Σκεπτικοὶ 11, 5
σόλοικον 5, 20
σπάδιξ 3, 9
σπάρτοι 17, 3
σπεῦδε βραδέως 10, 20
στέρησις 16, 26
στερητικὸν μόριον 5, 12
συγκαταθέσεις 12, 2

συμπεπλεγμένον ἀξίωμα 16, 8
συμφωνία ἡ διὰ τεσσάρων 3, 10
συνάγχη, ſynanche 11,9
συνημμένον ἀξίωμα 16, 8
σφυγμὸς 18, 10
σχήματα, ἐπίπεδον καὶ στερεὸν 1, 20

T

Τανυπτέρυγες 6, 6
τεχνικοὶ 17, 5
τεχνῖται οἱ περὶ τὸν Διόνυσον 20, 4
τιμωρία 6,14
τραγήματα 6, 13. 13, 11
τραχεῖα ἀρτηρία 17, 11
τριὰς 1, 20
τροπαὶ θεριναὶ καὶ χειμεριναὶ 2, 22
τόποι 1, 25
τυφῶνες 19, 1

Υ

Υγιὲς νόμιμον διεζευγμένον 2,7
ὑάδες 13, 9
ὕπτιος ibid.
ὑπογραφαὶ 2, 25
ὕπτιος 13, 9
ὑφορβὸς ibid.

Φ

Φαντασίας 11, 5. 19, 1
φθίσις, phthiſis 4, 2
φιλανθρωπία 13, 15
φοινικὸς vel potius φοινικοῦς 2, 26
φοῖνιξ 3, 9
φορτικοὶ 18, 4
φρέαρ 1, 18
φυσικοὶ 1, 9
φῶρ 1, 18

X

Χαλεπὸν 4, 15
χαρακτῆρες 7, 14
χειμεριναὶ τροπαὶ 2, 22
χειριδωτοὶ tunicæ, à Lat. dictæ Chiridotæ 7, 12

FINIS.

DOCTORUM VIRORUM

In aliquot

A. GELLII

Locos conjecturæ.

*

PAg. 11. l. 8. *κομψὴ illa χλαινὶς καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι.* Scribendum χλανίς. manifeſto alludit A. Gellius ad hæc Æſchinis in oratione κατὰ Τιμάρχου. Εἰ γάρ τίς σου (de Demoſthene loquitur) τὰ κομψὰ ταῦτα χλανίσκια περιελόμενος, καὶ τοὺς μαλακοὺς χιτωνίσκους. Iſaacus Caſaubonus.

P. 68. l. 12. *Menandro ac Poſidio.* Scrib. *Poſidippo.* Lilius Gyraldus.

P. 69. l. 3. ἐπ' ἀμφοτέραν. Joſephus Scaliger totum hunc Menandri locum à capite ad calcem ſuis numeris ſimul & priſtinæ lectioni reſtituit ad hunc modum.

Ἐπ' ἀμφότερον νῦν ἡ 'πίκληρος οὖς
μέλλει καθευδήσειν κατεργάσασα μέγα
καὶ περιβόητον ἔργον, ἐκ τῆς οἰκίας
ἐξέβαλε τὴν λυποῦσαν, ἣν ἐβούλετο,
ἵν' ἐκβλέπωσι πάντες εἰς τὸ Κρεωβύλης
πρόσωπον. ἤγ' εὔγνωστός εἶχέ με γυνὴ
δέσποινα καὶ τὴν ὄψιν ὧν ἐκτήσατο
ὄνος ἐν πιθήκοις. τί τὸ λεγόμενόν ἐστι δὴ
τοῦτ'; οὐ σιωπᾶν ἐστιν εἰ καὶ βούλομαι,
οἷόν τε μοι τὴν νύκτα τὴν πολλῶν κακῶν
ἀρχηγὸν, οἴμοι, Κρεωβύλην λαβεῖν ἐμὲ
καὶ δέκα τάλαντα γύναιον οὖσα πηχέως.
εἶτ' ἐστὶ τὸ φρύαγμά πως ἀνυπόστατον
διὰ τὸν Ὀλύμπιον, καὶ Ἀθηνᾶν οὐδαμῶς.
παιδισκάριον, θεραπευτικόν τε λόγου. τάχιον
ἀπαγχέσθω δέ τις, οὐ γραῦν εἰσάγοι.

Pag. 70. lin. 13. Ἔχω δ᾽ ἐπικ. Iſaacus Caſaubonus ita hunc locum reſtituit:

ἔχω δ᾽ ἐπίκληρον Λαμίαν, οὐκ εἴρηκά σοι
τοῦτ᾽; Οὐχί. κυρίαν τ᾽ οἰκίας καὶ τ᾽ ἀγρῶν,
ὃ δὴ ἐστὶ πάντων ὅσα ἐκ κείνης ἔχομεν
μεγάλων τε καὶ πολλῶν χαλεπῶν χαλεπώτατον,
ἃ πᾶσιν ἀργαλέα ἐστὶν οὐκ ἐμοὶ μόνῳ,
Υἱῷ τε γὰρ πολὺ μᾶλλον, καὶ θυγατρί γε.
Πρᾶγμα ἄμαχον λέγεις, εὖ οἶδε * *.

Pag. 71. lin. 10. εἰ μήτε ἀνατειχίσῃ. Iſaacus Caſaubonus ita legit:

εἰ καί τι γὰρ ἀτυχήσῃ εἰς τὰ κοινὰ τοῦ βίου.

hoc eſt, *Si acciderit alicui ut incidat in gravius quoddam peccatum.* Sic accipitur ἀτυχεῖν etiam apud oratores; & evincit hanc eſſe ſententiam ſequens carmen Cæcilii ex hoc expreſſum & ſequenti,

Nam opulento famam facile occultat factio.

Mox illud vocabulum fœde depravatum eſt, ἀνακαταικώπτῳ. l. 12. fortaſſe ſcripſerat ἀκαλύπτῳ. *deſtituta & nudata opibus vita.*

Deinde ſcrib. l. 7.

—— ἀντιαρὸν δ᾽ ἔχων
Τὸ μέρος ἁπάντων τῶν ἀγαθῶν, οὐ δυνάμενος,

Videntur autem deeſſe quædam ex iis quæ olim Gellius aſcripſerat. Sicut & capit. XVI. infra eodem Menandri locus fere totus deſideratur.

Pag. 182. lin. 16. χρὴ καὶ σὲ μ. Lege cum Iſaaco Caſaubono χρῆν καὶ σὲ μέλλειν ὡς χρόνος δῆθεν παρῇ.

Senſus eſt: *debuiſti & tu differre ut fecerat frater tuus, & exſpectare dum temporis tractu ira caderet.* Græcorum eſt proverbium, ὁ χρόνος δίκαιος Θεός.

Pag. 190. lin. 3. ἰχθὺν νηχόμενον ὑπὸ ἔρωτος. Malim νικώμενον. Iſ. Caſaub.

Pag. 193. lin. 36. *quanti omne inſtrumentum fundi Sabini in cenſum dedicaviſti.* Fortaſſe (inquit idem) *in cenſu indicaviſti. Indicare* eſt τιμᾶν.

Pag.

Pag. 184. lin. 29. *cum tunica chiridota inferior ac-cubuerit.* Emendandum *interior.* Notum cur dictus ſit Julius Cæſar ſponda interior regiæ lecticæ Nico-medis. Iſaacus Caſaub.

Pag. 247. lin. 9. *provinciæ Græciæ præfectus.* Cod. Tor. *Græcæ* recte: nam de Aſiaticis Græcis accipien-dum, non de iis qui in Græcia. Sub finem lege *Nau-crates.* Suidas. Θεοδέκτης καὶ ὁ Ἐρυθραῖος Ναυκράτης, καὶ Ἰσοκράτης ὁ ῥήτωρ ὁ Ἀπολλωνιάτης, καὶ Θεόπεμπτος ἐπὶ τῆς ργ ὀλυμπιάδος εἶπον ἐπιτάφιον ἐπὶ Μαυσώλῳ, Ἀρτεμισίας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ προστρεψαμένης. Vide reliqua. Idem,

Pag. 252. lin. 4. λαμπρὸς τε ἐσ. Poëta ſcripſerat,

——λαμπρός τε γὰρ
ἕκαστός ἐστ' ἐν τοῖσδε κἀπὶ τοῦτ' ἐπ.

Pag. 255. lin. 14. *is autem erit.* Repete ex proxi-mo duas litteras, & lege, *Satis autem erit.*

Pag. 256. lin. 7. *conſuetum iis veteribus fuerit.* Jo-ſephus Scal. ex veteri lectione ita profert, *Nam ſane quam conſuetum veteribus fuerat litteris iis pl. uti, ind.* &c. ut eſt editum.

Pag. 287. lin. 24. *Hæc eloquutus.* Juſtus Lipſius totum locum ſic reſtituit:

Hæcce loquutus vocat quicum bene ſæpe libenter
Menſam, ſermoneſque ſuos, rerumque ſuarum
Comiter impertit, magna quum laſſus diei
Parti fuiſſet de ſummis rebus gerendis
Conſilio, endo fore lato, ſanctoque Senatu,
Cui res audacter magnas parvaſque jocumque
Eloqueretur: tincta malis & quæ bona dictu
Evomeret, ſiquà vellet tutoque locaret.
Quicum multa volutat gaudia clamque palamque;
Ingenuo cui nulla malum, ſententia ſuadet
Ut faceret facinus levis aut malus: doctus, fidelis,
Suavis homo, facundus, ſuo contentus, beatus,
Scitus, ſecunda loquens in tempore, commodus, ver-bum
Paucum, multa tenens antiqua, ſepulta, vetuſta:

Quæ

Quæ faciunt mores vetereſque novoſque tenentem,
Multarum veterum legum Divumque hominumque
Prudentem, qui dicta loquive tacereve poſſit.

Antiq. Lect. II. XXII.

Pag. 341. lin. 24. *cœleſtium rerum ſenſu atque ductu.* Joſephus Scaliger in Manilium legendum *ut cenſu.*

Pag. 334. lin. 33. *delicatiores quidam diſciplinarum philoſophi.* Lege cum Iſ. Caſ. *delicatiorum.*

Pag. 356. lin. 29. *& cuimodi Homerus fuiſſe dicat in Vlixis domo ἀδιρῆνες, qu.* Iſaacus Caſaubonus fœde corruptum locum ita corrigit, *cuim. H. f. dicat in Vlixis domo ὀρσοθύρην. & qu.* Primum hoc res ipſa poſtulat: Nam referendum eſt ad illum Homeri locum Ὀδυσ. χ.

Ὀρσοθύρη δέ τις ἔσκεν ἐϋδμήτῳ ἐπὶ τοίχῳ.

qui locus quam varie ſit expoſitus à veteribus criticis ex Euſtathio, Heſychio, aliiſque patet. Confirmat hanc emendationem & vetus Codex Tor. in quo legitur per υ minus male. neque dubium & principium hujus vocis cum præcedenti *domo* fuiſſe confuſum, & τὸ ες ad finem fuiſſe adjectum ex illo *&* quod ad ſequentem quæſtionem referebatur.

Pag. 414. lin. 30. *in quinque ſolis viciſſe.* Iſ. Caſaubonus legit *quindecim*: Nam Græci ſcriptores teſtantur Euripidem νίκας νικῆσαι πεντεκαίδεκα. Deinde verſus Apollodori ita ſcribit idem,

Κηφισοφῶν ἔκτε Διοπείθους πατρὸς,
Πρὸς τοῖσιν ἑκατὸν πέντε γράψας δράματα,
Ἐξέλιπε, πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν.

Pag. 436. lin. 26. *plus centum atque ſexaginta.* Juſtus Lipſius in Notis ad Velleium legit *plus ducentis atque ſexaginta.*

FINIS.

30.S.